

KİTABIN ASIL ADI
شرح معاني الآثار
Şerhu Me'âni'l-Âsâr

MÜELLİF
Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî

YAYIN YÖNETMENİ
Şamil Gök

ÇEVİREN
M. Beşir Eryarsoy

EDİTÖR
Mehmet Haberli

REDAKSİYON
Faik Akcaoğlu

ARAPÇA METİN - SAYFA DÜZENİ
Osman - Fatma Arpaçukuru

KAPAK TASARIMI
Ahmet Mayalı

MATBAA
Step Ajans Matbaacılık
Göztepe Mahallesi Bosna Caddesi No.11
Bağcılar / İstanbul Telefon: 0212 446 88 46

İstanbul - 1430/2009

Yayıncılık Sertifika No: 0107-34-006476

KİTÂBÎ YAYINEVİ
Çatalçeşme Sok. Üretmen Han No: 18 Cağaloğlu - İSTANBUL
Telefon/Faks: 0212 512 45 43 - 512 51 66 - 512 90 40
Web: www.kitabiyayinevi.com - www.kitabiyayinevi.net
Eposta: info@kitabiyayinevi.com

İMAM EBU CA'FER AHMED B. MUHAMMED

ET-TAHÂVÎ

(Vefatı, 321 Hicrî)

شرح معاني الآثار

Hadislerle İSLÂM FIKHI

II

Açıklayıcı Notlarla Çeviren

M. BEŞİR ERYARSOY

Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı

kitâbî

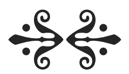
İstanbul - 1430/2009

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

كِتَابُ الصَّلاَةِ

NAMAZ

[I. Ciltten Devam]

١٨– بَابُ الْقِرَاءَةِ خَلْفَ الْإِمَامِ

18- İMAMIN ARKASINDA KUR'ÂN OKUMAK

١٢٤٧– حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ مَحْمُودِ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلاَةَ الْفَجْرِ فَتَعَايَتْ عَلَيْهِ الْقِرَاءَةُ، فَلَمَّا سَلَّمَ قَالَ: «أَتَقْرَءُونَ خَلْفِي» قُلْنَا: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ، قَالَ: «فَلاَ تَفْعَلُوا إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ، فَإِنَّهُ لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِهَا».

1247-... Mahmud b. er-Rabi'den, o Ubâde b. es-Samit'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* bize sabah namazını kıldırdı. Kur'ân okurken biraz zorlandı. Selam verdikten sonra: ***"Arkamda Kur'ân okuyor musunuz?"*** diye sordu. Bizler: Evet, ey Allah'ın Rasulü! de-

dik. O: ***"Fatihatu'l-Kitab dışında böyle yapmayın. Çünkü onu okumayanın namazı olmaz,"*** buyurdu.[1]

١٢٤٨– حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ أَبِيهِ عَبَّادٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «كُلُّ صَلاَةٍ لَمْ يُقْرَأْ فِيهَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ فَهِيَ خِدَاجٌ».

1248- … Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle derken dinledim: ***"Ummu'l-Kur'ân'ın okunmadığı her namaz mutlaka eksiktir."***[2]

١٢٤٩– حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا حِبَّانُ بْنُ هِلاَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1249- … Bize Muhammed b. İshak bildirdi. Hadisi senediyle zikredip aynısını nakletti.

١٢٥٠– حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنِ الْعَلاَءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا السَّائِبِ مَوْلَى هِشَامِ بْنِ زُهْرَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ صَلَّى صَلاَةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ فَهِيَ خِدَاجٌ غَيْرُ تَمَامٍ».

فَقُلْتُ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ إِنِّي أَكُونُ أَحْيَانًا وَرَاءَ الإِمَامِ؟ قَالَ: اِقْرَأْهَا يَا فَارِسِيُّ فِي نَفْسِكَ.

1250- … el-Alâ b. Abdurrahman'dan rivayete göre, o, Hişam b. Zühre'nin azadlısı Ebu's-Saib'i şöyle derken dinlemiştir: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kim Ummu'l-Kur'ân'ı okumadığı bir namaz kılacak olursa, o eksiktir, tamam değildir,"*** buyurdu.

1 Ebu Davud, Salât, 132; Tirmizî, Salât, 115.
2 İbn Mâce, İkamet, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 142, 275; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 360.

Ben (Ebu's-Sâib): Ey Ebu Hureyre, bazen imamın arkasında namaz kılıyorum (ne yapayım)?, diye sordum. O: Ey Farslı kişi! Fatiha'yı içinden oku, dedi.[3]

١٢٥١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبٌ وَسَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالاَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْعَلاَءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1251- … el-Alâ b. Abdurrahman'dan, o babasından, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu hadisi aynen rivayet etti.

١٢٥٢- حَدَّثَنَا ابْنُ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْعَلاَءُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1252- … Bize el-Alâ babasından naklen tahdis etti, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

***

Ebû Ca'fer dedi ki: Bazıları bu rivayetleri benimsemiş ve bunlara dayanarak sair namazlarda imamın arkasında Fatihatu'l-Kitab'ı okumayı vacib kabul etmiştir.

Bu hususta başkaları da onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Bizler imamın arkasında hiçbir namazda ne Fatihatu'l-Kitab'ın ne de başkasının okunacağı görüşündeyiz.

Bu hususta bunların lehine, diğerlerinin aleyhine olan delillerden birisi de Ebu Hureyre *radıyallahu anh* ile Âişe *radıyallahu anhâ*'nın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettikleri: ***"Ummu'l-Kur'ân'ın okunmadığı her namaz eksiktir."*** şeklindeki hadiste, Peygamber Efendimizin bu sözleri ile imamın arkasında kılınan namazı kastettiğine dair bir delilin bulunmayışıdır.

Peygamber Efendimizin bununla, namaz kılanın imama uymadığı namazı kastetmiş olması mümkündür ve imama uyarak namaz kılan kimseyi:

3 Müslim, Salât, 38, 41; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 241.

"İmamın Kur'ân okuması, imama uyan kimse için de kıraattir" sözleri ile dışarıda tutmuş olabilir.

Böylece imama uyan kimseyi, imamın okuduğunu okuyan kimse ile aynı hükümde değerlendirmiş olur. Bununla da imama uyan kişi Peygamber Efendimizin: ***"Kim bir namaz kılar da onda Fatihatu'l-Kitab'ı okumazsa namazı eksiktir."*** buyruğunun dışında kalmış olur.

Biz, Ebu'd-Derdâ'nın bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*den buna benzer bir söz dinlemiş olduğunu ve onun, bunu imama uyan kimse hakkında değerlendirmediğini gördük.

١٢٥٣- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ. ح

1253- Bize Bahr b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Muaviye b. Salih tahdis etti, H.

١٢٥٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَانِ ابْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ أَبِي الزَّاهِرِيَّةِ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُرَّةٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ فِي كُلِّ الصَّلَاةِ قُرْآنٌ؟ قَالَ: «نَعَمْ» فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ: وَجَبَتْ.

قَالَ: وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: أُرَى أَنَّ الْإِمَامَ إِذَا أَمَّ الْقَوْمَ، فَقَدْ كَفَاهُمْ.

1254- Yine bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis edip dedi ki: Bize Muaviye b. Salih, Ebu'z-Zâhiriyye'den tahdis etti. O Kesir b. Murre'den, onun Ebu'd-Derdâ'dan rivayet ettiğine göre, bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Namazın her rekatında mı Kur'ân okunur? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Evet"*** dedi. Ensardan bir adam: Vacib oldu, dedi.

Kesir b. Murre dedi ki: Ayrıca Ebu'd-Derdâ: Benim görüşüme göre imam, bir topluluğa imamlık yapıyor ise (onun Kur'ân okuması) onların okumalarına ihtiyaç bırakmaz, dedi.[4]

4 Nesâî, İftitah, 31.

İşte Ebu'd-Derdâ, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun ***"Namazın her rekatında Kur'ân okuyun"*** dediğini işitmiş, ensardan bir adam da: "Vacib oldu" dediği halde, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ensardan olan o kişinin söylediği bu söze tepki göstermemiştir.

Daha sonra Ebu'd-Derdâ kendi görüşüne dayanarak o sözü söylemiştir. Ona göre, Kur'ân okumak, yalnız başına kılan kişi ile imam için bir yükümlülük iken, imama uyanlar için zorunlu değildir.

Böylelikle o, bu hususta, imam ile birlikte imama uyanın da Kur'ân okumakla yükümlü olduğunu kabul eden Ebu Hureyre'nin görüşüne muhalefet etmektedir. İşte bununla da her iki gruptan, birinin lehine, diğerinin aleyhine olan bir delil söz konusu olmamaktadır.

(1247 no'lu) Ubâde'nin rivayet ettiği hadis ise durumu açıkça ortaya koymuş ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den imama uyan kimselere, imamın arkasında Fatihatu'l-Kitab'ı okumalarını emretmiş olduğunu haber vermiştir.

Bundan dolayı biz, başkasının bunun aksini rivayet edip etmediğini görmek istedik:

١٢٥٥- يُونُسُ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ ابْنِ أَكِيمَةَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْصَرَفَ مِنْ صَلاَةٍ جَهَرَ فِيهَا بِالْقِرَاءَةِ، فَقَالَ: «هَلْ قَرَأَ مِنْكُمْ مَعِي أَحَدٌ آنِفًا»؟ فَقَالَ رَجُلٌ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي أَقُولُ مَا لِي أُنَازَعُ الْقُرْآنَ»؟

قَالَ: فَانْتَهَى النَّاسُ عَنِ الْقِرَاءَةِ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا جَهَرَ فِيهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْقِرَاءَةِ، مِنَ الصَّلَوَاتِ، حِينَ سَمِعُوا ذَلِكَ مِنْهُ.

1255- ... Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayete göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* açıktan Kur'ân okuduğu bir namazı bitirdi ve: ***"Az önce sizden birisi benimle birlikte Kur'ân okudu mu?" diye sordu. Bir adam: Evet, ey Allah'ın Rasulü! diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: "Ben de: Bana ne oluyor ki, Kur'ân-ı Kerim hususunda benimle çekişiliyor? dedim."***

(Ebu Hureyre) dedi ki: İnsanlar, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu sözleri işitince, Kur'ân'ı açıktan okuduğu namazlarda onunla birlikte Kur'ân okumaktan vazgeçtiler.[5]

١٢٥٦- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَاتَّعَظَ الْمُسْلِمُونَ بِذَلِكَ، فَلَمْ يَكُونُوا يَقْرَءُونَ.

1256- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın şekilde rivayet etmiş, ancak sonunda şu ifadeleri kullanmıştır: "Müslümanlar bununla gereken öğüdü almış oldular ve bundan dolayı daha sonra okumadılar."

١٢٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الأَوَّلِ الأَحْوَلُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عَجْلاَنَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ، فَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا».

1257- … Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz imam kendisine uyulması için vardır. Bu sebeple o Kur'ân okuduğu vakit siz de susup onu dinleyin."*** [6]

١٢٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي الأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كَانُوا يَقْرَءُونَ خَلْفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «خَلَطْتُمْ عَلَيَّ الْقِرَاءَةَ».

1258- … Abdullah (b. Mesud) dedi ki: Ashab Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında Kur'ân okuyordu. Bu sebeple Hz Peygamber: ***"Benim okumamı karıştırdınız,"*** dedi.[7]

5 Tirmizî, Salât, 116; Nesâî, İftitah, 28; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 284.
6 Ebu Davud, Salât, 67; Nesâî, İftitah, 30; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 326.
7 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 451.

١٢٥٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ، عَنْ يَعْقُوبَ، عَنِ النُّعْمَانَ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ فَقِرَاءَةُ الْإِمَامِ لَهُ قِرَاءَةٌ».

1259- … Abdullah b. Şeddad'dan, onun Câbir b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Her kimin imamı varsa, imamın Kur'ân okuması onun için kıraattır,"*** buyurdu.[8]

١٢٦٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ مُوسَى ابْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ، وَلَمْ يَذْكُرْ جَابِرًا.

1260- … Abdullah b. Şeddad'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın şekilde rivayet etmiş, ancak kendisinden sonra Câbir'i zikretmemiştir.

١٢٦١- أَبُو بَكْرَةَ حَدَّثَنَا قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

1261- Ayrıca Ebu Bekre bize tahdis ederek dedi ki: Bize Ebu Ahmed tahdis edip dedi ki: Bize İsrail, Musa b. Ebi Âişe'den tahdis etti, o Abdullah b. Şeddad'dan, o Basralılardan bir adamdan, o Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın şekilde rivayet etmiştir.

١٢٦٢- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ السَّلُولِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ ابْنُ صَالِحٍ، عَنْ جَابِرٍ وَلَيْثٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِثْلَهُ.

8 İbn Mâce, İkamet, 13

1262-... Ebu'z-Zübeyr'den, o Câbir *radıyallahu anh*'dan, o Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

١٢٦٣- حَدَّثَنَا ابْنُ دَاوُدَ وَفَهْدٌ، قَالاَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ جَابِرٍ، يَعْنِي الْجُعْفِيَّ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِثْلَهُ.

1263- … Bize el-Hasen b. Salih, Câbir el-Cu'fî'den tahdis etti, o Ebu'z-Zübeyr'den, o Câbir'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

١٢٦٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ حَيٍّ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ.

1264- … Bize İbn Hayy, Câbir'den tahdis etti, o Nâfi''den, o İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'dan hadisi aynen rivayet etti.

١٢٦٥- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَلَّامٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ وَهْبِ ابْنِ كَيْسَانَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: «مَنْ صَلَّى رَكْعَةً، فَلَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ، فَلَمْ يُصَلِّ إِلَّا وَرَاءَ الْإِمَامِ».

1265- … Vehb b. Keysan'dan, o Câbir b. Abdullah'tan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: ***"Kim bir rekat namaz kılıp onda Ümmü'l-Kur'ân'ı okumazsa, namaz kılmış olmaz. İmamın arkasında kılıyor olması müstesnâ."***[9]

١٢٦٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ جَابِرٍ مِثْلَهُ، وَلَمْ يَذْكُرْ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1266- … Vehb b. Keysan'dan, o Câbir'den hadisi aynen rivayet etmiş ancak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i zikretmemiştir.

9 Dârekutnî, *Sünen*, I, 327.

١٢٦٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى بْنِ ابْنَةِ السُّدِّيِّ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكٌ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ قَالَ: فَقُلْتُ لِمَالِكٍ: ارْفَعْهُ فَقَالَ: خُذُوا بِرَجُلِهِ.

1267- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize es-Süddi'nin kızının oğlu İsmail b. Musa tahdis edip dedi ki: Bize Malik tahdis etti. Hadisi senediyle aynen zikretti. İsmail şunları söyledi: Ben Malik'e: Hadisi Peygambere nispet ederek merfu olarak rivayet et, deyince, o: Hayır, bunu aynen bu şekilde alın, dedi.

١٢٦٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلاَبَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ فَقَالَ: «أَتَقْرَءُونَ وَالْإِمَامُ يَقْرَأُ»؟ فَسَكَتُوا فَسَأَلَهُمْ ثَلاَثًا فَقَالُوا: إِنَّا لَنَفْعَلَ، قَالَ: «فَلاَ تَفْعَلُوا».

1268- … Ebu Kılâbe'den, o Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaz kıldırdı. Sonra yüzünü bize dönerek: ***"İmam okurken siz de okuyor musunuz?"*** dedi. Ashab sustu. Aynı soruyu onlara üç defa sordu. Bu sefer: Evet, biz bunu yapıyoruz, dediler. Allah Rasulü: ***"Artık yapmayın,"*** dedi.[10]

***

Ebû Ca'fer dedi ki: Bizler, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikrettiğimiz bu rivayetler ile Ubâde'nin naklettiği rivayetin (1247 no'lu hadisin) aksini açıklamış olduk.

Bu hususta nakledilen rivayetler arasında ihtilaf bulunduğundan bu işin hükmünü aklî açıdan araştırmaya giriştik. Hepsinin, rükû' halinde iken imama yetişen adamın tekbir getirip onunla beraber rükû'a varacağını ve bu rekatının hiçbir şey okumamış olsa dahi sayılacağını ittifakla kabul ettiklerini ve bu hususta görüş ayrılığının bulunmadığını gördük.

Bir rekatı kaçırmaktan korkması halinde bu şekilde davranması onun için yeterli olduğuna göre, bunun yeterli olması zaruret sebebiyle olabilir, imamın arkasında Kur'ân okumanın imama uyan kimse için farz olmayışı sebebiyle de bu şekil onun için yeterli olabilir.

10 Dârekutnî, *Sünen*, I, 340.

Biz, bu hususu, düşünerek değerlendirdik. Onların şu noktada ittifak etmiş olduklarını gördük: Kişi, rüku' halinde iken imama yetişip kendisi tekbir getirerek namaza başlamadan imamla rükû'a varırsa, bu onun için yeterli olmaz. İsterse bu tekbir getirmeyi zaruret dolayısıyla ve rekatı kaçırma korkusuyla yapmış olsun. Bu sebeple onun zaruret halinde ve rekatı kaçırmaktan korkması durumunda bile bir ayakta duruşu kaçınılmazdır. O halde hem zaruret halinde, hem de zaruret dışındaki bir halde ayakta duruş onun için kaçınılmazdır.

İşte namazda zorunlu olan ve yerine getirilmeden namazın geçerli olmayacağı farzların niteliği budur.

Ancak kıraatın, durumu böyle olmadığına ve zaruret halinde düşmesi söz konusu olduğuna göre, kıraat bu türden değildir, demektir.

O halde kıyasa göre, o (kıraat), zaruret hali dışında sakıt olur.

Bu hususta kıyas bunu gerektirir. Aynı zamanda bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Eğer birisi: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir gruptan, onların imamın arkasında Kur'ân okudukları ve bunu emrettikleri rivayet edilmektedir deyip bizlere şu rivayetleri hatırlatacak olursa:

١٢٦٩- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ جَوَابِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ التَّيْمِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ شَرِيكٍ، أَبُو إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيُّ، أَنَّهُ قَالَ: سَأَلْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ الْقِرَاءَةِ خَلْفَ الْإِمَامِ فَقَالَ لِي: اقْرَأْ.

فَقُلْتُ: وَإِنْ كُنْتُ خَلْفَكَ؟ قَالَ: وَإِنْ كُنْتَ خَلْفِي، قُلْتُ: وَإِنْ قَرَأْتَ؟ قَالَ: وَإِنْ قَرَأْتُ.

1269- … Bize Yezid b. Şerik Ebu İbrahim et-Teymî tahdis edip dedi ki: Ben Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'a imamın arkasında Kur'ân okumaya dair soru sordum. O da bana: Oku, dedi.

Ben: Sana uyuyor olsam da mı? diye sordum. O: Bana uyuyor olsan da, dedi.

Ben: Sen Kur'ân okusan da mı? diye sordum. O: Ben Kur'ân okusam da, diye cevap verdi.[11]

١٢٧٠ - حَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا أَبُو بِشْرٍ عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو يَقْرَأُ خَلْفَ الْإِمَامِ فِي صَلاَةِ الظُّهْرِ مِنْ سُورَةِ مَرْيَمَ.

1270- … Mücahid dedi ki: Ben Abdullah b. Amr'ı öğle namazında imamın arkasında Meryem suresini okurken dinledim.[12]

١٢٧١ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حُصَيْنٍ قَالَ: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ: صَلَّيْتُ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ، فَكَانَ يَقْرَأُ خَلْفَ الْإِمَامِ.

1271- … Husayn dedi ki: Mücahid'i şöyle derken dinledim: Abdullah b. Amr ile öğle ve ikindi namazlarını kıldım. İmamın arkasında o da Kur'ân okurdu.[13]

***

Böyle diyene şu şekilde cevap verilir: Evet, bunlar sözünü ettiğiniz kimselerden rivayet edilmiştir; fakat başkalarından da buna muhalif rivayetler gelmiştir:

١٢٧٢ - حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى وَمَرَّ عَلَى دَارِ ابْنِ الأَصْبَهَانِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي صَاحِبُ هَذِهِ الدَّارِ، وَكَانَ قَدْ قَرَأَ عَلَى أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: مَنْ قَرَأَ خَلْفَ الإِمَامِ فَلَيْسَ عَلَى الْفِطْرَةِ.

1272- … el-Muhtar b. Abdullah b. Ebi Leylâ dedi ki: Ali *radıyallahu anh*: İmamın arkasında Kur'ân okuyan kimse fıtrat üzere değildir, dedi.[14]

١٢٧٣ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: حَدَّثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ،

11 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 373.
12 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 373.
13 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 373.
14 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 376.

عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: أَنْصِتْ لِلْقِرَاءَةِ فَإِنَّ فِي الصَّلاَةِ شُغْلًا، وَسَيَكْفِيكَ ذَلِكَ الْإِمَامُ.

1273- … Ebu Vâil'den, o İbn Mesud'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İmamın Kur'ân okumasını dinle. Çünkü şüphesiz namazda (ona has) bir meşguliyet vardır. Bu hususta da imam(ın okuması) senin için yeterli olacaktır.[15]

١٢٧٤- حَدَّثَنَا مُبَشِّرُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، وَأَبُو جَابِرٍ، أَنَا أَشُكُّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ مِثْلَهُ.

1274- … Mansur'dan, o Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan aynısını rivayet etmiştir.

١٢٧٥- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ نَحْوَهُ.

1275- … Mansur'dan, o Ebu Vâil'den, o İbn Mesud'dan rivayeti buna yakın nakletmiştir.

١٢٧٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا خَدِيجُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: لَيتَ الَّذِي يَقْرَأُ خَلْفَ الْإِمَامِ مُلِئَ فُوهُ تُرَابًا.

1276- … Alkame'den, o İbn Mesud'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İmamın arkasında Kur'ân okuyanın ağzı keşke toprak ile dolsa.[16]

١٢٧٧- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، نَحْوَهُ.

1277- … *ez*-Zübeyr'den, o İbrahim'den, o Alkame'den rivayeti buna yakın olarak zikretmiştir.

15 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 376.
16 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 377.

١٢٧٨ - حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، عَنْ بَكْرِ ابْنِ عَمْرٍو، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مِقْسَمٍ، أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، وَزَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ، وَجَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، فَقَالُوا: لاَ تَقْرَءُوا خَلْفَ الْإِمَامِ فِي شَيْءٍ مِنَ الصَّلَوَاتِ

1278- … Ubeydullah b. Miksem'den rivayete göre, o, Abdullah b. Ömer'e, Zeyd b. Sabit'e ve Câbir b. Abdullah'a sormuş, hepsi de: Hiçbir namazda imamın arkasında Kur'ân okumayın, demiştir.

١٢٧٩ - حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مِقْسَمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ مِثْلَ ذَلِكَ.

1279- … Ubeydullah b. Miksem dedi ki: Ben Câbir b. Abdullah'ı dinledim deyip sonra da hadisi bu şekilde rivayet etti.

١٢٨٠ - حَدَّثَنَا يُونُس بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى، قَالَ: أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ ابْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، سَمِعَهُ يَقُولُ: لاَ تَقْرَأْ خَلْفَ الإِمَامِ فِي شَيْءٍ مِنَ الصَّلَوَاتِ.

1280- … Ata b. Yesar, Zeyd b. Sabit'i şöyle derken dinlemiştir: Hiçbir namazda imamın arkasında Kur'ân okuma.

١٢٨١ - حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قُسَيْطٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ زَيْدٍ، مِثْلَهُ.

1281- … Yezid b. Kusayt'dan, o Ata b. Yesar'dan, o Zeyd'den aynısını rivayet etmiştir.

١٢٨٢ - حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ الْحَرَّانِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: أَقْرَأُ وَالإِمَامُ بَيْنَ يَدَيَّ؟ فَقَالَ: لاَ.

1282- … Ebu Hamza dedi ki: İbn Abbas'a: İmam önümde iken ben Kur'ân okuyayım mı? diye sordum. O: Hayır, dedi.

١٢٨٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا سُئِلَ: هَلْ يَقْرَأُ أَحَدٌ خَلْفَ الْإِمَامِ؟ يَقُولُ: إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ خَلْفَ الْإِمَامِ فَحَسْبُهُ قِرَاءَةُ الْإِمَامِ. وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ لاَ يَقْرَأُ خَلْفَ الْإِمَامِ.

1283- … Nâfi'den rivayete göre, Abdullah b. Ömer'e: Bir kimse imamın arkasında Kur'ân okuyabilir mi? diye sorulduğunda, o: Sizden herhangi biri imamın arkasında namaz kılacak olursa, imamın kıraatı ona yeter, şeklinde cevap verirdi. Abdullah b. Ömer'in kendisi de imamın arkasında Kur'ân okumazdı.

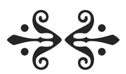
١٢٨٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: يَكْفِيك قِرَاءَةُ الإِمَامِ.

1284- … Abdullah b. Dinar'dan, o Abdullah b. Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İmamın kıraatı sana yeter.[17]

***

İşte bunlar Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir topluluktur ve imamın arkasında Kur'ân okunmayacağı üzerinde ittifak etmişlerdir.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den daha önce sözünü ettiğimiz rivayetler de bu hususta onları doğrulamakta, akıl (ve kıyas) da zikrettiğimiz şekilde onların lehine tanıklık etmektedir. Bu sebeple bu uygulama, ona muhalif olan görüşten daha uygundur.

17 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 376.

١٩- بَابُ الْخَفْضِ فِي الصَّلاَةِ هَلْ فِيهِ تَكْبِيرٌ؟

19- NAMAZDA (RÜKÛ'A) EĞİLİRKEN TEKBİR ALINIR MI?

١٢٨٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنِ الْحَسَنِ، عَنِ ابْنِ عِمْرَانَ، عَنِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبْزَى، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَكَانَ لاَ يُتِمُّ التَّكْبِيرَ.

1285- … İbn Abdurrahman b. Ebzâ'nın babasından rivayet ettiğine göre, babası, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte namaz kılar ancak Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tekbiri tamamlamazdı.[18]-[19]

١٢٨٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1286- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Şube tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

***

18 Ebu Davud'un hadis ile ilgili açıklamasına göre; tekbiri tamamlamayışı, başını rükudan kaldırıp secdeye varacağı zaman ve secdeden başını kaldırdığında tekbir almazdı, demektir. Bkz. Ebu Davud, Salât, 136. 837 no'lu hadis. Diğer ihtimaller için bkz. el-Kândehlevî, *Emânî*, III, 164-165 (Çeviren).

19 Ebu Davud, Salât, 136; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 406, 407.

Ebû Ca'fer dedi ki: Bazıları bu görüşü benimsemiştir. Bu sebeple onlar namazda rükû'a gittikleri zaman tekbir getirmezler, fakat rükû'dan kalktıklarında tekbir getirirlerdi. Ümeyyeoğulları da bu şekilde yapardı.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek rükû'a eğilirken de, rükû'dan kalkınca da tekbir getirmişler ve bu hususta Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den tevatür yoluyla gelmiş olan rivayetler doğrultusunda kanaat belirtmişlerdir:

١٢٨٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ، وَعَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: أَنَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ فِي كُلِّ وَضْعٍ وَرَفْعٍ.

1287- … Abdurrahman b. el-Esved'den, o babası ile Alkame'den, onlar Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Ben Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i her eğilme ve kalkmasında tekbir getirirken görmüşümdür.[20]

١٢٨٨- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُجَاعٌ، عَنْ زُهَيْرٍ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ، قَالَ: وَرَأَيْتُ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَفْعَلاَنِ ذَلِكَ.

1288- … Bize Ebu Bişr er-Rakkî tahdis ederek dedi ki: Bize Şucâ', Züheyr'den tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti. (Ayrıca Abdullah) dedi ki: Ben, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'yı da aynı şeyi yaparlarken gördüm.

١٢٨٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ، قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَطَاءُ ابْنُ السَّائِبِ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمٌ الْبَرَّادُ، قَالَ: وَكَانَ عِنْدِي أَوْثَقَ مِنْ نَفْسِي قَالَ: قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ الْبَدْرِيُّ: أَلاَ أُصَلِّي لَكُمْ صَلاَةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى بِنَا أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ يُكَبِّرُ فِيهِنَّ، كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ وَقَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1289- … Bize Ata b. es-Sâib tahdis edip dedi ki: Bana Salim el-Berrâd -ki

20 Tirmizî, Salât, 74; Nesâî, Tatbik, 90; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 422.

o, kanımca benden daha güvenilir birisi idi- tahdis edip dedi ki: Ebu Mesud el-Bedrî: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldığı şekilde size bir namaz kılayım mı? diyerek bize dört rekat namaz kıldırdı. Bu dört rekatın her eğiliş ve kalkışında tekbir getiriyordu. Sonra: İşte Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bu şekilde namaz kılarken gördüm, dedi.[21]

١٢٩٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ الدَّانَاجُ، قَالَ: حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ، قَالَ: صَلَّى بِنَا أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، فَكَانَ يُكَبِّرُ إِذَا رَفَعَ، وَإِذَا وَضَعَ.

فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا فَأَخْبَرْتُهُ بِذَلِكَ فَقَالَ: أَوَ لَيْسَ ذَلِكَ سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟

1290- … Bize Abdullah ed-Dânâc tahdis etti, dedi ki: Bize İkrime tahdis edip dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anh* bize namaz kıldırdı. (Rükû'a ve secdeye) eğilirken de, kalkınca da tekbir getiriyordu.

Sonra İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın yanına giderek durumu ona bildirince, o da: Zaten bu, Ebu'l-Kasım'ın sünneti değil mi ki? dedi.[22]

١٢٩١- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو بِشْرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ مِثْلَهُ، وَلَمْ يَذْكُرْ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ.

1291- … Bize Ebu Bişr, İkrime'den aynı şekilde haber verdi, ancak Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'den söz etmedi.

١٢٩٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ أَبُو مُوسَى الأَشْعَرِيُّ: ذَكَّرَنَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ صَلاَةً كُنَّا نُصَلِّيهَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِمَّا نَسِينَاهَا وَإِمَّا تَرَكْنَاهَا عَمْدًا يُكَبِّرُ كُلَّمَا خَفَضَ، وَكُلَّمَا رَفَعَ، وَكُلَّمَا سَجَدَ.

21 Ebu Davud, Salât, 144; Nesâî, Salât, 93.
22 Buhârî, Ezan, 16.

1292- … el-Esved b. Yezid dedi ki: Ebu Musa el-Eş'ari şöyle dedi: Ali *radıyallahu anh*, bize Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kılmış olduğumuz bir namaz (şeklin)i hatırlattı. Biz ya bu şekli unutmuş yahut kasten terk etmiş idik. O, her eğildiğinde, her kalktığında ve her secdeye vardığında tekbir getirirdi.[23]

١٢٩٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ. ح

1293- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Ebi Arûbe tahdis etti, H.

١٢٩٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ، قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ يُونُسَ ابْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الرَّقَاشِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا كَبَّرَ الْإِمَامُ وَسَجَدَ، فَكَبِّرُوا وَاسْجُدُوا».

1294- Ayrıca bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Affan tahdis etti: Bize Hemmam, Katade'den tahdis etti. O Yunus b. Cubeyr'den, o Hittan b. Abdullah er-Rakaşî'den, onun Ebu Musa'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"İmam tekbir getirip secdeye vardığı zaman, siz de tekbir getirip secdeye varın."***[24]

١٢٩٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ قَالَ: ثَنَى يَحْيَى ابْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَانِ الأَصَمُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يُتِمُّونَ التَّكْبِيرَ، يُكَبِّرُونَ إِذَا سَجَدُوا، وَإِذَا رَفَعُوا، وَإِذَا قَامُوا مِنَ الرَّكْعَةِ.

1295- … Süfyan dedi ki: Bana Abdurrahman el-Asam tahdis edip dedi ki: Enes'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*, tekbiri tam ve eksiksiz getirirlerdi. Secdeye vardıklarında, secdeden ve rükû'dan kalktıklarında hep tekbir getirirlerdi.[25]

---

23 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 241.
24 Müslim, Salât, 62.
25 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 240.

١٢٩٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ وَأَبُو حُذَيْفَةَ، عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الأَصَمِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1296- … Bize, Ebu Âsım ve Ebu Huzeyfe, Süfyan'dan tahdis ettiler, o Abdurrahman b. el-Asam'dan deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٢٩٧- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يُصَلِّي لَهُمْ الْمَكْتُوبَةَ، فَيُكَبِّرُ كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ. فَإِذَا انْصَرَفَ قَالَ: وَاللهِ إِنِّي لأَشْبَهُكُمْ صَلاَةً بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1297- … İbn Şihab'dan, o Ebu Seleme'den rivayet ettiğine göre, Ebu Hureyre *radıyallahu anh* onlara farz namazı kıldırır ve (rükû' ve secdeye) her eğilip kalktığında tekbir getirirdi. Namazını bitirdiği vakit de: Allah'a yemin ederim, aranızda namazı Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldığı namaz şekline en çok benzeyeniniz benim, derdi.[26]

١٢٩٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ، ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ يُحَدِّثُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، وَأَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يُصَلِّي بِهِمُ الْمَكْتُوبَةَ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

1298- … Ebu Seleme ve Ebu Bekir b. Abdurrahman'dan rivayete göre, Ebu Hureyre *radıyallahu anh* kendilerine farz namazı kıldırırdı deyip hadisi aynen zikretti(ler).

١٢٩٩- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نَحْوَهُ.

1299- … Bize İbn Ebi Zi'b, el-Makburî'den tahdis etti, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan hadisi buna yakın rivayet etti.

26 Buhârî, Ezan, 115; Müslim, Salât, 27.

١٣٠٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ سَمْعَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ كُلَّمَا سَجَدَ وَرَفَعَ.

1300- … Said b. Sem'ân'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* her secdeye eğilip kalktığında tekbir getirirdi.[27]

١٣٠١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُكَبِّرُ فِي الصَّلاَةِ، كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ. فَقُلْتُ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، مَا هَذِهِ الصَّلاَةُ؟ فَقَالَ: إِنَّهَا لَصَلاَةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1301- … el-Evzâî dedi ki: Bana Yahya'nın tahdis ettiğine göre, Ebu Seleme şöyle demiştir: Ben Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın (rükû' ve secde için) her eğilip başını kaldırdığında tekbir getirdiğini gördüm. Bunun üzerine: Ey Ebu Hureyre! Bu namaz şekli de ne oluyor? diye sordum. Cevap olarak o: Şüphesiz ki bu, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldığı namazın şeklidir, dedi.[28]

***

İşte Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in her eğiliş ve kalkışta tekbir getirdiğine dair nakledilen bu rivayetler, hem Abdurrahman b. Ebi Ebzâ'nın (1285 no'lu) hadisinden daha kuvvetli ve sarih, hem de daha mütevatirdir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra gelen Ebu Bekir, Ömer ve Ali *radıyallahu anhum* da bu şekilde amel etmişlerdir. Bu doğrultudaki uygulama günümüze kadar mütevatir olarak nakledilegelmiştir. Hiç kimse bunu inkâr etmemekte ve kimse buna karşı çıkmamaktadır.

Diğer taraftan akıl ve kıyas da buna tanıklık etmektedir. Şöyle ki bizler namaza girişin tekbir ile olduğunu gördük. Aynı şekilde rükû' ve secdelerden çıkış da bu şekilde tekbir ile gerçekleşmektedir.

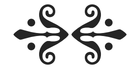
27 Ebu Davud, Salât, 117; Nesâî, İftitah, 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 434.
28 Müslim, Salât, 31.

Oturduktan sonra kalkmak da yine tekbir ile olur.

İşte sözünü ettiğimiz şekilde, bir durumdan başka bir duruma geçişin hepsinde ortak olarak tekbir getirildiğini görüyoruz

Buna göre kıyas, -aynı şekilde- ayaktan rükû'a doğru, oradan secdeye doğru yapılacak değişikliğin de sözünü ettiğimiz hususlara göre tekbir ile gerçekleşmesini gerektirir.

Aynı zamanda bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٢٠- بَابُ التَّكْبِيرِ لِلرُّكُوعِ وَالتَّكْبِيرِ لِلسُّجُودِ وَالرَّفْعِ مِنَ الرُّكُوعِ هَلْ مَعَ ذَلِكَ رَفْعٌ أَمْ لاَ؟

20- RÜKÛ' VE SECDE İÇİN TEKBİR GETİRİRKEN VE RÜKÛ'DAN KALKARKEN ELLER KALDIRILIR MI, KALDIRILMAZ MI?

١٣٠٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَانِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الأَعْرَجِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلاَةِ الْمَكْتُوبَةِ كَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ، وَيَصْنَعُ مِثْلَ ذَلِكَ إِذَا قَضَى قِرَاءَتَهُ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ، وَيَصْنَعُهُ إِذَا فَرَغَ وَرَفَعَ مِنَ الرُّكُوعِ، وَلاَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ صَلاَتِهِ وَهُوَ قَاعِدٌ، وَإِذَا قَامَ مِنَ السَّجْدَتَيْنِ رَفَعَ يَدَيْهِ كَذَلِكَ كَبَّرَ.

1302- ... Abdurrahman el-A'rec'den, o Ubeydullah b. Ebi Râfi'den, o Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan, onun Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Allah Rasulü farz namaza durduğu vakit tekbir getirir ve ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Kıraatını bitirip rükû'a varacağı zaman da böyle yapardı. Rükû'yu bitirip kalktığında da böyle yapardı, otururken hiçbir şekilde ellerini kaldırmazdı. Ancak iki secdeyi yapıp kalktıktan sonra aynı şekilde ellerini kaldırıp tekbir alırdı.[29]

29 Ebu Davud, Salât, 116; Tirmizî, Salât, 76.

١٣٠٣- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلاَةَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ، حَتَّى يُحَاذِيَ بِهِمَا مَنْكِبَيْهِ، وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ وَبَعْدَ مَا يَرْفَعُ وَلاَ يَرْفَعُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ.

1303- … Salim, babasından, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaza başladığı zaman ellerini omuzlarının hizasına gelinceye kadar kaldırdığını, rükû'a varmak istediğinde ve rükû'dan kalktıktan sonra ellerini kaldırdığını gördüm. Ancak iki secde arasında ellerini kaldırmazdı.[30]

١٣٠٤- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلاَةَ، رَفَعَ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ، وَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ، وَإِذَا رَفَعَ مِنَ الرُّكُوعِ، رَفَعَهُمَا كَذَلِكَ وَقَالَ: «سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ» وَكَانَ لاَ يَفْعَلُ ذَلِكَ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ.

1304- … Salim'den, onun babasından rivayetine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaza başladığı zaman ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Rükû'a gitmek için tekbir aldığında ve rükû'dan başını kaldırdığında da aynı şekilde ellerini kaldırır ve ***"Semiallahu limen hamideh, Rabbenâ leke'l-hamd"*** derdi. Ancak bu işi (ellerini kaldırmayı) iki secde arasında yapmazdı.[31]

١٣٠٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكٌ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1305- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Malik *radıyallahu anh* tahdis etti diyerek hadisi senediyle aynen zikretti.

١٣٠٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ

30 Müslim, Salât, 21.
31 Buhârî, Ezan, 83, 84.

زَيْدٍ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: رَأَيْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ رَفَعَ يَدَيْهِ حِذَاءَ مَنْكِبَيْهِ فِي الصَّلاَةِ ثَلاَثَ مِرَارٍ حِينَ افْتَتَحَ الصَّلاَةَ وَحَيْنَ رَكَعَ، وَحِينَ رَفَعَ رَأْسَهُ.

قَالَ جَابِرٌ: فَسَأَلْتُ سَالِمًا عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: سَالِمٌ رَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ ذَلِكَ.

1306- … Zeyd'den, o Câbir'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Salim b. Abdullah'ın namaz kılarken ellerini omuzlarının hizasına kadar üç defa kaldırdığını gördüm. Namaza başladığında, rüku'a vardığında ve başını (rükû'dan) kaldırdığında.

Câbir dedi ki: Bunun üzerine ben de Salim'e bunu sordum. Salim cevap olarak: Ben İbn Ömer *radıyallahu anh*'ı böyle yaparken gördüm, dedi. Ayrıca İbn Ömer *radıyallahu anh*: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bu şekilde yaparken gördüm, demişti.

١٣٠٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حُمَيْدٍ السَّاعِدِيَّ فِي عَشَرَةٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَحَدُهُمْ أَبُو قَتَادَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِصَلاَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

قَالُوا: لِمَ؟ فَوَاللهِ مَا كُنْتُ أَكْثَرَنَا لَهُ تَبِعَةً، وَلاَ أَقْدَمَنَا لَهُ صُحْبَةً. فَقَالَ: بَلَى، فَقَالُوا: فَاعْرِضْ.

قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلاَةِ، رَفَعَ يَدَيْهِ، حَتَّى يُحَاذِيَ بِهِمَا مَنْكِبَيْهِ، ثُمَّ يُكَبِّرُ، ثُمَّ يَقْرَأُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ فَيَرْفَعُ يَدَيْهِ، حَتَّى يُحَاذِيَ بِهِمَا مَنْكِبَيْهِ، ثُمَّ يَرْكَعُ، ثُمَّ يَرْفَعُ رَأْسَهُ فَيَقُولُ: سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، ثُمَّ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَاذِيَ بِهِمَا مَنْكِبَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ: اللهُ أَكْبَرُ يَهْوِي إِلَى الأَرْضِ، فَإِذَا قَامَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ كَبَّرَ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ، حَتَّى يُحَاذِيَ بِهِمَا مَنْكِبَيْهِ، ثُمَّ صَنَعَ مِثْلَ ذَلِكَ فِي بَقِيَّةِ صَلاَتِهِ.

قَالَ: فَقَالُوا جَمِيعًا: صَدَقْتَ، هَكَذَا كَانَ يُصَلِّي.

1307- … Bize Muhammed b. Amr b. Ata tahdis edip dedi ki: Ben Ebu Humeyd es-Sâidî'yi -birisi Ebu Katade olmak üzere- Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından on kişi arasında iken: "Aranızda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılış şeklini en iyi bileniniz benim" derken işittim.

Diğerleri: Neden böyle olsun ki? Allah'a yemin ederiz ki, sen aramızda ona en çok tabi olan ve sahabiliği en eski olan kimse değilsin, dediler.

Ebu Humeyd: Öyledir, deyince diğer sahabiler: O halde söylediğini açıkla, dediler. Ebu Humeyd: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaza durduğunda ellerini omuzlarının hizasına gelinceye kadar kaldırır, sonra tekbir getirir, sonra Kur'ân okur, sonra tekbir getirip ellerini omuzlarının hizasına getirinceye kadar kaldırır, sonra rükû'a varır, sonra başını kaldırır ve: ***"Semiallahu limen hamideh"*** derdi. Sonra ellerini omuzlarının hizasına varıncaya kadar kaldırır, sonra ***"Allahu ekber"*** diyerek (secde etmek üzere) eğilirdi. İki rekat kılıp ayağa kalktığında da tekbir getirir ve ellerini omuzlarının hizasına varıncaya kadar kaldırırdı. Sonra aynı işi namazının geri kalan kısmında da yapardı," dedi.

(Ebu Humeyd) dedi ki: Hep birlikte: Doğru söyledin, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle namaz kılıyordu, dediler.[32]

١٣٠٨ - حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ قَالَ: اجْتَمَعَ أَبُو حُمَيْدٍ، وَأَبُو أُسَيْدٍ، وَسَهْلُ بْنُ سَعْدٍ، فَذَكَرُوا صَلاَةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِصَلاَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا قَامَ رَفَعَ يَدَيْهِ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حِينَ يُكَبِّرُ لِلرُّكُوعِ، فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، رَفَعَ يَدَيْهِ.

1308-... Abbas b. Sehl şöyle demiştir: Ebu Humeyd, Ebu Üseyd ve Sehl b. Sa'd bir araya gelip Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılış şeklinden bahsettiler. Bunun üzerine Ebu Humeyd: Aranızda Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılış şeklini en iyi bileniniz benim. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaza kalktığında ellerini kaldırırdı. Daha sonra

32 Ebu Davud, Salât, 116; Nesâî, Sehl, 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 424.

rükû'a gitmek üzere tekbir getirdiğinde ellerini kaldırırdı. Başını rükû'dan kaldırdığında yine ellerini kaldırırdı." dedi.[33]

١٣٠٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ يُكَبِّرُ لِلصَّلاَةِ، وَحِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حِيَالَ أُذُنَيْهِ.

1309- …Bize Süfyân, Âsım b. Kuleyb'den tahdis etti. O babasından, o Vâil b. Hucr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, namaza durmak için tekbir getirirken ve rükû'dan başını kaldırırken, ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdığını gördüm.[34]

١٣١٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ عَاصِمٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1310- … Bize Ebu'l-Ahvas, Âsım'dan tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٣١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ نَصْرِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَكَعَ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ رُكُوعِهِ، يَرْفَعُ يَدَيْهِ، حَتَّى يُحَاذِيَ بِهِمَا فَوْقَ أُذُنَيْهِ.

1311- … Nasr b. Âsım'dan, o Malik b. Huveyris'den, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, rükû'a vardığı zaman, rükû'dan başını kaldırdığı zaman ellerini kulaklarının yukarısına kadar kaldırdığını gördüm.[35]

١٣١٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ

33 1307 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
34 Ebu Davud, Salât, 115; Nesâî, Salât, 187.
35 Müslim, Salât, 25, 26; Ebu Davud, Salât, 116; Nesâî, İftitah, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 53.

عَيَّاشٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنِ الأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلاَةَ، وَحِينَ يَرْكَعُ، وَحِينَ يَسْجُدُ.

1312- … el-A'rec'den, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaza başladığı zaman, rükû'a vardığı zaman ve secdeye gittiği zaman ellerini kaldırırdı.[36]

***

Ebû Ca'fer dedi ki: Bazıları bu rivayetleri benimsemiş, rükû'a giderken, rükû'dan kalkarken, oturuştan sonra, ayağa kalkma sırasında ellerin kaldırılmasını ve bunun namazın tamamında böyle olmasını vacib görmüştür.

Başkaları da bu hususta onlara muhalefet ederek: Bizim görüşümüze göre ancak ilk tekbirde eller kaldırılır, demiş ve bu hususta aşağıdaki rivayetleri delil göstermişlerdir:

١٣١٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي زِيَادٍ عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَبَّرَ لِافْتِتَاحِ الصَّلاَةِ، رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يَكُونَ إِبْهَامَاهُ قَرِيبًا مِنْ شَحْمَتَيْ أُذُنَيْهِ، ثُمَّ لاَ يَعُودُ.

1313- … İbn Ebi Leylâ'dan, o el-Berâ b. Âzib *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* namaza başlamak için tekbir aldığında baş parmakları kulak yumuşaklarına yaklaşıncaya kadar ellerini kaldırır, sonra da aynı işi tekrar yapmazdı.[37]

١٣١٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، قَالَ: أَنَا خَالِدٌ، عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1314- … İsa b. Abdurrahman'dan, o babasından, o el-Berâ b. Âzib'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etmiştir.

36 İbn Mâce, İkametu's-Salât, 15.
37 Ebu Davud, Salât, 116; Nesâî, İftitah, 5.

١٣١٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَخِيهِ، وَعَنِ الْحَكَمِ، عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنِ الْبَرَاءِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1315- … İbn Ebi Leylâ'dan, o kardeşi (Muhammed b. Abdurrahman)'den ve el-Hakem'den, o, İbn Ebi Leylâ'dan, o el-Berâ'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.

١٣١٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الأَسْوَدِ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي أَوَّلِ تَكْبِيرَةٍ، ثُمَّ لاَ يَعُودُ.

1316- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Nuaym b. Hammad tahdis edip dedi ki: Bize Vekî', Süfyan'dan, o Âsım b. Kuleyb'den tahdis etti, o Abdurrahman b. el-Esved'den, o Alkame'den, o Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ilk tekbirde ellerini kaldırır, sonra bu işi tekrar etmezdi.[38]

١٣١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1317- Bize Muhammed b. en-Numan tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize Vekî', Süfyan'dan tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٣١٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْمُغِيرَةِ قَالَ: قُلْتُ لِإِبْرَاهِيمَ: حَدِيثُ وَائِلٍ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَرْفَعُ يَدَيْهِ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلاَةَ، وَإِذَا رَكَعَ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ؟ فَقَالَ: إِنْ كَانَ وَائِلٌ رَآهُ مَرَّةً يَفْعَلُ ذَلِكَ، فَقَدْ رَآهُ عَبْدُ اللهِ خَمْسِينَ مَرَّةً، لاَ يَفْعَلُ ذَلِكَ.

38 Ebu Davud, Salât, 117; Tirmizî, Salât, 76; Nesâî, İftitah, 87.

1318- … Bize Süfyan, el-Mugire'den, onun şöyle dediğini tahdis etti: İbrahim'e, Vâil'in Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaza başladığı, rükû'a vardığı, bir de rükû'dan kalktığı zaman ellerini kaldırdığını gördüğüne dair naklettiği hadisini sorduk. Bunun üzerine İbrahim şu cevabı verdi: Eğer Vâil, Peygamber'in bu işi bir defa yaptığını görmüş ise, Abdullah onun bu işi yapmadığını elli defa görmüştür. dedi.

١٣١٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، قَالَ: دَخَلْتُ مَسْجِدَ حَضْرَمَوْتَ، فَإِذَا عَلْقَمَةُ بْنُ وَائِلٍ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ قَبْلَ الرُّكُوعِ، وَبَعْدَهُ. فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِإِبْرَاهِيمَ فَغَضِبَ وَقَالَ: رَآهُ هُوَ وَلَمْ يَرَهُ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَلاَ أَصْحَابُهُ.

1319- … Amr b. Mürre dedi ki: Ben Hadramevt mescidine girdim. Alkame b. Vâil, babasından tahdis ederek Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in rükû'a varmadan önce ve rükû'dan sonra ellerini kaldırdığını söylüyordu. Ben bu hususu İbrahim'e nakledince İbrahim kızdı ve: O, O'nun bunu yaptığını gördü de Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh* da, O'nun diğer ashabı da O'nu görmedi (öyle mi?) dedi.[39]

***

İşte bunlar, bu görüş sahiplerinin kendi görüşleri lehine, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiğimiz bu rivayetleri delilleri arasında zikretmişlerdir.

Bu hususta onlara muhalif olanların ileri sürdükleri delillerinden birisi de, onların şöyle demeleridir: Bizim tevatür yoluyla sahih ve doğru senedlerle nakletmiş olduğumuz rivayetler vardır. Bu sebeple bizim görüşümüz sizin görüşünüzden daha uygundur.

Ancak bu hususta bunlara karşı ileri sürülecek deliller arasında bizim yüce Allah'ın izniyle biraz sonra açıklayacağımız hususlar da bulunmaktadır.

Bu hususta rivayet edilen ve bu bölümün başında zikrettiğimiz Ebu'z-

39 Ebu Davud, Salât, 115; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 236.

Zinad yoluyla Ali *radıyallahu anh*'dan gelen onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği (1312 no'lu) hadiste söylenenleri ele alalım.

١٣٢٠- فَإِنَّ أَبَا بَكْرَةَ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ النَّهْشَلِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ كُلَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي أَوَّلِ تَكْبِيرَةٍ مِنَ الصَّلاَةِ، ثُمَّ لاَ يَرْفَعُ بَعْدُ.

1320- … Bize Âsım b. Kuleyb'in, babasından tahdis ettiğine göre, Ali *radıyallahu anh* namaza başlamak için alınan ilk tekbirde ellerini kaldırır, sonra da ellerini bir daha kaldırmazdı.

١٣٢١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ النَّهْشَلِيُّ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِيهِ -وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ- عَنْ عَلِيٍّ مِثْلَهُ.

1321- … Bize Ebu Bekr en-Nehşelî, Âsım'dan tahdis etti, o babasından -ki Ali *radıyallahu anh*'ın ashabındandı- o Ali'den aynısını rivayet etti.

***

İşte Âsım b. Kuleyb'in naklettiği bu rivayet, İbn Ebi Zinad'ın rivayet etmiş olduğu (1312 no'lu) hadis hakkında şu iki halden birisinin söz konusu olduğuna delildir:

Ya bu hadis özü itibariyle illetli (kusurlu) bir hadistir ya da başkasının bunu rivayet etmiş olduğu şekilde asla ellerin kaldırılması söz konusu edilmemiştir.

فَإِنَّ ابْنَ خُزَيْمَةَ حَدَّثَنَا قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ. ح

Çünkü İbn Huzeyme bize tahdis ederek dedi ki: Bize Abdullah b. Recâ tahdis etti, H.

١٣٢٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ وَالْوَهْبِيُّ، قَالُوا: أَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْفَضْلِ.

فَذَكَرُوا مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ فِي إِسْنَادِهِ وَمَتْنِهِ، وَلَمْ يَذْكُرُوا الرَّفْعَ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ.

1322- Yine bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih ve el-Vehbî tahdis edip dediler ki: Bize Abdulaziz b. Ebi Seleme, Abdullah b. el-Fadl'dan bildirdi.

Hepsi de senedi ve metni itibariyle İbn Ebi'z-Zinâd'ın hadisinin aynısını zikretmekle birlikte, hiçbirisi onun hiçbir yerde ellerini kaldırdığından söz etmemiştir.

***

Eğer hadisin mahfuz olan şekli bu ise ve İbn Ebi'z-Zinâd'ın rivayet ettiği hadis hatalı ise, böylelikle hatalı olan bir hadisin lehinize delil olması da ortadan kalkmış olmaktadır.

Eğer başkalarının naklettiği rivayete göre bir fazlalık içerdiğinden dolayı İbn Ebi'z-Zinâd'ın naklettiği rivayet sahih ise, şüphe yok ki Ali *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ellerini kaldırmış olduğunu gördüğü halde, daha sonra Peygamberin vefatının ardından ellerini kaldırmayı terk etmiş olması, ona göre ellerin kaldırılmasının nesh edilmiş olmasının sabit olmasından başka bir sebebe bağlı olamaz.

O halde Ali *radıyallahu anh*'ın söz konusu hadisi eğer sahih ise, bu hadis ellerin kaldırılacağı görüşünü kabul etmeyenlerin lehine daha çok delil ihtiva eder.

İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın (1303 ve sonrası) hadisine gelince; bizim ondan rivayet ettiğimiz, onun da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikrettiği rivayetler bulunduğu gibi, daha sonra yine kendisinden, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra kendi fiilî uygulaması olarak bunun aksi rivayetler de nakledilmiştir.

١٣٢٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا فَلَمْ يَكُنْ يَرْفَعُ يَدَيْهِ إِلَّا فِي التَّكْبِيرَةِ الْأُولَى مِنَ الصَّلَاةِ.

1323- … Mücahid dedi ki: İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın arkasında namaz kıldım. O, namazın ilk tekbiri dışında ellerini kaldırmadı.

***

İşte İbn Ömer, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ellerini kaldırdığını görmüş, ardından Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra bizzat kendisi ellerini kaldırmayı terk etmiştir. Bunun böyle olması, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını gördüğü işin sonradan neshedilmiş olduğunun ona göre sabit olmasından ve bu hususta ona göre delilin ortaya çıkmasından başka bir sebeple açıklanamaz.

Eğer bir kimse: Bu, münker bir hadistir, diyecek olursa, ona: Bunun münker olduğunu sana gösteren nedir? Sen bu hadisin münker olduğunu ortaya koyamazsın, denilir.

Şayet birisi: Tavûs'un, İbn Ömer'i, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*-den bu hususta naklettiği rivayete uygun olarak uygulama yaparken gördüğünü söylerse, ona da: Evet, Tavûs böyle bir şeyi zikretmiş ancak Mücahid de ona muhalefet etmiştir, denilir.

O halde Tavûs'un yaptığını gördüğü el kaldırma işini İbn Ömer'in, kendisine göre bunun neshedildiğine dair delilin ortaya konulmasından önce yapmış, daha sonra da bunun neshedildiğine dair delil olduğunu görünce bu uygulamayı terk etmiş ve Mücahid'in ondan yaptığını zikrettiği uygulamayı yapmış olması mümkündür.

İşte onlardan bu şekilde gelen rivayetlerin, hangisinin son uygulama olduğu mutlak olarak ortaya çıkıncaya kadar, bu şekilde yorumlanması ve yanlış olmadıklarının belirtilmesi gerekir. Aksi takdirde rivayetlerin çoğu geçersiz olur.

(1318 ve 1319 no'lu) Vâil hadisine gelince; İbrahim'in, Abdullah (b. Mesud)'dan zikretmiş olduğu ve onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sözü geçen uygulamayı yapmadığına dair rivayet ettiği hadis ile ona karşı çıkmıştır.

Çünkü Abdullah (b. Mesud), Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in daha eski bir sahabisi ve onun uygulamalarını Vâil'den daha iyi kavrayan birisi idi. Diğer taraftan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de sünneti iyice bellemeleri için muhacirlerin yanıbaşında olmalarını severdi.

١٣٢٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ أَنْ يَلِيَهُ الْمُهَاجِرُونَ

وَالأَنْصَارُ، لِيَحْفَظُوا عَنْهُ. وَكَمَاحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1324- … Enes *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* sünneti iyice bellemeleri için muhacirlerle ensarın kendisine yakın olmasını severdi.

Nitekim Ebu Bekre de bize tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Bekr tahdis etti, deyip senediyle aynısını zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Aranızdan buluğa ermiş ve aklı başında olan kimseler hemen benim yanıbaşımda bulunsunlar,"*** demiştir:

١٣٢٥- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَارَةَ بْنَ عُمَيْرٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الأَنْصَارِيِّ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لِيَلِيَنِي مِنْكُمْ أُولُوا الأَحْلاَمِ وَالنُّهَى، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ».

1325- … Ebu Mesud el-Ensari dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle derdi: ***"Aranızdan buluğa ermiş, aklı başında olanlar benim hemen arkamda dursunlar, sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenler (saflarda yerlerini alsınlar)."***

١٣٢٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ قَالاَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ إِيَاسِ بْنِ قَتَادَةَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ عَبَّادٍ قَالَ: قَالَ لِي أُبَيِّ بْنُ كَعْبٍ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُونُوا فِي الصَّفِّ الَّذِي يَلِينِي».

1326- … Kays b. Abbad dedi ki: Übey b. Ka'b bana dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize: ***"Hemen benim arkamdaki safta bulunun,"*** dedi.

***

Ebu Cafer dedi ki: (1316 no'lu hadisi rivayet eden) Abdullah (b. Mesud), Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazdaki fiillerinin nasıl olduğunu öğrenmek gayesiyle ona yakın olan kimselerdendi. Bundan maksadları ise bunu insanlara öğretmekti.

Dolayısı ile onların bu hususta naklettiklerinin, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e namazda daha uzak duran kimselerin naklettiklerine göre kabul edilmesi daha uygundur.

Eğer: Sizin, İbrahim'den, onun Abdullah'tan diyerek zikrettiğiniz (1319 no'lu rivayetten hemen sonra gelen) rivayet muttasıl değildir, diyecek olurlarsa, onlara şöyle cevap verilir:

İbrahim, Abdullah'tan mürsel bir rivayet nakledecek olursa, ancak onu kendince sahih gördükten ve Abdullah'tan o rivayetin mütevatir olarak geldiğini tespit ettikten sonra bu şekilde rivayet ederdi.

el-A'meş ona: Bana hadis naklettiğin zaman senedini de belirt deyince, ona şöyle cevap vermişti: Ben sana "Abdullah dedi" diyecek olursam, şunu bil ki, bunu bir topluluk o rivayeti bana Abdullah'tan nakletmedikçe söylemem. Eğer "Filan kişi bana Abdullah'tan tahdis etti" diyecek olursam, bu, o hadisi bana nakleden sadece o kişidir, demektir.

١٣٢٧- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبٌ أَوْ بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، شَكَّ أَبُو جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ بِذَلِكَ.

1327- Nitekim bize bunu İbrahim b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb yahut Bişr b. Ömer -şüphe eden Ebu Cafer'dir- tahdis etti, o Şu'be'den, o el-A'meş'den bunu rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Böylelikle İbrahim, Abdullah'tan nakletmiş olduğu mürsel rivayetleri, kendisi tarafından belirli bir kimsenin Abdullah'tan naklettiği rivayetten daha sahih gördüğünü haber vermektedir. İşte Abdullah'tan nakletmiş olduğu bu mürsel rivayeti de o, kendisince belli bir adamdan, onun Abdullah'tan nakletmiş olduğu rivayetten daha sahih gördüğünden dolayı mürsel olarak rivayet etmiştir. Başka bir sebepten dolayı değil.

Bununla birlikte, biz bunu Abdurrahman b. el-Esved'den muttasıl olarak rivayet ettik. İşte Abdullah namazının diğer bölümlerinde de böyle yapardı.

١٣٢٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللهِ لاَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنَ الصَّلاَةِ إِلَّا فِي الِافْتِتَاحِ.

1328- Nitekim bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Husayn'dan tahdis etti, o İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah (b. Mesud) iftitah (namaza başlama) dışında, namazın hiçbir yerinde ellerini kaldırmazdı.

***

Aynı husus Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'dan da rivayet edilmiştir:

١٣٢٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبْجَرَ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيٍّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الأَسْوَدِ، قَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي أَوَّلِ تَكْبِيرَةٍ، ثُمَّ لاَ يَعُودُ، قَالَ: وَرَأَيْت إِبْرَاهِيمَ، وَالشَّعْبِيَّ يَفْعَلاَنِ ذَلِكَ.

1329- Nitekim İbn Ebi Davud bize tahdis edip dedi ki: Bize el-Himmânî tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Âdem, el-Hasen b. Ayyâş'dan tahdis etti, o Abdulmelik b. Ebhar'dan, o ez-Zübeyr b. Adiy'den, o İbrahim'den, o el-Esved'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın ellerini ilk tekbirde kaldırdığını, daha sonra bu el kaldırmayı tekrar etmediğini gördüm.

(ez-Zübeyr) dedi ki: Ben İbrahim'i ve eş-Şa'bî'yi de böyle yaparlarken gördüm.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu hadiste Ömer *radıyallahu anh*'ın da ilk tekbir dışında ellerini kaldırmadığı belirtilmektedir. Bu da sahih bir hadistir. Çünkü el-Hasen b. Ayyâş, her ne kadar bu hadisin etrafında dönüp dolaştığı kişi ise de, sika ve hüccet bir ravidir. Bunu Yahya b. Ma'în ve başkaları da zikretmiştir.

Acaba Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in rükû ve secdeye giderken ellerini kaldırdığını bilmemiş fakat

ondan aşağı mertebede bulunanlar ve onunla beraber olanlar bunu bilmiş olabilir mi? Diğer taraftan, Ömer ile bulunanlar da onu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in uygulaması dışındaki başka bir uygulamayı yaptığını gördükleri halde, bu yaptığına tepki göstermemiş olabilirler mi? Bize göre bu, imkânsız bir şeydir.

Diğer taraftan Ömer *radıyallahu anh*'ın bu uygulaması ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının bu hususta ona itiraz etmemesi, bunun herhangi bir kimsenin aksini yapmaması gereken gerçeğin ta kendisi olduğuna dair sahih bir delildir.

Muhalif kanaati savunanların bu hususta Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'den naklettikleri (1302 no'lu) hadise gelince; bu, İsmail b. Ayyâş'ın Salih b. Keysan'dan aldığı bir rivayettir.

Kendileri ise İsmail b. Ayyâş'ı Şamlıların dışındakilerden nakletmiş olduğu rivayetler hususunda delil olarak kabul etmezler. Hal böyle iken, nasıl olur da kendilerine hasım olanlar, İsmail b. Ayyâş'tan, onun Salih b. Keysan'dan karşı delil olarak gösterdiği bir delili kabul etmiyorken, kendileri aynı şekildeki bir rivayeti hasımlarına karşı delil gösterebilirler?

Abdulhamid b. Cafer'in rivayet ettiği (1307 no'lu) hadise gelince; onlar Abdulhamid b. Cafer'i zayıf kabul eder, rivayetini delil olarak almazlar. Peki böyle bir durumda onun rivayetini nasıl delil gösterebilirler?

Bununla birlikte Muhammed b. Amr b. Ata, bu hadisi ne Ebu Humeyd (es-Sâidî)'den, ne de bu hadiste zikredilen kimselerden işitmiştir. Aralarında meçhul (kimliği bilinmeyen) bir ravi bulunmaktadır. Bunu el-Utaf b. Halid, "ondan, o bir adamdan" şeklinde rivayet etmiştir. Ben bu meseleden yüce Allah'ın izniyle namazda oturuş bölümünde ileride söz edeceğim.

Ayrıca Ebu Âsım'ın burada sözü edilen, Abdulhamid'den naklettiği hadiste "hepsi birlikte: Doğru söyledin" dediler ifadesi de geçmektedir ki, bu ifadeyi ondan rivayet edenler arasında Ebu Âsım'dan başkası söylememiştir.

١٣٣٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ. ح

1330- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis etti, H.

١٣٣١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْقَوَارِيرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ، فَذَكَرَاهُ بِإِسْنَادِهِ، وَلَمْ يَقُولاَ: فَقَالُوا جَمِيعًا: صَدَقْتَ. وَهَكَذَا رَوَاهُ غَيْرُ عَبْدِ الْحَمِيدِ.

1331- Yine bize İbn Ebi İmran tahdis edip dedi ki: Bize el-Kavârîrî tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Said tahdis edip her ikisi de: Bize Abdulhamid tahdis etti, deyip hadisi senediyle zikrettiler ve: "Hep birlikte: doğru söyledin, dediler" ibaresini söylemediler. Abdulhamid'in dışındakiler de bunu böylece rivayet etmişlerdir.

***

Biz bu hususu namazda oturuş bölümünde de zikrettik.

Bu rivayetleri açıkça ortaya koyduğumuzda, bunların gerçek durumlarının ve rivayet kaynaklarının açıkça gösterilmesi halinde, rükû'da elleri kaldırmayı terk etmekten başka bir şeyi gerektirmediğini görüyoruz.

Bu konunun rivayetler açısından doğru açıklaması işte bu şekildedir.

Ebu Cafer dedi ki: Ben yaptığım bu açıklamaların hiçbirisiyle ilim ehlinden herhangi bir kimsenin zayıf olduğunu söylemek istemiyorum. Benim izlediğim yol da bu değildir. Ancak karşı kanaati savunan hasımlarımızın bize haksızlık ettiğini açıklamak istedim.

Bu hususun aklî düşünme (ve kıyas) açısından uygun açıklamasına gelince; ilim adamlarının, ilk tekbir ile birlikte ellerin kaldırılacağını ve iki secde arasında getirilen tekbirde de ellerin kaldırılmayacağını ittifakla kabul ettiklerini görüyoruz.

Diğer taraftan (ikinci rekâttan sonra) kalkıştaki tekbir ile rükû'a giderken alınan tekbirde görüş ayrılığında olduklarını görüyoruz.

Bazıları bu tekbirlerin hükmü ile iftitah tekbirinin hükmü aynıdır ve iftitah tekbirinde el kaldırıldığı gibi, bunlarda da el kaldırılır, demiştir.

Diğerleri ise: Bunların hükmü ile iki secde arasındaki tekbirin hükmü aynıdır. Bu tekbirde el kaldırılmadığı gibi, her ikisinde de el kaldırılmaz, demişlerdir.

Bizler iftitah tekbirinin namazın esaslarından olduğunu, o yapılmadan

namazın geçerli olmayacağını kabul ettiğimiz halde, iki secde arasında alınan tekbirin böyle olmadığını gördük. Çünkü bir kişi bu tekbiri terk etmesi halinde onun namazı bozulmaz.

Aynı şekilde rükû'a giderken alınan tekbirin de, kalkışta alınan tekbirin de namazın esasından olmadığını, çünkü bir kimsenin, bunu terk etmesi halinde namazının bozulmadığını ve bunların namazın sünnetlerinden olduğunu gördük.

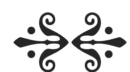
Bunlar da iki secde arasında alınan tekbir gibi namazın sünnetlerinden olduğuna göre, iki secde arasındaki tekbirde el kaldırılmaması her ikisi için de durumun aynı olduğunu gösterir.

İşte bu husustaki aklî düşünme (ve kıyas)nin gereği budur.

Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

١٣٣٢- وَلَقَدْ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ قَالَ: مَا رَأَيْتُ فَقِيهًا قَطُّ يَفْعَلُهُ، يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي غَيْرِ التَّكْبِيرَةِ الْأُولَى.

1332- İbn Ebi Davud da bana tahdis ederek şöyle demiştir: Bize Ahmed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Bekir b. Ayyâş tahdis edip dedi ki: Ben fakih bir kimsenin bu işi yaptığını yani ilk (iftitah) tekbirinin dışında ellerini kaldırdığını asla görmedim.

٢١- بَابُ التَّطْبِيقِ فِي الرُّكُوعِ

21- RÜKÛ'DA TATBÎK[40]

١٣٣٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى، قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ وَالأَسْوَدِ، أَنَّهُمَا دَخَلاَ عَلَى عَبْدِ اللهِ فَقَالَ: أَصَلَّى هَؤُلاَءِ خَلْفَكُمْ ؟ فَقَالاَ: نَعَمْ. فَقَامَ بَيْنَهُمَا وَجَعَلَ أَحَدَهُمَا عَنْ يَمِينِهِ وَالْآخَرَ عَنْ شِمَالِهِ، ثُمَّ رَكَعْنَا فَوَضَعْنَا أَيْدِيَنَا عَلَى رُكَبِنَا، فَضَرَبَ أَيْدِيَنَا فَطَبَّقَ ثُمَّ طَبَّقَ بِيَدَيْهِ، فَجَعَلَهُمَا بَيْنَ فَخْذَيْهِ. فَلَمَّا صَلَّى قَالَ: هَكَذَا فَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1333- … Alkame ve el-Esved'den rivayete göre, ikisi Abdullah b. Mesud'un huzuruna girmişti. Abdullah (ordu komutanlarını kastederek): "Bunlar sizin arkanızda namaz kıldılar mı?" diye sordu. Her ikisi de: "Evet", dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Mesud ikisi arasında ayakta durdu. Onlardan birisini sağında, diğerini solunda durdurdu. Sonra biz rükû'a vardığımızda ellerimizi diz kapaklarımızın üzerine koyduk. Ellerimize vurup tatbik yaptı ve ellerinin parmaklarını birbirine geçirip onları uyluklarının arasına koydu. Namazı bitirdikten sonra: "İşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de böyle yapardı", dedi.[41]

١٣٣٤- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ الأَسْوَدِ، عَنْ عَلْقَمَةَ، وَالأَسْوَدِ أَنَّهُمَا كَانَا مَعَ عَبْدِ اللهِ، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ.

---

40 *Tatbîk:* Rükû'a varınca ve teşehhüd esnasında iki elin parmaklarını birbirine geçirerek dizlerin arasına koymaya denir Bkz. İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*, III, 114 (Çeviren).

41 Müslim, Mesacid, 26, 28, 30; Ebu Davud, Salât, 146; Nesai, Tatbik, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 414, 451, 455, 459.

1334- ... Abdurrahman b. el-Esved'den, onun Alkame ve el-Esved'den rivayet ettiğine göre, ikisi Abdullah ile beraberdiler dedikten sonra da hadisi buna yakın olarak zikretti.

١٣٣٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنْ الأَسْوَدِ، قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَعَلْقَمَةُ عَلَى عَبْدِ اللهِ، فَقَالَ: أَصَلَّى هَؤُلاَءِ خَلْفَكُمْ ؟ فَقُلْنَا: نَعَمْ. قَالَ: فَصَلُّوا.

فَصَلَّى بِنَا فَلَمْ يَأْمُرْنَا بِأَذَانٍ وَلاَ إِقَامَةٍ، فَقُمْنَا خَلْفَهُ، فَقَدَّمَنَا، فَقَامَ أَحَدُنَا عَنْ يَمِينِهِ وَالْآخَرُ عَنْ شِمَالِهِ، فَلَمَّا رَكَعَ وَضَعَ يَدَيْهِ بَيْنَ رِجْلَيْهِ وَحَنَا، قَالَ: وَضَرَبَ يَدَيَّ عَلَى رُكْبَتَيَّ وَقَالَ: هَكَذَا، وَأَشَارَ بِيَدِهِ.

فَلَمَّا صَلَّى قَالَ: إِذَا كُنْتُمْ ثَلاَثَةً، فَصَلُّوا جَمِيعًا، وَإِذَا كُنْتُمْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ، فَقَدِّمُوا أَحَدَكُمْ فَإِذَا رَكَعَ أَحَدُكُمْ هَكَذَا وَطَبَّقَ يَدَيْهِ، ثُمَّ لِيَفْرِشْ ذِرَاعَيْهِ بَيْنَ فَخْذَيْهِ، فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أَصَابِعِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1335- ... Bize el-A'meş tahdis edip dedi ki: Bana İbrahim, el-Esved'den tahdis edip dedi ki: Ben ve Alkame, Abdullah'ın huzuruna girdik. Abdullah: Geride bıraktığınız bu kimseler namaz kıldı mı? diye sordu. Biz: Evet,[42] deyince, o: O halde (benimle) namaz kılın, dedi. Bize namaz kıldırdı ve bize ne ezan okumamızı, ne de kamet getirmemizi emretti. Biz onun arkasında durduk, o önümüze geçti. Birimiz onun sağında, diğerimiz solunda durdu. Rükû'a varınca ellerini dizlerinin arasına koyup eğildi.

(el-Esved) dedi ki: Dizlerimin üzerine (koymuş olduğum) ellerime vurdu ve: Böyle yap, diyerek eliyle işaret etti.

Namazı bitirdikten sonra dedi ki: Üç kişi -ve bundan daha çok olursanız- birlikte namaz kılın. Birinizi önünüze geçirin. Sizden biri rükû'a vardığı vakit bu şekilde varsın, deyip ellerini (parmaklarını birbirine geçirerek) tatbik etti. Sonra da kollarını uylukları arasında yaysın. Ben adeta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in parmaklarını görüyor gibiyim, (diye ekledi).

42 Müslim, Mesacid, 26'da: "Hayır, kılmadılar" şeklindedir. Hadisin siyakına daha uygun olanın bu şekilde olduğu görülmektedir. (Çeviren).

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu kanaati benimsemiş ve bu hadisi delil göstermiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Aksine birisi, rükû'a vardığı zaman ellerini diz kapakları üzerine koyup diz kapaklarını yakalamalı ve parmaklarını birbirinden ayırmalıdır.

Bu hususta da şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

١٣٣٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، وَحَيَّانُ بْنُ هِلاَلٍ، قَالاَ: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَانِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: أَمِسُّوا فَقَدْ سُنَّتْ لَكُمْ الرُّكَبُ.

1336- … Ebu Abdurrahman dedi ki: Ömer: Ellerinizi diz kapaklarınıza değdirin. Çünkü diz kapaklarına ellerinizi değdirmek sizin için sünnettir, dedi.[43]

١٣٣٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ، قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ السَّائِبِ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَالِمٌ الْبَرَّادُ، قَالَ: وَكَانَ عِنْدِي أَوْثَقَ مِنْ نَفْسِي قَالَ: قَالَ لَنَا أَبُو مَسْعُودٍ الْبَدْرِيُّ: أَلاَ أُرِيكُمْ صَلاَةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ حَدِيثًا طَوِيلًا، قَالَ ثُمَّ رَكَعَ فَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى رُكْبَتَيْهِ، وَفُصِّلَتْ أَصَابِعُهُ عَلَى سَاقَيْهِ.

1337- … Bize Atâ b. es-Sâib tahdis edip dedi ki: Bize Salim el-Berrâd -ki ben ona kendimden daha çok güvenirdim- tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Mesud el-Bedrî: Size Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılışını göstereyim mi? dediğini söyleyerek uzunca bir hadis zikretti. (Ebu Mesud) dedi ki: Sonra rükû'a vardı, ellerini diz kapaklarının üzerine koydu, parmak uçlarını da diz kapaklarının altına, bacaklarına doğru uzattı.[44]

١٣٣٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ قَالَ: اجْتَمَعَ أَبُو حُمَيْدٍ وَأَبُو أُسَيْدٍ وَسَهْلُ بْنُ سَعْدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ

43 Tirmizi, Salât, 77; Nesai, Tatbik, 92.
44 Ebu Davud, Salât, 144.

مَسْلَمَةَ فِيمَا يَظُنُّ ابْنُ مَرْزُوقٍ فَذَكَرُوا صَلاةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِصَلاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ إِذَا رَكَعَ وَضَعَ يَدَيْهِ عَلَى رُكْبَتَيْهِ، كَأَنَّهُ قَابِضٌ عَلَيْهِمَا.

1338- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir el-Akadî tahdis edip dedi ki: Bize Fuleyh b. Süleyman, Abbas b. Sehl'den tahdis ederek dedi ki: -İbn Merzuk'un zannına göre- Ebu Humeyd, Ebu Useyd, Sehl b. Sa'd ve Muhammed b. Mesleme bir araya gelerek Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılış şeklinden söz ettiler. Ebu Humeyd şöyle dedi: Aranızda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazı nasıl kıldığını en iyi bilen benim. O rükû'a vardığı zaman ellerini diz kapaklarına adeta onları eliyle avuçlarcasına koyardı.[45]

١٣٣٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حُمَيْدٍ السَّاعِدِيَّ فِي عَشَرَةٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَحَدُهُمْ أَبُو قَتَادَةَ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ. قَالَ: فَقَالُوا جَمِيعًا: صَدَقْتَ.

1339- … Bize Muhammed b. Amr b. Ata tahdis edip: Ebu Humeyd es-Saidi'yi -birileri Ebu Katade olmak üzere- Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından on kişi ile birlikte iken dinledim, dedi ve hadisi aynen zikretti. Muhammed b. Amr dedi ki: Hepsi de birlikte: Doğru söyledin, dedi.

١٣٤٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ، قَالَ: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَكَعَ، وَضَعَ يَدَيْهِ عَلَى رُكْبَتَيْهِ.

1340- … Âsım b. Küleyb'den, o babasından, o Vâil b. Hucr'dan onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i rükû'a vardığında ellerini diz kapaklarının üzerine koyarken gördüm.[46]

45 1308 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
46 Ebu Davud, Salât, 137; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 244.

١٣٤١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: أَنَا حَيْوَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَجْلَانَ يُحَدِّثُ مَنْ سُمِّيَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: اشْتَكَى النَّاسُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ التَّفَرُّجَ فِي الصَّلَاةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اسْتَعِينُوا بِالرُّكَبِ».

1341- … Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İnsanlar Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e namazda (secde ederken)[47] kollarını yanlarına açmaktan dolayı şikayette bulundular. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Dizlerinizden yararlanın"*** dedi.[48]

***

Bu rivayetler birinci tür rivayetler ile çelişki arzetmektedir. Ayrıca bu rivayetler, diğerlerine göre daha mütevatirdir. Bu sebeple bizler bu rivayetleri inceleyerek bunlardan hangisinin diğerlerini nesh ettiğine delil olabilecek hususları görmek istedik.

Bunu göz önünde bulundurunca şunu gördük:

١٣٤٢- أَبُو بَكْرَةَ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُصْعَبَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ: صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ أَبِي فَجَعَلْتُ يَدَيَّ بَيْنَ رُكْبَتَيَّ، فَضَرَبَ يَدَيَّ فَقَالَ: يَا بُنَيَّ إِنَّا كُنَّا نَفْعَلُ هَذَا فَأَمَرَنَا أَنْ نَضْرِبَ بِالأَكُفِّ عَلَى الرُّكَبِ.

1342- … Ebu Ya'fur dedi ki: Ben Mus'ab b. Sa'd'ı şöyle derken dinledim: Babamın yanında namaza durdum. Ellerimi diz kapaklarımın arasına koyunca elime vurdu ve: Oğlum, biz bunu yapardık, ancak sonradan avuçlarımızı diz kapaklarımızın üzerine koymakla emrolunduk, dedi.[49]

47 Parantez içerisindeki ibare cumhurun hadisten anladığı mana göz önünde bulundurularak konulmuştur. Ancak Tahâvî, bu hadisi ellerin rükû' esnasında dizlerin üzerine konulacağına delil göstermiştir. Aynî de hadisi şerh ederken: "Hadis rükû' ya da secde hakkında özelleştirilmeyecek kadar geneldir" diyerek, bu hadisin ellerin destek olarak kullanılması gereken bütün halleri kapsadığına işaret etmektedir. Bk. el-Kândehlevî, *Emânî'l-Ahbâr*, III, 235. (Çeviren).

48 Ebu Davud, Salât, 155; Tirmizi, Salât, 96; Nesai, Tatbik, 2; Ahned b. Hanbel, *Müsned*, II, 340.

49 Buhari, Ezan, 118; Müslim, Mesacid, 29; Ebu Davud, Salât, 146; Tirmizi, Salât, 77; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 287, IV, 119, 120.

١٣٤٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1343- … Bize Ebu Avane, Ebu Ya'fûr'dan tahdis etti. Hadisi senediyle aynen zikretti.

١٣٤٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ سَعْدٍ فَلَمَّا أَرَدْتُ الرُّكُوعَ، طَبَّقْتُ، فَنَهَانِي عَنْهُ وَقَالَ: كُنَّا نَفْعَلُهُ، حَتَّى نُهِيَ عَنْهُ.

1344- … Mus'ab b. Sa'd dedi ki: Sa'd ile birlikte namaz kıldım. Rükû'a varınca ellerimi bacaklarımın arasında birleştirdim. Bana böyle yapmamamı söyleyerek: Biz bu şekilde yapardık, ancak daha sonra böyle yapmamız yasaklandı, dedi.

***

Böylece bu zikrettiğimiz rivayetler ile tatbikin (elleri diz kapakları arasında birleştirmenin) nesh edilmiş olduğu ve bunun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in elleri dizler üzerine koymaya başlamadan önce yaptığı bir fiil olduğu sabit olmaktadır.

Daha sonra aklî düşünme (ve kıyas) açısından bunun hükmünün nasıl olması gerektiğini araştırdık. Böylelikle tatbik denilen elleri diz kapakları arasında birleştirmenin, elleri birbirine kavuşturmak sonucunu, buna karşılık ellerin dizler üzerine konulmasının ise elleri birbirinden ayırma sonucunu verdiğini gördük.

Namazda bu şekillerin hükmünün nasıl olduğunu incelemek istedik.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen sünnet gereği rükû' ve secdede kolların vücuttan ayrılmasının öngörüldüğünü tesbit ettik. Müslümanlar da bu husus üzerinde icmâ' etmiştir. Bu ise azaların birbirlerinden ayrılması anlamına gelir.

Aynı şekilde namaza kalkan bir kimseye ayaklarını birbirinden uzak tutmasının emredildiğini de gördük. Bu husus da, tatbiki rivayet eden İbn Mesud'dan rivayet edilmiştir.

Bizler bu konuda azaların birbirlerinden ayrılmasının, birbirlerine bitişti-

rilip yapıştırılmasından daha uygun olduğunu gördük. Rükû'a varılması halinde ise azaların birbirlerine yapıştırılması ve ayrılması hususunda (alimlerin) ihtilâf etmiş olduklarını gördük. Bu husus gözönünde bulundurunca kıyasen, hakkında ihtilâf ettikleri hususun, üzerinde ittifak ettikleri hususa göre tespit edilmesi gerektiğini anladık. Bu durumda sözünü ettiğimiz hususlarda azaları birbirinden ayırmanın daha faziletli olduğunu gördüğümüz gibi, diğer azalarda da aynı şeyin olması gerekir, dedik. Nitekim secde halinde de kolların ve karnın uyluklardan uzak tutulmasının öngörüldüğünü gördük:

١٣٤٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ التَّيْمِيِّ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا سَجَدَ، يُرَى بَيَاضُ إِبْطَيْهِ.

1345- … et-Teymî'den, onun İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* secdeye vardığı zaman koltuk altlarının beyazlığı görünürdü.[50]

١٣٤٦- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ، وَأَبُو نُعَيْمٍ قَالاَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ الأَصَمِّ عَنْ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَجَدَ جَافَى حَتَّى يَرَى مَنْ خَلْفَهُ وَضَحَ إِبْطَيْهِ.

1346- … Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zevcesi Meymune *radıyallahu anhâ* dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* secdeye vardığı zaman, arkasında bulunan kimse koltuk altlarının beyazlığını görünceye kadar kollarını uzaklaştırırdı.[51]

١٣٤٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّيَّاحِ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّا، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الأَصَمِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الأَصَمِّ، عَنْ مَيْمُونَةَ بِنَحْوِهِ.

50 Ebu Davud, Salât, 154; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 258
51 Müslim, Salât, 236, 238, 239; Nesai, Tatbik, 88; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 333.

1347- … Yezid b. el-Asam'dan, o Meymune *radıyallahu anhâ*'dan hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

١٣٤٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ بَحْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ إِذَا سَجَدَ جَافَى حَتَّى يُرَى بَيَاضُ إِبْطَيْهِ، أَوْ حَتَّى أَرَى بَيَاضَ إِبْطَيْهِ.

1348- … Câbir b. Abdullah'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* secdeye vardığı zaman koltuk altlarının beyazı görününceye -yahut ben koltuk altlarının beyazını görünceye- kadar kollarını (böğründen) uzaklaştırırdı.[52]

١٣٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْهَيْثَمِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ يَقُولُ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِ كَشْحَيْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ سَاجِدٌ.

1349- … Ubeydullah b. el-Mugîre dedi ki: Bana Ebu'l-Heysem tahdis ederek dedi ki: Ebu Said'i şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* secdede iken arkadan onun koltuk altlarının beyazını görüyor gibiyim.

١٣٥٠- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: رَأَيْتُ الْبَرَاءَ إِذَا سَجَدَ خَوَى وَرَفَعَ عَجِيزَتَهُ وَقَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ.

1350- … Ebu İshak dedi ki: Ben el-Berâ'nın secdeye varırken karnını yerden uzak ve yüksekte tuttuğunu, pazularını böğürlerinden uzaklaştırdığını ve arkasını yüksek tuttuğunu gördüm. Ayrıca: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i böyle yaparken gördüm, dedi.[53]

52 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 15
53 Müslim, Salât, 238; Nesai, Tatbik, 88; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 302, 305, 317, IV, 303, 319

١٣٥١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ هُرْمُزٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ بُحَيْنَةَ أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا سَجَدَ فَرَّجَ بَيْنَ ذِرَاعَيْهِ، وَبَيْنَ جَنْبَيْهِ حَتَّى يُرَى بَيَاضُ إِبْطَيْهِ.

1351- … Abdurrahman b. Hürmüz'den, onun Abdullah b. Buhayne'den rivayet ettiğine göre, Abdullah kendisine şunu tahdis etmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* secdeye vardığı zaman koltuk altlarının beyazı görününceye kadar kollarını ve böğürlerini birbirinden uzaklaştırırdı.[54]

١٣٥٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَقْرَمَ الْكَعْبِيِّ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي فَنَظَرْتُ إِلَى عُفْرَةِ إِبْطَيْهِ، يَعْنِي بَيَاضَ إِبْطَيْهِ، وَهُوَ سَاجِدٌ.

1352- … Ubeydullah b. Abdullah b. Akram el-Ka'bî şöyle dedi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i namaz kılarken gördüm. Ben onun secde halinde iken koltuk altlarının beyazını gördüm.[55]

١٣٥٣- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَخْبَرَنِي نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: أَخْبَرَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِ كَشْحَيْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ سَاجِدٌ.

1353- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* secdede iken koltuk altlarının beyazlığını görüyor gibiyim.[56]

١٣٥٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، وَعَفَّانُ قَالاَ: ثَنَا عَبَّادُ بْنُ

54 Buhari, Salât, 27, Ezan, 130; Müslim, Salât, 236; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 345
55 Tirmizi, Mevakit, 88; Nesai, Tatbik, 51; İbn Mace, İkamet, 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 35
56 Hadis az önce Ebu Said'den 1349 numarada ile geçmiş olup bunu Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 15'te kaydetmiştir.

رَاشِدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْمَرُ صَاحِبُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنْ كُنَّا لَنَأْوِي لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِمَّا يُجَافِي يَدَيْهِ عَنْ جَنْبَيْهِ إِذَا سَجَدَ.

1354- … Bize el-Hasen tahdis edip dedi ki: Bana Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahabisi Ahmer tahdis edip dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* secde ettiği zaman kollarını böğürlerinden o kadar çok uzaklaştırırdı ki, buna biz bile (zorlanır diye) acırdık.[57]

١٣٥٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، وَأَبُو عَامِرٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنْ الْحَسَنِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَحْمَرُ صَاحِبُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

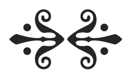
1355- … el-Hasen dedi ki: Bana Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahabisi Ahmer haber verdi, deyip hadisi aynen nakletti.

***

Sözünü ettiğimiz rivayetlere göre sünnet, azaları birbirine yapıştırmak değil de birbirlerinden uzaklaştırmak şeklinde olduğuna göre, değindiğimiz hususta da (elleri birleştirip dizler arasına koymak nesh edildiğinden) sünnetin böyle olduğu ortaya çıkmaktadır.

İşte belirttiğimiz şeklinde nesh sabit olduğuna ve yine açıkladığımız durumun neshedilmesi kesinlik kazandığına göre, tatbik söz konusu olmamakta, buna karşılık ellerin diz kapakları üzerine konulmasının vacip olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı zamanda bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

57 Ebu Davud, Salât, 154; İbn Mace, İkamet, 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 342, V, 31

٢٢- بَابُ مِقْدَارِ الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ الَّذِي لَا يُجْزِئُ أَقَلُّ مِنْهُ

22- RÜKÛ' VE SECDENİN ASGARİ MİKTARI

١٣٥٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «إِذَا قَالَ أَحَدُكُمْ فِي رُكُوعِهِ: سُبْحَانَ رَبِّي الْعَظِيمِ ثَلاَثًا، فَقَدْ تَمَّ رُكُوعُهُ وَذَلِكَ أَدْنَاهُ، وَإِذَا قَالَ فِي سُجُودِهِ: سُبْحَانَ رَبِّي الأَعْلَى ثَلاَثًا فَقَدْ تَمَّ سُجُودُهُ وَذَلِكَ أَدْنَاهُ».

1356- … İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: ***"Sizden herhangi bir kimse rükû'u sırasında üç defa subhâne rabbiye'l-azîm diyecek olursa, onun bu rükû'u tamam olur ve bu, asgari miktarıdır. Secde ettiği zaman da üç defa: Subhâne rabbiye'l-a'lâ diyecek olursa, secdesi tamam olur ve bu, asgari miktarıdır."***[58]

١٣٥٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1357- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zi'b tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

***

58 Ebu Davud, Salât, 150; Tirmizi, Salât, 79.

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu görüşü benimseyerek: Daha aşağısı geçerli olmayan rükû' ve secde miktarı işte bu kadardır demiş ve bu hususta bu hadisi delil göstermiştir.

Ancak başkaları bu hususta onlara muhalefet ederek: Rükû'un miktarı kişinin rükû' halindeyken organlarının yerli yerince oturuncaya kadar rükû'a varması, secdenin miktarı da kişinin secde halindeyken azalarının yerli yerine gelinceye kadar secdeye varmasıdır. İşte kaçınılmaz olan rükû' ve secdenin asgari miktarının bu kadar olduğunu söylemişler ve bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

١٣٥٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ الْوُحَاظِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَرِيكُ بْنُ أَبِي نَمِرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَمِّهِ رِفَاعَةَ ابْنِ رَافِعٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى، وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ: «إِذَا قُمْتَ فِي صَلَاتِكَ فَكَبِّرْ ثُمَّ اقْرَأْ إِنْ كَانَ مَعَكَ قُرْآنٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَعَك قُرْآنٌ، فَاحْمَدِ اللهَ، وَكَبِّرْ وَهَلِّلْ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا، ثُمَّ قُمْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِمًا، ثُمَّ اُسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا ثُمَّ اجْلِسْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا، فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ فَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُكَ وَمَا أَنْقَصْتَ مِنْ ذَلِكَ، فَإِنَّمَا تُنْقِصُ مِنْ صَلَاتِك».

1358- … Ali b. Yahya'dan, onun amcası Rifâa b. Râfi'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* mescidde otururken bir adam mescide girip namaz kıldı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onu gözetliyordu. Allah Rasulü ona dedi ki: ***"Sen namaza durduğun zaman önce tekbir al, sonra eğer ezbere bir şeyler biliyorsan Kur'ân'dan bir miktar oku. Eğer Kur'ân'dan bir şey bilmiyorsan Allah'a hamdet. Tekbir getir ve tehlil getir (lâ ilâhe illallah, de). Sonra rükû' halinde organların yerli yerine oturuncaya kadar rükû'a var. Sonra ayakta doğruluncaya kadar rükû'dan kalk, sonra secde halinde iken organların yerli yerine oturuncaya kadar secdeye var. Sonra oturunca organların yerli yerine gelinceye kadar otur. Eğer bu şekilde yaparsan namazın tamam olur. Bundan ne kadar eksiltirsen şüphesiz ki o kadarını namazından eksiltmiş olursun."***[59]

---

59 Ebu Davud, Salât, 144; Tirmizi, Mevakit, 110; Nesai, Tatbik, 15, Sehv 67; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 340.

١٣٥٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ الأَنْصَارِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَلِيِّ بْنِ خَلَّادٍ الزُّرَقِيِّ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

1359- … Yahya b. Ali b. Hallâd ez-Zurakî'den, o babasından, o dedesi Rifâa b. Râfi'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etmiştir.

١٣٦٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ النَّبِيِّ نَحْوَهُ.

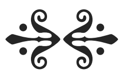
1360- … Ebu Hureyre *radıyallahu an*h'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etmiştir.[60]

***

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu iki hadiste, namazın kaçınılmaz olan farzını ve yerine getirilmedikçe namazın tamam olmayacak olan (asgari) miktarını bildirmiş olmaktadır.

Bu yolla bizler şunu öğrenmiş oluyoruz: Bunun dışında söylenenlerden maksat, fazilet için yapılmak istenen asgari miktardır. Bununla birlikte bu hususun (tesbihlerin üçer defa tekrarlanacağı hususunun) yer aldığı o hadis, senedleri açısından bu iki hadise denk olmaktan çok uzaktır ve ondan (İbn Mes'ud'dan) munkatı' olarak gelmiştir.

Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

60 Buhari, Ezan, 122; Müslim, Salât, 45; Nesai, İftitah, 7; Ebu Davud, Salât, 144; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 437.

٢٣- بَابُ مَا يَنْبَغِي أَنْ يُقَالَ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ

23- RÜKÛ' VE SECDE YAPARKEN SÖYLENMESİ GEREKEN (ZİKİR)LER

١٣٦١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ الأَعْرَجِ، عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ وَهُوَ رَاكِعٌ: «اللّٰهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَبِك آمَنْتُ، وَلَكَ أَسْلَمْتُ، وَأَنْتَ رَبِّي، خَشَعَ لَكَ سَمْعِي وَبَصَرِي وَمُخِّي وَعَظْمِي وَعَصَبِي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» وَيَقُولُ فِي سُجُودِهِ: «اللّٰهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ، وَلَكَ أَسْلَمْتُ، وَأَنْتَ رَبِّي، سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ تَبَارَكَ اللّٰهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ».

1361- … Ubeydullah b. Ebi Râfi'den, o Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû'da iken: ***"Allahumme leke reka'tu ve bike âmentu ve leke eslemtu ve ente Rabbî. Haşe'a leke sem'î ve basarî ve muhhî ve 'azmî ve asabî, lillahi Rabbi'l-âlemîn**: **Allah'ım! Senin için rükû'a vardım, sana iman ettim, sana teslim oldum. Rabbim sensin. İşitmem, görmem, kemiğimin iliği, kemiğim ve sinirlerim sana, sen âlemlerin Rabbi olan Allah'a huşû' ile eğildi"*** derdi.

Secdede iken de: ***"Allahumme leke secedtu ve leke eslemtu ve ente Rabbî, secede vechî lillezî halakahû ve şakka sem'ahû ve basarah, tebâ-***

rakallahu ahsenu'l-hâlikîn: Allah'ım! Yalnız sana secde ediyorum, sana teslim oldum. Rabbim sensin, yüzüm onu yaratana, onun kulaklarını ve görmesini yaratana secde ediyor. Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne mübarektir," derdi.[61]

١٣٦٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ. ح

1362- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Recâ tahdis etti, H.

١٣٦٣- وحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَهْبِيُّ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالُوا: أَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمَاجِشُونِ، عَنِ الْمَاجِشُونِ، وَعَبْدِ اللهِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنِ الأَعْرَجِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1363- Yine bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Vehbî ve Abdullah b. Salih tahdis edip dediler ki: Bize Abdulaziz b. el-Macişun, el-Macişun'dan ve Abdullah b. Fadl'dan bildirdi. Onlar el-A'rec'den deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٣٦٤- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُوسَى ابْنُ عُقْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ الأَعْرَجِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَكَعَ قَالَ: «اللّٰهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسْلَمْتُ، أَنْتَ رَبِّي، خَشَعَ لَك سَمْعِي وَبَصَرِي وَمُخِّي وَعَظْمِي، وَمَا اسْتَقَلَّتْ بِهِ قَدَمِي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ».

1364- … Ubeydullah b. Ebi Râfi'den, onun Ali *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû'da iken: ***"Allahumme leke reka'tu ve bike âmentu ve leke eslemtu, ente Rabbî, haşea leke sem'î ve basarî ve muhhî ve azmî ve mestekallet bihi kademî lillahi Rabbi'l-'âlemîn: Allah'ım! Senin huzurunda rükû'a vardım. Sana iman ettim, sana teslim oldum. Rabbim sensin. İşitmem, görmem, kemiğimin***

61 Müslim, Salatu'l-Müsafirin, 201; Ebu Davud, Salât, 119; Tirmizi, Deavat, 32; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 95, 102, 119.

iliği ve kemiğim ile ayaklarımın taşıdıkları her şey, sen alemlerin Rabbi olan Allah'ın huzurunda huşû' ile eğilmektedir," derdi.[62]

١٣٦٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ قَالَ: أَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نُهِيتُ أَنْ أَقْرَأَ وَأَنَا رَاكِعٌ أَوْ سَاجِدٌ. فَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعَظِّمُوا فِيهِ الرَّبَّ، وَأَمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ فَقَمِنٌ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ».

1365- … en-Numan b. Sa'd'dan, o Ali *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Benim rükû'da yahut secdede iken Kur'ân okumam yasaklandı. Bu sebeple rükû'da Rabbi tazîm edin, secde de ise olabildiği kadar dua edin, duanızın kabul edilmesi kuvvetle muhtemeldir."***[63]

١٣٦٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْكُوفِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُيَيْنَةَ يَقُولُ:حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ ابْنُ سُحَيْمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَشَفَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السِّتَارَةَ، وَالنَّاسُ صُفُوفٌ خَلْفَ أَبِي بَكْرٍ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

1366- … İbn Abbas *radıyallahu anh* şöyle dedi: İnsanlar Ebu Bekir'in arkasında saf halinde durmuş namaz kılarken, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kaldığı evin kapısı üzerindeki perdeyi açtı, deyip sonra da hadisi aynen zikretti.[64]

١٣٦٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ

62 1361 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
63 Müslim, Salât, 207; Ebu Davud, Salât, 148; Nesai, Tatbik, 8, 62; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 155.
64 1365 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ، فَاغْفِرْ لِي إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ».

1367- … Âişe dedi ki: Peygamber rükû'unda: ***"Subhânekellahumme ve bi hamdik, estağfiruke ve etûbu ileyke fağfirlî inneke ente't-tevvâb: Allah'ım! Seni hamdinle tesbih eder (her türlü eksiklikten tenzih eder) im. Senden mağfiret diler, sana tövbe ederim. Benim günahlarımı bağışla. Çünkü şüphesiz sen tövbeleri çok kabul edensin,"*** duasını çokça yapardı.[65]

١٣٦٨–حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ وَبِشْرُ بْنُ عُمَرَ. ح

1368- Bize İbrahim b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cerir ve Bişr b. Ömer tahdis etti, H.

١٣٦٩– وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالُوا:حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ فَذَكَرُوا بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1369- Yine bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip (Vehb ve Bişr ile birlikte) dediler ki: Bize Şu'be, Mansur'dan tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikrettiler.

١٣٧٠– حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْكَنَّاسِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1370- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Kennâsî tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Mansur'dan tahdis etti, deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٣٧١– حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ: «سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ».

65 Buhari, Ezan, 139; Müslim, Salât, 218.

1371- … Âişe *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû' ve secde yaparken: ***"Subbûhun, kuddûsun Rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh: O, her türlü eksiklikten yücedir, münezzehtir. Pak ve temizdir. Meleklerin ve ruhun Rabbidir,"*** derdi.[66]

١٣٧٢– حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1372- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Katade'den tahdis etti, deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٣٧٣– حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْفَرَجُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ يَحْيَى ابْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: فَقَدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَظَنَنْتُ أَنَّهُ أَتَى جَارِيَتَهُ، فَالْتَمَسْتُهُ بِيَدِي فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى صُدُورِ قَدَمَيْهِ، وَهُوَ سَاجِدٌ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَأَعُوذُ بِعَفْوِكَ مِنْ عِقَابِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لاَ أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ».

1373- … Âişe (r.anhâ) dedi ki: Bir gece Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i yanımda göremedim. Bu sebeple onun, cariyesinin yanına gittiğini zannettim. Elimle onu yokladım. Ellerim o secdede iken ayaklarının üst taraflarına değdi. Bu arada şöyle diyordu: ***"Allahumme innî e'ûzu bi ridâke min sahatik ve e'ûzu bi afvike min 'ikâbik ve e'ûzu bike mink, lâ uhsî senâen aleyk, ente kemâ esneyte alâ nefsik: Allah'ım, senin gazabından rızana, cezalandırmandan affetmene, senden sana sığınırım. Ben seni layık olduğun şekilde övemem. Sen, kendini övdüğün gibisin."***[67]

١٣٧٤– حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ يَحْيَى ابْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

---

66 Müslim, Salât, 223; Ebu Davud, Salât, 147; Nesai, Tatbik, 11, 75; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 35, 94, 115…

67 Müslim, Salât, 222; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 58, 201.

1374- … Muhammed b. İbrahim b. el-Haris et-Teymî'den rivayete göre, Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle demiştir deyip sonra da hadisi aynen zikretti.

١٣٧٥- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَارَةُ بْنُ غَزِيَّةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا النَّضْرِ يَقُولُ: سَمِعْتُ عُرْوَةَ يَقُولُ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا، فَذَكَرَ مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ «لاَ أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ» وَزَادَ: «أُثْنِي عَلَيْكَ لاَ أَبْلُغُ كَمَا فِيكَ».

1375- Bize Huseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Eyyub haber verip dedi ki: Bana Umare b. Gaziyye tahdis edip dedi ki: Ben Ebu'n-Nadr'ı şöyle derken işittim: Ben Urve'yi şöyle derken işittim: Âişe (r.anhâ) dedi ki deyip hadisi aynen zikretti. Ancak o, rivayetinde Peygamber Efendimizin: ***"Sana övgülerimi sayıp dökemem"*** ibaresini zikretmemiş, ***"Usnî aleyke lâ ebluğu kemâ fîk: Seni övüp dururum, ancak layık olduğun şekilde seni övmeme imkân yoktur,"*** ibaresini eklemiştir.

١٣٧٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عُمَارَةَ ابْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ: «اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ، دِقَّهُ وَجِلَّهُ، أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، وَعَلاَنِيَتَهُ وَسِرَّهُ».

1376- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* secde halinde iken: ***"Allahummağfir lî zenbî kullehu dikkahû ve cillehû evvelehû ve âhirehû ve alaniyyetehû ve sırrah: Allah'ım! Küçüğüyle büyüğüyle, başından sonuna kadar, gizlisiyle açığıyla bütün günahlarımı bağışla,"*** derdi.[68]

١٣٧٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ

68 Müslim, Salât, 216.

عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَهُوَ سَاجِدٌ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ».

1377- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kulun Aziz ve Celil olan Allah'a en yakın olduğu hal, secde halidir. Bu sebeple (secdede iken) çokça dua edin."***[69]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazı ilim adamları bu rivayetler doğrultusunda kanaate sahip olmuş ve kişinin rükû' ve secde halinde arzu ettiği duayı yapmasında bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre bu konuda söylenmesi gereken belirli bir dua da yoktur. Bu görüş sahipleri bu hususta bu rivayetleri delil göstermişlerdir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Kişinin rükû' halinde "Subhâne Rabbiye'l-azîm"den başka bir söz söylememesi gerekir. Bunu da arzu ettiği kadar tekrarlayabilir. Ancak bunu üç defadan daha az söylememelidir. Secde halinde iken de "Subhâne Rabbiye'l-a'lâ"dan başka bir söz de söylememelidir. Bunu arzu ettiği kadar tekrarlayabilir. Ancak üç defadan daha az söylememesi gerekir.

Bu görüşte olanlar bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

١٣٧٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَانِ بْنُ الْجَارُودِ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَانِ الْمُقْرِئُ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عَمِّهِ إِيَاسِ بْنِ عَامِرٍ الْغَافِقِيِّ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اجْعَلُوهَا فِي رُكُوعِكُمْ». وَلَمَّا نَزَلَتْ ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى﴾ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اجْعَلُوهَا فِي سُجُودِكُمْ».

1378- … Ukbe b. Âmir el-Cühenî dedi ki: ***"O halde Rabbini o büyük ismi ile tesbih et,"*** (el-Vâkıa, 56/74) ayeti nâzil olunca, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bunu rükû'unuzda söyleyin"*** dedi. ***"O en yüce Rabbinin***

69 Müslim, Salât, 215.

adını tesbih et," (el-A'lâ, 87/1) ayeti nâzil olunca da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bunu da secde ederken söyleyin"*** dedi.[70]

١٣٧٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَمِّي، قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1379- Bize Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb tahdis edip dedi ki: Bize amcam tahdis edip dedi ki: Bana Musa b. Eyyub tahdis etti, deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٣٨٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَانِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ إِيَاسِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

1380- … Bize Yahya b. Eyyub tahdis edip dedi ki: Bize Musa b. Eyyub, İyâs b. Âmir'den tahdis etti. O Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan hadisi aynen zikretti.

***

Yine bu mevzuda, bu görüşe sahip kimselerin lehine olan delillerden birisi de şudur: Birinci grup rivayetlerde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilenlerin söylenebileceği, Ukbe yoluyla gelen hadiste sözünü ettiğimiz ilk iki âyetin nüzulünden önce olmuş olabilir.

Bu iki âyet nâzil olunca, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de onlara bu hususta sözü geçen emirleri vermiş olabilir. Böylelikle onun verdiği bu emir daha önce yapmış olduğu uygulamayı nesheder.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı şekilde, rükû' ve secde esnasında Ukbe yoluyla gelen hadiste emrettiği tesbihleri yaptığı rivayet edilmiştir.

١٣٨١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، وَبِشْرُ بْنُ عُمَرَ قَالاَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ الأَعْمَشِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ الْمُسْتَوْرِدِ، عَنْ صِلَةَ بْنِ زُفَرَ عَنْ حُذَيْفَةَ

70 Ebu Davud, Salât, 147; İbn Mace, İkamet, 20; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 155.

أَنَّهُ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَكَانَ يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ: «سُبْحَانَ رَبِّي الْعَظِيمِ» وَفِي سُجُودِهِ «سُبْحَانَ رَبِّي الأَعْلَى».

1381- … Huzeyfe'den rivayete göre, o, bir gece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile namaz kıldı. Allah Rasulü rükû'u esnasında: ***"Subhâne Rabbiye'l-azîm,"*** secdesinde de: ***"Subhâne Rabbiye'l-a'lâ"*** diyordu.[71]

١٣٨٢- حَدَّثَنَا فَهْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُحَيْمٌ الْحَرَّانِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ مُجَالِدٍ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنْ صِلَةَ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ: «سُبْحَانَ رَبِّي الْعَظِيمِ» ثَلاَثًا وَفِي سُجُودِهِ «سُبْحَانَ رَبِّي الأَعْلَى ثَلاَثًا».

1382- … Sıla'dan, o Huzeyfe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû'u esnasında üç defa: ***"Subhâne Rabbiye'l-azîm,"*** secdede iken de üç defa ***"Subhâne Rabbiye'l-a'lâ"*** derdi.[72]

***

İşte bu da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in rükû' ve secdede iken belirli bir duayı söylediğini ve bunu devam ettirdiğini göstermektedir.

Başkaları da şöyle demişlerdir: Rükû'da Aziz ve Celil olan Rabbin tazîmini ifade eden sözlerden başka bir şey söylenmez. Secde halinde ise kişi yapabildiği kadar dua yapar.

Onlar bu hususta, birinci bölümde sözünü ettiğimiz Ali *radıyallahu anh* ile İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadisleri delil göstermişlerdir.

Ancak bu hususta onların aleyhine olan delillerden birisi şudur: Bu görüşün sahipleri, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Rükû'da Rabbi tazîm edin"*** sözünü, bundan önce birinci grup hadislerde sözü edilen fiillerini neshedici olarak değerlendirmişlerdir.

Bu sebeple Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in rükû' halinde Allah'ı

71 Müslim, Salatu'l-Müsafirin, 203; Ebu Davud, Salât, 147; Nesai, Tatbik, 99; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 382

72 İbn Mace, İkamet, 20.

tazîm etmeyi emretmesinin, ona yüce Allah'ın: ***"O halde Rabbini o büyük ismi ile tesbih et,"*** (el-Vâkıa, 56/74) ayeti inmeden önce olması ihtimali vardır. ***"O en yüce Rabbinin ismini tesbih et,"*** (el-A'lâ, 87/1) ayeti inmeden önce de secde halinde onlara arzu ettikleri şekilde, olabildiği kadar dua etmelerini emretmiş olmakla birlikte, bu ayet ona nazil olunca onlara, Ukbe yoluyla gelen hadiste belirtildiği gibi, secdeleri esnasında bu şekilde söylemelerini emretmiş ve bundan fazlasını söylememelerini ifade etmiştir. Böylelikle bu, bundan önce onun yaptığı uygulamaları nesh etmiştir. Nitekim yüce Allah'ın: ***"O halde Rabbini o en büyük ismi ile tesbih et,"*** (el-Vakıa, 56/74) ayetinin nüzulu rükû'da söylemelerini emretmiş olduğu ifadeleri de, bundan önce yaptığı uygulamaları da nesh etmiştir.

Eğer bir kimse: Bu, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, vefatına yakın bir zamanda söylediği bir husustur. Çünkü İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadiste: "İnsanlar Ebu Bekir'in arkasında saf olmuş iken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* evin kapısı üzerindeki perdeyi açtı," denilmektedir, diyecek olursa;

Ona şöyle cevap verilir: Acaba bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatı ile neticelenen hastalığının bu hastalık, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in akabinde vefat etmiş olduğu namazın da bu namaz olduğu bu hadiste belirtilmekte midir? Hayır, bu hadiste bu kabilden hiçbir ifade yoktur.

Akabinde vefat ettiği namaz olması ihtimali de vardır. Arkasından sağlığına kavuştuğu bir başka namaz olması ihtimali de vardır.

Şayet akabinde vefat ettiği namaz ise, ***"En yüce Rabbinin adını tesbih et"*** (el-A'lâ, 87/1) ayetinin, vefatından önce ve bu hastalıktan sonra nazil olmuş olması mümkündür.

Eğer sözü edilen bu namaz bundan önce ise, o takdirde sözünü ettiğimiz hususun olabilme ihtimali daha da yüksek olur.

İşte bu husustaki rivayetlerin ihtiva ettiği anlamların doğru ve sağlıklı bir şekilde anlaşılma yolu budur.

Aklî düşünme (ve kıyas) açısından konuyu ele alacak olursak; bizler namazda bazı yerlerde zikrin söz konusu olduğunu gördük.

Namaza başlamak için alınan tekbir bu kabilden olduğu gibi, rükû' ve secde için, oturmaktan kalkmak için getirilen tekbir de bu türdendir.

Bundan dolayı bu yerlerde getirilen tekbirler, kulların bildikleri ve öğrendikleri bir husustur. Onların bunu bırakarak başka bir şey söyleyebilmeleri imkânı da onlara tanınmamıştır.

Oturmaları halinde teşehhüd getirmeleri de bu kabildendir. Onlar bunu öğrenmiş, buna vakıf olmuşlardır. Onun yerine bir başka zikir yapmaları imkânı tanınmamıştır. Çünkü bir kimse eğer "Allahuekber" yerine, "Allahu a'zam" yahut "Allahu ecel" diyecek olursa, bu hareketiyle uygun olmayan bir iş yapmış olur.

Eğer bir kimse Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den ve ashabından gelen rivayetlerde sözü edilen teşehhüd lafızları ile bağdaşmayan lafızlarla teşehhüdde bulunacak olursa, bu yaptığı kötü bir iş olur, bununla birlikte son teşehhüdünü bitirdikten sonra arzu ettiği duayı yapması mübahtır. Bu sebeple bu şekilde dua etmek isteyen kimseye İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği ***"Sonra da arzu ettiği duayı yapabilir,"*** şeklindeki sözü (delil alınarak böyle yapabileceği) söylenir.

Görüldüğü gibi, her bir zikir muayyen olarak tesbit edilmiş olup bu hususta kişinin tespit edilmiş olan duayı bırakıp arzu ettiği duayı yapmasına -anlam itibariyle eşit olsalar dahi- izin verilmemiştir.

Rükû' ve secdede Allah'ın zikredilmesi ittifakla kabul edildiğine, aynı şekilde her türlü zikrin, rükû' ve secdede mübah olmadığı üzerinde de ittifak bulunduğuna göre; buna kıyasen buradaki zikrin de, namazın tekbir ve teşehhüddeki diğer zikirleri gibi olması gerekir. Namaz kıldıran imamın "Semiallahu limen hamideh" deyip imama uyan kimsenin "Rabbenâ ve leke'l-hamd" demesi ise özel bir zikir şeklidir, herhangi bir kimsenin bunu bırakıp başka bir zikri yapması söz konusu değildir. Nitekim namazdaki diğer zikirlerde de durum bu şekildedir. Kişinin bu şekilde belirlenmiş olan zikri bırakıp başka bir zikir yapması, bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen bir bilgiye dayanmadıkça söz konusu olamaz.

Böylelikle bu hallerde özel bir zikrin yapılacağını kabul edenlerin görüşü sabit olmaktadır. Bunlar ise, rükû' ve secdede yapılacak zikirler hususunda ayrıntılı açıklamalara göre Ukbe'nin rivayet ettiği hadisin gereğini kabul eden kimselerdir.

Bu da, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- benimsedikleri görüştür.

Bir kişi: Namaz kılan kimsenin teşehhüdden sonra dilediği sözlerle dua edebileceği nerede belirtilmiştir? diye soracak olursa, ona: İbn Mesud'un rivayet ettiği şu hadiste belirtilmiştir, denilir:

١٣٨٣- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كُنَّا نَقُولُ خَلْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَلَسْنَا فِي الصَّلاَةِ: السَّلاَمُ عَلَى اللهِ، وَعَلَى عِبَادِهِ، السَّلاَمُ عَلَى جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ، السَّلاَمُ عَلَى فُلاَنٍ وَفُلاَنٍ.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ هُوَ السَّلاَمُ، فَلاَ تَقُولُوا هَكَذَا، وَلَكِنْ قُولُوا، فَذَكَرُوا التَّشَهُّدَ عَلَى مَا ذَكَرْنَاهُ فِي غَيْرِ هَذَا الْمَوْضِعِ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «ثُمَّ لِيَخْتَرْ أَحَدُكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ أَطْيَبَ الْكَلاَمِ أَوْ مَا أَحَبَّ مِنَ الْكَلاَمِ».

1383- … Şakîk'ten, o Abdullah (b. Mesud)'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bizler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kılarken oturduğumuzda: "es-Selâmu alallahi ve alâ ibadih, es-selâmu alâ Cibrile ve Mikâil, es-selâmu alâ fulanin ve fulân: Allah'a ve onun kullarına selâm olsun. Cebrail'e ve Mikâil'e selâm olsun. Filan kimseye, falan kimseye selâm olsun" derdik.

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz Allah 'es-Selâm'dır. Bu sebeple böyle demeyin. Bunun yerine şunları söyleyin…"***

Sonra da teşehhüdü bir başka yerde zikrettiğimiz üzere (bu hadisi rivayet edenler) İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan zikrettiler ve onun şunları da söylediğini aktardılar: "İşte bundan sonra sizden her bir kimse sözün en hoş ve güzelini yahut sevip arzu ettiği sözleri seçerek söylesin."[73]

١٣٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كُنَّا لاَ نَدْرِي مَا نَقُولُ بَيْنَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ، غَيْرَ أَنَّا

73 Buhari, Ezan, 148, 150; Müslim, Salât, 56; Ebu Davud, Salât, 178; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 413

نُسَبِّحُ وَنُكَبِّرُ وَنَحْمَدُ رَبَّنَا، وَإِنَّ مُحَمَّدًا أُوتِيَ فَوَاتِحَ الْكَلِمِ وَجَوَامِعَهُ، أَوْ قَالَ: خَوَاتِمَهُ فَقَالَ: «إِذَا قَعَدْتُمْ فِي الرَّكْعَتَيْنِ فَقُولُوا» فَذَكَرَ التَّشَهُّدَ «ثُمَّ يَتَخَيَّرُ أَحَدُكُمْ مِنَ الدُّعَاءِ مَا أَعْجَبَهُ إِلَيْهِ، فَيَدْعُو بِهِ رَبَّهُ».

1384- … Ebu'l-Ahvas'tan, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bizler her iki rekât arasında ne söyleyeceğimizi bilmiyorduk. Şu kadar var ki biz tesbih ve tekbir getiriyor, Rabbimize hamd ediyorduk. Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e de sözlerin en güzellerini ve en kapsamlı ve özlü olanlarını -ya da en güzel şekilde son bulanlarını- söylemek imkânı bahşedilmişti. Bu sebeple o bize şöyle dedi: İki rekâtın sonunda oturduğunuzda şunları söyleyin deyip teşehhüdden söz etti. ***"Bundan sonra da sizden herhangi biri arzu ettiği duayı seçip söyleyerek o sözlerle Rabbine dua edebilir."***[74]

١٣٨٥- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «ثُمَّ لِيَتَخَيَّرْ مِنَ الْكَلَامِ بَعْدُ مَا شَاءَ».

1385- … Şakik'den, o Abdullah'tan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti. Ancak (sonunda) şunları söyledi: ***"Daha sonra da artık dilediği sözleri seçip söyleyebilir."***[75]

***

Böylelikle namaz kılana burada arzu ettiği duayı seçip söylemesi mubah kılınmıştır. Çünkü namazın diğer bölümleri böyle değildir.

İlgili yerlerde getirilecek tekbirler, özel yerde getirilecek teşehhüd ve belli yerde getirilecek istiftah (subhâneke duası), belli yerde verilecek selâm bu kabildendir. İşte bu gibi yerlerde başkası söz konusu olmamak üzere özel bir zikir tespit edilmiştir.

Buna göre kıyas rükû' ve secde halinde de zikrin başkası söz konusu olmayacak şekilde özel bir zikir olmasını öngörmektedir.

---

74 Buhari, Ezan, 150; Müslim, Salât, 57, 58; Ebu Davud, Salât, 178; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 382, 413, 428

75 1384 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

٢٤- بَابُ الْإِمَامِ يَقُولُ سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، هَلْ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَقُولَ بَعْدَهَا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، أَمْ لَا؟

24- İMAMIN "SEMİALLAHU LİMEN HAMİDEH" DEDİKTEN SONRA "RABBENÂ VE LEKE'L-HAMD" DEMESİ GEREKİR Mİ, GEREKMEZ Mİ?

١٣٨٦- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، وَأَبُو عَوَانَةَ، وَأَبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ، عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ، قَالَ: عَلَّمَنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلاَةَ فَقَالَ: «إِذَا كَبَّرَ الْإِمَامُ فَكَبِّرُوا، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا، وَإِذَا قَالَ: سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا: اللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ يَسْمَعُ اللّٰهُ لَكُمْ، فَإِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ».

1386- … Ebu Musa el-Eş'arî şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize namaz kılmayı öğreterek şöyle buyurdu: ***"İmam Allahu ekber dediği zaman siz de tekbir alın. Rükû'a vardığında siz de rükû'a varınız. Secde ettiği takdirde siz de secde edin. İmam "semiallahu limen hamideh" dediği vakit siz: "Allahumme Rabbenâ ve leke'l-hamd" deyin. Allah sizin duanızı işitecektir. Şüphesiz Aziz ve Celil olan Allah, peygamberinin*** *sallallahu aleyhi ve sellem* ***ifadesi ile: "Semiallahu limen hamideh: Allah, kendisine hamd edenin hamdini işitmiştir, buyurmuştur."***[76]

---

76 Hadis değişik rivayet yollarıyla ve çeşitli senedlerle gelmiştir: Buhari, Salât, 18, Ezan, 82, 128, Taksir, 17; Müslim, Salât, 62, 77, 86, 87, 89; Ebu Davud, Salât, 68, 178; Tirmizi, Salât, 150;

١٣٨٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، وَابْنُ مَرْزُوقٍ قَالاَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1387- … Bize Said b. Ebi Arûbe tahdis etti, o Katade'den deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٣٨٨-حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَلْقَمَةَ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ: «يَسْمَعُ اللّٰهُ لَكُمْ» إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ.

1388- … Ya'lâ b. Ata dedi ki: Ben Ebu Alkame'yi, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan hadis rivayet ederken dinledim. Ebu Hureyre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak zikretti. Ancak Peygamber Efendimizin: ***"Allah sizin duanızı işitecektir"*** sözünden itibaren, hadisin sonuna kadar olan bölümünü zikretmedi.

١٣٨٩- وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1389- … Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

١٣٩٠- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيِّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَهُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1390- … Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

١٣٩١- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا قَالَ الْإِمَامُ

Nesai, İkamet, 38, İftitah, 30, Tatbik, 23, 101; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 230, 314, 341, 376…

سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، فَقُولُوا اللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ الْمَلاَئِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ».

1391- … Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"İmam: Semiallahu limen hamideh dediği zaman siz de: Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd, deyin. Çünkü kimin söylediği söz meleklerin sözlerine denk düşerse geçmiş (küçük) günahları bağışlanır."***[77]

***

Bazıları, bu rivayetlerin kendilerine imamın da, imama uyanın da neler söylediğini gösterdiği kanaatine varmış ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"İmam semiallahu limen hamideh dediği zaman siz de Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd deyin"*** sözünün "semiallahu limen hamideh" sözlerini cemaatin söylemeyip yalnızca imamın söyleyeceğini, "Rabbenâ leke'l-hamd" sözlerini ise imamın söylemeyip yalnızca cemaatin söyleyeceğini kabul etmiştir.

Bu görüşü benimseyenler arasında Ebu Hanife ve Malik -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de vardır.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Aksine imam: "Semiallahu limen hamideh, Rabbenâ ve leke'l-hamd" der, daha sonra ise imama uyan cemaat sadece "Rabbenâ leke'l-hamd" der.

Bunlar şunu da söylerler: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: "İmam: ***Semiallahu limen hamideh dediği takdirde siz de, Rabbenâ ve leke'l-hamd deyin"*** sözünde, bu sözleri yalnızca cemaatin söyleyip başkasının söylemeyeceğine dair bir delil bulunmamaktadır.

Eğer böyle olsaydı, imamı olmayan (tek başına namaz kılan) kimsenin bu sözleri söylemesi imkânsız olurdu.

Ancak biz, sizlerin tek başına namaz kılan bir kimsenin bunu "Semiallahu limen hamideh" ile birlikte söyleyeceği hususunda ittifak ettiğinizi görüyoruz.

---

77 Buhari, Ezan, 111, 113, 125, Bed'u'l-Halk, 7, Tefsiru Sure, 1 (2); Müslim, Salât, 71, 72; Ebu Davud, Salât, 140, 168; Tirmizi, Mevakit, 71, 83; Nesai, İftitah, 33, 34; Tatbik, 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 233, 238, 270…

Tek başına ve imamı olmadan namaz kılan bir kimsenin bunu söyleyeceğine ve bu husus bizim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in söz konusu ettiğimiz sözüne aykırı gelmediğine göre, o halde imam da bu sözleri aynen söyler ve bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zikrettiğimiz sözüne aykırı düşmez.

(Böyle diyenlere) bu hususta ayrıca şu rivayetleri de delil göstermişlerdir:

١٣٩٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَانِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ الأَعْرَجِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ الرُّكُوعِ قَالَ: «اللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءَ السَّمَاءِ وَمِلْءَ الأَرْضِ وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ».

1392- … Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'den, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber rükû'dan başını kaldırdığı zaman: ***"Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd mil'e's-semâi ve mil'el-ard ve mil'e mâ şi'te min-şey'in ba'd: Allah'ım! Gökler dolusu, yer dolusu ve bunların dışında her ne dilersen onları dolduracak kadar hamd sanadır Rabbimiz,"*** derdi.[78]

١٣٩٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: أَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ عَطَاءٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1393- … İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.[79]

١٣٩٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدٌ هُوَ ابْنُ حَسَنٍ أَبُو الْحَسَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي أَوْفَى يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

78 Müslim, Salatu'l-Müsafirin, 201.
79 Müslim, Salât, 206; Nesai, Tatbik, 115; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 176.

1394- … Ubeyd yani İbn Hasen Ebu'l-Hasen: Ben İbn Ebi Evfâ'yı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadis rivayet ederken dinledim deyip hadisi aynen rivayet etmiştir.[80]

١٣٩٥– حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَيْفٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الدِّمَشْقِيُّ قَالَ: أَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ التَّنُوخِيُّ، عَنْ عَطِيَّةَ بْنِ قَيْسٍ الْكَلاَعِيِّ، عَنْ قَزَعَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِثْلَهُ، وَزَادَ: «أَهْلَ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ، أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ، وَكُلُّنَا لَكَ عَبْدٌ لاَ نَازِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ».

1395- … Ebu Said el-Hudrî'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretmiş ve ayrıca şunları eklemiştir: ***"Ehle's-senâi ve'l-mecd ehakku mâ kale'l-abd ve kullünâ leke abd, lâ nâzi'a limâ a'teyt ve lâ yenfeu zelceddi minke'l-cedd: Ey övgü ve yüce şana layık olan! (Seni övmek) kulun söylediği en hak sözdür. Hepimiz sana kuluz. Senin verdiğini çekip alacak kimse olmadığı gibi, varlık sahibinin, çaba ve gayret gösterenin, bu varlığının, çaba ve gayretinin senin takdirine karşı bir faydası olmaz."***[81]

١٣٩٦– حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ شَرِيكٍ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو هُوَ الْمُنَبِّهِيُّ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ: ذَكَرْتُ الْجُدُودَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: جَدُّ فُلاَنٍ فِي الْإِبِلِ وَقَالَ بَعْضُهُمْ فِي الْخَيْلِ فَسَكَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا قَامَ يُصَلِّي، فَرَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، قَالَ: «اللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءَ السَّمَاءِ وَمِلْءَ الأَرْضِ وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ، لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ».

1396-... Ebu Cuhayfe dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda varlık ve zenginlikten bahsedildi. Hazır bulunanlardan birisi: Fi-

80 Müslim, Salât, 202.
81 Müslim, Salât, 205; Ebu Davud, Salât, 140; Nesai, Tatbik, 115; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 87.

lan kimsenin çok miktarda devesi vardır, dedi. Bazıları da: Filan kişinin çok miktarda atı vardır, dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sustu. Namaz kılmak üzere kalkıp başını rükû'dan kaldırdıktan sonra şunları söyledi: ***"Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd mil'e's-semâi ve mil'el-ard ve mil'e mâ şi'te min şey'in ba'd lâ mânia limâ a'teyte ve lâ mu'tiye limâ mena'te ve lâ yenfeu zelceddi minkel cedd: Allah'ım! Rabbimiz, gök dolusu, yer dolusu ve bunların dışında her ne dilersen onlar dolusu hamd yalnız sanadır. Senin verdiğini kimse engelleyemez. Vermediğini de kimse veremez. Varlık sahibi kimsenin o varlığının sana (takdirine) karşı kendisine bir faydası dokunmaz."***[82]

***

İşte bu rivayetlerde Peygamber Efendimizin bu duaları imam olarak söylediğini ortaya koyan bir ifade bulunmadığı gibi, buna delil teşkil edecek herhangi bir lafız da yoktur.

Bununla birlikte bu rivayetlerle tek başına namaz kılan bir kimsenin "Semiallahu limen hamideh Rabbenâ leke'l-hamd" diyeceği de sabit olmuştur.

Bu sebeple bizler: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu konuda imamın hükmünün ne olduğuna dair delil teşkil edecek bir rivayet gelmiş midir ve tek başına namaz kılan bir kimse bu sözlerden bazılarını söyleyebilir mi diye incelemek istedik. Şunu gördük:

١٣٩٧- يُونُس قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُس، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، وَأَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، أَنَّهُمَا سَمِعَاهُ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ يَفْرَغُ مِنْ صَلاَةِ الْفَجْرِ مِنَ الْقِرَاءَةِ وَيُكَبِّرُ، وَيَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنْ الرُّكُوعِ يَقُولُ: «سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، اللّٰهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ» ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ.

1397- … Said b. el-Müseyyeb ile Ebu Seleme'den, ikisi Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onu şöyle derken dinlediklerini rivayet etmişlerdir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazında kıraatı bitirip tekbir getirerek (rükû'a varıp) sonra da rükû'dan başını kaldırınca: ***"Semiallahu limen***

82 İbn Mace, İkamet, 18.

hamideh, Rabbenâ ve leke'l-hamd Allahumme enci'l-Velide'bne'l-Velid: Allah, kendisine hamd edenin hamdini işitti. Rabbimiz, hamd yalnız sanadır. Allah'ım! el-Velid b. el-Velid'i kurtar," derdi. Sonra hadisin geri kalan kısmını zikretti.[83]

***

Onun bu sözleri bir zamanlar söyleyip daha sonra kunût duasını yapmayı terk ettiği için -çünkü bunlar da kunut türündendirler- terk etmiş olması ihtimali vardır. Bu sebeple, bu hadisten başkasına müracaat edip onda zikrettiklerimize delil teşkil edecek bir şey olup olmadığına baktık. Şunu gördük:

١٣٩٨- رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَدْحَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: أَنَا أَشْبَهُكُمْ صَلاَةً بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ إِذَا قَالَ: «سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ». قَالَ: «اللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ».

1398- Rabi' el-Müezzin bize tahdis ederek dedi ki:... Ebu Hureyre *radıyallahu anh* dedi ki: Ben aranızda namazı Rasulullah'a en çok benzeyeninizim. O ***"Semiallahu limen hamideh"*** dediğinde ***"Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd"*** derdi.[84]

Şunu da gördük:

١٣٩٩- يُونُس قَدْ أَخْبَرَنِي قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُس، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَصَلَّى بِالنَّاسِ، فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ الرُّكُوعِ قَالَ: «سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ».

1399- Yunus bana haber vererek şunları söylemiştir... Âişe *radıyallahu anhâ*'nın dedi ki: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayatta iken güneş tutuldu. İnsanlara namaz kıldırdı. Başını rükû'dan kaldırınca: ***Semiallahu limen hamideh Rabbenâ ve leke'l-hamd"*** dedi.[85]

---

83 Buhari, Ezan, 128, İstiska, 2, Cihad, 98...; Müslim, Mesacid, 294, 295; Nesai, Tatbik, 27; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 239, 255...

84 Buhari, Ezan, 115; Müslim, Salât, 27-30; Ebu Davud, Salât, 140; Tirmizi, Salât, 83; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 236, 270, 300...

85 Buhari, Küsuf, 4; Müslim, Küsuf, 1.

١٤٠٠-حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا قَامَ مِنْ الرُّكُوعِ قَالَ ذَلِكَ.

1400- … Salim'den, onun babasından (Abdullah b. Ömer'den) rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû'dan kalktıktan sonra bu sözleri söylerdi.

***

İşte bu rivayetlerde imamın, bu tür sözlerden tek başına namaz kılanın söylediğinin aynısını söyleyeceğine delil vardır. Çünkü Âişe *radıyallahu anhâ*'nın rivayet ettiği hadise göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu sözlerini insanlara namaz kıldırırken söylemiştir.

Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın hadisinde ise, ben aranızda namazı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazına en çok benzeyeninizim, dediği belirtilmekte ve sonra da bunu zikrettiği söylenmektedir.

Böylelikle onun söylediği bu sözleri, aslında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kıl(dır)ırken söylediğini, ancak kendisi dışındakinin bunu söylemediğini haber vermektedir.

İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiğini zikrettiğimiz (1400 no'lu) hadiste de aynı şekilde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazının ne şekilde olduğu haber verilmektedir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in imam olarak namaz kıldırdığında başını rükû'dan kaldırdığı zaman: ***"Semiallahu limen hamideh, Rabbenâ ve leke'l-hamd"*** dediği ondan gelen rivayetle sabit olduğuna göre, imamın da bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sabit olana uyarak aynı sözleri söylemesi gerekmektedir.

İşte bu hususun rivayetler açısından hükmü budur.

Aklî düşünme açısından konuyu ele alacak olursak; bu hususta farklı görüşe sahip olanlar, tek başına namaz kılan kimsenin bu sözleri söyleyeceğini ittifakla belirtirler.

Bundan dolayı biz de, acaba bu konuda imamın hükmü ile tek başına namaz kılanın hükmünün aynı olup olmadığını incelemek istedik.

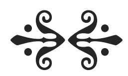
Gördük ki; imam, namazın tümünde, tekbir, kıraat, kıyam, ku'ûd (oturuş) ve teşehhüd gibi bütün fiillerinde, tek başına namaz kılan ne yapıyorsa, aynısını yapar.

Namaz esnasında beklenmedik bir hal ile karşılaştığında, imamın hükümlerinin, tek başına namaz kılıp beklenmedik bir hal ile karşılaşan kimsenin hükmü ile aynı olduğunu gördük. Bunlar, namazın fasid olmasını gerektiren hususlarda da, namazda sehv secdesini yapmayı gerektiren hususlarda da, diğerlerinde de aynıdır. O halde bütün bu hususlarda, imamın durumu ile tek başına namaz kılanın durumunun -imama uyan kimsenin durumundan farklı olarak- aynı olduğunu gördük.

Farklı görüşte olanların ittifakı ile tek başına namaz kılan kimsenin "Semiallahu limen hamideh" dedikten sonra "Rabbenâ leke'l-hamd"i de söyleyeceği sabit olduğuna göre, imamın da bu sözleri "Semiallahu limen hamideh" dedikten sonra söyleyeceği sabit olmaktadır.

İşte bu hususta aklî düşünmenin sonucu budur. Biz de bu görüşü benimsiyoruz. Bu aynı zamanda Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Ebu Hanîfe'ye -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- gelince; o bu hususta (az önce geçtiği gibi) birinci görüşü benimsemiştir.

٢٥- بَابُ الْقُنُوتِ فِي صَلاَةِ الْفَجْرِ وَغَيْرِهَا

25- SABAH NAMAZINDA VE DİĞER NAMAZLARDA KUNUT YAPMAK

١٤٠١- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ، أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ حِينَ يَفْرَغُ مِنْ صَلاَةِ الْفَجْرِ مِنَ الْقِرَاءَةِ وَيُكَبِّرُ وَيَرْفَعُ رَأْسَهُ وَيَقُولُ: «سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ» يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ: «اللّٰهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ، وَسَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ، وَعَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ، وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، اللّٰهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلَى مُضَرَ، وَاجْعَلْهَا عَلَيْهِمْ كَسِنِيِّ يُوسُفَ، اللّٰهُمَّ الْعَنْ لِحْيَانَ وَرِعْلًا وَذَكْوَانَ، وَعُصَيَّةَ، عَصَتِ اللهَ وَرَسُولَهُ».

1401- … Said (b. el-Müseyyeb) ile Ebu Seleme'den rivayete göre onlar Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinlemişlerdir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazında Kur'ân okumayı bitirip tekbir getirdikten (rükû'a gittikten) ve başını (rükû'dan) kaldırdıktan sonra: ***"Semiallahu limen hamideh Rabbenâ ve leke'l-hamd"*** derdi. Ayrıca o ayakta iken: ***"Allah'ım! el-Velid b. el-Velid'i, Seleme b. Hişam'ı, Ayyâş b. Ebi Rebia'yı ve mü'minlerden mustazaf olanları sen kurtar. Allah'ım! Mudarlılar üzerindeki baskını daha da şiddetlendir. Bu yıllarını Yusuf'un (dönemindeki kıtlık) yılları gibi yap. Allah'ım! Lihyân'a, Ri'l'e, Zekvân'a, -Allah'a ve Rasulüne isyan eden- Usayya'ya lanet eyle!"*** derdi.[86]

86 1398 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

١٤٠٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا صَلَّى الْعِشَاءَ الآخِرَةَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، قَالَ: «اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ» ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

1402- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatsı namazını kılıp başını rükû'dan kaldırınca: ***"Allah'ım! el-Velid b. el-Velid'i kurtar,"*** derdi. Sonra da hadisi aynen zikretti.[87]

١٤٠٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: لأُرِيَنَّكُمْ صَلاةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَلِمَةً نَحْوَهَا. فَكَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ وَقَالَ: «سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» دَعَا لِلْمُؤْمِنِينَ، وَلَعَنَ الْكَافِرِينَ.

1403- … Ebu Seleme dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*: "Andolsun ki size Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in nasıl namaz kıldırdığını göstereceğim," dedi ya da buna yakın sözler söyledi. (Rasulullah) rükû'dan başını kaldırıp ***"semiallahu limen hamideh"*** dedikten sonra mü'minlere dua eder, kâfirlere de lanet okurdu.[88]

١٤٠٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ إِذَا قَالَ «سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» فِي الرَّكْعَةِ الْأَخِيرَةِ مِنْ صَلاَةِ الْعِشَاءِ قَالَ: «اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ» ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِي دَاوُدَ.

1404- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayete göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatsı namazının son rekâtında ***"semiallahu limen hamideh"*** dedikten sonra ***"Allah'ım! el-Velid'i kurtar…"*** derdi, dedikten

87 1398 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
88 Müslim, Mesacid, 295.

sonra hadisi Ebu Bekre'nin Ebu Davud'dan rivayet ettiği (1402 ve 1403 no'lu) hadis ile aynı şekilde zikretti.[89]

١٤٠٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: وَأَصْبَحَ ذَاتَ يَوْمٍ وَلَمْ يَدْعُ لَهُمْ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ فَقَالَ: «أَوَ مَا تَرَاهُمْ قَدْ قَدِمُوا».

1405- … el-Evzaî'den, o Yahya'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Seleme bana Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis etti, deyip hadisi aynen zikretti.

(Devamında) Ebu Hureyre *radıyallahu anh*: Allah Rasulü bir sabah onlara dua etmedi. Bunu ona söyleyince: ***"Onların geri döndüklerini görmedin mi?"*** dedi.

١٤٠٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ لِأَحَدٍ أَوْ يَدْعُوَ عَلَى أَحَدٍ قَنَتَ بَعْدَ الرُّكُوعِ، وَرُبَّمَا قَالَ إِذَا قَالَ: «سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ اللّٰهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ» ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَأَصْبَحَ ذَاتَ يَوْمٍ، وَلَمْ يَدْعُ لَهُمْ إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ.

وَزَادَ قَالَ: يَجْهَرُ بِهِ وَكَانَ يَقُولُ فِي بَعْضِ صَلَاتِهِ: «اَللّٰهُمَّ الْعَنْ فُلَانًا وَفُلَانًا». أَحْيَاءً مِنَ الْعَرَبِ، فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى: ﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ﴾».

89 1398 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

1406- … Said b. el-Müseyyeb ve Ebu Seleme'den, ikisi Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiklerine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kimseye dua veya beddua etmek istediği zaman, rükû'dan sonra -bir kere de: ***"Semiallahu limen hamideh Rabbenâ ve leke'l-hamd"*** dedikten sonra, dedi- ***"Allah'ım! el-Velid'i kurtar, derdi"***, deyip daha sonra da hadisi aynen zikretti.

Ancak o (ravi) Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın: "Bir sabah onlara dua etmedi"den itibaren hadisin sonuna kadar olan bölümünü zikretmedi.

Ancak şunu ekledi: "O bu duayı açıktan ve yüksek sesle yaptı." Namazın bir yerinde de: ***"Allah'ım! filana ve falana lanet et!"*** diye beddua eder ve Araplardan bazı kabilelerin isimlerini zikrederdi. Daha sonra yüce Allah: ***"O işten sana hiçbir şey düşmez. (Allah dilerse) ya tövbelerini kabul eder yahut zalim olmaları sebebiyle onlara azap eder,"*** (Ali İmran, 3/128) âyetini indirdi.[90]

١٤٠٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلاَةِ الصُّبْحِ حِينَ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ الرُّكُوعِ قَالَ: «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ» فِي الرَّكْعَةِ الآخِرَةِ ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ الْعَنْ فُلاَنًا وَفُلاَنًا» عَلَى نَاسٍ مِنَ الْمُنَافِقِينَ، فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى: ﴿لَيْسَ لَكَ مِنْ الأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ﴾».

1407- … Salim'den, onun babasından (Abdullah b. Ömer'den) rivayet ettiğine göre, Abdullah, Rasulallah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sabah namazında son rekâtta başını rükû'dan kaldırınca ***"Rabbenâ ve leke'l-hamd"*** dedikten sonra: ***"Allah'ım! Filana ve filana lanet et"*** deyip münafıklardan bazı insanların adını zikrettiğini işitmiştir. Bunun üzerine yüce Allah: ***"O işten sana hiçbir şey düşmez. (Allah dilerse) ya tövbelerini kabul eder yahut zalim olmaları sebebiyle onlara azap eder,"*** (Ali İmran, 3/128) ayetini indirdi.[91]

١٤٠٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ رَجَاءٍ، قَالَ:

90 Buhari, Tefsiru sure, 3 (9), sure, 9, İstiska, 3, Deavat, 58.
91 Buhari, Tefsiru, 3 (9), Deavat, 58.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرَّكْعَةِ الآخِرَةِ، قَالَ: «اللّٰهُمَّ أَنْجِ». ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ الَّذِي ذَكَرْنَاهُ فِي أَوَّلِ هَذَا الْبَابِ، وَزَادَ: فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ﴾».

قَالَ: فَمَا دَعَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِدُعَاءٍ عَلَى أَحَدٍ.

1408- … Abdurrahman b. Ebi Bekr dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* son rekâttan başını kaldırınca: ***"Allah'ım!.. kurtar"*** derdi. Sonra bizim bu bölümün baş taraflarında zikretmiş olduğumuz Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın (1401 no'lu) hadisini aynen zikredip şunları da ekledi: Bunun üzerine yüce Allah: ***"O işten sana ait bir şey yoktur…"*** (Ali İmran, 3/128) âyetini indirdi.

(Abdurrahman) dedi ki: Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kimseye beddua etmedi.[92]

١٤٠٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ مُرَّةَ، عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ حَدَّثَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْنُتُ فِي الصُّبْحِ وَالْمَغْرِبِ.

1409- … İbn Ebi Leylâ'dan rivayete göre, el-Berâ b. Âzib ona Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sabah ve akşam namazlarında kunut yaptığını rivayet etmiştir.[93]

١٤١٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، وَشُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ الْبَرَاءِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ يَقْنُتُ فِي الصُّبْحِ وَالْمَغْرِبِ.

1410- … Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan, onun el-Berâ'dan rivayet et-

92 1398 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

93 Müslim, Mesacid, 305; Ebu Davud, Vitr, 10; Tirmizi, Salât, 177; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 280, 299.

tiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* sabah ve akşam namazlarında kunut yapardı.

١٤١١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ نُصَيْرٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: قَنَتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلاَثِينَ يَوْمًا.

1411- ... Alkame'den, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* otuz gün kunut duası yaptı.[94]

١٤١٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ حَرْمَلَةَ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ خُفَافٍ، عَنْ خُفَافِ بْنِ إِيمَاءٍ قَالَ: رَكَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: «غِفَارٌ غَفَرَ اللهُ لَهَا وَأَسْلَمُ سَالَمَهَا اللهُ وَعُصَيَّةُ، عَصَتِ اللهَ وَرَسُولَهُ، اللَّهُمَّ الْعَنْ بَنِي لِحْيَانَ، اللَّهُمَّ الْعَنْ رِعْلًا وَذَكْوَانَ، اللهُ أَكْبَرُ» ثُمَّ خَرَّ سَاجِدًا.

1412- ... el-Hâris b. Hufâf'tan, o Hufâf b. Îmâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû'a vardıktan sonra başını kaldırdı ve: ***"Gıfarlılara Allah mağfiret etsin, Eslemliler ile Allah da silm (barış) yapsın (onlara selâmet versin). Usayya'ya gelince, onlar da Allah'a ve Rasulü'ne isyan ettiler. Allah'ım! Lihyan oğullarına lanet et, Allah'ım Ri'l'e ve Zekvân'a lanet et. Allahu ekber,"*** dedi sonra da secdeye vardı.[95]

١٤١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَانِ الْكُثَيْرِيُّ الْمَدَنِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ خَالِدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ حَرْمَلَةَ الْمُدْلِجِيِّ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ خُفَافِ بْنِ إِيمَاءِ بْنِ رَحْضَةَ الْغِفَارِيِّ، عَنْ خُفَافِ بْنِ إِيمَاءٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

94 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 310.
95 Müslim, Mesacid, 308; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 57.

مِثْلَهُ. غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ أَنَّهُ لَمَّا خَرَّ سَاجِدًا قَالَ: «اللهُ أَكْبَرُ» وَزَادَ فَقَالَ خُفَافٌ: فَجُعِلَتْ لَعْنَةُ الْكَفَرَةِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ.

1413- … el-Haris b. Hufâf b. Îmâ b. Rahda el-Gıfârî'den, o Hufâf b. Îmâ'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etmiştir.

Şu kadar var ki o (ravi) secdeye vardığında ***"Allahu ekber"*** dediğini zikretmemiş ve şunları eklemiştir: Hufâf dedi ki: İşte kâfirlere bundan dolayı lanet edilmişti.

١٤١٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1414- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Mabed tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Ebi Kesir, Muhammed b. Amr'dan tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

١٤١٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ: سُئِلَ أَنَسٌ: أَقَنَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلاَةِ الْفَجْرِ ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَقِيلَ لَهُ – أَوْ فَقُلْتُ لَهُ : – قَبْلَ الرُّكُوعِ أَوْ بَعْدَهُ ؟ قَالَ: بَعْدَ الرُّكُوعِ يَسِيرًا.

1415- … Eyyub'dan, o Muhammed'den onun şöyle dediği rivayet etti: Enes'e: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazında kunut yaptı mı? diye soruldu. O: Evet, dedi.

Ona: Rükû'dan önce mi, yoksa sonra mı? diye soruldu -yahut: Ben ona sordum.- O: Rükû'dan az sonra, diyerek cevap verdi.[96]

١٤١٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ اَلْحَسَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمْ يَزَلْ يَقْنُتُ فِي صَلاَةِ الْغَدَاةِ، حَتَّى فَارَقْتُهُ، وَصَلَّيْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَلَمْ يَزَلْ يَقْنُتُ فِي صَلاَةِ الْغَدَاةِ، حَتَّى فَارَقْتُهُ.

96 Buhari, Vitr, 7; Darimi, Salât, 216.

1416- … el-Hasen'den, o Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte namaz kıldım. Ben ondan ayrılıncaya kadar sabah namazında hep kunut yaptı. Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* ile birlikte de namaz kıldım. Ondan ayrılıncaya kadar o da sabah namazında hep kunut yaptı.

١٤١٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ الْوُحَاظِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ ابْنُ بَشِيرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَنَتَ شَهْرًا يَدْعُو عَلَى عُصَيَّةَ وَذَكْوَانَ وَرِعْلٍ وَلِحْيَانَ.

1417- … Enes *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ay boyunca kunut yaparak Usayya, Zekvân, Ri'l ve Lihyanlılara beddua etti.[97]

١٤١٨- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّمَا قَنَتَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ الرَّكْعَةِ شَهْرًا.

قَالَ: قُلْتُ: فَكَيْفَ الْقُنُوتُ ؟ قَالَ: قَبْلَ الرُّكُوعِ.

1418- … Âsım'dan, o Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ay boyunca rükû'dan sonra kunut yaptı.

(Âsım) dedi ki: Ona kunut nasıl yapılır? diye sordum. Rükû'dan önce, dedi.[98]

١٤١٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنْ الْقُنُوتِ: قَبْلَ الرُّكُوعِ أَوْ بَعْدَ الرُّكُوعِ ؟ فَقَالَ: لاَ، بَلْ قَبْلَ الرُّكُوعِ.

97 Buhari, Vitr, 7; Müslim, Mesacid, 299; Nesai, Tatbik, 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 167, 184, 232, 249.
98 1417 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

قُلْتُ: إِنَّ نَاسًا يَزْعُمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَنَتَ بَعْدَ الرُّكُوعِ.

قَالَ: إِنَّمَا قَنَتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهْرًا، يَدْعُو عَلَى نَاسٍ قَتَلُوا نَاسًا مِنْ أَصْحَابِهِ يُقَالُ لَهُمْ: الْقُرَّاءُ.

1419- … Âsım dedi ki: Enes b. Malik *radıyallahu anh*'a kunuta dair soru sordum ve: Rükû'dan önce mi, yoksa rükû'dan sonra mı (yapılır)? dedim. O: Hayır, rükû'dan önce, dedi. Ben: Bazıları, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in rükû'dan sonra kunut yaptığını söylüyor, deyince o: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ay boyunca kunut yaparak kendilerine kurrâ adı verilen ashabından bazı kimseleri öldüren kimselere beddua etti, dedi.[99]

١٤٢٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شَاذُّ بْنُ فَيَّاضٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: كَانَ الْقُنُوتُ فِي الْفَجْرِ وَالْمَغْرِبِ.

1420- … Enes *radıyallahu anh* dedi ki: Kunut, sabah ve akşam namazlarında yapılıyordu.[100]

١٤٢١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَامَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي مَخْلَدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَنَتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهْرًا، يَدْعُو عَلَى رِعْلٍ، وَذَكْوَانَ.

1421- … Enes b. Malik *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ay boyunca kunut yaparak Ri'l ve Zekvânlılara beddua etti.[101]

١٤٢٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَارِثُ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَنْظَلَةُ السَّدُوسِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ مِنْ قُنُوتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَاجْعَلْ قُلُوبَهُمْ عَلَى قُلُوبِ نِسَاءٍ كَوَافِرَ».

99 Buhari, Vitr, 7.
100 Buhari, Ezan, 126, Vitr, 7.
101 Buhari, Vitr, 7, Megazî, 28, Deavat, 58; Müslim, Mesacid, 301, 303, 304; Ebu Davud, Vitr, 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 162, 167.

1422- … Enes b. Malik *radıyallahu anh* dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kunutta yaptığı dualar arasında: ***"Ve onların kalplerini, kâfir bazı kadınların kalpleri gibi kıl"*** ifadeleri de vardı.

١٤٢٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِيُّ، عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ أَنَسٍ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَقِيلَ لَهُ: إِنَّمَا قَنَتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهْرًا. فَقَالَ: مَا زَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْنُتُ فِي صَلاَةِ الْغَدَاةِ، حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا.

1423- … er-Rabi b. Enes şöyle demiştir: Enes b. Malik *radıyallahu anh*'ın yanında oturuyordum. Ona: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ancak bir ay kunut yaptı, denilince Enes şöyle dedi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dünyadan ayrılıncaya kadar sabah namazında kunut yapmaya devam etti.

١٤٢٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَرْوَانَ الأَصْفَرِ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسًا أَقَنَتَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ؟ فَقَالَ: قَدْ قَنَتَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ.

1424- … Mervan el-Asfar dedi ki: Enes'e: Ömer *radıyallahu anh* kunut yaptı mı? diye sordum. Şu cevabı verdi: Ömer *radıyallahu anh*'dan daha hayırlı olan kimse kunut yapmıştır.

١٤٢٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَنَتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِشْرِينَ يَوْمًا.

1425- ... Humeyd'den, o Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yirmi gün kunut yaptı.

١٤٢٦- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَنْصُورٍ الْبَالِسِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو هِلاَلٍ الرَّاسِبِيُّ، عَنْ حَنْظَلَةَ السَّدُوسِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ

عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلاَةِ الصُّبْحِ يُكَبِّرُ حَتَّى إِذَا فَرَغَ كَبَّرَ فَرَكَعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَسَجَدَ، ثُمَّ قَامَ فِي الثَّانِيَةِ فَقَرَأَ حَتَّى إِذَا فَرَغَ كَبَّرَ فَرَكَعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَدَعَا.

1426- … Hanzala es-Sedûsî'den, o Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, sabah namazında tekbir getirip tekbirini bitirdikten sonra rükû'a gittiğini, sonra başını kaldırıp secdeye gittiğini, sonra ikinci rekâta kalkıp Kur'ân okuduğunu, Kur'ân okumayı bitirince tekbir alıp rükû'a gittiğini, sonra başını kaldırıp dua ettiğini gördüm.

١٤٢٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: أَنَا هَمَّامٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: دَعَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلاَثِينَ صَبَاحًا عَلَى رِعْلٍ وَذَكْوَانَ وَعُصَيَّةَ الَّذِينَ عَصَوُا اللهَ وَرَسُولَهُ.

1427- … İshak b. Abdullah b. Ebi Talha şöyle dedi: Bana Enes b. Malik *radıyallahu anh* tahdis ederek dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* otuz gün sabah namazında Allah'a ve Rasulü'ne isyan eden Ri'l, Zekvan ve Usayyalılara beddua etti.[102]

١٤٢٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامُ الدَّسْتُوَائِيُّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَنَتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهْرًا بَعْدَ الرُّكُوعِ، يَدْعُو عَلَى حَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ، ثُمَّ تَرَكَهُ.

1428- … Katâde'den, o Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ay boyunca rükû'dan sonra kunut yaptı ve Arap kabilelerinden bazılarına beddua etti. Sonra kunut yapmayı bıraktı.[103]

***

102 Müslim, Mesacid, 297.
103 Buhari, Vitr, 7; Müslim, Mesacid, 300.

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları sabah namazında kunut yapılacağı kanaatindedir. Ancak bu hususta ittifak etmekle birlikte iki farklı gruba ayrılmışlardır. Onların bir fırkası: Kunut rükû'dan sonra yapılır derken, diğeri rükû'dan öncedir, demiştir.

Onlardan bu görüşte olanlar arasında İbn Ebi Leylâ ve Malik b. Enes *radıyallahu anh* vardır.

١٤٢٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ: الَّذِي أَخَذْتُهُ فِي خَاصَّةِ نَفْسِي الْقُنُوتُ فِي الْفَجْرِ قَبْلَ الرُّكُوعِ.

1429- Nitekim bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verek dedi ki: Ben Malik'i: Benim kendim için alıp kabul ettiğim kanaat, kunutun sabah namazında rükû'dan önce yapıldığı şeklindedir, derken dinledim.

***

Aralarından kunutun rükû'dan sonra yapılacağını kabul edenlerin delilleri arasında daha önce zikretmiş olduğumuz Ebu Hureyre ve İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadisler ile Abdurrahman b. Ebu Bekr yoluyla gelen hadis de vardır. (Bkz. 1404-1408 no'lu hadisler).

Ancak diğerlerinin lehine, bunların da aleyhine olan delil ise, daha önce zikretmiş olduğumuz Süfyan'ın, Âsım'dan, onun Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiği, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ancak rükû'dan sonra bir ay kunut yaptığını ve kunutun ancak rükû'dan önce olduğunu belirten (1419 no'lu) hadistir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Biz rükû'dan önce de, sonra da sabah namazında kesinlikle kunut yapılmayacağı görüşündeyiz, demişlerdir.

Bu hususta bunların lehine olan delillerden birisi de, kunuta dair gelen rivayetlerin zikrettiğimiz şekilde rivayet edilmiş olmasıdır.

Bu hususun, rivayet edildiği şahıslardan birisi de Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'dır. Biz ondan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in otuz gün süre ile kunut yaptığını rivayet ettik.

Buna göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kunut yaptığının, onun tarafından sabit bir uygulama olarak kabul edildiğini ve onun bunu bildiğini görüyoruz.

Daha sonra ondan şu rivayetlerin de nakledildiğini gördük:

١٤٣٠- حَدَّثَنَا فَهْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: لَمْ يَقْنُتْ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا شَهْرًا لَمْ يَقْنُتْ قَبْلَهُ وَلاَ بَعْدَهُ.

1430- … Abdullah dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ancak bir ay kunut yaptı. Ne ondan önce kunut yapmıştı, ne de ondan sonra yaptı.[104]

١٤٣١- وحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو مَعْشَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو حَمْزَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَنَتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهْرًا يَدْعُو عَلَى عُصَيَّةَ وَذَكْوَانَ. فَلَمَّا ظَهَرَ عَلَيْهِمْ تَرَكَ الْقُنُوتَ.

وَكَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لاَ يَقْنُتُ فِي صَلاَةِ الْغَدَاةِ.

1431- ... Alkame'den, o İbn Mesud'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* bir ay kunut yaparak Usayya ve Zekvânlılara beddua etti. Onlara karşı zafer kazanınca kunut yapmayı bıraktı.

İbn Mesud *radıyallahu anh* sabah namazında kunut yapmazdı.[105]

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte İbn Mesud *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kunut yapmasının kendilerine beddua ettiği kimseler sebebiyle olduğunu ve daha sonra kunutu terk ettiğini haber vermektedir. Böylelikle kunut yapma nesh edilmiş oldu. Bu sebeple kendisi de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra kunut yapmazdı.

Bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edenlerden birisi de Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'dır. Daha sonra Aziz ve Celil olan Allah, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: ***"O işten sana hiçbir şey düşmez, (Allah dilerse) ya tövbelerini kabul eder yahut zalim olduklarından do-***

104 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, X, 83.
105 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, X, 84.

layı onlara azap eder," (Ali İmran, 3/128) ayetini indirince kunut yapmanın neshedildiğini onlara haber verdi.

Böylelikle bu uygulama İbn Ömer *radıyallahu anh*'a göre de neshedilmiş olmaktadır. Bundan dolayı kendisi de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra kunut yapmazdı. Kunut yapan kimselere de tepki gösterirdi.

١٤٣٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ الصُّبْحَ فَلَمْ يَقْنُتْ فَقُلْتُ: آلْكِبَرُ يَمْنَعُك؟ فَقَالَ: مَا أَحْفَظُهُ عَنْ أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِي.

1432- … Katade Ebu Miclez'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın arkasında sabah namazını kıldım. Kunut yapmayınca ona: Yaşın ilerlediği için mi kunut yapmıyorsun? diye sordum. O: Arkadaşlarımdan (Peygamber ashabından) kimsenin bunu yaptığını görmedim, dedi.

١٤٣٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبٌ وَمُؤَمَّلٌ، قَالاَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي الشَّعْثَاءِ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ الْقُنُوتِ فَقَالَ: مَا شَهِدْتُ وَمَا رَأَيْتُ هَكَذَا فِي حَدِيثِ وَهْبٍ وَفِي حَدِيثِ مُؤَمَّلٍ وَلاَ رَأَيْتُ أَحَدًا يَفْعَلُهُ.

1433- Ebu Bekre bize tahdis edip dedi ki: Bize Vehb ve Müemmel tahdis ederek dediler ki: Bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis etti, o Ebu'ş-Şa'sâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer *radıyallahu anh*'a kunuta dair soru sordum. O: Ne tanık oldum, ne de gördüm, dedi.

Vehb'in rivayetinde bu şekilde olmakla birlikte, Müemmel'in rivayetinde ifade: Kimsenin bunu yaptığını görmedim, (dediği) şeklindedir.[106]

١٤٣٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ الأَشْعَثِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ الْقُنُوتِ، فَقَالَ: وَمَا الْقُنُوتُ ؟ فَقَالَ: إِذَا فَرَغَ الْإِمَامُ مِنَ الْقِرَاءَةِ فِي الرَّكْعَةِ الاٰخِرَةِ، قَامَ يَدْعُو قَالَ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا يَفْعَلُهُ وَإِنِّي لأَظُنُّكُمْ - مُعَاشِرَ أَهْلِ الْعِرَاقِ - تَفْعَلُونَهُ.

106 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 309.

1434- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Zâide, el-Eş'as'dan tahdis etti, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer *radıyallahu anh*'a kunuta dair soru soruldu. O: Kunut nedir? diye sordu. Soruyu soran: İmamın son rekâtta kıraatı bitirdikten sonra ayakta dua etmesidir, dedi. İbn Ömer: Ben bunu yapan kimseyi görmedim. Ey Iraklılar! Sizin bunu yaptığınızı zannediyorum, dedi.

١٤٣٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ تَمِيمِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنِ الْقُنُوتِ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: مَا رَأَيْتُ وَلاَ عَلِمْتُ.

1435- … Temim b. Seleme dedi ki: İbn Ömer *radıyallahu anh*'a kunuta dair soru soruldu, deyip hadisi aynen zikretti. Ancak o: "Ne gördüm, ne de biliyorum" dediğini aktardı.

***

İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan bu hususta gelen rivayetlerin açıklaması şöyledir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* son rekâttan (rükû'dan) başını kaldırdıktan sonra şanı yüce Allah: ***"O işten sana hiçbir şey düşmez. (Allah dilerse) ya tövbelerini kabul eder yahut zalim olduklarından dolayı onlara azap eder,"*** (Ali İmran, 3/128) ayetini indirinceye kadar kunut yaptı. Bu ayetin inmesinden sonra bundan önce yaptığı kunutu da terk etti.

Ebu Miclez de ona: Yaşın ilerlediği için mi kunut yapmıyorsun? diye sorunca, ona: Ben bunu arkadaşlarımdan kimsenin yaptığını görmedim, diye cevap vermiştir. Kastettiği arkadaşları ise, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabıdır. Yani onlar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kunut yapmayı terk ettiğini gördükten sonra kunut yapmadılar.

Ebu'ş-Şa'sâ da kendisine kunut hakkında soru sormuş, İbn Ömer *radıyallahu anh* da ona kunuttan neyi kastettiğini sorunca, o, kunutun imamın sabah namazının son rekâtında kıraatı bitirdikten sonra ayakta dua etmesi olduğunu söylemişti. İbn Ömer bunun üzerine: Ben bunu yapan kimseyi görmedim, diye cevap vermiştir. Çünkü onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını bildiği kunut, rükû'dan sonra dua etmek şeklinde idi. Rükû' yapmadan önce kunuta gelince; böyle bir uygulamayı ne Peygamberden, ne de başkasından gördüğünü söylemiş ve bundan dolayı da bu şekilde kunut yapılmasına tepki göstermiştir.

Böylelikle kendisinden nakletmiş olduğumuz rivayetlerle rükû'dan sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kunut yapmasının nesh edildiği, rükû'a varmadan önce Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in asla kunut yapmadığı, onun da, ondan sonraki halifelerinin de böyle bir kunut yapmadığı sabit olmaktadır.

Kendisinden, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kunut yaptığını söylediği rivayet edilenlerden birisi de Abdurrahman b. Ebi Bekr'dir. O bizim kendisinden rivayet ettiğimiz hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı kunutun kendilerine beddua ettiği kimselere beddua okuması şeklinde olduğunu ve yüce Allah'ın bunu: ***"O işten sana bir şey düşmez,"*** (Ali İmran, 3/128) ayeti ile nesh ettiğini haber vermektedir. Bundan da sabah namazında kunut yapmamanın vacip olduğu anlaşılmaktadır.

Kendisinden, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den kunut yaptığı rivayet edilenlerden birisi de Hufaf b. Îmâ'dır. O Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in rükû'dan başını kaldırdıktan sonra: "Eslemliler ile Allah da silm yapsın (onlara selâmet versin). Gıfarlılara Allah mağfiret etsin. Usayyalılar Allah'a ve Rasulü'ne asi oldular. Allah Lihyanoğullarına -ve onlarla birlikte zikrettiği diğerlerine- lanet etsin" diye beddua etti.

İşte bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu kabilelere lanet ettiği belirtilmektedir. İbn Ömer *radıyallahu anh* ile Abdurrahman b. Ebi Bekr'in rivayet ettikleri hadiste ise Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözünü ettiğimiz ayet-i kerimenin indirilmesinden sonra beddua etmeyi terk ettiğini, hadisi kendilerinden nakledenlere haber verdikleri belirtilmektedir.

O halde Hufaf b. Îmâ'nın rivayet ettiği hadiste olduğu gibi onların rivayet ettikleri hadiste de kunuttan söz edilmekte ise de, onların hadisine uymak Îmâ'nın hadisine uymaktan daha uygundur. Çünkü bunlarda kunutun terk edilmesi gerektiği de belirtilmektedir.

Bu hususun rivayet edildiği kişilerden birisi de el-Berâ'dır. Ondan gelen rivayete göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* sabah ve akşam namazlarında kunut okurdu. Ancak ravi, yaptığı bu kunutun mahiyetinin ne olduğunu haber vermemektedir. Sözü edilen bu kunutun İbn Ömer *radıyallahu anh*, Abdurrahman b. Ebi Bekr ve onlarla birlikte bunu rivayet edenlerin sözünü ettiği kunut olması ihtimali vardır. Daha sonra bu kunut da yine sözü geçen bu ayet-i kerime ile nesh edilmiştir. Bu hadiste (el-Berâ) akşam ile sabah namazını birlikte söz konusu ederek Hz. Peygamber'in her iki vakitte kunut oku-

duğunu söylemiştir. Bize muhalif olanların ittifak ettiklerine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in akşam namazında yaptığı kunut nesh edilmiştir. Buna göre, ondan sonra gelen herhangi bir kimsenin kunutu fecrde (sabah namazında) yapabileceğine dair bir delilinin bulunması artık söz konusu değildir.

Aynı şekilde sabah namazında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kunut yaptığını söylediği rivayet edilenlerden birisi de Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dır.

Amr b. Ubeyd'in, el-Hasen'den, onun Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisinden ayrılıncaya kadar sabah namazında rükû'dan sonra hep kunut okumaya devam etmiştir.

Görüldüğü gibi, bu hadis de sabah namazında kunut yaptığını tespit etmekte ve bunun nesh olmadığını belirtmektedir.

Bununla birlikte ondan çeşitli tarîklerden buna aykırı rivayetler de nakledilmiştir. Eyyub, Muhammed b. Sirin'den, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Enes'e: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazında kunut yaptı mı? şeklinde soru soruldu. O: Evet, dedi. Ona: Rükû'a varmadan önce mi, yoksa rükû'dan sonra mı? diye soruldu, o: Rükû'dan biraz sonra, diye cevap verdi.

Diğer taraftan İshak b. Abdullah b. Ebi Talha da ondan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* otuz gün sabah namazında Ri'l ve Zekvan'a beddua ederek kunut yaptı.

Katade de ondan buna yakın olarak rivayet etmiştir:

Yine ondan Humeyd'in rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yirmi gün süre ile kunut yapmıştır.

İşte bütün bunlar Enes'ten, Amr'ın el-Hasen'den naklettiği rivayete muhalif haber nakletmiş bulunmaktadırlar. Âsım ise Enes'ten, onun rükû'dan sonra asla kunut yapmadığını söylediğini ve Rasulullah'ın bunu bir ay süreyle yapmakla birlikte kunutu rükû'dan önce yapmış olduğunu bildirdiğini nakletmektedir. Böylelikle bu da Amr b. Ubeyd'in naklettiği rivayet ile çelişmekte ve ona muhalif olmaktadır.

O halde herhangi bir kimsenin Enes *radıyallahu anh*'dan gelen iki farklı

rivayetten sadece birisini delil göstermesi caiz değildir. Çünkü birisini delil gösterene karşı, diğerinin Enes'ten gelen ve ona muhalif olan diğer rivayeti delil gösterme hakkı doğar.

Enes'in söylediği nakledilen: "Ancak kunut rükû'dan önce yapılır" ifadesini o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmemektedir. Dolayısıyla o, bu uygulamayı Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra başka birisinden görmüş yahut kendi görüşü olarak bunu ifade etmiş olabilir.

Durum böyle ise Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından başkaları bundan farklı görüşe sahiptir. O halde onun görüşü, bize durumu açıkça ortaya koyacak bir delil ortaya koymaksızın, muhaliflerinin görüşlerinden daha öncelikli olamaz.

Bir kimse: Ebu Cafer er-Razi, er-Rabi b. Enes'den, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ben Enes b. Malik *radıyallahu anh*'ın yanında oturuyordum. Ona: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ancak bir ay süre ile kunut yapmıştır, denildi. Enes: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dünyadan ayrılıncaya kadar sabah namazında kunut yapmaya devam etti", dedi diyerek itiraz edecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Burada sözünü ettiği kunutun Amr'ın el-Hasen'den, onun Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiği kunut olması ihtimali vardır. Eğer durum böyle ise, daha önce sözünü ettiğimiz rivayet bununla çelişmektedir.

Sözü geçen bu kunutun Enes'in, Âsım yoluyla gelen hadiste sözünü ettiği rükû'dan önce yapılan kunut olması ihtimali de vardır.

O halde Enes yoluyla Peygamberden gelen, onun rükû'dan önce kunut yaptığına dair bir şey bizim tarafımızdan sabit görülmemektedir. Ancak ondan rükû'dan sonra kunutun nesh edildiğine dair rivayet sabit olmaktadır.

Ebu Hureyre *radıyallahu anh* da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun sabah namazında kunut yaptığını rivayet edenlerden birisidir. Bu kunut ise onun bazı kimselere dua etmesi, diğer bazı kimselere de beddua etmesi hakkındadır.

Onun rivayet ettiği hadise göre, yüce Allah, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: ***"O işten sana hiçbir şey düşmez,"*** (Ali İmran, 3/128) ayetini indirdikten sonra, onun bu kunutu terk ettiği belirtilmektedir.

Eğer bir kimse: Bunun böyle olması nasıl caiz olabilir? Halbuki Ebu Hu-

reyre *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra sabah namazında kunut yapardı, diyecek ve bu konuda şunu zikredecek olursa:

١٤٣٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ. ح وحَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالاَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ الأَعْرَجِ قَالَ: كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقْنُتُ فِي صَلاَةِ الصُّبْحِ

1436- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf tahdis etti, H.

Yine bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Abdullah b. Bukeyr tahdis etti ve her ikisi (yani Abdullah b. Yusuf ile Yahya b. Abdullah) dediler ki: Bize Bekr b. Mudar, Cafer b. Rabîa'dan tahdis etti. O el-A'rec'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre *radıyallahu anh* sabah namazında kunut yapardı.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'a göre, nesh edilen kunutun, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendilerine beddua ettiği kimseler ile ilgili dua olduğu kanaatinde olduğunu göstermektedir.

Ancak bu şekilde bir beddua ile kunut söz konusu değildir.

Bu itirazda bulunana şöyle denilir: Yunus b. Yezid'in ez-Zührî'den rivayet ettiği ve bizim bu bölümün baş taraflarında kaydettiğimiz (1401 no'lu) kunut hadisinde şu ifadeler de yer almaktadır: Yunus b. Abdi'l-A'lâ bize tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirerek dedi ki: Bana Yunus, İbn Şihab'dan haber verdi deyip bu hadisi uzunca zikretti.

Sonra da hadiste şunları söylemektedir: Daha sonra: ***"O işten sana hiçbir şey düşmez,"*** (Ali İmran, 3/128) ayeti nazil olunca, bu kunutu terk ettiği rivayeti bize ulaştı.

Bu durumda nesh edici olduğu belirtilen ayetin nüzulünü söz konusu eden ifadeler, ez-Zühri'ye ait ifadeler olup bunlar Said'in ve Ebu Seleme'nin Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan naklettiği ifadeler değildir.

O halde bu ayet-i kerimenin bunun için inmiş olduğunu Ebu Hureyre *radıyallahu anh* bilmemiş olabilir. Bundan dolayı o da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını bildiği ve kunut okuduğuna dair bilgisi gereğince

vefat ettiği vakte kadar amel etmiştir. Çünkü ona göre bunun aksini ortaya koyan bir delil sabit olmamıştır.

Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* ile Abdurrahman b. Ebi Bekr ise bu ayet-i kerimenin nüzulü ile Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı kunutu nesh ettiğini bilmişler ve böylelikle bu bilgilerinin gereğini yaparak daha önce nesh edilen uygulamayı terk etmişlerdir.

Bir diğer delil: İbn Îmâ'nın hadisinde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in başını rükû'dan kaldırdıktan sonra ***"Gıfarlılara Allah mağfiret etsin,"*** dediği ve rivayet ettiği hadisinde diğer sözünü ettiği hususları söylediği belirtilmekte, sonra da o ***"Allahu ekber"*** diyerek secdeye vardığını ifade etmektedir.

Böylelikle bu ayetin nüzulü ile birlikte söylediklerini terk etmediği, daha önce Mekke'de bulunan esirlere yaptığı duasını sürdürdüğü, ancak o esirler Medine'ye geri dönünce bunları da söylemeyi terk ettiği sabit olmaktadır.

Yine Ebu Hureyre *radıyallahu anh*, bu bölümde daha önce kendisinden naklettiğimiz ve Yahya b. Ebi Kesir'in Ebu Seleme'den, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiği (1402 no'lu) hadiste kunutu söz konusu etmişti. Bu rivayette Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın şu sözleri de yer almaktadır: Bir sabah Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara dua etmeyince, bunu ben ona hatırlattım, bu sefer o: ***Onların yanıma geri geldiklerini görmedin mi?*** diye cevap verdi.

İşte bu rivayetten, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu kunutu sabah namazında yaptığı gibi yatsı namazında yaptığı da anlaşılmaktadır. Bize muhalif olanlar, yatsı namazında bu şekilde kunut yapmanın başka bir kunut yapmak suretiyle değil de, büsbütün nesh edilmiş olduğunu ittifakla belirtirler. O halde sabah namazında nesh bakımından aynı durum söz konusudur.

İşte bizler kunuta dair Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilmiş bu rivayetler ile ilgili gerekli açıklamaları ortaya koyunca, bunların, sabah namazında kunut yapmanın vacip olduğuna delil olmadıklarını, sabah namazında kunut yapmakla emrolunmayıp onu terk etmekle emrolunduğumuzu görüyoruz. Hatta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bazılarının onu büsbütün kabul etmediklerini de görüyoruz.

١٤٣٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، وَحُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ وَعَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ.

قَالَ: أَنَا أَبُو مَالِكٍ الأَشْجَعِيُّ سَعْدُ بْنُ طَارِقٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي: يَا أَبَتِ، إِنَّكَ قَدْ صَلَّيْتَ خَلْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَخَلْفَ أَبِي بَكْرٍ وَخَلْفَ عُمَرَ وَخَلْفَ عُثْمَانَ وَخَلْفَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ هَاهُنَا بِالْكُوفَةِ، قَرِيبًا مِنْ خَمْسِ سِنِينَ، أَفَكَانُوا يَقْنُتُونَ فِي الْفَجْرِ؟ فَقَالَ: أَيْ بُنَيَّ، مُحْدَثٌ.

1437- Nitekim bize Ali b. Ma'bed, Hüseyn b. Nasr ve Ali b. Şeybe, Yezid b. Harun'dan tahdis ederek dediler ki: Bize Ebu Malik el-Eşcaî Sa'd b. Tarık haber vererek dedi ki: Babama: Babacığım! Sen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Ebu Bekir'in, Ömer'in, Osman'ın ve burada Kûfe'de yaklaşık beş yıl süreyle Ali *radıyallahu anh*'ın arkasında namaz kıldın. Bunlar sabah namazında kunut yaparlar mıydı? diye sordum. Babam: Yavrucuğum! O sonradan ortaya çıkmış bir şeydir, dedi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bizler bunun, önceleri bulunmadığı halde, sonradan ortaya çıkarılmış (bid'at) anlamında olduğunu söylemiyoruz. Ancak ondan (kunuttan) sonra, daha önce bu bölümde naklettiğimiz rivayetlerde belirtilen hususlar olmuştur.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kunut yaptığının bizim için sabit olmadığını görünce, bu hususta ashabından nakledilen rivayetlere başvurduk:

١٤٣٨- صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ الأَنْصَارِيُّ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صَلاَةَ الْغَدَاةِ فَقَنَتَ فِيهَا بَعْدَ الرُّكُوعِ وَقَالَ: فِي قُنُوتِهِ اللّٰهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ، وَنُثْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ وَنَشْكُرُكَ وَلاَ نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ اللّٰهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّي، وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَنَحْفِدُ نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى عَذَابَكَ إِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحِقٌ.

1438- ... Ata'dan, o Ubeyd b. Umeyr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer *radıyallahu anh*'ın arkasında sabah namazını kıldım. Rükû'dan sonra kunut yaptı ve yaptığı kunutunda: "Allahumme innâ neste'înuke ve nestağfiruk ve nusnî aleyke'l-hayra kullehu ve neşkuruke ve lâ nekfuruke ve

nahlau ve netruku men yefcuruk. Allahumme iyyâke na'budu ve leke nusallî ve nescudu ve ileyke nes'â ve nahfidu nercû rahmeteke ve nahşâ azabek, inne azabeke bi'l-küffari mülhik: Allah'ım! Muhakkak biz senden yardım dileriz. Senden mağfiret isteriz. Hayrın tamamının sana ait olduğunu söyler, seni överiz. Sana şükreder, sana küfür ve nankörlük etmeyiz. Sana karşı gelen günahkârları bırakır (onlara itaat etmez) ve onları terk ederiz. Allah'ım! Yalnız sana ibadet eder, yalnız senin için namaz kılar ve secde ederiz. Senin için çalışır, senin için gayret ederiz. Rahmetini ümit eder, azabından korkarız. Şüphesiz senin azabın kâfirlere çabucak ulaşır," dedi.

١٤٣٩- صَالِحٌ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا حُصَيْنٌ عَنْ ذَرِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ أَبْزَى الْخُزَاعِيِّ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ صَلَّى خَلْفَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَفَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: نُثْنِي عَلَيْكَ وَلاَ نَكْفُرُكَ، وَنَخْشَى عَذَابَكَ الْجِدّ.

1439- … Said b. Abdurrahman b. Ebzâ el-Huzaî'nin babasından rivayet ettiğine göre, babası, Ömer *radıyallahu anh*'ın arkasında namaz kıldı. Ömer *radıyallahu anh* önceki hadiste anlatılanlar gibi yaptı. Ancak o: "Nüsnî aleyke ve lâ nekfuruke ve nahşâ azabeke'l-cidde: Seni överiz ve sana karşı nankörlük etmez, küfür etmeyiz. Senin çabucak ulaşan azabından korkarız," demiştir.[107]

١٤٤٠- ابْنُ مَرْزُوقٍ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدَةَ بْنِ أَبِي لُبَابَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ أَبْزَى، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَنَتَ فِي صَلاَةِ الْغَدَاةِ قَبْلَ الرُّكُوعِ بِالسُّورَتَيْنِ.

1440- ... Said b. Abdurrahman b. Ebzâ'dan, onun babasından rivayet ettiğine göre, Ömer *radıyallahu anh*, sabah namazında rükû'dan önce iki sureyi (iki kunut duasını) okuyarak kunut yaptı.

١٤٤١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ، عَنْ مِقْسَمٍ عَنْ اِبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّهُ كَانَ يَقْنُتُ فِي صَلاَةِ الصُّبْحِ بِسُورَتَيْنِ: اللّٰهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَ اللّٰهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ.

107 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 314.

1441- … İbn Abbas *radıyallahu anh'dan*, onun Ömer *radıyallahu anh'dan* rivayet ettiğine göre, Ömer *radıyallahu anh* sabah namazında iki sure (iki bölüm dua) okuyarak kunut yapardı: "Allahumme innâ neste'înuke…" ile "Allahumme iyyâke na'budu…" dualarını okurdu.

١٤٤٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، صَلاَةَ الصُّبْحِ، فَقَرَأَ بِالأَحْزَابِ، فَسَمِعْتُ قُنُوتَهُ، وَأَنَا فِي آخِرِ الصُّفُوفِ.

1442- … Ebu Râfi dedi ki: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın arkasında sabah namazını kıldım. Ahzab suresini okudu. Ben en arka safta olduğum halde onun kunutunu işittim.

١٤٤٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. ح

1443- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis etti, H.

١٤٤٤- وحَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، كِلاَهُمَا عَنْ مُخَارِقٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ صَلاَةَ الصُّبْحِ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنَ الْقِرَاءَةِ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ، كَبَّرَ ثُمَّ قَنَتَ، ثُمَّ كَبَّرَ فَرَكَعَ.

1444- Yine bize Fehd tahdis edip dedi ki: … Tarık b. Şihab şöyle dedi: Ömer *radıyallahu anh*'ın arkasında sabah namazını kıldım. İkinci rekâtta Kur'ân okumayı bitirince tekbir getirdi, sonra kunut yaptı, sonra tekbir getirip rükû'a gitti.

١٤٤٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُخَارِقٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1445- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Muharik'den tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٤٤٦- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا

ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ذَكَرَ لَهُ قَوْلَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فِي الْقُنُوتِ فَقَالَ: أَمَا إِنَّهُ قَدْ قَنَتَ مَعَ أَبِيهِ، وَلَكِنَّهُ نَسِيَ.

1446- … Muhammed b. Sirin'den rivayete göre, Said b. el-Müseyyeb'e, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın kunuta dair söyledikleri zikredilince: Ancak o babası ile birlikte kunut yapmıştır, fakat o unutmuştur, diye cevap verdi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Ömer *radıyallahu anh'dan* sözünü ettiğimiz rivayetler nakledildiği gibi, buna aykırı rivayetler de nakledilmiştir:

١٤٤٧– فحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ اَلْأَسْوَدِ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ كَانَ لاَ يَقْنُتُ فِي صَلاَةِ الصُّبْحِ.

1447- … el-Esved'den rivayete göre, Ömer *radıyallahu anh* sabah namazında kunut yapmazdı.

١٤٤٨– حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ رَجَاءٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ اَلْأَسْوَدِ، وَعَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ قَالاَ: صَلَّيْنَا خَلْفَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ الْفَجْرَ فَلَمْ يَقْنُتْ.

1448- … el-Esved ve Amr b. Meymun şöyle demişlerdir: Ömer *radıyallahu anh*'ın arkasında sabah namazını kıldık, ancak kunut yapmadı.

١٤٤٩– حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو شِهَابٍ عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ وَالْأَسْوَدِ وَمَسْرُوقٍ، أَنَّهُمْ قَالُوا: كُنَّا نُصَلِّي خَلْفَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ الْفَجْرَ فَلَمْ يَقْنُتْ.

1449- … Bize Ebu Şihâb, el-A'meş'ten tahdis etti, o İbrahim'den, o Alkame, el-Esved ve Mesruk'dan, onların şöyle dediklerini rivayet etti: Biz Ömer *radıyallahu anh*'ın arkasında sabah namazını kılardık, fakat o kunut okumazdı.

١٤٥٠– حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو

شِهَابٍ بِإِسْنَادِهِ هَذَا أَنَّهُمْ قَالُوا: كُنَّا نُصَلِّي خَلْفَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نَحْفَظُ رُكُوعَهُ وَسُجُودَهُ، وَلاَ نَحْفَظُ قِيَامَ سَاعَةٍ، يَعْنُونَ: الْقُنُوتَ.

1450- … Bize Ebu Şihab bu senet ile onların şöyle dediklerini tahdis etti: Biz Ömer *radıyallahu anh*'ın arkasında namaz kılardık. Onun rükû'unu ve secdesini iyi bellediğimiz halde -kunut yapmasını kastederek- bir süre ayakta durduğunu bellemiş değiliz.

١٤٥١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ اَلْأَسْوَدِ، وَعَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ قَالاَ: صَلَّيْنَا خَلْفَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَلَمْ يَقْنُتْ فِي الْفَجْرِ.

1451- … el-Esved ve Amr b. Meymun şöyle demişlerdir: Biz Ömer *radıyallahu anh*'ın arkasında namaz kıldık, ancak sabah namazında kunut yapmadı.

١٤٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ يُحَدِّثُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ نَحْوَهُ.

1452- … Mansur dedi ki: İbrahim'i, Amr b. Meymun'dan hadis rivayet ederken dinledim (deyip) rivayeti buna yakın olarak zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu rivayetler, birinci tür rivayetlerde ondan (Ömer'den) nakledilenlere muhaliftir. O halde onun her iki halden birisini ayrı bir zamanda yapmış olması ihtimali vardır. Bundan dolayı biz de konuyu inceledik ve şunu gördük:

١٤٥٣- يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مِسْعَرُ بْنُ كِدَامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَيْسَرَةَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: رُبَّمَا قَنَتَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

1453- ... Zeyd b. Vehb dedi ki: Ömer *radıyallahu anh*'ın bazen kunut yaptığı olurdu.

***

Böylelikle Zeyd, naklettiğimiz bu rivayetinde Ömer'in bazen kunut yaptığını, bazen de yapmadığını haber vermektedir.

Bundan dolayı biz Ömer'in neden dolayı kunut yaptığını incelemek istedik ve şunu gördük:

١٤٥٤- فَإِذَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَدْ: حَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، عَنْ أَبِي شِهَابٍ الْحَنَّاطِ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ عَنْ حَمَّادٍ رَحِمَهُمَا اللهُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ الْأَسْوَدِ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ إِذَا حَارَبَ قَنَتَ، وَإِذَا لَمْ يُحَارِبْ لَمْ يَقْنُتْ.

1454- … el-Esved dedi ki: Ömer *radıyallahu anh* savaştığı zaman kunut yapar, savaşmadığında ise kunut yapmazdı.

***

Böylelikle el-Esved, Ömer *radıyallahu anh*'ın hangi sebep dolayısı ile kunut yaptığını haber vermekte ve savaştığı zaman düşmanlarına beddua edip onlara karşı Allah'ın yardım ve desteğini istemek üzere kunut yaptığını bildirmektedir. Nitekim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ashabından bir kısmı öldürülünce böyle yapmış ve şanı yüce Allah: ***"O işten sana hiçbir şey düşmez. (Allah dilerse) ya tövbelerini kabul eder yahut zalim olduklarından dolayı azap eder,"*** (Âli İmran, 3/128) âyetini indirinceye kadar bunu yapmaya devam etmiştir.

Abdurrahman b. Ebi Bekr dedi ki: Bundan sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kimseye beddua etmedi.

Buna göre bu ayet-i kerime, Abdurrahman'a, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* ve bu hususta onlarla aynı kanaatte olanlara göre, bundan sonra namazda herhangi bir kimseye beddua etmeyi neshetmiş olmaktadır.

Ömer *radıyallahu anh*'a göre ise ayet, savaştan önce yapılan bedduayı neshin kapsamına almıyordu. Ona göre ayet sadece barış halinde yapılan bedduayı nesh etmiştir.

Şu kadar var ki, bununla sabah namazında kunutun sürekli yapılacağı görüşünde olanların görüşünün batıl olduğu da sabit olmaktadır.

İşte bu hususta Ömer *radıyallahu anh'dan* gelen rivayetlerin açıklaması bu şekildedir.

Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'a gelince, bu hususta ondan şu rivayetler gelmiştir:

١٤٥٥- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَانِ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يَقْنُتُ فِي صَلاَةِ الصُّبْحِ قَبْلَ الرُّكُوعِ.

1455- … Ata b. es-Sâib'den, o Ebu Abdurrahman'dan, o Ali *radıyallahu anh'dan*, onun sabah namazında rükû'a varmadan önce kunut yaptığını rivayet etmiştir.

١٤٥٦- وحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ وَأَبُو دَاوُدَ قَالاَ: ثَنَا شُعْبَةُ. ح

1456- Ayrıca bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Abdussamed b. Abdulvâris ile Ebu Davud tahdis ederek dediler ki: Bize Şu'be tahdis etti, H.

١٤٥٧- وحَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، كِلاَهُمَا عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَعْقِلٍ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَأَبُو مُوسَى يَقْنُتَانِ فِي صَلاَةِ الْغَدَاةِ، وَفِي حَدِيثِ شُعْبَةَ قَنَتَ بِنَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَأَبُو مُوسَى.

1457- Bize Hüseyn b. Nasr da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis etti. Her ikisi de Ebu Husayn'dan, o Abdullah b. Ma'kil'den rivayet ettiğine göre, o -Süfyan'ın rivayet ettiği hadiste:- Ali *radıyallahu anh* ile Ebu Musa sabah namazında kunut yaparlardı, demiştir; Şu'be'nin rivayetine göre de: Ali *radıyallahu anh* ile Ebu Musa bize kıldırdıkları namazlarda kunut okudular, (demiştir).

١٤٥٨- وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ حُسَيْنٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ مَعْقِلٍ يَقُولُ: صَلَّيْتُ خَلْفَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ الصُّبْحَ فَقَنَتَ.

1458- … Ubeyd b. Hüseyn dedi ki: İbn Ma'kil'i şöyle derken dinledim: Ali *radıyallahu anh*'ın arkasında sabah namazını kıldım, kunut yaptı.

***

Ebu Cafer dedi ki: Ali *radıyallahu anh*'ın sabah namazında her zaman kunut yapılacağı görüşünde olması da mümkündür. Bunu, Ömer *radıyallahu anh*'ın kunut yapma sebebine benzer özel bir husus dolayısı ile de yapmış olması mümkündür.

Bu sebeple biz bu konuyu inceleyince şunu gördük:

١٤٥٩- رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللهِ لاَ يَقْنُتُ فِي الْفَجْرِ، وَأَوَّلُ مَنْ قَنَتَ فِيهَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَكَانُوا يُرَوْنَ أَنَّهُ إِنَّمَا فَعَلَ ذَلِكَ لِأَنَّهُ كَانَ مُحَارِبًا.

1459- … İbrahim dedi ki: Abdullah (b. Mesud) sabah namazında kunut yapmazdı. Bu namazda (bize namaz kıldırırken) kunut yapan ilk kişi Ali *radıyallahu anh*'dır. Onunla beraber namaz kılanların görüşüne göre o, bunu savaşta olduğu için yapıyordu.

١٤٦٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحْرِزُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: إِنَّمَا كَانَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقْنُتُ فِيهَا هَاهُنَا لِأَنَّهُ كَانَ مُحَارِبًا، فَكَانَ يَدْعُو عَلَى أَعْدَائِهِ فِي الْقُنُوتِ فِي الْفَجْرِ وَالْمَغْرِبِ.

1460- … İbrahim dedi ki: Ali *radıyallahu anh*'ın bu namazın burasında kunut yapmasının sebebi savaşta oluşudur. O sabah ve akşam namazlarında kunutta düşmanlarına beddua ederdi.

***

Zikrettiğimiz bu rivayetlere göre, Ali *radıyallahu anh*'ın kunut ile ilgili benimsediği görüş, Ömer *radıyallahu anh*'ın açıkladığımız görüşü ile aynıdır.

Ayrıca Ali *radıyallahu anh* kunutu özellikle sabah namazında yapmazdı. Çünkü o bazen bunu -İbrahim'in belirttiği gibi- akşam namazında da yapardı:

١٤٦١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ عَنْ شُعْبَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي حُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَانِ بْنَ مَعْقِلٍ يَقُولُ: صَلَّيْتُ خَلْفَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ الْمَغْرِبَ فَقَنَتَ وَدَعَا.

1461- … Şu'be dedi ki: Huseyn b. Abdurrahman bana haber vererek dedi ki: Abdurrahman b. Ma'kil'i şöyle derken dinledim: Ali *radıyallahu anh*'ın arkasında akşam namazı kıldım. Kunut yapıp dua etti.

***

Hepsi de savaş olmaması durumunda akşam namazında kunut yapılmayacağını ittifakla belirtmişlerdir. Aynı şekilde Ali *radıyallahu anh*'ın akşam namazında savaş dolayısıyla kunut yaptığını bildirmişlerdir. O halde bize göre onun sabah namazında kunut yapması da bu şekildedir (savaş sebebi ile-dir).

İbn Abbas'a gelince, bu hususta da ondan şu rivayetler nakledilmiştir:

١٤٦٢ – قَدْحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَوْفٍ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَهُ الْفَجْرَ فَقَنَتَ قَبْلَ الرَّكْعَةِ.

1462- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Kabîsa b. Ukbe tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Avf'tan tahdis etti. O Ebu Recâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas *radıyallahu anh* ile birlikte sabah namazını kıldım. Rükû'a varmadan önce kunut yaptı.

١٤٦٣ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَوْفٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ وَزَادَ وَقَالَ: هَذِهِ الصَّلاَةُ الْوُسْطَى.

1463- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım tahdis edip dedi ki: Bize Avf tahdis etti, deyip hadisi senediyle aynen zikrettikten sonra: Onun: "Bu namaz, vustâ namazıydı," dediğini eklemiştir.

***

Ali *radıyallahu anh*'ın durumu hakkında söylenenlerin, İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın durumu ile ilgili olarak düşünülmesi mümkündür. Bu sebeple biz ondan buna muhalif rivayetin gelip gelmediğini inceledik, şunu gördük:

١٤٦٤ – أَبُو بَكْرَةَ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ،

عَنْ وَاقِدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ عُمَرَ وَابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُم فَكَانَا لاَ يَقْنُتَانِ فِي صَلاَةِ الصُّبْحِ.

1464- … Said b. Cübeyr dedi ki: Ben İbn Ömer ve İbn Abbas *radıyallahu anhum*'un arkasında namaz kıldım. Her ikisi de sabah namazında kunut yapmazdı.

١٤٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: أَنَا زَائِدَةُ عَنْ مَنْصُورٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُجَاهِدٌ أَوْ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا كَانَ لاَ يَقْنُتُ فِي صَلاَةِ الْفَجْرِ.

1465- … Mansur dedi ki: Bize Mücahid yahut Said b. Cubeyr'in tahdis ettiğine göre, İbn Abbas *radıyallahu anh* sabah namazında kunut yapmazdı.

١٤٦٦- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا حُصَيْنٌ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحَارِثِ السُّلَمِيِّ قَالَ: صَلَّيْتَ خَلْفَ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا فِي دَارِهِ الصُّبْحَ، فَلَمْ يَقْنُتْ قَبْلَ الرُّكُوعِ وَلاَ بَعْدَهُ.

1466- … İmran b. el-Haris es-Sülemî dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın evinde arkasında sabah namazı kıldım. Rükû'dan önce de, sonra da kunut yapmadı.

١٤٦٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَانِ قَالَ: أَنَا عِمْرَانُ بْنُ الْحَارِثِ السُّلَمِيُّ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا الصُّبْحَ، فَلَمْ يَقْنُتْ.

1467- … Husayn b. Abdurrahman dedi ki: Bize İmrân b. el-Haris es-Sülemî haber vererek dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın arkasında sabah namazını kıldım, ancak kunut yapmadı.

***

Ebu Cafer dedi ki: Buna göre, onun kunut yaptığını rivayet eden Ebu Recâ'dır. Bu şekilde kunut yaptığı sırada Basra'da, Ali *radıyallahu anh*'ın tayin ettiği vali olarak görev yapıyordu.

Ondan buna aykırı rivayeti nakledenlerden birisi Said b. Cübeyr'dir. Said b. Cübeyr'in naklettiği rivayet ise bundan sonra Mekke'de olmuştur. O halde İbn Abbas'ın bu hususta benimsediği kanaat de aynı şekilde Ömer ve Ali *radıyallahu anhuma*'nın kanaatidir.

Böylelikle onlardan sabah namazında yaptıklarını naklettiğimiz kunut, aslında belirttiğimiz geçici hal dolayısıyla yapılıyordu. Bundan dolayı sabah namazında da, başka namazlarda da kunut yapmışlardır. Bu geçici hal ortadan kalktığı zaman da kunut yapmayı terk etmişlerdir. Ayrıca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in diğer sahabilerinden, senenin diğer zamanlarında kunut yapmadıklarına dair rivayet de nakletmiş bulunuyoruz:

١٤٦٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللهِ لاَ يَقْنُتُ فِي صَلاَةِ الصُّبْحِ.

1468- ... Alkame dedi ki: Abdullah (b. Mesud) sabah namazında kunut yapmazdı.

١٤٦٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَانِ بْنُ الأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لاَ يَقْنُتُ فِي شَيْءٍ مِنَ الصَّلَوَاتِ إِلَّا الْوِتْرَ فَإِنَّهُ كَانَ يَقْنُتُ قَبْلَ الرَّكْعَةِ.

1469- ... Bize Abdurrahman b. el-Esved babasından tahdis etti. Babası dedi ki: İbn Mesud *radıyallahu anh* vitir dışında hiçbir namazda kunut yapmazdı. Vitirde rükû'a varmadan önce kunut yapardı.

١٤٧٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللهِ لاَ يَقْنُتُ فِي صَلاَةِ الصُّبْحِ.

1470- ... Alkame dedi ki: Abdullah (b. Mesud) sabah namazında kunut yapmazdı.

١٤٧١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: أَنَا الْمَسْعُودِيُّ فَذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِي دَاوُدَ عَنِ الْمَسْعُودِيِّ بِإِسْنَادِهِ.

1471- … Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Recâ tahdis edip dedi ki: Bize el-Mesudi bildirdi deyip Ebu Bekre'nin Ebu Davud'dan, onun el-Mes'udi'den naklettiği (1469 no'lu) hadisin aynısını senediyle zikretti.

١٤٧٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ غَزْوَانَ عَنْ الْحَارِثِ الْعُكْلِيِّ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: لَقِيتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ بِالشَّامِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ الْقُنُوتِ فَلَمْ يَعْرِفْهُ.

1472- … Alkame b. Kays dedi ki: Şam'da Ebu'd-Derdâ ile karşılaştım. Ona kunuta dair soru sordum. Fakat o böyle bir şey bilmedi(ğini söyledi).

١٤٧٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ. ح

1473- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in tahdis ettiğine göre Malik kendisine tahdis etti ki… H.

١٤٧٤- وحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ عَنْ مَالِكٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ لاَ يَقْنُتُ فِي شَيْءٍ مِنْ الصَّلَوَاتِ.

1474- Bize İbn Merzuk da tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî, Malik'ten tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh'dan*, onun hiçbir namazda kunut yapmadığını rivayet etti.

١٤٧٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ الطَّائِفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ الزُّبَيْرِ يُصَلِّي بِنَا الصُّبْحَ بِمَكَّةَ فَلاَ يَقْنُتُ.

1475- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Müslim et-Taifî haber verip dedi ki: Bana Amr b. Dinar tahdis edip dedi ki: Abdullah b. ez-Zübeyr, Mekke'de sabah namazını kıldırırdı, ancak kunut yapmazdı.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'ın hiçbir za-

man kunut yapmadığını görüyoruz. Müslümanlar Ömer *radıyallahu anh*'ın halifeliği döneminin tamamında yahut çoğunluğunda düşmanları ile savaş halinde idiler. Bununla birlikte o bu sebeple kunut yapmıyordu. İşte Ebu'd-Derdâ kunut diye bir şey bilmediğini söylüyor.

İbnu'z-Zübeyr kunut yapmıyordu. Halbuki o zaman savaş halinde idi. Çünkü bizler onun ancak yönetim işi eline geçtiği zaman insanlara imamlık yaptığını biliyoruz.

Bununla birlikte Ömer b. el-Hattab, Ali b. Ebi Talib ve Abdullah b. Mesud -Allah hepsinden razı olsun- savaş yokken kunut yapılmayacağı sabit olmakla birlikte, savaş halinde kunut yapılacağı kanaati ile bunlara muhalefet etmişlerdir.

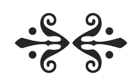
Ashab bu konuda ihtilâf etmiş olduğuna göre, bu iki husustan doğru olan sonucu çıkartabilmemiz için aklî düşünme yolu ile bunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Onlardan naklettiğimiz rivayetlere göre, onlar bu sebep dolayısı ile sabah ve akşam namazlarında kunut yaparlardı. Ancak Ebu Hureyre *radıyallahu anh'dan*, onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği, onun yatsı namazında kunut yaptığına dair rivayetimiz bundan müstesnâdır. Şüphesiz bunda da bu namazın akşam namazı olması ihtimali de, yatsı namazı olması ihtimali de vardır. Ayrıca onlardan herhangi birisinin öğle namazında ve ikindi namazında savaş halinde olsun, olmasın kunut yaptıklarını bilmiyoruz.

Savaş halinde olsun, olmasın bu iki namazda kunut söz konusu olmayıp sabah, akşam ve yatsı namazlarında savaş olmaması halinde (barışta) kunut yapılmayacağına göre, bu namazlarda savaş halinde de kunut yapılmayacağı sabit olmaktadır. Bizler, sene boyunca fukahânın çoğunluğuna göre vitir namazında kunut yapılacağını, fukahânın belli bir kısmının ise yalnızca Ramazan ayının yarısındaki vitir namazında özel olarak kunut yapılacağını kabul ettiklerini gördük. Böylelikle savaş ya da bir başka sebep olmaksızın özel olarak bu namazda (vitirde) kunut yapılacağı üzerinde ittifak etmiş bulunmaktadırlar.

Vitirin dışındaki namazlarda kunutun, başka bir sebep dolayısıyla değil de özellikle namaz gerekçesi ile vacip olması söz konusu olmadığına göre, bunun dışında herhangi bir sebep dolayısıyla da vacip olmayacağı ortaya çıkmaktadır.

İşte bu açıklamalarımız ile savaş halinde olsun, olmasın sabah namazında kunutun, bu konuda yaptığımız açıklamalara kıyasen ve aklî düşünme yolu ile yapılmayacağı sabit olmaktadır.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşüdür.

٢٦- بَابٌ مَا يُبْدَأُ بِوَضْعِهِ فِي السُّجُودِ، اَلْيَدَيْنِ أَوِ الرُّكْبَتَيْنِ؟

26- SECDEDE ÖNCE ELLER Mİ, DİZLER Mİ YERE KONUR?

١٤٧٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُغِيرَةِ الْكُوفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَصْبَغُ ابْنُ الْفَرَجِ قَالَ: حَدَّثَنَا الدَّرَاوَرْدِيُّ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ إِذَا سَجَدَ بَدَأَ بِوَضْعِ يَدَيْهِ قَبْلَ رُكْبَتَيْهِ، وَكَانَ يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ ذَلِكَ.

1476- … Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Ömer secdeye gittiğinde ellerini dizlerinden önce (yere) koyardı ve: "Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de böyle yapardı," derdi.[108]

١٤٧٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، وَأَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالاَ: ثَنَا الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1477- … el-A'rec'den, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etmiştir.[109]

---

108 Dârekutnî, Sünen, I, 344.

109 1478 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

١٤٧٨- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا سَجَدَ أَحَدُكُمْ فَلاَ يَبْرُكْ كَمَا يَبْرُكُ الْبَعِيرُ وَلَكِنْ يَضَعُ يَدَيْهِ ثُمَّ رُكْبَتَيْهِ».

1478- … el-A'rec'den, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Ebu Hureyre şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Sizden birisi secde ettiği zaman devenin çöktüğü gibi çökmesin. (Yere) önce ellerini, sonra dizlerini koysun."***[110]

***

Bazıları şöyle demiştir: Burada anlatılanı yapmak imkânsızdır. Çünkü Hz. Peygamber: ***"Devenin çöktüğü gibi çökmesin,"*** demiştir. Deve önce elleri üzerine çöktüğü halde, Allah Rasûlü: ***"(Yere) önce ellerini, sonra dizlerini koysun,"*** demiştir. O halde burada onun verdiği emir, devenin yaptığının aynısını yapmakla ilgilidir. Sözün başında ise o, devenin yaptığının yapılmasını yasaklamaktadır.

Ancak bu sözün, sabit, doğru olması ve sahih olarak anlaşılması halinde, söylenenin yapılmasının imkânsız olmadığı konusunda böyle diyenlere karşı şu delil ileri sürülür: Devenin dizleri elleri (ön ayakları) ile beraberdir. Diğer hayvanlar da bu şekildedir. İnsanlar ise böyle değildir. Bu sebeple şöyle dedi: Devenin ellerinde bulunan dizleri üzerine çöktüğü gibi, ayaklarında bulunan dizleri üzerine çökmesin. Ancak bunun yerine önce dizlerin bulunmadığı ellerini yere koysun, sonra da dizlerini koysun. Böylelikle bu konuda onun yaptığı, devenin yaptığının aksine olur.

Bu sebeple bazıları secdeye giderken dizlerden önce ellerin yere konulacağı görüşündedir.

Bu hususta da bu rivayetleri delil göstermişlerdir.

Ancak başkaları bu konuda onlara muhalefet ederek: Hayır, ellerinden önce dizlerini yere koyar, demişler ve bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

110 Ebu Davud, Salât, 137; Tirmizî, Salât, 85; Nesâî, Tatbik, 128; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 381.

١٤٧٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا سَجَدَ بَدَأَ بِرُكْبَتَيْهِ قَبْلَ يَدَيْهِ.

1479- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* secde ettiği zaman ellerinden önce diz kapaklarını yere koyardı.

١٤٨٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا سَجَدَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِرُكْبَتَيْهِ قَبْلَ يَدَيْهِ وَلاَ يَبْرُكْ بُرُوكَ الْفَحْلِ».

1480- … Ebu Hureyre'den rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Herhangi biriniz secdeye gittiği zaman dizlerini ellerinden önce yere koysun ve devenin çöktüğü gibi çökmesin."*** [111]

***

İşte bu, el-A'rec'in Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan naklettiği rivayetin (1478 no'lu hadisin) aksini ortaya koymaktadır. Bunun anlamı da şudur: Devenin elleri (ön ayakları) üzerine çöktüğü gibi, elleri üzerine çökmesin.

١٤٨١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي إِسْرَائِيلَ قَالَ: أَنَا يَزِيدُ ابْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ الْجَرْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَجَدَ بَدَأَ بِوَضْعِ رُكْبَتَيْهِ قَبْلَ يَدَيْهِ.

1481- Bize Ahmed b. Ebi Imrân tahdis edip dedi ki: Bize İshak b. Ebi İsrail tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun bildirip dedi ki: Bize Şerik, Âsım b. Kuleyb el-Cermî'den bildirdi. O babasından, o Vâil b. Hucr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* secdeye gittiğinde ellerinden önce dizlerini yere koyardı.[112]

---

111 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 263.

112 Ebu Davud, Salât, 137; Tirmizî, Salât, 84; Nesâî, Tatbik, 38, 93; İbn Mâce, İkamet, 282; Dârimî, Salât, 74.

١٤٨٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1482- Bize İbn Ebi Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ömer el-Havdî tahdis edip dedi ki: Bize Hemmam tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyan es-Sevrî, Âsım b. Kuleyb'den tahdis etti. O babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını zikretti.

***

Ancak (İbn Ebi Davud) rivayetinde Vâil'i zikretmedi. İbn Ebi Davud bu şekilde ezberinden Süfyan es-Sevri'nin adını verdi. İbn Ebi Davud burada hata etmiştir. Doğrusu, Şakîk olmalıdır. Şakîk de Ebu Leys'in kendisidir. Nitekim Yezid b. Sinan da kitabından bize böylece tahdis ederek dedi ki: Bize Habban b. Hilal tahdis edip dedi ki: Bize Hemmam, Şakîk Ebu Leys'den tahdis etti. O Âsım b. Kuleyb'den, o babasından (diye zikretti). Burada sözü edilen Şakîk, Ebu Leys ise, o (hadis rivayeti ile) tanınan birisi değildir.

Bu hususta hangi azaların (yere) önce konulacağına dair Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den farklı rivayetler geldiğinden, biz de bu hususu inceledik. Bu konudaki rivayetlerin anlamlarının doğru bir şekilde anlaşılma yolunun şu olduğunu gördük: Vâil'den bu konuda gelen rivayetlerde ihtilâf (farklılık, tutarsızlık) yoktur. İhtilaf Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan gelen rivayetlerdedir. O halde bu hususta ondan gelen rivayetler birbirlerine denk olduklarından, bunların delil olması söz konusu olamaz. Buna karşılık Vâil'den nakledilen rivayet sabit olur. İşte bu konuda rivayetlerin ihtiva ettiği anlamların doğru hükmü budur.

Aklî düşünme bakımından bunun açıklamasına gelince; bizler üzerlerinde secde yapılması emredilen organların yedi tane olduğunu gördük. Bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen rivayetler bunu ifade etmektedir. Bu konuda ondan nakledilen rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

١٤٨٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أُمِرَ الْعَبْدُ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ آرَابٍ وَجْهِهِ وَكَفَّيْهِ وَرُكْبَتَيْهِ وَقَدَمَيْهِ أَيُّهَا لَمْ يَقَعْ فَقَدْ انْتَقَصَ.

1483- … Âmir b. Sa'd'dan, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kula yedi azası üzerine secde etmesi emredilmiştir: Yüzü, elleri, dizleri ve ayakları. Bunlardan herhangi biri yere değmeyecek olursa, (secdeyi) eksik yapmış olur.

١٤٨٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: إِذَا سَجَدَ الْعَبْدُ سَجَدَ عَلَى سَبْعَةِ آرَابٍ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

1484- … Âmir b. Sa'd'dan, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kul secde ettiğinde yedi azası üzerine secde eder. Sonra hadisin geri kalan kısmını aynen zikretti.

١٤٨٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَفَهْدٌ قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ. ح

1485- Bize Muhammed b. Huzeyme ile Fehd tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys tahdis etti, H.

١٤٨٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِذَا سَجَدَ الْعَبْدُ سَجَدَ مَعَهُ سَبْعَةُ آرَابٍ وَجْهُهُ وَكَفَّاهُ وَرُكْبَتَاهُ وَقَدَمَاهُ».

1486- Bize Yunus da tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys tahdis edip dedi ki: Bana İbnu'l-Hâd, Muhammed b. İbrahim b. el-Haris'den tahdis etti, o Âmir b. Sa'd b. Ebi Vakkas'dan, onun Abbas b. Abdulmuttalib'den rivayet ettiğine göre, Abbas, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir: ***"Kul secdeye gittiğinde onunla birlikte yedi azası da secdeye gider: Yüzü, elleri, dizleri ve ayakları."***[113]

113 Ebu Davud, Salât, 151; Tirmizî, Salât, 87; Nesâî, Tatbik, 41, 46; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 206, 208. Müslim, Salât, 491'de aynı manada az farkla rivayet etmiştir.

١٤٨٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْهَادِ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1487- Bize İbn Merzuk da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir el-Akadî tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz b. Muhammed, Yezid b. el-Hâd'dan tahdis etti, deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٤٨٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أُمِرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ.

1488- Yine bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Amr'dan tahdis etti. Onun Tâvus'tan, onun da İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yedi kemik üzerine secde etmekle emrolundu.[114]

١٤٨٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1489- … Ata'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den diyerek aynısını zikretmiştir.

***

Böylelikle üzerinde secde yapılan azaların bunlar olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hakkında ihtilâf ettikleri meselelerin hükmünün nasıl olduğunun bilinmesi için, üzerinde ittifak ettikleri meselelerin hükmünün nasıl olduğunu görmek istedik. Böylelikle kişinin, secdeye, dizlerini ya da ellerini koyarak başladığını, bunlardan sonra başını koyduğunu gördük. Aynı şekilde secdeden kalkınca önce başını kaldırdığını gördük. Böylelikle baş kalkışta önce, secdeye varış-

114 Buhârî, Ezan, 133, 134, 138; Müslim, Salât, 227, 229, 230; Tirmizî, Mevakit, 87; Nesâî, Tatbik, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 279, 281.

ta da sonradır. Başını kaldırdıktan sonra ikinci olarak ellerini, sonra dizlerini kaldırır. Bu, onların hepsinin ittifakı ile böyledir. Başın, secdeye konulmakta sonuncu, kaldırılmakta ilk oluşu şeklindeki hükmüne kıyasen ellerin de böyle olması gerekir. Çünkü eller dizlerden önce kaldırıldığına göre, ellerin secdeye giderken de dizlerden sonra konulması gerekir. Böylelikle Vâil'in naklettiği rivayet de sabit olmaktadır.

İşte kıyas bu şekildedir ve biz bunu kabul ediyoruz. Bu aynı zamanda Ebu Hanîfe, Ebu Yusuf ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bu (uygulama) aynı zamanda Ömer, Abdullah ve başkalarından da rivayet edilmiştir:

١٤٩٠- حَدَّثَنَا فَهْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنْ أَصْحَابِ عَبْدِ اللهِ عَلْقَمَةَ وَالأَسْوَدِ فَقَالاَ: حَفِظْنَا عَنْ عُمَرَ فِي صَلاَتِهِ أَنَّهُ خَرَّ بَعْدَ رُكُوعِهِ عَلَى رُكْبَتَيْهِ كَمَا يَخِرُّ الْبَعِيرُ وَوَضَعَ رُكْبَتَيْهِ قَبْلَ يَدَيْهِ.

1490- … el-A'meş dedi ki: Bana İbrahim, Abdullah'ın ashabından Alkame ve el-Esved'den tahdis ederek, onların şöyle dediklerini nakletti: Biz Ömer'in namaz kılışında şunu belledik: Rükû' yaptıktan sonra devenin çöktüğü gibi dizleri üzerine çöktü ve dizlerini ellerinden önce yere koydu.[115]

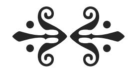
١٤٩١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ الضَّرِيرُ قَالَ: أَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ أَنَّ الْحَجَّاجَ بْنَ أَرْطَاةَ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ النَّخَعِيُّ حُفِظَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رُكْبَتَيْهِ كَانَتَا تَقَعَانِ إِلَى الأَرْضِ قَبْلَ يَدَيْهِ.

1491- … İbrahim en-Nehaî dedi ki: Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*dan, (secdeye giderken) yere ellerinden önce dizlerinin indiği (ve bu şekilde secdeye vardığı) bellenmiştir.[116]

115 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 263.
116 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 264.

١٤٩٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ مُغِيرَةَ قَالَ: سَأَلْتُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الرَّجُلِ يَبْدَأُ بِيَدَيْهِ قَبْلَ رُكْبَتَيْهِ إِذَا سَجَدَ فَقَالَ: أَوَ يَضَعُ ذَلِكَ إِلَّا أَحْمَقُ أَوْ مَجْنُونٌ.

1492- … Şu'be'den, o Mugîre'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben İbrahim'e, secdeye vardığı zaman kişinin ellerini dizlerinden önce yere koymasının durumunu sordum. Bunun üzerine o: Ahmak ya da deliden başkası bunu yapar mı? dedi.[117]

117 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 263.

٢٧- بَابٌ وَضْعُ الْيَدَيْنِ فِي السُّجُودِ، أَيْنَ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ؟

27- SECDE YAPARKEN ELLERİN NEREYE KONULMASI GEREKİR?

١٤٩٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ قَالَ: اجْتَمَعَ أَبُو حُمَيْدٍ وَأَبُو أُسَيْدٍ وَسَهْلُ بْنُ سَعْدٍ فَذَكَرُوا صَلاَةَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِصَلاَةِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا سَجَدَ أَمْكَنَ أَنْفَهُ وَجَبْهَتَهُ وَنَحَّى يَدَيْهِ عَنْ جَنْبَيْهِ وَوَضَعَ كَفَّيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ.

1493- … Abbas b. Sehl dedi ki: Ebu Humeyd, Ebu Üseyd ve Sehl b. Sa'd bir arada iken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılışından bahsettiler. Ebu Humeyd: Aranızda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in nasıl namaz kıldığını en iyi bilen benim. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* secdeye gittiği zaman burnunu ve alnını yere iyice değdirir, ellerini böğürlerinden uzaklaştırır ve avuçlarını omuzlarının hizasına koyardı, dedi.[118]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu kanaati benimseyerek şöyle demiştir: Namaz kılanın secdede iken ellerini omuzlarının hizasında yere koyması gerekir.

118 Ebu Davud, Salât, 116, 177; Tirmizî, Salât, 110; Nesâî, Sehv, 29.

Başkaları ise bu hususta onlara muhalefet ederek: Hayır, secdede iken ellerini kulaklarının hizasında yere koyar, demişler ve bu konuda şunları delil göstermişlerdir:

١٤٩٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ الْجَرْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَجَدَ كَانَتْ يَدَاهُ حِيَالَ أُذُنَيْهِ.

1494- … Bize Süfyan es-Sevrî, Âsım b. Kuleyb el-Cermî'den tahdis etti. O babasından, o Vâil b. Hucr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in secde yaptığında elleri kulaklarının hizasında olurdu.[119]

١٤٩٥- حَدَّثَنَا فَهْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحِمَّانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا عَاصِمٌ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1495- … Bize Halid tahdis edip dedi ki: Bize Âsım tahdis etti, deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٤٩٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جُحَادَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ قَالَ: كُنْتُ غُلاَمًا لاَ أَعْقِلُ صَلاَةَ أَبِي فَحَدَّثَنِي وَائِلُ بْنُ عَلْقَمَةَ عَنْ أَبِي وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَ إِذَا سَجَدَ وَضَعَ وَجْهَهُ بَيْنَ كَفَّيْهِ.

1496- … Bana Abdulcebbar b. Vâil b. Hucr tahdis edip dedi ki: Ben küçük bir çocuktum. Babamın namaz kılışına aklım ermiyordu. Bundan dolayı Vâil b. Alkame bana babam Vâil b. Hucr'dan tahdis ederek, onun şöyle dediğini nakletti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldım. O, secde yaptığında yüzünü elleri arasına koyardı.[120]

119 Ebu Davud, Salât, 115; Nesâî, Tatbik, 49; İbn Mâce, İkamet, 15.
120 Ebu Davud, Salât, 115.

١٤٩٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: سَأَلْتُهُ أَيْنَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَضَعُ جَبْهَتَهُ إِذَا صَلَّى؟ قَالَ: بَيْنَ كَفَّيْهِ.

1497- … Ebu İshak'dan, onun el-Berâ'dan rivayet ettiğine göre, Ebu İshak şöyle demiştir: Ben el-Berâ'ya Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaz kıldığı zaman (secdede) alnını nereye koyardı? diye sordum. O: Elleri arasına, diye cevap verdi.[121]

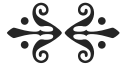
***

Böylelikle namaza iftitah tekbiri ile başlarken ellerin omuzlara kadar kaldırılacağını kabul eden herkes, secde halinde de ellerin omuzların hizasında konulacağı kanaatine sahip olmuştur.

Namaza başlarken iftitah tekbirinde ellerin kulakların hizasına kadar kaldırılacağını kabul eden herkes de, secde halinde ellerin yine kulakların hizasına konulacağını kabul etmiştir.

Bu kitabın bundan önceki bölümlerinde, namaza başlarken iftitah tekbirinde ellerin kulakların hizasına kadar kaldırılacağı görüşünü benimseyenlerin kanaatinin sahih olduğu tespit edilmiş idi. Aynı şekilde secde halinde de ellerin kulakların hizasına konulacağı görüşünde olanların görüşlerinin böylece sabit olduğu anlaşılmaktadır.

Bu aynı zamanda Ebu Hanîfe, Ebu Yusuf ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

121 Tirmizî, Salât, 87.

٢٨- بَابٌ صِفَةُ الْجُلُوسِ فِي الصَّلَاةِ، كَيْفَ هُوَ؟

28- NAMAZDA NASIL OTURULUR?

١٤٩٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ أَرَاهُمْ الْجُلُوسَ فَنَصَبَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى وَثَنَى رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَجَلَسَ عَلَى وَرِكِهِ الْيُسْرَى وَلَمْ يَجْلِسْ عَلَى قَدَمَيْهِ ثُمَّ قَالَ: أَرَانِي هَذَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ وَحَدَّثَنِي أَنَّ أَبَاهُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ.

1498- … Yahya b. Said'den rivayete göre, el-Kasım b. Muhammed onlara namazda oturma şeklini gösterdi. Sağ ayağını dikti, sol ayağını büküp sol kalçası üzerine oturdu. Ayakları üzerine oturmadı. Sonra dedi ki: Bunu bana Abdullah b. Abdullah b. Ömer gösterdi ve babası Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'ın böyle yaptığını söyledi.[122]

١٤٩٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ كَانَ يَرَى عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَتَرَبَّعُ فِي الصَّلاَةِ إِذَا جَلَسَ قَالَ: فَفَعَلْتُهُ يَوْمَئِذٍ وَأَنَا حَدِيثُ السِّنِّ فَنَهَانِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ وَقَالَ: إِنَّمَا سُنَّةُ الصَّلاَةِ أَنْ تَنْصِبَ رِجْلَك الْيُمْنَى وَتَثْنِيَ الْيُسْرَى. فَقُلْتُ لَهُ: فَإِنَّكَ تَفْعَلُ ذَلِكَ، فَقَالَ: إِنَّ رِجْلَيَّ لاَ تَحْمِلاَنِي.

122 Ebu Davud, Salât, 176.

1499- … Abdurrahman b. el-Kasım'dan, onun Abdullah b. Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet etttiğine göre, o, kendisine şunu haber vermiştir: O (babası) Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'ın namazda oturduğunda bağdaş kurduğunu görürdü. (Abdullah b. Abdullah) dedi ki: Ben yaşım küçükken aynı şekilde oturdum. Ancak (babam) Abdullah b. Ömer bana böyle yapmamamı söyledi ve: Namazın sünneti sağ ayağını dikip sol ayağını bükmendir, dedi. Ben ona: Ama sen böyle (benim yaptığım gibi) yapıyorsun, deyince bana: Ayaklarım beni taşımıyor, diye cevap verdi.[123]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazı kimseler, namazın tümünde oturuşun, erkeğin sağ ayağını dikip sol ayağını bükerek oturması şeklinde olacağı görüşünü benimsemişler ve bu hususta Yahya b. Said'in, rivayet ettiği hadiste, oturmaya dair anlattıklarını delil göstermişlerdir. Ayrıca, Abdurrahman b. el-Kasım'ın rivayet ettiği (1499 no'lu) hadiste naklettiğine göre, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*: Bu, bir sünnettir, demiştir. Bu kanaatin sahipleri: Sünnet ise ancak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelenlerdir, derler.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Namazın sonunda oturuş dediğiniz gibidir. Ancak namazın ilk teşehhüdünde sol ayak üzerine oturulur. Birinci kısımdakilerin bunlara karşı gösterdikleri delilin muhtevasında bunların lehine olan delil ise şudur: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'ın, bunun namazın sünneti olduğunu söylemesi ve hadiste belirtilen hususların dile getirilmesi, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bunu böyle yaptığının delili değildir. Çünkü onun, bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra gelenlerden görmüş ya da öğrenmiş olması ihtimali de vardır.

Diğer taraftan; Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Benim sünnetime ve benden sonra gelecek olan raşid ve hidayete erdirilmiş halifelerin sünnetine sımsıkı sarılın,"***[124] buyurmuştur. Said b. el-Müseyyeb de, Rabîa kendisine kadının parmaklarının diyeti hakkında sorunca şöyle demişti: Kardeşimin oğlu, sünnet budur. Ancak bu yalnız Zeyd b. Sabit'ten alınmıştır. Görüldüğü gibi burada Said, Zeyd b. Sabit'in sözünü sünnet diye adlandırmıştır.

123 Buhârî, Ezan, 145.

124 Ebu Davud, Sünne, 5; Tirmizî, İlim, 16; İbn Mace, Mukaddime, 6; Dârimî, Mukaddime 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 126, 127.

Dolayısı ile Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* da bunun gibi böyle bir işe sünnet adını vermiş olabilir. Bu konuda onun, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelmiş herhangi bir şey bilmemekle birlikte, bu şekilde öğrenmiş olması mümkündür.

Bu rivayette bir başka delil daha vardır. Abdullah b. Abdullah'ın, el-Kasım'a rivayet ettiği hadiste belirtildiği üzere, o, namazda nasıl oturulacağını göstermiştir. Abdullah b. el-Kasım da, Abdullah b. Abdullah'tan, o babasından, onun babasına: Ama sen böyle oturuyorsun, deyince kendisine: Benim ayaklarım beni taşımıyor, dediğini nakletmektedir. O halde bunun anlamı şudur: Eğer ayaklarım beni taşımış olsaydı, bunların biri üzerine oturur, diğerini dikerdim. Çünkü onun her iki ayağından bahsetmesi, ayaklardan birisinin kullanılıp diğerinin kullanılmayacağına delil değildir. Aksine bu, her ikisinin birlikte kullanıldığını göstermektedir. Böylelikle biri üzerine oturur, diğerini diker. Bu ise Yahya b. Said'in (1498 no'lu) hadisinde sözü edilenlere muhaliftir.

Ebu Humeyd es-Sâidî de bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şunu rivayet etmiştir:

١٥٠٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ قَالَ :سَمِعْتُ أَبَا حُمَيْدٍ السَّاعِدِيَّ فِي عَشْرَةٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَدُهُمْ أَبُو قَتَادَةَ، قَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِصَلاَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: لِمَ فَوَاللهِ مَا كُنْتَ أَكْثَرَنَا لَهُ تَبْعَةً وَلاَ أَقْدَمَنَا لَهُ صُحْبَةً فَقَالَ: بَلَى. قَالُوا: فَاعْرِضْ فَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ فِي الْجَلْسَةِ الْأُولَى يَثْنِي رِجْلَهُ الْيُسْرَى فَيَقْعُدُ عَلَيْهَا حَتَّى إِذَا كَانَتْ السَّجْدَةُ الَّتِي يَكُونُ فِي آخِرِهَا التَّسْلِيمُ أَخَّرَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَقَعَدَ مُتَوَرِّكًا عَلَى شِقِّهِ الأَيْسَرِ قَالَ: فَقَالُوا جَمِيعًا: صَدَقْتَ.

1500- … Bize Muhammed b. Amr b. Ata tahdis edip dedi ki: Ben Ebu Humeyd es-Saidi'yi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından, içlerinde Ebu Katade'nin de bulunduğu on kişi ile birlikte iken dinledim. Ebu Humeyd dedi ki: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılış şeklini en iyi bileninizim. Diğerleri: Niçin? Allah'a yemin ederiz ki sen, aramızda onunla daha çok birlikteliği olan birisi de değilsin, onunla sohbeti en

eski olanımız da değilsin, dediler. Ebu Humeyd: Hayır, itirazınız doğru değil, deyince onlar: O halde açıkla, dediler. Bunun üzerine o şunları söyledi: Allah Rasulü birinci oturuşta sol ayağını bükerek onun üzerine otururdu. Sonunda selâm verilecek secdeyi yapınca, bu sefer sol ayağını geri çeker, sol tarafından kalçası üzerine otururdu. (Muhammed b. Amr) dedi ki: Hepsi birlikte: Doğru söyledin, dediler.[125]

١٥٠١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيِّ وَيَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَلْحَلَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ. ح

قَالَ: وَأَخْبَرَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ وَعَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ فَقَالُوا جَمِيعًا: صَدَقْتَ.

1501- Bize Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb tahdis edip dedi ki: Bize amcam Abdullah b. Vehb tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys b. Sa'd, Yezid b. Muhammed el-Kuraşî ile Yezid b. Ebi Habib'den tahdis etti. İkisi Muhammed b. Amr b. Halhala'dan, o Muhammed b. Amr b. Ata'dan, H.

(el-Leys b. Sa'd) dedi ki: Ayrıca bana İbn Lehîa, Yezid b. Ebi Habib ile Abdulkerim b. el-Haris'den haber verdi. Onlar Muhammed b. Amr b. Ata'dan, o Ebu Humeyd'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti. Ancak: "Hepsi birlikte doğru söyledin dediler," kısmını söylemedi.

١٥٠٢- حَدَّثَنِي أَبُو الْحُسَيْنِ الأَصْبَهَانِيُّ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَخْلَدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ حَفْصٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَلْحَلَةَ الدُّؤَلِيِّ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

125 1493 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

1502- Bana Ebu'l-Huseyn el-Asbahânî -ki o Muhammed b. Abdullah b. Mahled'dir- tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ebi Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. Mahled tahdis edip dedi ki: Bize Abdusselâm b. Hafs, Muhammed b. Amr b. Halhala ed-Düelî'den tahdis etti, deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte bu, bu görüşü benimseyenlerin kanaatlerine uygundur.

Fakat yine bu hususta başkaları muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Oturuş, namazın tümünde aynı olup ikinci görüş sahiplerinin birinci oturuş hakkında söyledikleri gibidir. Yani kişi, sağ ayağını büker, sol ayağını yatırarak onun üzerine oturur.

Bu hususta da şunu delil göstermişlerdir:

١٥٠٣- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَانِ وَرَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالاَ:حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ الْجَرْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ الْحَضْرَمِيِّ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: لاَحْفَظَنَّ صَلاَةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: فَلَمَّا قَعَدَ لِلتَّشَهُّدِ فَرَشَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى ثُمَّ قَعَدَ عَلَيْهَا وَوَضَعَ كَفَّهُ الْيُسْرَى عَلَى فَخْذِهِ الْيُسْرَى وَوَضَعَ مِرْفَقَهُ الأَيْمَنَ عَلَى فَخِذِهِ الْيُمْنَى ثُمَّ عَقَدَ أَصَابِعَهُ وَجَعَلَ حَلْقَةَ الإِبْهَامِ وَالْوُسْطَى ثُمَّ جَعَلَ يَدْعُو بِالأُخْرَى.

1503- … Vâil b. Hucr el-Hadramî dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldım. (Kendi kendime) Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılış şeklini iyice öğreneceğim, dedim. (Vâil devamla) dedi ki: Teşehhüd için oturunca sol ayağını yatırdı, sonra üzerine oturdu. Sol elini sol uyluğunun üzerine, sağ (elini ve) dirseğini de sağ uyluğunun üzerine koydu. Sonra parmaklarını kapatıp başparmağı ile orta parmağını halka şeklinde bağladı ve diğer parmağı ile de dua etmeye başladı.[126]

١٥٠٤- حَدَّثَنَا فَهْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحِمَّانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ عَاصِمٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

126 Ebu Davud, Salât, 115; Nesâî, Tatbik, 49; İbn Mâce, İkamet, 15.

1504- … Bize Fehd b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Bize el-Hımmânî tahdis edip dedi ki: Bize Halid, Âsım'dan tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu, onların bu konuda benimsedikleri kanaate uygundur.

Vâil'in söylediği: "Sonra parmaklarını kapatıp... dua etmeye başladı" ifadesi, bu hareketin namazın sonunda olduğuna delildir. Bu sebeple bu hadis ile Ebu Humeyd'in rivayet ettiği hadis birbiriyle çelişmektedir. Biz bu iki hadisin sıhhatini ve senedlerinin doğruluğunu inceleyince şunu gördük:

١٥٠٥ - فَهْدٌ وَ يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ قَدْ حَدَّثَانَا قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى وَسَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالاَ: حَدَّثَنَا عَطَّافُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ قَالَ: حَدَّثَنِي رَجُلٌ أَنَّهُ وَجَدَ عَشْرَةً مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جُلُوسًا فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي عَاصِمٍ سَوَاءً.

1505- Fehd ile Yahya b. Osman bize tahdis ederek dediler ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bize Yahya ve Said b. Ebi Meryem tahdis edip dediler ki: Bize Attaf b. Halid tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Amr b. Ata tahdis edip dedi ki: Bana bir adamın tahdis ettiğine göre, o, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından on kişiyi otururken görmüş, deyip hadisi Ebu Âsım'ın (1500 no'lu) hadisine benzer şekilde zikretti.[127]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu zikrettiğimiz rivayet ile Ebu Humeyd'in hadisi(nin senedi) bozulmaktadır. Çünkü hadis, Muhammed b. Amr'dan, o bir adamdan diye rivayet edilmiş olmaktadır. Sened ilmiyle uğraşan kimseler ise böyle bir rivayeti delil olarak göstermezler. Eğer muhalif kanaatte olanlar bize el-Attaf b. Halid'in zayıf bir ravi olduğunu söyleyecek olurlarsa, onlara şöyle denilir: Sizler, el-Attaf'ı zayıf bir ravi kabul ettiğinizden daha çok Humeyd'in zayıf olduğunu söylüyorsunuz. Üstelik sizler el-Attaf'ın hadisini büsbütün at-

127 Ebu Davud, Salât, 116; Tirmizî, Salât, 110; Nesâî, Sehv, 29.

mıyorsunuz. Onun hadisinin ilk zamanlarda tümüyle sahih olduğunu ancak son dönemlerde hadisine bir takım olumsuz müdahalelerin yapıldığını iddia ediyorsunuz.

Evet, Yahya b. Maîn kitabında böyle demiştir. Çünkü Ebu Salih'in, el-Attaf'dan hadis dinlemesi oldukça erken dönemlerdedir. Dolayısı ile onun bu dinlemesi, Yahya tarafından sahih kabul edilen rivayetleri arasındadır. Ancak diğer taraftan Muhammed b. Amr b. Ata'nın yaşı böyle bir hadisi dinlemiş olmasına elverişli değildir. Zaten bu hadisi Muhammed b. Amr'ın, Ebu Humeyd'den sema yoluyla (doğrudan işiterek) rivayet ettiğini Abdulhamid'den başka söyleyen yoktur. O ise size göre daha da zayıftır. O, Ebu Humeyd'in hadisini rivayet edip onu mevsul olarak nakleden Abdulhamid'in açıkladığı şekilde oturuşun hükmünü açıklamış değildir.

١٥٠٦- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَمَّارٍ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِشْكَابَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَدْرٍ شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الْحُرِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ أَحَدِ بَنِي مَالِكٍ عَنْ عَيَّاشٍ أَوْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ السَّاعِدِيِّ وَكَانَ فِي مَجْلِسٍ فِيهِ أَبُوهُ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ فِي الْمَجْلِسِ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَأَبُو أُسَيْدٍ وَأَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ مِنَ الْأَنْصَارِ أَنَّهُمْ تَذَاكَرُوا الصَّلاَةَ فَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِصَلاَةِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالُوا: وَكَيْفَ؟

فَقَالَ: اتَّبَعْتُ ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا: فَأَرِنَا. قَالَ: فَقَامَ يُصَلِّي وَهُمْ يَنْظُرُونَ فَبَدَأَ فَكَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ نَحْوَ الْمَنْكِبَيْنِ ثُمَّ كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ وَرَفَعَ يَدَيْهِ أَيْضًا ثُمَّ أَمْكَنَ يَدَيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ غَيْرَ مُقْنِعٍ رَأْسَهُ وَلاَ مُصَوِّبَهُ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَلَك الْحَمْدُ. ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: اللّٰهُ أَكْبَرُ فَسَجَدَ فَانْتَصَبَ عَلَى كَفَّيْهِ وَرُكْبَتَيْهِ وَصُدُورِ قَدَمَيْهِ وَهُوَ سَاجِدٌ ثُمَّ كَبَّرَ فَجَلَسَ فَتَوَرَّكَ إِحْدَى رِجْلَيْهِ وَنَصَبَ قَدَمَهُ الْأُخْرَى ثُمَّ كَبَّرَ فَسَجَدَ ثُمَّ كَبَّرَ فَقَامَ فَلَمْ يَتَوَرَّكْ ثُمَّ عَادَ فَرَكَعَ الرَّكْعَةَ الْأُخْرَى وَكَبَّرَ كَذَلِكَ ثُمَّ جَلَسَ بَعْدَ الرَّكْعَتَيْنِ حَتَّى إِذَا هُوَ أَرَادَ أَنْ يَنْهَضَ لِلْقِيَامِ قَامَ بِتَكْبِيرٍ ثُمَّ رَكَعَ

الرَّكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ عَنْ يَمِينِهِ السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَسَلَّمَ عَنْ شِمَالِهِ أَيْضًا السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ.

1506- … Malikoğullarından birisi olan Muhammed b. Amr b. Ata'dan, o Ayyâş -yahut Abbas- b. Sehl es-Sâidî'den rivayet ettiğine göre, -Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından olan babasının da bulunduğu bir mecliste iken ve aynı mecliste Ebu Hureyre *radıyallahu anh*, Ebu Üseyd, ensardan Ebu Humeyd es-Sâidî de bulunuyorken- aralarında namazı müzakere ettiler. Ebu Humeyd: Aranızda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazı nasıl kıldığını en iyi bilen benim, dedi.

Meclistekiler: Nasıl? diye sordular. Ebu Humeyd dedi ki: Ben bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i izleyerek öğrendim. Meclistekiler: Bize göster, dediler. (Ayyâş yahut Abbas) dedi ki: Onların gözü önünde kalkıp namaz kıldı. Önce tekbir getirerek başladı. Ellerini omuzlarına yakın kaldırdı. Sonra rükû' için tekbir getirdi. Yine ellerini kaldırdı. Sonra elleri ile diz kapaklarını iyice tuttu. Başını ne öne eğmiş, ne de dikmişti. Daha sonra başını kaldırdı, semiallahu limen hamideh, Allahumme Rabbenâ ve leke'l-hamd, dedi. Sonra ellerini kaldırdı. Sonra Allahu ekber deyip secdeye gitti. Secde halinde iken ellerinin, dizlerinin, ayaklarının üst taraflarının üzerinde secde etti. Sonra tekbir getirip oturdu. Ayaklarından birisini altına aldı, diğer ayağını dikti. Sonra tekbir getirip secdeye gitti, arkasından tekbir getirip teverrük yapmaksızın (ayaklarını altına toplamaksızın) kalktı. Sonra tekrar diğer rekâtı kıldı. Aynı şekilde tekbir getirdi. Arkasından iki rekâtın sonunda oturdu. Oturuştan kalkarken tekbir getirerek kalktı. Sonra diğer iki rekâtı kıldı, sonra sağına selâm vererek, es-selâmu aleykum ve rahmetullah dedi, aynı şekilde soluna da selâm vererek, es-selâmu aleykum ve rahmetullah, dedi.[128]

١٥٠٧- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَمَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيٌّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَدْرٍ قَالَ: حَدَّثنا أَبُو خَيْثَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الْحُرِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عِيسَى هَذَا الْحَدِيثَ هَكَذَا أَوْ نَحْوَهُ وَحَدِيثُ عِيسَى أَنَّ مِمَّا حَدَّثَهُ أَيْضًا فِي الْجُلُوسِ فِي التَّشَهُّدِ أَنْ يَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى فَخِذِهِ الْيُسْرَى وَيَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى فَخِذِهِ الْيُمْنَى ثُمَّ يُشِيرَ فِي الدُّعَاءِ بِأُصْبُعٍ وَاحِدَةٍ.

128 1500 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

1507- … Bize el-Hasen b. el-Hurr tahdis edip dedi ki: İsa bana bu hadisi bu şekilde ya da buna yakın olarak tahdis etti. İsa'nın hadisi de aynı şekilde, oturuşta teşehhüd halinde sol elini sol uyluğu üzerine, sağ elini de sağ uyluğu üzerine koyması ve dua esnasında da bir parmak ile işaret etmesi ifadelerini içermektedir.

١٥٠٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ قَالَ: اِجْتَمَعَ أَبُو حُمَيْدٍ وَأَبُو أُسَيْدٍ وَسَهْلُ بْنُ سَعْدٍ فَذَكَرُوا صَلاَةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرُوا الْقُعُودَ عَلَى مَا ذَكَرَهُ عَبْدُ الْحَمِيدِ فِي حَدِيثِهِ فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى وَلَمْ يَذْكُرْهُ غَيْرَ ذَلِكَ.

1508- … Bize Fuleyh b. Süleyman, Abbas b. Sehl'den tahdis edip dedi ki: Ebu Humeyd, Ebu Üseyd ve Sehl b. Sa'd bir araya gelip Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılışından söz ettiler. Namazda oturuşu Abdulhamid'in rivayet ettiği hadisinde birinci defada zikrettiği gibi zikrettiler ve (Abbas b. Sehl) bundan başkasını da zikretmedi.

١٥٠٩- حَدَّثَنِي أَبُو الْحُسَيْنِ الأَصْبَهَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عُتْبَةُ بْنُ حَكِيمٍ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَانِ الْعَدَوِيِّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ لِأَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِصَلاَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

قَالُوا: مِنْ أَيْنَ؟ قَالَ: رَقَبْتُ ذَلِكَ مِنْهُ حَتَّى حَفِظْتُ صَلاَتَهُ.

قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلاَةِ كَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ حِذَاءَ وَجْهِهِ فَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَالَ: «سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ فَقَالَ: «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ» وَإِذَا سَجَدَ فَرَّجَ بَيْنَ فَخْذَيْهِ غَيْرَ حَامِلٍ بَطْنَهُ عَلَى شَيْءٍ مِنْ فَخِذَيْهِ وَلاَ مُفْتَرِشٍ ذِرَاعَيْهِ فَإِذَا قَعَدَ لِلتَّشَهُّدِ أَضْجَعَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْيُمْنَى عَلَى صَدْرِهَا وَيَتَشَهَّدُ.

1509- … el-Abbas b. Sehl'den, onun Ebu Humeyd es-Sâidî'den rivayet ettiğine göre, Ebu Humeyd, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına: Ben aranızda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılış şeklini en iyi bileninizim, diyordu. Onlar: Neden? diye sordular. O: Ben onu, namaz kılış şeklini iyice belleyinceye kadar izledim, dedi. (Sonra) dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaza kalktığı zaman tekbir getirerek ellerini yüzünün hizasına kadar kaldırırdı. Rükû' için tekbir getirince yine böyle yapardı. Başını rükû'dan kaldırdığında: ***Semiallahu limen hamideh*** deyip yine böyle yapar ve: ***Rabbenâ ve leke'l-hamd***, derdi. Secdeye gittiğinde uyluklarının arasını ayırır ve karnını hiçbir şekilde uyluklarına yapıştırmaz, kollarını da yere yaymazdı. Teşehhüde oturduğu zaman sol ayağını yatırır ve sağ ayağını da yüksek ön kısmı üzerine dikerek teşehhüd getirirdi.

***

İşte Ebu Humeyd'in hadisinin aslı budur. Burada oturuştan, ancak Vâil yoluyla gelen hadiste söz edildiği gibi söz edilmektedir. Muhammed b. Amr'ın rivayet ettiği şekil ise bilinen bir hadis olmadığı gibi, bize göre Ebu Humeyd'den muttasıl olarak gelmiş de değildir. Çünkü onun rivayet ettiği hadiste, Ebu Humeyd ve Ebu Katade ile bir arada bulunduğu belirtilmektedir. Oysa Katade'nin vefatı bundan çok öncedir. Çünkü Ebu Katade, Ali *radıyallahu anh* ile birlikte savaşırken şehit düşmüş ve onun (cenaze) namazını Ali *radıyallahu anh* kıldırmıştı. Hiç Muhammed b. Amr b. Ata'nın yaşı bunları görmeye uygun mudur?

Ebu Humeyd'den muttasıl senedle gelen rivayet, Vâil'in naklettiği rivayete uygun olduğuna göre, o halde bu doğrultuda görüş sabit olur ve ona muhalif görüşleri kabul etmek caiz olmaz. Bununla birlikte kıyas yolu ile varılan sonuç da bunu desteklemektedir. Şöyle ki; bizler, namazdaki birinci oturuş ile her rekâtta iki secde arasındaki oturuşların sol ayağı yatırıp üzerine oturmak şeklinde olduğunu gördük.

Ancak daha sonra son oturuşta ihtilâf etmişlerdir. O halde iki şekilden birisinin sünnet yahut farz olması dışında bir ihtimal yoktur.

Eğer sünnet ise, onun da hükmü birinci oturuşun hükmü gibidir. Eğer farz ise, yine onun hükmü o takdirde iki secde arasındaki oturuşun hükmü ile aynıdır.

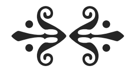
Böylelikle Vâil b. Hucr'un rivayet ettiği şekil sabit olmaktadır.

Aynı zamanda bu, Ebu Hanîfe'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

İbrahim en-Nehaî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de bu görüştedir.

١٥١٠- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ أَنَّهُ كَانَ يَسْتَحِبُّ إِذَا جَلَسَ الرَّجُلُ فِي الصَّلاَةِ أَنْ يَفْرِشَ قَدَمَهُ الْيُسْرَى عَلَى الأَرْضِ ثُمَّ يَجْلِسَ عَلَيْهَا.

1510- Nitekim Ravh b. el-Ferec bize tahdis ederek dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Mugîre'den tahdis etti. Onun İbrahim'den rivayet ettiğine göre, İbrahim, kişinin namazda oturduğu takdirde sol ayağını yere yatırıp sonra da onun üzerine oturmasını müstehab görürdü.

٢٩- بَابُ التَّشَهُّدِ فِي الصَّلَاةِ ، كَيْفَ هُوَ؟

29- NAMAZDA TEŞEHHÜD NASIL YAPILIR?

١٥١١- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ وَمَالِكُ بْنُ أَنَسٍ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ حَدَّثَهُمَا عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ عَبْدٍ الْقَارِي أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُعَلِّمُ النَّاسَ التَّشَهُّدَ عَلَى الْمِنْبَرِ وَهُوَ يَقُولُ: قُولُوا: التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ الزَّاكِيَاتُ لِلّٰهِ الصَّلَوَاتُ لِلّٰهِ السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

1511- Bize Yunus b. Abdula'lâ tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Amr b. el-Haris ile Malik b. Enes'in haber verdiklerine göre; İbn Şihab kendilerine Urve b. ez-Zübeyr'den tahdis etmiştir: Onun Abdurrahman b. Abdulkârî'den rivayet ettiğine göre, Abdurrahman, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın minber üzerinde cemaate teşehhüdü öğretirken şunları söylediğini işitmiştir:

(Teşehhüdde otururken): "et-Tahiyyâtu lillâhi ez-zâkiyâtu lillâhi es-salavâtu lillâhi es-selâmu aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berakâtuhu es-selâmu aleynâ ve alâ ibâdillahissâlihîn eşhedu en lâ ilâhe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhû ve Rasuluh: Bütün güzel dualar yalnız Allah'ındır. Tertemiz övgüler sadece Allah'ındır. Bütün dua ve ibadetler yalnız Allah'ındır. Selâm sana Ey Peygamber! Allah'ın rahmeti ve bereketi de üzerine olsun.

Selâm bizlere ve Allah'ın salih kullarına. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasulüdür," deyin.[129]

١٥١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ حَدِيثِ عُرْوَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ عَبْدٍ الْقَارِي فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

1512- … Bize İbn Cüreyc haber vererek dedi ki: Bize İbn Şihab, Urve'nin naklettiği hadis olarak bildirdi. O Abdurrahman b. Abdilkârî'den deyip hadisi aynen zikretti.

١٥١٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: قُلْتُ لِنَافِعٍ: كَيْفَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَتَشَهَّدُ قَالَ: كَانَ يَقُولُ: بِسْمِ اللهِ التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ لِلّٰهِ وَالزَّاكِيَاتُ لِلّٰهِ السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ. ثُمَّ يَتَشَهَّدُ فَيَقُولُ: شَهِدْتُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللهُ شَهِدْتُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ.

1513- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Ben Nâfi'e: İbn Ömer nasıl teşehhüd getirirdi, diye sordum. O şu cevabı verdi: İbn Ömer: Bismillahi et-tahiyyâtu lillâhi vessalavâtu lillâhi ve'z-zâkiyâtu lillâhi es-selâmu aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berakâtuh es-selâmu aleynâ ve alâ ibâdillahissâlihîn: Allah'ın adıyla. Bütün güzel övgüler yalnız Allah'ındır. Bütün dualar yalnız Allah'ındır. Bütün temiz ve güzel övgüler yalnız Allah'ındır. Selâm sana Ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketi de üzerine olsun. Selâm üzerimize ve Allah'ın salih kullarına, der, sonra da teşehhüd getirerek: Şehittu en lâ ilâhe illallah şehittu enne Muhammeden Rasulullah: Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet ettim. Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna şehadet ettim, derdi.[130]

129 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 293.
130 Malik, Salât, 54.

١٥١٤- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ. ح

1514- Bize Nasr b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis etti, H.

١٥١٥- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ قَالاَ:حَدَّثَنَا اللَّيْثُ ابْنُ سَعْدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: إِذَا تَشَهَّدَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ: ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ تَشَهُّدِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

1515- Bize Ravh b. el-Ferec de tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Abdullah b. Bukeyr tahdis edip (Abdullah b. Salih'le birlikte) dediler ki: Bize el-Leys b. Sa'd tahdis edip dedi ki: Bana Ukayl b. Halid, İbn Şihab'dan tahdis etti, dedi ki: Bana Salim b. Abdullah'ın babasından haber verdiğine göre, babası şöyle demiştir: Sizden biriniz teşehhüd getirdiği vakit şöyle desin… deyip sonra da Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet edilen teşehhüdün aynısını zikretti.

١٥١٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَفَهْدٌ قَالاَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ قَالَ: كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا تُعَلِّمُنَا التَّشَهُّدَ وَتُشِيرُ بِيَدِهَا ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

1516- … Yahya b. Said'den, o el-Kasım'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ* bize teşehhüdü (söylenecek sözleri) öğretir ve eliyle işaret ederdi, dedi, sonra da hadisi aynen zikretti.[131]

***

Bundan dolayı bazıları bu hadisler doğrultusunda kanaat sahibi olmuşlar ve şöyle demişlerdir: Namazda teşehhüd bu şekilde olur. Çünkü Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in minberi üzerinde muhacirlerle ensarın huzurunda cemaate bu şekilde öğretmiş ve aralarından hiç kimse kalkıp da ona böyle olmadığını söylememiştir.

Ancak başkaları bu hususta onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir:

131 Malik, Salât, 56; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 293.

Eğer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına göre sözünü ettiğiniz şekilde teşehhüd vacib (gerekli) bir şey olsaydı, bu hususta onlardan hiçbir kimsenin Ömer *radıyallahu anh*'a muhalefet etmemesi gerekirdi. Oysa onlar, bu hususta ona muhalefet etmişler ve buna muhalif uygulamalar yapmışlardır.

Hem de onların çoğu bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiştir.

Bu hususta ona muhalefet edenlerden birisi de Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'dır. Bu hususta onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği rivayet gelmiştir:

١٥١٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ وَوَهْبٌ وَأَبُو عَامِرٍ قَالُوا: ثَنَا هِشَامٌ الدَّسْتُوَائِيُّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْنَا: السَّلاَمُ عَلَى اللهِ السَّلاَمُ عَلَى جَبْرَائِيلَ السَّلاَمُ عَلَى مِيكَائِيلَ فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «لاَ تَقُولُوا: السَّلاَمُ عَلَى اللهِ فَإِنَّ اللهَ هُوَ السَّلاَمُ وَلَكِنْ قُولُوا: التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ».

1517- … Hammad b. Ebi Süleyman'dan, onun Ebu Vâil'den, onun İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Mesud şöyle demiştir: Bizler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldığımızda es-selâmu alallah, es-selâmu alâ Cebrail, es-selâmu alâ Mikail: Allah'a selâm olsun, Cebrail'e selâm olsun, Mikail'e selâm olsun, derdik. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize dönerek şöyle buyurdu: "***Allah'a selâm olsun demeyin. Çünkü Allah 'es-selâm'dır. Bunun yerine şöyle deyin: et-Tahıyyâtu lillâhi vessalavâtu vettayyibât es-selâmu aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuh es-selâmu aleynâ ve alâ ibâdillahissâlihîn eşhedu en lâ ilâhe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve Rasuluh: Bütün güzel sözler, dualar, hoş ve temiz dilekler yalnız Allah'ındır. Selâm sana Ey Nebi! Allah'ın rahmeti ve bereketleri de sana olsun. Selâm bizlere ve Allah'ın salih kullarına. Şehadet***

ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed onun kulu ve Rasulü'dür."[132]

١٥١٨- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَانِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حَمَّادٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1518- Bize Huseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ziyad tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Hammad'dan tahdis etti ve hadisi senediyle aynen zikretti.

١٥١٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ مِثْلَهُ.

1519- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Hammad tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avane, Süleyman'dan tahdis etti, o Şakîk'den, o Abdullah'tan hadisi aynen nakletti.

١٥٢٠- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ مِثْلَهُ.

1520- Bize Nasr b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb b. Nâsıh tahdis edip dedi ki: Bize Vüheyb, Mansur b. el-Mutemir'den tahdis etti, o Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan hadisi aynen nakletti.

١٥٢١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحِلُّ بْنُ مُحْرِزٍ الضَّبِّيُّ. ح

1521- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ahmed tahdis edip dedi ki: Bize Muhil b. Muhriz ed-Dabbî tahdis etti, H.

١٥٢٢- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحِلُّ بْنُ مُحْرِزٍ قَالَ:

132 Buhârî, Ezan, 148, 150, İsti'zan, 3, Daavat, 16, Tevhid, 5; Müslim, Salât, 56; Ebu Davud, Salât, 178; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 413.

حَدَّثَنَا شَقِيقٌ فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ وَزَادَ حُسَيْنٌ فِي حَدِيثِهِ قَالُوا: وَكَانُوا يَتَعَلَّمُونَهَا كَمَا يَتَعَلَّمُ أَحَدُكُمْ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْاٰنِ.

1522- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Muhil b. Muhriz tahdis edip dedi ki: Bize Şakîk tahdis etti, deyip hadisi senediyle aynen zikretti. Ayrıca Hüseyn (b. Nasr) hadisinde şunları da eklemiştir: Dediler ki: Onlar (ashab), bunu sizden herhangi birinizin Kur'ân'dan bir sureyi öğrendiği gibi öğreniyorlardı.

١٥٢٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَبِيبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ الأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ قَالَ: أَخَذْتُ التَّشَهُّدَ مِنْ فِي رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَقَّنَنِيهَا كَلِمَةً كَلِمَةً ثُمَّ ذَكَرَ التَّشَهُّدَ الَّذِي فِي حَدِيثِ أَبِي وَائِلٍ وَزَادَ قَالَ: فَكَانُوا يُخْفُونَ التَّشَهُّدَ وَلاَ يُظْهِرُونَهُ.

1523- … Abdurrahman b. el-Esved'den, o babasından, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ben teşehhüdü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ağzından öğrendim. O bana teşehhüdü kelime kelime telkin edip öğretti. Sonra da Ebu Vâil'in rivayet ettiği (1517 no'lu) hadisindeki teşehhüdü zikretti ve şunları da ekledi: Onlar (ashab) teşehhüdü gizliden okurlardı, açıktan okumazlardı.[133]

١٥٢٤- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ قَالَ: حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ: حَدَّثَنَا مُغِيرَةُ الضَّبِّيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا شَقِيقُ بْنُ سَلَمَةَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ حَمَّادٍ وَمَنْصُورٍ وَسُلَيْمَانَ وَمُحِلٍّ عَنْ أَبِي وَائِلٍ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ وَبَرَكَاتُهُ.

1524- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr tahdis edip dedi ki: Bize Mugîre ed-Dabbî tahdis edip dedi ki: Bize Şakîk b. Seleme tahdis etti. Sonra da Hammad'ın (1517 no'lu), Mansur'un (1520 no'lu), Süleyman'ın (1519 no'lu)

133 "Abdullah şöyle demiştir: Teşehhüdü gizliden yapmak sünnettendir," lafzı ile: Ebu Davud, Salât, 180; Tirmizî, Salât, 101.

ve Muhill'in (1521, 1522 no'lu) Ebu Vâil'den naklettikleri hadisi aynen zikretti. Ancak o, rivayetinde "Ve berekâtuhu: ve bereketleri" lafzını söylemedi.

١٥٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. ح

1525- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, H.

١٥٢٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبٌ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. ح

1526- Bize İbn Merzuk da tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, H.

١٥٢٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ كِلاَهُمَا عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي الأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كُنَّا لاَ نَدْرِي مَا نَقُولُ بَيْنَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ غَيْرَ أَنْ نُسَبِّحَ وَنُكَبِّرَ وَنَحْمَدَ رَبَّنَا عَزَّ وَجَلَّ وَإِنَّ مُحَمَّدًا عُلِّمَ فَوَاتِحَ الْكَلِمِ وَخَوَاتِمَهُ أَوْ قَالَ: وَجَوَامِعَهُ فَقَالَ: «إِذَا قَعَدَ أَحَدُكُمْ فِي الرَّكْعَتَيْنِ فَلْيَقُلْ» ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

1527- Yine bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Musa tahdis edip dedi ki: Bize İsrail (ile Şu'be), Ebu İshak'tan bildirdiler. Ebu İshak, Ebu'l-Ahvas'dan, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bizler her iki rekât arasında ne diyeceğimizi bilmiyorduk. Şu kadar var ki tesbih getiriyor, tekbir getiriyor, Aziz ve Celil olan Rabbimize hamd ediyorduk. Şüphesiz Muhammed'e de sözlerin en güzel başlangıçları ve sonuçları -ya da: en özlüleri, dedi- öğretilmişti. Bundan dolayı o bize: ***"Sizden biriniz iki rekâtın sonunda oturduğu zaman şöyle desin**…"* dedi. Sonra da hadisi aynen zikretti.[134]

١٥٢٨- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَانِ بْنُ زِيَادٍ قَالاَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي الأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: عَلَّمَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُطْبَةَ الصَّلاَةِ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

134 Ebu Davud, Salât, 178; Tirmizî, Nikâh, 17, Salât, 99.

1528- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Şebâbe b. Sevvâr ile Abdurrahman b. Ziyâd tahdis edip dediler ki: Bize el-Mes'udî, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Ebu'l-Ahvas'dan, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere namazda okunacak hitabeyi (tahiyyâtı) öğretti, deyip hadisi aynen zikretti.[135]

***

Yine bu hususta ona (Ömer'den gelen rivayete), Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* da muhalefet etmiş ve bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şunu rivayet etmiştir:

١٥٢٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ وَأَسَدُ بْنُ مُوسَى قَالاَ: ثَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ وَطَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُنَا التَّشَهُّدَ كَمَا يُعَلِّمُنَا الْقُرْاٰنَ فَكَانَ يَقُولُ: «التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلّٰهِ السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَد أَنْ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ».

1529- … Said b. Cübeyr ve Tâvus'dan, ikisi İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet ettiler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize Kur'ân'ı öğretir gibi teşehhüdü de öğretir ve şöyle derdi: ***"et-Tahiyyâtu el-mubârekâtu es-salavâtu et-tayyibâtu lillâhi es-selâmu aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuh es-selâmu aleynâ ve alâ ibadillahissâlihîn. Eşhedu en lâ ilâhe illallah ve enne Muhammeden Rasulullah: Bütün güzel dilekler, mübarek sözler, dualar, hoş ve temiz övgüler yalnız Allah'ındır. Selâm sana Ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri üzerine olsun. Selâm bizlere ve Allah'ın salih kullarına. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur ve muhakkak Muhammed Allah'ın Rasulü'dür."***[136]

135 Tirmizî, Nikâh, 17.
136 Müslim, Salât, 60; Ebu Davud, Salât, 178; Tirmizî, Salât, 100; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 292.

١٥٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: أَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: أَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: سُئِلَ عَطَاءٌ وَأَنَا أَسْمَعُ عَنِ الْتَّشَهُّدِ فَقَالَ: التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ لِلَّهِ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ: لَقَدْ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُهُنَّ عَلَى الْمِنْبَرِ يُعَلِّمُهُنَّ النَّاسَ وَلَقَدْ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ مِثْلَ مَا سَمِعْتُ ابْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ.

قُلْتُ: فَلَمْ يَخْتَلِفْ ابْنُ الزُّبَيْرِ وَابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ؟ فَقَالَ: لاَ.

1530- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım bildirerek dedi ki: Bize İbn Cüreyc bildirerek dedi ki: Ata'ya -ben de dinliyorken- teşehhüde dair soru soruldu da, o: "et-Tahiyyâtu el-mubarekâtu et-tayyibâtu es-salavâtu lillâhi: Bütün güzel ve mübarek övgüler, hoş ve temiz dualar yalnız Allah'ındır..." dedi. Sonra hadisi aynen zikretti, arkasından şunları ekledi: Ben Abdullah b. ez-Zübeyr'i bunları minberin üzerinde iken söyleyip insanlara öğretirken dinledim. Andolsun Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh*'ı da, İbn ez-Zübeyr'den söylediğini dinlediklerimin aynısını söylerken dinledim.

Ben (İbn Cüreyc), Ata'ya: İbnü'z-Zübeyr ile İbn Abbas *radıyallahu anh* hiç ihtilâf etmediler (öyle mi?), dedim. O, etmediler, dedi.

***

Yine bu hususta Ömer *radıyallahu anh*'a, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* da muhalefet etmiştir:

١٥٣١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانَ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ بَابِي الْمَكِّيُّ قَالَ: صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَلَمَّا قَضَى صَلاَتَهُ ضَرَبَ يَدَهُ عَلَى فَخِذِي فَقَالَ: أَلاَ أُعَلِّمُكَ تَحِيَّةَ الصَّلاَةِ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُنَا؟ قَالَ: فَتَلاَ هَؤُلاَءِ الْكَلِمَاتِ مِثْلَ مَا فِي حَدِيثِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1531- ... Bize Katade tahdis edip dedi ki: Bana Abdullah b. Bâbî el-Mekkî tahdis edip dedi ki: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'ın yanında namaz kıldım. Namazını bitirince eliyle uyluğuma vurarak: Ben sana Rasulullah

sallallahu aleyhi ve sellem'in bize öğrettiği şekilde namazdaki tahiyyâtı öğreteyim mi? dedi. (Abdullah b. Bâbî): Sonra şu kelimeleri okudu, deyip İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği hadisteki sözlerin aynısını söyledi.

١٥٣٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ وَيَحْيَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْبَغْدَادِيُّ بِطَبَرِيَّةَ قَالاَ: ثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بِشْرٍ قَالَ: ابْنُ أَبِي دَاوُدَ فِي حَدِيثِهِ عَنْ مُجَاهِدٍ. وَقَالَ يَحْيَى: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي التَّشَهُّدِ: «التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ».

إِلَّا أَنَّ يَحْيَى زَادَ فِي حَدِيثِهِ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ زِدْتُ فِيهَا: وَبَرَكَاتُهُ وَزِدْتُ فِيهَا: وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ.

1532- Bize İbn Ebi Davud ve Yahya b. İsmail el-Bağdadî Taberiyye'de tahdis edip dediler ki… İbn Ebi Davud hadisinde Mücahid'den, Yahya da: Mücahid'i, İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan tahdis ederken dinledim, dedi. İbn Ömer, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den teşehhüdde (şöyle dediğini nakletti): ***"et-Tahiyyâtu lillâhi vessalavâtu't-tayyibât es-selâmu aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullah es-selâmu aleynâ ve alâ ibadillahissâlihîn. Eşhedu en lâ ilâhe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve Rasuluh: Bütün güzel övgüler, dualar, hoş ve temiz dilekler yalnız Allah'ındır. Selâm sana Ey Peygamber! Allah'ın rahmeti de üzerine olsun. Selâm bizlere ve Allah'ın salih kullarına. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasulü'dür."***

Ancak Yahya rivayetinde şunları eklemiştir: İbn Ömer dedi ki: Ben teşehhüdde "Ve berekâtuhu: ve bereketi" lafzını eklediğim gibi yine ona "Vahdehû lâ şerîke leh: O bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur," lafızlarını ekledim.[137]

137 Ebu Davud, Salât, 178.

١٥٣٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: كُنْتُ أَطُوفُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا بِالْبَيْتِ وَهُوَ يُعَلِّمُنِي التَّشَهُّدَ يَقُولُ: التَّحِيَّاتُ لِلهِ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ.

قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: وَزِدْتُ فِيهَا: وَبَرَكَاتُهُ السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللهُ.

قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: وَزِدْتُ فِيهَا وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

1533- … Ebu Bişr'den, o Mücahid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte Beytullah'ı tavaf ediyordum. O da bana teşehhüdü şöyle öğretti: "et-Tahiyyâtu lillâhi essalavâtu et-tayyibât es-selâmu aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullah: Bütün güzel dilekler, güzel dualar, hoş ve temiz övgüler yalnız Allah'ındır. Selâm sana Ey Peygamber! Allah'ın rahmeti de (üzerine) olsun."

İbn Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: Ben buna: "Ve berekâtuh: Ve bereketi de (üzerine olsun). es-Selâmu aleynâ ve alâ ibadillahissâlihîn eşhedu en lâ ilâhe illallah: Selâm bizlere ve Allah'ın salih kullarına. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur." ibaresini ekledim.

İbn Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: Ben burada: "Vahdehû lâ şerike leh: Bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur," ile "Ve eşhedu enne Muhammeden abduhû ve Rasuluh: Ve şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasulü'dür," sözlerini ekledim.

١٥٣٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مُعَاذٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا وَلَمْ يَذْكُرِ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1534- … Ebu Bişr'den, o Mücahid'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan dedi, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i zikretmedi.

Ancak İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın bu rivayette: "Ve ben bunlara... ekledim" demesi, onun bu sözleri başkasından, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ınkine[138] muhalif olanlardan almış olduğunu göstermektedir. Bu da ya, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'dir ya da Ebu Bekr *radıyallahu anh*'dır.

١٥٣٥- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ زَيْدٍ الْعَمِّيِّ عَنْ أَبِي الصِّدِّيقِ النَّاجِي عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُعَلِّمُنَا التَّشَهُّدَ عَلَى الْمِنْبَرِ كَمَا تُعَلِّمُونَ الصِّبْيَانَ الْكِتَابَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ تَشَهُّدِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَوَاءً.

1535- ... Ebu's-Sıddik en-Nâcî'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Siz küçük çocuklara Kur'ân'ı nasıl öğretiyorsanız, Ebu Bekr *radıyallahu anh* da bizlere, minber üzerinde teşehhüdü öylece öğretirdi. Daha sonra da İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın öğrettiği teşehhüdü aynen zikretti.[139]

***

Bizim İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğimiz bu teşehhüd, Salim ve Nâfi'in ondan naklettiklerinden farklıdır. Bu ise, onlarınkinden daha uygundur. Çünkü o bu teşehhüdü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve Ebu Bekr *radıyallahu anh*'dan nakletmiş ve Mücahid'e de bunu öğretmiştir. O halde İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın, başkasından öğrendiği şekli alarak, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den öğrendiği şekli bırakması imkânsız bir şeydir.

Bu hususta Ömer *radıyallahu anh*'a Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh* da muhalefet etmiş ve bu konuda ondan şu rivayet nakledilmiştir:

١٥٣٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ الْبُرْدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ يُوسُفَ الأَنْمَاطِيُّ قَالَ: ابْنُ أَبِي دَاوُدَ بَصْرِيٌّ ثِقَةٌ قَالَ: حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ عَنْ

138 Doğrusu Ömer'inkine şeklinde olmalıdır. Bkz. el-Kândehlevî, Emânî, IV, 120 (Çeviren).
139 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 292.

أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كُنَّا نَتَعَلَّمُ التَّشَهُّدَ كَمَا نَتَعَلَّمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ تَشَهُّدِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَوَاءً.

1536- … Ebu'l-Mütevekkil'den, o Ebu Said el-Hudrî'den, Ebu Said'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bizler Kur'ân-ı Kerim'den bir sureyi öğrendiğimiz gibi, teşehhüdü de öğrenirdik. Sonra da İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği teşehhüdün aynısını zikretti.[140]

***

Yine bu hususta Câbir b. Abdullah da ona (Ömer *radıyallahu anh*'a) muhalefet etmiş ve bu hususta onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği şu rivayet gelmiştir:

١٥٣٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ: ثَنَا أَيْمَنُ بْنُ نَابِلٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُنَا التَّشَهُّدَ كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ تَشَهُّدِ ابْنِ مَسْعُودٍ سَوَاءً إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ وَأَسْأَلُ اللهَ الْجَنَّةَ وَأَعُوذُ بِاللهِ مِنَ النَّارِ.

1537- … Câbir b. Abdullah dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere Kur'ân-ı Kerim'den bir sureyi öğretir gibi teşehhüdü öğretirdi: "Bismillahi ve billahi: Allah'ın adı ile ve Allah ile…" Sonra da İbn Mesud'un teşehhüdünün aynısını zikretti. Ancak şunları söyledi: "… Abdullahi ve Rasuluh ve es'elullahe'l-cenneh ve eûzu billahi minennâr…: (Muhammed) Allah'ın kulu ve Rasulüdür. Allah'tan Cenneti diler ve Cehennemden Allah'a sığınırım," sözlerini de eklemiştir.[141]

***

Bu hususta Ebu Musa el-Eş'arî de ona (Ömer b. el-Hattab'a) muhalefet etmiş ve bu konuda ondan, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şunları naklettiği belirtilmiştir:

140 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 293.
141 İbn Mâce, İkamet, 24; Nesâî, Tatbik, 104; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 292.

١٥٣٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ قَالاَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ يُونُسَ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الرَّقَاشِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُوسَى الأَشْعَرِيَّ يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَنَا فَعَلَّمَنَا صَلاَتَنَا وَبَيَّنَ لَنَا سُنَّتَنَا فَقَالَ: «إِذَا كَانَ فِي الْقَعْدَةِ الثَّانِيَةِ فَلْيَكُنْ مِنْ قَوْلِ أَحَدِكُمْ التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ لِلهِ السَّلاَمُ» أَوْ قَالَ: «سَلاَمٌ» شَكَّ سَعِيدٌ «عَلَيْكَ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَد أَنْ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ».

1538- … Yunus b. Cübeyr'den, o Hittan b. Abdullah er-Rakaşî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Musa el-Eş'arî'yi şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize bir hutbe vererek nasıl namaz kılacağımızı öğretti ve bize sünnet(ler)imizi açıklayarak dedi ki: ***"İkinci oturuşa geldiğinde herhangi biriniz şunları söylesin: et-Tahıyyâtu et-tayyibâtu es-salavâtu lillâhi es-selâmu: Güzel övgüler, hoş ve temiz dualar, bütün dilekler yalnız Allah'ındır. "es-Selâm…"*** yahut: "***Selâmun aleyke ya eyyuhennebiyyu ve rahmetullah es-selâmu aleynâ ve alâ ibadillahissalihîn eşhedu en lâ ilâhe illallah ve enne Muhammeden abduhu ve Rasûluh: Selâm*** -şüphe eden ravilerden Said (b. Ebi Arûbe)'dir- ***üzerine olsun Ey Peygamber! Allah'ın rahmeti de üzerine olsun. Selâm bizlere ve Allah'ın salih kullarına. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve şüphesiz Muhammed O'nun kulu ve Rasulü'dür."***[142]

١٥٣٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ: حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو غَلَّابٍ يُونُسُ بْنُ جُبَيْرٍ أَنَّ حِطَّانَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الرَّقَاشِيَّ حَدَّثَهُ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو مُوسَى الأَشْعَرِيُّ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَنَا فَعَلَّمَنَا سُنَّتَنَا وَعَلَّمَنَا صَلاَتَنَا فَقَالَ: «إِذَا كَانَ عِنْدَ الْقَعْدَةِ فَلْيَكُنْ مِنْ قَوْلِ أَحَدِكُمْ التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ لِلهِ السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ».

142 Müslim, Salât, 62.

1539- … Bize Ebu Gallâb Yunus b. Cübeyr'in tahdis ettiğine göre, Hittan b. Abdullah er-Rakaşî kendisine tahdis ederek dedi ki: Bana Ebu Musa el-Eş'arî şöyle dedi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize bir hutbe verdi, sünnetimizi öğretti, nasıl namaz kılacağımızı açıkladı ve şöyle buyurdu: "***Oturacağı zaman herhangi biriniz şunları söylesin: et-Tahiyyâtu et-tayyibâtu es-salavâtu lillâhi es-selâmu aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuh es-selâmu aleynâ ve alâ ibadillahissalihîn eşhedu en lâ ilâhe illallah ve enne Muhammeden abduhu ve Rasûluh: Bütün güzel dilekler, övgüler, dualar yalnız Allah'ındır. Selâm sana Ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri de. Selâm bizlere ve Allah'ın salih kullarına. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasulü'dür.***"

***

Yine bu hususta ona Abdullah b. ez-Zübeyr de muhalefet etmiştir. Bu hususta onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şu rivayeti naklettiği belirtilmektedir:

١٥٤٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَبُو قُرَّةَ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَارِثُ بْنُ يَزِيدَ أَنَّ أَبَا أَسْلَمَ الْمُؤَذِّنَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ: إِنَّ تَشَهُّدَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي كَانَ يَتَشَهَّدُ بِهِ «بِسْمِ اللّٰهِ وَبِاللّٰهِ خَيْرِ الْأَسْمَاءِ التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ لِلّٰهِ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ أَرْسَلَهُ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَأَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لاَ رَيْبَ فِيهَا السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي وَاهْدِنِي».

1540- … İbn Lehîa dedi ki: Bana el-Haris b. Yezid'in tahdis ettiğine göre, Ebu Eslem el-Müezzin kendisine şunu tahdis etmiştir: O Abdullah b. ez-Zübeyr'i şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in (namazda otururken) yaptığı teşehhüd şöyle idi: ***"Bismillahi ve billahi hayri'l-esmâ et-tahiyyâtu et-tayyibâtu es-salavâtu lillâhi eşhedu en lâ ilâhe illallah vahdehû lâ şerike leh ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasuluh erselehu bi'l-hakki beşiran ve nezirâ ve enne's-saate***

âtiyetun lâ raybe fihâ es-selâmu aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuh es-selâmu aleynâ ve alâ ibadillahissalihîn Allahummeğfir lî vehdinî: Allah'ın adıyla ve isimlerin en hayırlısı Allah (adı) ile. Bütün güzel dilekler, dualar, niyazlar yalnızca Allah'ındır. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasulü'dür. Onu hak ile müjdeci ve uyarıcı olmak üzere göndermiştir. Şehadet ederim ki, kıyamet mutlaka gelecektir, onda hiçbir şüphe yoktur. Selâm sana Ey Peygamber! Allah'ın rahmeti ve bereketleri de. Selâm bizlere ve Allah'ın salih kullarına. Allah'ım! Bana mağfiret et. Bana hidayet ver."

***

İşte bütün bunlar, kendilerinden söylediklerini naklettiğimiz şekilde, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den teşehhüdde ne söyleneceğine dair rivayetleri bize zikretmiş bulunmaktadırlar. Onlardan gelen bu rivayetler, Ömer *radıyallahu anh*'dan gelen rivayetten farklıdır. Bu şekildeki rivayetler, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den tevatür derecesinde gelmiştir. Onlara muhalif hiçbir şey yoktur. O halde bunlara muhalif bir şey söylememek gerektiği gibi, başka rivayetleri de almamak gerekir. Bunlarda bulunanlardan fazla bir şey eklememelidir. Sadece, İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan gelen rivayette diğer rivayetlerden fazla bir kelime daha yer almaktadır ki, o da "elmubarekât: bereketli dualar" kelimesidir.

Bundan dolayı bazıları şöyle demiştir: Onun rivayet ettiği hadisi kabul etmek, diğerlerini kabul etmekten daha iyidir. Çünkü onun rivayetinde bir fazlalık vardır. Fazlalığı olan ise eksik olandan önde gelir.

Başkaları ise şöyle demiştir: Hayır, İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın, Ebu Musa'nın ve Mücahid (1532, 1533) ile İbn Bâbî'nin (1531) İbn Ömer'den rivayet ettikleri hadisi kabul etmek daha uygundur. Çünkü bunların rivayet yolları, istikameti ve bu hususta ittifakları bulunmaktadır. Diğer taraftan Ebu'z-Zübeyr, el-A'meş'e de, Mansur'a da, Mugîre'ye de ve bunlara benzer İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın hadisini rivayet eden diğerlerine de denk değildir. Aynı şekilde o (Ebu'z-Zübeyr) Katade'nin, Ebu Musa'dan naklettiği hadise denk olmadığı gibi, Ebu Bişr'in, İbn Ömer'den naklettiği hadise de denk değildir. Eğer fazlalıkları ihtiva eden hadisi almak -(Ebu'z-Zübeyr) bunlardan daha alt mertebede olsa bile- gerekli bir şey olsaydı, o takdirde Eymen b. Nâbil'in, el-Leys'den, onun Ebu'z-Zübeyr'den naklettiği hadisi almak gerekir-

di. Çünkü o (el-Leys'den, onun Ebu'z-Zübeyr'den) naklettiği hadiste (Câbir b. Abdân'dan gelen rivayete göre) teşehhüdde yine "Bismillah" demiştir. Yine Ebu Eslem'in, Abdullah b. ez-Zübeyr'den naklettiği fazlalığı da almak gerekirdi. Çünkü bu rivayete göre, o yine teşehhüdde "Bismillah" demiş ve ayrıca İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadistekine göre diğer fazlalıkları da eklemiştir.

(Eymen b. Nâbil'in) bu fazlalığı -Leys'e göre onun gibi (onun ayarında) bir ravi tarafından fazlalık olarak zikredilmediğinden- makbul olmadığına göre; İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın hadisinde İbn Ebi'z-Zübeyr'in, Ata b. Ebi Rebah'a göre naklettiği fazlalık da kabul edilemez. Çünkü İbn Cüreyc bu hadisi Ata'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan mevkuf (İbn Abbas'ın sözü) olarak nakletmiştir.

Ayrıca onu Ebu'z-Zübeyr, Said b. Cübeyr'den, Tâvus da İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan merfu olarak rivayet etmiştir. Bütün bu hadisler sabit olup senedleri bakımından denk olsa bile, yine Abdullah (b. Mesud)'ın rivayet ettiği hadis hepsinden en uygun olurdu. Çünkü hepsi (fukaha), kişinin, bu konuda gelen rivayet dışında teşehhüdde bulunamayacağını ittifakla kabul etmişlerdir.

Teşehhüdün özel bir zikir ile yapılacağı sabit olup Abdullah'ın naklettiği rivayete Abdullah dışında onu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiş olan herkes de muvafakat ettiğine, başkası da onun teşehhüdünde bulunmayan lafızları eklediğine göre, bu konuda üzerinde icmâ' bulunup ittifakla rivayet edilenleri teşehhüdde okumak, hakkında ihtilâf edilmiş olan lafızlarla teşehhüdde bulunmaktan daha iyidir.

Bir diğer delil de şudur: Bizler Abdullah'ın, bu hususta arkadaşlarını "teşehhüddeki vav"ı söylemelerine varıncaya kadar sıkıştırdığını görüyoruz. Bundan maksadı ise teşehhüdde söylenecek lafızların Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilen lafızlara uygun olmasını sağlamaktı. Ondan başkasının bunu yaptığını da bilmiyoruz. İşte bundan dolayı bizler Abdullah'tan rivayet edilen teşehhüdü, diğerlerinden rivayet edilenlere göre daha hasen (daha uygun, daha güzel) bulduk.

Sözünü ettiğimiz hususta Abdullah'tan gelen rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

١٥٤١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللهِ يَأْخُذُ عَلَيْنَا الْوَاوَ فِي التَّشَهُّدِ.

1541- … Umâre b. Umeyr'den, o Abdurrahman b. Yezid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah, teşehhüd esnasında "vav" harfini söylememekten dahi bizi sorgulardı.[143]

١٥٤٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ ابْنُ يَحْيَى عَنِ الْمُسَيِّبِ بْنِ رَافِعٍ قَالَ: سَمِعَ عَبْدُ اللهِ رَجُلًا يَقُولُ فِي التَّشَهُّدِ: بِسْمِ اللهِ التَّحِيَّاتُ لِلهِ. فَقَالَ لَهُ: عَبْدُ اللهِ أَتَأْكُلُ؟

1542- … İshak b. Yahya'dan, o el-Müseyyib b. Râfi'den, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Abdullah'ın, teşehhüdde: "Bismillahi ettahiyyâtu lillâhi…" diye okuyan bir adama (Bismillah'ı eklediği için): Yoksa sen yemek mi yiyorsun? diye çıkıştığını gördüm.[144]

١٥٤٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ أَنَّ الرَّبِيعَ بْنَ خَيْثَمٍ لَقِيَ عَلْقَمَةَ فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ بَدَا لِي أَنْ أَزِيدَ فِي التَّشَهُّدِ وَمَغْفِرَتُهُ فَقَالَ لَهُ عَلْقَمَةُ: نَنْتَهِي إِلَى مَا عُلِّمْنَاهُ.

1543- … İbrahim'den rivayete göre, er-Rabî b. Haysem, Alkame ile karşılaşmış ve: Ben teşehhüdde "Ve mağfiratuh… ve mağfireti (üzerine olsun)" sözünü eklemeyi uygun görüyorum deyince, Alkame ona: Biz bilip öğrendiğimizden daha ilerisine gitmeyiz, diye cevap vermiştir.

١٥٤٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: أَتَيْتُ الأَسْوَدَ بْنَ يَزِيدَ فَقُلْتُ: إِنَّ أَبَا الأَحْوَصِ قَدْ زَادَ فِي خُطْبَةٍ: الصَّلَوَاتُ وَالْمُبَارَكَاتُ

143 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 294.
144 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 295.

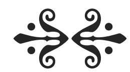
قَالَ: فَأْتِهِ فَقُلْ لَهُ: إِنَّ الأَسْوَدَ يَنْهَاكَ وَيَقُولُ لَكَ: إِنَّ عَلْقَمَةَ بْنَ قَيْسٍ تَعَلَّمَهُنَّ مِنْ عَبْدِ اللهِ كَمَا يَتَعَلَّمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْاٰنِ عَدَّهُنَّ عَبْدُ اللهِ فِي يَدِهِ ثُمَّ ذَكَرَ تَشَهُّدَ عَبْدِ اللهِ.

1544- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu İshak tahdis edip dedi ki: Ben el-Esved b. Yezid'in yanına giderek: Ebu'l-Ahvas teşehhüd duasına "es-Salavâtu ve'l-mubarekâtu" ibarelerini eklemektedir, dedim. Buna karşılık el-Esved şöyle dedi: Onun yanına git ve ona: el-Esved sana böyle yapmamanı öğütlüyor ve sana şunları söylüyor, de: Şüphesiz Alkame b. Kays bunları Abdullah (b. Mesud)'dan Kur'ân-ı Kerim'den bir sureyi öğrenir gibi öğrenmiştir. Abdullah bunları kelimelerini eliyle tek tek sayarak öğretmiştir. Sonra da Abdullah'ın teşehhüd şeklini zikretmiştir.

***

İşte sözünü ettiğimiz bu hususlar sebebiyle biz, Abdullah'tan rivayet edileni daha müstehab görüyoruz. Çünkü bu hususta o hem işi sıkı tutmuş, hem de bunu ondan rivayet edenler bu şekilde ittifakla rivayet etmişlerdir. Çünkü hepsi de ancak özel lafızlar ile teşehhüdde bulunulması gerektiğini söz birliği halinde dile getirmiş bulunmaktadırlar.

Bu, Ebu Hanîfe'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٣٠- بَابُ السَّلَامِ فِي الصَّلَاةِ، كَيْفَ هُوَ؟

30- NAMAZDA NASIL SELÂM VERİLİR?

١٥٤٥- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، وَرَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَا: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الزُّهْرِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُسَلِّمُ فِي آخِرِ الصَّلَاةِ تَسْلِيمَةً وَاحِدَةً: «اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ».

1545- … Bize Abdulaziz b. Muhammed ed-Derâverdî, Mus'ab b. Sâbit'ten tahdis etti. O, İsmail b. Muhammed'den, o Âmir b. Sa'd'dan rivayet etti. Âmir'in, Sa'd'dan rivayetine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazın sonunda tek bir selâm vererek ***"es-Selâmu aleykum,"*** derdi.[145]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları namaz kılan kimsenin yüzü kıbleye doğru iken tek bir selâm vererek "es-Selâmu aleykum" diyeceğini kabul etmişlerdir.

Bu hususta onlar bu hadisi delil olarak almışlardır.

Ancak bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Hayır, namaz kılanın sağına da, soluna da selâm vermesi ve her ikisinde de "es-Selâmu aleykum ve rahmetullah" demesi gerekir.

145 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 300, 301.

Bizim bu hususta birinci görüş sahiplerine karşı delillerimizden[146] birisi de şudur: Sa'd yoluyla gelen bu hadisi, zikredilen bu şekliyle sadece (ravilerden) Abdulaziz b. Muhammed ed-Derâverdî rivayet etmiştir.

Fakat bu hadisi onun dışında Mus'ab'dan rivayet eden herkes, ona (ed-Derâverdî'ye) muhalif olarak rivayet etmiştir.

١٥٤٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ مُوسَى قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: ثَنَا مُصْعَبُ بْنُ ثَابِتٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ سَعْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ، وَعَنْ يَسَارِهِ، «اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ» حَتَّى يُرَى بَيَاضُ خَدَّيْهِ مِنْ هَاهُنَا وَمِنْ هَاهُنَا.

1546- … Bize Abdullah b. el-Mübarek tahdis edip dedi ki: Bize Mus'ab b. Sâbit, İsmail b. Muhammed'den tahdis etti. O Âmir b. Sa'd'dan, onun da Sa'd'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* sağına da soluna da ***"es-Selâmu aleykum ve rahmetullah"*** diyerek selâm verir ve bu taraftan da, bu taraftan da yanaklarının beyazı (tüy bulunmayan kısmı) görününceye kadar yüzünü yan tarafına çevirirdi.[147]

١٥٤٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَا: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى ابْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ مُصْعَبِ بْنِ ثَابِتٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1547- … Bize Yahya b. Said, Muhammed b. Amr'dan tahdis etti. O Mus'ab b. Sabit'ten hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte Abdullah b. el-Mübarek hıfzının sağlamlığı, son derece mükemmel belleyiciliği ile bu hadisi Mus'ab'dan, ed-Derâverdî'nin yine Mus'ab'dan naklettiği rivayetten farklı olarak rivayet etmiştir.

Muhammed b. Amr da erken dönemde yaşamış olması ve üstün değeri ile ona (yani İbnu'l-Mübarek'e) muvafakat ederek rivayet etmiştir.

146 *Emânî*, IV, 137'de: en-Nuhab ve el-Mebânî nüshalarında "onlara karşı delillerden" şeklindedir ve doğrusu da budur, denilmektedir. (Çeviren).

147 Müslim, Mesacid, 119; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 180, 181.

Diğer taraftan bu hadis, İsmail b. Muhammed yoluyla Mus'ab'dan gelen rivayet dışında, başka birisinden de rivayet edilmiştir. Bu rivayet de tıpkı Muhammed b. Amr ile İbnu'l-Mübarek'in naklettiği gibidir, ed-Derâverdî'nin rivayet ettiği şekilde değildir.

١٥٤٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ. ح

1548- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Hassan tahdis etti, H.

١٥٤٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ابْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ سَعْدٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ حَتَّى أَرَى بَيَاضَ خَدِّهِ، وَعَنْ يَسَارِهِ حَتَّى أَرَى بَيَاضَ خَدِّهِ.

1549- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis etti. (Yahya b. Hassan ile birlikte) her ikisi dedi ki: Bize Abdullah b. Cafer, İsmail b. Muhammed'den tahdis etti. O Âmir b. Sa'd'dan, o Sa'd'dan, Sa'd'ın şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem,* yanağının beyazını görünceye kadar sağına, yine yanağının beyazını görünceye kadar soluna selâm verirdi.[148]

***

İşte zikrettiğimiz bu rivayetlerle, ed-Derâverdî'nin ondan (Mus'ab'dan) naklettiği rivayet reddedilmekte, Sa'd'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun iki selâm verdiğine dair rivayeti sabit olmaktadır.

Diğer taraftan bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birden çok kişi de ona muvafakat etmiştir.

١٥٥٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: صَلَّى بِنَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَوْمَ الْجَمَلِ صَلَاةً ذَكَّرَنَا صَلَاةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِمَّا أَنْ يَكُونَ نَسِينَاهَا أَوْ تَرَكْنَاهَا عَلَى عَمْدٍ، فَكَانَ يُكَبِّرُ فِي كُلِّ خَفْضٍ وَرَفْعٍ، وَيُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ، وَعَنْ شِمَالِهِ.

148 1546 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

1550- … Yezid b. Ebi Meryem'den, o Ebu Musa'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Cemel günü Ali *radıyallahu anh* bize öyle bir namaz kıldırdı ki, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldırdığı namazı hatırlattı. Onun bu hatırlattığını biz ya unutmuştuk yahut kasten terk etmiştik. Her eğilip kalktığında tekbir getirdi. Sağına ve soluna selâm verdi.[149]

١٥٥١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى الْعَبْسِيُّ قَالَ: أَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ، وَعَنْ شِمَالِهِ، حَتَّى يَبْدُوَ بَيَاضُ خَدِّهِ، «اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ».

1551- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Musa el-Absî tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Ebu İshak'tan bildirdi. O Ebu'l-Ahvas'dan, o Abdullah (b. Mesud)'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem,* yanağının (tüy bitmeyen) beyazı görününceye kadar sağına ve soluna ***"es-Selâmu aleykum ve rahmetullah, es-selâmu aleykum ve rahmetullah"*** diyerek selâm verirdi.[150]

١٥٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1552- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Ebu İshak'tan, o Ebu'l-Ahvas'tan, o Abdullah'tan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti.

١٥٥٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْمَرْوَزِيُّ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ: ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ وَاقِدٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: ثَنَا عَلْقَمَةُ وَالْأَسْوَدُ بْنُ يَزِيدَ وَأَبُو الْأَحْوَصِ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

149 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 241.
150 Ebu Davud, Salât, 184; Tirmizî, Salât, 105; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 186.

1553- … Bize el-Huseyn b. Vâkid tahdis edip dedi ki: Bize Ebu İshak tahdis edip dedi ki: Bize Alkame, el-Esved b. Yezid ve Ebu'l-Ahvas tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen tahdis etti.

١٥٥٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1554- … Bize İsrail, Ebu İshak'dan, o el-Esved'den, o Abdullah'tan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen tahdis etti.

١٥٥٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يُسَلِّمُونَ عَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ فِي الصَّلَاةِ: اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ.

1555- … Bize İsrail, Ebu İshak'tan bildirdi. O Abdurrahman b. el-Esved'den, o babasından, o Abdullah'tan, Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ* namazda sağlarına ve sollarına: "es-Selâmu aleykum ve rahmetullah, es-selâmu aleykum ve rahmetullah," diyerek selâm verirlerdi.[151]

١٥٥٦- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُعَاوِيَةَ. ح

1556- Bize Ebu Bişr er-Rakkî tahdis edip dedi ki: Bize Şucâ' b. el-Velid, Züheyr b. Muaviye'den tahdis etti, H.

١٥٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ. ح

1557- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velid tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr tahdis etti, H.

151 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 299.

١٥٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْجَوَّابِ الْأَحْوَصُ بْنُ جَوَّابٍ قَالَ: أَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ أَبِيهِ، وَعَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ.

1558- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Cevvâb el-Ahvas b. Cevvâb tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr, Ebu İshak'tan bildirdi. O Abdurrahman b. el-Esved'den, o babasından ve Alkame'den, ikisi Abdullah'tan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan aynısını rivayet etti.

١٥٥٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ، وَمَنْصُورٌ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ: صَلَّى أَمِيرٌ بِمَكَّةَ، فَسَلَّمَ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ، فَقَالَ عَبْدُ اللّٰهِ: مِنْ أَيْنَ عَلِقَهَا؟ قَالَ الْحَكَمُ فِي حَدِيثِهِ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُهُ.

1559- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Müsedded tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, el-Hakem ve Mansur'dan tahdis etti. Onlar Mücahid'den, o Ebu Mamer'den, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Emirlerden biri Mekke'de namaz kıldırdı. Sağına ve soluna selâm verdi. Bunun üzerine Abdullah: Bu, böyle selâm vermeyi nereden öğrendi? dedi. el-Hakem rivayetinde: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de bunu yapardı, demiştir.[152]

١٥٦٠- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1560- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. el-Medînî tahdis edip dedi ki: Bize Yahya tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٥٦١- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ وَعَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَا: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ صِلَةَ بْنِ زُفَرَ عَنْ عَمَّارٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُسَلِّمُ فِي صَلَاتِهِ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ.

152 Müslim, Mesacid, 117.

1561- … Sıla b. Züfer'den, onun Ammâr'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* namazında sağına ve soluna selâm verirdi.

١٥٦٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ يَحْيَى الْمَازِنِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حِبَّانَ عَنْ عَمِّهِ وَاسِعِ بْنِ حِبَّانَ أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: كَانَ يُكَبِّرُ كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ وَيُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ».

1562- … Muhammed b. Yahya b. Hibban'dan, onun, amcası Vâsi' b. Hibban'dan rivayet ettiğine göre, o, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'a Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazına dair soru sorunca, Abdullah b. Ömer şu cevabı vermiştir: Her eğilip kalktığında tekbir getirir, sağına ve soluna da: ***es-Selâmu aleykum ve rahmetullah, es-selâmu aleykum ve rahmetullah,*** diyerek selâm verirdi.[153]

١٥٦٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ قَالَ: ثَنَا بَقِيَّةُ، عَنِ الزُّبَيْدِيِّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ يُسَلِّمُ فِي الصَّلَاةِ تَسْلِيمَتَيْنِ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ.

1563- … Salim'den, onun babası (Abdullah b. Ömer)'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazda, sağına ve soluna olmak üzere, iki kere selâm verirdi.

١٥٦٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ: ثَنَا مِسْعَرٌ. ح

1564- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ahmed Muhammed b. Abdullah b. ez-Zübeyr tahdis edip dedi ki: Bize Mis'ar tahdis etti, H.

153 Nesâî, Sehv, 71.

١٥٦٥– حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ قَالَ: ثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْقِبْطِيَّةِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَلَّمْنَا بِأَيْدِينَا، قُلْنَا: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَالَ: «مَا بَالُ أَقْوَامٍ يُسَلِّمُونَ بِأَيْدِيهِمْ كَأَنَّهَا أَذْنَابُ خَيْلٍ شُمْسٍ أَمَا يَكْفِي أَحَدَكُمْ إِذَا جَلَسَ فِي الصَّلَاةِ أَنْ يَضَعَ يَدَهُ عَلَى فَخِذِهِ وَيُشِيرَ بِأُصْبُعِهِ، وَيَقُولَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ».

1565- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd tahdis edip dedi ki: Bize Mis'ar, Ubeydullah b. el-Kıbtiyye'den tahdis etti. O Câbir b. Semura'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldığımızda ellerimizle selâm verir: es-Selâmu aleykum, es-selâmu aleykum, derdik. Allah Rasulü: "***Bazılarına ne oluyor ki, huysuzlukları sebebiyle kuyrukları yerinde durmayan atların kuyrukları imişcesine elleriyle selâm veriyorlar? Herhangi birinizin namazda oturduğu vakit elini uyluğu üzerine koyup parmağıyla işaret ederek: es-Selâmu aleykum, es-selâmu aleykum, demesi ona yetmez mi?***" buyurdu.

١٥٦٦– حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا أَبُو إِبْرَاهِيمَ التَّرْجُمَانِيُّ قَالَ: ثَنَا حُدَيْجُ ابْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُسَلِّمُ فِي الصَّلَاةِ تَسْلِيمَتَيْنِ.

1566- Bize Ali b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Ebu İbrahim et-Tercümânî tahdis edip dedi ki: Bize Hudeyc b. Muaviye, Ebu İshak'tan tahdis etti. Onun el-Berâ'dan rivayetine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazda iki defa selâm verirdi.[154]

١٥٦٧– حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، وَأَبُو الرَّبِيعِ قَالَا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ دَاوُدَ، عَنْ حُرَيْثٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1567- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Müsedded ve Ebu'r-

154 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 299.

Rabî' tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Davud, Hureys'den tahdis etti, o eş-Şa'bî'den, o el-Berâ'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

١٥٦٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ. ح

1568- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velid tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, H.

١٥٦٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ قَالَ: سَمِعْتُ حُجْرًا أَبَا عَنْبَسٍ يُحَدِّثُ عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ أَنَّهُ صَلَّى خَلْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمَ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ.

1569- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Seleme b. Kuheyl'den tahdis etti. Seleme dedi ki: Ben Hucr Ebu Anbes'i, Vâil b. Hucr'dan tahdis ederken dinledim. Buna göre Vâil Rasulullah'ın arkasında namaz kılmış, Allah Rasulü de sağına ve soluna selâm vermiştir.[155]

١٥٧٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: أَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ يُحَدِّثُ، عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1570- … Amr b. Mürre'den, o Ebu'l-Bahterî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Abdurrahman'ı, Vâil b. Hucr'dan tahdis ederken dinledim. O Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti.

١٥٧١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى الْفُضَيْلِ حَدَّثَنِي أَبُو حَرِيزٍ أَنَّ قَيْسَ بْنَ أَبِي حَازِمٍ حَدَّثَهُ أَنَّ عَدِيَّ بْنَ عَمِيرَةَ

155 Ebu Davud, Salât, 184.

الْحَضْرَمِيَّ حَدَّثَهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَلَّمَ فِي الصَّلَاةِ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ عَنْ يَمِينِهِ حَتَّى يُرَى بَيَاضُ خَدِّهِ، ثُمَّ يُسَلِّمُ عَنْ يَسَارِهِ، وَيُقْبِلُ بِوَجْهِهِ حَتَّى يُرَى بَيَاضُ خَدِّهِ الْأَيْسَرِ.

1571- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Maîn tahdis edip dedi ki: Bize el-Mu'temir b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Ben el-Fudayl'e elimdeki nüshadan şunu okudum: Bana Ebu Harîz'in tahdis ettiğine göre, Kays b. Ebi Hazîm'in ona tahdis ettiğine göre, Adiy b. Amîra el-Hadramî ona tahdis edip şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazda selâm verdiği zaman (arkasında namaz kılanlar tarafından) yanağının beyazı (sakal olmayan kısmı) görülünceye kadar yüzünü sağ tarafa çevirir, sonra da sol yanağının beyazı görününceye kadar yüzünü soluna çevirirerek selâm verirdi.

١٥٧٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَيَّاشٌ الرَّقَّامُ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى قَالَ: ثَنَا قُرَّةُ قَالَ: ثَنَا بُدَيْلٌ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ غَنْمٍ قَالَ: قَالَ أَبُو مَالِكٍ الْأَشْعَرِيُّ لِقَوْمِهِ: أَلَا أُصَلِّي بِكُمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ الصَّلَاةَ وَسَلَّمَ عَنْ يَمِينِهِ، وَعَنْ شِمَالِهِ، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا كَانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1572- ... Şehr b. Havşeb'den, o Abdurrahman b. Ganm'den, Abdurrahman'ın şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Malik el-Eş'arî kavmine: Size Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldığı şekilde namaz kılmayı göstereyim mi? deyip namazı anlattı. Sağ ve soluna selâm verdikten sonra şunları ekledi: İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazı böyle idi.

١٥٧٣- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ قَالَ: ثَنَا مُلَازِمُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ: ثَنَا هَوْذَةُ ابْنُ قَيْسِ بْنِ طَلْقٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ طَلْقِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ: كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمَ رَأَيْنَا بَيَاضَ خَدِّهِ الْأَيْمَنِ وَبَيَاضَ خَدِّهِ الْأَيْسَرِ.

1573- ... Talk b. Ali dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile

namaz kılarken selâm verdiğinde sağ yanağının beyazını da, sol yanağının beyazını da görürdük.

١٥٧٤- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى قَالَ: ثَنَا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ الْمُغِيرَةِ الطَّائِفِيِّ، عَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ، أَوْ أَوْسِ بْنِ أَبِي أَوْسٍ قَالَ: أَقَمْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِصْفَ شَهْرٍ، فَرَأَيْتُهُ يُصَلِّي وَيُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ، وَعَنْ شِمَالِهِ.

1574- … Evs b. Evs yahut Evs b. Ebi Evs dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında yarım ay kadar bir süre kaldım. Onun namaz kılıp ve namazda sağına ve soluna selâm verdiğini gördüm.

١٥٧٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ الصُّوفِيُّ قَالَ: ثَنَا أَشْعَثُ بْنُ شُعْبَةَ قَالَ: ثَنَا الْمِنْهَالُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنِ الْأَزْرَقِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: صَلَّى بِنَا أَبُو أُمَيَّةَ ثُمَّ حَدَّثَنَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَلَّمَ فِي الصَّلَاةِ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ.

1575- … el-Minhal b. Halîfe'den, o el-Ezrak b. Kays'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Ümeyye bize namaz kıldırdı. Sonra bize Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazda iken sağına ve soluna selâm verdiğini nakletti.[156]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bizlerin namazda selâm hususunda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sahih olarak geldiğini bildiğimiz her rivayet, mutlaka bu bölümde naklettiğimiz rivayetlerin kapsamına girmektedir. Ancak bu konuda buna muhalefet eden bazı kimseler, bu bölümün baş taraflarında tutarsızlığını açıklamış olduğumuz ed-Derâverdî yoluyla gelen (1545 no'lu) hadis doğrultusunda kanaat belirterek, muhalefet etmişlerdir.

Ancak yine bu konuda daha başkaları da şunu delil göstermiştir:

156 Ebu Davud, Salât, 188.

١٥٧٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْبَرْقِيُّ قَالَا: ثَنَا عَمْرُو ابْنُ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ كَانَ يُسَلِّمُ تَسْلِيمَةً وَاحِدَةً.

1576- Bize İbn Ebi Davud ile Ahmed b. Abdullah b. Abdurrahim el-Berkî tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Ebi Seleme tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr b. Muhammed, Hişam b. Urve'den tahdis etti. Onun babasından, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir tek selâm verirdi.[157]

***

Bunu delil gösterenlere şöyle denilir: Bu, aslı itibariyle Âişe *radıyallahu anhâ*'ya ait mevkuf[158] bir hadistir. Hadis hafızları bunu böylece rivayet etmişlerdir. Züheyr b. Muhammed her ne kadar sika bir ravi ise de, onun Amr b. Ebi Seleme'den naklettiği rivayet(ler) ileri derecede zayıf kabul edilmiştir.

Arkadaşlarımızdan birden çok kişinin bana naklettiğine göre, Yahya b. Maîn böyle demiştir. Şüphesiz bunlar arasında benim en güvenilir gördüğüm kişi de Ali b. Abdurrahman b. el-Mugîre'dir. O ayrıca bana bu (Amr b. Ebi Seleme)'nin rivayetinde büyük bir karışıklığın bulunduğunu da söyledi.

Bir kimse: Senin zikrettiklerin arasında Âişe'nin rivayeti sabit olduğu takdirde, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından gelen hangi rivayet ile ona karşı çıkılır, diyecek olursa, Ebu Bekr ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'nın rivayetleri ona karşı delil olarak gösterilir, diye cevap verilir. Çünkü biz bu bölümün bundan önceki kısımlarında her ikisinden de bunları rivayet ettik.

١٥٧٧- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ وَعَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: كَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ، وَعَنْ شِمَالِهِ، ثُمَّ يَنْتَقِلُ سَاعَتَئِذٍ كَأَنَّهُ عَلَى الرَّضْفِ.

157 Tirmizî, Salât, 106; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 301.

158 *Mevkuf:* 1. Sahabenin söz ve fiileri, bunlarla ilgili haber. 2. Senedi sahabide kalan, öteye geçmeyen hadis. Bu durumda hadisin Merfu (yani Peygamber efendimize isnad edilen bir hadis) olma ihtimali vardır. Abdullah Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü,* s. 188. (Çeviren).

1577- … Ebu'd-Duhâ'dan, o Mesruk'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Bekr *radıyallahu anh* sağına ve soluna selâm verir, sonra da ateşte kızdırılmış taşlar üzerinde bulunuyormuşçasına derhal bir başka tarafa geçerdi.

١٥٧٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، وَوَهْبٌ قَالَا: ثَنَا شُعْبَةُ وَهِشَامٌ. ح

1578- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud ile Vehb tahdis edip dediler ki: Bize Şu'be ve Hişam tahdis etti, H.

١٥٧٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ حَمَّادٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1579- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Hişam, Hammad'dan tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٥٨٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي رَزِينٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَسَلَّمَ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ.

1580- Bize Şu'be, el-A'meş'den tahdis etti, o Ebu Rezîn'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'ın arkasında namaz kıldım. O sağına da, soluna da selâm verdi.[159]

١٥٨١- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي رَزِينٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ، وَعَنْ شِمَالِهِ. قِيلَ لِسُفْيَانَ: عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ.

1581- … Bize Süfyan, Âsım'dan tahdis etti, o Ebu Rezîn'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ali *radıyallahu anh* sağına ve soluna selâm verirdi.

159 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 299, 300.

Süfyan'a: Ali *radıyallahu anh* mı dedin? denilince, o: Evet, diye cevap verdi.

١٥٨٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي رَزِينٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَعَبْدِ اللهِ فَسَلَّمَا تَسْلِيمَتَيْنِ.

1582- … Bize Şu'be, Âsım'dan tahdis etti, o Ebu Rezîn'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ali *radıyallahu anh*'ın ve Abdullah (b. Mesud)'un arkasında namaz kıldım. Her ikisi de ikişer selâm verdi.

١٥٨٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يُسَلِّمُ فِي الصَّلَاةِ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ.

1583- … Bize Züheyr, Ebu İshak'dan tahsis etti, o Şakîk b. Seleme'den, onun Ali *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Ali namazda sağına ve soluna selâm verirdi.[160]

١٥٨٤- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ السُّلَمِيِّ، أَنَّهُ صَلَّى خَلْفَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَابْنِ مَسْعُودٍ فَكِلَاهُمَا يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ.

1584- … Ata b. es-Sâib'den, onun Ebu Abdurrahman es-Sülemî'den rivayet ettiğine göre, o Ali *radıyallahu anh* ile İbn Mesud'un arkasında namaz kılmış, her ikisi de sağına ve soluna: es-Selâmu aleykum ve rahmetullah, es-selâmu aleykum ve rahmetullah diyerek selâm vermiştir.

١٥٨٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يُسَلِّمُ فِي الصَّلَاةِ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ.

---

160 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 299.

1585- … Bize Züheyr b. Muaviye, Ebu İshak'tan tahdis etti, o Şakîk'den, onun Ali *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Ali namazda sağına ve soluna selâm verirdi.

١٥٨٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّ أَمِيرًا صَلَّى بِمَكَّةَ فَسَلَّمَ تَسْلِيمَتَيْنِ، فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: أَتُرَى مِنْ أَيْنَ عَلِقَهَا؟

1586- … Bize Cerir, el-A'meş'ten tahdis etti, o Malik b. el-Haris'den, o Abdurrahman b. Yezid'den, onun Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Mekke'de emirlerden biri namaz kıldırırken iki selâm verdi. Bunun üzerine İbn Mesud *radıyallahu anh*: Sence o bunu nereden öğrenmiştir? diye sordu.

***

Ben İbn Ebi Davud'u şöyle derken dinledim: Yahya b. Maîn şöyle dedi: İşte bu hadis, bu hususta nakledilen rivayetlerin en sahih olanlarındandır.

١٥٨٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ حَارِثَةَ ابْنِ مُضَرِّبٍ قَالَ: كَانَ عَمَّارٌ أَمِيرًا عَلَيْنَا سَنَةً، لَا يُصَلِّي صَلَاةً إِلَّا سَلَّمَ عَنْ يَمِينِهِ، وَعَنْ شِمَالِهِ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ.

1587- … Bize Şu'be, Ebu İshak'tan tahdis etti, o Harise b. Mudarrib'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ammâr bize bir sene emirlik yaptı. Kıl(dır)dığı her namazda mutlaka sağına ve soluna: es-Selâmu aleykum ve rahmetullah, es-selâmu aleykum ve rahmetullah diyerek selâm verirdi.[161]

١٥٨٨- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ رَأَى سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ إِذْ انْصَرَفَ مِنَ الصَّلَاةِ، سَلَّمَ عَنْ يَمِينِهِ، وَعَنْ شِمَالِهِ.

161 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 299.

1588- … Bize Yahya b. Abdullah b. Bukeyr tahdis edip dedi ki: Bana Abdulaziz b. Ebi Hâzim'in babasından tahdis ettiğine göre, (Abdulaziz'in) babası, Sehl b. Sa'd es-Sâidî'nin namazı bitirirken sağına ve soluna selâm verdiğini görmüştür.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı Ebu Bekir, Ömer, Ali, İbn Mesud *radıyallahu anhum*, Ammâr ve onlarla birlikte zikrettiğimiz diğerleri hem sağlarına, hem de sollarına selâm verirler ve ashabtan diğer kimseler onların bu yaptıklarına -Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görmeleri ve fiillerini bellemeleri üzerinden fazla bir zaman geçmediği halde- karşı çıkmıyordu.

Şayet bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den başka bir rivayet gelmemiş olsaydı, hiç kimsenin bunlara muhalefet etmemesi gerekirdi.

Hem muhalefet nasıl söz konusu olabilir ki? Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den onların fiillerine uygun rivayetler gelmiştir.

Eğer herhangi bir kimse, bizim Ebu Vâil'den onun da Ali *radıyallahu anh*'dan naklettiği, onun namazda iki defa selâm verdiği ve yine bu hususta kendisinden onun Abdullah'tan naklettiğimiz rivayete karşı çıkıp kendi lehine de naklettiğimiz şu rivayeti delil gösterecek olursa:

حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ. ح

Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Saîd b. Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, H.

١٥٨٩ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي وَائِلٍ: أَتَحْفَظُ التَّكْبِيرَ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: قُلْتُ: فَالتَّسْلِيمَ؟ قَالَ: وَاحِدَةً.

1589- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Amr b. Murre'den tahdis etti. Amr dedi ki: Ben Ebu Vâil'e: Sen (namazda getirilen) tekbiri iyice öğrendin mi? diye sordum. O: Evet, dedi. Amr dedi ki: Peki ya selâm vermeyi? diye sordum. O: Selâm bir defadır, dedi.

***

Bu kişi buna dayanarak itiraz edip: Kendisi bir defa selâm verdiğini öğrenmişken, Ali *radıyallahu anh* ile Abdullah'ın ikişer defa selâm verdiklerini görmüş olması nasıl mümkün olabilir? Acaba bir defa selâm vermeyi, bu ikisi -kendilerinden hem hadis öğrenir, hem de onlara uyulur iken, onların- dışında kimden öğrenmiş olabilir? İşte Ali'den bu rivayetin sabit olması, sizin iki defa selâm verdiğine dair nakletmiş olduğunuz rivayetin tutarsız olmasını gerektirmektedir.

Böyle diyene şöyle cevap verilir: Bizim Ebu Vâil'den iki selâm vermeye dair naklettiğimiz rivayet sahih olup ne senedinde, ne de metninde ona herhangi olumsuz bir müdahale olmamıştır ve bu, rükû' ve secdesi olan namazlardaki selâm hakkındadır. Ebu Vâil'in, Amr b. Murre yoluyla nakledilen (1589 no'lu) hadiste bir defa selâm vermekten kastı ise, sadece tekbir ile kılınan namaz (cenaze namazı) hakkındadır. Çünkü aralarında İbrahim'in de bulunduğu Kûfelilerden bir topluluk, kıldıkları cenaze namazlarında gizlice bir defa selâm verir, diğer namazlarında ise iki selâm verirdi.

İşte bu konuda Ebu Vâil yoluyla gelen hadisin anlamı bize göre böyledir. Bu sebeple bu konuda ondan nakledilen rivayetin de buna göre yorumlanması daha uygundur. Böylelikle ondan gelen rivayetler birbirleriyle çelişmemiş olur.

Bir kimse: Ömer b. Abdulaziz, el-Hasen ve İbn Sirin, namazlarında bir defa selâm verirlerdi diyerek bu hususta şu rivayetleri zikrederse:

١٥٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثَنَا مُعَاذٌ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ، وَعَنْ أَشْعَثَ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّهُمَا كَانَا يُسَلِّمَانِ فِي الصَّلَاةِ تَسْلِيمَةً وَاحِدَةً حِيَالَ وُجُوهِهِمَا.

1590- ... İbn Avn'dan, onun Muhammed'den, ayrıca Eş'as'ın da el-Hasen'den rivayet ettiklerine göre, her ikisi (yani Muhammed b. Sirin ile el-Hasen) namazda yüzleri istikametinde bir defa selâm verirdi.[162]

١٥٩١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنِ الْحَسَنِ، وَمُحَمَّدٍ تَسْلِيمَةً وَاحِدَةً.

162 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 301.

1591- … İbn Avn'dan, o el-Hasen ve Muhammed (b. Sirin)'den, onların tek bir defa selâm (verdiklerini nakletmektedir.)

١٥٩٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ مِثْلَهُ.

1592- … Said'den, o Ömer b. Abdulaziz'den aynısını rivayet etmiştir.

***

Böyle söyleyene şu şekilde cevap verilir: Doğru söylüyorsun. Bu husus sözü geçen şahıslardan rivayet edilmiştir. Bununla birlikte adını verdiğimiz ve onlardan önce gelmiş kimselerden de buna muhalif rivayetler nakledilmiştir. Ayrıca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den daha önce bu bölümde zikrettiğimiz rivayetlerle, bu doğrultuda gelen rivayetler tevatür derecesindedir.

Said b. el-Müseyyeb ve İbn Ebi Leylâ'dan, -ki her ikisi de tabiînden olup yaşça diğerlerinden daha büyüktür- diğerlerinden nakledilen rivayetlerin zıddı nakledilmiştir.

١٥٩٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ زُهْرَةَ ابْنِ مَعْبَدٍ قَالَ: كَانَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ.

1593- … Zühre b. Mabed dedi ki: Said b. el-Müseyyeb sağına ve soluna selâm verirdi.

١٥٩٤- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الْحَكَمِ قَالَ: كُنْتُ أُصَلِّي مَعَ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، فَيُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ.

1594- … Şu'be'den, o el-Hakem'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben İbn Ebi Leylâ ile birlikte namaz kılardım. O sağına ve soluna: "es-Selâmu aleykum ve rahmetullah, es-selâmu aleykum ve rahmetullah," diyerek selâm verirdi.[163]

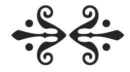
***

163 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 300.

İşte bunlar hem tabiînin ilklerindendirler, hem de bunların -bu bölümlerde sözünü ettiğimiz ve onlarınkine muhalif rivayetlerde bulunanların olmadığı kadar- Rasulullahın ashabından büyük bir topluluk ile sohbet ve arkadaşlıkları olmuştur.

Bu sebeple, bu ikisinden naklettiğimiz bu rivayet, diğerlerinden daha uygundur. Çünkü her ikisi de kendilerinden öncekilere uymuşlar ve bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sabit olmuş rivayete uygun hareket etmişlerdir.

Bu aynı zamanda Ebu Hanîfe'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٣١- بَابُ السَّلَامِ فِي الصَّلَاةِ ، هَلْ هُوَ مِنْ فُرُوضِهَا أَوْ مِنْ سُنَنِهَا ؟

31- NAMAZDA SELÂM VERMEK NAMAZIN FARZLARINDAN MIDIR, SÜNNETLERİNDEN MİDİR?

١٥٩٥- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطُّهُورُ، وَإِحْرَامُهَا التَّكْبِيرُ، وَإِحْلَالُهَا التَّسْلِيمُ».

1595- ... Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, o Muhammed b. el-Hanefiyye'den, o Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Namazın anahtarı abdest almak, onun ihramı (namazın dışındaki diğer işlerin haram kılındığı fiil) tekbir getirmek, helal kılınması (namazın dışındaki diğer fiilleri işlemenin helal olabildiği fiil) ise selâm vermektir,"*** buyurdu.[164]

***

Bundan dolayı bazıları, kişi selâm vermeden namazı bırakacak olursa namazı batıl olur. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Helal kılın-***

164 Ebu Davud, Salât, 73; Tirmizî, Taharet, 3; İbn Mâce, Taharet, 32; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 123, 129.

ması selâm vermektir," buyurmuştur, demişlerdir. Bunlar selâm vermeden namazdan çıkmanın caiz olmadığı kanaatindedirler.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek iki ayrı görüş ileri sürmüşlerdir.

Bir grup: Kişinin, teşehhüd miktarı oturduğu takdirde, selâm vermese dahi namazı tamam olur derken,

Diğer grup da: Namazının son secdesinden başını kaldırdığı takdirde, teşehhüd getirmese ve selâm vermese dahi namazı tamam olur, demiştir.

Her iki grubun bir arada, birinci görüşün sahiplerine karşı gösterdikleri delillerden birisi de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Onun helal kılınması da selâm vermektir,"*** sözünün, sadece Ali *radıyallahu anh*'dan rivayet edilmiş olmasıdır.

Diğer taraftan Ali *radıyallahu anh*'dan, bu konuda kendi görüşü olarak, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözünün ona göre birinci görüş sahiplerinin o sözü yorumladıkları anlamdan başka bir anlama geldiğini kabul ettiğine delil olacak rivayetler gelmiştir.

Bunlar, böyle diyerek şu rivayetleri zikretmişlerdir:

١٥٩٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي عَوَانَةَ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ آخِرِ سَجْدَةٍ فَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُهُ.

1596- … Ebu Avane'den, o el-Hakem'den, o Âsım b. Damra'dan, o Ali *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kişi, başını son secdeden kaldırdığı takdirde namazı tamam olur.[165]

***

İşte Ali *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den: ***"Namazın helal kılınması ise selâm iledir,"*** sözünü rivayet etmiş olmasına rağmen, ona göre bu namaz selâm vermedikçe tamam olmaz, anlamına gelmiyordu. Çünkü ona göre namaz, selâm vermeden önce yapılanla tamamlanmış oluyordu. Yine ona göre namazın selâm vermek ile helal olması, başkası

165 Dârekutnî, Sünen, I, 360.

ile değil de, kendisi ile gerçekleşmesi gereken ve akabinde selâmın dışında meydana gelen işler dolayısıyla namazın yeniden kılınmasını gerektirmeyen bir tamamlanmaydı.

Eğer bir kimse: O, tekbirle haram olur. Dolayısıyla tekbir ancak kendisi ile namaza başlanılan bir husustur. Dolayısı ile: Selam ile de helal olur, sözü de böyle olmalıdır ve ancak onunla namazdan çıkılmalıdır diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Eşyaya ancak kendisi ile girilmesi emrolunmuş hususlar ile girmek caiz olur. Bununla birlikte eşyadan, emrolunduğu yerden çıkılması sureti ile de, başka şekilde de çıkılabilir.

Bizim bildiğimiz şu husus bu kabildendir: Bir kadının iddet içerisinde iken nikâhlanması yasaklanmıştır. Kadını bu halde iken nikâhlayan bir kimse onun ile cinsel ilişki kurma hakkına sahip olamaz ve bu akdi yapanın lehine o kadın üzerinde nikâh hükmü vacip olmaz.

Buna benzer sayılması kitabı uzatacak daha pek çok husus vardır.

O nikâhtan ancak günahın söz konusu olmayacağı bir talâk ile çıkması için, kadının cima olunmamış temizlik halinde iken boşanması emredilmiştir. Bu sebeple kişi emrolunduğu bu şey dışında başka bir şekilde hanımını boşasa, -meselâ; üç talâkı bir arada yapsa ya da hanımını hayız iken boşayacak olsa, böyle bir boşama şekli günah olsa dahi- bu boşama onun için bağlayıcı olur ve yasak kılınmış olan bu talâk şekli ile de sahih olan nikâhın dışına çıkmış olur.

Böylelikle kendisi sebebi ile eşiyle cimada bulunma imkânının gerçekleştirileceği sebeplerin neler olduğu ve aynı şekilde bu imkânın ortadan kaldırılacağı sebeplerin nasıl olacağı sabit olmakla birlikte, buna muhalif olan hususlar ya da bu kabilden işler onlara yasak kılınmıştır.

Buna göre nikâhı gerçekleştirmek için bu türden yasak kılınmış işleri yapan bir kimse, bu yolla nikâhı gerçekleştirmiş olmaz. Ancak kendisi ile nikâhtan çıkmak için herhangi bir iş yapacak olursa, nikâhtan çıkmış (nikâhı bozmuş) olur.

Kişi eşyaya ancak emrolunduğu yerden girebildiğine ancak aynı eşyadan emrolunduğu yerden de, daha başka bir yoldan da çıkması söz konusu olduğuna göre, namaz hususunda da kıyasın böyle olması gerekir. Buna göre

namaza giriş ancak namaza girmek için emrolunan işi yapmakla tahakkuk eder. Namazdan çıkış ise, namazdan kendisi ile çıkılması emrolunan işle de, başkası ile de olabilir.

Namazın son secdesinden başını kaldırdığı takdirde namazının tamam olacağı kanaatini benimseyenlerin gösterdiği delillerden birisi de şudur:

١٥٩٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابْنِ زِيَادِ بْنِ أَنْعُمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ رَافِعٍ وَبَكْرِ بْنِ سَوَادَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ اٰخِرِ السُّجُودِ، فَقَدْ مَضَتْ صَلَاتُهُ إِذَا هُوَ أَحْدَثَ».

1597- … Abdurrahman b. Râfi' ile Bekr b. Sevâde'den, onların Abdullah b. Amr'dan rivayet ettiklerine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Kişinin, başını son secdeden kaldırması halinde, abdestini bozacak bir hal olursa namazı (tam olarak) bitmiş olur."***[166]

١٥٩٨- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ الرَّبِيعِ اللُّؤْلُؤِيُّ قَالَا: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ الْحَكَمِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ زِيَادٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1598- … Bize Muâz b. el-Hakem, Abdurrahman b. Ziyâd'dan tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bunlara şöyle denilir: Bu hadis hususunda ihtilâf edilmiştir. Kimileri bu şekilde rivayet etmiş, başkaları ise daha başka rivayet etmiştir.

١٥٩٩- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُنْقِذٍ، وَعَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَا: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْمُقْرِئُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ زِيَادِ بْنِ أَنْعُمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ رَافِعٍ التَّنُوخِيِّ، وَبَكْرِ بْنِ سَوَادَةَ الجِذَامِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

166 Dârekutnî, Sünen, I, 379.

«إِذَا قَضَى الْإِمَامُ الصَّلَاةَ، فَقَعَدَ، فَأَحْدَثَ هُوَ أَوْ أَحَدٌ مِمَّنْ أَتَمَّ الصَّلَاةَ مَعَهُ، قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ الْإِمَامُ، فَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُهُ، فَلَا يَعُودُ فِيهَا».

1599- Bize İbrahim b. Munkız ile Ali b. Şeybe tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Abdurrahman el-Mukri', Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um'dan tahdis etti. O, Abdurrahman b. Râfi' et-Tenûhî ile Bekr b. Sevâde el-Hizâmî[167]'den, her ikisinin Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan rivayet ettiklerine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"İmam namazı bitirip oturursa kendisinin ya da onunla birlikte namazı tamamlayanlardan birisinin, imam selâm vermeden önce namazı bozacak bir hal başına gelirse, namazı tamamdır, namazını tekrar kılmasın."***[168]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadisin manası önceki hadisin manasından farklıdır.

Yine bu hadis bundan başka bir lafızla da rivayet edilmiştir:

١٦٠٠- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ الْحَكَمِ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ زِيَادِ بْنِ أَنْعُمٍ، فَذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِي دَاوُدَ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ.

قَالَ مُعَاذٌ: فَلَقِيتُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ زِيَادِ بْنِ أَنْعُمٍ، فَحَدَّثَنِي عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ رَافِعٍ، وَبَكْرِ بْنِ سَوَادَةَ، فَقُلْتُ لَهُ: لَقِيتَهُمَا جَمِيعًا، فَقَالَ: كِلَيْهِمَا حَدَّثَنِي بِهِ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا رَفَعَ الْمُصَلِّي رَأْسَهُ مِنْ اٰخِرِ صَلَاتِهِ، وَقَضَى تَشَهُّدَهُ، ثُمَّ أَحْدَثَ، فَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُهُ، فَلَا يَعُودُ لَهَا».

1600- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Muaz b. el-Hakem tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan es-Sevrî, Abdurrahman b. Ziyad b. En'um'dan

167 Doğrusu Bekr b. Sevade el-Cüzâmî şeklinde olmasıdır. Bk. Kândehlevî, *Emânî*, IV, 172 (Çeviren).

168 Ebu Davud, Salât, 72; Tirmizî, Salât, 183.

tahdis etti, deyip Ebu Bekre'nin Ebu Davud'dan, onun İbnu'l-Mübarek'ten naklettiği (1597 no'lu) hadisin aynısını zikretti.

(Ravilerden) Muaz dedi ki: Ben Abdurrahman b. Ziyad b. En'um ile karşılaştım. O da bana Abdurrahman b. Râfi' ile Bekr b. Sevade'den tahdis etti. Ona: Her ikisiyle birden mi karşılaştın? diye sordum. O: Her ikisinin bana bunu Abdullah b. Amr'dan nakledip tahdis ettiklerine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu, dedi: ***"Namaz kılan kişi namazının sonundan (son secdeden) başını kaldırır, teşehhüdünü de yapıp bitirir, sonra da namazı bozacak bir hal başına gelirse namazı tamamlanmış demektir, namazını tekrar kılmasın."***[169]

***

Namazın sonunda teşehhüd miktarı kadar oturmadıkça namazı tamam olmaz diyenler de şunları delil göstermişlerdir:

١٦٠١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، وَأَبُو غَسَّانَ، وَاللَّفْظُ لِأَبِي نُعَيْمٍ قَالَا: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُرِّ قَالَ: حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُخَيْمِرَةَ قَالَ: أَخَذَ عَلْقَمَةُ بِيَدَيَّ فَحَدَّثَنِي أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَخَذَ بِيَدِهِ، وَأَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ بِيَدِهِ وَعَلَّمَهُ التَّشَهُّدَ، فَذَكَرَ التَّشَهُّدَ عَلَى مَا ذَكَرْنَا عَنْ عَبْدِ اللهِ فِي بَابِ التَّشَهُّدِ. وَقَالَ: «فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ، أَوْ قَضَيْتَ هَذَا فَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُكَ، إِنْ شِئْتَ أَنْ تَقُومَ فَقُمْ، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَقْعُدَ فَاقْعُدْ».

1601- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym -ki lafız kendisine aittir- ile Ebu Gassân tahdis ederek dediler ki: Bize Züheyr b. Muaviye, el-Hasen b. el-Hurr'den tahdis edip dedi ki: Bana el-Kasım b. Muhaymire tahdis edip dedi ki: Alkame'nin -elimden tutarak- bana tahdis ettiğine göre, Abdullah b. Mesud onun elinden tutmuş, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de Abdullah b. Mesud'un elini tutarak ona teşehhüdü öğretmiştir. Sonra da teşehhüdü "teşehhüd" başlığında (1517 numaralı hadiste) Abdullah'tan zikrettiğimiz şekilde ifade etmiştir.

169 1599 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Sonra da şöyle buyurmuştur: ***"Bunu yaptığın ya da bitirdiğin takdirde namazın da tamamlanmış olur. Artık kalkmak istersen kalk, oturmak istersen otur."***[170]

١٦٠٢- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ ابْنُ الْحُرِّ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1602- Bize el-Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasen b. el-Hurr tahdis etti ve hadisi senediyle aynen zikretti.

١٦٠٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو مَعْشَرٍ الْبَرَاءُ، عَنْ أَبِي جَمْرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ ذَكَرَ التَّشَهُّدَ، وَقَالَ: «لَا صَلَاةَ إِلَّا بِتَشَهُّدٍ». فَرَوَوْا مَا ذَكَرْنَا مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ رَوَوْا مِنْ قَوْلِ عَبْدِ اللهِ.

1603- … Ebu Cemra'dan, o İbrahim'den, o Alkame'den, o Abdullah'tan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den dedikten sonra teşehhüdü zikretmiş ve: ***Teşehhüd olmadan namaz olmaz,*** demiştir.

Sonra da (teşehhüd miktarı oturmadıkça namaz tamam olmaz) diyenler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aktardığımız sözleri, arkasından da Abdullah (b. Mesud)'un sözlerini rivayet etmişlerdir:

١٦٠٤- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو وَكِيعٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: التَّشَهُّدُ انْقِضَاءُ الصَّلَاةِ، وَالتَّسْلِيمُ إِذْنٌ بِانْقِضَائِهَا.

1604- … Ebu'l-Ahvas'dan, o Abdullah'tan, Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: Teşehhüd namazın sona ermesidir. Selâm vermek ise onun sona erdiğinin haber verilmesidir.

***

170 Ebu Davud, Salât, 178.

Diğer taraftan yine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den selâm vermemenin namazı bozmayacağını ortaya koyan hadisler de nakledilmiştir. Bu hadis de, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in öğle namazını beş rekât kılıp selâm vermediği kendisine haber verilince ayağını büküp iki secde yaptığını belirten hadistir.

١٦٠٥- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانٍ قَالَ: ثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ.

1605- … Mansur b. el-Mutemir'den, o İbrahim'den, o Alkame'den, o Abdullah'tan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu hadisi rivayet etmiştir.

***

İşte bu hadiste Hz. Peygamber'in, selâm vermeden önce namaza bir rekât daha kattığı ve bunu namazı ifsad eden bir iş olarak görmediği anlaşılmaktadır. Eğer yaptığı bu işin namazı ifsad eden bir iş olduğunu düşünseydi, şüphesiz o takdirde namazı tekrar kılardı. Ancak tekrar kılmamıştır. Onun namazdan sonra selâm vermeden beşinci rekâta geçmesi, selâmın namazın vazgeçilmez aslından olmadığını göstermektedir.

Nitekim eğer beşinci rekâtı kıldığı halde önceden yerine getirmesi gereken bir secdesi kalmışsa bu, ilk dört rekâtın bozulmasına neden olur. Çünkü bu dört rekâtı kendilerinden olmayan bir iş ile karıştırmıştır. Eğer selâm vermek namazın secdesi gibi vacip (farz) olsaydı, hükmünün de böyle olması gerekirdi. Fakat onun böyle olmadığını görüyoruz. Bu sebeple selâm bir sünnettir.

وَقَدْ رُوِيَ أَيْضًا فِي حَدِيثِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلَمْ يَدْرِ أَثَلَاثًا صَلَّى أَمْ أَرْبَعًا فَلْيَبْنِ عَلَى الْيَقِينِ وَيَدَعِ الشَّكَّ، فَإِنْ كَانَتْ صَلَاتُهُ نَقَصَتْ، فَقَدْ أَتَمَّهَا، وَكَانَتْ السَّجْدَتَانِ تُرْغِمَانِ الشَّيْطَانَ، وَإِنْ كَانَتْ صَلَاتُهُ تَامَّةً، كَانَ مَا زَادَ وَالسَّجْدَتَانِ لَهُ نَافِلَةً».

Yine Ebu Said el-Hudrî'den rivayet edilen bir hadise göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Sizden herhangi bir kimse namaz kılıp üç rekât mı, dört rekât mı kıldığını bilmiyorsa, kesin olarak kıldığını bildiği sayıyı esas alıp şüphe ettiğini bir kenara bıraksın. Eğer namazı eksik ise böylelikle tamamlamış olur ve (sonda yaptığı) iki (sehv) secdesi şeytanın burnunu yere sürter. Eğer namazı tamam ise fazladan kıldığı rekât(lar) ile iki secde onun için nafile olur."***[171]

***

Namaz kılan kişi namazdan sonra bunlara geçmiş olsa dahi, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* fazladan kılınan beşinci rekât ile sehv için yapılan iki secdeyi nafile olarak değerlendirmiş ve bundan dolayı daha önce kılınan namazı fasid kabul etmemiştir. İşte bununla namazın selâm vermeden de tamam olacağı, selâm vermenin namazın vazgeçilmez unsurlarından olmadığı, sünnetlerinden olduğu sabit olmaktadır.

İşte bu hususta nakledilmiş rivayetlerin taşıdıkları anlamların doğru bir şekilde anlaşılması, "Namaz teşehhüd miktarı kadar oturmadıkça tamam olmaz," diyen kimselerin görüşünü kabul etmeyi gerektirmektedir. Çünkü Ali *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği (1595 no'lu) hadisin sözünü ettiğimiz anlama gelme ihtimali vardır. Abdullah b. Amr *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği (1597 nno'lu) hadis ise, açıkladığımız şekilde ihtilâflı gelmiştir. İbn Mesud'un rivayet ettiği (1601 no'lu) hadis ise, kendisinde herhangi bir ihtilâfın bulunmadığı bir hadistir.

Düşünme (ve kıyas) bakımından bunun açıklamasına gelince; kişinin, başını namazın son secdesinden kaldırması halinde namazı tamamlanmış olur, diyenler şunu da söylerler: Bu oturuşun teşehhüd oturuşu olduğunu gördük. Bu oturuşta teşehhüd halinde yapacağı zikrin ve kendisiyle namazdan çıkacağı bir selâm vermenin de söz konusu olduğunu gördük. Namazda bundan önce de bir oturuş olduğunu ve bu esnada teşehhüdde okunacak bir zikrin bulunduğunu da gördük. Birinci oturuşun ve bu oturuş halinde yapılacak zikrin, namazın esas kısımlarından olmadığı, aksine namazın sünnetlerinden olduğu ittifakla kabul edilmiştir.

171 Ebu Davud, Salât, 191; Nesâî, Sehv, 24; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 72, 83, 87.

Ancak son oturuş hususunda görüş ayrılığı vardır. Yaptığımız açıklamalara göre, kıyas onun da birinci oturuş gibi olmasını, onda yapılacakların birinci oturuşta yapılanlar gibi olmasını, dolayısıyla sünnet olmasını gerektirmektedir. Onda yapılacak olan her bir iş de bir sünnettir. Nitekim birinci oturuş da sünnettir, onda yapılan her bir iş de sünnettir. Ancak bizler, namazın tamamında kıyamın, rükû'un ve secdelerin de tamamıyla böyle (farz) olduğunu gördük. O halde sözünü ettiklerimize göre kıyas, oturmanın namazın tümünde bu şekilde (yani birinci oturuş gibi) olmasını gerektirir.

Oturmanın birisi, onların ittifakı ile sünnet olduğuna göre, aklen onun geri kalan kısmının da böyle olması şarttır.

Ancak diğerleri onlara karşı delil getirerek şöyle demişlerdir: Bizler birinci oturuşu yanılarak yapmayıp ayağa kalkan kimseye, ayağa kalkışı tamamlamış ise kıyamını sürdürmesinin emredildiğini, tekrar oturmaya dönmesinin emredilmediğini, ancak son oturuşu yanılarak yapmayıp ayağa kalkan ve ayakta duruşu tamamlanan kimseye geri dönüp oturmasının emredildiğini gördük.

Sözlerine devam ederek şöyle derler: Ayağa kalkıldıktan sonra kendisine geri dönmesi emredilen husus, farz demektir. Ama kalkıldıktan sonra geri dönmesi emredilmeyen husus ise farz değildir.

Nitekim bir kimseye, namazının bir secdesini yapmadan ayağa kalkıp doğrulması halinde, yapmadan ayağa kalktığı o secdeyi dönüp yapması emredilir. Çünkü bu kişi ayağa kalkarak bir farzı terk etmiş olur, bundan dolayı o farzı dönüp yapması emredilir. İşte son oturuş da böyledir. Onu yapmayıp ayağa kalkan kimseye dönüp oturmasının emredilmiş olması, son oturuşun farz olduğunun delilidir. Eğer bu durumda farz olmamış olsaydı, birinci oturuşu terk etmesi halinde geri dönmesi emredildiği gibi, dönüp o oturuşu yapması da emredilmezdi.

(Son oturuşun sünnet olduğunu söyleyen) diğerlerinin bunlara (son oturuşun farz olduğunu söyleyenlere) karşı delillerinden birisi de şudur: Ayakta duruşu tamamlanıncaya kadar birinci oturuşu yapmayıp kalkan kimseye kıyamını sürdürüp tekrar oturmamasının emredilmesinin sebebi, farz olmayan bir oturuşu yapmadan kalkıp farz olan bir kıyama başlamış olmasından dolayıdır. Bundan dolayı, ona farzı terk edip farz olmayana dönmesi emredilmemiş ve tamamlayıncaya kadar farzı sürdürmesi emredilmiştir.

Dolayısıyla birinci oturuştan kalkıp ayakta duruşu tamamlanmamış ise

geri dönüp oturması emredilir. Çünkü onun ayakta duruşu tamamlanmamıştır. Bu haliyle de bir farza başlamamış olur. Bundan dolayı sünnette, farzda olmayan bir işi bırakıp sünnet olan oturmaya dönmesi emredilmiştir. Zaten sünnette de, farzda olmayan bir işi bırakıp sünnet olmaya dönmesi emrolunur. Ancak sünnet olan bir işten farz olan bir işe dönmesi emredilir. Fakat son oturuşu yapmayıp ayakta duruşu tamamlanıncaya kadar kalkan bir kimse, ne bir sünnete, ne de bir farza başlamış olur. Ancak sünnet olan bir oturuşu bırakıp kalkmış olduğundan, o oturuşa dönmesi ve sünnette, farzda olmayan bir işi sürdürmeyi terk etmesi emredilir.

Nitekim sünnet olan birinci oturuşu yapmayıp kalkan ve bu kalkışını tamamlamamış olan bir kimseye farza girmesi emrolunur ve bu ayakta duruşundan sünnet olan oturuşa dönmesi de emredilir. İşte bu sebepten, son oturuşu yapmayıp kalkan ve kalkışını tamamlayan bir kimseye de -diğerlerinin benimsedikleri sebep dolayısıyla değil de- oturmaya dönmesi emredilir.

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu hususta asıl kıyas budur. Diğerlerinin söyledikleri gibi değildir.

Fakat Ebu Hanîfe, Ebu Yusuf ve Muhammed -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- bu hususta: Teşehhüd miktarı kadar son oturuş namazın esaslarındandır. Çünkü bu, belirttiğimiz üzere, nass ile sabit olmuştur diyen kimselerin görüşlerini benimsemişlerdir.

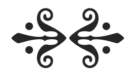
Öncekilerden bazıları da onların bu husustaki kanaatlerini dile getirmişlerdir:

١٦٠٦– حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ قَالَ: ثَنَا آدَمُ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ فِي الرَّجُلِ يُحْدِثُ بَعْدَ مَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ آخِرِ السَّجْدَةِ فَقَالَ: لَا يُجْزِيهِ حَتَّى يَتَشَهَّدَ أَوْ يَقْعُدَ قَدْرَ التَّشَهُّدِ.

1606- … Yunus'tan, onun el-Hasen'den rivayet ettiğine göre, el-Hasen, son secdeden başını kaldırdıktan sonra namazı bozacak bir hal başına gelen bir adam hakkında: Teşehhüd getirmedikçe yahut teşehhüd miktarı kadar bir süre oturmadıkça namazı tamam olmaz, demiştir.

١٦٠٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سَابِقٍ الرَّشِيدِيُّ قَالَ: ثنا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: كَانَ عَطَاءٌ يَقُولُ: إِذَا قَضَى الرَّجُلُ التَّشَهُّدَ الْأَخِيرَ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْك أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ فَأَحْدَثَ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ سَلَّمَ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ فَذَكَرَ كَلَامًا مَعْنَاهُ: فَقَدْ مَضَتْ صَلَاتُهُ، أَوْ قَالَ: فَلَا يَعُودُ إِلَيْهَا.

1607- … İbn Cüreyc şöyle demiştir: Ata: Kişi, son teşehhüdü bitirip: es-Selâmu aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuh es-selâmu aleynâ ve alâ ibadillahissalihîn dedikten sonra abdesti bozacak bir durum meydana gelirse, sağına ve soluna selâm vermemiş olsa dahi onun namazı yerini bulmuş olur anlamında sözler söyledi, -yahut: Namazını tekrar kılmaz, dedi.-

٣٢- بَابُ الْوِتْرِ

32- VİTR[172]

١٦٠٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ قَالَ: أَنَا شُعْبَةُ. ح

1608- Bize İbrahim b. Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. el-Ca'd tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be bildirdi, H.

١٦٠٩- حَدَّثَنَا بَكَّارٌ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ قَالَ: سَمِعْت أَبَا مِجْلَزٍ يُحَدِّثُ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْوِتْرُ رَكْعَةٌ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ».

1609- Bize Bekkâr tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'tan tahdis etti. O dedi ki: Ben Ebu Miclez'i, İbn Ömer'den tahdis ederken dinledim: O, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den: ***"Vitir gecenin sonlarında kılınan bir rekâttır,"*** buyurduğunu rivayet etti.[173]

١٦١٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ الْكَيْسَانِيُّ قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مِجْلَزٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

---

172 Tercüme esnasında elimizde bulunan diğer baskılar ile eserin şerhi olan Emâni'l-Ahbâr'da başlık sadece bu kadardır. Ancak Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye baskısında: "Babun el-Vitru Rek'atun min Âhiri'l-Leyl: Vitr gecenin son vakitlerinde kılınan bir tek rekâttır" şeklindedir. (Çeviren).

173 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 153, 154; Ebu Davud, Vitr, 3; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 34; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 33, 43, 51.

1610- ... Bize Abdurrahman b. Ziyad tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Katade'den tahdis edip dedi ki: Ben Ebu Miclez'i dinledim deyip hadisi aynen zikretti.

١٦١١ – حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ: ثنا الْخَصِيبُ قَالَ: ثنا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، عَنِ الْوِتْرِ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «رَكْعَةٌ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ». وَسَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «رَكْعَةٌ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ»».

1611- … Katade'den, o Ebu Miclez'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas *radıyallahu anh*'a vitre dair soru sordum. Bana şu cevabı verdi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Vitir gecenin son vakitlerinde kılınan bir rekâttan ibarettir,"*** dediğini işittim. İbn Ömer'e de sordum, o da: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Gecenin sonunda kılınan bir rekâttan ibarettir,"*** dedi, diyerek cevap verdi.[174]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu görüşü benimseyerek, bunu taklit edip uygulamışlar ve esas olarak kabul etmişlerdir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek iki gruba ayrılmışlardır. Bir kısmı: Vitir üç rekât olup ancak son rekâtta selâm verilir derken, diğerleri: Vitir üç rekâttır. Bu üç rekâtın ikisinin sonunda da, üçüncüsünün sonunda da selâm verilir, demiştir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise: ***"Vitir gecenin sonlarında kılınan bir rekâttır,"*** buyurmuştur. Bu sözün bize göre birinci görüş sahiplerinin dedikleri anlama gelme ihtimali olduğu gibi, bu rekâtın önceden kılınmış iki rekât ile sonradan kılınan bir rekât olması ihtimali de vardır ve bütün bunlar bir vitir olur. Bu durumda bu son rekât daha önceden kılınmış iki rekâtın vitri (teki) olur. Buna da, ravilerden bazılarının İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan naklettiği rivayet açıklık getirmektedir:

174 1109 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

١٦١٢- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثنا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ فَقَالَ: «مَثْنَى، مَثْنَى، فَإِذَا خَشِيتَ الصُّبْحَ، فَصَلِّ رَكْعَةً تُوتِرُ لَكَ صَلَاتَك».

1612- … Nâfi'den, onun İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gece namazına dair soru sorunca, Hz. Peygamber: ***"(Gece namazı) ikişer ikişer kılınır. Sabah vaktinin gireceğinden korkarsan hemen bir rekât kıl. Bu (tek rekât), kıldığın namazı vitir (tek) yapar,"*** buyurdu.[175]

١٦١٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1613- … Nâfi'den ve Abdullah b. Dinar'dan, ikisi İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.

١٦١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

1614- … el-Evzâî'den, o Yahya'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın rivayet etmiştir.

١٦١٥- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1615- … Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.

175 Buhârî, Vitir, 1; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 145, 146; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 133.

١٦١٦- حَدَّثَنَا بَكَّارٌ قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1616- … Amr b. Dinar'dan, o Tâvus'tan, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynen rivayet etmiştir.

١٦١٧- حَدَّثَنَا بَكَّارٌ قَالَ: ثنا أَبُو دَاوُدَ عَنْ هُشَيْمٍ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1617- … Abdullah b. Şakîk'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.

١٦١٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثنا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ حَبِيبٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1618- … Mansur'dan, o Habîb'den, o Tâvus'tan, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.

١٦١٩- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثنا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا خَالِدٌ قَالَ: ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ شَقِيقٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1619- … Bize Abdullah b. Şakîk, İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan tahdis etti. O Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti.

١٦٢٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثنا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثنا فِطْرٌ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ طَاوُسٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1620- … Habib b. Ebi Sabit'ten, o Tâvus'dan, Tâvus'un şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer *radıyallahu anh*'ı, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını tahdis ederken dinledim.

١٦٢١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثنا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ بُدَيْلِ بْنِ مَيْسَرَةَ، وَأَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1621- … Budeyl b. Meysere ve Eyyub'dan, ikisi Abdullah b. Şakîk'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.

١٦٢٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ: ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَّامٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، وَنَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُمَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1622- … Yahya b. Ebi Kesîr'den, onun Ebu Seleme ve Nâfi'den, onların İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiklerine göre, İbn Ömer, ikisine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını haber vermiştir.

١٦٢٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثنا عَمِّي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: ثنا عَمْرُو ابْنُ الْحَارِثِ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ وَحُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حَدَّثَاهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1623- … İbn Şihab'dan, onun Salim ve Humeyd b. Abdurrahman'dan naklettiğine göre, ikisi kendisine Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını zikrederek tahdis etmiştir.

١٦٢٤- وَقَدْ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ مُوسَى قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ بَحْرٍ الْقَطَّانُ قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الْوَضِينِ بْنِ عَطَاءٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ يَفْصِلُ بَيْنَ شَفْعِهِ وَوِتْرِهِ بِتَسْلِيمَةٍ، وَأَخْبَرَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ.

1624- … el-Vadîn b. Ata dedi ki: Bana Salim b. Abdullah b. Ömer'in, İbn

Ömer'den haber verdiğine göre, İbn Ömer ikişer rekât olarak kıldığı namazlar ile vitrin arasını selâm vererek ayırırdı. İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in böyle yaptığını haber vermiştir.

***

Böylelikle Salim, İbn Ömer'in ikişer rekât ve vitir kıldığını ve bunun bütünüyle vitir olduğunu haber vermektedir. "Arasını selâm vererek ayırırdı" ifadesindeki "selâm" lafzı ile teşehhüdü kastetmiş olması ihtimali de vardır, bunun namazı sona erdiren selâm verme anlamına gelme ihtimali de vardır.

Biz bunu inceleyince şunu gördük:

١٦٢٥- يُونُسُ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُسَلِّمُ بَيْنَ الرَّكْعَةِ وَالرَّكْعَتَيْنِ فِي الْوِتْرِ حَتَّى يَأْمُرَ بِبَعْضِ حَاجَتِهِ.

1625- … Nâfi'den rivayete göre, Abdullah b. Ömer bir ihtiyacının görülmesini emretmek için vitir namazında iki rekât ile bir rekât arasında selâm verirdi.

١٦٢٦- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثنا هُشَيْمٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ صَلَّى ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ قَالَ: يَا غُلَامُ ارْحَلْ لَنَا، ثُمَّ قَامَ فَأَوْتَرَ بِرَكْعَةٍ.

1626- … Mansur'dan, o Bekr b. Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer *radıyallahu anh* iki rekât namaz kıldı, sonra da: Ey çocuk! Yola çıkmamız için bineğimizi hazırla dedi, sonra kalkıp tek bir rekâtla vitir kıldı.

***

Bu rivayetlerde onun vitri üç rekât kıldığı ancak bir ile iki rekâtı selâm ile ayırdığı belirtilmektedir. Böylelikle vitir konusunda üç rekât olduğuna dair ondan gelen rivayetler arasında ittifak bulunmaktadır.

Yine İbn Ömer'den, kendi görüşü olarak sözünü ettiğimiz Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buyruğunun açıkladığımız üzere çeşitli şekillerde yorumlanma ihtimalinin bulunduğuna delil teşkil edecek rivayet gelmiştir.

١٦٢٧- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ قَالَ: ثنا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ الْوِتْرِ فَقَالَ: أَتَعْرِفُ وِتْرَ النَّهَارِ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، صَلَاةُ الْمَغْرِبِ قَالَ: صَدَقْتَ أَوْ أَحْسَنْتَ، ثُمَّ قَالَ: بَيْنَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ قَامَ رَجُلٌ فَسَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْوِتْرِ أَوْ عَنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى، مَثْنَى، فَإِذَا خَشِيتَ الصُّبْحَ فَأَوْتِرْ بِوَاحِدَةٍ».

1627- … Cafer b. Rabîa'dan, o Ukbe b. Müslim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'a vitir namazına dair soru sordum. O da: Gündüzün vitrini biliyor musun? dedi. Ben, evet, o akşam namazıdır, dedim. İbn Ömer: Doğru söyledin, -ya da güzel söyledin- dedi. Sonra şöyle devam etti: Bizler mescitte iken bir adam ayağa kalkarak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e vitir veya gece namazı hakkında soru sordu. Cevap olarak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Gece namazı ikişer ikişerdir. Sabah olacağından korkarsan tek rekât ile vitir kıl,"*** buyurdu.[176]

***

Görüldüğü gibi Ukbe, İbn Ömer *radıyallahu anh*'a vitir namazına dair soru sorunca, o da ona: Sen gündüzün vitrini biliyor musun? diye sormuştur. Yani o da onun gibidir. İşte bu cevap bizlere vitir namazının İbn Ömer'e göre akşam namazı gibi üç rekât olduğunu göstermektedir. Çünkü gece vitrine dair soru soran kimseye: Gündüzün vitri olan akşam namazını biliyor musun? diyerek cevap vermiştir.

Bundan sonra ise Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikrettiğimiz rivayeti ona tahdis etmiştir. Böylelikle Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"Bir rekât ile vitir kıl,"*** sözü, daha önce kılmış olduğun namazları kılacağın tek rekât ile vitir (tek sayılı rekât) haline getir manasına gelir. İşte bütün bunlar vitir olur.

Yine buna şu rivayetler de açıklık getirmektedir:

176 Buhârî, Vitir, 1; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 145; Ebu Davud, Salâtu's-Sefer, 24; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 133.

١٦٢٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ وَابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: كَيْفَ كَانَ صَلَاةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ فَقَالَ: ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، ثَمَانٍ وَيُوتِرُ بِثَلَاثٍ وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْفَجْرِ.

1628- … Ebu İshak'tan, o Âmir eş-Şa'bî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas ve İbn Ömer'e, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gece namazının nasıl olduğunu sordum. Her ikisi şu cevabı verdi: Onüç rekât kılardı. Önce sekiz rekât kılar, sonra üç rekât ile vitir kılar, tan yeri ağırdıktan sonra da iki rekât kılardı.[177]

١٦٢٩- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ قَالَ: ثنا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي الْمُطَّلِبُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْمَخْزُومِيُّ، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ الْوِتْرِ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَفْصِلَ، فَقَالَ الرَّجُلُ: إِنِّي لَأَخَافُ أَنْ يَقُولَ النَّاسُ هِيَ الْبُتَيْرَاءُ.

فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: تُرِيدُ سُنَّةَ اللهِ وَسُنَّةَ رَسُولِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ هَذِهِ سُنَّةُ اللهِ وَسُنَّةُ رَسُولِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1629- … Bize el-Evzâî tahdis edip dedi ki: Bana el-Muttalib b. Abdullah el-Mahzûmî'nin tahdis ettiğine göre, bir adam, İbn Ömer *radıyallahu anh*'a vitir namazına dair soru sormuş, o da aralarını ayırmasını emretmiştir. Adam: Ben insanların işte bu el-Buteyra (sonu kesik)dır, diyeceklerinden korkuyorum deyince, İbn Ömer *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Sen Allah'ın sünneti ile Rasulünün sünnetini mi öğrenmek istiyorsun? Allah'ın ve Rasulünün sünneti işte budur.[178]

***

Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vitrini anlatırken söylediğimizin gerçek mahiyetinin ne olduğunu gösteren rivayetler de gelmiştir:

177 İbn Mâce, İkamet, 181; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 27, 28. Basılı nüshalarda hadisin sonunda "nüshalarda böyledir" anlamında: "Hâkezâ fi'n-nüsha" ibaresi yer almaktadır.

178 İbn Mâce, İkametu's-Salât, 116.

١٦٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثنا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُسَلِّمُ فِي رَكْعَتَيْ الْوِتْرِ.

1630- … Sa'd b. Hişam'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Allah'ın Nebisi *sallallahu aleyhi ve sellem* vitir namazının ilk iki rekâtında selâm vermezdi.[179]

١٦٣١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ قَالَ: ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ سَعِيدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1631- … Bize Yezid b. Zurey', Said'den tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Böylelikle Âişe *radıyallahu anhâ* vitir namazının, arada selâm vermeden üç rekât olduğunu haber vermektedir.

Diğer taraftan Âişe *radıyallahu anhâ*'dan bundan sonra vitre dair bazı hadisler rivayet edilmiştir ki, bunların açıklığa kavuşturulması halinde, Sa'd'ın rivayet ettiği bu hadisin ihtiva ettiği anlam ile aynı anlamda oldukları anlaşılır.

Bu kabilden olmak üzere;

١٦٣٢- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثنا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا أَبُو حُرَّةَ قَالَ: ثنا الْحَسَنُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ افْتَتَحَ صَلَاتَهُ بِرَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ثُمَّ صَلَّى ثَمَانِ رَكَعَاتٍ ثُمَّ أَوْتَرَ.

1632- … Bize el-Hasen, Sa'd b. Hişam'dan tahdis etti, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sel-*

179 Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 36; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 295.

lem gece namaza kalktığı zaman, önce uzun olmayan iki rekât namaz kılardı. Sonra sekiz rekât kılar, sonra da vitir kılardı.[180]

***

Âişe *radıyallahu anhâ* burada (Hz. Peygamber'in) önce iki rekât kıldığını, sonra sekiz rekât kılıp ardından da vitir kıldığını haber vermektedir.

Buna göre "Sonra vitir kılardı" ifadesi, üç rekât vitir kılardı, bunların ikisi sekiz rekâttan iki rekât olup bunlardan sonra da bir rekât kılardı, anlamına gelebilir.

Bu durumda kıldığı toplam rekât sayısı onbir olur.

Peşpeşe üç rekât kılarak vitir kılardı anlamına da gelebilir. Bu durumda da kıldığı rekât toplamı onüç olur.

Bizler bu ihtimali inceleyerek, bunlardan muayyen olarak herhangi birisine delil teşkil edecek bir şeyin bulunup bulunmadığına baktık ve şunu gördük:

١٦٣٣- إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْبَاغَنْدِيُّ، قَدْ حَدَّثَانَا قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، ثنا حُصَيْنُ بْنُ نَافِعٍ الْعَنْبَرِيُّ عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَقُلْتُ: حَدِّثِينِي عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ ثَمَانَ رَكَعَاتٍ وَيُوتِرُ بِالتَّاسِعَةِ فَلَمَّا بَدَّنَ صَلَّى سِتَّ رَكَعَاتٍ وَأَوْتَرَ بِالسَّابِعَةِ وَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ.

1633- … el-Hasen'den, o Sa'd b. Hişam'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanına girdim. Bana Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazını anlat, dedim. O şöyle dedi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin sekiz rekât namaz kılar ve dokuzuncu rekâtı vitir olarak kılardı. Ancak yaşlanıp biraz kilo alınca altı rekât kılıp yedinci rekâtı vitir olarak kıldı. Oturduğu halde de iki rekât kılardı.[181]

***

180 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 121; Ebu Davud, Salât, hadis no: 1340; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 55.
181 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1352; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 42, 43.

Bu hadiste onun dokuzuncu rekât olarak vitir kıldığı belirtilmektedir. Bunun da, bu rekâttan önce kılmış olduğu sekiz rekâttan (son) ikisi ile birlikte dokuzuncu rekâtı vitir olarak kıldığı anlamına gelmesi ihtimali vardır. Böylelikle bu hadisle (1630 no'lu) Zürâre hadisi birbiriyle örtüşür ve çelişmemiş olur.

١٦٣٤- حَدَّثَنَا بَكَّارٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو حُرَّةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ، فَقَالَتْ: كَانَ يُصَلِّي الْعِشَاءَ ثُمَّ يَتَجَوَّزُ بِرَكْعَتَيْنِ، وَقَدْ أَعَدَّ سِوَاكَهُ وَطَهُورَهُ فَيَبْعَثُهُ اللهُ لِمَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَهُ، فَيَتَسَوَّكُ، وَيَتَوَضَّأُ، ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي ثَمَانِ رَكَعَاتٍ يُسَوِّي بَيْنَهُنَّ فِي الْقِرَاءَةِ، ثُمَّ يُوتِرُ بِالتَّاسِعَةِ. فَلَمَّا أَسَنَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَخَذَهُ اللَّحْمُ، جَعَلَ تِلْكَ الثَّمَانِيَ سِتًّا، ثُمَّ يُوتِرُ بِالسَّابِعَةِ، ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ يَقْرَأُ فِيهِمَا بِـ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَ ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ﴾.

1634- … Bize Ebu Hurre, el-Hasen'den tahdis etti, onun Sa'd b. Hişam el-Ensârî'den rivayet ettiğine göre, Sa'd, Âişe *radıyallahu anhâ*'ya Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gece kıldığı namaza dair soru sormuş, Âişe şöyle cevap vermiştir: Yatsı namazını kıldıktan sonra kısa iki rekât namaz kılardı. Misvakını ve abdest alacağı suyu hazırlamış olduğu halde (uyurdu). Sonra Allah dilediği zaman onu uyandırırdı. O da misvaklanır, abdest alır, sonra iki rekât namaz kılardı. Sonra kalkıp sekiz rekât daha kılardı. Bu rekâtlarda kıraatı eşit tutardı. Daha sonra da dokuzuncu rekât ile vitir kılardı. Sonraları Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, yaşı ilerleyip kilo alınca, sekiz rekâtı altı rekât olarak kılmaya başladı. Sonra da yedinci rekât ile vitir kılar oldu. Sonra oturarak iki rekât namaz kılar ve bunlarda ***"Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn: De ki: Ey kâfirler…"*** (el-Kâfirûn, 109/1) sûresi ile ***"İzâ zulzileti'l-ard: Yer kendine ait sarsıntı ile sarsıldığı zaman"*** (ez-Zilzâl, 99/1) suresini okurdu.[182]

***

İşte bu hadiste onun, dokuzuncularını vitir olarak kılmış olduğu sekiz rekâttan önce dört rekât kılmış olduğu belirtilmektedir. Bunun toplamı

182 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 139; Ebu Davud, Salât, 173; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 2, 18, 39, 43; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 32, 54, 225.

ise onüç rekât olup aralarında Zürâre'nin Sa'd'dan, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği hadisin açıklık getirdiği vitir de bulunmaktadır. Bu hadise göre o, ancak son rekâtlarında selâm verdiği üç rekât namaz kılardı. Sa'd'ın Âişe'den rivayeti ise sahih olarak gelmiştir ve bu zikrettiğimiz şekilde sabit[183] olmaktadır.

Abdullah b. Şakîk de bu hususta Hz. Âişe'den şunu rivayet etmiştir.

١٦٣٥- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثنا أَسَدٌ قَالَ: ثنا هُشَيْمُ بْنُ بَشِيرٍ قَالَ: أَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ قَالَ: أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ شَقِيقٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ، عَنْ تَطَوُّعِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ فَقَالَتْ: كَانَ إِذَا صَلَّى بِالنَّاسِ الْعِشَاءَ يَدْخُلُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ قَالَتْ: وَكَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ تِسْعَ رَكَعَاتٍ فِيهِنَّ الْوِتْرُ فَإِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ فِي بَيْتِي ثُمَّ يَخْرُجُ فَيُصَلِّي بِالنَّاسِ صَلَاةَ الْفَجْرِ.

1635- ... Bize Halid el-Hazzâ bildirip dedi ki: Bize Abdullah b. Şakîk bildirip dedi ki: Âişe'ye, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gece kıldığı tatavvu (nafile) namazına dair soru sordum. O bana şu cevabı verdi: İnsanlara yatsı namazını kıldırdıktan sonra içeri girer ve iki rekât namaz kılardı. (Devamla) dedi ki: Geceleyin aralarında vitir de olmak üzere dokuz rekât namaz kılardı. Tan yeri ağarınca benim odamda iki rekât kılar, sonra dışarı (mescide) çıkar ve insanlara sabah namazını kıldırırdı.

***

İşte bu hadiste, onun yatsı namazını kıldırdıktan sonra evine girdiği zaman iki rekât, geceleyin de aralarında vitrin de bulunduğu dokuz rekât namaz kıldığı belirtilmektedir.

Bize göre Sa'd b. Hişam'ın Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği, onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gece namazına kısa tuttuğu iki rekât ile başlardı şeklindeki ifadesi, uzatmadan kıldığı iki rekâtın dışındaki dokuz rekât hakkındadır.

183 Elimizdeki basılı nüshalarda son cümlenin bir kelimesi "sabit" şeklinde yazılmış olmakla birlikte, *Emânî*, IV, 209'da belirtildiği gibi "açıkça ortaya çıkmaktadır" anlamına gelecek şekilde "bânet" şeklindedir. (Çeviren).

Abdullah b. Şakîk'in rivayet ettiği bu hadisin manasını bu anlamda yorumlamamızın sebebi, onun hadisi ile Sa'd b. Hişam'ın rivayet ettiği hadisin birbirleriyle ittifak etmeleri (bağdaşmaları) ve çelişmemeleri içindir.

Ebu Seleme b. Abdurrahman, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan bu hususta şu rivayeti nakletmektedir:

١٦٣٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ قَالَ: ثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، يُصَلِّي ثَمَانِ رَكَعَاتٍ ثُمَّ يُوتِرُ بِرَكْعَةٍ ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ فَرَكَعَ وَصَلَّى بَيْنَ أَذَانِ الْفَجْرِ وَالْإِقَامَةِ رَكْعَتَيْنِ.

1636- … Bize Yahya b. Ebi Kesir tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın Âişe *radıyallahu anhâ*'dan tahdis ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin onüç rekât namaz kılardı. Önce sekiz rekât kılar, sonra tek bir rekât vitir kılar, sonra oturarak iki rekât kılardı. Rükû'a varmak istediği zaman da ayağa kalkar rükû' yapardı. Fecr ezanı ile sabah namazı için getirilen kamet arasında da iki rekât namaz kılardı.[184]

***

Bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dokuzuncularını vitir olarak kıldığı sekiz rekâtın, Sa'd b. Hişam'ın Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği sekiz rekât olması ihtimali vardır. Bu rivayette Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onlardan önce dört rekât daha kıldığı belirtilmektedir. Böylelikle bu hadis ile Sa'd'ın rivayet ettiği hadis arasında uyum ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu hadis, Sa'd'ın rivayet ettiği hadis ile Abdullah b. Şakîk'in rivayet ettiği (1635 no'lu) hadiste vitirden sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldığı tatavvulardan daha fazla kılmış olduğunu belirtmektedir.

Yine bu dokuz rekâtın, Sa'd b. Hişam'ın Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği (1633 no'lu) hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kilo alınca bunları kıldığını belirttiği dokuz rekât olması ihtimali de vardır. Böylelikle bu

184 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 126; Ebu Davud, Salât, hadis no: 1340; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 55.

dokuz rekât, namaza başlarken kıldığı iki hafif rekât ile birlikte dokuz rekât olur. Sonra da vitir kıldıktan sonra oturarak iki rekât kılardı. Bu iki rekâtı da kilo almadan önce kılmış olduğu iki rekâtlık namazın yerine kılmış oluyordu. Bu durumda yine kıldığı rekât sayısı toplam olarak onüç rekâtı bulmaktadır.

١٦٣٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْخَزَّازُ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ ابْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ فَقَالَتْ: كَانَ يُصَلِّي ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، يُصَلِّي ثَمَانِ رَكَعَاتٍ ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ فَرَكَعَ قَائِمًا ثُمَّ يَسْجُدُ وَكَانَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ.

1637- … Bize Ali b. el-Mübarek tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Ebi Kesir, Ebu Seleme'den, onun şöyle dediğini tahdis etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'ya Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gece namazına dair soru sordum. Şöyle dedi: Onüç rekât namaz kılardı. Önce sekiz rekât kılardı, sonra oturarak iki rekât kılardı. Rükû' yapmak istediğinde ayağa kalkar, ayakta rükû'a varır, sonra secde yapardı. Ayrıca sabah namazının ezanı ve farzı için getirilen kamet arasında da iki rekât namaz kılardı.[185]

***

Bu hadisin ihtiva ettiği anlam, Ahmed b. Davud'un Sehl'den rivayet ettiği (1636 no'lu) hadisin anlamı ile aynıdır. Ancak o, bu rivayette vitirden bahsetmemiştir.

١٦٣٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، مِنْهَا رَكْعَتَانِ وَهُوَ جَالِسٌ، وَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الصُّبْحِ، فَذَلِكَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً.

185 1636 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

1638- … Bize İsmail b. Ebi Kesir, Muhammed b. Amr'dan tahdis etti. O Ebu Seleme'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin onbir rekât namaz kılardı. Bunlardan ikisini oturarak kılardı. Sabah namazı(nın farzı)ndan önce de iki rekât namaz kılardı. İşte bunlar hep birlikte onüç rekât etmektedir.[186]

***

Yine bu hadis de, Ahmed b. Davud'un rivayet ettiği (1636 no'lu) hadise uygundur. Âişe *radıyallahu anhâ*'nın "Sabahtan önce iki rekât kılardı," ifadesi, sabah namazından önce anlamındadır. Bunlar da, Ahmed b. Davud'un hadisinde sözünü ettiği ezan ile ikamet arasında kıldığını belirttiği iki rekâttır.

١٦٣٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: ثَنَا الْقَوَارِيرِيُّ. ح

1639- Bize Ahmed b. Ebi İmran tahdis edip dedi ki: Bize el-Kavarîrî tahdis etti, H.

١٦٤٠- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا حَامِدُ بْنُ يَحْيَى قَالَا: ثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي لَبِيدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ يَقُولُ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فَسَأَلْتُهَا عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ فَقَالَتْ: كَانَتْ صَلَاتُهُ فِي رَمَضَانَ وَغَيْرِهِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً مِنْهَا رَكْعَتَا الْفَجْرِ.

1640- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis etti, dedi ki: Bize Hâmid b. Yahya tahdis etti. Her ikisi (yani Ravh ile Hâmid) dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Lebîd tahdis edip dedi ki: Ben Ebu Seleme'yi şöyle derken dinledim: Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanına girdim. Ona Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gece namazı hakkında soru sordum. O da şöyle dedi: Onun Ramazanda da, Ramazan dışında da gece kıldığı namaz -ikisi sabahın (sünneti olan) iki rekâtı olmak üzere- onüç rekât idi.[187]

***

186 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1350.
187 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 127.

Yine bu hadis, bundan önce naklettiğimiz Ebu Seleme yoluyla gelen diğer hadisler ile uyum arzetmektedir.

١٦٤١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ كَيْفَ كَانَ صَلَاةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَمَضَانَ فَقَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلَا تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ، وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا، فَلَا تَسْأَلْ، عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا. قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ قَالَ: «يَا عَائِشَةُ إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي».

1641- … Said b. Ebi Said el-Makburî'den, onun Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayet ettiğine göre, Ebu Seleme kendisine şunu haber vermiştir: Âişe'ye Ramazan ayında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in (gece) namazının nasıl olduğunu sormuş, o da şu cevabı vermişti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ramazan ayında da, onun dışında da onbir rekâttan fazla namaz kılmazdı. Önce dört rekât kılardı ki, bunların güzelliğini, uzun uzadıya kılışını sorma! Sonra dört rekât daha kılardı. Bunların da güzelliğini, uzun uzun Kur'ân okuyuşunu sorma! Daha sonra da üç rekât kılardı.

Âişe dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Sen vitir kılmadan önce uyuyor musun? diye sordum. O: ***Ey Âişe! Şüphesiz benim gözlerim uyur ama kalbim uyumaz***, dedi.[188]

***

Bu hadiste Âişe *radıyallahu anhâ*'nın: "Sonra üç rekât kılardı" ifadesi ile sekiz rekâta dahil iki rekâtın birisini vitir olarak kılıp sonra geri kalan iki rekâtı kıldığını kastetmiş olması ihtimali vardır.

Bu iki rekât, Ebu Seleme'nin daha önce kendisinden naklettiğimiz rivayetlerde sözünü ettiği iki rekât olabilir. Bu iki rekâtı o oturarak kılardı. Böy-

188 Buhârî, Teravih, 1, Teheccüd, 16; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 125; Ebu Davud, Salât, hadis no: 1341; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 36; Tirmizî, Salât, 208; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 36, 73, 104.

lelikle bu hadis ile daha önce onun naklettiği diğer hadisler arasında uyum sağlanmış olur.

Üç rekâtın tümünün vitir olması ihtimali de vardır ve her iki ihtimalden daha ağır basanı da budur. Çünkü o kıldığı namazlardan ayrı ayrı söz ederek "Önce dört rekât kılardı, sonra bir dört rekât daha kılardı," demiş ve bunların hepsini güzel ve uzun uzadıya kılmakla nitelendirmiştir. Arkasından da: "Sonra üç rekât kılardı" dediğini görüyoruz. Fakat bu üç rekâtı uzun kılmakla nitelendirmemiş, bu üç rekâtı da bir arada söz konusu etmiştir.

Bize göre işte bu, vitir hakkındadır. Böylelikle onun toplam olarak kılmış olduğu rekât sayısı, Sa'd b. Hişam'ın hadisinde sözünü ettiği iki kısa rekât ile yahut vitirden sonra oturarak kılmış olduğu iki rekât ile onbir rekât olmaktadır.

Ebu Seleme yoluyla gelen rivayetlerin bu anlamda olması daha uygundur. Çünkü bütün rivayetler Hz. Peygamber'in kilo aldıktan sonra kıldığı gece namazını haber vermektedir. Sa'd b. Hişam'ın rivayet ettiği hadis de onun hem kilo aldıktan sonraki namazını, hem de bundan önceki namazını bildirmektedir.

Urve b. ez-Zübeyr de bu hususta Âişe *radıyallahu anhâ*'dan şunu rivayet etmektedir:

١٦٤٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً وَيُوتِرُ مِنْهَا بِوَاحِدَةٍ فَإِذَا فَرَغَ مِنْهَا اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُؤَذِّنُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ.

1642- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in tahdis ettiğine göre, Malik kendisine İbn Şihab'dan tahdis etmiştir. İbn Şihab, Urve'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* geceleyin biri vitir olmak üzere onbir rekât namaz kılardı. Vitrini bitirdikten sonra sağ yanı üzerine yatardı. Nihayet müezzin ona geli(p sabah namazını kılma vaktinin geldiğini bildiri)nce, uzun olmayan iki rekât namaz kılardı.[189]

189 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 121; Ebu Davud, Salât, hadis no: 1335; Tirmizî, Salât, 208; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 35.

Burada kilo almadan önceki namazının dile getirilmiş olması ihtimali vardır. Böylece bu rekâtlar, namaza başlarken kıldığı uzun olmayan iki rekât ile birlikte kıldığı namazın tamamını ifade eder.

Kilo aldıktan sonraki namazı hakkında olması ihtimali de vardır. Buna göre kıldığı onbir rekâtlık namazın dokuz rekâtını vitirle birlikte kılmış, bundan sonra da -Ebu Seleme ile Sa'd b. Hişam ve Abdullah b. Şakîk'in hadislerinde belirtildiği üzere- iki rekâtı oturarak kılmış olur.

Ancak bu hadisi Malik'ten başkaları bazı fazlalıklarla rivayet etmişlerdir:

١٦٤٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ وَعَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ وَابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَهُمْ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِيمَا بَيْنَ أَنْ يَفْرُغَ مِنْ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى الْفَجْرِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً يُسَلِّمُ بَيْنَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ وَيُوتِرُ بِوَاحِدَةٍ وَيَسْجُدُ سَجْدَةً قَدْرَ مَا يَقْرَأُ أَحَدُكُمْ خَمْسِينَ آيَةً فَإِذَا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُ مِنْ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَتَبَيَّنَ لَهُ الْفَجْرُ قَامَ فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُؤَذِّنُ لِلْإِقَامَةِ فَيَخْرُجَ مَعَهُ.

1643- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Yunus'un, Amr b. el-Haris'in ve İbn Ebi Zi'b'in haber verdiklerine göre, İbn Şihab onlara Urve'den şunu haber vermiştir: Urve de Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* yatsı namazını bitirdikten sonra sabah namazına kadar onbir rekât namaz kılardı. Her iki rekâtın sonunda selâm verir, vitir olarak bir tek rekât kılardı. Sizden birinizin elli âyet okuyacağı kadar bir sürede bir secde yapardı. Müezzin sabah ezanını bitirdiğinde ve tan yerinin ağardığını açık seçik gördüğünde kalkıp uzun olmayan iki rekât namaz kılardı. Sonra da sağ yanı üzere yatardı. Nihayet müezzin ona gelip kameti haber verince, onunla birlikte çıkardı.[190]

***

Bu hadisin serdedilişinde kimi raviler diğerlerine göre fazlalıklar zikretmektedir:

190 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 122; Ebu Davud, Salât, hadis no: 1336, 1337.

١٦٤٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1644- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir el-Akadî tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zi'b, ez-Zühri'den tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bu hadiste belirtildiğine göre, Hz. Peygamber'in yatsıdan sonra sabah namazına kadar kıldığı rekâtların toplamı onbirdir.

O halde bu da anlam itibariyle Ebu Seleme'nin hadisi ile aynıdır. Böylelikle bununla onun kilo aldıktan sonraki gece namazını söz konusu ettiğini öğrenmiş oluyoruz.

Âişe *radıyallahu anhâ*'nın "Her iki rekât arasında selâm verdiği" ifadesine gelince; bunun vitirde de, vitrin dışında da her iki rekâtta selâm verdiği anlamına gelme ihtimali vardır. Böylelikle Medinelilerin iki rekât ile vitir arasında selâm vermek şeklindeki kanaatleri sabit olur.

Bu, vitrin dışında her iki rekât arasında selâm verdiği anlamına da gelebilir. Böylelikle, bu hadis ile Sa'd b. Hişam'ın rivayet ettiği hadis arasında uyum meydana gelir, bu hadisler birbirleriyle çelişmemiş olur. Bununla birlikte bu hususta Urve'den, ez-Zühri'nin kendisinden naklettiğinden farklı rivayet de nakledilmiştir. Bu kabilden olmak üzere;

١٦٤٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً ثُمَّ يُصَلِّي إِذَا سَمِعَ النِّدَاءَ رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ.

1645- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Hişam b. Urve'den bildirmiştir. Hişam babasından, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin onüç rekât namaz kılardı. Ezanı işittiği zaman da uzun olmayan iki rekât namaz kılardı.[191]

191 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 121; Ebu Davud, Salât, hadis no: 1339.

Bu ise, İbn Ebi Zi'b'in, Amr'ın ve Yunus'un, ez-Zühri'den, onun Urve'den rivayet ettiği (1643 no'lu) hadiste sözü edilenlere muhaliftir. O halde bu hadiste önceki hadisten fazla olarak sözü edilen iki rekâtın, Sa'd b. Hişam'ın rivayet ettiği (1630 vd.) hadisde geçen çabucak kıldığı iki rekât olması ihtimali de vardır. Bununla birlikte onun kıldığı vitir namazının nasıl olduğuna dair bir delil de bulunmamaktadır.

Bundan dolayı biz de bu hususu inceledik. Şunu gördük:

١٦٤٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوتِرُ بِخَمْسِ سَجَدَاتٍ يَعْنِي رَكَعَاتٍ.

1646- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cerir tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* beş secde yaparak -yani beş rekât kılarak- vitir kılardı.

١٦٤٧- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوتِرُ بِخَمْسِ سَجَدَاتٍ وَلَا يَجْلِسُ بَيْنَهَا حَتَّى يَجْلِسَ فِي الْخَامِسَةِ ثُمَّ يُسَلِّمُ.

1647- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Abdullah b. Bukeyr tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys, Hişam b. Urve'den tahdis etti. O Urve'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beş secde (rekât) ile vitir kılar ve beşincisinde yaptığı oturuşuna kadar (her iki rekât) arasında oturmazdı. Beşinciden sonra da selâm verirdi.

١٦٤٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ قَالَ: ثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ

رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوتِرُ بِخَمْسٍ لَا يَجْلِسُ إِلَّا فِي آخِرِهِنَّ.

1648- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis edip dedi ki: Bize Yunus b. Bukeyr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. İshak, Muhammed b. Cafer b. ez-Zübeyr'den bildirdi. O Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ancak sonlarında oturduğu beş rekât vitir namazı kılardı.[192]

***

Böylelikle Hişam ve Muhammed b. Cafer'in Urve'den naklettikleri bu rivayet, ez-Zühri'nin naklettiği: Onbir rekât kılardı. Bu onbir rekâtın birisini vitir olarak kılar ve her iki rekât arasında da selâm verirdi, şeklindeki rivayeti ile farklılık arzetmektedir.

Bu konuda Urve'den, onun Âişe'den rivayet ettiği, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldığı vitir namazına dair nakledilen rivayette ızdırab (çatışma) bulunduğundan, bu hususta ondan gelen rivayetin delil olma özelliği kalmaz. Biz de başkasının (Urve'den başkasının) ondan naklettiği rivayetlere başvurduk ve bunları inceleyince şunu gördük:

١٦٤٩- عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْغَفَّارِ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُوسَى ابْنُ أَعْيَنَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوتِرُ بِتِسْعِ رَكَعَاتٍ.

1649- Ali b. Abdurrahman bize tahdis edip dedi ki: Bize Abdulgaffar b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Musa b. A'yen, el-A'meş'den tahdis etti. O İbrahim'den, o el-Esved'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* dokuz rekât olarak vitir kılardı.[193]

192 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1359.
193 Tirmizî, Salât, 210; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 293.

١٦٥٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوتِرُ بِتِسْعِ رَكَعَاتٍ.

1650- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Musa b. A'yen, el-A'meş'den tahdis etti. O İbrahim'den, o el-Esved'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* dokuz rekât vitir namazı kılardı.

١٦٥١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوتِرُ بِتِسْعٍ فَلَمَّا بَلَغَ سِنًّا وَثَقُلَ أَوْتَرَ بِسَبْعٍ.

1651- … el-A'meş'den, o Ebu'd-Duhâ'dan, o Mesruk'tan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dokuz rekât vitir namazı kılardı. Yaşı ilerleyip kilo alınca vitir namazını yedi rekât olarak kılmaya başladı.[194]

١٦٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو أَيُّوبَ يَعْنِي ابْنَ خَلَفٍ الطَّبَرَانِيَّ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْجَزَّارِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1652- … el-A'meş'den, o Umâre'den, o Yahya b. el-Cezzâr'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.

***

Bu hadiste onun dokuz rekât vitir kıldığı belirtilmektedir.

194 Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 40; İbn Mâce, İkamet, hadis no: 1190.

أَنَّ فَهْدًا حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ: فِيمَا أَظُنُّ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ تِسْعَ رَكَعَاتٍ.

Ancak Fehd bize tahdis ederek dedi ki: Bize el-Hasen b. er-Rabi tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Ahvas, el-A'meş'den tahdis etti, o İbrahim'den -Ebu Cafer dedi ki: Zannederim- o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in geceleyin dokuz rekât namaz kıldığını rivayet etmiştir.

***

Bu hadiste de sözü geçen o dokuz rekâtın, onun geceleyin kıldığı namaz olduğu belirtilmekte ve böylelikle bu hadis, bundan önce nakledilen el-Esved yoluyla gelen hadise muhalefet etmiş olmaktadır.

Hadiste "vitir" adını vermiş olduğu tüm rekâtların, aralarında vitrin de bulunduğu rekâtların tamamı olması ihtimali vardır. Buna delil ise Yahya b. el-Cezzâr yoluyla gelen hadiste, onun gücü azalmadan önce dokuz rekât kıldığı, yaşı ilerleyince yedi rekât kıldığı şeklindeki (1952 no'lu) rivayettir. Böylelikle bu, Sa'd b. Hişam'ın önce sekiz rekât kılıp sonradan tek bir rekât vitir kıldığı, kilo alınca o sekiz rekâtı altı rekât kılıp yedinci rekâtı vitir olarak kıldığı şeklindeki (1633 no'lu) hadisinde belirtilene uygun düşmektedir.

İşte bu, onun, aralarında vitrin de bulunduğu geceleyin kıldığı namazının tümüne "vitir" adını verdiğinin bir delilidir. Böylelikle bu hususta gelmiş olan rivayetler birbiriyle uyum arzetmekte ve ortada çelişki kalmamaktadır. Şu kadar var ki bizler özel olarak Zürâre b. Evfâ'nın, Sa'd b. Hişam'dan rivayet ettiği (1630 no'lu) hadisin dışında, vitrin gerçek mahiyetine hala vakıf olabilmiş değiliz.

Bu sebeple biz de, acaba bunun dışında vitrin nasıl kılındığına dair bir başka delil var mıdır diye inceledik.

١٦٥٣- حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ كَانَ يُوتِرُ بَعْدَهُمَا بِـ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّك الْأَعْلَى﴾ وَ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَيَقْرَأُ فِي الَّتِي فِي الْوِتْرِ ﴿قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ﴾ وَ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ وَ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾.

1653- … Yahya b. Said'den, o Amre bint Abdurrahman'dan, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sonlarında vitir kıldığı iki rekâtta ***"Sebbihisme Rabbike'l-a'lâ"*** (el-A'lâ, 87/1) ile ***"Kul ya eyyuhe'l-kâfirûn"*** (el-Kâfirûn, 109/1) surelerini ve vitirdeki rekâtta ise ***"Kul huvallahu ehad"*** (el-İhlâs, 112/1), ***"Kul e'ûzu bi Rabbi'l-felak"*** (el-Felak, 113/1) ve ***"Kul e'ûzu bi Rabbi'n-nâs"*** (en-Nâs, 114/1) surelerini okurdu.[195]

١٦٥٤- حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ سَهْلٍ الدِّمْيَاطِيُّ قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوتِرُ بِثَلَاثٍ يَقْرَأُ فِي أَوَّلِ رَكْعَةٍ بِـ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّك الْأَعْلَى﴾ وَفِي الثَّانِيَةِ ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَفِي الثَّالِثَةِ ﴿قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ﴾ وَ«الْمُعَوِّذَتَيْنِ».

1654- … Yahya b. Said'den, o Amre'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* üç rekât vitir namazı kılardı. İlk rekâtta ***"Sebbihisme Rabbike'l-a'lâ"*** suresini, ikinci rekâtta ***"Kul ya eyyuhe'l-kâfirûn"*** suresini, üçüncü rekâtta da ***"Kul huvallahu ehad"*** ile ***"el-Muavvizeteyn"*** denilen ***"el-Felak"*** ve ***"en-Nâs"*** surelerini okurdu.

***

Böylelikle Amre, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği bu hadiste, vitrin keyfiyyetinin nasıl olduğunu haber vermekte ve bu hususta Sa'd b. Hişam'ın rivayetine muvafık düşmektedir. Ayrıca Sa'd onun bu rivayetine ancak bu üç rekâtın sonunda selâm verdiği fazlalığını da eklemiş bulunmaktadır.

١٦٥٥- حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَمْرٍو الدِّمَشْقِيُّ قَالَ: ثَنَا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ الرَّحَبِيِّ، عَنْ أَبِي

195 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1424; Tirmizî, Vitir, 3; Dârekutnî, Sünen, II, 35.

إِدْرِيس، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي وِتْرِهِ فِي ثَلَاثِ رَكَعَاتٍ ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾ وَ«الْمُعَوِّذَتَيْنِ».

1655- … Ebu İdris'ten, o Ebu Musa'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kıldığı vitrinin üç rekâtında ***"Kul huvallahu ehad"*** suresi ile "*el-Muavvizeteyn*" (el-Felak ve en-Nâs) surelerini okurdu.

***

Böylelikle bu hadis de Sa'd'ın ve Amre'nin rivayet ettikleri hadise uygun düşmektedir.

١٦٥٦- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَيْسٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ: بِكَمْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوتِرُ؟ قَالَتْ: كَانَ يُوتِرُ بِأَرْبَعٍ وَثَلَاثٍ، وَثَمَانٍ وَثَلَاثٍ، وَعَشْرٍ وَثَلَاثٍ وَلَمْ يَكُنْ يُوتِرُ بِأَنْقَص مِنْ سَبْعٍ وَلَا بِأَكْثَرَ مِنْ ثَلَاث عَشْرَةَ.

1656- … Abdullah b. Ebi Kays dedi ki: Ben Âişe'ye: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vitir namazını kaç rekât olarak kılardı? diye sordum. O: O, vitri dört rekât ve üç rekât, sekiz rekât ve üç rekât, on rekât ve üç rekât olarak kılardı, fakat yedi rekâttan az, onüç rekâttan çok vitir kılmazdı, dedi.[196]

***

Bu hadiste de Âişe *radıyallahu anhâ*'nın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in geceleyin kıldığı nafile namazdan bahsettiğini ve onun bu namaza "vitir" adını verdiğini görmekteyiz. Şu kadar var ki üç rekât ile o üç rekâtla birlikte sözünü ettiği diğer rekâtlar arasında bir farklılık gözetmiştir. Bunun tek sebebi ise, o üç rekâtın onlardan önce kılınan diğer rekâtlardan ayrı bir anlamı olmasıdır. İşte bu, el-Esved'in, Mesruk'un ve Yahya b. el-Cezzâr'ın rivayet ettikleri (1649-1652 arasındaki) hadisin anlamının ne olduğunu da göstermektedir.

196 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1362.

Yine buna delil Âişe *radıyallahu anhâ*'dan nakledilen şu sözlerdir:

١٦٥٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ ابْنِ جُبَيْرِ بْنِ شَيْبَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ الْوِتْرُ سَبْعًا وَخَمْسًا، وَالثَّلَاثُ بُتَيْرَاءُ.

1657- … Said b. el-Müseyyeb'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Vitir namazı yedi rekât, beş rekât ve kısa tutulan üç rekât idi.[197]

***

Böylelikle Âişe *radıyallahu anhâ*, vitrin, öncelerinde hiçbir namaz kılınmadan sadece üç rekât olarak kılınmasını hoş görmediğini ifade etmektedir. Ancak ondan önce (en az iki) namaz kılınması gerekir. Ona göre vitrin en güzeli ya dört rekâtın ya da iki rekâtın önceden kılınması şeklinde olduğundan, o, sonralarında vitrin kılınması uygun olan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in geceleyin kıldığı tatavvu (nafile) namazlarını söz konusu edip bunların diğeri ile birlikte kılınmasına "vitir" adını vermiştir.

Ancak ondan vitrin üç rekât olarak kılındığını belirttiği de sabit olmaktadır. Böylece onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, Sa'd b. Hişam'ın da ondan yaptığı rivayet de sabit olmaktadır. Çünkü onun sözü olarak gelen rivayet ile Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği rivayet birbiriyle uyuşmaktadır.

Bununla da vitrin ancak sonlarında selâm verilen üç rekât olduğu sabit olmaktadır.

Şu kadar var ki, Hişam b. Urve'nin babasından (Urve'den) bu hususta rivayet etmiş olduğu, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* vitir namazını beş rekât olarak kılar ve ancak sonlarında otururdu, şeklindeki rivayetin bir anlamını tespit edemedik.

Çünkü genel olarak onun babasından ve başkalarından, onların Âişe *radıyallahu anhâ*'dan naklettikleri rivayet buna muhaliftir. O halde çoğunluktan

197 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 294.

gelen rivayetin, onun tek başına naklettiği rivayetten daha uygun olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* kanalıyla Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu konuda bazı rivayetler de nakledilmiş olup bunların da ihtiva ettiği anlam, Âişe *radıyallahu anhâ*'nın rivayet ettiği hadisin anlamını taşımaktadır.

Aşağıdaki rivayet bu kabildendir:

١٦٥٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ وَبَكَّارٌ قَالَا: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي جَمْرَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً.

1658- … Ebu Cemra'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gecede onüç rekât namaz kılardı.[198]

***

Aşağıdaki rivayet de bu türdendir.

١٦٥٩- حَدَّثَنَا ابْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ: ثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ خَالَتِهِ مَيْمُونَةَ، فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ اللَّيْلِ يُصَلِّي فَقُمْتُ فَتَوَضَّأْتُ، ثُمَّ قُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ فَجَذَبَنِي فَأَدَارَنِي عَنْ يَمِينِهِ، فَصَلَّى ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، قِيَامُهُ فِيهِنَّ سَوَاءٌ.

1659- … İkrime b. Halid'den, onun İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas bir gece teyzesi Meymûne'nin evinde kalmıştı. Gecenin bir vakti Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kalkıp namaz kıldı. Ben de kalkıp abdest aldım, sonra da onun sol tarafına durdum. Beni tutup sağ tarafına geçirdi. Onüç rekât namaz kıldı. Bu rekâtların hepsinde ayakta duruşu (hemen hemen) birbirine eşitti.[199]

198 Bundan sonra gelecek hadislerin kaynaklarına bakınız.
199 Buhârî, Vudu, 37, el-Amel fi's-Salât, 1; Malik, Salâtu'l-Leyl, 11.

Şu hadis de bu türdendir:

١٦٦٠- حَدَّثَنَا بَكَّارٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ قَالَ: سَمِعْتُ كُرَيْبًا يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَذَكَرَ مِثْلَهُ وَقَالَ: فَتَكَامَلَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً.

1660- … Seleme b. Kuheyl dedi ki: Ben Kureyb'i İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan tahdis ederken dinledim deyip aynısını zikretti ve şunları ekledi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldığı namaz onüç rekâtı buldu.[200]

***

Böylelikle bu hadis ile Âişe *radıyallahu anhâ*'nın rivayet ettiği hadis Hz. Peygamber'in kıldığı rekâtların onüç rekât olması yönüyle ittifak halindedir.

Ancak İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın hadisinde etraflı bir açıklama bulunmamaktadır. Bu sebeple biz de bu konuda etraflı açıklamaların yer aldığı İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan gelen bir rivayet bulunup bulunmadığını görmek istedik. Bunu inceleyince şunu gördük:

١٦٦١- عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ قَالَ: ثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَمَرَنِي الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنْ أَبِيتَ بِآلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَقَدَّمَ إِلَيَّ أَنْ لَا تَنَامَ حَتَّى تَحْفَظَ لِي صَلَاةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

قَالَ: فَصَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ، ثُمَّ نَامَ، ثُمَّ قَامَ، فَبَالَ، ثُمَّ تَوَضَّأَ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، لَيْسَتَا بِطَوِيلَتَيْنِ وَلَا بِقَصِيرَتَيْنِ، ثُمَّ عَادَ إِلَى فِرَاشِهِ، ثُمَّ نَامَ حَتَّى سَمِعْتُ غَطِيطَهُ أَوْ خَطِيطَهُ ثُمَّ اسْتَوَى وَفَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ حَتَّى صَلَّى سِتَّ رَكَعَاتٍ وَأَوْتَرَ بِثَلَاثٍ.

1661- Ali b. Ma'bed bize tahdis edip dedi ki: Bize Şebabe b. Sevvar tahdis edip dedi ki: Bize Yunus b. Ebi İshak, el-Minhal b. Amr'dan tahdis etti.

200 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 187; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 284.

O Ali b. Abdullah b. Abbas *radıyallahu anhum*'dan, o babasından (Abdullah b. Abbas'tan), onun şöyle dediğini rivayet etti: el-Abbas bana Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hane halkı yanında gecelememi emretti ve: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazını benim için iyice bellemedikçe uyuma, dedi.

(İbn Abbas) dedi ki: Bunun üzerine ben de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yatsı namazını kıldım. Sonra uyudu, daha sonra kalktı, küçük abdestini bozdu. Ardından kalkıp abdest aldı. Sonra ne uzun ne kısa sayılabilecek iki rekât namaz kıldı. Namazını kılınca tekrar yatağına döndü ve uyudu. Öyle ki ben onun horlamasını duydum. Sonra kalktı ve yine önceki gibi namaz kıldı. Nihayet (bu suretle) altı rekât namaz kıldı ve üç rekât da vitir kıldı.[201]

١٦٦٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: ثَنَا أَبِي عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

1662- … Habîb b. Ebi Sâbit'ten, o Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Babam bana İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan tahdis etti deyip hadisi aynen zikretti.

١٦٦٣- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا حُصَيْنٌ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: ثُمَّ أَوْتَرَ وَلَمْ يَقُلْ بِثَلَاثٍ.

1663- … Habîb b. Ebi Sâbit'ten, o Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'tan, o babasından (Ali b. Abdullah'tan), o dedesinden (Abdullah b. Abbas'tan), o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti. Ancak: Sonra vitir kıldı, dedi. Fakat "üç rekât" kaydını söylemedi.

***

201 Buhârî, İlm, 41, Ezan, 75; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 341.

Böylelikle Ali b. Abdullah b. Abbas babasından, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözü geçen namazları arasında vitir namazını nasıl kıldığını bildirmekte, bunu üç rekât olarak kıldığını haber vermekte ve tatavvu rekâtların sayısı hususunda (1658 no'lu) Ebu Cemra, (1659 no'lu) İkrime b. Halid ve (1660 no'lu) Kureyb yoluyla gelen hadislere -nafile rekâtların sayısı hususunda- muhalefet etmiş bulunmaktadır.

Said b. Cübeyr ise bu hususta İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan şunu rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ يَقُولُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا. ح

Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis edip dedi ki: Ben Said b. Cübeyr'i, İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan şunu naklederken dinledim, H.

١٦٦٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ. ح

1664- Bize İbn Merzuk da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis etti, H.

١٦٦٥- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ زِيَادٍ قَالَا: ثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: بِتُّ فِي بَيْتِ خَالَتِي مَيْمُونَةَ، فَصَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ، ثُمَّ جَاءَ فَصَلَّى أَرْبَعًا، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى خَمْسَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ نَامَ حَتَّى سَمِعْتُ غَطِيطَهُ أَوْ خَطِيطَهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ.

1665- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ziyad tahdis edip (Ebu Âmir'le birlikte) dediler ki: Bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis etti. O Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir gece teyzem Meymûne'nin evinde kaldım. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatsı namazını kıl(dır)dı. Sonra gelip dört rekât namaz kıldı. Daha sonra kalkıp beş rekât kıldı. Ardından iki rekât kıldı.

Sonra uyudu. Öyle ki ben onun horlamasını duydum, sonra çıkıp namaza gitti.[202]

***

Bu hadiste de ikisi vitirden sonra olmak üzere (toplam olarak) onbir rekât kıldığı belirtilmektedir.

Böylelikle aralarında vitrin de bulunduğu dokuz rekât hususunda Ali b. Abdullah'a uygun rivayette bulunmuş, ondan ayrı olarak da vitirden sonra iki rekât daha kıldığını belirtmiş olmaktadır.

Said b. Cübeyr ve Yahya b. el-Cezzâr, İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ayrı olarak kıldığı vitrinin üç rekât olduğuna delalet eden rivayetler nakletmişlerdir.

Şu rivayet bu kabildendir:

١٦٦٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرٍ النَّهْشَلِيُّ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْجَزَّارِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوتِرُ بِثَلَاثِ رَكَعَاتٍ.

1666- … Habîb b. Ebi Sabit'ten, onun Yahya b. el-Cezzâr'dan, onun İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* üç rekât vitir namazı kılardı.

١٦٦٧- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا لُوَيْنٌ قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1667- … Ebu İshak'dan, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı rivayeti nakletmiştir.

202 Buhârî, İlm, 41, Vudu, 5, Ezan, 57, 59, 161; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 181, 182, 184, 185; Nesâî, İmamet, 2, Tatbik, 63.

١٦٦٨- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا لُوَيْنٌ قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ عَنْ مُخَوَّلٍ عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوتِرُ بِثَلَاثٍ، يَقْرَأُ فِي الْأُولَى بِـ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ وَفِي الثَّانِيَةِ ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَفِي الثَّالِثَةِ ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾.

1668- … Müslim el-Batîn'den, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vitir namazını üç rekât olarak kılardı. Birincisinde ***"Sebbihisme Rabbike'l-a'lâ"*** (el-A'lâ, 87/1) suresini, ikincisinde ***"Kul ya eyyuhe'l-kâfirûn"*** (el-Kâfirûn, 109/1) suresini, üçüncüsünde de ***"Kul huvallahu ehad"*** (el-İhlâs, 112/1) suresini okurdu.

١٦٦٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ رَجَاءٍ قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1669- … Ebu İshak'dan, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etmiştir.

***

İşte bu rivayetlerde, Ali b. Abdullah'ın babasından (Abdullah b. Abbas'tan) rivayet ettiği Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vitrinin üç rekât olduğuna dair rivayeti, gerçek mahiyeti ile ortaya koymaktadır.

Kureyb de İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan bu konuda şu rivayeti zikretmiştir:

١٦٧٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْوُحَاظِيُّ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ: ثَنَا شَرِيكُ بْنُ أَبِي نَمِرٍ أَنَّ كُرَيْبًا أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: بِتّ لَيْلَةً عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا انْصَرَفَ مِنَ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ انْصَرَفْتُ مَعَهُ، فَلَمَّا دَخَلَ الْبَيْتَ رَكَعَ رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، رُكُوعُهُمَا مِثْلُ سُجُودِهِمَا. وَسُجُودُهُمَا مِثْلُ

قِيَامِهِمَا، ثُمَّ اضْطَجَعَ مَكَانَهُ فِي مُصَلَّاهُ، حَتَّى سَمِعْتُ غَطِيطَهُ، ثُمَّ تَعَارَّ ثُمَّ تَوَضَّأَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ كَذَلِكَ، ثُمَّ اضْطَجَعَ ثَانِيَةً مَكَانَهُ فَرَقَدَ حَتَّى سَمِعْتُ غَطِيطَهُ، ثُمَّ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ خَمْسَ مَرَّاتٍ فَصَلَّى عَشْرَ رَكَعَاتٍ ثُمَّ أَوْتَرَ بِوَاحِدَةٍ، وَأَتَاهُ بِلَالٌ فَآذَنَهُ بِالصُّبْحِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ.

1670- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Vuhâzî tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl tahdis edip dedi ki: Bize Şerik b. Ebi Nemir'in tahdis ettiğine göre, Kureyb, Şerik'e şunu haber vermiştir: O İbn Abbas *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinlemiştir: Bir gece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında kaldım. Yatsı namazını kıl(dır)dıktan sonra ben de onunla birlikte (eve) gittim. Eve girince uzun olmayan iki rekât namaz kıldı. O iki rekâtın rükûları secdeleri gibi, secdeleri de kıyamları gibiydi. Sonra namaz kıldığı yere yattı. Öyle ki ben onun horlamasını duydum. Sonra uyandı, arkasından abdest alıp bu şekilde iki rekât namaz kıldı. Sonra ikinci defa olduğu yere yattı. Ben onun horlamasını duyacak kadar uykuya daldı. Sonra aynısını beş defa tekrarladı. Böylelikle on rekât namaz kılmış oldu, sonra da bir rekât vitir kıldı. Bilâl gelip ona sabah namazının vaktinin girdiğini bildirdi. Hemen iki rekât namaz kıldı. Sonra sabah namazına çıktı.[203]

***

Bu hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in on rekât kıldıktan sonra bir rekât vitir kıldığını haber vermektedir. Ancak daha önceden iki rekât kıldığı tek bir rekât ile vitir kılmış olması ihtimali de vardır. Bu durumda bu tek rekât ile vitir üç rekâtı bulmuş olur. Böylelikle bu hadisin ihtiva ettiği anlam ile Ali b. Abdullah'ın, Said b. Cübeyr'in ve Yahya b. el-Cezzâr'ın rivayet ettiği hadisin anlamı uyum arz etmiş olur.

Daha sonra acaba ondan bunu açıklığa kavuşturacak rivayet gelmiş midir diye baktık ve şunu gördük:

١٦٧١- إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُنْقِذٍ الْعُصْفُرِيُّ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ: ثنا عَبْدُ رَبِّهِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ قَيْسٍ عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا حَدَّثَهُ قَالَ: فَصَلَّى

203 1665 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَوْتَرَ بِثَلَاثٍ.

1671- … Mahreme b. Süleyman'dan, onun İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın azadlısı Kureyb'den rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* ona tahdis ederek şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yatsıdan sonra iki rekât namaz kıldı. Sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât daha kıldı, sonra da üç rekât vitir kıldı.

***

Böylelikle bu hadis ile İbn Ebi Davud'un rivayet ettiği (1670 no'lu) hadis toplam olarak onbir rekât kılmış olduğu hususunda ittifak arzetmekte, bu hadiste ayrıca bunlar arasında vitrin üç rekât olduğunu açıkça ifade etmektedir. Bununla İbn Ebi Davud'un hadisinde sözünü ettiği: "Sonra iki rekât vitir kıldı" şeklindeki hadisinin manası sabit olmaktadır. Bu da birden önce iki rekât ile birlikte vitir kıldığı ve iki rekâtın tek rekât ile birlikte vitri teşkil ettiği anlamına gelir.

١٦٧٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ كُرَيْبٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا حَدَّثَهُ أَنَّهُ بَاتَ لَيْلَةً عِنْدَ مَيْمُونَةَ وَهِيَ خَالَتُهُ فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَوْتَرَ، ثُمَّ اضْطَجَعَ، ثُمَّ جَاءَهُ الْمُؤَذِّنُ، فَقَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ.

1672- … Mahreme b. Süleyman'dan, onun Kureyb'den rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* Kureyb'e şunu tahdis etmiştir: Bir gece teyzesi Meymûne'nin yanında kalmıştı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iki rekât namaz kıldı. Sonra iki rekât daha, sonra iki rekât daha, sonra iki rekât daha, sonra iki rekât daha, sonra iki rekât daha kıldı, sonra vitir kıldı, ardından yattı. Sonra ona müezzin gelince kalktı ve uzun olmayan iki rekât namaz kıldı, sonra da dışarı çıkıp sabah namazını kıldırdı.[204]

204 1659 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Bu hadiste fazladan iki rekâtı daha zikretmektedir. Fakat vitir konusunda diğer hadise muhalefet etmemektedir. Böylelikle İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan nakletmiş olduğumuz rivayetler hep birlikte ele alındığı takdirde, bunlar Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vitir namazını üç rekât olarak kıldığını ortaya koymaktadır.

İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan bu hususta onun sözü olarak da bazı rivayetler nakledilmiştir.

١٦٧٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَجَّاجِ الْحَضْرَمِيُّ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَطَاءٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِنِّي لَأَكْرَهُ أَنْ يَكُونَ بَتْرَاءَ ثَلَاثًا، وَلَكِنْ سَبْعًا أَوْ خَمْسًا.

1673- … el-A'meş'den, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben arkası kesik olacağı için (vitir namazının) üç rekât olarak kılınmasını hoş görmüyorum. Bu sebeple (vitir) yedi ya da beş rekât olarak (kılınsın diyorum).[205]

١٦٧٤- حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْغَافِقِيُّ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ.

1674- … Bize Süfyan b. Uyeyne, el-A'meş'ten tahdis etti, hadisi senediyle buna yakın olarak zikretti.

١٦٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: أَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1675- … Bize Şu'be, el-A'meş'den bildirdi, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bize göre bu, onun öncesinde nafile kılmadığı bir vitir kılmayı mekruh

205 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 293.

gördüğü ve ondan önce iki yahut dört rekât nafile kılmayı sevdiği anlamına gelir.

Bir kimse: İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan bundan farklı rivayet nakledilmiştir, der ve:

١٦٧٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ عَطَاءٍ: قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: هَلْ لَك فِي مُعَاوِيَةَ أَوْتَرَ بِوَاحِدَةٍ، وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَعِيبَ مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَصَابَ مُعَاوِيَةُ.

1676- … el-Evzâî'den, o Ata'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'ya: Muaviye hakkında ne dersin? O tek bir rekât olarak vitir kıldı, dedi. Bu sözleriyle de Muaviye'yi ayıplamak istemişti. Bunun üzerine İbn Abbas: Muaviye isabet etmiştir, dedi.

***

Şeklindeki rivayeti zikrederse, cevabımız şu olur: İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun Muaviye'nin bu uygulamasına tepki gösterip karşı çıktığını ortaya koyan rivayetler de nakledilmiştir. Şöyle ki;

١٦٧٧- أَنَّ أَبَا غَسَّانَ مَالِكَ بْنَ يَحْيَى الْهَمْدَانِيَّ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ قَالَ: أَنَا عِمْرَانُ بْنُ حُدَيْرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ عِنْدَ مُعَاوِيَةَ نَتَحَدَّثُ حَتَّى ذَهَبَ هَزِيعٌ مِنَ اللَّيْلِ، فَقَامَ مُعَاوِيَةُ، فَرَكَعَ رَكْعَةً وَاحِدَةً، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: مِنْ أَيْنَ تُرَى أَخَذَهَا الْحِمَارُ.

1677- … İkrime dedi ki: Ben İbn Abbas ile birlikte Muaviye'nin yanındaydım. Birlikte konuşuyorduk. Nihayet gecenin bir bölümü geçtikten sonra Muaviye kalkıp bir tek rekât namaz kıldı. Bunun üzerine İbn Abbas: Sence bu eşek bunu nereden öğrenmiş olabilir, dedi.

١٦٧٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا عِمْرَانُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ الْحِمَارُ.

1678- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize İmran tahdis etti ve senediyle aynı rivayeti zikretti. Ancak rivayetinde "Bu eşek" lafzını söylemedi.

***

İbn Abbas'ın "Muaviye isabet etmiştir" sözü, ona karşı takiyye kabilinden söylenmiş olabilir. Yani bu sözünü, başka hususta isabet etmiştir anlamında söylemiş olması mümkündür. Çünkü onun ile aynı çağda yaşıyordu. Bize göre İbn Abbas'ın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını bildiği fiiline aykırı olan bu uygulamayı doğru kabul etmesi düşünülemez.

İbn Abbas'tan vitrin üç rekât olduğu hususunda şu rivayetler nakledilmiştir:

١٦٧٩- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَهْمِيُّ قَالَ: أَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي مَنْصُورٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ الْوِتْرِ فَقَالَ: ثَلَاثٌ.

1679- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed el-Fehmî tahdis edip dedi ki: Bize İbn Lehîa, Abdulaziz b. Salih'ten bildirdi. O Ebu Mansur'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Abbas *radıyallahu anhumâ*'ya vitre dair soru sordum. O: Üç rekâttır, dedi.

١٦٨٠- قَالَ: ابْنُ لَهِيعَةَ: وَحَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدَةَ عَنْ أَبِي مَنْصُورٍ بِذَلِكَ.

1680- İbn Lehîa dedi ki: Ayrıca Yezid b. Ebi Habîb de bana Amr b. el-Velid b. Abde'den tahdis etti, o Ebu Mansur'dan bu hadisi nakletti.

١٦٨١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ أَبِي يَحْيَى قَالَ: سَمَرَ الْمِسْوَرُ بْنُ مَخْرَمَةَ وَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حَتَّى طَلَعَتْ الْحَمْرَاءُ ثُمَّ نَامَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَلَمْ يَسْتَيْقِظْ إِلَّا بِأَصْوَاتِ أَهْلِ الزَّوْرَاءِ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ: أَتَرَوْنَنِي أُدْرِكُ أُصَلِّي

ثَلَاثًا، يُرِيدُ الْوِتْرَ وَرَكْعَتَيِ الْفَجْرِ وَصَلَاةَ الصُّبْحِ، قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَالُوا: نَعَمْ، فَصَلَّى، وَهَذَا فِي آخِرِ وَقْتِ الْفَجْرِ.

1681- … Ebu Yahya dedi ki: el-Misver b. Mahreme ile İbn Abbas *radıyallahu anh* bir gece (tanyeri ağarmadan önce çıkan) el-Hamrâ (denilen kırmızı) yıldızı doğuncaya kadar sohbet ettiler. Daha sonra İbn Abbas *radıyallahu anh* uyudu. (Peygamber mescidi yakınındaki) ez-Zevra ahalisinin sesleri ile uyandı. Arkadaşlarına: Ne dersiniz? Güneş doğmadan önce -vitri, sabah namazının (sünnet) iki rekâtı ile sabah namazını kastederek- üç namazı yetiştirebilir miyim? diye sordu. Arkadaşları: Evet, dediler. O da (bu namazları) kıldı. Bu da, sabah namazının son vaktinde olmuştu.

***

O halde sabah namazının vaktinin geçeceğinden korkmakla birlikte, vitir için üç rekâttan aşağısının yeterli olabileceğini kabul ettiği halde, bu şartlarda kalkıp vitir namazını üç rekât olarak kılması imkânsız bir şeydir.

İşte bu da, ondan vitre dair gelen hadislerin anlamının üç rekât olduğu şeklinde yapmış olduğumuz yorumun doğru olduğunun delilidir.

Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan da vitrin üç rekât olduğu hususunda rivayetler gelmiştir.

١٦٨٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْحَارِثِ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوتِرُ بِتِسْعِ سُوَرٍ مِنَ الْمُفَصَّلِ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى ﴿أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ﴾ وَ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ وَ﴿إِذَا زُلْزِلَتْ﴾ وَفِي الثَّانِيَةِ ﴿وَالْعَصْرِ﴾ وَ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ﴾ وَ ﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ﴾ وَفِي الثَّالِثَةِ ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَ﴿تَبَّتْ﴾ وَ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾.

1682- … Ebu İshak'tan, o el-Haris'den, o Ali'den, Ali'nin şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Mufassal surelerden dokuz sure okuyarak vitir namazını kılardı. Birinci rekâtta ***"Elhâkümü't-tekâsür,"*** ***"İnnâ enzelnâhu fî leyleti'l-kadr"*** ile ***"İzâ zülzilet"*** surelerini, ikinci rekâtta ***"Ve'l-asr,"*** ***"İzâ câe nasrullâhi"*** ve ***"İnnâ a'tayneke'l-kevser"*** surelerini,

üçüncü rekâtta da "***Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn,"*** ***"Tebbet"*** ve ***"Kul huvallahu ehad"*** surelerini okurdu.[206]

***

İmran b. Husayn da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bunun bir benzerini rivayet etmiştir:

١٦٨٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ قَالَ: ثنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، عَنِ الْحَجَّاجِ، عَنْ قَتَادَةَ عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْوِتْرِ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى بِـ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّك الْأَعْلَى﴾ وَفِي الثَّانِيَةِ ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَفِي الثَّالِثَةِ ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾.

1683- … Katade'den, onun Zürâre b. Evfâ'dan, onun da İmran b. Husayn'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* vitir namazının ilk rekâtında ***"Sebbihisme Rabbike'l-a'lâ"*** suresini, ikinci rekâtta ***"Kul ya eyyuhe'l-kâfirûn"*** suresini, üçüncü rekâtta da ***"Kul huvallahu ehad"*** suresini okurdu.

***

Zeyd b. Halid el-Cühenî de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu hususta şunu rivayet etmektedir:

١٦٨٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَهُ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّهُ قَالَ: لَأَرْمُقَنَّ صَلَاةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فَتَوَسَّدْتُ عَتَبَتَهُ أَوْ فُسْطَاطَهُ فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ -ثَلَاثَ مِرَارٍ- ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، هُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ أَوْتَرَ، فَذَلِكَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً.

206 Tirmizî, Vitr, 7.

1684- … Abdullah b. Ebi Bekir'den, onun babasından rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Kays b. Mahreme'nin kendisine Zeyd b. Halid el-Cühenî'den haber verdiğine göre, Zeyd, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in nasıl namaz kıldığını iyice görmeyi kararlaştırmış ve bu hususta şunları anlatmıştır: Bunun üzerine onun eşiği üzerine -yahut çadırının önüne- başımı koydum. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uzun olmayan iki rekât kıldı. Sonra -üç defa- uzun, uzun, uzun iki rekât kıldı, sonra iki rekât kıldı. Ancak bu iki rekât önceki iki rekâttan daha kısa idi. Sonra iki rekât kıldı. Bu iki rekât da önceki iki rekâttan daha kısa sürdü. Sonra vitir kıldı. Böylece onüç rekât kılmış oldu.[207]

***

Bu gibi hadisler hakkında söylenecekler, bundan önce geçenler hakkında söylenenler gibidir.

Bu hususta Ebu Umame'nin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den yaptığı rivayet de gelmiştir:

١٦٨٥- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ قَالَ: ثَنَا عُمَارَةُ بْنُ زَاذَانَ، عَنْ أَبِي غَالِبٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوتِرُ بِتِسْعٍ، فَلَمَّا بَدَّنَ وَكَثُرَ لَحْمُهُ أَوْتَرَ بِسَبْعٍ وَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ يَقْرَأُ فِيهِمَا ﴿إِذَا زُلْزِلَتْ﴾ وَ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾.

1685- … Ebu Gâlib'den, onun Ebu Umame'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dokuz rekât vitir namazı kılardı. Ancak kilo alınca yedi rekât vitir kılmaya başladı. İki rekât da oturarak kıldı. Bu iki rekâtta ***"İzâ zulzilet"*** ile ***"Kul ya eyyuhe'l-kâfirûn"*** surelerini okurdu.[208]

***

Bunlar çift olarak kıldığı tatavvu rekâtları ile vitri olabilir. Böylelikle o, daha önce ondan gelmiş olan bazı rivayetler hakkında söylediğimiz gibi, hepsini vitir olarak adlandırmış olmaktadır.

---

207 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 195; Ebu Davud, Tatavvu, hadis no: 1366; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 193.

208 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 269.

Nitekim Ebu Umame'den kendi fiilî uygulaması olarak buna delil olacak rivayet nakletmiş bulunmaktayız:

١٦٨٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانٍ عَنْ أَبِي غَالِبٍ أَنَّ أَبَا أُمَامَةَ كَانَ يُوتِرُ بِثَلَاثٍ.

1686- … Bize Süleyman b. Hayyân'ın Ebu Gâlib'den tahdis ettiğine göre, Ebu Ümame üç rekât vitir namazı kılardı.[209]

***

Bununla Ebu Ümame'ye göre vitrin zikrettiğimiz şekilde olduğu sabit olmaktadır. Onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bundan farklı bir bilgi edinmiş olduğu halde, böyle bir şeyi kabullenmiş olması imkânsızdır. Ancak onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fiili uygulaması olarak bildiği hususun anlamı da açıkladığımız şekildedir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Yine bu konuda Ümmü'd-Derdâ'nın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği rivayetler de gelmiştir.

١٦٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْجَزَّارِ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوتِرُ بِثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، فَلَمَّا كَبِرَ وَضَعُفَ أَوْتَرَ بِسَبْعٍ.

1687- … Amr b. Mürre'den, o Yahya b. el-Cezzâr'dan, o Ümmü'd-Derdâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onüç rekât vitir namazı kılardı. Ancak yaşlanıp gücü azalınca yedi rekât vitir kılmaya başladı.[210]

***

Bu gibi rivayetler hakkında yapılacak açıklamalar, Ebu Umame hadisiyle ilgili yapılan açıklamalar gibidir.

209 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 293, 294.
210 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 293; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XXIII, 344.

Bu konuda Ümmü Seleme'nin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği rivayet de gelmiştir:

١٦٨٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مَنْصُورٍ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ مِقْسَمٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوتِرُ بِخَمْسٍ وَبِسَبْعٍ لَا يَفْصِلُ بَيْنَهُنَّ بِسَلَامٍ وَلَا كَلَامٍ.

1688- … el-Hakem'den, o Miksem'den, o Ümmü Seleme'den, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beş rekât ve yedi rekât olarak vitir namazı kılar, aralarını selâmla ya da konuşma ile ayırmazdı.[211]

***

Bu şekilde vitir kılmak, vitir muhkem hale gelmeden önce olabilir. Dileyen beş rekât, dileyen de yedi rekât kılabilirdi. Onlardan istenen yalnızca belli bir sayısı olmadan vitir namazı kılmalarıydı.

Ebu Eyyub'dan da bunun böyle olduğuna delil teşkil eden rivayet nakledilmiştir:

١٦٨٩- حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنَا سُفْيَانُ بْنُ حُسَيْنٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَوْتِرْ بِخَمْسٍ، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَبِثَلَاثٍ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَبِوَاحِدَةٍ، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَأَوْمِئْ إِيمَاءً».

1689- … Ata b. Yezid el-Leysî'den, o Ebu Eyyub el-Ensârî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Beş rekât vitir namazı kıl. Buna gücün yetmezse üç rekât kıl, eğer buna da gücün yetmezse tek rekât kıl, bunu da yapamazsan îmâ ile kıl."***[212]

211 Taberânî, el-Mu'cem el-Kebîr, XXIII, 378.
212 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 295.

١٦٩٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ قَالَ: ثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ أَوْتَرَ بِخَمْسٍ فَحَسَنٌ، وَمَنْ أَوْتَرَ بِثَلَاثٍ فَقَدْ أَحْسَنَ، وَمَنْ أَوْتَرَ بِوَاحِدَةٍ فَحَسَنٌ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَلْيُومِئْ إِيمَاءً».

1690- ... ez-Zühri'den, o Ata b. Yezid'den, o Ebu Eyyub'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Vitir bir haktır. Kim beş rekât vitir kılarsa, bu güzeldir. Kim üç rekât vitir kılarsa, yine güzel bir iş yapmış olur. Kim tek bir rekât vitir kılarsa, bu da güzeldir. Artık buna da gücü yetmeyen olursa, o da îmâ yoluyla kılsın."***[213]

١٦٩١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الضَّحَّاكِ قَالَ: ثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: ثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ شَاءَ أَوْتَرَ بِخَمْسٍ، وَمَنْ شَاءَ أَوْتَرَ بِثَلَاثٍ، وَمَنْ شَاءَ أَوْتَرَ بِوَاحِدَةٍ».

1691- ... Bize ez-Zühri, Ata b. Yezid'den tahdis etti. Onun Ebu Eyyub'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Vitir bir haktır. Dileyen beş rekât vitir kılsın, dileyen üç rekât vitir kılsın, dileyen tek bir rekât vitir kılsın."***[214]

١٦٩٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ: الْوِتْرُ حَقٌّ أَوْ وَاجِبٌ، فَمَنْ شَاءَ أَوْتَرَ بِسَبْعٍ، وَمَنْ شَاءَ أَوْتَرَ بِخَمْسٍ، وَمَنْ شَاءَ أَوْتَرَ بِثَلَاثٍ، وَمَنْ شَاءَ أَوْتَرَ بِوَاحِدَةٍ، وَمَنْ غُلِبَ إِلَى أَنْ يُومِئَ فَلْيُومِئْ.

1692- ... ez-Zühri'den, onun Ata b. Yezid el-Leysî'den, onun Ebu Eyyub'dan rivayet ettiğine göre, Ebu Eyyub şöyle demiştir: Vitir bir haktır -yahut vacibtir.- Dileyen yedi rekât, dileyen beş rekât vitir kılsın, dileyen üç rekât, dileyen bir rekât vitir kılsın. Ancak kim de yalnızca îma ile kılabilecekse, o da îma ile kılsın.[215]

---

213 Dârekutnî, Sünen, II, 23.
214 İbn Mâce, İkamet, 123.
215 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1422; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 40; Dârekutnî, Sünen, II, 22; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 295.

Böylelikle bu hadiste o, onların arzu ettikleri şekilde vitir kılmakta muhayyer olduklarını haber vermektedir. Kıldıkları namazların rekât sayısı vitir (tek) olduktan sonra, bunun için ayrıca ne bir vakit, ne de bir sayı söz konusu idi.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra ümmet bunun aksi yönünde icmâ' etmiştir ve onlar vitir kılan herkese göre, bir kısmını terk etmenin caiz olmayacağı şekilde vitir kılmışlardır.

İşte onların bu icmâ'ı, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in daha önceden söylemiş olduğu (diğer) sözlerinin neshedilmiş olduğuna delildir. Çünkü şanı yüce Allah onları (ümmeti) dalalet üzere birleştirip bir araya getirmez.

Bu hususta Abdurrahman b. Ebzâ, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*-den şunu rivayet etmektedir:

١٦٩٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْمُطَرِّفُ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ عَنْ زُبَيْدٍ، عَنْ ذَرٍّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبْزَى، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْوِتْرَ فَقَرَأَ فِي الْأُولَى بِـ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّك الْأَعْلَى﴾ وَفِي الثَّانِيَةِ ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَفِي الثَّالِثَةِ ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ: «سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ» ثَلَاثًا، يَمُدُّ صَوْتَهُ بِالثَّالِثَةِ.

1693- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Mutarrif b. Ebi'l-Vezir tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Talha, Zübeyd'den tahdis etti. O, Zerr'den, o Said b. Abdurrahman b. Ebzâ'dan, onun da babasından rivayet ettiğine göre, babası (Abdurrahman b. Ebzâ) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte vitir namazı kıldı. Birinci rekâtta ***"Sebbihisme Rabbike'l-a'lâ"*** suresini, ikinci rekâtta ***"Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn"*** suresini, üçüncü rekâtta da ***"Kul huvallahu ehad"*** suresini okudu. Bitirince ***"Subhâne'l-meliki'l-kuddûs"***ü üç defa söyledi, üçüncüsünde sesini uzattı.[216]

١٦٩٤- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ زُبَيْدٍ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

216 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1423; Tirmizî, Vitir, 9; Nesâî, Kıyamu'l-Leyl, 47.

1694- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyan, Zübeyd'den tahdis etti. Hadisi senediyle aynen zikretti.

١٦٩٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ زُبَيْدٍ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: وَفِي الثَّانِيَةِ «قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا» يَعْنِي ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَفِي الثَّالِثَةِ: «اللهُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ».

1695- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Talha, Zubeyd'den tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak şunları söyledi: İkinci rekâtta ***"Kul lillezîne keferû"*** yani ***"Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn"*** suresini, üçüncü rekâtta da "***Allahu'l-vâhidu's-samed"***i (İhlâs suresini) okudu.

***

İşte bu, Allah Rasulünün üç rekât vitir kıldığının delilidir.

Bu hususta Ebu Hureyre *radıyallahu anh* kanalıyla da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet gelmiştir.

١٦٩٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ ابْنُ بِلَالٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، وَ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تُوتِرُوا بِثَلَاثٍ، وَأَوْتِرُوا بِخَمْسٍ أَوْ سَبْعٍ وَلَا تَشَبَّهُوا بِصَلَاةِ الْمَغْرِبِ».

1696- … Seleme b. Abdurrahman ile el-A'rec'den, ikisi Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, Allah Rasulünün şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Üç rekât vitir kılmayın. Beş ya da yedi rekât olarak vitir kılın ve vitri akşam namazına benzetmeyin."***[217]

217 Dârekutnî, Sünen, II, 24.

١٦٩٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ حَدَّثَهُ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَلَمْ يَرْفَعْهُ قَالَ: لَا تُوتِرُوا بِثَلَاثِ رَكَعَاتٍ تَشَبَّهُوا بِالْمَغْرِبِ، وَلَكِنْ أَوْتِرُوا بِخَمْسٍ أَوْ بِسَبْعٍ أَوْ بِتِسْعٍ أَوْ بِإِحْدَى عَشْرَةَ.

1697- … Irâk b. Malik'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan -Peygamber'e nispet ederek rivayet etmeden- Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet etti: Üç rekât vitir kılarak, vitir namazını akşam namazına benzetmeyin. Ancak beş, yedi, dokuz ya da onbir rekât vitir kılın.

***

Onun, daha önce İbn Abbas ve Âişe *radıyallahu anhum*'dan rivayet etmiş olduğumuz şekilde, öncesinde çift rekât kılmadan sadece vitir kılınmasını mekruh gördüğü ihtimal dâhilindedir. Böyle olduğu takdirde kılınan çift rekâtlı namaz, vitirden önce tatavvu (nafile) olur. Bununla tek bir rekâtın vitir olmayacağı da belirtilmiş olmaktadır.

Bunun, daha önce Ebu Eyyub'un rivayet ettiği hadisteki muhayyerlik hususunda zikrettiğimiz anlama gelme ihtimali de vardır. Ancak burada tek bir rekât kılmak suretiyle vitrin mübah olmadığı belirtilmektedir.

İşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiğimiz bu rivayetlerle vitrin bir rekâttan fazla olduğu sabit olmaktadır. Tek rekât hakkında herhangi bir rivayet de nakledilmiş değildir. Bunun da, bu bölümde açıkladığımız şekilde yorumlanıp anlaşılması ihtimali vardır.

Diğer taraftan biz bu konuyu aklî düşünme (ve kıyas) bakımından da incelemek istedik: Vitir namazının şu iki kısımdan birisine girmesi gerektiğini gördük. O ya farzdır, ya da sünnettir. Şayet farz ise, biz farzların ancak üç türlü olduğunu görüyoruz. Kimi farzlar iki rekât, kimisi dört rekât ve kimisi de üç rekâttır. Herkes de vitrin iki ya da dört rekât olmayacağını ittifak ile kabul etmiştir.

Böylelikle vitrin üç rekât olduğu sabit olmaktadır.

Bu, vitrin farz olması halinde böyledir. Eğer sünnet ise bizler de sünnetler arasında farzlarda benzeri olmayan bir sünnet bulamıyoruz.

Namazın bir kısmının nafile, bir kısmının farz olması bu kabildendir.

Sadakalar da böyledir. Sadakaların farzlar arasında bir aslı vardır ve bu, zekâttır.

Oruç da böyledir. Onun da farzlar arasında aslı vardır. Bu da, Ramazan orucu ile şanı yüce Allah'ın keffaretlerde farz kıldığı oruçlardır.

Hac da bu şekildedir. Onun da nafilesi ve farz olan bir aslı vardır. O da İslamın öngördüğü mükellefiyet olan hacdır.

Umre de bu türdendir. Nafile olarak yapılabilir. Umrenin vacib olduğu konusunda görüş ayrılığı vardır. Yüce Allah'ın izniyle yeri gelince onu açıklayacağız.

Köleyi özgürleştirmek de böyledir. Onun da farz olan bir aslı vardır. O da şanı yüce Allah'ın kitabında farz kıldığı keffaretler ile zıhar keffaretidir.

Bütün bunların nafile olarak yapılan ameller olduğunu ve bunların farzlar arasında bir asıllarının bulunduğunu gördük. Bizler farzlar arasında bir aslı bulunmayan bir nafile de göremiyoruz.

Bununla birlikte bizler bazı şeylerin farz olmakla birlikte, onların nafile olarak yapılmalarının caiz olmadığını gördük.

Cenaze namazı bunlardandır. Cenaze namazı farzdır. Nafile olarak kılınması caiz olmadığı gibi, herhangi bir kimsenin sonuncuları nafile olmak üzere aynı ölü için iki defa cenaze namazı kılması caiz değildir.

Bu durumda bir iş bazen farz olmakla birlikte, benzerinin nafile olarak yapılması caiz olmayabilir.

Bununla birlikte bizler nafile olarak yapılan her bir şeyin, mutlaka farzlar arasında bir benzerinin bulunduğunu ve oradan alındığını görüyoruz. Vitir de tatavvu (nafile) olarak yapılan bir ameldir. Onun ise farzda bir benzeri bulunmaksızın, böyle olması caiz olamaz. Farzlar arasında ise bizim vitir (tek) gördüğümüz tek şekil ise üç rekâttır.

İşte bu yolla vitrin üç rekât olduğu sabit olmaktadır.

İşte nazar (akli düşünme ve kıyas) bunu gerektirmektedir. Bu aynı zamanda Ebu Hanîfe'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından da rivayetler nakledilmiştir.

١٦٩٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ. ح

1698- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine şunu tahdis etti, H.

١٦٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، عَنِ الْسَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: أَمَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ وَتَمِيمَ الدَّارِيَّ أَنْ يَقُومَا لِلنَّاسِ بِإِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً قَالَ: فَكَانَ الْقَارِئُ يَقْرَأُ بِالْمِئِينِ حَتَّى يَعْتَمِدَ عَلَى الْعَصَا مِنْ طُولِ الْقِيَامِ، وَمَا كُنَّا نَنْصَرِفُ إِلَّا فِي فُرُوعِ الْفَجْرِ.

1699- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Ubade tahdis edip dedi ki: Bize Malik, Muhammed b. Yusuf'tan tahdis etti. O es-Sâib b. Yezid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab, Übey b. Ka'b ile Temim ed-Dârî'ye insanlara onbir rekât namaz kıldırmalarını emretti. (es-Sâib b. Yezid) dedi ki: Namaz kıldıran kişi el-Miûn diye bilinen (yüz küsur âyetlik) sureleri okurdu. Öyle ki kıyamın uzun sürmesinden dolayı (namaz kıldıran kişi) asasına dayanırdı. Bizler de ancak fecrin doğuşu ile namazı bitirmiş olurduk.

***

İşte bu, onların üç rekât vitir kıldıklarının delilidir. Çünkü onların önce çift olarak kılıp sonra da bir başka çift rekâtlı namaz kılıncaya kadar ayrılmaları caiz olamaz (düşünülemez).

١٧٠٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ الْجُعْفِيُّ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرٌو، عَنِ ابْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنِ ابْنِ السَّبَّاقِ عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ: دَفَنَّا أَبَا بَكْرٍ لَيْلًا، فَقَالَ عُمَرُ: إِنِّي لَمْ أُوتِرْ، فَقَامَ وَصَفَفْنَا وَرَاءَهُ، فَصَلَّى بِنَا ثَلَاثَ رَكَعَاتٍ، لَمْ يُسَلِّمْ إِلَّا فِي آخِرِهِنَّ.

1700- … el-Misver b. Mahreme dedi ki: Ebu Bekir'i geceleyin defnettik. Ömer: Ben henüz vitir kılmadım, dedi. Namaz kılmaya kalktı, biz de arkasında saf tuttuk. Bize üç rekât namaz kıldırdı ve ancak son rekâtta selâm verdi.[218]

١٧٠١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو خَلْدَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْعَالِيَةِ عَنِ الْوِتْرِ، فَقَالَ: عَلَّمَنَا أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ عَلَّمُونَا أَنَّ الْوِتْرَ مِثْلُ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ، غَيْرَ أَنَّا نَقْرَأُ فِي الثَّالِثَةِ، فَهَذَا وِتْرُ اللَّيْلِ، وَهَذَا وِتْرُ النَّهَارِ.

1701- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Halde tahdis edip dedi ki: Ben Ebu'l-Âliye'ye vitre dair soru sordum. O da şöyle dedi: Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının -ya da onların- bize öğrettiğine göre, vitir namazı akşam namazı gibidir. Şu kadar var ki, biz üçüncü rekâtta Kur'ân okuruz. İşte bu, gecenin vitri, öbürü de gündüzün vitridir.

١٧٠٢- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثَنَا شُجَاعٌ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: الْوِتْرُ ثَلَاثٌ، كَوِتْرِ النَّهَارِ، صَلَاةِ الْمَغْرِبِ.

1702- … Abdurrahman b. Yezid'den, o Abdullah b. Mesud'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Vitir namazı, gündüzün vitri olan akşam namazı gibi üç rekâttır.[219]

١٧٠٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مَالِكِ ابْنِ الْحَارِثِ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1703- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Huzeyfe tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, el-A'meş'den, o Malik b. el-Hâris'den senediyle hadisi aynen zikretti.

---

218 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 293.
219 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 282.

١٧٠٤- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالُوا: الْوِتْرُ ثَلَاثُ رَكَعَاتٍ، وَكَانَ يُوتِرُ بِثَلَاثِ رَكَعَاتٍ.

1704- … Humeyd'den, o Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Vitir üç rekâttır. O da vitri üç rekât olarak kılardı.[220]

١٧٠٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ قَالَ: ثَنَا ثَابِتٌ قَالَ: صَلَّى بِي أَنَسٌ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ الْوِتْرَ أَنَا عَنْ يَمِينِهِ وَأُمُّ وَلَدِهِ خَلْفَنَا، ثَلَاثَ رَكَعَاتٍ، لَمْ يُسَلِّمْ إِلَّا فِي آخِرِهِنَّ، ظَنَنْتُ أَنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُعَلِّمَنِي.

1705- … Bize Hammad b. Seleme tahdis edip dedi ki: Bize Sabit tahdis edip dedi ki: Ben Enes *radıyallahu anh*'ın sağında saf tuttum. Onun bir ümmü veledi (kendisinden çocuğu olan bir cariyesi) de arkamızda saf tuttu. Enes vitri bana üç rekât olarak kıldırdı. Ancak son rekâtta selâm verdi. Zannederim o böyle yaparak bana (vitrin nasıl kılınacağını) öğretmek istemişti.[221]

١٧٠٦- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ، عَنْ نَافِعٍ وَالْمَقْبُرِيِّ، سَمِعَا مُعَاذًا الْقَارِئَ يُسَلِّمُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ مِنَ الْوِتْرِ.

1706- … Nâfi''den ve el-Makburî'den rivayete göre, onlar Muaz el-Kâri'in vitrin iki rekâtında selâm verdiğini işittiler.[222]

١٧٠٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عَيَّاشِ بْنِ عَبَّاسٍ الْقِتْبَانِيِّ، عَنْ عَامِرِ بْنِ يَحْيَى، عَنْ حَنَشٍ الصَّنْعَانِيِّ قَالَ: كَانَ مُعَاذٌ يَقْرَأُ لِلنَّاسِ فِي رَمَضَانَ فَكَانَ يُوتِرُ بِوَاحِدَةٍ، يَفْصِلُ بَيْنَهَا وَبَيْنَ الثِّنْتَيْنِ بِالسَّلَامِ، حَتَّى يَسْمَعَ مَنْ خَلْفَهُ تَسْلِيمَهُ. فَلَمَّا تُوُفِّيَ قَامَ لِلنَّاسِ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، فَأَوْتَرَ بِثَلَاثٍ، لَمْ يُسَلِّمْ حَتَّى فَرَغَ مِنْهُنَّ. فَقَالَ لَهُ النَّاسُ: أَرَغِبْتَ عَنْ سُنَّةِ صَاحِبِكَ؟ فَقَالَ: لَا، وَلَكِنْ إِنْ سَلَّمْتُ انْفَضَّ النَّاسُ.

220 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 293.
221 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 294.
222 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 292.

1707- ... Âmir b. Yahya'dan, o Haneş es-San'ânî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Muaz Ramazan ayında insanlara Kur'ân okurdu (namaz kıldırırdı). O tek rekât vitir kılardı. Bu tek rekât ile iki rekâtın arasını selâmla ayırırdı. Öyle ki arkasında namaza durmuş olanlar onun selâm verdiğini duyarlardı. Muaz vefat edince insanlara Zeyd b. Sabit namaz kıldırmaya başladı. O üç rekât olarak vitir kıldırdı ve üç rekâtı bitirmeden selâm vermedi. Bunun üzerine insanlar: Sen arkadaşının sünnetinden yüz mü çevirdin? diye sordular. Bunun üzerine o: Hayır, ancak selâm verecek olursam insanlar dağılırlar, diye cevap verdi.

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından olan bu zatların hepsi üç rekât olarak vitir kılardı. Onlardan kimi iki rekâtın sonunda selâm verir, kimi de selâm vermezdi.

Bu şekilde vitrin üç rekât olduğu onlardan sabit olarak nakledildiğine göre, bu üç rekâtın ikisinin sonunda selâm vermenin hükmünün nasıl olduğunu inceledik.

Selâm vermenin namazı kesintiye uğrattığını, bir başka namaza başlamak için selâm ile selâm verenin namazdan çıktığını gördük.

Aynı şekilde onların, farzın selâm ile bir kısmının diğerinden ayrılmaması gerektiği üzerinde icmâ' (ve ittifak) etmiş olduklarını da gördük.

O halde buna kıyasla bu da böyle olmalıdır. Vitir namazının da selâm vermek suretiyle bir kısmının diğerinden ayrılmaması gerekmektedir.

Bir kimse: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birden çok kimseden tek bir rekât kılarak vitir namazı kıldığı rivayet edilmiştir deyip şu rivayetleri zikredebilir:

١٧٠٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْخُزَاعِيُّ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ التَّيْمِيِّ قَالَ: قُلْتُ: لَا يَغْلِبُنِي اللَّيْلَةَ عَلَى الْقِيَامِ أَحَدٌ، فَقُمْتُ أُصَلِّي فَوَجَدْتُ حِسَّ رَجُلٍ مِنْ خَلْفِ ظَهْرِي فَنَظَرْتُ فَإِذَا عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ،

فَتَنَحَّيْتُ لَهُ فَتَقَدَّمَ فَاسْتَفْتَحَ الْقُرْاٰنَ حَتَّى خَتَمَ ثُمَّ رَكَعَ وَسَجَدَ فَقُلْتُ: أَوْهَمَ الشَّيْخُ، فَلَمَّا صَلَّى قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّمَا صَلَّيْتَ رَكْعَةً وَاحِدَةً، فَقَالَ: أَجَلْ، هِيَ وِتْرِي.

1708- … Abdurrahman et-Teymî dedi ki: Bu gece kimse kıyam hususunda beni geride bırakmayacaktır diyerek, kalkıp namaza durdum. Arkamda bir adamın hareket ettiğini hissettim. Dönüp baktığımda, onun Osman b. Affan olduğunu gördüm. Onun için bir kenara çekildim, o da öne geçti. Kur'ân'ı başından sonuna kadar okudu. Sonra rükû' ve secde yaptı. Ben: Acaba bu yaşlı adam yanıldı mı? diye düşündüm. Namazı bitirince: Ey mü'minlerin emiri! Sen tek bir rekât kıldın, dedim. O: Evet, bu benim vitrimdir, dedi.

***

Ona şöyle denilir: Osman'ın, kıldığı çift sayılı rekâtları ve vitri birbirinden ayırarak kılıyor olması mümkündür. Bu durumda o çift sayılı rekâtlarını bundan önce kılmıştı, sonra da Abdurrahman'ın onu gördüğü zaman da vitri kılmış oldu.

Abdurrahman'ın Osman'ın yaptığı işe tepki göstermesi de, onun bundan önce uyguladığı ve bildiği adetin, Osman'ın yaptığından daha farklı olduğunun delildir. Abdurrahman da ashabdandır.

Böylece bu bakımdan bu anlam da, bu husustaki birinci anlamın kapsamına girmektedir.

Eğer bu hususta herhangi bir kimse Sa'd'dan gelen şu rivayeti delil gösterirse:

١٧٠٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنْ جَعْفَرِ ابْنِ رَبِيعَةَ، حَدَّثَهُمْ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْأَشَجِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ قَالَ: شَهِدَ عِنْدِي مَنْ شِئْتُ مِنْ اٰلِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ كَانَ يُوتِرُ بِوَاحِدَةٍ.

1709- … Said b. el-Müseyyeb dedi ki: Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın hanedanın-

dan dilediğim kadar çok kişi,[223] Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın vitir namazını tek rekât olarak kıldığına benim yanımda şahitlik etti.[224]

١٧١٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: ثَنَا حُصَيْنٌ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ كَانَ يُوتِرُ بِوَاحِدَةٍ.

1710- … Mus'ab b. Sa'd'dan, onun babasından rivayet ettiğine göre, Sa'd b. Ebi Vakkas vitri bir rekât olarak kılardı.

١٧١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ: أَمَّنَا سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ فِي صَلَاةِ الْعِشَاءِ الْاٰخِرَةِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ، تَنَحَّى فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ، فَصَلَّى رَكْعَةً فَاتَّبَعْتُهُ فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ مَا هَذِهِ الرَّكْعَةُ؟ فَقَالَ: وِتْرٌ أَنَامُ عَلَيْهِ، قَالَ عَمْرٌو: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِمُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ فَقَالَ: كَانَ يُوتِرُ بِرَكْعَةٍ يَعْنِي سَعْدًا.

1711- … Abdullah b. Seleme dedi ki: Sa'd b. Ebi Vakkas bize yatsı namazında imamlık yaptı. Namazını bitirdikten sonra mescidin bir tarafına çekildi. Bir rekât namaz kıldı. Ben onu izleyip elini tuttum, ona: Ey Ebu İshak! Bu kıldığın bir rekât da nedir? diye sordum. O: Bu benim kılıp arkasından uyuduğum vitirdir, dedi. (Hadisi Abdullah'tan rivayet eden) Amr (b. Mürre) dedi ki: Ben bunu Mus'ab b. Sa'd'a naklettim, o: Vitri bir rekât olarak kılardı, dedi -bu sözüyle Sa'd'ı kastediyordu.-[225]

***

Ona şöyle cevap verilir: Sa'd'ın bu şekildeki uygulamasının, Osman'ın bundan önce yaptığını açıkladığımız şekilde olması ihtimali de vardır.

223 Burada "dilediğim kadar çok kişi" anlamını verdiğimiz "men şi'tu" ibaresinin basılı nüshalarda ve Emânî'nin nüshasında kaydedilen ve "yaşlılarından" anlamına gelen "min şeybi" lafzına göre el-Kândehlevî, Emânî, IV, 284'de daha doğru olduğunu -hadisin yer aldığı diğer kaynaklardaki rivayetlerden hareketle- belirtmektedir. Bundan dolayı hadis metininde de öylece kayd ettik. (Çeviren).

224 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 292.

225 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 292.

Eğer birisi: Amr b. Mürre hadisinde buna muhalif olana delil teşkil eden ifadeler vardır. Çünkü orada: Bize namaz kıldırıp bitirince bir kenara çekilip bir rekât kıldı, denilmektedir diyecek olursa, ona şöyle denilir: Bu ayrılmanın, evine (dönmek için) ayrılma manasında olması ihtimali vardır ve bunu namazını bitirdikten sonra kılmış olabilir.

١٧١٢- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ قَالَ: ثَنَا دَاوُدَ بْنُ أَبِي هِنْدٍ عَنْ عَامِرٍ قَالَ: كَانَ آلُ سَعْدٍ وَآلُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ يُسَلِّمُونَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ مِنَ الْوِتْرِ وَيُوتِرُونَ بِرَكْعَةٍ رَكْعَةٍ.

1712- … Bize Davud b. Ebi Hind, Âmir'den tahdis etti. Âmir dedi ki: Sa'd'ın çocukları ile Abdullah b. Ömer'in çocukları vitrin iki rekâtı sonunda selâm verirler ve ayrıca bir rekât (daha) vitir kılarlardı.

***

(Âmir) eş-Şa'bî bu hadisinde, Sa'd'ın çocuklarının vitir konusundaki uygulamalarını açıklamaktadır. Çocukları ise, Sa'd'a uyup onun yaptığı fiili izleyenlerdir. Onların birer rekât olarak kıldıkları vitir bir namazdan sonraki bir vitirdir ve o vitir ile diğer namazın arasını verdikleri bir selâm ile ayırmış oluyorlardı.

İşte bu da vitrin üç rekât olduğu görüşünde olanların kanaati ile aynı doğrultudadır.

١٧١٣- حَدَّثَنَا بَكَّارٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ عَابَ ذَلِكَ عَلَى سَعْدٍ.

1713- Bize Bekkâr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Hammad (b. Seleme el-Basrî), Hammad (b. Ebi Süleyman el-Kûfî)'den tahdis etti. Onun İbrahim'den tahdis ettiğine göre, İbn Mesud, Sa'd'in bu şekilde vitir kılmasını ayıplamıştır.

***

Bize göre İbn Mesud'un, Sa'd'ın faziletine ve üstün ilmine rağmen, Sa'd'ı ayıplamış olması, ancak kendisince sabit gördüğü ve Sa'd'ın uygulamasından

daha öncelikli kabul ettiği bir husus dolayısı ile olabilir. Şayet İbn Mesud, sadece kendi görüşüne dayanarak Sa'd'a muhalefet etmiş olsaydı, kesinlikle onun kişisel görüşü Sa'd'ın kişisel görüşünden daha öncelikli olamazdı ve Sa'd'ın bu şekilde vitir kılmasını da ayıplamazdı. O halde Sa'd'ın bu şekilde vitir kılmasının dayanağı kişisel görüşü idi. Ancak İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın bu hususta Sa'd'ın fiili uygulamasına uymayan bilgisi, görüşe dayalı olan bir bilgi değildir. Şayet bu hususta (bu kanaati bizimle paylaşmayan kimse);

١٧١٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدِ اللهِ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ وَفَضَالَةَ بْنَ عُبَيْدٍ، وَمُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ يَدْخُلُونَ الْمَسْجِدَ وَالنَّاسُ فِي صَلَاةِ الْغَدَاةِ فَيَتَنَحَّوْنَ إِلَى بَعْضِ السَّوَارِي فَيُوتِرُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ بِرَكْعَةٍ ثُمَّ يَدْخُلُونَ مَعَ النَّاسِ فِي الصَّلَاةِ.

1714- ... Yezid b. Ebi Meryem'den, o Ebu Ubeydullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ebu'd-Derdâ, Fedale b. Ubeyd ve Muaz b. Cebel *radıyallahu anhum*'un insanlar sabah namazını kılarlarken mescide girdiklerini gördüm. Direklerden birisinin arkasına çekilip her biri bir rekât vitir kılıyordu. Sonra da cemaatle namaza katılıyorlardı.

***

Rivayetini delil gösterecek olursa, ona şöyle cevap verilir: Onların bu şekilde bir rekât kılmaları evlerinde ikişerli birçok rekât namaz kılmış olmalarından sonra olabilir. Böylelikle onların evlerinde kıldıkları namazların rekât sayısı çift, mescidde kıldıkları ise vitir olur. İşte bu da vitrin üç rekât olduğu anlamına gelir.

١٧١٥- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَثْبَتَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْوِتْرَ بِالْمَدِينَةِ بِقَوْلِ الْفُقَهَاءِ ثَلَاثًا، لَا يُسَلِّمُ إِلَّا فِي آخِرِهِنَّ.

1715- Bize Rabi el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana İbn Ebi'z-Zinâd'ın haber verdiğine göre, babası şöyle demiştir: Ömer b. Abdulaziz Medine'de (vali iken) vitir namazını fukahânın görüşlerine

dayanarak üç rekât olarak tespit etti ve ancak bunların sonunda selâm veriyordu.

١٧١٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْعَوَّامِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْمُرَادِيُّ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ ابْنُ نِزَارٍ الْأَيْلِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ السَّبْعَةِ، سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، وَعُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، وَالْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَأَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، وَخَارِجَةَ ابْنِ زَيْدٍ، وَعُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، وَسُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، فِي مَشْيَخَةٍ سِوَاهُمْ أَهْلِ فِقْهٍ وَصَلَاحٍ وَفَضْلٍ وَرُبَّمَا اخْتَلَفُوا فِي الشَّيْءِ فَأَخَذَ بِقَوْلِ أَكْثَرِهِمْ وَأَفْضَلِهِمْ رَأْيًا.

فَكَانَ مِمَّا وَعَيْتُ عَنْهُمْ عَلَى هٰذِهِ الصِّفَةِ أَنَّ الْوِتْرَ ثَلَاثٌ لَا يُسَلِّمُ إِلَّا فِي اٰخِرِهِنَّ.

1716- … Bize Halid b. Nizar el-Eylî tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebi'z-Zinâd babasından tahdis etti. Onun, yedi (fukaha)dan (yani) Said b. el-Müseyyeb, Urve b. ez-Zübeyr, el-Kasım b. Muhammed, Ebu Bekir b. Abdurrahman, Hârice b. Zeyd, Ubeydullah b. Abdullah, Süleyman b. Yesar'dan ve onların dışında fıkıh ehli salâh ve fazilet sahibi yaşı ilerlemiş kimselerden naklettiğine göre, bazen herhangi bir hususta ihtilâfa düştükleri vakit (Ömer b. Abdulaziz) çoğunluğun[226] ve aralarında görüşü en üstün olanın kanaatini kabul ederdi.

(Ebu'z-Zinâd devamla dedi ki): Benim bu şekilde onlardan bellediklerim arasında vitrin ancak sonlarında selâm verilen üç rekât olarak kılındığı da vardır.

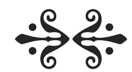
***

İşte bu, bizim isimlerini verdiğimiz Medine'nin fakihleri ve âlimlerinin, vitrin ancak sonlarında selâm verilen üç rekât olduğu üzerinde ittifak ettiklerini göstermektedir. Ayrıca Ömer b. Abdulaziz de bu hususta onlara uymuştur. Onların dışında herhangi bir kimse de bunu reddetmiş değildir. Said b. el-Müseyyeb ise Sa'd b. Ebi Vakkas'ın nasıl vitir kıldığını bildiği halde, başka türlü fetva vermiş ve o fetvayı onunkinden daha uygun görmüştür. Urve b.

226 Emânî, IV, 292'de belirtildiğine göre, "çoğunluğun" anlamını verdiğimiz "ekserihim" lafzı yerine, iki ayrı yazma nüshada "ekberihim: yaşça en büyükleri" anlamına gelen lafzın yer aldığı ve bunun doğru olma ihtimalinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir. (Çeviren).

ez-Zübeyr de aynı şekilde fetva vermiştir. ez-Zühri de, Urve'den ve Urve'nin Hişam'dan, vitir hususunda daha önce bizim bu bölümde nakletmiş olduğumuz rivayetleri zikretmiştir.

İşte bu, bize göre muhalefet edilmemesi gereken bir husustur. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilen hadisler ile daha sonra ashab-ı kiramın uygulamaları ve çoğunluğun görüşü buna tanıklık ettiği gibi, onlardan sonra ashabın tabileri olanlar da bunun üzerinde ittifak etmişlerdir.

٣٣- بَابُ الْقِرَاءَةِ فِي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ

33- SABAH NAMAZININ (SÜNNET OLAN) İKİ REKÂTINDA KUR'ÂN OKUMAK

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları sabah namazının (sünnet olan) iki rekâtında Kur'ân okunmaz derken, bazıları bu iki rekâtta sadece Fâtihatu'l-kitab okunur, demiştir.

Her iki grup da bu hususta şunu delil göstermiştir:

١٧١٧- حَدَّثَنِي يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ حَفْصَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُ مِنَ الْأَذَانِ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ أَوْ النِّدَاءِ بِالصُّبْحِ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ تُقَامَ الصَّلَاةُ.

1717- … Nâfi'den, onun İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, mü'minlerin annesi Hafsa *radıyallahu anhâ* kendisine şunu haber vermiştir: Müezzin sabah ezanını -ya da nidâsını- bitirip susunca, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* farz için kamet getirilmeden önce hafif (uzun olmayan) iki rekât namaz kılardı.[227]

١٧١٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ الْمَكِّيُّ قَالَ: ثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ.

227 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 87.

1718- … Musa b. Ukbe, Nâfi'den senediyle hadisi buna yakın olarak zikretmiştir.

***

Bu sebeple bu görüşü benimseyenler, sabah namazının farzından önce kılınan iki rekâtın kısa tutulmasının sünnet olduğu görüşünü benimsemişlerdir.

Bu iki rekâtta özel olarak (yalnızca) Fatiha suresi okunur diyenlerden birisi de Malik b. Enes'dir.

١٧١٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: قَالَ مَالِكٌ: بِذَلِكَ اٰخُذُ فِي خَاصَّةِ نَفْسِي أَنْ أَقْرَأَ فِيهِمَا بِأُمِّ الْقُرْاٰنِ.

1719- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Malik şöyle dedi: Ben kendi uygulamamda bunu kabul ediyor ve her iki rekâtta Fatihayı okuyorum.

١٧٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ حُمْرَانَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ حَتَّى أَقُولَ: هَلْ قَرَأَ فِيهِمَا بِأُمِّ الْكِتَابِ؟

1720- … Yahya b. Said'den, o Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rekâtını o kadar çabuk kılardı ki, ben bu iki rekâtta Ummu'l-kitab'ı (Fatiha'yı) okudu mu diye (kendi kendime) sorardım.[228]

١٧٢١- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ.

228 Buhârî, Teheccüd, 28; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 92, 93.

1721- … Bize Ali b. Müshir, Yahya b. Said'den tahdis edip senediyle hadisi ona yakın olarak zikretti.

١٧٢٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: ثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ أَنَّ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ حَدَّثَهُ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حَدَّثَهُ عَنْ أُمِّهِ عَمْرَةَ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ. ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ.

1722- … Bize Muaviye b. Salih'in tahdis ettiğine göre, Yahya b. Said kendisine şunu tahdis etmiştir: Muhammed b. Abdurrahman da ona annesi Amre'den tahdis ettiğine göre, Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi demiş, sonra hadisi buna yakın olarak zikretmiştir.

١٧٢٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: أَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: سَمِعْتُ عَمَّتِي عَمْرَةَ تُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ أَقُولُ: يَقْرَأُ فِيهِمَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ.

1723- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be'nin Muhammed b. Abdurrahman'dan bildirdiğine göre, Muhammed şöyle demiştir. Ben halam Amre'yi Âişe *radıyallahu anhâ*'dan tahdis ederken dinledim. Ona göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tan yeri ağardıktan sonra hafif (kısa) iki rekât namaz kılardı. Ben, bu iki rekâtta (yalnızca) Fatihatu'l-kitab'ı okuyor, derdim.[229]

***

Ebu Cafer dedi ki: Şu'be yoluyla gelen bu hadiste, ondan başkaları yoluyla Âişe *radıyallahu anhâ*'dan gelen bundan önceki hadislere göre farklılık vardır. Çünkü Şu'be şöyle demektedir: Âişe şöyle dedi: Ben, bu iki rekâtta (yalnızca) Fatihatu'l-kitab'ı okuyor, derdim.

İşte bu hadiste, Hz. Peygamber'in her iki rekâtta Kur'ân okuduğu tespit

229 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 93; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 49, 100.

edilmektedir. Böylece bu hadis, her iki rekâtta Kur'ân okumayı kabul etmeyenlere karşı bir delil olmaktadır. Bu iki rekâtta Fatihatu'l-kitab ile birlikte zammı sure de okumakla birlikte, okumayı "Acaba bu iki rekâtta Fatihatu'l-kitab'ı okudu mu?" diyerek hayrete düşürecek kadar kısa tutmuş olması ihtimali de vardır.

Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in her iki rekâtta Fatihatu'l-kitab'ın dışında Kur'ân okuduğu ifadelerinin yer aldığı munkatı' bir hadis de rivayet edilmiştir.

١٧٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُخْفِي مَا يَقْرَأُ فِيهِمَا وَذَكَرَتْ ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَ﴿قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ﴾.

1724- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Hişam'ın Muhammed (b. Sîrîn)'den tahdis ettiğine göre, Âişe *radıyallahu anhâ*: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu iki rekâtta gizliden okurdu, demiş ve okudukları arasında ***"Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn"*** ile ***"Kul huvallahu ehad"*** surelerini zikretmiştir.[230]

***

Böylelikle Hz. Peygamberin, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan Şu'be'nin rivayet etmiş olduğu (1723 no'lu) hadiste Fatihatu'l-kitab'ı ve (1724 no'lu) Ebu Bekre'nin rivayet ettiği bu hadiste de ***"Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn"*** ile ***"Kul huvallahu ehad"*** surelerini okuduğu sabit olmaktadır.

İşte bununla, diğer namazlarda Kur'ân okuduğu gibi, bu iki rekâtta da Kur'ân okuduğu sabit olmaktadır.

Diğer taraftan, bu hususta Âişe *radıyallahu anhâ* dışında bir kimsenin bir rivayet nakledip nakletmediğine baktık ve şunu gördük:

١٧٢٥- إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ ابْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ: مَا أُحْصِي مَا سَمِعْتُ

---

230 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 242.

رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ وَالرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ بِـ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾.

1725- … Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sabah namazının farzından önce kıldığı iki rekât ile akşam namazının farzından sonra kıldığı iki rekâtta ***"Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn"*** ile ***"Kul huvallahu ehad"*** surelerini okuduğunu sayamayacağım kadar çok işitmişimdir.[231]

١٧٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ مُجَاهِدٍ. ح

1726- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Recâ tahdis edip dedi ki: Bize İsrail, Ebu İshak'tan, o Mücahid'den bildirdi, H.

١٧٢٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: رَمَقْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً أَوْ خَمْسًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ وَفِي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ بِـ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾.

1727- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize İsrail, Ebu İshak'tan tahdis etti, o Mücahid'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Yirmidört ya da yirmibeş defa Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i dikkatle izledim. Sabah namazının farzından önceki iki rekâtta ve akşam namazının farzından sonraki iki rekâtta "***Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn***" ve "***Kul huvallahu ehad***" surelerini okuyordu.

١٧٢٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ. ح

1728- Bize Rabi el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis etti, H.

231 Tirmizî, Salât, 202.

١٧٢٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا: ثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: أَنَا سَعِيدُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي رَكْعَتَيْ الْفَجْرِ فِي الْأُولَى مِنْهُمَا ﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا﴾ الْآيَةَ وَ فِي الثَّانِيَةِ ﴿قُلْ آمَنَّا بِاللهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾.

1729- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Süveyd b. Said tahdis edip (Esed'le) her ikisi dedi ki: Bize Mervan b. Muaviye tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Hakîm el-Ensârî tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Yesâr'ın bildirdiğine göre, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rekâtının birincisinde: ***"Deyin ki: Biz Allah'a ve bize indirilene... iman ettik,"*** (el-Bakara, 2/136) âyetini, ikinci rekâtta ise ***"De ki: Allah'a iman ettik... Biz yalnız ona teslim olmuşlarız,"*** (Âli İmran, 3/84) âyetini okurdu.[232]

١٧٣٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ بْنِ مُوسَى قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْغَيْثِ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي السَّجْدَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ، فِي السَّجْدَةِ الْأُولَى ﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ﴾ الْآيَةَ وَفِي السَّجْدَةِ الثَّانِيَةِ ﴿رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ﴾.

1730- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansur tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz b. Muhammed tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer b. Musa tahdis edip dedi ki: Ebu'l-Gays'ı şöyle derken dinledim: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i sabah namazının farzından önceki iki secdenin (rekâtın) birincisinde: ***"Deyin ki: Biz Allah'a ve bize indirilene, İbrahim'e... indirilenlere iman ettik..."*** (el-Bakara, 2/136) âyetini, ikinci secdede (rekâtta) ise: ***"Rabbimiz, indirdiğine iman ettik, o peygamberin izine uyduk. Artık bizi şahitlerle beraber yaz,"*** (Âli İmran, 3/53) âyetini okurdu.[233]

232 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 99, 100.
233 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1260.

١٧٣١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُوسَى بْنِ خَلَفٍ الْعَمِّيُّ قَالَ: ثَنَا أَخِي خَلَفُ بْنُ مُوسَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ بِـ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾.

1731- … Katade'den, o Enes b. Malik'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının (farzdan önceki) iki rekâtında ***"Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn"*** ile ***"Kul huvallahu ehad"*** surelerini okurdu.

١٧٣٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يَحْيَى بْنِ جُنَادَةَ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُنَيْسٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ طَلْحَةَ بْنَ خِرَاشٍ يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَجُلًا قَامَ فَرَكَعَ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ فَقَرَأَ فِي الْأُولَى ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ حَتَّى انْقَضَتْ السُّورَةُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَذَا عَبْدٌ آمَنَ بِرَبِّهِ» ثُمَّ قَامَ فَقَرَأَ فِي الْآخِرَةِ ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾ حَتَّى انْقَضَتْ السُّورَةُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَذَا عَبْدٌ عَرَفَ رَبَّهُ» قَالَ طَلْحَةُ: فَأَنَا أَسْتَحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ هَاتَيْنِ السُّورَتَيْنِ فِي هَاتَيْنِ الرَّكْعَتَيْنِ.

1732- …Bize Abdullah b. Yezid b. Abdullah b. Üneys el-Ensârî tahdis edip dedi ki: Ben Talha b. Hirâş'ı Câbir'den tahdis ederken dinledim: Buna göre, bir adam ayağa kalkıp sabah namazının (farzdan önceki) iki rekâtını kıldı. Birinci rekâtta ***"Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn"***u sure sonuna kadar okudu. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bu, Rabbine iman eden bir kuldur,"*** buyurdu. Sonra ayağa kalkıp ikinci rekâtta ***"Kul huvallahu ehad"***i de sure bitinceye kadar okudu. Bu sefer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bu, Rabbini tanıyan bir kuldur,"*** buyurdu. (Hadisi Câbir'den rivayet eden Talha b. Hiraş): Bundan dolayı ben de bu iki sureyi bu iki rekâtta okumayı severim, dedi.

***

İşte bu rivayetlerin bir kısmında Hz. Peygamber'in ***"Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn"*** ile ***"Kul huvallahu ehad"*** surelerini okuduğu, bir kısmında da baş-

ka zammı sureleri okuduğu belirtilmektedir. Bu rivayetlerde, bu okudukları ile beraber Fatihatu'l-kitab'ı okuduğu da nefyedilmiş (reddedilmiş) değildir.

O halde bu açıklamalarımızla, onun bu şekilde kısa tutmasının, kıraat ile birlikte kısa tutma olduğu sabit olmaktadır. Yine sözünü ettiğimiz rivayetlerde, Fatihatu'l-kitab'ın dışında Kur'ân'dan bazı bölümleri okumuş olduğunun belirtilmesi suretiyle, bu iki rekâtta Fatihatu'l-kitab dışında Kur'ân'dan bir şey okunmasını mekruh görenlerin görüşü reddedilmektedir. Bu yolla da, bu iki rekâtın diğer tatavvu (nafile)ler gibi olduğu ve diğer tatavvu namazlarda okunduğu şekilde bunlarda da Kur'ân okunduğu sabit olmaktadır. Çünkü bizler kendisinde hiçbir şey okunmayan ve sadece Fatihatu'l-kitab'ın okunduğu herhangi bir nafile namaz bulunduğunu görmüyoruz.

Yine kıraatin uzun tutulmasının mekruh görüldüğü herhangi bir tatavvu bulunduğunu da görmüyoruz.

Hatta uzunca Kur'ân okumak müstehab görülmüş ve bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de rivayet edilmiştir. Aşağıdaki rivayetler bunlardandır:

١٧٣٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَ: ثنَا سُلَيْمَانُ بْنُ مِهْرَانَ. ح

1733- Bize Ali b. Mabed tahdis edip dedi ki: Bize Şucâ' b. el-Velid tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Mihran tahdis etti, H.

١٧٣٤- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثنَا الْفِرْيَابِيُّ قَالَ: ثنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: أَتَى رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَيُّ الصَّلَاةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُولُ الْقُنُوتِ».

1734- Bize Ebu Bişr er-Rakkî de tahdis edip dedi ki: Bize el-Firyâbî tahdis edip dedi ki: Bize Malik b. Miğvel, el-A'meş'den, o Ebu Süfyan'dan, o Câbir'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna gelerek: Hangi namaz daha üstündür? diye sordu. Hz. Peygamber: ***"Kunutun (ayakta Kur'ân okumanın) uzun tutulduğu namazdır,"*** buyurdu.[234]

234 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 165.

١٧٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: ثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الزُّبَيْرِ يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَفْضَلُ الصَّلَاةِ طُولُ الْقِيَامِ».

1735- … Câbir'den rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"En faziletli namaz, kıyamı uzun tutulandır."***[235]

١٧٣٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَفْضَلُ الصَّلَاةِ طُولُ الْقِيَامِ».

1736- … Câbir *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"En faziletli namaz, kıyamı uzun tutulan namazdır,"*** buyurmuştur.[236]

١٧٣٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ عَلِيٍّ الْأَزْدِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ حَبَشِيٍّ الْخَثْعَمِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: أَيُّ الصَّلَوَاتِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُولُ الْقِيَامِ».

1737- … Abdullah b. Habeşî el-Has'amî'nin rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e namazların hangisinin daha faziletli olduğu soruldu. O: ***"Kıyamı uzun tutulandır,"*** buyurdu.[237]

١٧٣٨- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ قَالَ: ثَنَا سُوَيْدٌ أَبُو حَاتِمٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ اللَّيْثِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الصَّلَاةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُولُ الْقُنُوتِ».

235 Tirmizî, Mevakit, 168.
236 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 164.
237 Ebu Davud, Tatavvu, 2.

1738- … Bize Süveyd Ebu Hatim tahdis edip dedi ki: Bana Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr el-Leysî babasından tahdis etti, onun dedesinden rivayet ettiğine göre, bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hangi namazın daha faziletli olduğunu sordu. Hz. Peygamber: ***"Kunutu (ayakta Kur'ân okuması) uzun tutulandır,"*** buyurdu.

***

Ben de İbn Ebi İmran'ı şöyle derken dinledim: İbn Semaa'yı şöyle derken dinledim: Muhammed b. el-Hasen'i şöyle derken dinledim: Biz de bu görüşü kabul ediyoruz. Bu bize göre kıyamı kısa tutmakla birlikte çok rükû' ve secde yapmaktan daha faziletlidir.

Nafilenin hükmü bu olduğundan ve sabah namazının (farzdan önceki) iki rekâtı tatavvu (nafile)lerin en şereflileri kabul edildiğinden, o iki rekâtın kılınması diğer tatavvulara göre daha vurgulu olarak ifade edilmiştir.

Bu iki rekât hakkında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de şu rivayetler nakledilmiştir:

١٧٣٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ قُنْفُذٍ، عَنِ ابْنِ سِيلَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَتْرُكُوا رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ وَلَوْ طَرَدَتْكُمُ الْخَيْلُ».

1739- … İbn Sîlân'dan, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Ebu Hureyre şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Arkanızdan atlılar sizi kovalayacak olsa dahi, sabahın (farzdan önceki) iki rekâtını terk etmeyin!"***[238]

١٧٤٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَطَاءٌ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى

238 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1258.

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ عَلَى شَيْءٍ مِنَ النَّوَافِلِ أَشَدَّ مُعَاهَدَةً مِنْهُ عَلَى الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ.

1740- … Ubeyd b. Umeyr'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, sabahın farzından önceki iki rekâtı kılmakta gösterdiği ileri derecedeki hassasiyeti, diğer nafile namazlardan hiçbirisi için göstermemiştir.[239]

١٧٤١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ قَالَ: ثَنَا حَفْصٌ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1741- … İbn Cüreyc'den, o Ata'dan hadisi senediyle aynen zikretti.

١٧٤٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى، عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «رَكْعَتَا الْفَجْرِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا».

1742- … Sa'd b. Hişâm'dan, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Aişe *radıyallahu anhâ* şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Sabah namazının (farzdan önceki) iki rekâtı dünyadan ve dünyadakilerden hayırlıdır."***[240]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu iki rekât, tatavvu' (nafile) namazların en şereflisi olduğu için, tatavvu' namazlarda yapılan en şerefli işin (Kur'ân okumanın) bunlarda (uzunca) yapılması, bunlara daha çok yakışır.

١٧٤٣- قَدْ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ شُجَاعٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ يَقُولُ: رُبَّمَا قَرَأْتُ فِي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ حِزْبَيْنِ مِنَ الْقُرْآنِ.

239 Buhârî, Teheccüd, 27; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 94.
240 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 96; Tirmizî, Salât, 190.

1743- Bana İbn Ebi İmran tahdis edip dedi ki: Bana Muhammed b. Şucâ', el-Hasen b. Ziyad'dan, onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Hanife'yi -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle derken dinledim: Bazen sabah namazının (farzdan önceki) iki rekâtında Kur'ân-ı Kerim'den iki hizb okuduğum olur.

***

İşte biz de bunu benimsiyoruz. Bundan dolayı, bu iki rekâtta uzunca Kur'ân okumakta bir sakınca yoktur. Bize göre bu şekilde uzunca Kur'ân okuyarak namaz kılmak, kısa tutmaktan daha faziletlidir. Çünkü bu da, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in nafile namazlarda diğerlerine göre daha faziletli olduğunu belirttiği kunutun (ayakta Kur'ân okumanın) uzun tutulması kabilindendir.

Yine bu hususta İbrahim (en-Nehaî)'den şu rivayet nakledilmiştir:

١٧٤٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ. ح

وَحَدَّثَنَا ابْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ الدَّسْتُوَائِيُّ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ فَلَا صَلَاةَ إِلَّا الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ، قُلْتُ لِإِبْرَاهِيمَ: أُطِيلُ فِيهِمَا الْقِرَاءَةَ؟ قَالَ: نَعَمْ إِنْ شِئْتَ.

1744- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis etti, H.

Yine bize İbn Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Müslim b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Hişam ed-Destuvâî tahdis edip dedi ki: Bize Hammad, İbrahim (en-Nehaî)'den, onun şöyle dediğini tahdis etti: Tan yeri ağardıktan sonra sabah namazının farzından önce kılınan iki rekât dışında namaz yoktur. (Hammad dedi ki): İbrahim'e: Bu iki rekâtta Kur'ân okumayı uzun tutayım mı? diye sordum. O: Evet, istersen, dedi.

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra gelenlerden de bu iki rekâtta yapılacak kıraate dair çeşitli rivayetler nakledilmiştir. Ben bunları zikrederek, bu iki rekâtta kıraat yoktur diyenlere karşı delil ortaya koymak istedim. İşte bunların bir kısmı:

١٧٤٥– حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُهَاجِرِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ قَالَ: كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ وَفِي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الصُّبْحِ ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ وَ ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾.

1745- … Bize Şu'be, İbrahim b. el-Muhacir'den tahdis etti: O İbrahim en-Nehaî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Mesud, akşam namazının farzından sonraki iki rekâtta ve sabah namazının farzından önceki iki rekâtta ***"Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn"*** ile ***"Kul huvallahu ehad"*** surelerini okurdu.

١٧٤٦– حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْمُغِيرَةِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَصْحَابِهِ أَنَّهُمْ كَانُوا يَفْعَلُونَ ذَلِكَ.

1746- … Bize Şu'be, el-Mugîre'den tahdis etti, o İbrahim'den, İbrahim'in de arkadaşlarından naklettiğine göre, onlar da böyle yapardı.

١٧٤٧– حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ أَنَّ أَصْحَابَ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانُوا يَفْعَلُونَ ذَلِكَ.

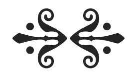
1747- … Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bana el-A'meş'in İbrahim'den haber verdiğine göre, İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın arkadaşları böyle yapardı.

١٧٤٨– حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْمُسَيِّبِ أَنَّ أَبَا وَائِلٍ قَرَأَ فِي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَبِآيَةٍ.

1748- … Süfyan'dan onun el-Alâ b. el-Müseyyib'den rivayet ettiğine göre, Ebu Vâil sabah namazının (farzdan önceki) iki rekâtında Fatihatu'l-kitab ile bir âyet okudu.

١٧٤٩– حَدَّثَنَا يُونُسُ وَفَهْدٌ قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ قَالَ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ جُبَيْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو يَقْرَأُ فِي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ بِأُمِّ الْقُرْاٰنِ لَا يَزِيدُ مَعَهَا شَيْئًا.

1749- … Ukbe b. Muslim'den, onun Abdurrahman b. Cübeyr'den rivayet ettiğine göre, Abdurrahman, Abdullah b. Amr'ın sabah namazının (farzdan önceki) iki rekâtında onunla birlikte başka bir şey okumadan, yalnızca Ummu'l-Kur'ân'ı (Fatiha'yı) okuduğunu işitmiştir.

٣٤- بَابُ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ

34- İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA İKİ REKÂT KILMAK

١٧٥٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَسْوَدِ وَمَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: مَا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِي يَكُونُ عِنْدِي فِيهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا صَلَّى رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ.

1750- … el-Esved ve Mesrûk'tan, onlar Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kalma sırası bende olan her günde mutlaka ikindiden sonra iki rekât namaz kılardı.[241]

١٧٥١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: ثَنَا الشَّيْبَانِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ الْأَسْوَدِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: رَكْعَتَانِ لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَعُهُمَا سِرًّا وَلَا عَلَانِيَةً، رَكْعَتَانِ قَبْلَ الصُّبْحِ، وَرَكْعَتَانِ بَعْدَ الْعَصْرِ.

1751- … Hz. Aişe şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gizli ve açık hiçbir durumda şu iki rekâtlık iki namazı kılmayı asla terk etmezdi.

241 Buhârî, Mevakit, 34; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 301.

Bunlar sabah namazının farzından önceki iki rekât ile ikindi namazının farzından sonraki iki rekâttır.[242]

١٧٥٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ قَالَ: ثَنَا حَفْصٌ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1752- … Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr tahdis edip dedi ki: Bize Hafs, eş-Şeybanî'den tahdis etti, sonra senediyle aynısını zikretti.

١٧٥٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا هِلَالُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْتَشِرِ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَدَعُ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ.

1753- … Mesruk'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ikindi namazından sonra iki rekât namaz kılmayı terk etmezdi.[243]

١٧٥٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: وَاللهِ مَا تَرَكَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّكْعَتَيْنِ عِنْدِي بَعْدَ الْعَصْرِ قَطُّ.

1754- … Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Allah'a yemin ederim ki, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* benim yanımda ikindiden sonra iki rekât namaz kılmayı terk etmemiştir.[244]

١٧٥٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي عُمَرَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْتِي قَطُّ بَعْدَ الْعَصْرِ إِلَّا صَلَّى رَكْعَتَيْنِ.

242 Buhârî, Mevakit, 34; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 300.
243 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 352.
244 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 299; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 351.

1755- … Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ikindiden sonra ne zaman benim evime girmişse, mutlaka iki rekât namaz kılmıştır.[245]

١٧٥٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي الرِّجَالِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا نَحْوَهُ.

1756- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi'r-Ricâl babasından tahdis etti, o Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan hadisi buna yakın zikretti.

١٧٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْحَوْضِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ أُمِّ مُوسَى قَالَتْ: أَتَيْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فَسَأَلْتُهَا عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ فَذَكَرَتْ عَنْهَا مِثْلَ ذَلِكَ أَيْضًا.

1757- … Mugîre'den, o Ümmü Musa'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanına gittim ve ona ikindi namazından sonraki iki rekât hakkında sordum deyip Âişe'den yine bunun aynısını zikretmiştir.

١٧٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ شُرَيْحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي صَلَاةَ الْعَصْرِ ثُمَّ يُصَلِّي بَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ.

1758- … el-Mikdam b. Şureyh'den, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ikindi namazını kıldıktan sonra iki rekât daha kılardı.

١٧٥٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعْدٍ الْأَعْمَى يُحَدِّثُ، عَنْ رَجُلٍ يُقَالُ لَهُ السَّائِبُ مَوْلَى الْقَارِئِينَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ

245 Buhârî, Mevakit, 34.

أَنَّهُ رَآهُ رَكَعَ بَعْدَ الْعَصْرِ رَكْعَتَيْنِ وَ قَالَ: لَا أَدَعُهُمَا بَعْدَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّيهِمَا.

1759- … Mevlâ el-Kariîn es-Sâib diye anılan bir adamdan, onun Zeyd b. Halid el-Cühenî'den rivayet ettiğine göre, es-Sâib denilen bu adam, Zeyd'in ikindiden sonra iki rekât namaz kıldığını görmüştür. Zeyd ayrıca şunları söylemiştir: Ben, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu iki rekâtı kıldığını gördüğümden bu yana bunları kılmayı terk etmem.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu kanaati benimsemiş, kişinin ikindiden sonra iki rekât namaz kılmasında bir sakınca olmadığını ve bu iki rekâtın sünnetten olduğunu söylemiştir. Bu hususta da bu hadis(ler)i delil olarak göstermişlerdir.

Ancak ilim adamlarının çoğunluğu bu hususta onlara muhalefet etmiş, bu iki rekât namazı mekruh saymış ve bu hususta şunları delil olarak göstermişlerdir:

١٧٦٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ مُوسَى الْعَبْسِيُّ قَالَ: أَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ مُعَاوِيَةَ أَرْسَلَ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ يَسْأَلُهَا عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ رَكَعَهُمَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ الْعَصْرِ، فَقَالَتْ: نَعَمْ صَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدِي رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ، فَقُلْتُ: أُمِرْتَ بِهِمَا؟ قَالَ: «لَا، وَلَكِنِّي كُنْتُ أُصَلِّيهِمَا بَعْدَ الظُّهْرِ فَشُغِلْتَ عَنْهُمَا فَصَلَّيْتُهُمَا الْآنَ».

1760- … Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den rivayete göre, Muaviye, Ümmü Seleme'ye birisini göndererek ona Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ikindiden sonra kıldığı iki rekât namaza dair soru sor(dur)muştu. Ümmü Seleme şu cevabı verdi: Evet, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* benim yanımda ikindiden sonra iki rekât namaz kıldı. Ben ona: Sana bu iki rekâtı kılman emredildi mi? diye sordum, o: ***"Hayır, ben bu iki rekâtı öğleden sonra kılardım. Ancak meşguliyetim sebebiyle bunları kılamadığım için, o iki rekâtı şimdi kıldım,"*** dedi.[246]

246 Nesâî, Mevakit, 33.

١٧٦١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي عُمَرَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي لَبِيدٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ قَالَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ لِكَثِيرِ بْنِ الصَّلْتِ: اذْهَبْ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَاسْأَلْهَا عَنْ رَكْعَتَيِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ الْعَصْرِ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: فَقُمْتُ مَعَهُ، وَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا لِعَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ: اذْهَبْ مَعَهُ، فَجِئْنَاهَا فَسَأَلْنَاهَا فَقَالَتْ: لَا أَدْرِي سَلُوا أُمَّ سَلَمَةَ فَسَأَلْنَاهَا: فَقَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ بَعْدَ الْعَصْرِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ مَا كُنْتَ تُصَلِّي هَاتَيْنِ الرَّكْعَتَيْنِ؟ فَقَالَ: «قَدِمَ عَلَيَّ وَفْدٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ -أَوْ جَاءَتْنِي صَدَقَةٌ- فَشَغَلُونِي عَنْ رَكْعَتَيْنِ كُنْتُ أُصَلِّيهِمَا بَعْدَ الظُّهْرِ وَهُمَا هَاتَانِ».

1761- … Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayete göre, Muaviye b. Ebi Süfyan minberde iken Kesir b. es-Salt'a: Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanına git ve ona Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ikindiden sonra kıldığı iki rekâta dair soru sor, dedi. Ebu Seleme dedi ki: Ben de onunla birlikte kalktım. İbn Abbas *radıyallahu anh* da Abdullah b. el-Haris'e: Onunla git, dedi. Hepimiz onun yanına gittik ve ona sorduk.

Âişe *radıyallahu anhâ*: Ben bilmiyorum, Ümmü Seleme'ye sorun, dedi. Biz de ona sorduk. Ümmü Seleme dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün ikindiden sonra yanıma girdi ve iki rekât namaz kıldı. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! Daha önce sen bu iki rekâtı kılmıyordun, dedim. O: "***Temimoğullarından bir heyet yanıma geldiği -yahut bana sadaka (zekât) geldi de bunlarla uğraştığım- için öğleden sonra kıldığım iki rekâtı kılamadım. İşte bu iki rekât, o iki rekâttır,"*** dedi.[247]

١٧٦٢- حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ عِمْرَانَ بْنِ الْفَضْلِ الْبَصْرِيُّ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى الْقَطَّانُ قَالَ: ثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ: مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ أَنَّ مُعَاوِيَةَ أَرْسَلَ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا يَسْأَلُهَا عَنِ

247 İbn Mâce, İkametu's-Salât, 105.

الْسَّجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ، فَقَالَتْ: لَيْسَ عِنْدِي صَلَّاهُمَا وَلٰكِنَّ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا حَدَّثَتْنِي أَنَّهُ صَلَّاهُمَا عِنْدَهَا فَأَرْسَلَ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فَقَالَتْ: صَلَّاهُمَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدِي لَمْ أَرَهُ صَلَّاهُمَا قَبْلُ وَلَا بَعْدُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا سَجْدَتَانِ رَأَيْتُكَ صَلَّيْتَهُمَا بَعْدَ الْعَصْرِ مَا صَلَّيْتَهُمَا قَبْلُ وَلَا بَعْدُ؟ فَقَالَ: «هُمَا سَجْدَتَانِ كُنْتُ أُصَلِّيهِمَا بَعْدَ الظُّهْرِ فَقَدِمَ عَلَيَّ قَلَائِصُ مِنَ الصَّدَقَةِ فَنَسِيتُهُمَا حَتَّى صَلَّيْتُ الْعَصْرَ، ثُمَّ ذَكَرْتُهُمَا، فَكَرِهْتُ أَنْ أُصَلِّيَهُمَا فِي الْمَسْجِدِ وَالنَّاسُ يَرَوْنِي فَصَلَّيْتُهُمَا عِنْدَكِ».

1762- … Abdurrahman b. Ebi Süfyan'dan rivayete göre, Muaviye, Âişe *radıyallahu anhâ*'ya elçi göndererek ona ikindi namazından sonraki iki rekâta dair soru sordurdu. Âişe şu cevabı verdi: O iki rekâtı benim evimde kılmadı. Fakat Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın bana naklettiğine göre, bu iki rekâtı onun yanında kılmıştı.

Bunun üzerine Muaviye, Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'ya elçi gönderdi. Ümmü Seleme şu cevabı verdi: O iki rekâtı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* benim yanımda kıldı. Ancak o iki rekâtı ne daha önce, ne de daha sonra kıldığını gördüm. Bu sebeple: Ey Allah'ın Rasulü! İkindi namazından sonra kıldığını gördüğüm bu iki rekât namaz da nedir? Hâlbuki sen ne daha önce, ne de sonra bu namazı kıldın, dedim. Şöyle dedi: ***"Bunlar önceden öğle namazından sonra kıldığım iki rekâttır. Fakat bana bir miktar zekât devesi geldi. (Onları dağıtmakla uğraşırken) bu iki rekâtı kılmayı, ikindi namazını kılıncaya kadar unuttum. Sonra onları hatırladım. İnsanların gözü önünde mescidde bu iki rekâtı kılmaktan hoşlanmadığımdan, (gelip) senin yanında kıldım."***

١٧٦٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خُشَيْشٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنِ الْأَزْرَقِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي بَيْتِهَا رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا هَاتَانِ الرَّكْعَتَانِ؟ فَقَالَ: «كُنْتُ أُصَلِّيهِمَا بَعْدَ الظُّهْرِ فَجَاءَنِي مَالٌ فَشَغَلَنِي فَصَلَّيْتُهُمَا الْآنَ».

1763- … Âişe'den, onun Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ikindiden sonra onun

evinde iki rekât namaz kıldı. Ben (Ümmü Seleme): Ey Allah'ın Rasulü! Bu iki rekât da nedir? diye sordum. O: ***"Bu iki rekâtı öğleden sonra kılardım. Bana bir miktar mal geldi, beni meşgul etti. Bundan dolayı (o iki rekâtı kılamadım). İşte şimdi onları kıldım,"*** dedi.[248]

١٧٦٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرٍ أَنَّ كُرَيْبًا مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا حَدَّثَهُ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَعَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ أَزْهَرَ وَالْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَرْسَلُوهُ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، فَقَالُوا: أَقْرِئْهَا السَّلَامَ مِنَّا جَمِيعًا وَسَلْهَا عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ وَقُلْ: إِنَّا أُخْبِرْنَا أَنَّكِ تُصَلِّينَهُمَا وَقَدْ بَلَغَنَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْهُمَا.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: كُنْتُ أَضْرِبُ النَّاسَ مَعَ عُمَرَ عَلَيْهِمَا قَالَ: كُرَيْبٌ فَدَخَلْتُ عَلَيْهَا فَبَلَّغْتُهَا مَا أَرْسَلُونِي بِهِ، فَقَالَتْ: سَلْ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَخَرَجْتُ إِلَيْهِمْ فَأَخْبَرْتُهُمْ بِقَوْلِهَا فَرَدُّونِي إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا بِمِثْلِ مَا أَرْسَلُونِي بِهِ إِلَى عَائِشَةَ. فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةِ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنْهُمَا، ثُمَّ رَأَيْتُهُ صَلَّاهُمَا، أَمَّا حِينَ صَلَّاهُمَا فَإِنَّهُ صَلَّى الْعَصْرَ ثُمَّ دَخَلَ عَلَيَّ وَعِنْدِي نِسْوَةٌ مِنْ بَنِي حَرَامٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَصَلَّاهُمَا فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ الْجَارِيَةَ فَقُلْتُ: قُومِي إِلَى جَنْبِهِ فَقُولِي: تَقُولُ لَكَ أُمُّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا يَا رَسُولَ اللهِ لِمَ أَسْمَعُكَ تَنْهَى عَنْ هَاتَيْنِ الرَّكْعَتَيْنِ وَأَرَاكَ تُصَلِّيهِمَا؟ فَإِنْ أَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَأْخِرِي عَنْهُ. فَفَعَلَتْ الْجَارِيَةُ فَأَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَأْخَرَتْ عَنْهُ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «يَا بِنْتَ أَبِي أُمَيَّةَ سَأَلْتِ عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ، وَإِنَّهُ أَتَانِي أُنَاسٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ بِالْإِسْلَامِ مِنْ قَوْمٍ فَشَغَلُونِي عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ فَهُمَا هَاتَانِ».

1764- … Bükeyr'den rivayete göre, İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın azadlısı Küreyb ona şunu tahdis etmiştir: İbn Abbas, Abdurrahman b. Ezher ve el-

248 Buhârî, Mevakit, 33.

Misver b. Mahreme, kendisini Âişe *radıyallahu anhâ*'ya göndererek: Bizden, hepimizden ona selâm söyle! Kendisine ikindiden sonraki iki rekâtın durumunu sor ve bize, senin bu iki rekâtı kıldığın haberi ulaştığı gibi, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu iki rekâtı kılmayı yasakladığı haberi de ulaşmıştır, de, dediler.

İbn Abbas *radıyallahu anh* dedi ki: Ben Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte bu iki rekâtı kılmaları sebebiyle insanları döverdim. Küreyb (devamla) dedi ki: Ben onun huzuruna girdim ve benimle gönderdikleri mesajı ona ilettim. Kendisi bana: Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'ya sor, dedi.

Ben de onların yanına gittim ve kendilerine Âişe'nin söylediklerini bildirdim. Bu sefer onlar -Âişe *radıyallahu anhâ*'ya söylemek üzere gönderdikleri sözlerin aynısını (yine) söylediler ve- beni Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın yanına gönderdiler. Bunun üzerine Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* dedi ki: Ben, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bunları kılmayı yasaklarken dinledim. Sonra kendisinin bu iki rekâtı kıldığını gördüm. Bu iki rekâtı kıldığı vakitte ise ikindi namazını kılmıştı. Sonra yanıma girdi. Yanımda ensardan Haramoğullarından bazı kadınlar vardı. Bu iki rekâtı kılınca ben ona cariyeyi göndererek şu talimatı verdim: Onun yanında dur ve: Ümmü Seleme sana diyor ki: Ey Allah'ın Rasulü! Ben senin bu iki rekâtı kılmayı yasakladığını işittiğim halde, nasıl oluyor da senin onları kılmakta olduğunu görüyorum, de. Eğer sana eliyle işarette bulunursa, bir miktar geri çekil.

Cariye (dediğimi) yaptı. Eliyle işaret edince biraz geri çekildi. Namazı bitirince şöyle dedi: ***"Ey Ebu Umeyye'nin kızı! İkindiden sonraki iki rekâte dair soru sordun. Durum şu ki: Abdulkaysoğullarından bazıları gelip kendi kavimlerinden bazı kimselerin Müslüman olduklarını bildirdiler. Bundan dolayı beni meşgul ettiler, ben de öğleden sonra kıldığım iki rekâtı kılamadım. İşte bu kıldığım iki rekât onlardır."***[249]

***

İşte bu rivayetlerde ya da bunların bazılarında, Âişe *radıyallahu anhâ*'ya, bu bölümün baş taraflarında kendisinden nakledilenlere dair soru sorulup Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ikindiden sonra yanına geldiği her seferinde mutlaka iki rekât kıldığını söylediğini hatırlatmaları üzerine, bunu

249 Buhârî, Sehv, 8; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 297.

Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'ya izafe ettiğini görüyoruz. İşte bununla Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edilmiş birinci grup bütün rivayetler nefyedilmiş olmaktadır. Çünkü bu hususta Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'ya soru sorulunca, o, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu iki rekâtı kılmayı yasakladığını işitmiş olduğunu haber vermiştir.

İbn Abbas *radıyallahu anh*, el-Misver b. Mahreme ve Abdurrahman b. el-Ezher de bu hususta ona muvafakat etmişlerdir. Şu kadar var ki, onlar bunu bir belâğ (kendilerine başkaları aracılığı ile ulaşmış bir söz) olarak söylemişler, bir semâ' (doğrudan kendilerinin işittikleri bir söz) olarak söylememişlerdir.

Bu hususta bunu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakleden bir topluluk da onlara muvafakat etmiştir. Aşağıdaki rivayetler bu kabildendir:

١٧٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزِيزٍ الْأَيْلِيُّ قَالَ: ثَنَا سَلَامَةُ بْنُ رَوْحٍ، عَنْ عُقَيْلٍ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي حَرَامُ بْنُ دَرَّاجٍ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَبَّحَ بَعْدَ الْعَصْرِ رَكْعَتَيْنِ، بِطَرِيقِ مَكَّةَ، فَدَعَاهُ عُمَرُ فَتَغَيَّظَ عَلَيْهِ وَ قَالَ: وَاللهِ لَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْهَانَا عَنْهُمَا.

1765- … Seleme b. Ravh'dan, o Ukayl'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana İbn Şihab tahdis edip dedi ki: Bana Haram b. Derrâc'ın haber verdiğine göre, Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh* Mekke yolunda ikindiden sonra iki rekât namaz kıldı. Ömer onu çağırdı ve ona kızarak: Allah'a yemin ederim ki, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu iki rekât namazı kılmayı nehyettiğini sen de biliyorsun, dedi.

١٧٦٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَتَّابِيُّ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: شَهِدَ عِنْدِي رِجَالٌ مَرْضِيُّونَ وَأَرْضَاهُمْ عِنْدِي عُمَرُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَجْرِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ.

1766- … Bize Ebu Avâne, Katâde'den tahdis etti. O Ebu'l-Âliye'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Benim

yanımda kendilerinden razı olunan -bence de kendisinden en çok razı olunanları Ömer'dir- birçok kimsenin tanıklık ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazından sonra güneş doğuncaya, ikindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar namaz kılmayı yasaklamıştır.[250]

١٧٦٧- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: ثَنَا غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

1767- …Mansur'dan, o Katade'den, o Ebu'l-Âliye'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bize Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birden çok kimsenin tahdis ettiğine göre deyip hadisin geri kalan kısmını aynen zikretmiştir.

١٧٦٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثَنَا أَبَانُ عَنْ قَتَادَةَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1768- … Bize Ebân, Katade'den tahdis etti ve hadisi senediyle aynen zikretti.

١٧٦٩- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْكُوفِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ. ح

1769- Bize İsmail b. İshak el-Kûfî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis etti, H.

١٧٧٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَا: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ رَكْعَتَيْنِ إِلَّا الْفَجْرَ وَالْعَصْرَ.

1770- Bize İbn Merzuk da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis etti. Her ikisi (Ebu Nuaym ile Ebu Âmir) dedi ki: Bize Süfyan, Ebu İshak'tan tahdis

250 Buhârî, Mevakit, 31; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 286.

etti, o Âsım b. Damra'dan, o Ali *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* sabah ve ikindi namazları dışındaki her (farz) namazdan sonra iki rekât namaz kılardı.[251]

١٧٧١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ الْأَنْصَارِيُّ عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ صَلَاةٍ بَعْدَ الصُّبْحِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَعَنْ صَلَاةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ.

1771- … Sa'd b. Said'den, onun Amre'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* güneş doğuncaya kadar sabah namazından sonra, güneş batıncaya kadar da ikindi namazından sonra namaz kılınmasını yasaklamıştır.

١٧٧٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ دِينَارٍ قَالَ: ثَنَا سَعْدُ ابْنُ أَوْسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مِصْدَعٌ أَبُو يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وَبَيْنِي وَبَيْنَهَا سِتْرٌ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ يُصَلِّي صَلَاةً إِلَّا تَبِعَهَا رَكْعَتَيْنِ غَيْرَ الْعَصْرِ وَالْغَدَاةِ، فَإِنَّهُ كَانَ يَجْعَلُ الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَهُمَا.

1772- … Bize Sa'd b. Evs tahdis edip dedi ki: Bana Misda' Ebu Yahya tahdis edip dedi ki: Bana Âişe *radıyallahu anhâ*'nın -benimle onun arasında bir perde varken- tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kıldığı her (farz) namazdan sonra mutlaka iki rekât namaz kılardı. İkindi ile sabah namazı müstesnâ. Bu iki rekâtı bunlardan (farzlarından) önce kılardı.

١٧٧٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدٍ عَنْ نَصْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ مُعَاذِ ابْنِ عَفْرَاءَ أَنَّهُ طَافَ بَعْدَ الْعَصْرِ أَوْ بَعْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ فَلَمْ يُصَلِّ، فَسُئِلَ عَنْ ذٰلِكَ، فَقَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَلَاةٍ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَعَنْ صَلَاةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ، حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ.

251 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1275.

1773- … Nasr b. Abdurrahman'dan, onun Muaz b. Afra'dan rivayet ettiğine göre, kendisi ikindi yahut sabah namazından sonra tavaf yaptığı halde (tavaf) namaz (ı) kılmayınca, ona buna dair soru soruldu, o da şöyle dedi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* güneş doğuncaya kadar sabah namazından sonra, güneş batıncaya kadar da ikindi namazından sonra namaz kılınmasını yasaklamıştır.

١٧٧٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرٍ النَّهْشَلِيُّ، عَنْ عَطِيَّةَ الْعَوْفِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ نَهَى عَنْ ذَلِكَ كَمَا ذَكَرَهُ مُعَاذُ ابْنُ عَفْرَاءَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1774- … Atiyye el-Avfî'den, onun Ebu Said'den, onun da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, -Muaz b. Afra'nın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikrettiği şekilde- bunu yasaklamıştır.[252]

١٧٧٥- حَدَّثَنَا ابْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1775- … Katade'den, o Ebu Nadra'dan, o Ebu Said (el-Hudrî)'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.

١٧٧٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1776- … İbn Cüreyc dedi ki: Bana İbn Şihab, Ata b. Yezid el-Leysî'den haber verdi, o Ebu Said'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın rivayet etmiştir.

١٧٧٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو ابْنُ يَحْيَى، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

252 Ebu Said el-Hudri'den; Buhârî, Mevakit, 32; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 288.

1777- … Bize Süleyman b. Bilâl tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Yahya babasından tahdis etti, o Ebu Said el-Hudrî'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti.

١٧٧٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْبَرْقِيِّ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1778- … Züheyr b. Muhammed dedi ki: Bana Musa b. Ukbe, Nâfi'den haber verdi, o İbn Ömer'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti.[253]

١٧٧٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ حُمْرَانَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ الضُّبَعِيِّ قَالَ: ثنَا حُمْرَانُ بْنُ أَبَانَ قَالَ: خَطَبَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ، فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ لَتُصَلُّونَ صَلَاةً قَدْ صَحِبْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا رَأَيْنَاهُ يُصَلِّيهَا، وَلَقَدْ نَهَى عَنْهَا، يَعْنِي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ.

1779- … Bize Humran b. Eban tahdis edip dedi ki: Muaviye b. Ebi Süfyan bize bir hutbe irad etti ve şöyle dedi: Ey insanlar! Sizler bir namaz kılıyorsunuz ki, biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile sohbetimiz bulunmasına rağmen, onun o namazı kıldığını görmedik. Andolsun o, bu namazı kılmayı nehyetmiştir. -Bu sözleriyle ikindiden sonra kılınan iki rekâtı kastediyordu.-[254]

١٧٨٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حِبَّانَ، عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ.

1780- … Muhammed b. Yahya b. Hibbân'dan, onun el-A'rec'den, onun

253 İbn Ömer'den: Buhârî, Hac, 73; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 289.
254 Buhârî, Mevakit, 32.

Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar namaz kılmayı yasaklamıştır.[255]

***

Görüldüğü gibi güneş batıncaya kadar ikindi namazından sonra namaz kılmayı nehyeden rivayetler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den mütevatir olarak gelmiştir. Ondan sonra ashabı da buna göre amel etmiştir. O halde hiç kimsenin buna muhalefet etmemesi gerekir.

Bu hususta onun ashabından gelen rivayetlerden bazıları şunlardır:

١٧٨١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنِ الْسَّائِبِ ابْنِ يَزِيدَ أَنَّهُ رَأَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَضْرِبُ الْمُنْكَدِرَ فِي الصَّلَاةِ بَعْدَ الْعَصْرِ.

1781- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine İbn Şihab'tan tahdis etmiştir. İbn Şihab'ın es-Sâib b. Yezid'den rivayet ettiğine göre, es-Sâib, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın ikindiden sonra namaz kıldığı için el-Münkedir'i dövdüğünü görmüştür.[256]

١٧٨٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1782- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys tahdis edip dedi ki: Bana Ukayl, İbn Şihab'dan tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٧٨٣- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كَانَ عُمَرُ يَكْرَهُ الصَّلَاةَ بَعْدَ الْعَصْرِ وَأَنَا أَكْرَهُ مَا كَرِهَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

255 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 285.
256 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 350, 351.

1783- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Said el-Kattan tahdis edip dedi ki: Bize el-A'meş, Ebu Vâil'den tahdis etti, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer ikindiden sonra namaz kılmayı hoş görmezdi. Ömer *radıyallahu anh*'ın hoş görmediği şeyi, ben de hoş görmüyorum.[257]

١٧٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1784- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Hammad tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avane, Süleyman'dan tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٧٨٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ جَبَلَةَ بْنِ سُحَيْمٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: رَأَيْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَضْرِبُ الرَّجُلَ إِذَا رَآهُ يُصَلِّي بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى يَنْصَرِفَ مِنْ صَلَاتِهِ.

1785- … Şu'be'den, o Cebele b. Suhaym'den, Cebele'nin şöyle dediğini rivayet etti: Ben İbn Ömer *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Ömer *radıyallahu anh*'ın, bir adamın ikindiden sonra namaz kıldığını gördüğünde, namazını bırakıncaya kadar o adama vurduğunu gördüm.[258]

١٧٨٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْعَصْرِ فَقَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَضْرِبُ الرَّجُلَ إِذَا رَآهُ يُصَلِّي بَعْدَ الْعَصْرِ.

1786- … Ebu Cemra dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anh*'a ikindiden sonraki namaza dair soru sordum, şu cevabı verdi: Ben Ömer *radıyallahu anh*'ı, ikindiden sonra namaz kıldığını gördüğü kimseye vururken gördüm.[259]

257 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 350.
258 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 349.
259 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 350.

١٧٨٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ إِيَادِ بْنِ لَقِيطٍ عَنْ إِيَادِ ابْنِ لَقِيطٍ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: بَعَثَنِي سَلْمَانُ بْنُ رَبِيعَةَ بَرِيدًا إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي حَاجَةٍ لَهُ فَقَدِمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ لِي: لَا تُصَلُّوا بَعْدَ الْعَصْرِ، فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَتْرُكُوهَا إِلَى غَيْرِهَا.

1787- … el-Berâ b. Âzib dedi ki: Süleyman b. Rabia beni postacı olarak Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'a bir ihtiyacı sebebiyle göndermişti. Ömer'in huzuruna varınca bana dedi ki: İkindiden sonra namaz kılmayın. Çünkü ben onu terk edip başka bir işe yöneleceğinizden korkuyorum.

١٧٨٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَنْبَأَنِي سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: فَاتَتْنِي رَكْعَتَانِ مِنَ الْعَصْرِ فَقُمْتُ أَقْضِيهِمَا، وَجَاءَ إِلَيَّ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَمَعَهُ الدِّرَّةُ فَلَمَّا سَلَّمْتُ قَالَ: مَا هَذِهِ الصَّلَاةُ؟ فَقُلْتُ: فَاتَتْنِي رَكْعَتَانِ فَقُمْتُ أَقْضِيهِمَا، فَقَالَ: ظَنَنْتُكَ تُصَلِّي بَعْدَ الْعَصْرِ، وَلَوْ فَعَلْتَ ذَلِكَ، لَفَعَلْتُ بِكَ وَفَعَلْتُ.

1788- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bana Sa'd b. İbrahim bildirerek dedi ki: Ben Abdullah b. Râfi' b. Hadîc'i babasının şöyle dediğini tahdis ederken dinledim: İkindi namazının iki rekâtını (yetişip imamla birlikte) kılamamıştım. Bu sebeple onları kaza etmek üzere ayağa kalktım. Ömer *radıyallahu anh* kamçısı ile yanıma geldi. Selâm verdikten sonra: Bu namaz da ne oluyor? diye sordu. Ben: İki rekâta yetişememiştim. Bu sebeple kalkıp onları kaza ettim, deyince, o: Ben de ikindiden sonra namaz kıldığını zannetmiştim. Eğer böyle bir iş yapmış olsaydın, sana yapacağımı bilirdim, dedi.[260]

١٧٨٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ رَافِعٍ عَنْ أَبِيهِ. فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

---

260 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 350.

1789- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Sa'd'dan tahdis etti, o Ubeydullah b. Râfi'den, o babasından hadisi aynen zikretti.

١٧٩٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو وَعَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُ قَالَ: أَمَرَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَنْ أَضْرِبَ مَنْ كَانَ يُصَلِّي بَعْدَ الْعَصْرِ الرَّكْعَتَيْنِ بِالدِّرَّةِ.

1790- … Ebu Said el-Hudrî şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattab bana ikindiden sonra iki rekât namaz kılan kimseleri kamçı ile dövmemi emretti.

١٧٩١- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَكَمِ الْحِبَرِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا مَسْعُودُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شَدَّادٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَزِيدَ عَنِ الْأَشْتَرِ قَالَ: كَانَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ يَضْرِبُ النَّاسَ عَلَى الصَّلَاةِ بَعْدَ الْعَصْرِ.

1791- … Abdurrahman b. Yezid'den, o el-Eşter'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Halid b. el-Velid ikindiden sonra namaz kıldıkları için insanları döverdi.

١٧٩٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ مُصْعَبٍ عَنْ طَاوُسٍ، أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ فَنَهَاهُ، وَ قَالَ: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمْ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾ الْآيَةَ.

1792- … Tâvus'dan rivayete göre, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'a ikindiden sonra iki rekât namaz kılmaya dair soru sormuş, İbn Abbas ona bunları kılmayı yasaklayarak: ***"Allah ve Rasulü bir işi hükme bağladığında, hiçbir mümin erkek ve hiçbir mü'min kadının o işlerinde istediklerini yapmak hakları yoktur,"*** (el-Ahzâb, 33/36) âyetini okumuştur.

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının bu iki rekâtı kılmayı nehyettiklerini, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın da diğer ashabın huzurunda -Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dönemine yakınlıkları ile birlikte- dövdüğünü ve aralarından kimsenin bundan dolayı ona tepki göstermediğini görüyoruz.

Eğer birisi: Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu iki rekâtı kılmayı yasakladıktan sonra, bu iki rekâtı öğle namazından sonra kılamadığı için (ikindiden sonra) kıldığını haber vermiştir. Bu sebeple ben de: Bu iki rekâtı öğleden sonra kılamamış olan bir kimse, ikindiden sonra kılar ve bunların dışında tatavvu (nafile) olarak ikindiden sonra kimse hiçbir namazı kılamaz görüşündeyim, diyecek olursa;

Ona şöyle cevap verilir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o vakit bu iki rekâtı kılmış olmasına rağmen, herhangi bir kimsenin bu iki rekâtı kaza etmesini de nehyetmiştir.

Bunu da şu rivayetten anlıyoruz:

١٧٩٣- أَنَّ عَلِيَّ بْنَ شَيْبَةَ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنِ الْأَزْرَقِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: صَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَصْرَ، ثُمَّ دَخَلَ بَيْتِي، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّيْتَ صَلَاةً لَمْ تَكُنْ تُصَلِّيهَا قَالَ: «قَدِمَ عَلَيَّ مَالٌ فَشَغَلَنِي عَنْ رَكْعَتَيْنِ كُنْتُ أُصَلِّيهِمَا بَعْدَ الظُّهْرِ فَصَلَّيْتُهُمَا الْآنَ» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَفَنَقْضِيهِمَا إِذَا فَاتَتَا قَالَ: «لَا».

1793- ... el-Ezrak b. Kays'dan, onun Zekvân'dan, onun Ümmü Seleme'den rivayet ettiğine göre, Ümmü Seleme şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ikindi namazını kıldıktan sonra benim haneme girdi ve iki rekât namaz kıldı. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! Daha önce kıldığını görmediğim bir namaz kıldın, deyince şöyle dedi: ***"Bana bir miktar mal (zekât) gelmişti. (Onu dağıtırken) meşgul oldum ve öğleden sonra hep kılmış olduğum iki rekâtı kılamadım. İşte o iki rekâtı şimdi kıldım."*** Ben: Ey Allah'ın Rasulü! O halde bu iki rekâtı kılamadığımız takdirde onları kaza edelim mi? diye sordum. ***"Hayır,"*** dedi.[261]

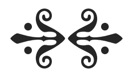
261 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 297; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 300, 315.

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu hadiste öğleden sonra kılınan iki rekâtı ikindiden sonra kaza etmeyi yasaklamıştır.

İşte bu, bu iki rekâtı kılamaması halinde kendisinden başkasının hükmünün, kendi hükmünden farklı olduğunun delilidir. Bu sebeple herhangi bir kimsenin bu iki rekâtı ikindiden sonra kılma hakkı yoktur. Yine hiç kimse ikindiden sonra kesinlikle tatavvu (nafile) namaz da kılamaz.

Aklî düşünme (ve kıyas) da bunu gerektirmektedir. Şöyle ki; öğle namazının farzından sonraki iki rekât farz değildir. Eğer ikindi namazının farzını kılana kadar bu iki rekât kılınmayacak olursa, ikindiden sonra kılınmaları halinde bu rekâtları kılan kimse vakti dışında tatavvu kılmış olur. İşte bundan dolayı ikindiden sonra herhangi bir kimsenin tatavvu (nafile) kılmasını nehyettik ve bu konuda bu iki rekât ile diğer tatavvu (nafile) namazlar arasında herhangi bir fark gözetmedik.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٣٥- بَابُ الرَّجُلِ يُصَلِّي بِالرَّجُلَيْنِ، أَيْنَ يُقِيمُهُمَا ؟

35- İKİ KİŞİYE İMAM OLAN KİŞİ BUNLARI NEREDE DURDURUR?

Ebu Cafer (et-Tahâvî) dedi ki: Bizler "Rükû'da tatbik (elleri dizlerin arasında kavuşturmak)" bölümünde;

١٧٩٤- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ صَلَّى بِعَلْقَمَةَ وَالْأَسْوَدِ فَجَعَلَ أَحَدَهُمَا عَنْ يَمِينِهِ، وَالآخَرَ عَنْ شِمَالِهِ قَالَ: ثُمَّ رَكَعْنَا فَوَضَعْنَا أَيْدِينَا عَلَى رُكَبِنَا، فَضَرَبَ أَيْدِينَا بِيَدِهِ وَطَبَّقَ، فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ: هَكَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1794- Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'dan, Alkame ile el-Esved'e namaz kıldırdığına dair (1333 no'lu) rivayeti zikretmiştik. Buna göre o birisini sağında, diğerini solunda durdurmuştu. (Alkame) dedi ki: Sonra rükû'a vardık, ellerimizi dizlerimizin üzerine koyunca, o eliyle ellerimize vurdu ve (dizlerimizin arasında) birleştirdi. Namazı bitirince: İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yaptı, dedi.[262]

***

Bize göre onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını zikrettiği işin, tatbîk (ellerin dizlerin arasında birleştirilmesi) olması ihtimali de vardır. Bu yaptığının hem tatbik (ellerin dizler arasında birleştirilmesi), hem de imama uyanlardan birisinin sağına, birisinin soluna yerleştirilmesi olma ihtimali de vardır.

262 Müslim, Mesacid, 26.

Bundan dolayı, bu konuda herhangi birisine delil teşkil edecek rivayet bulunup bulunmadığını incelemek istedik ve şunu gördük:

١٧٩٥- حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَعَمِّي، عَلَى عَبْدِ اللّٰهِ بِالْهَاجِرَةِ، فَأَقَامَ الصَّلَاةَ فَتَأَخَّرْنَا خَلْفَهُ، فَأَخَذَ أَحَدَنَا بِيَمِينِهِ وَالْآخَرَ بِشِمَالِهِ، فَجَعَلَنَا عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ، فَلَمَّا صَلَّى قَالَ: هَكَذَا كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ إِذَا كَانُوا ثَلَاثَةً.

1795- … Abdurrahman b. el-Esved'den, o babasından, babasının şöyle dediğini rivayet etti: Amcam ile birlikte öğle sıcağında Ali'nin huzuruna girdik. Namaz için kamet getirince, biz de geride onun arkasında durduk. Bunun üzerine o sağ eliyle birimizi, sol eliyle diğerimizi tuttu ve bizi sağında ve solunda durdurdu. Namazı bitirince: (Namaz kılanlar) üç kişi oldukları takdirde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yapardı, dedi.[263]

***

İşte bu hadis, İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yaptı," sözünün, hem iki kişiden birisinin sağında, diğerinin solunda durdurulması, hem de tatbik (ellerin dizler arasında birleştirilmesi) hakkında olduğunu haber vermektedir.

١٧٩٦- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَشُعَيْبُ بْنُ الْحَبْحَابِ عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ فَحَضَرَتْ الْعَصْرُ فَصَلَّى بِنَا إِبْرَاهِيمُ، فَقُمْنَا خَلْفَهُ فَجَرَّنَا فَجَعَلَنَا عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ قَالَ: فَلَمَّا صَلَّيْنَا وَخَرَجْنَا إِلَى الدَّارِ قَالَ إِبْرَاهِيمُ: قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ هَكَذَا، فَصَلُّوا وَلَا تُصَلُّوا كَمَا يُصَلِّي فُلَانٌ.

قَالَ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِمُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، وَلَمْ أُسَمِّ لَهُ إِبْرَاهِيمَ، فَقَالَ: هَذَا إِبْرَاهِيمُ، قَدْ قَالَ

263 Ebu Davud, Salât, 69.

ذَاكَ عَنْ عَلْقَمَةَ وَلَا أَرَى ابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَعَلَهُ إِلَّا لِضِيقٍ كَانَ فِي الْمَسْجِدِ، أَوْ لِعُذْرٍ رَآهُ فِيهِ لَا عَلَى أَنَّ ذَلِكَ مِنَ السُّنَّةِ. قَالَ: وَذَكَرْتُهُ لِلشَّعْبِيِّ، فَقَالَ: قَدْ زَعَمَ ذَاكَ عَلْقَمَةُ، ابْنُ عَوْنٍ الْقَائِلُ.

1796- … İbn Avn dedi ki: Ben ve Şuayb b. el-Habhab, İbrahim'in yanında idik. İkindi namazı vakti girdi. İbrahim bize namaz kıldırdı. Biz onun arkasında ayakta durmak isteyince, o bizi sağına ve soluna durdurdu. (İbn Avn devamla) dedi ki: Namazı kıldıktan sonra eve gidince İbrahim dedi ki: İbn Mesud *radıyallahu anh*: İşte böyle namaz kılın. Filan kimsenin kıldığı gibi kılmayın, dedi.

(İbn Avn) dedi ki: Ben bunu Muhammed b. Sirin'e -ona İbrahim'in adını vermeden- söyleyince, İbn Sirin: Bu, İbrahim'dir. O, bunu Alkame'den rivayet ederek söylemiştir. Benim görüşüme göre, İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın böyle yapmasının sebebi ya mescidde bir darlık meydana gelmesi, ya da bu hususta onun tespit ettiği bir mazeret idi. Yoksa bu sünnettendir diye bunu yapmış değildir, dedi.

(İbn Avn) dedi ki: Yine ben bunu eş-Şa'bî'ye de söyledim. O: Bunu Alkame iddia etmiştir, diye cevap verdi. -Bunları söyleyen İbn Avn'dır.-

***

İşte bu hadiste İbn Mesud *radıyallahu anh*'a bu uygulama izafe edilmekle birlikte, bunu ne Şa'bî, ne de İbn Sirin, Alkame kanalıyla Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiştir.

Bununla birlikte Alkame'nin eş-Şa'bî'ye de, İbn Sirin'e de bunu İbn Mesud *radıyallahu anh* kanalıyla Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmemiş olması ve daha sonra el-Esved'in bunu oğluna Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiş olması da mümkündür. Acaba bu hususta asıl anlam (şekil) nasıldı?

Çünkü aşağıdaki rivayet bu nakledilen ile çatışmaktadır:

١٧٩٧- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي حَزْرَةَ الْمَدِينِيِّ يَعْقُوبَ بْنَ مُجَاهِدٍ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ

قَالَ: أَتَيْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ فَقَالَ جَابِرٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: جِئْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي حَتَّى قُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ فَأَخَذَنِي بِيَدِهِ فَأَدَارَنِي حَتَّى أَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ وَجَاءَ جَابِرُ بْنُ صَخْرٍ فَقَامَ عَنْ يَسَارِهِ، فَدَفَعَنَا بِيَدِهِ جَمِيعًا حَتَّى أَقَمْنَا خَلْفَهُ.

1797- … Ubade b. el-Velid b. Ubade b. es-Samit dedi ki: Biz Câbir b. Abdullah'ın yanına gittik. Câbir *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına vardım. O namaz kılıyordu. Onun sol tarafında namaza durdum. Beni eliyle tutup çevirdi ve nihayet sağ tarafında durdurdu. Daha sonra Câbir b. Sahr gelip sağında durunca, bu sefer eliyle her ikimizi de geriye itti ve sonunda bizi arkasında durdurdu.[264]

١٧٩٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ جَدَّتَهُ مُلَيْكَةَ دَعَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِطَعَامٍ صَنَعَتْهُ، فَأَكَلَ مِنْهُ، ثُمَّ قَالَ: «قُومُوا فَلأُصَلِّ لَكُمْ» قَالَ أَنَسٌ: فَقُمْتُ إِلَى حَصِيرٍ لَنَا قَدْ اِسْوَدَّ مِنْ طُولِ مَا لُبِسَ فَنَضَحْتُهُ بِمَاءٍ، فَقَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَفَفْتُ أَنَا وَالْيَتِيمُ وَرَاءَهُ، وَالْعَجُوزُ مِنْ وَرَائِنَا، فَصَلَّى بِنَا رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفَ.

1798- … Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, büyük annesi Müleyke, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i hazırladığı bir yemeğe davet etti. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o yemeği yedikten sonra: ***"Kalkın! Size namaz kıldırayım,"*** dedi. Enes dedi ki: Ben de kalktım, uzun süre (yerde) kalması sebebiyle kararmış bir hasırı alıp üzerine bir miktar su serptim (ve o hasırı serdim). Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaza durdu. Ben ve yetim çocuk arkasında saf tuttuk, yaşlı kadın da arkamızda durdu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize iki rekât namaz kıldırdıktan sonra gitti.[265]

***

Birisi: Açıkladığımız şekilde İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra yaptığı bu uygulamalar, bunların (diğerini) neshedici olduğunu göstermektedir, diyecek olursa;

264 İbn Mâce, İkametu's-Salât, 44.
265 Müslim, Mesacid, 266; Ebu Davud, Salât, 69.

Ona şöyle cevap verilir: Câbir ve Enes'den gelen rivayetlerde olduğu gibi, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı arasında İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan başkalarından Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra bu konuda nasıl uygulama yaptıkları da rivayet edilmiştir. Eğer İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra yaptığı rivayet edilen husus, onun bu konuda neshedici olduğuna delil ise, İbn Mesud *radıyallahu anh* dışındakilerden nakledilen rivayet de sizin aksi kanaatinizi savunanlara göre neshedici bir delil olur.

Bu hususta İbn Mesud *radıyallahu anh* dışındakilerden nakledilen rivayetler arasında şu da vardır:

١٧٩٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ. ح

وَحَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: جِئْتُ بِالْهَاجِرَةِ إِلَى عُمَرَ فَوَجَدْتُهُ يُصَلِّي، فَقُمْتُ عَنْ شِمَالِهِ فَأَخْلَفَنِي فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ ثُمَّ جَاءَ يَرْفَأُ فَتَأَخَّرْتُ فَصَلَّيْتُ أَنَا وَهُوَ خَلْفَهُ.

1799- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, ez-Zühri'den tahdis etti, H.

Yine bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine İbn Şihab'dan tahdis etmiştir. O Ubeydullah b. Abdullah'tan, o babasından, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: Öğle sıcağında Ömer'in yanına geldim. Onun namaz kılmakta olduğunu gördüm. Ben de onun sol tarafında durdum. Beni geriye itip sağ tarafında durdurdu. Daha sonra Yerfe' geldi. Ben de geri çekildim. Ben ve o (Yerfe') Ömer'in arkasında namaz kıldık.[266]

١٨٠٠- حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ قَالَ: ثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ مَوْلَى آلِ طَلْحَةَ قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عُتْبَةَ يَقُولُ: أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ وَلَيْسَ فِي الْمَسْجِدِ أَحَدٌ إِلَّا الْمُؤَذِّنُ وَرَجُلٌ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، فَجَعَلَهُمَا عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خَلْفَهُ، فَصَلَّى بِهِمَا.

266 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 87, 88.

1800- … Bize Talha ailesinin azadlı kölesi Muhammed b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Süleyman b. Yesar'ı şöyle derken dinledim: İbn Utbe'yi şöyle derken dinledim: Namaz için kamet getirildiği zaman, mescidde müezzin ile bir adam ve Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'dan başka kimse yoktu. Ömer *radıyallahu anh* o iki kişiyi arkasında durdurup onlara namaz kıldırdı.

***

Daha sonra biz bunun hükmünü kıyas yoluyla tespit etmeye çalıştık. Asıl olanın şu olduğunu gördük: İmam bir kişiye namaz kıldıracak olursa, o kişiyi sağ tarafında durdurur. Enes *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sünnet bu şekilde gelmiştir. Aynı şekilde bu, şu rivayette de böyledir:

١٨٠١- حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ قَالَ: ثَنَا اٰدَمُ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي، فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ، فَأَخْلَفَنِي فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ.

1801- … Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim. Namaz kılıyordu. Sol tarafında durunca beni arkasından dolandırıp sağ tarafında durdurdu.[267]

***

O halde bir kişinin imamla namaz kılması halinde duracağı yer budur. Üç kişiye kıldırması halinde ise üçünü de arkasında durdurur.

İlim adamları arasında bu konuda görüş ayrılığı yoktur. Onların görüş ayrılıkları iki kişi hakkındadır. Kimileri: O iki kişiyi, bir kişinin durduğu şekilde durdurur derken, kimileri de: O iki kişiyi üç kişinin durduğu şekilde durdurur, demişlerdir. Biz de bu konuda iki kişinin hükmü üç kişi gibi midir, bir kişi gibi midir diye öğrenmek üzere bu konuyu düşündük. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: «اِلاثْنَانِ فَمَا فَوْقَهُمَا جَمَاعَةٌ» ***"İki ve yukarısı cemaattir,"*** buyurduğunu gördük.

267 Buhârî, Ezan, 77; İbn Mâce, İkamet, 44.

١٨٠٢- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ وَمُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَا: ثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ بَدْرٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ.

1802- … Bunu bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Muhammed et-Teymî ile Musa b. İsmail tahdis edip dediler ki: Bize er-Rabi b. Bedr babasından, o dedesinden, o Ebu Musa el-Eş'ari'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu hadisi rivayet etti.[268]

***

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iki kişiyi cemaat kabul etmiştir. O halde o iki kişinin hükmü, ikiden fazlasının hükmü ile aynıdır, ikiden az olan tek kişinin hükmü gibi değildir.

Yine yüce Allah'ın, anne tarafından erkek yahut kızkardeşe altıda bir, her ikisine birlikte üçte bir miras hissesi verdiğini, aynı şekilde iki erkek kardeşe de böyle hisse verdiğini, baba tarafından kızkardeşe yarısını, iki kişi olmaları halinde üçte ikisini verdiğini gördük. Üçte birinin durumunun da böyle olduğunu (ilim adamları) icmâ' ile kabul etmişlerdir. Tek kıza mirasın yarısının, (üç ve daha yukarı olması halinde) kızlara üçte ikisinin verileceğini de icmâ' ile kabul etmişlerdir. Aralarında İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın da bulunduğu çoğunluk ise, iki kız çocuğa da aynı hissenin verileceğini söylemiştir.

İşte aklî düşünme (ve kıyas)da da durum böyledir. Çünkü kız çocuğu babasından alacağı miras itibariyle erkek kardeşinden miras alan kızkardeş gibi olduğuna göre, iki kız da babalarından alacakları miras bakımından erkek kardeşlerinden miras alan iki kız kardeş gibidir.

Buna göre bizim üzerinde durduğumuz konuda iki kişinin hükmü de cemaat (üç ve yukarısının) hükmü ile aynı olmalı, tek bir kişinin hükmü gibi olmamalıdır.

O halde bu hususta kıyasa göre imam ile birlikte namaz kılmaları halinde duracakları yer, tek bir kişinin duracağı yer değil, cemaatin duracağı yer gibi olmalıdır.

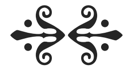
268 Buhârî, Ezan, 35; Nesâî, İmamet, 45; İbn Mâce, İkamet, 44.

Bu yolla da Câbir ve Enes'ten gelen rivayet ile Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anhum*'un fiilî uygulaması sabit olmaktadır.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Ancak Ebu Yusuf şöyle demiştir: İmam serbesttir. Dilerse İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği gibi yapar, dilerse de Enes ve Câbir *radıyallahu anhum*a'nın rivayet ettiği şekilde yapar.

Ebu Hanife ile Muhammed b. el-Hasen'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- bu husustaki görüşünü biz daha müstehab görüyoruz.

٣٦- بَابُ صَلاَةِ الْخَوْفِ، كَيْفَ هِيَ؟

36- KORKU (HAVF) NAMAZI NASIL KILINIR?

١٨٠٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: ثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، وَخَلَفُ بْنُ هِشَامٍ قَالَا: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ. ح

1803- Bize İbn Ebi İmran tahdis edip dedi ki: Bize Âsım b. Ali ve Halef b. Hişam tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Avane tahdis etti, H.

١٨٠٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الضَّرِيرُ. ح

1804- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu İshak ed-Darîr tahdis etti, H.

١٨٠٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ.

1805- Bize Abdulaziz b. Muaviye de tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Hammad tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avane tahdis etti.

١٨٠٦- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَخْنَسِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: فَرَضَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعًا فِي الْحَضَرِ، وَرَكْعَتَيْنِ فِي السَّفَرِ، وَرَكْعَةً فِي الْخَوْفِ.

1806- Bize Salih b. Abdurrahman da tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansur tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avane, Bukeyr b. el-Ahnes'den tahdis etti. O Mücahid'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etti: Aziz ve celil olan Allah sizin Peygamberinizin lisanı ile mukim iken dört rekât, yolculukta iken iki rekât ve korku halinde de bir rekât olarak namaz kılmayı farz kıldı.[269]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları, bu hadis doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve bunu taklit etmiş, bu hadisi asıl kabul ederek korku namazının bir rekât olduğunu söylemiştir.

Ancak bu hususta onlara karşı olan delillerden birisi de yüce Allah'ın: ***"Sen de aralarında bulunup onlara namaz kıldırdığında, bir kısmı seninle birlikte namaza dursun..."*** (en-Nisâ, 4/2) âyetidir. Aziz ve celil olan Allah, korku namazını farz kılmış, Kitabında bunun farz olduğunu böylece tespit etmiş ve imam ile birlikte ilk rekâtın tamamlanmasından sonra topluluğun nasıl namaz kılacağını göstermiştir.

İşte bununla, korku halinde imamın korku namazını iki rekât olarak kılacağı sabit olmaktadır. Bu da, bu hadise muhaliftir ve kitabın (Kur'ân'ın) nassının kabul etmediği bir hadisin delil olarak alınması caiz değildir.

Diğer taraftan yine İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan gelen bunun dışındaki başka hadisler de bununla teâruz (çatışma) halindedir.

١٨٠٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ قَالَ: ثنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذِي قَرَدٍ، صَلَاةَ الْخَوْفِ. وَالْمُشْرِكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ، فَصَفَّ صَفًّا خَلْفَهُ وَصَفًّا مُوَازِيَ الْعَدُوِّ، فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً ثُمَّ ذَهَبَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ وَرَجَعَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً، ثُمَّ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ فَكَانَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكْعَتَانِ وَلِكُلِّ طَائِفَةٍ رَكْعَةٌ.

---

269 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 5, 6; Nesâî, Salât, 3, Salâtu'l-Havf, 4.

1807- ... Ebu Bekr b. Ebi'l-Cehm dedi ki: Bana Ubeydullah b. Abdullah'ın tahdis ettiğine göre, İbn Abbas *radıyallahu anhumâ* şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Zû Kared'de korku namazı kıldı. Müşrikler onunla kıble arasındaydı. Bunun üzerine arkasında bir saf yaptı, düşmana paralel (düşmana karşı) da bir saf yaptı. Arkasındakilere bir rekât kıldırdıktan sonra arkasındakiler diğerlerinin saf tuttuğu yere gitti, diğerleri de arkasında saf tutanların yerine geldi ve onlara da bir rekât kıldırdı. Sonra selâm verdi. Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iki rekât ve her bir saf birer rekât kılmış oldu.[270]

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Ubeydullah b. Abdullah, İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan Mücahid'in ondan nakletmiş olduğu rivayete muhalif bir rivayet nakletmiştir. İmamın, bir rekât kılmasının farz olması halinde, teşehhüd için oturmadan ve selâm vermeden diğer rekâtı kılması imkânsız bir şeydir.

İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan gelen bu iki haber birbiriyle çeliştiğine göre, her ikisi de nefyedilmiş olur. Bu konuda hiç kimsenin Mücahid'in İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan naklettiği rivayeti delil göstermeye hakkı olamaz. Çünkü onun zıttı olan kanaati benimseyen hasmı da ona karşı Ubeydullah'ın İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan buna muhalif nakletmiş olduğu rivayeti zikreder.

Eğer: İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan bizim söylediklerimize uygun rivayet nakledilmiştir deyip şunu zikredecek olurlarsa:

١٨٠٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ عَنْ سُفْيَانَ عَنِ الرُّكَيْنِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ حَسَّانٍ قَالَ: أَتَيْتُ ابْنَ وَدِيعَةَ فَسَأَلْتُهُ عَنْ صَلَاةِ الْخَوْفِ، فَقَالَ: إِيتِ زَيْدَ ابْنَ ثَابِتٍ فَاسْأَلْهُ، فَلَقِيتُهُ، فَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْخَوْفِ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ، فَصَفَّ صَفًّا خَلْفَهُ، وَصَفًّا مُوَازِيَ الْعَدُوِّ، فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً، ثُمَّ ذَهَبَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ، وَجَاءَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ، فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً، ثُمَّ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ.

270 Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1921.

1808- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Kabîsa, Süfyan'dan tahdis etti. O er-Rukeyn b. er-Rabî'den, o el-Kasım b. Hassan'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Vedîa'nın yanına gidip ona korku namazına dair soru sordum. O bana: Zeyd b. Sabit'in yanına git ve ona sor, dedi. Ben de onunla karşılaştım ve ona sorunca, o şu cevabı verdi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* seferlerinden birisinde korku namazı kıldı. Arkasında bir saf yaptı. Düşmana karşı da bir saf yaptı. Onlara (arkasındakilere) bir rekât kıldırdı. Sonra bunlar diğerlerinin saf tuttukları yere gitti, diğerleri de bunların saf tuttukları yere geldi. Onlara da bir rekât kıldırdıktan sonra selâm verdi.[271]

١٨٠٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ وَ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ وَدِيعَةَ وَزَادَ: فَكَانَتْ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكْعَتَانِ وَلِكُلِّ طَائِفَةٍ رَكْعَةٌ رَكْعَةٌ.

1809- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis etti, sonra da senediyle rivayeti aynen zikretti.

Abdullah b. Vedia: "Böylece Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* iki rekât, her bir grup da birer rekât kılmış oldu," diye ilave etti.

١٨١٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ. ح

1810- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Kabîsa tahdis etti, H.

١٨١١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ زَهْدَمٍ الْحَنْظَلِيِّ قَالَ: كُنَّا مَعَ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ بِطَبَرِسْتَانَ فَقَالَ: أَيُّكُمْ شَهِدَ صَلَاةَ الْخَوْفِ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَامَ حُذَيْفَةُ، فَقَالَ: أَنَا، ثُمَّ فَعَلَ مِثْلَ الَّذِي ذَكَرَ زَيْدٌ سَوَاءً.

1811- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel tahdis

271 Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1919.

edip dedi ki: Bize Süfyan, Eş'as b. Ebi'ş-Şa'sâ'dan tahdis etti. O el-Esved b. Hilal'den, o Salebe b. Zehdem el-Hanzalî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz Taberistan'da Said b. el-Âs ile birlikte idik. O: Hanginiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte korku namazına şahit oldu? diye sordu. Huzeyfe kalkarak: Ben, dedi, sonra da Zeyd (b. Sabit)'in zikrettiğinin aynısını yaptı.[272]

١٨١٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ: ثَنَا عَطِيَّةُ بْنُ الْحَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ دُهَاثٍ قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ فَسَأَلَ النَّاسَ مَنْ شَهِدَ مِنْكُمْ صَلَاةَ الْخَوْفِ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

1812- … Bize Atiyye b. el-Hâris tahdis edip dedi ki: Bana Muhammed b. Duhâs[273] tahdis edip dedi ki: Ben Said b. el-Âs ile birlikte gazvede idim. İnsanlara: Sizden kim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte korku namazı kılarken bulundu? diye sordu deyip sonra da hadisi aynen zikretti.

١٨١٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ عَنْ يَزِيدَ الْفَقِيرِ عَنْ جَابِرِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُقَابِلَ الْعَدُوِّ. ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

1813- … Yezid el-Fakir'den, o Câbir b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Cabir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte düşman karşısında idik, dedi, sonra hadisi aynen zikretti.[274]

١٨١٤- حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَفْصٍ الْفَلَّاسُ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَالِحِ ابْنِ خَوَّاتٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْخَوْفِ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

---

272 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1246; Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1917.
273 Bir nüshada Dimas şeklindedir. (Diğer iki baskıdan).
274 Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1933.

1814- … Sehl b. Ebi Hasme'den rivayete göre, o, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabı ile korku namazı kıldı deyip hadisi aynen zikretti.[275]

***

Bunları delil gösterenlere şöyle cevap verilir: Bu, Mücahid'in naklettiği rivayete uygun değildir. Fakat Ubeydullah'ın İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan naklettiği rivayete uygundur.

Bu bölümün baş taraflarında bizim delilimiz geçmişti. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in böyle bir namazda kılması farz olan bir rekât iken, arada selâm vermeden ona bir başka rekât eklemesi imkânsız bir şeydir.

Belirttiğimiz bu hususla, imamın farz olarak kılması gereken korku namazının iki rekât olduğu sabit olmakla birlikte, kendisine uyanlara bir rekâtı kaza etmelerini ya da başka bir hususu hatırlatmadığını görüyoruz.

Onların (bir rekâtı) kaza etmiş olmaları ihtimali vardır. Kıyasın gerektirdiğine göre de, birer rekât kaza etmiş olmaları kaçınılmazdır. Çünkü bizler güvenlik ve ikamet halinde imama farz olan namazın, imama uyana farz olan ile aynı olduğunu gördük. Yolculuk halinde güvenlik içerisinde oldukları zaman her iki gruba farz olan namazın da aynı şekilde olduğunu gördük. İmama uyanın kılması farz olan namaz tek rekât ise iki rekât kılması farz olan kimseye uyduğu takdirde, imamın kılması vacib (farz) olanın uyana vacib olmaması da imkânsız bir şeydir.

Nitekim bir yolcunun, ikamet halinde olan bir imama uyması halinde, onun gibi dört rekât kıldığını görüyoruz. Böylelikle imama uyanın kılması farz olan rekât sayısı, uyduğu imama farz olan kadardır. Ayrıca imamın farzının fazlalığı kadar, onun kılması farz olan namaz artar. Bazen uyduğu imam hakkında söz konusu olmayan yükümlülük, imama uyan hakkında söz konusu olabilir.

Bu kabilden olmak üzere bizler, ikamet halinde olanın, yolcunun arkasında namaz kıldığı takdirde ona uyarak namaz kılacağını, bundan (imamının selâm vermesinden) sonra ise kendisinin kalkıp ikamet halinde olanın namazı kadarını tamamlayıncaya kadar kaza yapacağını görüyoruz.

275 Buhârî, Megâzî, 31; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 309, 310; Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1934.

Böylelikle imama uyan kimseye, uyduğu imam için vacib olmayan bir yükümlülük söz konusu olur. Ancak bununla birlikte, imama uyan için vacib olmayan bir şey, kendisine uyulan imam hakkında vacib olmaz.

Sözünü ettiğimiz rivayetlerle, imam hakkında iki rekâtın vücubu sabit olduğuna göre, aynı şekilde imama uyana da iki rekâtın vacib olduğu sabit olmaktadır.

Huzeyfe'den kendi sözü olarak nakledilen (1811 no'lu) hadiste, Zeyd'den nakledilen (1808 no'lu), Câbir'den nakledilen (1813 no'lu) ve İbn Abbas *radıyallahu anhum*'dan gelen (1807 no'lu) hadislerde bizim yorumladığımız şekle uygun olarak, birer rekât kaza ettiklerini söylediği de rivayet edilmiştir.

١٨١٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ سُلَيْمِ ابْنِ عَبْدٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: صَلَاةُ الْخَوْفِ رَكْعَتَانِ وَأَرْبَعُ سَجَدَاتٍ.

1815- … Ebu İshak'dan, o Süleym b. Abd'dan, o Huzeyfe'den, Huzeyfe'nin şöyle dediğini rivayet etti: Korku namazı iki rekât ve dört secdedir.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu, onların ilk hadislerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte anlatılan uygulamalarda bu şekilde yaptıklarının delilidir.

Daha sonra rivayetleri göz önünde bulundurarak bu rivayetlerde (âsâr) bu türden bir şey bulabilir miyiz, diye baktık.

١٨١٦- أَبُو بَكْرَةَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو حُرَّةَ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْخَوْفِ فَصَلَّى بِطَائِفَةٍ مِنْهُمْ رَكْعَةً، وَكَانَتْ طَائِفَةٌ بِإِزَاءِ الْعَدُوِّ، فَلَمَّا صَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً سَلَّمَ، فَنَكَصُوا عَلَى أَعْقَابِهِمْ حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى إِخْوَانِهِمْ، ثُمَّ جَاءَ الْآخَرُونَ فَصَلَّى بِهِمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكْعَةً ثُمَّ سَلَّمَ، فَقَامَ كُلُّ فَرِيقٍ، فَصَلَّوْا رَكْعَةً رَكْعَةً.

1816- … el-Hasen'den, onun Ebu Musa'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına korku namazı kıldırdı. Onların

bir kısmına bir rekât kıldırdı. Bir diğer kısım ise düşmana karşı duruyordu. Arkasındakilere bir rekât namaz kıldırdıktan sonra selâm verdi. Onlar da (düşmana karşı duran) kardeşlerinin yanlarına varıncaya kadar gerisin geri gittiler. Daha sonra diğerleri geldi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onlara bir rekât kıldırdıktan sonra selâm verdi. Arkasından her bir grup kalkıp birer rekât (daha) namaz kıldılar.

***

İşte bu hadiste, onların (birer rekât) kaza yaptıklarını haber vermekte ve ilk grup rivayetlerde ihtimal dâhilinde bulunduğunu açıkladığımız hususu açıkça ortaya koymaktadır. Birinci rekâttan sonra selâm verdiği şeklindeki ifadesinde sözü edilen "selâm" ile namazı kesip bitiren bir selâmı kastetmediğini, bunun, imama uyan kimselere ayrılıp gidecekleri yeri bildirme maksadını anlatma ihtimaline geldiğini bildirmektedir.

١٨١٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ قَالَ: سُفْيَانُ. ح

1817- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Kabîsa tahdis edip dedi ki: (Bize) Süfyan (tahdis etti), H.

١٨١٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ خُصَيْفٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْخَوْفِ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ فَصَفَّ صَفًّا خَلْفَهُ وَصَفًّا مُوَازِيَ الْعَدُوِّ، وَكُلُّهُمْ فِي صَلَاةٍ فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً، ثُمَّ ذَهَبَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ، وَجَاءَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً ثُمَّ قَضَوْا رَكْعَةً رَكْعَةً ثُمَّ ذَهَبَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ وَجَاءَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ، فَقَضَوْا رَكْعَةً.

1818- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Husayf'dan tahdis etti, o Ebu Ubeyde'den, o Abdullah (b. Mesud)'dan, Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sefer günlerinden birisinde korku namazı kıldı. Arkasına bir saf dizdi, düşman karşısına da bir saf dizdi. Hepsi aynı namazı kılıyordu. Arkasındakilere bir rekât namaz kıldırdı. Sonra bunlar diğerlerinin saf tuttukları yere gitti. Diğerleri de bunların saf tuttukları yere geldi. Onlara da bir rekât na-

maz kıldırdı. Sonra bunlar (kendi kendilerine) birer rekât kaza yaptılar. Sonra diğerlerinin saf tuttukları yere gittiler, diğerleri de bunların safta durdukları yere gelip bir rekât kaza yaptılar.[276]

١٨١٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ الْقَيْسِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ الْحُسَيْنِ قَالَ: ثَنَا خُصَيْفٌ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ: لَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْخَوْفِ فِي حَرَّةِ بَنِي سُلَيْمٍ، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ وَكُلُّهُمْ فِي صَلَاةٍ وَزَادَ: وَكَانُوا فِي غَيْرِ الْقِبْلَةِ.

1819- … Ebu Ubeyde'den, o Abdullah (b. Mesud)'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Süleymoğulları harresinde (kara taşlığında) korku namazı kıldı deyip sonra hadisi buna yakın zikretti. Şu kadar var ki o: "Hepsi aynı namazı kılıyordu" ibaresini zikretmeyip: "Kıble tarafından başka bir yerde idiler," cümlesini eklemiştir.[277]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadis, onların birer rekât kaza yaptıklarını haber verdiği gibi, hepsinin namaza birlikte başladıklarını da haber vermektedir.

Zikretmiş olduğumuz bu rivayetlerle korku namazının iki rekât olduğu sabit olmaktadır. Ancak İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın hadisinde aynı namaza birlikte başladıkları belirtilmektedir.

Bundan dolayı biz de, bu hadisin bu hususta diğer hadisler ile te'âruz halinde olup olmadığını incelemek istedik ve bu konuyu ele alınca şunu gördük:

١٨٢٠- يُونُسُ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا سُئِلَ عَنْ صَلَاةِ الْخَوْفِ قَالَ: يَتَقَدَّمُ الْإِمَامُ وَطَائِفَةٌ مِنَ النَّاسِ فَيُصَلِّي بِهِمْ رَكْعَةً، وَيَكُونُ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْعَدُوِّ وَلَمْ يُصَلُّوا فَيَتَقَدَّمُ الَّذِينَ لَمْ يُصَلُّوا وَيَتَأَخَّرُ

276 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1244.
277 1818 no'lu hadisin kaynağına bakınız.

الْآخَرُونَ فَيُصَلِّي بِهِمْ رَكْعَةً ثُمَّ يَنْصَرِفُ الْإِمَامُ، وَقَدْ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ فَتَقُومُ طَائِفَةٌ مِنَ الطَّائِفَتَيْنِ فَيُصَلُّونَ لِأَنْفُسِهِمْ رَكْعَةً رَكْعَةً بَعْدَ أَنْ يَنْصَرِفَ الْإِمَامُ فَيَكُونَ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنَ الطَّائِفَتَيْنِ قَدْ صَلَّوْا رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ.

قَالَ نَافِعٌ: لَا أَرَى ابْنَ عُمَرَ ذَكَرَ ذَلِكَ إِلَّا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1820- … Nâfi'den rivayete göre, Abdullah b. Ömer'e korku namazına dair soru sorulduğunda şöyle derdi: İmam ile birlikte insanlardan bir grup öne geçer. İmam onlara bir rekât namaz kıldırır. Namaz kılmamış olan diğer grup, kendisi ile düşman arasında bulunur. Namaz kılmamış olanlar öne geçer, diğerleri geri çekilir. Öne gelenlere bir rekât kıldırır. Daha sonra imam kendisi iki rekât kılmış olarak namazı bitirir. Bu iki gruptan her biri ayağa kalkarak, imam namazı bitirdikten sonra kendi kendilerine birer rekât kılarlar. Böylelikle her grup ikişer rekât kılmış olur.

Nafi dedi ki: Benim gördüğüm kadarıyla İbn Ömer bunu ancak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikretmiştir.[278]

***

Böylelikle bu hadiste o, ikinci grubun namaza başlamasının, imamın birinci gruba bir rekât kıldırmasından sonra gerçekleştiğini haber vermektedir.

Kur'ân-ı Kerim de buna tanıklık etmektedir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ***"Namaz kılmamış olan diğer grup gelsin, seninle beraber (bir rekât) namaz kılsın."*** (en-Nisâ, 4/102).

Yaptığımız bu açıklamalarla, ikinci grubun namaza başlamasının imamın birinci rekâtı bitirmesinden sonra olduğu sabit olmaktadır. Zikrettiğimiz bu hadis, senedi itibariyle sahih ve aslı itibariyle merfû' bir hadistir. Nafi bu hadisi Malik'e naklettiğinde, o bunun hangi vakitte olduğunda şüphe etmiş olsa da, bu böyledir. Diğer taraftan onun (İbn Ömer'in) arkadaşlarının yaşça büyük olanları da bu hadisi ondan böylece rivayet etmişlerdir.

278 Buhârî, Tefsiru Sure, 2 (44); Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 306; Ebu Davud, Salât, hadis no: 1243; Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1930; İbn Mâce, İkamet, 151.

١٨٢١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْخَوْفِ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ فَقَامَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَهُ وَطَائِفَةٌ مِنْهُمْ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْعَدُوِّ فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً، ثُمَّ ذَهَبَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ، وَجَاءَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ، فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً، ثُمَّ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ قَضَتِ الطَّائِفَتَانِ رَكْعَةً رَكْعَةً.

1821- … Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* seferlerinden birisinde korku namazı kıldırdı. Beraberindekilerden bir grup onunla birlikte namaza durdu. Onlardan bir diğer grup, kendisi ile düşman arasında durdu. Arkasındakilere bir rekât namaz kıldırdı. Sonra bunlar diğerlerinin saf tuttukları yere gitti. Öbürleri de bunların saf tuttukları yere geldi. Onlara da bir rekât namaz kıldırdı, sonra selâm verdi. Arkasından her iki grup birer rekât kaza etti.[279]

١٨٢٢- حَدَّثَنَا فَهْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَأَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْخَيَّاطُ قَالَا: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِ مَعْنَاهُ.

1822- … Eyyub b. Musa'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bununla aynı anlamda rivayeti nakletmiştir.

***

Bu hadisi aynı zamanda Salim de babası İbn Ömer'den merfu olarak rivayet etmiştir.

١٨٢٣- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو رَبِيعٍ الزَّهْرَانِيُّ قَالَ: ثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ صَلَّاهَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَذَلِكَ.

279 Buhârî, Salâtu'l-Havf, 2; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 306; Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1930.

1823- … ez-Zühri'den, o Salim'den, onun babasından rivayet ettiğine göre, o korku namazını Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bu şekilde kıldığını söylemiştir.

١٨٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ فَهْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَزْوَتَهُ قِبَلَ نَجْدٍ، فَوَازَيْنَا الْعَدُوَّ. ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

1824- … ez-Zühri dedi ki: Bana Salim'in haber verdiğine göre, İbn Ömer şöyle demiştir: Necid taraflarına doğru yaptığı bir gazvede Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idim. Düşmana karşı saf tuttuk deyip sonra da hadisi aynen zikretti.[280]

***

Başkaları da bu hususta naklettiğimiz şu rivayetler doğrultusunda kanaat sahibi olmuştur:

١٨٢٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ، عَنْ صَالِحِ بْنِ خَوَّاتٍ عَمَّنْ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ ذَاتِ الرِّقَاعِ صَلَاةَ الْخَوْفِ أَنَّ طَائِفَةً صَفَّتْ مَعَهُ وَطَائِفَةً وِجَاهَ الْعَدُوِّ فَصَلَّى بِالَّذِينَ مَعَهُ رَكْعَةً ثُمَّ ثَبَتَ قَائِمًا وَأَتَمُّوا لِأَنْفُسِهِمْ ثُمَّ انْصَرَفُوا فَصَفُّوا وِجَاهَ الْعَدُوِّ، وَجَاءَتِ الطَّائِفَةُ الْأُخْرَى فَصَلَّى بِهِمْ الرَّكْعَةَ الَّتِي بَقِيَتْ مِنْ صَلَاتِهِ ثُمَّ ثَبَتَ جَالِسًا، وَأَتَمُّوا لِأَنْفُسِهِمْ، ثُمَّ سَلَّمَ بِهِمْ.

1825- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik, kendisine Yezid b. Rûmân'dan tahdis etmiştir. O Salih b. Havvât'dan, o, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Zâturrikâ' gazvesi günü korku namazı kılan kimse(ler)den naklettiğine göre, bir grup Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* birlikte saf tuttu. Bir diğer grup da düşmanın karşısında durdu. Kendisi ile birlikte olanlarla bir rekât namaz kıldı. Sonra ayakta bekledi. Onlar, kendi kendilerine namazı tamamladıktan sonra ayrıldılar ve düşmana

280 Buhârî, Megâzî, 32.

karşı saf tuttular. Diğer grup geldi, onlara da kendisinin namazından kalmış olan diğer rekâtı kıldırdı. Sonra oturarak bekledi. Onlar da kendi kendilerine namazlarını tamamladı, sonra da onlarla birlikte selâm verdi.[281]

١٨٢٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ ابْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ خَوَّاتٍ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ سَهْلَ بْنَ أَبِي حَثْمَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ صَلَاةَ الْخَوْفِ فَذَكَرَ نَحْوَهُ، وَلَمْ يَذْكُرْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَزَادَ فِي ذِكْرِ الْآخِرَةِ قَالَ: فَيَرْكَعُ بِهِمْ وَيَسْجُدُ ثُمَّ يُسَلِّمُ، فَيَقُومُونَ فَيَرْكَعُونَ لِأَنْفُسِهِمْ الرَّكْعَةَ الْبَاقِيَةَ ثُمَّ يُسَلِّمُونَ.

1826- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik, kendisine Yahya b. Said'den tahdis etmiştir. O el-Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekir'den, onun Salih b. Havvât el-Ensârî'den rivayet ettiğine göre, Sehl b. Ebi Hasme'nin kendisine haber verdiğine göre, korku namazı… diyerek hadisi buna yakın olarak zikretti. Ancak bunu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikretmemekle birlikte, son rekâtı söz konusu ederken şunları söyledi: "Onlarla rükû' yapar, secde yapar, sonra selâm verir. Daha sonra onlar kalkıp kendi kendilerine kalan rekâtı kılar, sonra selâm verirler."[282]

١٨٢٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ. فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1827- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Yahya b. Said'den tahdis etti ve hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bu kanaatte olanlara şöyle denilir: Bu, Yezid b. Rûmân'ın Salih b. Havvât'dan rivayet ettiği (1825 no'lu) hadiste, imam namazı bitirmeden önce kendileri de imama uymuş oldukları halde namazı kıldıkları belirtilmektedir.

281 Buhârî, Megâzî, 32.
282 Buhârî, Megâzî, 32; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 309, 310; Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1934.

Bizler de Şu'be yoluyla Abdurrahman b. el-Kasım'dan, onun babasından, onun Salih b. Havvât'dan yaptığı bundan farklı bir rivayeti nakletmiş bulunuyoruz. Çünkü Yezid b. Rûmân'ın rivayet ettiği hadiste, imamın birinci rekâtı kıldırdıktan sonra ayakta kaldığı ve onların namazlarını kendi kendilerine tamamladıktan sonra ayrıldıkları, bunun arkasından da diğer grubun geldiği belirtilmektedir.

Şu'be yoluyla Abdurrahman'dan, onun babasından, onun Salih b. Havvât'dan rivayet ettiği hadiste ise, onun beraberindekilerden bir gruba bir rekât kıldırdıktan sonra, bunların diğerlerinin saf tuttukları yere gittikleri belirtilmekte ve onların ayrılıp gitmeden önce namaz kıldıklarını söz konusu etmemektedir.

Böylelikle el-Kasım, Muhammed b. Yezid b. Rûmân'a muhalefet etmiş olmaktadır. Eğer böyle bir bilgi isnad yoluyla alınacak olursa, şüphesiz Abdurrahman'ın babası el-Kasım'dan, onun Salih b. Havvât'dan, onun Sehl b. Ebi Hasme'den, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği rivayet, Yezid b. Rûmân'ın Salih'den onun kendisine haber veren birisinden naklettiği rivayetten daha güzeldir.

Eğer bu iki rivayet birbirine denk kabul edilirse, birbiriyle çelişmiş olur. Çelişmeleri halinde ise karşıt görüş sahibi taraflardan hiç birisinin bu rivayetlerden birisini delil gösterebilme imkânı kalmaz. Çünkü onun kendi lehine ve karşıt kanaati savunanlara karşı göstereceği delilin aynısı, karşıt kanaattekilerin lehine ve onun aleyhine delil olarak gösterilmektedir.

Eğer bir kimse: Yahya b. Said, el-Kasım b. Muhammed'den, o Salih b. Havvât'dan, o Sehl'den, Yezid b. Rûmân ile Yahya b. Said'in naklettiği rivayete uygun bir rivayet nakletmiş olup bu rivayet zabt ve hıfz bakımından Abdurrahman b. el-Kasım'ın rivayetinden daha aşağı mertebede değildir diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Yahya b. Said senin dediğin gibidir. Ancak hadisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den merfu olarak zikretmemiştir. Onu Sehl'den mevkuf olarak (Sehl'in sözü olarak) rivayet etmiştir. Bundan dolayı Abdurrahman b. el-Kasım'ın Salih'den naklettiği rivayet ile Sehl'in Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den diyerek özellikle naklettiği rivayetin böyle olması mümkündür. Daha sonra kendisi, şahsi görüşünden hareketle geri kalan bölümü anlatmış olabilir. O takdirde bu, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir rivayeti değil de, kendisinin özel bir görüşü olur. İşte bundan dolayı Yahya bu

rivayeti Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e nispet ederek merfu olarak zikretmemiştir.

Bunun, hakkında dediğimiz ihtimalin bulunması dolayısıyla delil olarak gösterilme imkânı da kalmamış olur.

Ayrıca aklî düşünme (kıyas) da bunu kabul etmemektedir. Çünkü bizler hiçbir namazda imama uyan kimsenin, herhangi bir bölümünü imamdan önce kendi başına kıldığı bir namazın bulunduğunu göremiyoruz. Aksine imama uyan kimse yaptığını ya imam ile birlikte yapar yahut imam yaptıktan sonra yapar. Şu da bir gerçektir ki, hakkında ihtilâf edilen bir konuda doğru bilgi, üzerinde icmâ' olunmuş hususlardan hareketle elde edilebilir.

Eğer birisi: Biz yüzün kıbleden başka tarafa çevrilmesinin bu namazda caiz olduğunu görüyoruz. Başka namazlarda ise caiz değildir. Buna göre bize muhalif kanaatte olanların, imam namazını bitirmeden önce imama uyanın (namazın geri kalan kısmını) kaza edip tamamlamasını kabul etmemelerinin durumu da bu şekildedir. Bu namazda bu caiz olmakla birlikte, başkasında caiz görülmemiştir, derse, böyle diyenlere şöyle cevap verilir:

Bizler, yüzün mazeret sebebiyle kıbleden başka bir tarafa çevrilmesinin bu namazdan başka namazlarda da mübah kılınmış olduğunu görüyoruz. İşte başkalarında mübah kılındığı gibi, bu namazda da bu mübah kılınmıştır. Çünkü onlar (fukaha), düşmana arkasını dönüp kaçan bir kimsenin, namaz vakti girecek olursa, yüzü kıbleden başka tarafa dönük olsa dahi namaz kılacağını icmâ' ile kabul etmişlerdir.

Bu durumda bir kimsenin, düşman illeti (gerekçesi) dolayısıyla kıbleden başka tarafa namazının tümünü kılabilme ihtimali bulunduğu halde ve bundan dolayı namazı bozulmayacağına göre, namazın bir bölümünde ayrılıp kıbleden başka bir tarafa namaz kılmanın bir mazeret sebebiyle caiz olabileceği şeklinde icmâ' ile kabul edilmiş aslî bir dayanak bulduğumuz için, mazeret sebebiyle namazdan ayrılarak kıbleye arkayı dönmek hususunda ihtilâf edilen bir noktayı da ona bağlı olarak ele aldık. Ancak imam namazını bitirmeden önce, imama uyanın namazının eksik kalan kısmını tamamlamasına yönelik delil teşkil edecek ve icmâ' ile kabul edilmiş asli dayanak bulamadığımızdan ve bunu ona bağlayamadığımızdan, biz de bununla amel etmeyi askıya aldık ve mütevatir olma özelliği ile birlikte icmâ'dan tanıkları da bulunan daha önce zikretmiş olduğumuz diğer rivayetlere döndük (onları ele aldık).

Ebu Hureyre *radıyallahu anh* kanalı ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bütün bunlardan farklı rivayet de nakledilmiştir.

١٨٢٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْمُقْرِئُ قَالَ: ثَنَا حَيْوَةُ وَابْنُ لَهِيعَةَ قَالَا: أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْأَسَدِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ يُحَدِّثُ عَنْ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: هَلْ صَلَّيْتَ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْخَوْفِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ مَرْوَانُ: مَتَى؟ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: عَامَ غَزْوَةِ نَجْدٍ، قَامَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِصَلَاةِ الْعَصْرِ وَقَامَتْ مَعَهُ طَائِفَةٌ، وَطَائِفَةٌ أُخْرَى مُقَابِلُو الْعَدُوِّ وَظُهُورُهُمْ إِلَى الْقِبْلَةِ فَكَبَّرَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَبَّرُوا جَمِيعًا مَعَهُ وَالَّذِينَ مُقَابِلُو الْعَدُوِّ ثُمَّ رَكَعَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكْعَةً وَاحِدَةً وَرَكَعَتْ مَعَهُ الطَّائِفَةُ الَّتِي تَلِيهِ ثُمَّ سَجَدَ وَسَجَدَتْ مَعَهُ الطَّائِفَةُ الَّتِي تَلِيهِ، وَالْآخَرُونَ قِيَامٌ مُقَابِلُو الْعَدُوِّ، ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَامَتْ الطَّائِفَةُ الَّتِي مَعَهُ فَذَهَبُوا إِلَى الْعَدُوِّ فَقَابَلُوهُمْ، وَأَقْبَلَتِ الطَّائِفَةُ الَّتِي كَانَتْ مُقَابِلِي الْعَدُوِّ فَرَكَعُوا وَسَجَدُوا، وَرَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ كَمَا هُوَ، ثُمَّ قَامُوا فَرَكَعَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكْعَةً أُخْرَى فَرَكَعُوا مَعَهُ، ثُمَّ سَجَدَ وَسَجَدُوا مَعَهُ، ثُمَّ وَأَقْبَلَتِ الطَّائِفَةُ الْأُخْرَى الَّتِي كَانَتْ مُقَابِلِي الْعَدُوِّ فَرَكَعُوا وَسَجَدُوا، وَرَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدٌ وَمَنْ مَعَهُ، فَسَلَّمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسَلَّمُوا مَعَهُ جَمِيعًا، فَكَانَتْ لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكْعَتَانِ، وَلِكُلِّ رَجُلٍ مِنَ الطَّائِفَتَيْنِ رَكْعَتَانِ رَكْعَتَانِ.

1828- ... Mervan b. el-Hakem'den rivayete göre, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'a: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte korku namazı kıldın mı? diye sordu. Ebu Hureyre: Evet, deyince Mervan: Ne zaman? dedi. Ebu Hureyre *radıyallahu anh* şu cevabı verdi: Necid gazvesi yılında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ikindi namazı için kalktı. Bir grup gazi de onunla birlikte namaza kalktı. Bir diğer grup ise düşmana karşı, sırtları da

kıbleye dönük olarak durdu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tekbir aldı. Düşmana karşı duranlar dâhil hepsi tekbir aldı. Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir rekât namaz kıldı. Onun arkasındaki grup onunla birlikte rükû'a vardı. Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* secdeye gitti, onunla birlikte olan grup da onunla beraber secdeye gitti. Diğerleri ise düşmana karşı ayakta bekliyorlardı.

Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ayağa kalktı, onunla beraber olan grup da ayağa kalktı. Düşmanın bulunduğu tarafa doğru gittiler ve yüzleri onlara dönük olarak durdular. Düşmanın karşısında bulunan grup gelip rükû' ve secdeye vardı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise olduğu gibi ayakta duruyordu. Daha sonra bunlar ayağa kalkınca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir daha rükû'a vardı, onlar da onunla birlikte rükû'a vardılar. Sonra o secde yaptı, onlar da onunla birlikte secde yaptılar. Ardından düşmanın karşısında bulunan diğer grup gelerek, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beraberinde bulunanlarla birlikte otururken, rükû' ve secde yaptı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* selâm verdi, hepsi de onunla birlikte selâm verdi. Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de iki rekât namaz kılmış oldu, her iki grubtaki herkes de ikişer rekât namaz kılmış oldu.[283]

١٨٢٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ قَالَ: ثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْخَوْفِ فَصَدَعَ النَّاسَ صَدْعَيْنِ فَصَلَّتْ طَائِفَةٌ خَلْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَطَائِفَةٌ تُجَاهَ الْعَدُوِّ، فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْ خَلْفَهُ رَكْعَةً وَسَجَدَ بِهِمْ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ قَامَ وَقَامُوا مَعَهُ فَلَمَّا اسْتَوَوْا قِيَامًا، رَجَعَ الَّذِينَ خَلْفَهُ وَرَاءَهُمْ الْقَهْقَرَى فَقَامُوا وَرَاءَ الَّذِينَ بِإِزَاءِ الْعَدُوِّ. وَجَاءَ الْآخَرُونَ فَقَامُوا خَلْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّوْا لِأَنْفُسِهِمْ رَكْعَةً، وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ، ثُمَّ قَامُوا فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهِمْ أُخْرَى فَكَانَتْ لَهُمْ وَلِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

283 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1240; Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 193.

وَسَلَّمَ رَكْعَتَانِ. وَجَاءَ الَّذِينَ بِإِزَاءِ الْعَدُوِّ فَصَلَّوْا لِأَنْفُسِهِمْ رَكْعَةً وَسَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ جَلَسُوا خَلْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمَ بِهِمْ جَمِيعًا.

1829- … Urve b. ez-Zübeyr'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* korku namazı kıldırdı. Bunun için beraberindekileri iki gruba ayırdı. Bir grup Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaza durdu. Diğer bir grup ise düşmanın karşısında durdu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* arkasında duranlara bir rekât namaz kıldırdı ve onlarla iki defa secde yaptı. Sonra o kalktı, onlar da onunla birlikte kalktılar. Ayağa kalktıklarında arkasında namaza durmuş olanlar gerisin geriye döndüler ve düşmanın karşısında duranların arkasında ayakta durdular.

Sonra diğerleri gelip Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında durdular. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ayakta beklerken onlar da kendi kendilerine bir rekât namaz kıldılar. Sonra kalktılar ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara bir diğer rekâtı kıldırdı. Böylelikle hem onlar, hem de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ikişer rekât namaz kılmış oldu.

Düşmanın karşısında duranlar da geldiler ve kendi kendilerine bir rekât kılıp iki secde yaptılar. Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında oturdular, o da her iki grup ile birlikte selâm verdi.[284]

***

(1828 no'lu) bu hadiste imamın, kendisiyle birlikte bir rekât namaz kılan grup ile düşman tarafına gittiği belirtilmektedir. Oysa böyle bir ifade, bu hadisin dışında başka hiçbir hadiste bulunmamaktadır. Yüce Allah'ın kitabında da bunun söz konusu olamayacağını gösteren ifadeler vardır. Çünkü yüce Allah: ***"Onlardan bir grup seninle birlikte kıyama dursun,"*** (en-Nisâ, 4/102) buyurmaktadır.

Bu âyet-i kerimede, bu hadisi dikkate almamayı gerektiren iki husus vardır. Birincisi; yüce Allah'ın: ***"Seninle namaz kılmamış olanlar (gelip) seninle birlikte namaz kılsınlar,"*** (en-Nisâ, 4/102) buyruğudur. Bu, onların namaza başlamalarının daha önce değil de geliş zamanlarında söz konusu olacağına delildir. Ayrıca yüce Allah: ***"Onlardan bir grup seninle birlikte namaza dur-***

284 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1214.

sun," (en-Nisâ, 4/102) buyurduktan sonra: ***"Ve namaz kılmamış olan diğer grup gelsin ve onlar da seninle birlikte namaz kılsınlar,"*** (en-Nisâ, 4/102) buyurmakta ve böylelikle her iki grubun da imamın yanına gelişlerinden söz etmektedir.

Konunun başında üzerinde durduğumuz mütevatir rivayetler ile belirtilen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fiilî uygulaması da buna uygundur. Bu sebeple bu hadise uymak yerine, onlara uymak daha uygundur.

Daha başkaları da korku namazı hususunda şu doğrultuda kanaat sahibidir:

١٨٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَا: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ الْأَشْعَثِ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِهِمْ صَلَاةَ الْخَوْفِ فَصَلَّى بِطَائِفَةٍ مِنْهُمْ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفُوا، وَجَاءَ الْآخَرُونَ فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَتَيْنِ، فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعًا، وَصَلَّى كُلُّ طَائِفَةٍ رَكْعَتَيْنِ.

1830- Bize Ebu Bekre ve İbn Merzuk tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Âsım, el-Eş'as'dan, o el-Hasen'den, onun Ebu Bekre'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendilerine korku namazı kıldırdı. Onlardan bir gruba iki rekât kıldırdı. Sonra onlar ayrılıp gittiler. Başkaları gelip onlara da iki rekât kıldırdı. Böylece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dört rekât, her bir grup ise ikişer rekât kılmış oldu.[285]

١٨٣١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو حُرَّةَ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1831- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Hurra, el-Hasen'den, o Ebu Bekre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti.

١٨٣٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا أَبَانُ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى،

285 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1248; Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1939.

عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَاتِ الرِّقَاعِ، فَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ. ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

1832- … Ebu Seleme'den, o Câbir b. Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz Zaturrikâ'da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idik. Namaz için kamet getirildi, sonra hadisi aynen zikretti.[286]

١٨٣٣- حَدَّثَنَا ابْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ قَيْسٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحَارِبَ خَصَفَةَ فَصَلَّى بِهِمْ صَلَاةَ الْخَوْفِ فَذَكَرَ مِثْلَ ذَلِكَ أَيْضًا.

1833- … Süleyman b. Kays'dan, o Câbir b. Abdullah'tan, Câbir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hasefe ile savaşıyordu. Beraberindekilere korku namazı kıldırdı deyip yine bunun aynısını zikretti.[287]

***

Bundan dolayı bazıları bu doğrultuda kanaat belirtmiş ve korku namazının bu şekilde kılınacağını iddia etmiştir.

Ancak bize göre bu rivayetlerde onların lehine delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, onun durumunda olan birisinin namazını kasr ile (kısa) kılacağı bir yolculukta bulunmadığı için böyle kılmış olması ihtimali vardır. Bundan dolayı o her bir gruba ikişer rekât namaz kıldırmış, bundan sonra da onlar ikişer rekât kaza etmişlerdir.

Nitekim eğer düşman bir şehre gelip de o şehir halkı korku namazı kılmak isterse, onların bu şekilde namaz kılacaklarını söylüyoruz.

Yani eğer bu namaz öğle, ikindi ya da yatsı namazıysa, bu durumda böyle kılınacaktır.

Ancak diğer görüş sahipleri, burada (imama uyanların) iki rekât kaza ettiklerinden söz edilmemektedir diyecek olursa, onlara şöyle cevap verilir:

286 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 311.
287 1832 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Onlar iki rekâtı kaza etmiş olmakla birlikte, rivayette bunun nakledilmemiş olması mümkündür. Nitekim nakledilen haberlerde buna benzer pek çok örnek görülür.

Gruplar iki rekâtı kaza etmemiş olsalar bile, -bize göre- bunda da delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu işi farzın iki defa kılınabildiği bir zamanda yapmış olabilir. Bu durumda bu namazların her birisi de farz olur. Böyle bir uygulama İslamın ilk dönemlerinde yapılıyordu, sonra nesh edildi.

١٨٣٤- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ قَالَ: أَنَا حُسَيْنٌ الْمُعَلِّمُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ مَوْلَى مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَ: أَتَيْتُ الْمَسْجِدَ فَرَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ جَالِسًا وَالنَّاسُ فِي الصَّلَاةِ فَقُلْتُ: أَلَا تُصَلِّي مَعَ النَّاسِ؟ فَقَالَ: قَدْ صَلَّيْتُ فِي رَحْلِي، إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى أَنْ تُصَلَّى فَرِيضَةٌ مَرَّتَيْنِ.

1834- … Meymune *radıyallahu anhâ*'nın azadlısı Süleyman dedi ki: Mescide gittim. İnsanların namaz kıldığını, İbn Ömer'in oturmakta olduğunu gördüm. Sen niçin insanlarla beraber namaz kılmıyorsun? diye sordum. O: Ben evimde namaz kılmıştım. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de farz bir namazın iki defa kılınmasını yasaklamıştır, dedi.[288]

***

Yasak ise ancak önceleri mübah olan bir şey hakkında söz konusu olur.

Müslümanlar İslamın başlangıç dönemlerinde böyle yapıyorlardı. Yani kendi evlerinde namaz kılıyor, sonra mescide gidip yine orada yetiştikleri namazı farz olarak kılıyorlardı. Böylelikle onlar farz bir namazı iki defa eda etmiş oluyorlardı. Bu durum da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu yasaklayıncaya ve namaz kıldıktan sonra mescide gelip de o namazın kılınışına yetişen kimsenin o namazı cemaatle kılıp bunu nafile olarak değerlendirmesini emredinceye kadar sürdü.

İbn Ömer'in cemaatle namaz kılmayışında ise, bize göre iki ihtimal vardır:

288 Ebu Davud, Salât, 57.

O namazın, akabinde tatavvu (nafile)nin kılınamadığı bir namaz olması ihtimali vardır. Dolayısı ile onun artık o namazı ancak farz olarak kılabilmesi caiz olurdu. Bu sebeple de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir günde farz olan bir namazın iki defa kılınmasını yasakladığını söyledi. Yani ben bunu farz olarak kılamayacağım. Çünkü onu bir defa kılmış oldum. Onlarla birlikte namaza da duramam. Çünkü artık benim bu vakitte nafile namaz kılmam caiz değildir (demiş gibi oldu).

İbn Ömer *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu şekilde namazın tekrar kılınmasının yasaklanışını işitmiş ancak bundan sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in nafile olarak kılınmasına ruhsat vermiş olduğunu işitmemiş de olabilir.

Biz de bu hususu inceleyince şunu gördük:

١٨٣٥- ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ قَالَ: ثَنَا الْمَاجِشُونِ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: أَرْسَلَنِي مُحَرِّزُ بْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ إِلَى ابْنِ عُمَرَ أَسْأَلُهُ إِذَا صَلَّى الرَّجُلُ الظُّهْرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ جَاءَ إِلَى الْمَسْجِدِ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ فَصَلَّى مَعَهُمْ، أَيَّتُهُمَا صَلَاتُهُ؟ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا: صَلَاتُهُ الْأُولَى.

1835- … Osman b. Said b. Ebi Râfi' dedi ki: Muharriz[289] b. Ebi Hureyre *radıyallahu anh* beni İbn Ömer'e şunu sormak üzere gönderdi: Bir adam evinde öğle namazını kıldıktan sonra mescide gidip insanların namaz kıldıklarını görse ve onlarla beraber namaz kılacak olsa, onun (farz) namazı bunların hangisidir?

İbn Ömer *radıyallahu anh*: İlk kıldığı namazıdır, diye cevap verdi.

***

Bu hadiste İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın ikinci namazı nafile olarak gördüğü belirtilmektedir. İşte bu da, onun Süleyman'ın rivayet ettiği (1834 no'lu) hadiste sözü geçen namazı kılmayışının, daha önce kılmış olduğu namazın, akabinde nafile namaz kılmanın caiz olmadığı bir namaz olduğuna delil teşkil

289 Elimizdeki basılı nüshalarda "Muharriz" şeklinde olmakla birlikte, İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, X, 50'de adını "Muharrar" olarak vermektedir. (Çeviren).

etmektedir. Daha önce zikretmiş olduğumuz (1830 ve 1831 no'lu) Ebu Bekre hadisi ile (1832 no'lu) Câbir hadisinin hükmünün de açıkladığımız şekilde olması daha uygundur. Yani bir kimsenin eğer bir farz namazı kılmış ise, onu tekrar kılması caizdir. Bu durumda ilk kıldığı farz olur.

Bundan dolayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu namazı iki grup ile iki defa kılmış oldu. Bu ise, eğer hüküm bu şekilde kalmış olsaydı yine caiz olurdu.

Ancak bu uygulama nesh edilip bir farzın iki defa kılınmasını yasakladıktan sonra, her gruba ikişer rekât kıldırması şeklindeki mana da ortadan kalkmış ve buna göre amel de sona ermiş olur.

Dolayısı ile Ebu Bekre ile Câbir'in rivayet ettiği hadislerde muhalif kanaate sahip olanların lehine delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü bunların açıkladığımız anlama gelme ihtimali vardır.

١٨٣٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ يَعْنِي ابْنَ هِلَالٍ قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ عَامِرٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَيْمَنَ الْمَعَافِرِيِّ قَالَ: كَانَ أَهْلُ الْعَوَالِي يُصَلُّونَ فِي مَنَازِلِهِمْ، وَيُصَلُّونَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَهَاهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُعِيدُوا الصَّلَاةَ فِي يَوْمٍ مَرَّتَيْنِ. قَالَ عَمْرٌو: قَدْ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ فَقَالَ: صَدَقَ.

1836- …Amr b. Şuayb'dan, o Halid b. Eymen el-Me'âfirî'den, onun şöyle söylediğini rivayet etti: (Medine'nin) el-Avâlî denilen yerlerinde kalanlar kendi evlerinde namaz kıldıktan sonra gelip Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte de namaz kılıyorlardı. Rasullulah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazı bir günde iki defa tekrar etmelerini nehyetti. (Hadisi Halid'den nakleden) Amr (b. Şuayb) dedi ki: Ben bunu Said b. el-Müseyyeb'e zikrettim. Said de: (Halid) doğru söylemiştir, dedi.

***

Bu hususta Câbir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan da farklı anlama gelecek bir rivayet nakledilmiştir.

١٨٣٧- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْيَشْكُرِيِّ أَنَّهُ سَأَلَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ عَنْ إِقْصَارِ الصَّلَاةِ فِي الْخَوْفِ أَيُّ يَوْمٍ أُنْزِلَ وَأَيْنَ هُوَ؟ قَالَ: انْطَلَقْنَا نَتَلَقَّى عِيرَ قُرَيْشٍ آتِيَةً مِنَ الشَّامِ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِنَخْلٍ، جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَنْتَ مُحَمَّدٌ؟ قَالَ: «نَعَمْ». قَالَ: أَلَا تَخَافُنِي؟ قَالَ: «لَا». قَالَ: فَمَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ قَالَ: «اللهُ يَمْنَعُنِي مِنْك». قَالَ: فَسَلَّ السَّيْفَ قَالَ: فَتَهَدَّدَهُ الْقَوْمُ وَأَوْعَدُوهُ. فَنَادَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالرَّحِيلِ وَأَخَذُوا السِّلَاحَ ثُمَّ نُودِيَ بِالصَّلَاةِ، فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِطَائِفَةٍ مِنَ الْقَوْمِ، وَطَائِفَةٌ أُخْرَى يَحْرُسُونَهُمْ.

فَصَلَّى بِالَّذِينَ يَلُونَهُ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ تَأَخَّرَ الَّذِينَ يَلُونَهُ عَلَى أَعْقَابِهِمْ فَقَامُوا فِي مَصَافِّ أَصْحَابِهِمْ، وَجَاءَ الْآخَرُونَ فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَتَيْنِ، وَالْآخَرُونَ يَحْرُسُونَهُمْ ثُمَّ سَلَّمَ. فَكَانَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعُ رَكَعَاتٍ، وَلِلْقَوْمِ رَكْعَتَانِ رَكْعَتَانِ. فَفِي يَوْمَئِذٍ أَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِقْصَارَ الصَّلَاةِ، وَأَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِأَخْذِ السِّلَاحِ.

1837- … Süleyman el-Yeşkurî'den rivayete göre, o Câbir b. Abdullah'a korku halinde namazın kısaltılması hükmü hangi gün indirildi ve o nerede oldu? diye sordu.

(Câbir) dedi ki: Bizler Şam (Suriye) tarafından gelen Kureyş kervanının karşısına çıkmak üzere yola çıktık. Nihayet bir hurmalığın yanına geldiğimizde onlardan bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelerek: Muhammed sen misin? diye sordu. O: ***"Evet"*** dedi. Adam: Benden korkmaz mısın? dedi. Allah Rasulü: ***"Hayır,"*** dedi. Adam: Bana karşı seni kim koruyabilir? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Sana karşı beni Allah korur,"*** dedi.

(Câbir) dedi ki: Bunun üzerine adam kılıcını çekti ve orada bulunan ashabı adamı tehdit edip korkutacak sözler söyledi.

Ardından Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yola çıkmayı nidâ ettirdi. Silahlarını alıp yola çıktılar. Sonra namaz için ezan okundu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beraberinde bulunanlardan bir grup ile birlikte namaz kıldı. Diğer bir grup ise onları koruyordu.

Hemen arkasındakilere iki rekât kıldırdıktan sonra selâm verdi. Sonra arkasında namaz kılanlar gerisin geri gittiler ve diğer arkadaşlarının saf tutmuş oldukları yerde durdular. Diğerleri geldi, onlara da iki rekât namaz kıldırdı. Öbürleri ise onları korudu. Sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* selâm verdi.

Böylelikle Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* dört rekât, diğer her bir grup ise ikişer rekât kılmış oldu. İşte Aziz ve Celil olan Allah, o gün namazı kısaltmayı ve mü'minlere silahlarını almalarını emretti.

***

İşte bu hadiste, namazın kısaltılmasına dair âyetler nazil olmadan önce Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o gün onlara dört rekât kıldırmış olduğuna delil teşkil edecek ifadeler vardır. Aynı şekilde namazın kısaltılmasını da şanı yüce Allah'ın bundan sonra emretmiş olduğu görülmektedir.

Böylelikle o gün dört rekât namaz kılmak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in üzerine farz idi. Bu namazı bu şekilde kılmak ona uyanlar için de farz idi. Çünkü o anda onların yolculuk hallerindeki hükümleri, ikamet hallerindeki hükümleri gibiydi.

Eğer durum böyle ise, bu iki gruptan her birisinin mukim olmaları halinde olduğu gibi, ayrı ayrı ikişer rekât kaza etmiş olmaları kaçınılmaz bir husustur.

Bir kimse: Bu hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in birinci gruba kıldırmış olduğu iki rekâttan sonra namazdan çıkmış olduğuna, ikinci grubun gelip onunla birlikte namaza başladığı vakit de yeniden namaza durduğuna delil vardır. Çünkü hadiste: "Sonra selâm verdi" denilmektedir diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Burada sözü edilen selâmın, namazın bitirilmesi kastedilmeyen teşehhüd manasındaki selâm olması ihtimali de vardır.

Birinci gruba ayrılmaları zamanını bildirme maksadı ile verdiği bir selâm olması ihtimali de vardır.

O zamanda onun için namazda söz söylemek mübah idi ve bu hususta gelen rivayete göre, böyle bir söz namazı kesintiye uğratmıyordu. Çünkü hem Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'dan, hem Ebu Said el-Hudrî'den ve hem de Zeyd b. Erkam'dan bu kitabımızın bir başka yerinde sözünü ettiğimiz Zulyedeyn hadisinin çeşitli şekillerde zikretmiş olduğumuz rivayetleri geçmiştir.

Câbir b. Abdullah kanalı ile Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun bu namazı burada anlatılandan farklı bir şekilde kıldığı da rivayet edilmiştir:

١٨٣٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ الْهَادِ قَالَ: حَدَّثَنِي شُرَحْبِيلُ بْنُ سَعْدٍ أَبُو سَعْدٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةِ الْخَوْفِ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَطَائِفَةٌ مِنْ خَلْفِهِ مِنْ وَرَاءِ الطَّائِفَةِ الَّتِي خَلْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُعُودٌ وُجُوهُهُمْ كُلُّهُمْ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَبَّرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَبَّرَتْ الطَّائِفَتَانِ وَرَكَعَ وَرَكَعَتْ الطَّائِفَةُ الَّتِي خَلْفَهُ وَالْآخَرُونَ قُعُودٌ ثُمَّ سَجَدَ فَسَجَدُوا أَيْضًا، وَالْآخَرُونَ قُعُودٌ ثُمَّ قَامَ وَقَامُوا فَنَكَصُوا خَلْفَهُ حَتَّى كَانُوا مَكَانَ أَصْحَابِهِمْ وَأَتَتِ الطَّائِفَةُ الْأُخْرَى فَصَلَّى بِهِمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكْعَةً وَسَجْدَتَيْنِ وَالْآخَرُونَ قُعُودٌ، ثُمَّ سَلَّمَ فَقَامَتِ الطَّائِفَتَانِ كِلْتَاهُمَا فَصَلَّوْا لِأَنْفُسِهِمْ رَكْعَةً وَسَجْدَتَيْنِ، رَكْعَةً وَسَجْدَتَيْنِ.

1838- … Câbir b. Abdullah'tan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den -korku namazı hakkında- rivayet etti ve şöyle dedi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ayakta durdu, hemen onun arkasında oturarak saf tutmuş grubun arkasında bir diğer grup daha durdu. Hepsinin yüzü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e dönüktü. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tekbir aldı, her iki grup da tekbir aldı. O rükû'a varınca onun arkasındaki grup da rükû'a vardı. Diğerleri de oldukları yerde oturuyordu. Sonra o secdeye vardı, arkasındakiler de secde etti. Diğerleri oturmaya devam etti. Daha sonra o kalktı, arkasındakiler de kalktılar ve onun arkasında gerisin geri dönerek diğer grubun yerine kadar vardılar. Bu sefer diğer grup geldi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlarla bir rükû' ve iki secde yaptı (bir rekât kıldı). Diğerleri ise oturuyordu. Daha sonra kendisi selâm verdi. Her iki grup ayağa kalkarak kendi kendilerine bir rükû', iki secde; (diğer grup da) bir rükû', iki secde yaptı (birer rekât daha kıldılar).

***

Bize göre bu hadiste anlatılanlar, olması imkânsız ve caiz olmayan hallerdendir. Çünkü bu hadiste onların namaza oturarak başlamış oldukları belirtilmektedir. Oysa Müslümanlar icmâ' ile şunu kabul etmişlerdir: Bir kimse oturarak namaza başlarsa, sonra ayağa kalkıp ayakta namazını tamamlarsa ve bu hususta onun hiçbir mazereti de yoksa, namazı batıldır. Dolayısı ile ancak rükû' ve secde ne halde yapılacaksa, namaza başlamak da o halde olabilir. Buna göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında ikinci safta duran kimselerin oturdukları halde namaza girmiş olmaları imkânsız bir şeydir.

Böylelikle Câbir b. Abdullah *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği bu hadis dışında rivayet etmiş olduğumuz diğer hadislerdeki şekil sabit olmaktadır.

Korku namazı hususunda başkaları da naklettiğimiz şu rivayette anlatılan doğrultuda kanaat sahibi olmuştur:

١٨٣٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي عَيَّاشٍ الزُّرَقِيِّ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ بِعُسْفَانَ وَالْمُشْرِكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ، فِيهِمْ أَوْ عَلَيْهِمْ، خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ، فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ: لَقَدْ كَانُوا فِي صَلَاةٍ لَوْ أَصَبْنَا مِنْهُمْ لَكَانَتِ الْغَنِيمَةُ. فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ: إِنَّهَا سَتَجِيءُ صَلَاةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيْهِمْ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَبْنَائِهِمْ قَالَ: فَنَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْآيَاتِ فِيمَا بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ.

قَالَ: فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَصْرَ، وَصَفَّ النَّاسُ صَفَّيْنِ، وَكَبَّرَ وَكَبَّرُوا مَعَهُ جَمِيعًا، ثُمَّ رَكَعَ وَرَكَعُوا مَعَهُ جَمِيعًا ثُمَّ رَفَعَ وَرَفَعُوا مَعَهُ جَمِيعًا، ثُمَّ سَجَدَ وَسَجَدَ الصَّفُّ الَّذِي يَلُونَهُ، وَقَامَ الصَّفُّ الْمُؤَخَّرُ يَحْرُسُونَهُمْ بِسِلَاحِهِمْ، ثُمَّ رَفَعَ وَرَفَعُوا جَمِيعًا، ثُمَّ سَجَدَ الصَّفُّ الْآخَرُ ثُمَّ رَفَعُوا. وَتَأَخَّرَ الصَّفُّ الْمُقَدَّمُ وَتَقَدَّمَ الصَّفُّ الْمُؤَخَّرُ، فَكَبَّرَ وَكَبَّرُوا مَعَهُ جَمِيعًا، ثُمَّ رَكَعَ وَرَكَعُوا مَعَهُ جَمِيعًا، ثُمَّ رَفَعَ وَرَفَعُوا مَعَهُ جَمِيعًا، ثُمَّ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ وَصَلَّاهَا مَرَّةً أُخْرَى فِي أَرْضِ بَنِي سُلَيْمٍ.

1839- … Ebu Ayyâş ez-Zürakî dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Usfan'da bize öğle namazı kıldırdı. Müşrikler, onunla kıble arasındaydılar. Aralarında -ya da başlarında- Halid b. el-Velid vardı. Müşrikler: Bunlar namaz kıldılar, eğer onlara hücum etseydik bolca ganimet alırdık, dediler. Diğer müşrikler: Biraz sonra babalarından ve oğullarından daha çok sevdikleri bir namaz gelecektir, dedi.

Ebu Ayyâş dedi ki: Bu sefer Cebrail *aleyhisselâm* öğle ile ikindi arasında (korku namazından bahseden) âyetleri indirdi.

(Ebu Ayyâş) dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ikindi namazını kıldı. İnsanları iki saf halinde dizdi. O tekbir aldı, onlar da hep birlikte onunla tekbir aldılar. Sonra o rükû'a vardı. Hepsi onunla birlikte rükû'a vardı, sonra rükû'dan doğruldu, hepsi onunla beraber rükû'dan doğruldu. Sonra o secdeye vardı. Hemen arkasındaki saf da secdeye vardı. Arka saftakiler ise silahlarıyla onları korumak üzere ayakta kaldılar. Sonra o secdeden kalktı, hepsi de onunla birlikte secdeden kalktı. Daha sonra arkadaki saf secdeye vardı, sonra da secdeden kalktılar.

Öndeki saf geri çekildi, arkadaki saf da öne geçti. Allah Rasulü tekbir aldı, hep birlikte onunla tekbir aldılar. Sonra rükû'a vardı, hep beraber onunla rükû'a vardılar. Sonra rükû'dan başını kaldırdı, hep birlikte onunla rükû'dan kalktılar. Daha sonra onlara selâm verdi. Rasulullah bu namazı bir başka sefer Süleymoğulları topraklarında kıldı.[290]

١٨٤٠ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ صَلَّاهَا فَذَكَرَ نَحْوًا مِنْ هَذَا.

1840- … Câbir *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den korku namazını kıldı deyip hadisi buna yakın olarak zikretti.

***

İbn Ebi Leylâ da bu hadiste anlatılan korku namazı şeklini kabul edenlerdendi.

Ebu Hanife ile Muhammed b. el-Hasen ise bu hadisle amel etmemiştir.

290 Ebu Davud, Salât, hadis no: 1236; Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1937.

Çünkü yüce Allah: ***"Namaz kılmamış olan diğer grup gelsin, seninle beraber namaz kılsın,"*** (en-Nisâ, 4/102) buyurmaktadır. Bu hadiste ise onların hep birlikte namaz kıldıkları belirtilmektedir.

İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği (1820 no'lu) hadiste, Ubeydullah b. Abdullah'ın, İbn Abbas *radıyallahu anh*'tan rivayet ettiği (1807 no'lu) hadiste, Huzeyfe'nin rivayet ettiği (1815 no'lu) hadis ile Zeyd b. Sabit'in rivayet ettiği (1808 no'lu) hadiste, ikinci grubun ikinci rekâte uyarak namaza girdiği ve bundan önce namaz kılmamış oldukları belirtilmektedir. Kur'ân-ı Kerim de, bu hususta onlardan ve onların Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettikleri rivayete delil teşkil etmektedir. Bundan dolayı Ebu Hanife'ye göre bu rivayetler, Ebu Ayyâş ve Câbir'in rivayet ettiği bu iki hadisten daha önceliklidir.

Ebu Yusuf'un benimsediği görüş ise şöyledir: Eğer düşman kıble tarafında ise namaz Ebu Ayyâş ile Câbir *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği şekilde kılınacaktır. Eğer düşman kıble tarafında değil ise namaz İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın, Huzeyfe'nin ve Zeyd b. Sabit'in rivayet ettiği şekilde kılınacaktır.

Çünkü Ebu Ayyâş'ın hadisinde düşmanın kıble tarafında olduğu belirtilmekte iken, İbn Ömer, Huzeyfe ve Zeyd'in rivayet ettikleri hadiste ise bu hususta herhangi bir şey söz konusu edilmemektedir.

Ancak İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın rivayetinde bu konuda onların naklettikleri rivayetlere uygun düşen ifadeler yer almakta ve o bu rivayetinde: Düşmanın kıbleden başka bir tarafta olduğunu söylemektedir.

Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demiştir: Ben her iki hadisi de sahih kabul ediyorum. Bu sebeple İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın hadisi ile ona uygun gelen diğer hadisleri düşmanın kıble tarafında olmaması hali hakkında, Ebu Ayyâş ve Câbir'in rivayet ettikleri hadisi ise, düşmanın kıble tarafında olması hakkında değerlendiriyorum.

Bu da bize göre Kur'ân-ı Kerim'de indirilmiş olan âyetlere muhalif değildir. Çünkü yüce Allah'ın: ***"Namaz kılmamış olan diğer grup gelip seninle beraber namaz kılsın,"*** (en-Nisâ, 4/102) sözünün, düşmanın kıble tarafında bulunmaması hali hakkında olması mümkündür.

Daha sonra yüce Allah ona düşmanın kıble tarafında bulunması halinde namazın hükmünün nasıl olacağını vahiy ile bildirmiş, o da bu husustaki iki haberin belirttiği şekilde her iki şekli uygulamıştır.

Bize göre bu hususta görüşlerin en sahih olanı ve kabul edilmeye en değer görüleni budur. Çünkü rivayetlerin sahih bir şekilde anlaşılması buna tanıklık etmektedir. Ayrıca Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* kanalıyla Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den korku namazına dair gelen rivayet de, bu bölümün baş taraflarında zikretmiş olduğumuz ve Ubeydullah b. Abdullah'ın kendisinden nakletmiş olduğu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Zû Kared denilen yerdeki namazına dair (1807 no'lu) hadis de buna delil teşkil etmektedir. Bu da Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'ın, Abdullah b. Ömer'in, Huzeyfe'nin ve Zeyd'in bu konuda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettikleri rivayete uygundur.

Diğer taraftan Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh*'dan bu konuda kendi görüşü olarak şu rivayetler gelmiştir:

١٨٤١ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ الْهَاشِمِيُّ أَبُو بَكْرٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ لَهِيعَةَ عَنِ الْأَعْرَجِ أَنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ اللهِ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ فِي صَلَاةِ الْخَوْفِ فَذَكَرَ مِثْلَ مَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1841- ... el-A'rec'den rivayete göre, o Ubeydullah b. Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinlemiştir: İbn Abbas *radıyallahu anh* korku namazında şöyle derdi, deyip hadisi (1839 no'lu) Ebu Ayyâş hadisinde ve ona muvafık (uygun) olan Câbir b. Abdullah'ın (1840 no'lu) hadisinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını söylediklerini aynı şekilde zikretti.[291]

***

İbn Abbas *radıyallahu anh*, Ubeydullah yoluyla gelen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fiilî uygulaması olarak zikrettiğimiz (1841 no'lu) hadisinde rivayet etmiş olduğumuz şekli bildiğine ve: "Müşrikler onun ile kıble arasında idi" deyip bu şekli kendi görüşü olarak bildirdiğine göre, düşman kıbleden başka tarafta olduğu halde bu şekilde, düşman kıble tarafında bulunduğu halde Ubeydullah'ın kendisinden rivayet etmiş olduğu şekilde namaz kılmış olmaları imkânsız bir şeydir.

291 Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1921; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 466.

Çünkü düşman arka taraflarında iken onlar kıbleye arkalarını dönmediklerine göre, düşmanın yüzlerine karşı bulunması halinde kıbleye arkalarını dönmemeleri öncelikle söz konusudur.

Ancak kendisinden kıbleye arkayı dönmeyi terk etme şeklinde zikrettiğimiz rivayet düşmanın kıble tarafında bulunması durumu ile ilgilidir.

Aynı şekilde İbn Ebi Leylâ'nın söylediği gibi, düşmanın kıble tarafında bulunmaması halinde de bu durumun bu şekilde olması ihtimali vardır.[292]

Bizim onun söylediklerine dair bildiklerimiz, Ubeydullah'ın ondan ve onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, düşmanın kıble tarafında bulunması hali ile ilgili naklettiği rivayete muhaliftir.

Onun bu sözleri söylemesi, ancak düşmanın kıble tarafında bulunmaması hali ile ilgili olarak kendisinin neshi sabit kabul etmesinden sonra söz konusu olabilir. İşte bu sebeple onun kendi sözü olarak nakletmiş olduğumuz rivayeti, düşmanın kıble tarafında bulunması hali hakkında değerlendirdik. Düşmanın kıble tarafında bulunmaması hali ile ilgili hükmü Ubeydullah'ın kendisinden, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği benzeri haller hakkında kabul ettik.

Ebu Yusuf -yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bir defasında şöyle demişti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra korku namazı kılınamaz. Çünkü o, insanların korku namazını Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte kılmalarını, onunla beraber namaz kılmanın fazileti dolayısıyla kılmışlar gibi değerlendirmiş ve bunun böyle olduğunu ileri sürmüştü.

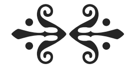
Bize göre bu görüşün bir değeri yoktur. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı bu namazı ondan sonra da kılmıştır. Huzeyfe *radıyallahu anh* Taberistan'da korku namazı kılmıştır. Bu hususta nakledilen rivayetler ayrıca onları burada zikretmemize gerek bırakmayacak kadar meşhurdur.

Bir kimse bu hususta yüce Allah'ın: ***"Sen aralarında bulunup onlara namaz kıldırdığında..."*** (en-Nisâ, 4/102) âyetini delil gösterip: Yüce Allah bunu Peygamber aralarında iken emretmiştir. Aralarında bulunmadığına göre, bu konuda onun vermiş olduğu emrin de sonu gelmiş demektir derse, ona şöyle denilir:

292 İbn Ebi Leyla'nın kanaati için 1840 no'lu hadisten hemen sonraki cümleye bakınız. (Çeviren).

Şanı yüce Allah: ***"Mallarından bir sadaka al ki, bununla kendilerini temizleyip arındırmış olasın. Onlara dua da et,"*** (et-Tevbe, 9/103) buyurmaktadır. Burada da hitab onadır. Oysa bu âyet gereği, onun hayatında iken amel edildiği şekilde ondan sonra da gereğince amel edileceği hususunda icmâ' vardır.

Diğer taraftan Ahmed b. Ebi İmran'ın bana tahdis ettiğine göre, o Ebu Abdullah Muhammed b. Şucâ' es-Selcî'den, onun, Ebu Yusuf'un -yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bu sözünü ayıpladığını ve şunları söylediğini nakletmiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte namaz kılmak, her ne kadar bütün insanlar arkasında namaz kılmaktan daha faziletli ise de, hiç kimsenin namazı bozacak ve kesintiye uğratacak şekilde namazda iken konuşması caiz değildir. Başkası ile birlikte namaz kılarken yapmadığı bir şeyi, onun arkasında namaz kılarken de yapamaz. Başkasının arkasında namazı bozan herhangi bir hades (namazı bozucu hal) ile de namazı bozamaz. Onun arkasında kılınan namaz, korku namazı olduğuna, gitmek, gelmek ve kıbleye arkasını dönmek namazı kesintiye uğratmadığına göre, başkasının arkasında da bu namazın hükmünün bu şekilde olması gerekir.

٣٧- بَابُ الرَّجُلِ يَكُونُ فِي الْحَرْبِ فَتَحْضُرُهُ الصَّلَاةُ وَهُوَ رَاكِبٌ هَلْ يُصَلِّي أَمْ لَا؟

37- KİŞİ, SAVAŞTA BİNEKLİ OLDUĞU HALDE NAMAZ VAKTİ GİRERSE NAMAZ KILAR MI, KILMAZ MI?

١٨٤٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ هُوَ ابْنُ نُوحٍ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدِ بْنِ شَدَّادٍ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ زَيْدٍ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ زِرٍّ، عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ: «شَغَلُونَا عَنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ» قَالَ: وَلَمْ يُصَلِّهَا يَوْمَئِذٍ حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ «مَلَأَ اللّٰهُ قُبُورَهُمْ نَارًا وَقُلُوبَهُمْ نَارًا وَبُيُوتَهُمْ نَارًا».

1842- … Zirr'den, o Huzeyfe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Hendek gününde şöyle buyururken dinledim: ***"Müşrikler bizi meşgul ettikleri için ikindi namazını kılamadık."*** -(Huzeyfe) dedi ki: O gün o namazı güneş batıncaya kadar kılamamıştı.- ***"Allah onların kabirlerini de, kalplerini de, evlerini de ateşle doldursun."***[293]

***

293 Buhârî, Cihad, 98, Megâzî, 29; Müslim, Mesacid, 202, 203, 204; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 79, 81, 113.

Ebu Cafer dedi ki: Bazı kimseler, binek üzerinde olan kimsenin -inme imkânı bulunmasa dahi- bineği üzerinde farz namazı kılamayacağı görüşünü benimsemiştir. Çünkü onlar, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* o gün binekli olarak namaz kılmadı, derler.

Bu hususta başkaları da onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Eğer binek üzerinde olan bu kişi, savaşıyor ise namaz kılamaz. Şayet binek üzerinde olan kişi, savaşmıyor ve bineğinden inme imkânı bulamıyorsa, namazını kılar. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o gün savaşmaktan dolayı namaz kılamamış olması ihtimali vardır. Çünkü savaş da bir iştir, namaz kılarken ise başka bir iş yapılamaz. O gün namaz kılmamasının sebebi, henüz o zaman kendisine binekli olduğu halde namaz kılmasının emredilmemiş olması da olabilir.

Bundan dolayı biz de bu hususu inceledik ve şunu gördük:

١٨٤٣ – إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ وَبِشْرُ بْنُ عُمَرَ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ. ح

1843- İbrahim b. Merzuk bize tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir ile Bişr b. Ömer, İbn Ebi Zi'b'den tahdis etti, H.

١٨٤٤ – حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: حُبِسْنَا يَوْمَ الْخَنْدَقِ حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْمَغْرِبِ بِهَوِيٍّ مِنَ اللَّيْلِ حَتَّى إِذَا كُفِينَا، وَذَلِكَ قَوْلُ اللهِ تَعَالَى ﴿وَكَفَى اللهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللهُ قَوِيًّا عَزِيزًا﴾ قَالَ: فَدَعَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِلَالًا فَأَقَامَ الظُّهْرَ فَأَحْسَنَ صَلَاتَهَا كَمَا كَانَ يُصَلِّيهَا فِي وَقْتِهَا ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْعَصْرَ فَصَلَّاهَا كَذَلِكَ ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْمَغْرِبَ فَصَلَّاهَا كَذَلِكَ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُنْزِلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي صَلَاةِ الْخَوْفِ ﴿فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا﴾.

1844- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verip dedi ki: Bana İbn Ebi Zi'b, Said el-Makburî'den haber verdi. O Abdurrahman b. Ebi Said el-Hudrî'den, o babası (Ebu Said el-Hudrî'den), onun şöyle dediğini

rivayet etti: Hendek günü engellendik. (Bu sebeple) akşamdan sonra gecenin önemli bir bölümü geçinceye kadar namaz kılamadık. Nihayet savaşmamıza gerek kalmadı. -Bu da yüce Allah'ın: ***"Allah savaşta mü'minlere yetti. Allah çok güçlüdür, Aziz'dir,"*** (el-Ahzâb, 35/25) sözü ile gerçekleşti.- (Ebu Said) dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunun üzerine Bilâl'i çağırdı. Bilâl öğle namazı için kamet getirdi. Bu namazı, vaktinde kılıyormuş gibi güzel bir şekilde kıldı. Sonra ona emir verdi, o da ikindi için kamet getirdi. Bu namazı da aynı şekilde kıldı. Sonra ona emir verdi, o da akşam için kamet getirdi, onu da aynı şekilde kıldı. Bu da, yüce Allah'ın korku namazı hakkında: ***"Şayet korkarsanız, o halde (namazı) yaya olarak yahut binek üstünde (kılın.)"*** (el-Bakara, 2/239) âyetini indirmesinden önce olmuştu.

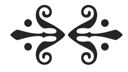
***

Bu rivayetle Ebu Said, o gün için binek üzerinde namaz kılmayı terk etmelerinin, bu âyet ile kendilerine mübah kılınan bu hususun mübah kılınmasından önce olduğunu haber vermektedir.

Bununla şu hüküm sabit olmaktadır: Kişi, savaşta bulunuyor ve bineğinin sırtından inme imkânı bulamıyorsa, bineğin sırtında îmâ ile namaz kılma imkânına sahiptir.

Aynı şekilde bir kimse, yerde iken secdeye vardığı takdirde yırtıcı bir hayvanın kendisine hücum edeceğinden yahut bir adamın ona bir kılıç darbesi indireceğinden korkarsa veya ayakta iken bu halden korkuyor ise oturarak namaz kılabilir ve (rükû' ve secde için) îmâda bulunabilir.

Bütün bunlar, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşüdür.

٣٨- بَابُ الِاسْتِسْقَاءِ كَيْفَ هُوَ، وَهَلْ فِيهِ صَلَاةٌ أَمْ لَا؟

38- İSTİSKA (YAĞMUR DUASI) NASIL YAPILIR? BU DUADA NAMAZ VAR MIDIR, YOK MUDUR?

١٨٤٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ الْجَارُودِ، هُوَ أَبُو بِشْرٍ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ كَثِيرِ بْنِ عُفَيْرٍ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَذْكُرُ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَابٍ كَانَ وِجَاهَ الْمِنْبَرِ، وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يَخْطُبُ، فَاسْتَقْبَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا، ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ هَلَكَتْ الْأَمْوَالُ وَانْقَطَعَتْ السُّبُلُ، فَادْعُ اللهَ يُغِيثُنَا فَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «اَللّٰهُمَّ اسْقِنَا». قَالَ أَنَسٌ: فَوَاللهِ مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ مِنْ سَحَابٍ وَلَا قَزَعَةٍ، وَمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ سَلْعٍ مِنْ بَيْتٍ وَلَا دَارٍ.

قَالَ: فَطَلَعَتْ مِنْ وَرَائِهِ سَحَابَةٌ مِثْلُ التُّرْسِ فَلَمَّا تَوَسَّطَتْ السَّمَاءَ انْتَشَرَتْ ثُمَّ أَمْطَرَتْ قَالَ: فَوَاللهِ مَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ سَبْتًا.قَالَ: ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ، وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يَخْطُبُ النَّاسَ فَاسْتَقْبَلَهُ قَائِمًا، ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ: هَلَكَتْ الْأَمْوَالُ وَانْقَطَعَتْ السُّبُلُ، فَادْعُ اللهَ أَنْ يُمْسِكَهَا عَنَّا. فَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: «اَللّٰهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا، اَللّٰهُمَّ عَلَى الْآكَامِ وَالظِّرَابِ».
قَالَ: فَأَقْلَعَتْ، وَخَرَجَ يَمْشِي فِي الشَّمْسِ.

1845- … Şerik b. Abdullah b. Ebi Nemir'den rivayete göre, o Enes b. Malik'i Cuma günü minberin tam karşısındaki kapıdan mescide giren bir adamdan bahsederken dinlemiştir. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o sırada ayakta hutbe veriyordu. Mescide giren bu adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in karşısında ayakta durduktan sonra: Ey Allah'ın Rasulü! Davarlarımız telef oldu, çareler tükendi. Allah'a dua et de (yağmur yağdırarak) imdadımıza yetişsin, dedi. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ellerini kaldırdı, sonra da: ***"Allah'ım bizi sula!"*** dedi.

Enes dedi ki: Allah'a yemin ederim, gökte ne bir bulut, ne bir bulut parçası görüyorduk. Bizimle Sel' tepesi arasında da ne küçük, ne de büyük bir ev vardı. (Enes devamla) dedi ki: Derken Sel'in arka tarafından kalkan gibi bir bulut çıktı. Göğün tam ortasına gelince etrafa yayıldı, sonra yağmur yağdırdı. Enes dedi ki: Allah'a yemin ederim, bir hafta boyunca güneşi görmedik.

(Enes devamla) dedi ki: Sonra ertesi Cuma bir adam (mescidin) kapısından içeri girdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ayakta insanlara hutbe veriyordu. Bu adam ayakta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in karşısında dikildikten sonra: Ey Allah'ın Rasulü! Davarlar telef oldu, çareler tükendi. Yüce Allah'a bize yağan bu yağmuru kesmesi için dua et, dedi.

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ellerini kaldırdı, sonra da: ***"Allah'ım! Üzerimize değil, etrafımıza yağdır. Allah'ım! Çevremizdeki büyük ve küçük tepelere (yağmur yağsın),"*** dedi.

Enes dedi ki: Bunun üzerine yağmur kesildi ve o adam dışarı çıktığında güneşli bir havada yürüyüp gitti.[294]

١٨٤٦- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: قُرِئَ عَلَى شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ أَخْبَرَكَ أَبُوكَ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ شَرِيكٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ.

1846- Bize Bahr b. Nasr anlatıp dedi ki: Şuayb b. Abdullah'a eldeki nüs-

294 Buhârî, İstiska, 6, 7, 9; Müslim, İstiska, 8; Nesâî, İstiska, 10.

hadan okunarak: Sana baban, Said b. Ebi Said'den haber verdi. O Şerik'ten deyip hadisi senediyle buna yakın olarak zikretti.

١٨٤٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو ظَفَرٍ عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ مُطَهَّرٍ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: إِنِّي لَقَائِمٌ عِنْدَ الْمِنْبَرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ، فَقَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْمَسْجِدِ: يَا رَسُولَ اللهِ، حُبِسَ الْمَطَرُ وَهَلَكَتِ الْمَوَاشِي فَادْعُ اللهَ يَسْقِينَا، فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَمَا فِي السَّمَاءِ مِنْ سَحَابٍ، فَأَلَّفَ اللهُ بَيْنَ السَّحَابِ فَوَبَلَتْنَا حَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ لَيُهِمُّهُ مِنْ نَفْسِهِ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ، فَمُطِرْنَا سَبْعًا قَالَ: فَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ فِي الْجُمُعَةِ الثَّانِيَةِ ؛ إِذْ قَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْمَسْجِدِ: يَا رَسُولَ اللهِ، تَهَدَّمَتْ الْبُيُوتُ، فَادْعُ اللهَ أَنْ يَرْفَعَهَا عَنَّا قَالَ: فَرَفَعَ يَدَيْهِ، وَ قَالَ: «اَللّٰهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا» فَتَقَوَّرَ مَا فَوْقَ رُءُوسِنَا مِنْهَا، حَتَّى كَانَا فِي إِكْلِيلٍ يُمْطِرُ مَا حَوْلَنَا وَلَا نُمْطَرُ.

1847- … Sabit'ten, o Enes'ten, Enes'in şöyle söylediğini rivayet etti: Ben Cuma günü minberin yanında ayakta dururken, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de hutbe vermekte iken mescittekilerden birisi: Ey Allah'ın Rasulü! Yağmur yağmadı, davarlar telef oldu. Allah'a dua et de bize yağmur yağdırsın, dedi. Allah Rasulü ellerini kaldırdı. Gökte bulut namına bir şey yoktu. Allah bulutları birbirine yaklaştırdı. Bulutlar üzerimize yağmur yağdırdı. Öyle ki, kişi ailesinin yanına gitmekten başka bir şey düşünemez oldu. Yedi gün boyunca üzerimize yağmur yağdı.

(Enes devamla) dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ertesi Cuma yine hutbe okumakta iken mescittekilerden birisi şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü! Evler yıkıldı. Allah'a bu yağmuru bizden kesmesi için dua ediver, dedi.

(Enes) dedi ki: Allah Rasulü ellerini kaldırarak: ***"Allah'ım! Etrafımıza yağsın, üzerimize değil"*** diyerek dua etti. O bulutun başlarımız hizasındaki kısmı açılmaya başladı. Adeta -etrafımıza yağmur yağdığı halde üzerimize yağmadığından- tacı andıran bir çember içindeymişiz gibi kalmıştık.[295]

295 1845 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız. Ayrıca: Ebu Davud, İstiska, 2; Nesâî, İstiska, 9, 17, 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 104, 187, IV, 236.

١٨٤٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ وَأَبُو بَكْرَةَ قَالَا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: هَلْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ؟ قَالَ: قِيلَ لَهُ يَوْمَ جُمُعَةٍ: يَا رَسُولَ اللهِ، قَحَطَ الْمَطَرُ، وَأَجْدَبَتِ الْأَرْضُ، وَهَلَكَ الْمَالُ قَالَ: فَمَدَّ يَدَيْهِ حَتَّى رَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي دَاوُدَ.

1848- … Humeyd dedi ki: Enes b. Malik'e: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (dua ederken) ellerini kaldırır mıydı? diye soruldu. Enes şu cevabı verdi: Bir Cuma günü ona: Ey Allah'ın Rasulü! Yağmur yağmadı, yer kurudu, davarlar helak oldu, denildi. (Enes) dedi ki: Bunun üzerine ellerini (yukarı doğru) uzattı. Öyle ki, ben koltuk altlarının beyazını gördüm. Sonra olanları İbn Ebi Davud'un (1847 no'lu) hadisine yakın olarak zikretti.

١٨٤٩- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَحْوِهِ.

1849- … Bize İsmail b. Cafer, Humeyd'den tahdis etti, o Enes'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den buna yakın olarak rivayeti nakletti.

١٨٥٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ مُرَّةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ السِّمْطِ قَالَ: قُلْنَا لِكَعْبِ بْنِ مُرَّةَ أَوْ مُرَّةَ بْنِ كَعْبٍ: حَدِّثْنَا حَدِيثًا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلّٰهِ أَبُوكَ وَاحْذَرْ قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مُضَرَ فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ اللهَ قَدْ نَصَرَكَ وَاسْتَجَابَ لَكَ وَإِنَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا فَادْعُ اللهَ لَهُمْ فَقَالَ: «اَللّٰهُمَّ اسْقِنَا غَيْثًا مُغِيثًا مَرِيئًا مُرِيعًا طَبَقًا غَدَقًا عَاجِلًا غَيْرَ رَائِثٍ نَافِعًا غَيْرَ ضَارٍّ» قَالَ: فَمَا كَانَ إِلَّا جُمُعَةٌ أَوْ نَحْوُهَا حَتَّى مُطِرُوا.

1850- … Salim b. Ebi'l-Ca'd'den, o Şurahbîl b. es-Sımt'dan, Şurahbîl'in şöyle dediğini rivayet etti: Biz Ka'b b. Mürre'ye -ya da Mürre b. Ka'b'a- Allah

senin iyiliğini versin ve seni korusun.[296] Bize Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den dinlemiş olduğun bir hadis naklet, dedik. O dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mudarlılara beddua etti. Ben de onun yanına gidip: Ey Allah'ın Rasulü! Şüphesiz Allah sana yardım etti, senin duanı kabul buyurdu. Gerçek şu ki, senin kavmin de helâk oldu. Bu sebeple onlar için Allah'a dua et, dedim.

Bunun üzerine şöyle buyurdu: ***"Allah'ım! Sen bize, kana kana, akıbeti güzel olan ve zararlı olmayan, bize bolluk getirecek, yeri suya kandıracak, bol, acilen gelen, vaktinde yağıp gecikmeyen, zarar vermeyip faydalı olan bir yağmur yağdırarak bizlerin su ihtiyacını karşılayıp imdadımıza yetiş."***

(Ka'b) dedi ki: Henüz üzerinden bir Cuma yahut ona yakın bir süre geçmeden onlara (istedikleri gibi) yağmur ihsan edildi.[297]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, istiskada sünnet olanın -bu rivayetlerde görüldüğü gibi- şanı yüce Allah'a niyaz edip yalvarıp yakarmak olduğu ve bu konuda namazın söz konusu olmadığı kanaatini benimsemiştir.

Bu kanaati benimseyenlerden birisi de Ebu Hanife'dir -yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Bu hususta başkaları da onlara muhalefet etmiştir. Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bunlardandır. Bunlar şöyle derler: Aksine istiskada sünnet olan; imamın (bölgenin en yüksek âmirinin) insanlar ile namazgâha çıkarak, onlara orada iki rekât namaz kıldırması ve her iki rekâtta da kıraatı açıktan okuması, sonra hutbe irad ederek cübbesini ters çevirip üstünü altına, altını üstüne getirmesidir. Giydiği cübbesinin bu şekilde ters çevrilmesi mümkün olmayacak kadar ağır yahut taylasan olması hali müstesnâdır. Bu şekilde ters çevirerek sağ tarafını sol kolu üzerine, sol tarafını da sağ kolu üzerine koyar.

---

296 "Lillahi ebûke vahzer" deyiminin Türkçesi olarak yazdığımız bu cümlenin, "Lillahi ebûke" kısmını Hasan Akdağ, Arap Dilinde Deyimler ve Atasözleri, (Konya tarihsiz) s. 361 de: "Yaptığın iş ne güzeldir, aferin, bravo!" şeklinde tercüme etmektedir. Bu cümleyi: "Allah iyiliğini versin, fakat dikkatli ol!" şeklinde tercüme etmek de mümkündür. (Çeviren)

297 Ebu Davud, İstiska, 2; İbn Mâce, İkamet, 154; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 235, 236.

Bu kanaatte olanlar derler ki: Bu rivayetlerde sözü geçen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fiilî uygulaması ve ondan istiska (yağmur duasını) yapmasının istenmesi doğrultusunda uygulama yapmak caizdir. Yüce Allah'tan bu şekilde dilekte bulunulur. Bunda imamın insanlara istiska duasında bulunmak istediği zaman dediğimiz şekilde hareket etmesi sünneti de ortadan kaldırmaz.

Onların bu hususta zikrettikleri görüşü inceledik. Acaba bunun lehine delil olabilecek bir rivayet bulabilir miyiz diye araştırdık ve şunu gördük:

١٨٥١- يُونُسُ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى فَاسْتَسْقَى، فَقَلَبَ رِدَاءَهُ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ.

1851- … Abdullah b. Zeyd'den rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazgâha çıktı ve yağmur duası (istiska) yaptı. Cübbesini ters çevirerek kıbleye döndü.[298]

١٨٥٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى فَاسْتَسْقَى فَحَوَّلَ رِدَاءَهُ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ.

1852- … Abdullah b. Zeyd'den rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazgâha çıktı ve istiskada bulundu. Ridasını (cübbesini) ters çevirdi ve kıbleye yöneldi.[299]

١٨٥٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبَّادُ بْنُ تَمِيمٍ أَنَّ عَمَّهُ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَهُ

298 Bu anlamdaki hadisin yer aldığı kaynakların bir kısmı için bkz. Buhârî, İstiska, 4, 11, 15, 18, 19, 20; Müslim, İstiska, 2, 3, 4; Ebu Davud, İstiska, hadis no: 1166, 1167; Tirmizî, İstiska, 43; Nesâî, İstiska, 2, 5, 6, 8, 11; İbn Mâce, İkamet, 153; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 326, IV, 39, 40, 41.

299 1851 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ بِالنَّاسِ إِلَى الْمُصَلَّى يَسْتَسْقِي لَهُمْ فَقَامَ فَدَعَا اللهَ قَائِمًا ثُمَّ تَوَجَّهَ قِبَلَ الْقِبْلَةِ فَحَوَّلَ رِدَاءَهُ فَسُقُوا.

1853- … Şuayb'dan, o ez-Zühri'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abbâd b. Temîm'in haber verdiğine göre, amcasının -ki Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından idi- kendisine haber verdiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlarla birlikte onlar için istiska (yağmur duasın)da bulunmak üzere namazgâha çıktı. Ayağa kalktı ve ayakta Allah'a dua etti. Daha sonra kıbleye doğru yönelerek ridasını ters çevirdi. Biraz sonra onlara yağmur yağdırıldı.[300]

١٨٥٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: أَنَا الْمَسْعُودِيُّ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَسْقَى فَقَلَبَ رِدَاءَهُ قَالَ: قُلْتُ: جَعَلَ الْأَعْلَى عَلَى الْأَسْفَلِ وَالْأَسْفَلَ عَلَى الْأَعْلَى؟ قَالَ: لَا، بَلْ جَعَلَ الْأَيْسَرَ عَلَى الْأَيْمَنِ وَالْأَيْمَنَ عَلَى الْأَيْسَرِ.

1854- … Abbâd b. Temîm'den, o amcasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (namazgaha) çıkarak istiskada bulundu. Ridasını ters çevirdi. (Abbâd) dedi ki: (Amcama): Üst tarafını aşağıya, aşağısını üste mi getirdi? diye sordum. (Amcam): Hayır, aksine sol tarafını sağ omuzu üzerine, sağ tarafını da sol omuzu üzerine koydu, dedi.[301]

١٨٥٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: ثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ: ثَنَا الدَّرَاوَرْدِيُّ عَنْ عُمَارَةَ ابْنِ غَزِيَّةَ عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَسْقِي وَعَلَيْهِ خَمِيصَةٌ سَوْدَاءُ فَأَرَادَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَأْخُذَهَا بِأَسْفَلِهَا فَيَجْعَلَهُ أَعْلَاهَا، فَلَمَّا ثَقُلَتْ عَلَيْهِ أَنْ يُحَوِّلَهَا قَلَبَهَا عَلَى عَاتِقِهِ.

1855- … Abbâd b. Temîm'den, o Abdullah b. Zeyd'den, onun şöyle söylediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yağmur duası için

300 1851 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
301 1851 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

çıktığında üzerinde çizgili, siyah renkli, yünden bir cübbe vardı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun alt tarafını üste getirmek istedi. Onu bu şekilde çevirmek ağır gelince, ters çevirip omuzu üzerine koydu.[302]

١٨٥٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَسْقَى فَقَلَبَ رِدَاءَهُ.

1856- … Abbâd b. Temîm'den, onun Abdullah b. Zeyd'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* istiskada (yağmur duasında) bulundu ve ridasını ters çevirdi.[303]

***

İşte bu rivayetlerde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ridasını ters çevirmesi ve bu ridasını ters çevirmeyi nasıl yaptığı, onun ridanın üst kısmını alta, alt kısmını da yukarıya alması kendisine ağır gelince sağına gelen kısmını sol tarafına, soluna gelen kısmını da sağ tarafına aldığı anlatılmaktadır. İşte bizler de böyle diyoruz. Yani eğer üst tarafını alta, alt tarafını üste alıp bu şekilde ters çevirmesi mümkün ise, ters çevirme böyle olur. Eğer bu mümkün olmazsa, elbisenin sağı ve solu yer değiştirilerek, elbisenin sağ tarafını sola, sol tarafını da sağa alır.

Böylelikle bu rivayetlerde bulunan açıklamalar birinci rivayetlerde bulunanlara göre fazlalık ihtiva etmektedir. Bu sebeple bunun uygulanması ve terk edilmemesi gerekir.

١٨٥٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ هِشَامٍ أَنَّ إِسْحَاقَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ كِنَانَةَ مِنْ بَنِي مَالِكِ بْنِ شُرَحْبِيلَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: أَرْسَلَنِي الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ أَسْأَلُ لَهُ عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الِاسْتِسْقَاءِ، فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَقُلْتُ: إِنَّا تَمَارَيْنَا فِي الْمَسْجِدِ فِي صَلَاةِ

302 1851 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
303 1851 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الِاسْتِسْقَاءِ قَالَ: لَا، وَلَكِنْ أَرْسَلَكَ ابْنُ أَخِيكُمْ الْوَلِيدُ، وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ وَلَوْ أَنَّهُ أَرْسَلَ فَسَأَلَ مَا كَانَ بِذَلِكَ بَأْسٌ ثُمَّ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا: خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُبْتَذِلًا مُتَوَاضِعًا مُتَضَرِّعًا حَتَّى أَتَى الْمُصَلَّى فَلَمْ يَخْطُبْ خُطْبَتَكُمْ هَذِهِ، وَلَكِنْ لَمْ يَزَلْ فِي الدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ وَالتَّكْبِيرِ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ كَمَا يُصَلِّي فِي الْعِيدَيْنِ.

1857- Nitekim bize Rabî' el-Müezzin de tahdis edip dedi ki: Bize Esed b. Musa tahdis edip dedi ki: Bize Hâtim b. İsmail'in, Hişam'dan tahdis ettiğine göre, Malik b. Şurahbîl oğullarından olan İshak b. Abdullah b. Kinâne şöyle demiştir: Bana babam tahdis edip dedi ki: el-Velid b. Ukbe beni kendisi adına Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in istiska (yağmur duası) sırasındaki namazına dair soru sormam için gönderdi. Ben de İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın yanına giderek: Biz mescitte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in istiska sırasındaki namazı hususunda tartıştık, dedim. O: Hayır, öyle değil, seni kardeşimizin oğlu el-Velid gönderdi dedi. -O sırada Medine emiri (valisi) idi.- (İbn Abbas) devamla şunları ekledi: O gönderip sor(dur)muş olsa dahi bunda bir sakınca yoktur. Daha sonra İbn Abbas *radıyallahu anh* dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* üzerinde pek iyi olmayan elbiseleriyle mütevazi bir şekilde ve yalvarıp yakaran bir eda ile çıktı. Bu haliyle namazgâha varıncaya kadar yürüdü. Sizin yaptığınız şekilde hutbe okumadı, hep dua etti, yalvarıp yakardı, tekbir getirdi. Sonra da bayramlarda namaz kıldığı şekilde iki rekât namaz kıldı.[304]

***

Hadisteki: "Bayramlarda namaz kıldığı gibi" ifadesi, bayram namazlarında açıktan okuduğu gibi, istiska namazının iki rekâtında da açıktan okuduğu ihtimalini de taşımaktadır.

١٨٥٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْعَطَّارُ قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ وَزَادَ: فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَنَحْنُ خَلْفَهُ، يَجْهَرُ فِيهِمَا بِالْقِرَاءَةِ، وَلَمْ يُؤَذِّنْ، وَلَمْ يُقِمْ.

304 Ebu Davud, İstiska, 1; Tirmizî, İstiska, 43.

1858- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ubeyd b. İshak el-Attâr tahdis edip dedi ki: Bize Hâtim b. İsmail tahdis ederek, hadisi senediyle aynen zikretti ve şunları ekledi: Biz onun arkasında ona uyduk, iki rekât namaz kıldı. Her iki rekâtta da açıktan Kur'ân okudu. Ezan da okumadı, kamet de getirmedi.

***

Fakat (bu rivayetinde) "bayram namazları gibi" tabirini kullanmadı. İşte bu onun, önceki hadiste geçen "bayram namazları gibi" ifadeleri ile ancak bu anlamı kastetmiş olduğunu yani bayram namazlarında yaptığı şekilde ezan ve kametsiz olarak namaz kıldığını kastetmiş olduğunu göstermektedir.

١٨٥٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ كِنَانَةَ، عَنْ أَبِيهِ، فَذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ رَبِيعٍ عَنْ أَسَدٍ قَالَ سُفْيَانُ: فَقُلْتُ لِلشَّيْخِ: الْخُطْبَةُ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَوْ بَعْدَهَا. قَالَ: لَا أَدْرِي.

1859- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Hişam b. İshak b. Abdullah b. Kinâne'den tahdis etti. O babasından deyip Rabî'in, Esed'den rivayet ettiği (1857 no'lu) hadisin aynısını zikretti. Süfyan dedi ki: Ben şeyhe (Hişam b. İshak'a): Hutbe namazdan önce mi, yoksa sonra mıdır? diye sordum. O: Bilmiyorum, dedi.

***

Bu hadiste de, namazdan ve namazda kıraatın açıktan okunduğundan söz edilmektedir. Kıraatın bu namazda açıktan okunması, (bu namazın) gündüzün özel bir vaktinde ifa edilen bayram namazı gibi olduğunun delilidir. Bu namazda kıraatın hükmü açıktan okunmasıdır. Gündüz namazlarından Cuma namazı da aynı şekildedir. Fakat bu namaz da özel bir günde eda edilir ve bu namazda da kıraatın hükmü açıktan okunması şeklindedir.

Böylelikle diğer günlerde değil de, arızi bir sebep dolayısıyla yahut özel bir günde gündüz vakti kılınan namazların hükmünün, kıraatin bu şekilde açıktan yapılması şeklinde olduğu sabit olmaktadır. Ancak arızi bir sebep dolayısıyla da, özel bir vakitte kılınmayıp sair günlerde gündüz vakti eda edilen her namazda kıraatin hükmü ise açıktan okunmaması şeklindedir.

Sözünü ettiğimiz bu husus ile istiska namazının terk edilmemesi gereken ve hükmü açıkça ortada olan bir sünnet olduğu da ispatlanmış olmaktadır.

Diğer taraftan bu husus, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den çeşitli yollardan da rivayet edilmiştir.

١٨٦٠- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ الْهَيْثَمِ الْأَيْلِيُّ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ نِزَارٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مَبْرُورٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: شَكَا النَّاسُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُحُوطَ الْمَطَرِ، فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنْبَرٍ فَوُضِعَ فِي الْمُصَلَّى وَوَعَدَ النَّاسَ يَخْرُجُونَ يَوْمًا.

قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: وَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ بَدَا حَاجِبُ الشَّمْسِ فَقَعَدَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَحَمِدَ اللهَ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّكُمْ شَكَوْتُمْ إِلَيَّ جَدْبَ جَنَابِكُمْ وَاسْتِئْخَارَ الْمَطَرِ عَنْ إِبَّانِ زَمَانِهِ عَنْكُمْ، وَقَدْ أَمَرَكُمْ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ تَدْعُوهُ وَوَعَدَكُمْ أَنْ يَسْتَجِيبَ لَكُمْ».

ثُمَّ قَالَ: «الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ، اَللّٰهُمَّ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْغَنِيُّ وَنَحْنُ الْفُقَرَاءُ أَنْزِلْ عَلَيْنَا الْغَيْثَ، وَاجْعَلْ مَا أَنْزَلْتَ لَنَا قُوَّةً وَبَلَاغًا إِلَى حِينٍ».

ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ فَلَمْ يَزَلْ فِي الرَّفْعِ حَتَّى بَدَا بَيَاضُ إِبْطَيْهِ. ثُمَّ حَوَّلَ إِلَى النَّاسِ ظَهْرَهُ، وَقَلَبَ أَوْ حَوَّلَ رِدَاءَهُ وَهُوَ رَافِعٌ يَدَيْهِ. ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ وَنَزَلَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، وَأَنْشَأَ اللهُ سَحَابًا فَرَعَدَتْ وَبَرَقَتْ وَأَمْطَرَتْ بِإِذْنِ اللهِ تَعَالَى فَلَمْ يَأْتِ مَسْجِدَهُ حَتَّى سَالَتِ السُّيُولُ. فَلَمَّا رَأَى الْتِوَاءَ الثِّيَابِ عَلَى النَّاسِ وَتَسَرُّعَهُمْ إِلَى الْكِنِّ، ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ وَ قَالَ: «أَشْهَدُ أَنَّ اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنِّي عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ».

1860- … Hişam b. Urve'den, o babasından, babası (Urve) Âişe *radıyal-*

lahu anhâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İnsanlar Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yağmurun yağmadığından şikâyette bulundular. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazgâha bir minber konulmasını emretti ve insanlarla belli bir günde (namazgâha) çıkmaları için sözleşti.

Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* güneş ortalığı aydınlatmaya başlayınca çıktı. Minberin üzerine oturdu. Allah'a hamd ettikten sonra şöyle dedi: ***"Sizler etrafınızdaki kuraklıktan, beklediğiniz yağmurun zamanında yağmayıp gecikmesinden bana şikâyet ettiniz. Aziz ve celil olan Allah da sizlere kendisine dua etmenizi emretmiş ve duanızı kabul edeceğini vaat etmiştir."***

Sonra şöyle dua etti: ***"Elhamdulillahi Rabbi'l-âlemîn maliki yevmiddîn lâ ilâhe illallah yef'alu mâ yurîd. Allahumme entellahu lâ ilâhe illâ ente'l-ganiyyu ve nahnu'l-fukarâ, enzil aleyne'l-gayse vec'al mâ enzelte lenâ kuvveten ve belağan ilâ hîn: Hamd alemlerin Rabbi, din gününün maliki Allah'adır. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O ne dilerse onu yapar. Allah'ım! Senden başka hiçbir ilah yoktur. Sen hiçbir şeye muhtaç olmayansın. Bizler ise muhtaç olanlarız. Sen bize bir yağmur indir ve indirdiğin o yağmuru bizim için bir güç vesilesi ve (belirlemiş olduğun) bir zamana kadar ulaşma aracı kıl."***

Sonra ellerini yukarıya kaldırdı. Koltuk altlarının beyazı görününceye kadar da ellerini kaldırmaya devam etti. Sonra cemaate sırtını döndü ve ellerini yukarı kaldırmış olduğu halde cübbesini ters çevirdi, daha sonra insanlara yüzünü dönüp minberden indi. İki rekât namaz kıl(dır)dı. Şanı yüce Allah da bir bulut ortaya çıkardı. Bu bulut gürledi, şimşek çaktı ve yüce Allah'ın izniyle yağmur yağdırdı. Daha mescide varmadan seller aktı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanların elbiselerine sarıldıklarını ve sığınacak bir yere gitmek üzere hızlıca koşuştuklarını görünce, azı dişleri görününceye kadar güldü ve: ***"Allah'ın her şeye gücü yeten (kadir) olduğuna, benim de hiç şüphesiz Allah'ın kulu ve Rasulü olduğuma şehadet ederim,"*** dedi.[305]

١٨٦١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: ثَنَا أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ ابْنَ رَاشِدٍ يُحَدِّثُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ

305 Ebu Davud, İstiska, 2.

قَالَ: خَرَجَ نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا يَسْتَسْقِي فَصَلَّى بِنَا رَكْعَتَيْنِ بِغَيْرِ أَذَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ قَالَ: ثُمَّ خَطَبَنَا وَدَعَا اللهَ وَحَوَّلَ وَجْهَهُ نَحْوَ الْقِبْلَةِ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَلَبَ رِدَاءَهُ، فَجَعَلَ الْأَيْمَنَ عَلَى الْأَيْسَرِ، وَالْأَيْسَرَ عَلَى الْأَيْمَنِ.

1861- … Humeyd b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Allah'ın peygamberi istiska (yağmur duası) için çıktı. Bize ezansız ve kametsiz olarak iki rekât namaz kıldırdı. (Ebu Hureyre devamla) dedi ki: Sonra bize bir hutbe verdi, Allah'a dua etti. Yüzünü kıbleye döndü, ellerini kaldırdı, ridâsını ters çevirerek sağ tarafını sol yanı üzerine, sol tarafını da sağ yanı üzerine koydu.[306]

١٨٦٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: ثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي فُدَيْكٍ، وَخَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ. ح

1862- Bize Muhammed b. en-Numan tahdis edip dedi ki: Bize el-Humeydi tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. İsmail b. Ebi Fudeyk ve Halid b. Abdurrahman, İbn Ebi Zi'b'den tahdis etti, H.

١٨٦٣- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ، عَنْ عَمِّهِ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا خَرَجَ يَسْتَسْقِي، فَحَوَّلَ إِلَى النَّاسِ ظَهْرَهُ، وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ يَدْعُو، ثُمَّ حَوَّلَ رِدَاءَهُ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، قَرَأَ فِيهِمَا وَجَهَرَ.

1863- Bize Süleyman b. Şuayb da tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zi'b, ez-Zühri'den tahdis etti. Onun Abbâd b. Temîm'den, onun da amcasından -ki Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabındandı- naklettiğine göre, amcası bir gün Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i istiska için çıkarken görmüştür. Hz. Peygamber insanlara sırtını döndü, yüzünü kıbleye çevirip dua etti. Sonra ridasını ters çevirdi, ardından iki rekât namaz kıl(dır)dı. Her ikisinde de açıktan Kur'ân okudu.[307]

306 İbn Mâce, İkamet, 153.
307 1851 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

١٨٦٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ الْجَهْرَ.

1864- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana İbn Ebi Zi'b haber verdi ve hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak açıktan Kur'ân okumaktan söz etmedi.

***

Bu rivayetlerde hutbe ile birlikte namaz da söz konusu edilmektedir. Bununla istiska namazında hutbenin de bulunduğu sabit olmakla birlikte, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hutbesini verdiği zaman konusunda ihtilâf edilmiştir.

Çünkü Âişe *radıyallahu anhâ*'nın rivayet ettiği hadis ile Abdullah b. Zeyd'in rivayet ettiği (1863 no'lu) hadiste namazdan önce hutbe verdiği belirtilirken, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği (1861 no'lu) hadiste ise namazdan sonra hutbe verdiği belirtilmektedir.

Bu sebeple biz de konuyu inceledik. Cuma namazında hutbenin söz konusu olduğunu ve hutbenin namazdan önce verildiğini gördük. Bayram namazlarında ise yine hutbe olmakla birlikte bunun da namazdan sonra verildiğini gördük. Evet! Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yapardı.

Bu sebeple biz de istiska namazındaki hutbenin, sözünü ettiğimiz iki hutbeden hangisine daha çok benzediğini incelemek istedik. Böylelikle onun hükmünü de, benzediği namazın hutbesinin hükmü gibi değerlendireceğiz.

Cuma hutbesinin farz olduğu gibi Cuma namazının da farz olduğunu ve hutbenin namazın kapsamında olup hutbe verilmeden Cuma namazının yerini bulamayacağını gördük. Buna karşılık bayram namazlarındaki hutbenin böyle olmadığını gördük. Çünkü bayram namazı hutbe verilmese dahi geçerli olur. İstiska namazının da aynı şekilde hutbe verilmeden de geçerli olacağını gördük.

Nitekim bir imamın, istiskada insanlara namaz kıldırmakla birlikte, hutbe vermemesi durumunda -hutbeyi terk ettiği için hoş olmayan bir iş yapmış olmakla birlikte- namazının geçerli olduğunu görmüyor muyuz? O halde istiska namazı hutbesinin hükmü, Cuma namazı hutbesinin hükmünden çok, bayram namazlarının hükmüne benzemektedir.

Buna göre kıyas, istiska namazında hutbenin yerinin tıpkı bayram namazlarındaki hutbenin yeri gibi olmasını gerektirmektedir.

Böylelikle istiska namazında da hutbenin namazdan önce değil, namazdan sonra olacağı sabit olmaktadır. Ebu Yusuf'un da görüşü budur.

Bu husus Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonrakilerden de rivayet edilmiştir. Ayrıca onların istiska namazını kıldıkları ve açıktan kıraatte bulundukları da rivayet edilmiştir.

١٨٦٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: خَرَجَ عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ يَسْتَسْقِي، وَكَانَ قَدْ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: وَخَرَجَ فِيمَنْ كَانَ مَعَهُ الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ، وَزَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ قَالَ: أَبُو إِسْحَاقَ وَأَنَا مَعَهُ يَوْمَئِذٍ فَقَامَ قَائِمًا عَلَى رَاحِلَتِهِ عَلَى غَيْرِ مِنْبَرٍ وَاسْتَسْقَى وَاسْتَغْفَرَ وَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَنَحْنُ خَلْفَهُ فَجَهَرَ فِيهِمَا بِالْقِرَاءَةِ وَلَمْ يُؤَذِّنْ يَوْمَئِذٍ وَلَمْ يُقِمْ.

1865- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr b. Muaviye tahdis edip dedi ki: Bize Ebu İshak tahdis edip dedi ki: Abdullah b. Yezid -ki Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görmüştü- istiska için çıktı. (Ebu İshak) dedi ki: Onunla beraber el-Berâ b. Âzib ve Zeyd b. Erkam da çıkmıştı. Ebu İshak dedi ki: O gün ben de onunla birlikte idim. -Minber üzerinde değil de- devesi üzerinde ayağa kalktı. Yağmur için dua etti. Allah'tan mağfiret diledi. İki rekât da namaz kıldı. Biz de onun arkasında durduk. Her iki rekâtta da açıktan Kur'ân okudu. O gün ne ezan okudu, ne de kamet getirdi.[308]

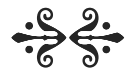
١٨٦٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ جَعْدٍ قَالَ: أَنَا زُهَيْرٌ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ يَزِيدَ قَالَ: كَانَ رَأْيَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1866- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Ca'd tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr bildirdi deyip hadisi senediyle aynen zikretti. Şu kadar var ki, o hadisinde Abdullah b. Yezid hakkındaki: "Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görmüştü" ibaresini zikretmedi.

308 Buhârî, İstiska, 14; Müslim, İstiska, 17.

١٨٦٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: خَرَجَ عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ يَسْتَسْقِي بِالْكُوفَةِ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ.

1867- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ebu İshak'tan tahdis etti, dedi ki: Abdullah b. Yezid Kûfe'de istiska için çıktı, iki rekât namaz kıldı.

٣٩- بَابُ صَلَاةِ الْكُسُوفِ كَيْفَ هِيَ؟

39- KÜSÛF (GÜNEŞ TUTULMASI) NAMAZI NASIL KILINIR?

١٨٦٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَ: انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِرَاءَةَ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَأَطَالَ الْقِيَامَ وَهُوَ دُونَ قِيَامِهِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ وَهُوَ دُونَ رُكُوعِهِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَسَجَدَ، ثُمَّ قَامَ فَفَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ، غَيْرَ أَنَّ الرَّكْعَةَ الْأُولَى مِنْهُمَا أَطْوَلُ.

1868- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Yunus, İbn Şihab'dan haber verdi. O Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde güneş tutuldu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaza durdu ve uzunca Kur'ân okudu. Sonra rükû'a vardı. Rükû'unu da uzattı. Sonra başını kaldırdı. Uzunca ayakta durdu. Ancak bu ayakta duruşu birincisinden daha kısa sürdü. Sonra yine rükû'a vardı ve rükû'unu uzattı. Ancak ilk rükû'undan daha kısa kaldı. Sonra (rükû'dan) başını kaldırıp secdeye gitti. Daha sonra ayağa kalktı ve bunun aynısını yaptı. Ancak bu iki rekâttan birincisi daha uzundu.[309]

309 Buhârî, Küsuf, 2; Müslim, Küsuf, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 351.

١٨٦٩– حَدَّثَنَا يُونُسُ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1869- Bize Yunus tahdis etti. Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Hişam b. Urve'den tahdis etti. Hişam babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

١٨٧٠– حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1870- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Yahya b. Said'den tahdis etti, o Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti.

١٨٧١– حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُرْوَةَ، وَهِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

1871- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan es-Sevrî tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Said, Urve'den ve Hişam b. Urve'den, o babasından tahdis etti. Urve, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak zikretti.

١٨٧٢– حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ ابْنِ يَسَارٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1872- … Ata b. Yesar'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti.[310]

310 Buhârî, Küsuf, 9; Müslim, Küsuf, 2.

١٨٧٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرٍ، و عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَحْوِهِ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ أَنَّ الرُّكُوعَ الثَّانِي كَانَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ وَلَكِنْ ذَكَرَ أَنَّهُ مِثْلُهُ قَالَ: وَذَلِكَ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ.

1873- … Nâfi'den, o İbn Ömer'den ve Urve b. ez-Zübeyr'den, ikisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak zikrettiler. Ancak bu rivayette, ikinci rükû'un birinci rükû'dan daha kısa olduğundan söz etmedi. Fakat ikincisinin de onun gibi olduğunu zikretti ve: Bu, İbrahim'in vefat ettiği gün olmuştu, dedi.[311]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu doğrultuda kanaat belirtmiş ve: Husuf (güneş ve ay tutulması) namazı dört rekât ve dört secdedir, demişlerdir.

Bu hususta daha başkaları onlara muhalefet ederek: Hayır, bu sekiz rekât (rükû') ve dört secdedir, demişler ve bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

١٨٧٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْخُسُوفِ فَقَامَ فَافْتَتَحَ ثُمَّ قَرَأَ ثُمَّ رَكَعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَرَأَ، ثُمَّ رَكَعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَرَأَ، ثُمَّ رَكَعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَرَأَ، ثُمَّ رَكَعَ، ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ مَرَّةً أُخْرَى.

1874- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ahmed Muhammed b. Abdullah b. ez-Zübeyr tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Habîb b. Ebi Sâbit'ten tahdis etti. O Tavûs'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle söylediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* husuf (güneş tutulması) namazı kıldı. Ayakta durup iftitah tekbiri getirdi. Sonra Kur'ân

311 İbn Ömer'den; Buhârî, Küsuf, 1.

okuyup rükû'a vardı. Sonra rükû'dan başını kaldırıp Kur'ân okudu, sonra rükû'a vardı. Sonra yine başını kaldırdı ve Kur'ân okudu, sonra yine rükû'a vardı. Sonra başını kaldırdı ve Kur'ân okudu, sonra rükû'a vardı. Sonra da secde etti. Sonra bir defa daha bunun aynısını tekrarladı.[312]

١٨٧٥- حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَمْرٍو قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى الْقَطَّانُ عَنْ سُفْيَانَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1875- Bize Ebu Zur'a Abdurrahman b. Amr tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Yahya el-Kattan, Süfyan'dan tahdis etti ve hadisi senediyle aynen zikretti.

١٨٧٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: ثَنَا حَبِيبٌ ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1876- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Müsedded tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Said, Süfyan'dan tahdis etti. Süfyan dedi ki: Bize Habîb tahdis etti. Sonra hadisi senediyle aynen zikretti.

١٨٧٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُرِّ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَكَمُ عَنْ رَجُلٍ يُدْعَى حَنَشًا عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ صَلَّى بِالنَّاسِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ كَذَلِكَ ثُمَّ حَدَّثَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَذَلِكَ فَعَلَ.

1877- ... Haneş adındaki bir adamdan, onun Ali *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Ali *radıyallahu anh* insanlara güneşin tutulduğu bir sırada bu şekilde namaz kıldırdı. Sonra da onlara Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de bu şekilde yaptığını söyledi.

***

Daha başkaları da bunlara muhalefet etmiş ve: Hayır, küsuf namazı altı rükû'lu ve dört secdeli bir namazdır, demişlerdir. Bu hususta da şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

312 Müslim, Küsuf, 18, 19.

١٨٧٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُومُ فَيَرْكَعُ ثَلَاثَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ يَقُومُ فَيَرْكَعُ ثَلَاثَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ، تَعْنِي فِي صَلَاةِ الْخُسُوفِ.

1878- … Ubeyd b. Umeyr'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* (küsuf namazında) ayakta üç defa rükû' yapar, sonra iki secde yapardı. Sonra ayağa kalkar ve üç defa rükû' yapar, sonra iki secde yapardı. -Âişe, husuf (güneş tutulması) namazında böyle yapardı, demek istemektedir.-[313]

١٨٧٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فِي صَلَاةِ الْآيَاتِ قَالَ: سِتُّ رَكَعَاتٍ، وَأَرْبَعُ سَجَدَاتٍ.

1879- … Ubeyd b. Umeyr'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun, âyetler (güneş ve ay tutulması gibi Allah'ın varlık ve birliğinin alametlerinin tutulması) dolayısıyla kılınan namaz hakkında: "O altı rükû' ve dört secdeli olarak kılınır," dediğini rivayet etmiştir.

١٨٨٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْكُوفِيُّ قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ ابْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ الشَّمْسَ انْكَسَفَتْ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ ابْنُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى بِالنَّاسِ، فَذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ رَبِيعٍ، عَنْ أَسَدٍ وَزَادَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ، فَصَلُّوا حَتَّى يَنْجَلِيَ».

313 Müslim, Küsuf, 6.

1880- … Câbir b. Abdullah'tan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutuldu. Allah Rasulü de insanlara namaz kıldırdı deyip Rabi'in Esed'den rivayet ettiği (1878 no'lu) hadisin aynısını zikretti ve ayrıca şunları ekledi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz güneş ve ay, Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ölümü dolayısıyla da, doğumu dolayısıyla da tutulmazlar. Siz bu türden bir hâdise görecek olursanız, tutulma bitinceye ve (güneş ya da ay) parlak haliyle çıkıncaya kadar namaz kılın."***[314]

***

Bu kanaattekiler ayrıca: İbn Abbas *radıyallahu anh* da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra bunun aynısını yapmıştır deyip şu rivayeti zikrederler:

١٨٨١ – حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ عَلَى عَهْدِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَقَالَ: مَا أَدْرِي أَيَّ أَرْضٍ يَعْنِي مَا كَانَ بِهِ مِنَ التَّفَرُّسِ هَكَذَا ذَكَرَ الْخَصِيبُ أَوْ زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ. فَقِيلَ لَهُ: زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ فَخَرَجَ فَصَلَّى بِالنَّاسِ فَكَبَّرَ أَرْبَعًا، ثُمَّ قَرَأَ فَأَطَالَ الْقِرَاءَةَ، وَكَبَّرَ فَرَكَعَ، ثُمَّ قَالَ: سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ثُمَّ كَبَّرَ أَرْبَعًا، فَكَبَّرَ فَأَطَالَ الْقِرَاءَةَ، ثُمَّ كَبَّرَ فَرَكَعَ، ثُمَّ قَالَ: سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ثُمَّ كَبَّرَ أَرْبَعًا، فَقَرَأَ فَأَطَالَ الْقِرَاءَةَ، ثُمَّ كَبَّرَ، فَرَكَعَ، ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ قَامَ فَفَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ. فَلَمَّا سَلَّمَ قَالَ: هَكَذَا صَلَاةُ الْآيَاتِ، وَقَرَأَ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى بِسُورَةِ الْبَقَرَةِ، وَفِي الْأُخْرَى سُورَةَ آلِ عِمْرَانَ.

1881- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb tahdis edip dedi ki: Bize Hemmam, Katade'den tahdis etti. O Abdullah b. el-Haris'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas *radıyallahu anh* döneminde yer sarsıldı. (Katade) dedi ki: Ben onun (yani Abdullah b. el-Haris'in) hangi yeri kastettiğini bilemedim. Bununla, kendisinin bunu anlamak için gayret göstermesine rağmen bilemediğini kastetmektedir. -el-Hasîb böyle-

314 Cabir'den; Müslim, Küsuf, 10.

ce zikretmiştir.- Yahutta (sadece) yer sarsıldı (dedi). Bunun üzerine ona (İbn Abbas'a): Yer sarsıldı denilince o da dışarı çıktı. Cemaate namaz kıldırdı. Dört tekbir aldı. Sonra Kur'ân okumaya başladı ve uzunca Kur'ân okudu. Sonra tekbir getirip rükû'a vardı. Sonra: Semiallahu limen hamideh, dedi. Sonra dört defa tekbir getirip uzunca Kur'ân okudu. Sonra tekbir getirip rükû'a vardı. Sonra: Semiallahu limen hamideh, dedi. Sonra dört defa tekbir getirip uzunca Kur'ân okudu. Sonra tekbir getirip rükû'a vardı, sonra secde yaptı. Sonra ayağa kalkarak aynısını yaptı. Selâm verince de: İşte, âyetler (Allah'ın varlığının ve birliğinin alametleri) dolayısıyla kılınan namaz bu şekildedir, dedi. İlk rekâtta Bakara suresini, diğer rekâtta ise Âli İmran suresini okudu.

***

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Hayır, bu şekilde namazı güneş tutulması bitinceye kadar uzatır, rükû' ve secde yapmaya devam eder. Bu hususta herhangi bir sayı ve süre söz konusu değildir, demişler ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

١٨٨٢- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ عَنْ يَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: لَوْ تَجَلَّتْ الشَّمْسُ فِي الرَّكْعَةِ الرَّابِعَةِ، لَرَكَعَ وَسَجَدَ.

1882- ... Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Eğer yaptığı dördüncü rükû'da güneş açılsaydı ve tutulma sona ermiş olsaydı, hemen rükû'a varır ve secde yapardı.

***

İşte Said b. Cübeyr'in İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan haber verdiğine göre, şayet güneşin tutulması dördüncü rükû'u yaptığı sırada sona ermiş olsaydı, hemen rükû'a ve secdeye varacaktı. Dördüncü rükû' ise ikinci rekâttaki ilk rükû'u demektir.

İşte bu da, onun bu konuda miktarı bilinen sayıda bir rükû' kastetmemiş olduğunun, aksine güneş açılıncaya kadar tutulması devam ettiği sürece rükû' yapacağının, açılınca da namazını bitireceğinin delilidir. Bunlar bu konuda, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Güneş tutulması geçip açılınca-***

ya kadar namaz kılın," sözü doğrultusunda kanaate sahip olmuşlardır.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demiştir: Küsuf (güneş tutulması) namazı diğer nafile namazlar gibi iki rekâttır. Arzu edersen onları uzunca kılarsın, dilersen kısa tutarsın. Bu iki rekâttan sonra da güneş tutulması geçinceye kadar dua edilir.

Ancak bu husustaki rivayetlere dayanarak görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Çünkü;

١٨٨٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ بِالنَّاسِ فَلَمْ يَكَدْ يَرْكَعُ، ثُمَّ رَكَعَ، فَلَمْ يَكَدْ يَرْفَعُ، ثُمَّ رَفَعَ، فَلَمْ يَكَدْ يَسْجُدُ، ثُمَّ سَجَدَ، فَلَمْ يَكَدْ يَرْفَعُ. وَفَعَلَ فِي الثَّانِيَةِ مِثْلَ ذَلِكَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ وَقَدْ أَمْحَصَتِ الشَّمْسُ.

1883- Bize Rabî' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Hammad b. Seleme, Ata b. es-Sâib'den tahdis etti. O babasından, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde güneş tutuldu. Hz. Peygamber namaza durdu. Rükû'a gitmeyecekmiş gibi kıyamı uzattı. Sonra doğrulmayacakmış gibi uzunca bir rükû' yaptı. Daha sonra başını kaldırdı. Sonra secdeye varmayacakmış gibi ayakta kaldı, sonunda secdeye vardı. Başını hiç kaldırmayacakmış gibi uzunca secde yaptı. İkincisinde de aynısını yaptı. Başını kaldırdığında güneş açılmıştı.[315]

١٨٨٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1884- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize el-Haccac tahdis edip dedi ki: Bize Hammad tahdis etti ve hadisi senediyle aynen zikretti.

315 Ebu Davud, Salâtu'l-Küsuf, 9; Tirmizî, Küsuf, 44.

١٨٨٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: ثَنَا يَعْلَى بْنُ عَطَاءٍ عَنْ أَبِيهِ، وَعَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1885- … Abdullah b. Amr'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti.

١٨٨٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ عَطَاءِ ابْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ.

1886- … Ata b. es-Saib'den, o babasından, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında güneş tutuldu, o da iki rekât namaz kıldı.

١٨٨٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ رَكْعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ أَطَالَ فِيهِمَا الْقِيَامَ وَالرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ.

1887- … Abdullah b. Amr'dan rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* güneş tutulması sebebiyle iki rükû' ve dört secdeli bir namaz kıldı. Her iki rekâtta da kıyamı da, rükû'u da, secdeyi de uzun tuttu.

١٨٨٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَيُّوبَ، عَنْ عَمِّهِ إِيَاسِ بْنِ عَامِرٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: فَرَضَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعَ صَلَوَاتٍ: صَلَاةَ الْحَضَرِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، وَصَلَاةَ السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ، وَصَلَاةَ الْكُسُوفِ رَكْعَتَيْنِ وَصَلَاةَ الْمَنَاسِكِ رَكْعَتَيْنِ.

1888- … Musa b. Eyyub'dan, onun amcası İyas b. Âmir'den rivayetine göre, İyas, Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinlemiştir: Pey-

gamber *sallallahu aleyhi ve sellem* dört namazı farz kılmış (rekâtlarını tayin etmiş)tir: İkamet halinde namazı dört rekât, yolculuk halinde iki rekât, küsuf namazını iki rekât, menasik (hac ibadetleri dolayısıyla kılınan) namazını da iki rekât olarak tespit etmiştir.

١٨٨٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ عَبَّادٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ: اِنْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ صَلَّى بِهِمْ مِثْلَ مَا ذَكَرَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، سَوَاءً.

1889- …Bize Ebu Avâne, el-Esved b. Kays'tan tahdis etti. O Sa'lebe b. Abbâd'dan, o Semura b. Cündüb'den, Semura'nın şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında güneş tutuldu. Sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, kendilerine aynen Abdullah b. Amr'ın zikrettiği gibi, iki rekât namaz kıldığını söyledi.[316]

١٨٩٠- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ: ثَنَا الْأَسْوَدُ. فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1890- … Bize Züheyr tahdis edip dedi ki: Bize el-Esved tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٨٩١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ: انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ.

1891- … el-Hasen'den, onun Ebu Bekre'den rivayet ettiğine göre, Ebu Bekre şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında güneş tutuldu, o da iki rekât namaz kıl(dır)dı.[317]

316 Ebu Davud, Salâtu'l-Küsuf, 4; Tirmizî, Küsuf, 45.
317 Buhârî, Küsuf, 1.

١٨٩٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ: ثَنَا يُونُسُ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَسَفَتِ الشَّمْسُ فَقَامَ إِلَى الْمَسْجِدِ يَجُرُّ رِدَاءَهُ مِنَ الْعَجَلَةِ وَثَابَ النَّاسُ إِلَيْهِ فَصَلَّى كَمَا تُصَلُّونَ.

1892- … el-Hasen'den, onun Ebu Bekre'den rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: Bizler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanındaydık. Güneş tutuldu. Acele etmesi sebebiyle ridasını sürükleyerek kalkıp mescide gitti. İnsanlar da onun yanına gittiler. Sizin kıldığınız şekilde namaz kıl(dır)dı.

١٨٩٣- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا يُونُسُ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ أَنَّ الشَّمْسَ أَوْ الْقَمَرَ انْكَسَفَتِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ وَإِنَّهُمَا لَا يَكْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا كَانَ ذٰلِكَ فَصَلُّوا حَتَّى تَنْجَلِيَ».

1893- ... el-Hasen'den, onun Ebu Bekre'den rivayet ettiğine göre, güneş yahut ay Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında tutuldu. Allah Rasulü: ***"Şüphesiz güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Her ikisi de insanlardan herhangi birisinin ölümü ya da hayatı dolayısıyla tutulmazlar. Böyle bir şey olduğu takdirde tutulma geçinceye kadar namaz kılın,"*** buyurdu.

١٨٩٤- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّيْرَفِيُّ، هُوَ الْبَصْرِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ كَمَا تُصَلُّونَ رَكْعَةً وَسَجْدَتَيْنِ.

1894- … Ebu Kılâbe'den, onun en-Numan b. Beşir'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* güneş tutulduğunda sizin kıldığınız şekilde (her bir rekâtta) bir rükû' ve iki secde yaparak namaz kılardı.[318]

318 Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1873, 1874.

١٨٩٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ: اِنْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَ يَرْكَعُ وَيَسْجُدُ.

1895- … Ebu Kılâbe'den, o en-Numan b. Beşir'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde güneş tutuldu. O rükû' ve secde yapardı.[319]

١٨٩٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي الْكُسُوفِ نَحْوًا مِنْ صَلَاتِكُمْ هَذِهِ يَرْكَعُ وَيَسْجُدُ.

1896- … Ebu Kılâbe'den, onun en-Numan b. Beşir'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* güneş tutulması sırasında sizin bu namazınıza yakın bir namaz kıldı, rükû' ve secde yaptı.

١٨٩٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ وَفَهْدٌ قَالَا: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَوْ غَيْرِهِ قَالَ: كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ وَيُسَلِّمُ وَيَسْأَلُ حَتَّى انْجَلَتْ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ رِجَالًا يَزْعُمُونَ أَنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ إِلَّا لِمَوْتِ عَظِيمٍ مِنْ عُظَمَاءِ أَهْلِ الْأَرْضِ وَلَيْسَ ذَلِكَ كَذَلِكَ، وَلَكِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ فَإِذَا تَجَلَّى اللهُ لِشَيْءٍ مِنْ خَلْقِهِ خَشَعَ لَهُ».

1897- … Ebu Kılâbe'den, o en-Numan b. Beşir'den -yahut bir başkasından- onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine o iki rekât namaz kılıp selâm vermeye ve tutulma sona erinceye kadar dua etmeye koyuldu. Daha sonra şöyle buyurdu: ***"Bazı kimseler güneş ve ayın ancak yeryüzündeki büyük bir***

319 1984 no'lu hadisin kaynağına bakınız.

kimsenin ölümü dolayısı ile tutulduğunu iddia ediyorlar. Oysa bu, böyle değildir. Aksine o ikisi Allah'ın âyetlerindendir. Bu sebeple, yüce Allah yarattıklarından herhangi bir şeye tecelli ettiğinde, o da onun önünde zilletle boyun eğer."[320]

١٨٩٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ قَالَ: سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ قَالَ: اِنْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللّٰهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَصَلُّوا وَادْعُوا حَتَّى يَنْكَشِفَ».

1898- … Ziyad b. 'İlâka dedi ki: el-Mugîre b. Şu'be'yi şöyle derken dinledim: İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutuldu. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Güneş ve ay, Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bir kimsenin ölümü ya da hayatı dolayısıyla tutulmazlar. Sizler böyle bir hali görecek olursanız namaz kılın, tutulma açılıncaya kadar dua edin."***[321]

١٨٩٩- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ زِيَادٍ. ح

1899- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ziyad tahdis etti, H.

١٩٠٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: اِنْكَسَفَتِ الشَّمْسُ فَصَلَّى الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ بِالنَّاسِ رَكْعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ.

1900- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr b. Muaviye, Ebu İshak'tan tahdis etti. Ebu İshak dedi ki: Güneş tutuldu. Mugîre b. Şu'be de insanlara iki rükû' ve dört secde (olmak üzere iki rekâtlık bir namaz) kıldırdı.

***

320 Ebu Davud, Salâtu'l-Küsuf, 9; İbn Mâce, İkamet, 152.
321 Buhârî, Küsuf, 1.

İşte bu, onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldığını bildiği bir namaz olduğunu ve onun buna benzer bir şekilde namaz kılarken hazır bulunduğunu göstermektedir.

١٩٠١- حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: ثَنَا أَبِي عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ قَبِيصَةَ الْبَجَلِيِّ قَالَ: اِنْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى كَمَا تُصَلُّونَ.

1901- … Ebu Kılâbe'den, o Kabîsa el-Becelî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında güneş tutuldu. O da sizin kıldığınız gibi namaz kıldı.

١٩٠٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ وَفَهْدٌ قَالَا: ثَنَا ابْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ قَبِيصَةَ الْهِلَالِيِّ أَوْ غَيْرِهِ أَنَّ الشَّمْسَ كَسَفَتِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَرَجَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَزِعًا يَجُرُّ ثَوْبَهُ وَأَنَا مَعَهُ يَوْمَئِذٍ بِالْمَدِينَةِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ أَطَالَهُمَا ثُمَّ انْصَرَفَ وَتَجَلَّتْ الشَّمْسُ فَقَالَ: «إِنَّمَا هَذِهِ الْآيَاتُ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهَا فَإِذَا رَأَيْتُمُوهَا فَصَلُّوا كَأَحْدَثِ صَلَاةٍ صَلَّيْتُمُوهَا مِنَ الْمَكْتُوبَةِ».

1902- … Ebu Kılâbe'den, onun Kabîsa el-Hilâlî'den -yahut başkasından- rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında güneş tutuldu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dehşete kapılmış olarak ve elbisesini sürükleyerek dışarı çıktı. O gün ben de Medine'de onunla beraberdim. Epeyce uzun iki rekât namaz kıldı. Sonra namazı bitirdi ve güneş de açıldı. Bunun üzerine şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz ki bu âyetler ile yüce Allah (kullarını) korkutur. Bundan dolayı, bunları gördüğünüz takdirde onun namazını farz namazlardan en son kıldığınız namaz gibi kılın."***[322]

***

Buna göre bu bölümdeki rivayetlerin çoğunluğu, bu son görüşe uygun

322 Ebu Davud, Salâtu'l-Küsuf, 4; İbn Mâce, İkamet, 152; Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1871, 1872.

olarak gelmiştir. Bundan dolayı bizler birinci grup söz (rivayet)lerin anlamlarını incelemek istedik:

en-Numan b. Beşir'in, naklettiği hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in iki rekât namaz kılıp selâm verdiğini ve sonra da Allah'a dua ettiğini haber verdiğini görüyoruz. Muhtemelen en-Numan her rekâttan sonra secde yapılacağını Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den öğrenmiştir ve ona uygun bilgi sahibi olanlar da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in iki rekât namaz kıldığını öğrenmiş olmalıdırlar. Bununla birlikte onun secdeye varmadan önce iki ya da daha fazla rükû' yaptığını söyleyenler, uzunca namaz kıldığından dolayı bunu bilememişlerdir. O halde bu rivayetlerle birlikte en-Numan'ın hadisini sahih kabul etmek, onun kıldığı namazın en-Numan'ın dediği şekilde olduğunu kabul etmekle mümkündür. Çünkü Ali, İbn Abbas ve Âişe *radıyallahu anhum*'un naklettikleri rivayetler bunun kapsamına girer. en-Numan'ın rivayet ettiği hadis ise, bundan fazla bir bilgi de ihtiva etmektedir. O halde bu hadis, onların rivayetlerine muhalif olan bütün rivayetlerden daha önceliklidir.

Diğer taraftan Kabîsa'nın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in söylediğini naklettiği: ***"Bu hal olduğu takdirde, en son kıldığınız farz namaz gibi bir namaz kılın,"*** şeklindeki sözü bunu daha da pekiştirmektedir.

Bununla bizlere küsuf namazının farz namaz gibi kılınacağını haber vermiş olmaktadır. Diğer taraftan İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan naklettikleri rivayet sebebiyle bu konuda belli bir miktar ve vakit tayin etmeyenlerin görüşlerini de ele aldık. Gördük ki, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Kabîsa yoluyla gelen hadiste söylemiş olduğu: ***"En son kıldığınız farz namaz gibi bir namaz kılın,"*** şeklindeki sözü, bunun için kılınacak namazın belli bir vaktinin ve belli bir rekât sayısının bulunduğunu ve bunun bilinen bir namaz olduğunu gösteren bir delildir. Böylelikle bu hadise muhalif kanaate sahip olanların benimsedikleri kanaat de çürütülmüş olmaktadır.

Onların: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Siz böyle bir hali gördüğünüzde açılıncaya kadar namaz kılın,"*** buyurmuştur deyip: İşte bu da böyle bir hal olduğundan, bu, güneş tutulması sona erinceye kadar namazına son vermemesi gerektiğine delildir, şeklindeki sözlerine karşılık onlara şöyle cevap verilir: Bu tür hadislerden birinde de (1898 no'lu hadiste): ***"Namaz kılın, tutulma açılıncaya kadar dua edin,"*** buyurmuştur.

١٩٠٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ -أُرَاهُ وَلَا لِحَيَاتِهِ- فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَعَلَيْكُمْ بِذِكْرِ اللهِ وَالصَّلَاةِ».

1903- … Abdullah b. es-Sâib'den, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bir kimsenin ölümü dolayısıyla -zannederim 'hayatı dolayısıyla' da dedi- tutulmazlar. Bundan dolayı siz bu hali görecek olursanız, Allah'ı zikredin ve namaz kılın."***[323]

١٩٠٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ فَزِعًا يَخْشَى أَنْ تَكُونَ السَّاعَةُ حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ فَقَامَ يُصَلِّي بِأَطْوَلِ قِيَامٍ وَرُكُوعٍ وَسُجُودٍ مَا رَأَيْتُهُ يَفْعَلُهُ فِي صَلَاةٍ قَطُّ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ هَذِهِ الْآيَاتِ الَّتِي يُرْسِلُهَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا تَكُونُ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ وَلَكِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُرْسِلُهَا يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِنْهَا فَافْزَعُوا إِلَى ذِكْرِ اللهِ وَدُعَائِهِ وَاسْتِغْفَارِهِ».

1904- … Ebu Bürde'den, o Ebu Musa'dan, onun şöyle söylediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında güneş tutuldu. Kıyamet kopacak korkusuyla dehşetle kalktı, mescide geldi. Namaza durdu. Olabildiği kadar uzun bir kıyam, uzun bir rükû' ve secde yaptı. Hiçbir namazı bu kadar uzun kıldığını görmemiştim. Sonra şöyle buyurdu: ***"Aziz ve celil olan Allah'ın gönderdiği bu âyetler, hiç şüphesiz kimsenin ölümü ve hayatı dolayısıyla ortaya çıkmazlar. Ancak yüce Allah bunları, bu yolla kullarını korkutmak üzere gönderir. Bu sebeple bu kabilden bir şey görecek olursanız, siz de hemen Allah'ı zikretmeye, O'na dua etmeye, O'ndan mağfiret dilemeye yönelin."***[324]

323 Nesâî, es-Sünenü'l-Kübra, hadis no: 1867.

324 Ebu Musa'dan; Buhârî, Küsuf, 14; Müslim, Küsuf, 24.

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* güneş tutulması halinde namaz kılmayı emrettiği gibi, dua edip istiğfarda bulunmayı da emretmiştir.

Bu da onun, güneş tutulması halinde onlardan istenenin namaz kılmaktan ibaret olmadığına, bununla birlikte onlardan, kendisi vasıtasıyla yüce Allah'a yakınlaşacakları namaz kılmak, dua etmek, mağfiret dilemek gibi ibadetlerle daha başka ibadetleri yapmalarının istendiğine delildir.

١٩٠٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ: أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعَتَاقَةِ عِنْدَ الْكُسُوفِ.

1905- … Fatıma'dan, onun Esma'dan rivayet ettiğine göre, Esma şöyle demiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* güneş tutulduğu sırada köle azad edilmesini emretti.[325]

***

İşte bu da bizim zikrettiğimiz bu hususa delil teşkil etmektedir.

Bu konuda Ebu Mesud el-Ensârî kanalıyla Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir rivayet de nakledilmiştir:

١٩٠٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللّٰهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَقُومُوا فَصَلُّوا».

1906- … Kays b. Ebi Hâzim dedi ki: Ebu Mesud el-Ensarî'yi şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Herhangi bir kimsenin ölümü ve hayatı dolayısıyla tutulmazlar. Sizler böyle bir hali görecek olursanız kalkın ve namaz kılın."***[326]

***

325 Buhârî, Küsuf, 11, Itk, 3; Ebu Davud, İstiska, 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 345.
326 Buhârî, Küsuf, 13; Müslim, Küsuf, 21.

İşte bu hadiste, böyle bir durumu gördükleri zaman namaz kılmaları emredilmektedir. Önceki hadislerde ise namaz kıldıktan sonra güneş açılıncaya kadar dua ve Allah'tan mağfiret dilemeleri emredilmiştir. Bu da onların güneş tutulması sona erinceye kadar kesintisiz namaz kılmakla emrolunmadıklarına delil teşkil etmektedir. Bununla da, onların diledikleri takdirde namazı uzatabilecekleri, isterlerse de namazı kısa tutabilecekleri ve namazdan sonra güneş tutulması sona erinceye kadar dua edebilecekleri sabit olmaktadır.

١٩٠٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْوُحَاظِيُّ قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يَحْيَى الْكَلْبِيُّ قَالَ: ثَنَا الزُّهْرِيُّ قَالَ: كَانَ كَثِيرُ بْنُ الْعَبَّاسِ، يُحَدِّثُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ يُحَدِّثُ، عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ بِمِثْلِ مَا حَدَّثَ بِهِ عُرْوَةُ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَقُلْتُ لِعُرْوَةِ: فَإِنَّ أَخَاكَ يَوْمَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ بِالْمَدِينَةِ لَمْ يَزِدْ عَلَى رَكْعَتَيْنِ مِثْلِ صَلَاةِ الصُّبْحِ، فَقَالَ: أَجَلْ إِنَّهُ أَخْطَأَ السُّنَّةَ.

1907- … Bize ez-Zührî tahdis edip dedi ki: Kesir b. el-Abbas'ın tahdis ettiğine göre, Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* da güneşin tutulduğu gün Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldığı namazı, Urve'nin Âişe *radıyallahu anhâ*'dan naklettiği hadisin aynısı olarak nakletti. ez-Zühri dedi ki: Ben de Urve'ye: Gerçek şu ki, senin kardeşin Medine'de güneş tutulduğunda sabah namazı gibi iki rekâttan fazla namaz kılmadı, dedim. Bunun üzerine Urve: Evet, o (bu şekilde hareket etmekle) sünnete uygun davranmamıştır, dedi.[327]

***

İşte Urve ve ez-Zühri, Abdullah b. ez-Zübeyr'in güneşin tutulması dolayısı ile iki rekât namaz kılmış olduğundan söz etmektedirler. Abdullah b. ez-Zübeyr ise Peygamberin sohbetinde bulunmuş bir kimsedir. O vakit Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı da onun yanında bulunuyordu. Hiç kimse onun bu şekilde namaz kılmasına tepki göstermemişti.

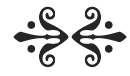
327 Ebu Davud, Salâtu'l-Küsuf, 4.

Urve'nin: "O bu hususta sünnete uygun davranmamıştır," şeklindeki bu sözünün ise bize göre bir değeri yoktur.

Bu başlıkta küsuf namazı ile ilgili olarak yapmış olduğumuz bütün bu açıklamalardan, bu namazın iki rekât olduğu, bu namazı kılan kimsenin dilerse bu iki rekâtı uzunca kılabileceği, namazdan sonra güneş tutulması sona erinceye kadar dua edecek ise, bu iki rekâtı kısa tutabileceği anlaşılmaktadır.

Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bize göre kıyas da bunu gerektirmektedir. Çünkü bizler farz olan diğer namazların da, nafile namazların her rekâtının da ikişer secdeli olduğunu gördük. Buna göre kıyas, bu namazın da böyle olmasını gerektirmektedir.

٤٠- بَابُ الْقِرَاءَةِ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ كَيْفَ هِيَ؟

40- KÜSÛF NAMAZINDA KIRAAT NASILDIR?

١٩٠٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ حَرْفًا.

1908- … İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den küsuf namazı hakkında (kıraate dair) bir harf dahi işitmiş değilim.

١٩٠٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ. ح

1909- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velid tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne tahdis etti, H.

١٩١٠- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ عَبَّادٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ لَا نَسْمَعُ لَهُ صَوْتًا.

1910- Bize Hüseyn b. Nasr da tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr b. Muaviye, el-Esved b. Kays'dan tahdis etti. O Sa'lebe b. Abbâd'dan, o Semura b. Cündüb'ten, Semura'nın şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize küsuf namazı kıldırdı. Ancak biz bu namazda onun sesini hiç duymadık.[328]

١٩١١- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّادٍ -رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَبْدِ الْقَيْسِ- عَنْ سَمُرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1911- … Abdulkaysoğullarından bir kişi olan (Sa'lebe) b. Abbâd'dan, o Semura'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretmiştir.

١٩١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ ثَعْلَبَةَ، عَنْ سَمُرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1912- … Sa'lebe'den, o Semura'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu rivayetler doğrultusunda kanaate sahip olmuş ve şöyle demiştir: İşte küsuf namazı böyle kılınır. Bu namazda açıktan Kur'ân okunmaz. Çünkü bu namaz, gündüz kılınan namazlardandır.

Bu görüşü benimseyenlerden birisi de Ebu Hanife'dir -Allah'ın rahmeti üzerine olsun.- Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet edip şöyle demişlerdir: Hayır, bu namazda kıraat açıktan yapılır.

Bu hususta bunların lehine olan delillerden birisi de şudur: İbn Abbas ve Semura *radıyallahu anhumâ* o namazı kılarken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, bu namazda açıktan okuduğu halde, -ondan uzak olduklarından dolayı- tek bir harf işitmemiş, okuduğunu duyamamış olabilirler.

328 Ebu Davud, İstiska, 4; Tirmizî, Cum'a, 45; Nesâî, Küsuf, 15, 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 14, 16, 23.

Bu ise açıktan okumuş olmasına aykırı değildir. Çünkü onun bu namazda açıktan okuduğu da rivayet edilmiştir. Bu hususta ondan nakledilen rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

١٩١٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَهَرَ بِالْقِرَاءَةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ.

1913- … Ukayl'den, o İbn Şihab'dan, o Urve'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* güneş tutulması (namazı)nda açıktan Kur'ân okumuştur.[329]

١٩١٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيّ، عَنْ سُفْيَانَ ابْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1914- … Süfyan b. Hüseyn'den, o ez-Zührî'den, o Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etmiştir.

***

İşte Âişe *radıyallahu anhâ*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu namazda açıktan Kur'ân okumuş olduğunu haber vermektedir. Sözünü ettiğimiz sebep dolayısıyla bu rivayeti kabul etmek daha uygundur.

Görüş ayrılığının bulunduğu bu hususta nazar (aklî düşünme, kıyas) da şunu göstermektedir: Bizler öğle ve ikindi namazlarının diğer günlerde gündüz kılındığını ve bu namazlarda kıraatın açıktan yapılmadığını gördük. Buna karşılık Cuma namazının özel bir günde kılındığını ve bu namazda kıraatın da açıktan yapıldığını gördük. O halde farz namazların hükmü bu şekildedir. Normal günlerde gündüz kılınan namazlarda kıraat açıktan yapılmaz. Özel günlerde kılınan namazda ise kıraat açıktan yapılır.

Nafile namazlarda da hüküm bu şekildedir. Gündüz sair günlerde kılınan

329 Buhârî, Küsuf, 19; Müslim, Küsuf, 5; Tirmizî, Salât, 45.

nafilelerde kıraat gizlidir. Ancak bayram namazları gibi özel günlerde kılınanlarda ise Kur'ân açıktan okunur.

Bu, insanlar arasında görüş ayrılığının bulunmadığı hususlardandır. İstiska namazı da -istiska (yağmur duası) dolayısıyla namaz olduğunu kabul edenlerin görüşüne göre- bu hükümdedir ve bu namazda da kıraat açıktan yapılır.

Bizim bu kitabımızda daha önce istiska namazında kıraatın açıktan yapılacağına dair Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğumuz rivayetler de bu görüşü kuvvetlendirmektedir.

Farz ve sünnetlerde açıkladığımız durum sabit olduğuna göre, küsuf namazının da böyle olduğu sabit olmaktadır. Çünkü küsuf namazı da, özel günlerde kılınan sünnet namazlardandır. O halde bu namazda kıraatın hükmünün de, özel günlerde kılınan sünnetlerdeki kıraatın hükmü gibi olması icap etmektedir. Bu hüküm de, sözünü ettiğimiz namazlara kıyasen ve onları göz önünde bulundurarak gizliden okumak şeklinde değil, açıktan okumak şeklindedir.

Bu, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşüdür.

Bu husus aynı zamanda Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan da rivayet edilmiştir:

١٩١٥ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ الشَّيْبَانِيِّ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ حَنَشٍ أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ جَهَرَ بِالْقِرَاءَةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ.

1915- … Haneş'den rivayete göre, Ali *radıyallahu anh* güneş tutulması namazında açıktan Kur'ân okumuştur.[330]

***

Ali *radıyallahu anh* da, bu kitabımızda daha önce nakletmiş olduğumuz rivayetlerde de belirtildiği gibi, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte (Küsuf namazı) kılmıştır.

330 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 472.

٤١- بَابُ التَّطَوُّعِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ كَيْفَ هُوَ؟

41- GECE VE GÜNDÜZ TATAVVU (NAFİLE NAMAZ) NASIL KILINIR?

١٩١٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ اللهِ الْبَارِقِيَّ يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: وَأُرَاهُ قَدْ رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «صَلَاةُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مَثْنَى مَثْنَى».

1916- … Ya'lâ b. Ata dedi ki: Ben Ali b. Abdullah el-Bârikî'yi İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan tahdis ederken dinledim. -Görüşüme göre de bu hadisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e nisbet ederek- dedi ki: ***Gece ve gündüz (nafile) namazı ikişer (rekât) ikişer (rekât) kılınır.***[331]

١٩١٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحُنَيْنِيُّ عَنِ الْعُمَرِيِّ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1917- … el-Umerî'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

331 Ebu Davud, Tatavvu', 24; Tirmizî, Salât, 166; İbn Mâce, İkamet, 116; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 211, II, 5, 9.

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları bu kanaati benimseyerek: Gece ve gündüz (nafile) namazı bu şekilde ikişer ikişerdir. Her iki rekâtın sonunda selâm verilir, demişler ve bu rivayetleri delil göstermişlerdir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Gündüz kılınan nafile namazlar, istenirse bir tekbir ile ikişer ikişer kılınır ve her rekâtın sonunda selâm verilir, istenirse dört rekât olarak kılınır, demişlerdir. Ancak bundan fazla kılınmasını da mekruh görmüşlerdir.

Bununla birlikte, gece namazı hususunda görüş ayrılığı içindedirler. Bazıları: İstenirse bir tekbir ile iki rekât olarak kılınır, istenirse dört rekât olarak kılınır, istenirse altı rekât olarak kılınır, hatta istenirse sekiz rekât olarak da kılınır, demiştir. Ancak bundan fazla sayıda kılınmasını mekruh görmüşlerdir.

Bu görüşe sahip olanlardan birisi de Ebu Hanife'dir - Allah'ın rahmeti üzerine olsun.-

Bazıları da: Gece namazı ikişer rekât olarak kılınır, her iki rekât sonunda selâm verilir, demiştir.

Bu görüşe sahip olanlar arasında Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- da vardır.

Gündüz nafile namazları ile ilgili sözünü ettiğimiz şekil, Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşüdür. Bunların birinci görüş sahiplerine karşı delillerinden birisi de şudur: Doğrudan İbn Ömer'den rivayette bulunan Ali el-Bârikî ile Nafi' aracılığıyla İbn Ömer'den rivayette bulunan Umerî dışında İbn Ömer hadisini rivayet eden herkes, gündüz kılınan nafile namazı değil, özellikle gece kılınan nafile namazı kastetmiştir.

Biz bu hususu vitr namazı bölümünde zikretmiştik.

Bu bölümün baş tarafında sözünü ettiğimiz iki hadisin tutarsızlığına delil teşkil edecek şekilde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun fiilî uygulamasını gösteren rivayetler gelmiştir.

١٩١٨ – حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ رَكْعَتَيْنِ وَبِالنَّهَارِ أَرْبَعًا.

1918- ... Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Ömer geceleyin (nafileyi) ikişer rekât olarak kılar, gündüzleri de dörder rekât olarak kılardı.

١٩١٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ، عَنْ زَيْدٍ، عَنْ جَبَلَةَ بْنِ سُحَيْمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الْجُمُعَةِ أَرْبَعًا، لَا يَفْصِلُ بَيْنَهُنَّ بِسَلَامٍ، ثُمَّ بَعْدَ الْجُمُعَةِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَرْبَعًا.

1919- ... Zeyd'den, o Cebele b. Suhaym'den, onun Abdullah b. Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Ömer Cumadan önce dört rekât namaz kılardı. Bu rekâtların arasını selâm ile ayırmazdı. Cumadan sonra da iki rekât, sonra da dört rekât namaz kılardı.[332]

***

Buna göre İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Ali el-Bârikî'nin kendisinden nakletmiş olduğu rivayeti aktarması, sonra da buna aykırı bir uygulamada bulunması imkânsızdır.

Bu hususta İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın dışındaki kimseler aracılığı ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen rivayetlere gelince;

١٩٢٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: أَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنَا عُبَيْدَةُ الضَّبِّيُّ. ح

1920- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun bildirip dedi ki: Bize Ubeyde ed-Dabbî bildirdi, H.

١٩٢١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ، عَنْ عُبَيْدَةَ. ح

1921- Bize Rabî' el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Mabed tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr, Yezid b. Ebi Üneyse'den tahdis etti, o Ubeyde'den, H.

332 Müslim, Cum'a, 70; Tirmizî, Salât, 24; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 123.

١٩٢٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ النَّخَعِيُّ، عَنْ سَهْمِ بْن مِنْجَابٍ، عَنْ قَزَعَةَ، عَنِ الْقَرْثَعِ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: أَدْمَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ بَعْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ، فَقُلْت: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّك تُدْمِنُ هَؤُلَاءِ الْأَرْبَعَ رَكَعَاتٍ.

فَقَالَ: «يَا أَبَا أَيُّوبَ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ فُتِحَتْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، فَلَنْ تُرْتَجَّ حَتَّى يُصَلَّى الظُّهْرُ، فَأُحِبُّ أَنْ يَصْعَدَ لِي فِيهِنَّ عَمَلٌ صَالِحٌ قَبْلَ أَنْ تُرْتَجَّ».

فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَوْ فِي كُلِّهِنَّ قِرَاءَةٌ؟ قَالَ: «نَعَمْ» قُلْتُ: بَيْنَهُنَّ تَسْلِيمٌ فَاصِلٌ؟ قَالَ: «لَا إِلَّا التَّشَهُّدُ».

1922- Bize İbrahim b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis edip dedi ki: Bize İbrahim b. Tahmân, Ubeyde'den tahdis etti. O İbrahim -en-Nehaî-den, o Sehm b. Mincâb'dan, o Kazaa'dan, o el-Karsa'dan, o Ebu Eyyub el-Ensarî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* güneşin zevalinden sonra dört rekât namaz kılmayı itiyat haline getirmişti. Bunun üzerine ben: Ey Allah'ın Rasulü! Bu dört rekâtı kılmayı itiyat edinmişsin deyince, şöyle buyurdu: ***"Ey Ebu Eyyub! Güneş zevale erdikten sonra göklerin kapıları açılır. Öğle namazı kılınmadıkça bu kapılar kapanmaz. Bu sebeple, kapılar kapanmadan önce oralara salih bir amelimin yükselmesini arzu ediyorum."***

Bu sefer ben: Ey Allah'ın Rasulü! Bu rekâtların hepsinde de kıraat var mı? diye sordum. ***"Evet"*** dedi. Ben: Aralarında (ikişer rekât olarak onları) birbirinden ayıracak bir selâm var mıdır? diye sordum. O: ***"Teşehhüdün dışında yoktur,"*** dedi.[333]

١٩٢٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ: ثَنَا فَهْدُ بْنُ حِبَّانَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ سَهْمِ بْنِ الْمِنْجَابِ، عَنْ قَزَعَةَ، عَنْ قَرْثَعٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنِ النَّبِيِّ

333 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 416.

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَرْبَعُ رَكَعَاتٍ قَبْلَ الظُّهْرِ، لَا تَسْلِيمَ فِيهِنَّ يُفْتَحُ لَهُنَّ أَبْوَابُ السَّمَاءِ».

1923- … Kazaa'dan, o Karsa'dan, o Ebu Eyyub'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Öğle namazının farzından önce arada selâm vermeden kılınan dört rekâta göğün kapıları açılır."***[334]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadis ile gündüz arada selâm vermeden dört rekât nafile namaz kılmanın caiz olduğu sabit olmaktadır. Bununla, bu görüşe sahip olduğu belirtilen kimselerin görüşü de sabit olmaktadır.

Bu husus aynı zamanda mütekaddimûn bir topluluktan da rivayet edilmiştir:

١٩٢٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللهِ يُصَلِّي أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَأَرْبَعَ رَكَعَاتٍ بَعْدَ الْجُمُعَةِ، وَأَرْبَعَ رَكَعَاتٍ بَعْدَ الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى لَيْسَ فِيهِنَّ تَسْلِيمٌ فَاصِلٌ، وَفِي كُلِّهِنَّ الْقِرَاءَةُ.

1924- … İbrahim (en-Nehaî) dedi ki: Abdullah (b. Mesud) öğle namazından önce dört rekât, Cuma namazından sonra dört rekât, fıtır ve kurban bayramları namazından sonra dört rekât namaz kılardı. Bu rekâtları (ikişer ikişer) ayıran bir selâm vermiyordu. Hepsinde de Kur'ân okurdu.

١٩٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ الضَّرِيرُ، عَنْ مُحِلٍّ الضَّبِّيِّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الْجُمُعَةِ أَرْبَعًا وَبَعْدَهَا أَرْبَعًا، لَا يَفْصِلُ بَيْنَهُنَّ بِتَسْلِيمٍ.

1925- … İbrahim'den rivayete göre, Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*

334 Ebu Davud, Tatavvu', 7; İbn Mâce, İkamet, 105.

Cuma namazından önce dört rekât, Cumadan sonra dört rekât namaz kılar ve aralarını (iki rekâtın sonunda) selâm vererek ayırmazdı.[335]

١٩٢٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: مَا كَانُوا يُسَلِّمُونَ فِي الْأَرْبَعِ قَبْلَ الظُّهْرِ.

1926- … Husayn'dan, o İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: (Ashab) öğleden önce kıldıkları dört rekât(tan ikisinin sonun)da selâm vermezdi.

١٩٢٧- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ مُغِيرَةَ قَالَ: سَأَلَ مُحِلٌّ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الرَّكَعَاتِ قَبْلَ الظُّهْرِ، يَفْصِلُ بَيْنَهُنَّ تَسْلِيمٌ؟ قَالَ: إِنْ شِئْتَ اكْتَفَيْتَ بِتَسْلِيمِ التَّشَهُّدِ، وَإِنْ شِئْتَ فَصَلْتَ.

1927- … Ebu'l-Ahvas'tan, onun Mugîre'den rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: Muhill (ed-Dabbî), İbrahim (en-Nehaî)'ye öğleden önce kılınan rekâtların aralarının selâm verilerek ayrılıp ayrılamayacağını sordu. İbrahim dedi ki: Arzu edersen (ilk) teşehhüdden sonra (kılacağın iki rekâtın akabinde yani dört rekâtın sonunda) vereceğin selâm ile yetinirsin, dilersen (iki rekât sonunda selam vererek) aralarını ayırırsın.

١٩٢٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي مَعْشَرٍ، أَنَّ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: صَلَاةُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مَثْنَى مَثْنَى، إِلَّا أَنَّك إِنْ شِئْتَ صَلَّيْتَ مِنَ النَّهَارِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ لَا تُسَلِّمُ إِلَّا فِي آخِرِهِنَّ.

1928- … Ebu Ma'şer'den rivayete göre, İbrahim şöyle demiştir: Gece ve gündüz (tatavvu) namazları ikişer ikişerdir. Ancak, gündüz dilersen yalnızca sonlarında selâm vermek suretiyle dört rekât kılabilirsin.

***

335 Tirmizî, Salât, 24.

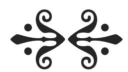
Ebu Cafer dedi ki: Böylelikle gündüz kılınan namazın hükmü, dediğimiz şekilde sabit olmaktadır. Bu hususta nakletmiş olduğumuz rivayetler bunu reddetmemekte ve herhangi bir şekilde onunla çatışmamaktadır.

Gece namazına gelince; bu bölümün baş taraflarında sözünü ettiğimiz şekilde, gece namazı hakkında görüş ayrılığı vardır.

Geceleyin arada selâm vermeden sekiz rekât namaz kılınabileceğini söyleyen kimselerin delillerinden birisi de, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in aralarında üç rekât vitrin de bulunduğu onbir rekât namaz kıldığına dair hadistir.

Onlara: ez-Zührî, Urve yoluyla Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, (Peygamber'in) bu sayıda kıldığı rekâtların her ikisi arasında selâm verdiğini rivayet etmiştir, denilir.

Bu bölümde sözü edilen namazlar ile ilgili hükümler ancak tevkîf yolu ile Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in uygulamasına, verdiği emre, ondan sonra da ashabın fiilî uygulamasına bakılarak öğrenilebilir. Bizler ne bu şekilde uygulama yapanlarda, ne de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözleri arasında, geceleyin tek bir tekbir (iftitah tekbiri) ile iki rekâttan fazla namaz kılınabileceğine dair bir delil bulunduğunu görmedik. Biz de bu görüşü kabul ediyoruz ve bize göre bu, bu husustaki iki görüşün en sahih olanıdır.

٤٢- بَابُ التَّطَوُّعِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ كَيْفَ هُوَ؟

42- CUMA NAMAZINDAN SONRA TATAVVU (NAFİLE) NASILDIR?

١٩٢٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ كَانَ مُصَلِّيًا مِنْكُمْ بَعْدَ الْجُمُعَةِ فَلْيُصَلِّ أَرْبَعًا».

1929- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Sizden kim, Cuma namazından sonra namaz kılacak olursa, dört rekât namaz kılsın."***[336]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, Cuma namazından sonra terk edilmemesi gereken nafile (tatavvu) namaz dört rekâttır, bunlar arasında selâm vermez kanaatine sahip olmuş ve bu konuda bu hadisi delil göstermiştir.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Hayır, Cuma namazından sonra terk edilmemesi gereken tatavvu, öğle namazından sonraki tatavvu gibi iki rekâttır, demişler ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

336 Müslim, Cum'a, 67, 69; Ebu Davud, Salât, 238; Tirmizî, Cum'a, 24; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 249, 442.

١٩٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ لَا يُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ إِلَّا فِي بَيْتِهِ.

1930- … Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Allah Rasulü Cumadan sonraki iki rekâti sadece evinde kılardı.[337]

١٩٣١- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عَادِمٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، رَأَى رَجُلًا يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ، فَدَفَعَهُ وَ قَالَ: أَتُصَلِّي الْجُمُعَةَ أَرْبَعًا؟

قَالَ: وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ فِي بَيْتِهِ وَيَقُولُ: هَكَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

1931- … Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Ömer Cuma namazından sonra iki rekât namaz kılan bir adam görmüş, onu itmiş ve ona: Sen Cuma namazını dört rekât olarak mı kılıyorsun? diyerek çıkışmıştır.

(Nâfi' devamla) dedi ki: İbn Ömer *radıyallahu anh* evinde iki rekât namaz kılar ve: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yaptı, derdi.[338]

***

Bu hususta başkaları da onlara muhalefet ederek şöyle demiştir: Cumadan sonra terk edilmemesi gereken nafile (tatavvu) namaz, önce dört sonra iki rekât olmak üzere, altı rekâttır.

Bu görüş sahipleri ayrıca şöyle demişlerdir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın kendisinden nakletmiş olduğu

337 Müslim, Cum'a, 70, 71, 72; Ebu Davud, Salât, 238; Tirmizî, Cum'a, 24; Nesâî, Cum'a, 43; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 6, 63.

338 Ebu Davud, Salât, 238.

sözleri önceleri söylemiş, sonra da İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın kendisinden rivayet ettiği fiilî uygulamayı yapmış olması ihtimali vardır. Böylelikle bu, daha önce söylemiş olduklarına bir ziyade (ekleme) olur.

Onların bu görüşlerinin lehine olan delil de şu rivayettir:

١٩٣٢- أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ شُعَيْبٍ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَطَاءٍ قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ: حَدَّثَنِي غَيْرَ مَرَّةٍ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ قَالَ: فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ انْصَرَفَ.

1932- … Ebu İshak şöyle demiştir: (Ata) bana defalarca tahdis ederek dedi ki: Ben İbn Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte Cuma günü namaz kıldım. Selâm verdikten sonra kalktı, iki rekât namaz kıldı. Sonra: (Ata) dedi ki: Dört rekât kıldıktan sonra ayrılıp gitti.[339]

***

İşte İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın, Cuma namazından sonra tatavvu kıldığını, sonra da dört rekât kıldığını görüyoruz. O halde onun bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözü ve fiili olarak -zikrettiğimiz üzere- kendisince sabit gördüğü bir işi yapmış olması ihtimali vardır.

Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan da bunun benzeri rivayet edilmiştir:

١٩٣٣- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ كَانَ مُصَلِّيًا بَعْدَ الْجُمُعَةِ فَلْيُصَلِّ سِتًّا.

1933- … Ebu Abdurrahman'dan, o Ali *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Cumadan sonra namaz kılacak olan kişi, altı rekât kılsın.[340]

339 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 132.
340 Tirmizî, Cum'a, 24.

١٩٣٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: عَلَّمَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ النَّاسَ أَنْ يُصَلُّوا بَعْدَ الْجُمُعَةِ أَرْبَعًا فَلَمَّا جَاءَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَلَّمَهُمْ أَنْ يُصَلُّوا سِتًّا.

1934- … Ata b. es-Sâib'den, o Ebu Abdurrahman'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Mesud *radıyallahu anh,* insanlara Cuma namazından sonra dört rekât namaz kılmalarını öğretti. Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh* (Kûfe'ye) gelince onlara altı rekât kılmalarını öğretti.[341]

١٩٣٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ السُّلَمِيِّ قَالَ: قَدِمَ عَلَيْنَا عَبْدُ اللّٰهِ فَكَانَ يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ أَرْبَعًا فَقَدِمَ بَعْدَهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَكَانَ إِذَا صَلَّى الْجُمُعَةَ صَلَّى بَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ وَأَرْبَعًا فَأَعْجَبَنَا فِعْلُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، فَاخْتَرْنَاهُ.

1935- … Ebu İshak'dan, onun Ebu Abdurrahman es-Sülemî'den rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: Abdullah (b. Mesud) bize (Kûfe'ye) geldi. Cuma namazından sonra dört rekât namaz kılardı. Ondan sonra da Ali *radıyallahu anh* geldi. Cumayı kıldıktan sonra iki ve dört rekât kıldı. Ali *radıyallahu anh*'ın bu yaptığı hoşumuza gitti. Biz de bunu seçtik.[342]

***

Zikrettiğimiz bu rivayetler ile Cuma namazından sonra terk edilmemesi gereken nafilenin altı rekât olduğu sabit olmaktadır. Bu, Ebu Yusuf'un -yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- da görüşüdür. Ancak o şöyle demiştir: Benim daha çok hoşuma giden önce dört rekât kılmasıdır. Sonra da iki rekât kılar. Çünkü böylesi, Cuma namazından sonra -nehyedilmiş olan- benzeri sayıda rekât kılmış olma ihtimalinden daha uzaktır.

١٩٣٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنِ

341 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 132.
342 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 132.

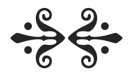
الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُسْهِرٍ عَنْ خَرَشَةَ بْنِ الْحُرِّ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يُصَلِّيَ بَعْدَ صَلَاةِ الْجُمُعَةِ مِثْلَهَا.

1936- … Hareşe b. el-Hurr'dan rivayete göre, Ömer *radıyallahu anh* Cuma namazından sonra onun gibi (iki rekât) kılınmasını hoş görmezdi.[343]

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bundan dolayı dört rekâtın iki rekâttan önce kılınmasını müstehab kabul etmiştir. Çünkü dört rekât, iki rekât gibi değildir. Bu sebeple o, Cumaya benzemesi sebebiyle, iki rekâtın önce kılınmasını hoş görmemiştir.

Ebu Hanife'ye -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- gelince; o bu hususta bu bölümün baş taraflarında ilk olarak sözünü ettiğimiz görüş doğrultusunda kanaate sahipti. (O da dört rekâttır.)

343 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 206.

٤٣- بَابُ الرَّجُلِ يَفْتَتِحُ الصَّلَاةَ قَاعِدًا، هَلْ يَجُوزُ لَهُ أَنْ يَرْكَعَ قَائِمًا أَمْ لَا؟

43- NAMAZA OTURARAK BAŞLAMIŞSA, AYAKTA RÜKÛ'A VARMASI CAİZ OLUR MU, OLMAZ MI?

١٩٣٧- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ الْعُقَيْلِيِّ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ لِلصَّلَاةِ قَائِمًا وَقَاعِدًا فَإِذَا صَلَّى قَائِمًا رَكَعَ قَائِمًا، وَإِذَا صَلَّى قَاعِدًا رَكَعَ قَاعِدًا.

1937- ... Bize Yezid b. İbrahim, Muhammed b. Sirin'den tahdis etti. O Abdullah b. Şakik el-Ukaylî'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ayakta iken de, otururken de namaz(a başlamak) için tekbir getirirdi. Ayakta iken namaza durmuşsa, ayakta rükû'a varırdı. Oturarak namaza durmuşsa, otururken rükû'a varırdı.[344]

١٩٣٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانٍ عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهُ سَأَلَهَا عَنْ ذَلِكَ فَحَدَّثَتْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ سَوَاءً.

---

344 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 105-107, 109, 110.

1938- … Bize Hişam b. Hassan, Muhammed b. Abdullah b. Şakik'den tahdis etti. Onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Abdullah kendisine bu hususa dair soru sormuş, Âişe de ona Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den eksiksiz ve fazlasız olarak aynısını tahdis etmiştir.

١٩٣٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْعَتَكِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو هِلَالٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ.

1939- … Bize Ebu Hilal, Muhammed b. Sirin'den tahdis etti, o Abdullah b. Şakik'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

١٩٤٠- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي بُدَيْلُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنِ ابْنِ شَقِيقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1940- … Bana Büdeyl b. Meysere, İbn Şakik'den tahdis etti. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

١٩٤١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ بُدَيْلٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

1941- … Bize İbrahim b. Tahmân, Büdeyl'den tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

١٩٤٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ شَقِيقٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا. فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

1942- … Bize Süfyan, Halid el-Hazzâ'dan tahdis etti, o Abdullah b. Şakik'den: Âişe *radıyallahu anhâ*'ya… sordum, deyip hadisi aynen rivayet etti.

١٩٤٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ بُدَيْلِ بْنِ مَيْسَرَةَ، وَحُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1943- … Bize Hammad b. Seleme, Büdeyl b. Meysere ve Humeyd'den, onlar Abdullah b. Şakik'den tahdis ettiler, Abdullah, Âişe *radıyallahu anhâ*'-dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen nakletti.

١٩٤٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ عَبْدِ ابْنِ مَعْقِلٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1944- … Bize el-Mes'udi, Yunus b. Ubeyd'den tahdis etti, o Abd b. Ma'kil'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen nakletti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, namaza oturarak başlayan kimsenin ayağa kalkıp rükû'a varmasının mekruh olduğu kanaatine sahip olmuş ve bu konuda bu hadisi delil olarak göstermiştir.

Diğerleri ise bu konuda onlara muhalefet etmiş ve bunda herhangi bir sakınca görmemişlerdir. Bu konuda onların lehine olan delillerden birisi de şudur:

١٩٤٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا لَمْ تَرَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي صَلَاةَ اللَّيْلِ قَاعِدًا قَطُّ حَتَّى أَسَنَّ فَكَانَ يَقْرَأُ قَاعِدًا حَتَّى إِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ فَقَرَأَ نَحْوًا مِنْ ثَلَاثِينَ آيَةً أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً ثُمَّ رَكَعَ.

1945- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik ona Hişam b. Urve'den tahdis etmiştir: Hişam babasından, o mü'minlerin annesi Âişe *radıyallahu anhâ*'dan kendisine şunu haber vermiştir: Kendisi (Âişe) Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i yaşlanıncaya kadar geceleri namazını otururken kıldığını asla görmemiştir. Yaşlandıktan sonra

oturarak kıraat yapar, nihayet rükû' yapmak isteyince ayağa kalkar, yaklaşık otuz yahut kırk âyet okur, sonra rükû'a varırdı.[345]

١٩٤٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1946- Bize Muhammed b. Amr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye, Hişam'dan tahdis etti, Hişam babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

١٩٤٧- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1947- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Hişam tahdis edip dedi ki: Bana babam Âişe *radıyallahu anhâ*'dan tahdis etti. O Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi nakletti.

١٩٤٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ مَوْلَى الْأَسْوَدِ بْنِ سُفْيَانَ وَأَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1948- … el-Esved b. Süfyan'ın azadlısı Abdullah b. Yezid ile Ömer b. Ubeydullah'ın azadlısı Ebu'n-Nadr'dan, onlar Ebu Seleme b. Abdurrahman-dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etmiştir.

***

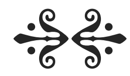
Bu hadiste ise, Abdullah b. Şakik yoluyla gelen hadiste anlatılandan farklı şeyler söz konusu edilmektedir. Çünkü bu hadislerde onun namaza oturarak başladıktan sonra ayakta iken rükû'a vardığı belirtilmektedir.

345 Buhârî, Taksîru's-Salât, 20; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 111-113.

Bu ise İbn Şakik'in rivayet etmiş olduğu ilk hadisten daha uygundur. Çünkü oturarak rükû'a varıncaya kadar oturmayı sürdürmesi, ayağa kalkıp ayakta iken rükû'a varamayacağına delil değildir. Oturduktan sonra rükû'a varıncaya kadar ayakta durması ise onun oturarak namaza başladıktan sonra ayakta (kalkıp) rükû'a varacağına delil teşkil etmektedir.

İşte bundan dolayı bu hadisi önceki hadisten daha uygun bulduk.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٤٤- بَابُ التَّطَوُّعِ فِي الْمَسَاجِدِ

44- MESCİDLERDE TATAVVU (NAFİLE) NAMAZ KILMAK

١٩٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْمُطَرِّفِ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى الْمَغْرِبَ فِي مَسْجِدِ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ فَلَمَّا فَرَغَ رَأَى النَّاسَ يُسَبِّحُونَ فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا هَذِهِ الصَّلَاةُ فِي الْبُيُوتِ».

1949- … Sa'd b. İshak'dan, onun babasından, onun dedesinden rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Abduleşheloğulları mescidinde akşam namazını kıldı. Namazı bitirince insanların namaz kıldıklarını gördü. Bunun üzerine: ***"Ey insanlar! Bu namaz (farzdan sonraki sünnet ve bu gibi nafileler) evlerde kılınmalıdır!"*** dedi.[346]

١٩٥٠- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: ثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ عَنِ الْعَلَاءِ ابْنِ الْحَارِثِ عَنْ حَرَامِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الصَّلَاةِ فِي بَيْتِي وَالصَّلَاةِ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ: «قَدْ تَرَى مَا أَقْرَبَ بَيْتِي

346 Ebu Davud, Tatavvu', 15; Tirmizî, Salât, hadis no: 604.

مِنَ الْمَسْجِدِ فَلَأَنْ أُصَلِّيَ فِي بَيْتِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُصَلِّيَ فِي الْمَسْجِدِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَلَاةً مَكْتُوبَةً».

1950- … Abdullah b. Sa'd dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e evimde ve mescidde namaz kılmaya dair soru sordum. O şöyle dedi: ***"Evimin mescide ne kadar yakın olduğunu görüyorsun. Bununla beraber, farz namazlar hariç evimde (nafile) namaz kılmak, mescidde (nafile) namaz kılmaktan daha çok sevdiğim bir şeydir."***[347]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları şu kanaattedir: Öğlenin farzından sonraki iki rekât, akşamdan sonraki iki rekât ve mescide giriş esnasındaki iki rekât gibi terk edilmemesi gerekenler dışında, mescidde nafile namazın kılınmaması gerekir. Bu sayılanların dışında kalan nafile namazlar mescidlerde kılınmamalıdır. Bunlar eve gidince kılınmak üzere bırakılmalıdır.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Mescidlerde nafile namaz kılmak güzel bir şeydir, ancak evlerde kılınan nafile namazlar ondan daha faziletlidir, demişlerdir.

Bu konuda da şu hadisi delil göstermişlerdir:

١٩٥١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: ثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْمِنْهَالِ ابْنِ عَمْرٍو عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ لِي الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: بِتْ اللَّيْلَةَ بِآلِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ ثُمَّ صَلَّى حَتَّى لَمْ يَبْقَ فِي الْمَسْجِدِ غَيْرُهُ.

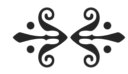
1951- … Ali b. Abdullah b. Abbas'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: (Babam) el-Abbas *radıyallahu anh* bana: Bu gece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in evinde geceyi geçir, dedi. (İbn Abbas devamla) dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, yatsıyı kıl(dır)dıktan sonra mescidde ondan başka kimse kalmayıncaya kadar namaz kılmaya devam etti.

***

347 Tirmizî, Salât, hadis no: 450; İbn Mâce, İkamet, 186.

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescidde bu kadar uzun nafile namaz kıldığını göstermektedir. Bize göre bu, güzel bir şeydir. Ancak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Kişinin en hayırlı namazı -farz olan hariç- evinde kıldığı namazdır,"*** sözünden dolayı, nafile namazların evlerde kılınması bundan daha faziletlidir.

Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed b. el-Hasen'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşleri de bu şekildedir.

٤٥- بَابُ التَّطَوُّعِ بَعْدَ الْوِتْرِ

45- VİTİRDEN SONRA NAFİLE NAMAZ KILMAK

١٩٥٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوتِرُ فِي أَوَّلِ اللَّيْلِ وَفِي وَسَطِهِ وَفِي آخِرِهِ ثُمَّ ثَبَتَ لَهُ الْوِتْرُ فِي آخِرِهِ.

1952- … Bize Esbât, Mutarrif'den tahdis etti, o (Yunus b.) Ebi İshak'dan, o Âsım b. Damra'dan, o Ali *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gecenin ilk vakitlerinde, ortasında ve sonlarında vitir kılardı. Daha sonra vitri gecenin sonlarında kılmaya başladı ve bunda karar kıldı.[348]

١٩٥٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ وَعَفَّانُ قَالَا: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ: أَنْبَأَنِي غَيْرَ مَرَّةٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَاصِمَ بْنَ ضَمْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1953- … Bize Şu'be tahdis etti: Ebu İshak dedi ki: Âsım b. Damra'yı, Ali *radıyallahu anh* yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den tahdis ederken defalarca dinledim, dedi ve hadisi aynen nakletti.

348 İbn Mâce, Salât, 121.

١٩٥٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ أَبِي عَيَّادٍ قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ ابْنُ طَهْمَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1954- … Bize İbrahim b. Tahmân, Ebu İshak'tan tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

١٩٥٥- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ، وَ قَالَ: مَرَّةً أُخْرَى أَنَا أَبُو إِسْرَائِيلَ، عَنْ السُّدِّيِّ، عَنْ عَبْدِ خَيْرٍ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَنَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: أَيْنَ السَّائِلُ عَنِ الْوِتْرِ؟ فَانْتَهَيْنَا إِلَيْهِ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوتِرُ أَوَّلَ اللَّيْلِ ثُمَّ بَدَا لَهُ فَأَوْتَرَ وَسَطَهُ ثُمَّ ثَبَتَ لَهُ الْوِتْرُ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ قَالَ: وَذَاكَ عِنْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ.

1955- … es-Süddi'den, o Abduhayr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz mescidde iken Ali *radıyallahu anh* yanımıza geldi ve: Vitre dair soru soran nerede? diye sordu. Bunun üzerine biz de onun yanına gittik. O: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gecenin ilk saatlerinde vitir kılardı. Sonra gecenin ortasında vitir kılmayı uygun gördü. Daha sonra da bu saatte vitir kılmakta karar kıldı ve bunu sürdürdü, dedi. (Ali): Bu da, tan yerinin ağarmasına yakın bir vakitti, dedi.

***

Bize göre bu vakit, -bu hadisin anlamı ile Âsım b. Damra'nın rivayet ettiği (1952 no'lu) hadisin anlamının çatışmaması için- fecrin ağarmasından önce ancak ağarmasına yakın bir vakittir.

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları vitrin vaktinin, seher vakti olduğunu söylemiştir. Onlara göre, bundan sonra nafile namaz kılınmaz. Bundan sonra nafile kılan vitrini bozmuş olur. Bundan dolayı onlar, bir başka vitir kılması gerektiği kanaatindedirler. Bu konuda, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vitri gecenin sonuna kadar bırakmış olduğunu ve ondan sonra ashabından bir topluluktan, vitirden sonra nafile kılanın önceki vitrini nakzetmiş olacağına dair gelen rivayetleri delil olarak göstermişler ve buna dair şunları zikretmişlerdir:

١٩٥٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ أَنَّ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: إِنِّي أُوتِرُ أَوَّلَ اللَّيْلِ، فَإِذَا قُمْتُ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ صَلَّيْتُ رَكْعَةً فَمَا شَبَّهْتُهَا إِلَّا بِقَلُوصٍ أَضُمُّهَا إِلَى الْإِبِلِ.

1956- … Bize Hammad b. Seleme, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti. Onun Musa b. Talha'dan rivayet ettiğine göre, Osman *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Ben gecenin ilk saatlerinde vitir kılarım. Şayet gecenin son vakitlerinde kalkar (namaz kılar) isem bu sefer bir rekât daha kılarım ve ben bunu mevcut bir takım develere kattığım genç, güçlü bir deveye benzetirim.[349]

١٩٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

1957- Bize Şu'be, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

١٩٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ.

1958- … İmrân b. Beşir'den, o babasından, onun Said b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre, Ebu Bekir de böyle yapardı.

١٩٥٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي هَارُونَ الْغَنَوِيِّ، عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيًّا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: الْوِتْرُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَنْوَاعٍ: رَجُلٌ أَوْتَرَ أَوَّلَ اللَّيْلِ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، وَرَجُلٌ أَوْتَرَ أَوَّلَ اللَّيْلِ فَاسْتَيْقَظَ فَوَصَلَ إِلَى وِتْرِهِ رَكْعَةً فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ أَوْتَرَ، وَرَجُلٌ أَخَّرَ وِتْرَهُ إِلَى آخِرِ اللَّيْلِ.

1959- … Ebu Harun el-Ganevî'den, o Hıttân b. Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ali *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Vitir üç türlüdür: Bir kişi gecenin ilk vakitlerinde vitir kılar, sonra uyanır iki rekât kılar.

349 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 284.

Bir diğeri gecenin ilk vakitlerinde kılar, sonra uyanır, kılmış olduğu vitrine bir rekât daha ekler, sonra ikişer rekât ikişer rekât namaz kılar. Sonra da bir vitir kılar. Bir diğer kişi ise vitrini gecenin son vakitlerinde kılar.[350]

١٩٦٠ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَحْرٍ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ وَمَالِكِ ابْنِ دِينَارٍ، عَنْ جُلَاسٍ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ عَمَّارٍ فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ: كَيْفَ تُوتِرُ؟ قَالَ: أَتَرْضَى بِمَا أَصْنَعُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: أَحْسَبُ قَتَادَةَ قَالَ فِي حَدِيثِهِ فَإِنِّي أُوتِرُ بِلَيْلٍ بِخَمْسِ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ أَرْقُدُ فَإِذَا قُمْتُ مِنَ اللَّيْلِ شَفَعْتُ.

1960- … Katade ve Malik b. Dinar'dan, onlar el-Culâs'[351]dan, onun şöyle söylediğini rivayet ettiler: Ammâr'ın yanında oturuyordum. Ona bir adam gelerek: Vitri nasıl kılarsın? diye sordu Ammâr: Yaptığımı beğenir misin? diye sordu. Adam: Evet, dedi. (Ravi) dedi ki: Zannederim Katade hadisinde şöyle dedi: (Ammâr dedi ki): Ben geceleyin beş rekât vitir kılar, sonra uyurum. Eğer gece uyanacak olursam (bir rekât ekleyerek) çift yaparım.[352]

١٩٦١ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ ابْنِ قُسَيْطٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَمُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ ثَوْبَانَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَنْ أَوْتَرَ فَبَدَا لَهُ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيَشْفَعْ إِلَيْهَا بِأُخْرَى حَتَّى يُوتِرَ بَعْدُ.

1961- … Ebu Seleme ile Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân'dan, ikisi İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet ettiler: Kim vitir kıldıktan sonra namaz kılmak isterse, ona bir rekât daha ekleyip çift yapsın ve sonradan (başka bir) vitir kılsın.

١٩٦٢ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ

350 Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, III, 37.

351 Tecümeye esas aldığımız nüshada "el-Cülâs" şeklinde yazılmış olmakla birlikte, doğrusu noktalı ha ile "el-Hilâs" şeklinde olmasıdır. Bkz. 1974 no'lu hadis ile İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VIII, 315. (Çeviren).

352 İleride gelecek olan 1976 no'lu hadisten hemen sonraki açıklamalara bakınız. (Çeviren).

مَسْرُوقٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: شَيْءٌ أَفْعَلُهُ بِرَأْيِي لَا أَرْوِيهِ، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ ذَلِكَ. قَالَ مَسْرُوقٌ: وَكَانَ أَصْحَابُ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَتَعَجَّبُونَ مِنْ صُنْعِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا.

1962- … Mesruk dedi ki: İbn Ömer *radıyallahu anh*: Bir şey var ki onu kendi görüşüme göre yapıyorum. Ama böyle bir uygulamayı (peygamberden) rivayet etmiyorum, dedi ve sonra rivayeti buna yakın olarak zikretti.

Mesruk dedi ki: İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın arkadaşları, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın yaptıklarına hayret ederlerdi.

١٩٦٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا حَرْبُ بْنُ شَدَّادٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي الْحَارِثِ الْغِفَارِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا اِسْتَفْتَاهُ عَنْ رَجُلٍ أَوْتَرَ أَوَّلَ اللَّيْلِ ثُمَّ نَامَ ثُمَّ قَامَ كَيْفَ يَصْنَعُ؟ قَالَ: يُتِمُّهَا عَشْرًا.

1963- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, bir adam kendisinden, gecenin ilk vakitlerinde vitir namazını kıldıktan sonra uyuyan, sonra da uyanan bir kimsenin nasıl yapacağı hususunda fetva istemiş, Ebu Hureyre: "Vitri on rekâta tamamlar," diye cevap vermiştir.

***

Bununla birlikte Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan bu görüşe muhalif rivayet de nakledilmiştir. Bunu da yüce Allah'ın izniyle bundan sonra zikredeceğiz.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Vitirden sonra nafile kılmakta bir sakınca yoktur ve kılınan bu nafile vitri bozmuş olmaz, demişler ve bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şunları rivayet etmişlerdir:

١٩٦٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ الْبَابَلُتِّيُّ قَالَ: ثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكَعَ رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْوِتْرِ قَرَأَ فِيهِمَا، وَهُوَ جَالِسٌ فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ

فَرَكَعَ.

1964- … Ebu Seleme'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vitirden sonra iki rekât namaz kıldı. Bu iki rekâtta oturarak kıraatta bulundu. Rükû' yapmak isteyince, ayağa kalkıp rükû'a vardı.[353]

***

Biz yine buna benzer bir ifadeyi Âişe *radıyallahu anhâ*'dan "Vitr" bölümünde Sa'd b. Hişam'ın ondan rivayet ettiği (1633, 1634 no'lu) hadiste zikretmiştik.

١٩٦٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا عُمَارَةُ بْنُ زَاذَانَ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْوِتْرِ بِـ«الرَّحْمٰنِ»، وَ«الْوَاقِعَةِ».

1965- … Enes *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* vitirden sonra kıldığı iki rekâtta "er-Rahman" ve "el-Vâkıa" surelerini okurdu.

١٩٦٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ أَبِي غَالِبٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّيهِمَا بَعْدَ الْوِتْرِ، وَهُوَ جَالِسٌ يَقْرَأُ فِيهِمَا ﴿إِذَا زُلْزِلَتْ﴾ وَ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾.

1966- … Ebu Umame'den rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* vitirden sonra iki rekâtı oturarak kılar ve bu iki rekâtta ***"İzâ zülzilet"*** (Zilzâl) ile ***"Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn"*** (Kâfirûn) surelerini okurdu.

١٩٦٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللّٰهِ

353 İbn Mâce, İkamet, 125.

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَقَالَ: «إِنَّ هَذَا السَّفَرَ جَهْدٌ وَثِقَلٌ، إِذَا أَوْتَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ، فَإِنْ، اسْتَيْقَظَ وَإِلَّا كَانَتَا لَهُ».

1967- … Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in azadlısı Sevban'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: Bir yolculukta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idik. Şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz bu yolculuk, bir yorgunluk ve ağırlıktır. Bu sebeple sizden birisi vitir kılarsa, iki rekât kılsın. Eğer uyanırsa (mesele yok), değilse o iki rekât onun lehine olur."***

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oturarak vitirden sonra iki rekât kıldığını görüyoruz ve bu, onun daha önce kılmış olduğu vitrini nakzetmiş (bozmuş) olmuyordu. Böylesi, birinci görüş sahiplerinin tevilinden ve onların Ali *radıyallahu anh*'ın rivayet etmiş olduğu "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, vitri sonunda seher vaktine kadar geciktirdi ve bunda karar kıldı" anlamındaki hadisten çıkardıkları sonuçtan daha uygundur. Bununla birlikte bu bile bize göre buna muhalif değildir. Çünkü onun, sonunda vitri seher vaktinde kılmış olmakla birlikte, tan yeri ağarmadan önce, vitirden sonra nafile kılmış olması da mümkündür.

Birisi: "Sözü geçen bu iki rekâtın, sabahın (sünnet olan) iki rekâtı olması ihtimali vardır. Böylelikle bu, gece namazından sayılmaz," diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Bu, iki açıdan mümkün değildir: Evvela; Sa'd b. Hişam, Âişe *radıyallahu anhâ*'ya Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in geceleyin namaz kılması hakkında soru sormuştur. Âişe *radıyallahu anhâ* da onun bu sorusuna cevap vermiş ve Sa'd'a onun bu cevabı, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in geceleyin kıldığı namazının nasıl olduğu hakkında verdiği bir haber olarak zikredilmiştir.

Diğer bakımdan, ayakta kılabildiği halde hiç kimse sabah namazının iki rekâtını oturarak kılamaz. Çünkü o, böyle yaparak namazın kıyamını terk etmiş olur. Bir kimse, ayakta durabilecek gücü olduğu halde, (o anda) hiçbir şekilde kılamama imkânına sahip bulunduğu ve terk edebileceği bir namazı oturarak kılabilir. Çünkü bu durumda o, böyle bir namazı büsbütün terk edebildiği gibi, bu namazda kıyamı da terk edebilir. Terk edebilme imkânı bulunmayan namazın ise kıyamını da (mazeretsiz) terk edemez.

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vitirden sonra tatavvu olarak kılmış olduğu o iki rekâtın, gece namazından olduğu sabit olmaktadır. Bununla da vitirden sonra geceleyin nafile namaz kılmakta bir sakınca bulunmadığı ve bu nafile namaz ile vitrin nakzedilmediği görüşünde olanların görüşünü kabul etmek gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bu hususta bizim daha önce Sevban yoluyla gelen (1967 no'lu) hadiste de zikretmiş olduğumuz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen ve buna delil teşkil eden sözü de rivayet edilmiştir.

١٩٦٨- حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى الطَّائِيُّ وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ. ح

1968- Bize İmrân b. Musa et-Tâî ile İbn Ebi Davud tahdis edip dediler ki: Bize Ebu'l-Velid tahdis etti, H.

١٩٦٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ قَالَا: أَنَا أَيُّوبُ بْنُ عُتْبَةَ عَنْ قَيْسِ ابْنِ طَلْقٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا وِتْرَانِ فِي لَيْلَةٍ».

1969- Bize İbn Ebi İmrân tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. el-Ca'd tahdis etti. (Ebu'l-Velid ile Ali b. el-Ca'd) dediler ki: Bize Eyyub b. Utbe, Kays b. Talk'dan bildirdi, o babasından, babasının şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bir gecede iki vitir olmaz,"*** buyurdu.[354]

١٩٧٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا مُلَازِمُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ بَدْرٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ طَلْقٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

1970- … Bize Mülâzim b. Amr tahdis edip dedi ki: Bana Abdullah b. Bedr, Kays b. Talk'dan tahdis etti, o babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

١٩٧١- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ وَأَبُو الْوَلِيدِ قَالَا: ثَنَا مُلَازِمٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَدْرٍ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

354 Ebu Davud, Vitir, 9; Tirmizî, Vitir, 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 28.

1971- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym ile Ebu'l-Velid tahdis edip dediler ki: Bize Mülâzim, Abdullah b. Bedr'den tahdis etti. Hadisi senediyle aynen zikretti.

١٩٧٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِأَبِي بَكْرٍ: «مَتَى تُوتِرُ؟» قَالَ: أَوَّلَ اللَّيْلِ بَعْدَ الْعَتَمَةِ قَالَ: «أَخَذْتَ بِالْوُثْقَى». ثُمَّ قَالَ لِعُمَرَ: «مَتَى تُوتِرُ؟» قَالَ: آخِرَ اللَّيْلِ قَالَ: «أَخَذْتَ بِالْقُوَّةِ».

1972- … Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, onun Câbir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekr'e: ***"Vitiri ne zaman (kılarsın)?"*** diye sordu. Ebu Bekr: Yatsıdan sonra, gecenin ilk vaktinde deyince, Allah Rasulü: ***"Sen en sağlam olanı aldın,"*** dedi. Sonra Ömer'e: ***"Vitiri ne zaman (kılarsın)?"*** diye sordu. O: Gecenin sonunda, dedi. Allah Rasulü: ***"Sen de kuvvetli olana (azîmete) sarıldın,"*** dedi.[355]

١٩٧٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيِّبِ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا تَذَاكَرَا الْوِتْرَ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَمَّا أَنَا فَأُصَلِّي ثُمَّ أَنَامُ عَلَى وِتْرٍ، فَإِذَا اسْتَيْقَظْتُ صَلَّيْتُ شَفْعًا حَتَّى الصَّبَاحَ، فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: لَكِنِّي أَنَامُ عَلَى شَفْعٍ، ثُمَّ أُوتِرُ مِنْ آخِرِ السَّحَرِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «حَذِرَ هَذَا»، وَ قَالَ لِعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «قَوِيَ هَذَا».

1973- … İbnu'l-Müseyyeb'den rivayete göre, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda vitir namazından söz ettiler. Ebu Bekr *radıyallahu anh*: Ben namaz kılarım, sonra vitri kılıp uyurum. Uyandığım vakitte de sabaha kadar ikişer rekât ikişer rekât namaz kılarım, dedi. Bu sefer Ömer *radıyallahu anh*: Ben ikişer ikişer (nafile)

355 Ebu Davud, Vitir, 7.

kılmış olduğum halde uyurum. Sonra seherin son vaktinde (uyanır) vitri kılarım, dedi.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekr'e: ***"Bu, ihtiyatlı hareket ediyor,"*** dedi. Ömer'e de: ***"Bu da kuvvetli olanı (azîmeti) yapıyor,"*** dedi.

***

Buna göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Bir gecede iki vitir olmaz,"*** sözü, sözünü ettiğimiz şekilde vitrin tekrar edilmeyeceğine delil teşkil etmektedir. Ebu Bekr *radıyallahu anh*'ın: "Ben gecenin ilk vaktinde vitir kılarım, uyandığım takdirde de sabaha kadar çifter çifter namaz kılarım," sözü de buna uygundur. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onun bu yaptığına karşı çıkmamış olması da, bunun hükmünün onun yaptığı gibi olduğuna ve vitrin ondan sonra kılınacak nafileler ile bozulmadığına delildir.

Bu husus Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birçok kimseden de rivayet edilmiştir:

١٩٧٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي جَمْرَةَ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ الْوِتْرِ فَقَالَ: إِذَا أَوْتَرْتَ أَوَّلَ اللَّيْلِ فَلَا تُوتِرْ آخِرَهُ، وَإِذَا أَوْتَرْتَ آخِرَهُ، فَلَا تُوتِرْ أَوَّلَهُ.

1974- ... Ebu Cemra dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anh*'a vitir hakkında soru sordum. O: Gecenin baş tarafında vitir kıldığın takdirde, sonunda vitir kılma. Sonunda vitir kılacak olursan, baş tarafında kılma, dedi.

١٩٧٥- قَالَ: وَسَأَلْتُ عَائِذَ بْنَ عَمْرٍو، فَقَالَ مِثْلَهُ.

1975- (Ebu Cemra) dedi ki: Ben Âiz b. Amr'a da sordum, o da onun gibi cevap verdi.

١٩٧٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ وَمَالِكِ ابْنِ دِينَارٍ، أَنَّهُمَا سَمِعَا خِلَاسًا قَالَ: سَمِعْتُ عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ وَ سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنِ الْوِتْرِ فَقَالَ: أَمَّا أَنَا فَأُوتِرُ ثُمَّ أَنَامُ، فَإِنْ قُمْتُ، صَلَّيْتُ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ.

1976- … Katade ve Malik b. Dinar'dan rivayete göre, her ikisi Hilâs'ı şöyle derken dinlemiştir: -Bir adam ona vitir hakkında soru sorduktan sonra- Ammâr b. Yasir'in: Ben önce vitir kılar, sonra uyurum. Kalkıp namaz kılacak olursam ikişer ikişer namaz kılarım, dediğini işittim.

***

Bize göre, Hemmam'ın birinci bölümde sözünü ettiğimiz Katade'den rivayet ettiği (1960 no'lu) hadisin anlamı budur. Çünkü bu hadiste: "Kalkıp namaz kılacak olursam çifter çifter kılarım," denilmektedir.

Bunda da, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın yaptığı gibi, bir rekât ile teki çifte dönüştürmüş olması ihtimali vardır. Bu, çifter çifter namaz kılıyordu anlamına da gelebilir.

Ancak Şu'be yoluyla gelen hadiste "çift kılarım" sözünün anlamını açıklamıştır ki, bu da: Çifter çifter kılarım ve vitri bozmam, anlamına gelir:

١٩٧٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نَقْضُ الْوِتْرِ، فَقَالَتْ: لَا وِتْرَانِ فِي لَيْلَةٍ.

1977- … Bize Şu'be, Ebu Bişr'den tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'nın huzurunda vitrin bozulmasından söz edildi. Bunun üzerine o: "Bir gecede iki vitir olmaz," dedi.[356]

١٩٧٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ حُمْرَانَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي أَنَسٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَكَمِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: لَوْ جِئْتُ بِثَلَاثِ أَبْعِرَةٍ فَأَنَخْتُهَا، ثُمَّ جِئْتُ بِبَعِيرَيْنِ فَأَنَخْتُهُمَا، أَلَيْسَ كَانَ يَكُونُ ذَلِكَ وِتْرًا؟ قَالَ: وَكَانَ يَضْرِبُهُ مَثَلًا لِنَقْضِ الْوِتْرِ.

1978- … Ömer b. el-Hakem'den rivayete göre, Ebu Hureyre *radıyallahu anh* şöyle demiştir: "Üç deve getirip çöktürsem, sonra iki deve getirip çöktürsem, bunlar sayıca tek olmazlar mı?" (Ömer) dedi ki: "O, bunu vitrin bozulmasına örnek olarak verirdi."

***

356 1969 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Bize göre bu, doğru bir sözdür. Bunun da anlamı şudur: Vitirden sonra kıldığın çift rekâtlar, daha önce kıldığın vitir ile birlikte vitr (tek)dir.

١٩٧٩ – حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي مُرَّةَ، مَوْلَى عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوتِرُ؟ فَقَالَ: إِنْ شِئْتَ أَخْبَرْتُك كَيْفَ أَصْنَعُ أَنَا، قُلْتُ: أَخْبِرْنِي. قَالَ: إِذَا صَلَّيْتُ الْعِشَاءَ، صَلَّيْتُ بَعْدَهَا خَمْسَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ أَنَامُ، فَإِنْ قُمْتُ مِنَ اللَّيْلِ، صَلَّيْتُ مَثْنَى مَثْنَى، وَإِنْ أَصْبَحْتُ، أَصْبَحْتُ عَلَى وِتْرٍ.

1979- … Akîl b. Ebi Talib'in azadlısı Ebu Mürre'den rivayete göre, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'a: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vitri nasıl kılardı? diye sormuş, Ebu Hureyre: Arzu edersen, sana ben nasıl yaptığımı haber vereyim, demiştir. Ebu Mürre: Bana haber ver, deyince, Ebu Hureyre şöyle demiştir: Yatsıyı kıldıktan sonra beş rekât kılarım, sonra uyurum. Geceleyin uyandığım takdirde ikişer ikişer (nafile) kılarım. Eğer (uyanmayıp) sabaha çıkarsam, vitir kılmış olarak sabaha çıkarım.

***

İşte burada İbn Abbas, Âiz b. Amr, Ammâr ve Ebu Hureyre *radıyallahu anhum* ile Âişe *radıyallahu anhâ*'nın vitirden sonra nafile namaz kılmanın vitri bozduğu görüşünde olmadıklarını görüyoruz.

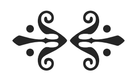
Bundan dolayı bize göre bu, onlara muhalif olanlardan nakledilen rivayetlerden daha uygundur. Çünkü bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fiilinden ve sözünden bahseden rivayetlere uygundur.

Diğer taraftan; diğerlerinden nakledilen rivayetin nazar (aklî düşünme ve kıyas) açısından da aslî bir dayanağı yoktur. Çünkü onlar, nafile kılmak istedikleri zaman bir rekât kılarlar ve böylelikle önceden kılmış oldukları vitri çift yapmış olurlardı. Böylelikle onlar vitir ile vitri çift yaptıkları rekâtı bir söz, bir iş ya da uyku ile bölmüş oluyorlardı. Bunun aynı zamanda icmâ'da da bir asıl dayanağı yoktur ki, bu ihtilâfın ona göre çözümlenmesi cihetine gidilsin.

Durum böyle olduğuna, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından sözünü ettiklerimiz buna muhalefet ettiklerine ve Rasulullah *sallallahu*

aleyhi ve sellem'in kendisinden de buna muhalif rivayet nakledildiğine göre, böyle bir görüş kabul edilemez ve bu görüş gereğince amel etmek caiz olmaz.

Açıkladığımız bu görüş, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٤٦- بَابُ الْقِرَاءَةِ فِي صَلاَةِ اللَّيْلِ، كَيْفَ هِيَ؟

46- GECE NAMAZINDA KIRAAT NASILDIR?

١٩٨٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ، فَيَسْمَعُ قِرَاءَتَهُ مَنْ وَرَاءَ الْحُجَرِ وَهُوَ فِي الْبَيْتِ.

1980- … İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin namaz kılar, kendisi evde olduğu halde kıraatını (hanımlarının) odalarının geri tarafında olan kimseler işit(ebil)irdi.[357]

١٩٨١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثنا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ هِلَالِ بْنِ خَبَّابٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَعْدَةَ، عَنْ جَدَّتِهِ أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ: كُنْتُ أَسْمَعُ صَوْتَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ، وَأَنَا نَائِمَةٌ عَلَى عَرِيشِي وَهُوَ يُصَلِّي يُرَجِّعُ بِالْقُرْآنِ.

1981- … Yahya b. Ca'de'den, o büyükannesi Ümmü Hânî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Gecenin ortasında evimin damında uyurken, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılıp Kur'ân-ı Kerim'i tercî' ile okuduğunu işitirdim.[358]

357 Ebu Davud, Tatavvu', 25.

358 Nesâî, İftitah, 81; İbn Mâce, İkamet, 179; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 342, 343, 424.

١٩٨٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَعْدَةَ قَالَ: قَالَتْ أُمُّ هَانِئٍ: إِنِّي كُنْتُ أَسْمَعُ صَوْتَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا عَلَى عَرِيشِي.

1982- … Yahya b. Ca'de dedi ki: Ümmü Hânî şöyle dedi: Ben evimin damında olduğum halde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in (kıraatının) sesini işitirdim.[359]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları gece namazında kıraatın bu şekilde yapılacağı kanaatine varmış ve içten okumayı mekruh görmüştür.

Bu hususta başkaları da -Allah onlardan razı olsun- onlara muhalefet etmiştir. Onlar: Dilerse içten okur, dilerse açıktan okur, demişler ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

١٩٨٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: ثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عِمْرَانَ ابْنِ زَائِدَةَ بْنِ نَشِيطٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْوَالِبِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَتْ قِرَاءَةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -يَعْنِي بِاللَّيْلِ- يَرْفَعُ طَوْرًا، وَيَخْفِضُ طَوْرًا.

1983- … Ebu Halid el-Vâlibî'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in -geceleyin namazdaki kıraatını kastederek- kıraatı, kimi zaman sesini yükseltmek, kimi zaman da sesini alçaltmak şeklinde idi.[360]

١٩٨٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ عِمْرَانَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ وَمِثْلِهِ.

1984- … Bize Rabî' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Hafs b. Gıyas, İmrân'dan tahdis etti ve hadisi senediyle aynen zikretti.

359 1981 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
360 Ebu Davud, Tatavvu', 25.

١٩٨٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ زَائِدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ خَالِدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، وَلَمْ يَذْكُرْ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ.

1985- … İmrân b. Zaide'den, o babasından, o [Ebu][361] Halid'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmekle birlikte, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı zikretmedi.

***

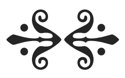
İşte Ebu Hureyre *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in geceleyin namazdaki kıraatında sesini bazen yükseltip bazen alçalttığını haber vermektedir.

Bu da geceleyin namaz kılan kimsenin arzu ederse sesini yükselteceğinin, dilerse de kısacağının delilidir.

Bununla birlikte, Ümmü Hânî ile İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gece namazında yüksek sesle Kur'ân okuduğuna dair söylediklerinin, akabinde sesini alçalttığı bir yüksek sesle okuyuş olması ihtimali de vardır.

Buna göre; İbn Abbas ile Ümmü Hânî *radıyallahu anhâ*'nın hadisi, alçak sesle okumayı reddetmemekte, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın hadisi de namaz kılan kimsenin dilediği takdirde alçak sesle okuyacağını, arzu ederse de sesini yükselteceğini beyan etmektedir. O halde bu hadis, diğer hadislerden daha önceliklidir.

Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de bu görüştedir.

361 Tercümeye esas aldığımız baskıda "Ebu" lafzı yoksa da, doğrusu, 1983 no'lu hadiste ve Âlemu'l-Kütüb baskısında olduğu gibi, bu lafzın bulunmasıdır. (Çeviren).

٤٧- بَابُ جَمْعِ السُّوَرِ فِي رَكْعَةٍ

47- BİR REKÂTTA BİRDEN FAZLA SURE OKUMAK

١٩٨٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لِكُلِّ سُورَةٍ رَكْعَةٌ».

1986- … Âsım'dan, o Ebu'l-Âliye'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den dinlemiş olan bir kişi, onun: ***"Her bir sure, bir rekât içindir,"*** dediğini haber verdi.

١٩٨٧- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ: أَنَا عَاصِمٌ الْأَحْوَلُ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لِكُلِّ سُورَةٍ رَكْعَةٌ». قَالَ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِابْنِ سِيرِينَ، فَقَالَ: أَسَمَّى لَكَ مَنْ حَدَّثَهُ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: أَفَلَا تَسْأَلُهُ؟ فَسَأَلْتُهُ، فَقُلْتُ: مَنْ حَدَّثَكَ؟ فَقَالَ: إِنِّي لَأَعْلَمُ مَنْ حَدَّثَنِي، وَفِي أَيِّ مَكَانٍ حَدَّثَنِي، وَقَدْ كُنْتُ أُصَلِّي بَيْنَ عِشْرِينَ، حَتَّى بَلَغَنِي هَذَا الْحَدِيثُ.

1987- … Âsım el-Ahval'den, o Ebu'l-Âliye'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Her bir sure, bir rekât içindir,"*** buyurdu.

(Ravi) dedi ki: Ben bunu İbn Sîrîn'e söyledim. O: Sana bunu nakleden kişi kendisine bu hadisi nakledenin adını da söyledi mi? diye sordu. Ben: Hayır, deyince, o: Bunu neden ona sormuyorsun? dedi.

(Ravi devamla diyor ki): Ben de ona: Bu hadisi sana kim rivayet etti? diye sordum. Şu cevabı verdi: Şüphesiz ben bu hadisi bana kimin, nerede rivayet ettiğini çok iyi biliyorum. Yirmi kişi ile birlikte namaz kıldığım bir sırada bu hadis bana ulaştı.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu kanaati benimseyerek, bir kimsenin kıldığı namazın her bir rekâtında Fatihatu'l-kitab ile birlikte bir sureden fazla okumaması gerekir, demiş ve bu konuda bu hadisi ve İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan nakledilen rivayeti delil göstermiştir.

١٩٨٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ لَبِيبَةَ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عُمَرَ: إِنِّي قَرَأْتُ الْمُفَصَّلَ فِي رَكْعَةٍ، أَوْ قَالَ: فِي لَيْلَةٍ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: إِنَّ اللّٰهَ لَوْ شَاءَ لَأَنْزَلَهُ جُمْلَةً وَاحِدَةً، وَلَكِنْ فَصَّلَهُ، لِتُعْطَى كُلُّ سُورَةٍ حَظَّهَا مِنَ الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ.

1988- … Ya'lâ b. Ata dedi ki: Ben İbn Lebîbe'yi şöyle derken dinledim: Bir adam İbn Ömer'e: "Ben Mufassal sureleri bir rekâtta okudum" yahut: "Bir gecede okudum" dedi.

İbn Ömer: "Şüphesiz Allah dileseydi bu Kur'ân'ın tamamını bir defada indirirdi. Ancak onu kısım kısım indirdi ki, her bir sureye rükû' ve secdeden payı verilsin" dedi.

***

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Kişinin bir rekâtta istediği kadar sure okuyarak namaz kılmasında bir sakınca yoktur, demişler ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

١٩٨٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: أَنَا كَهْمَسُ بْنُ الْحَسَنِ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا: أَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقْرِنُ السُّوَرَ؟ قَالَتْ: الْمُفَصَّلَ.

1989- … Kehmes b. el-Hasen'den, o Abdullah b. Şakik'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'ya: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (namaz kılarken) birkaç sureyi birlikte okur muydu? diye sordum. O: Mufassal surelerde (bunu yapardı), dedi.

١٩٩٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ: ثنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ حُصَيْنٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنْ نَهِيكِ بْنِ سِنَانٍ السُّلَمِيِّ، أَنَّهُ أَتَى عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، فَقَالَ: قَرَأْتُ الْمُفَصَّلَ اللَّيْلَةَ فِي رَكْعَةٍ. فَقَالَ: هَذًّا مِثْلَ هَذِّ الشِّعْرِ، وَنَثْرًا مِثْلَ نَثْرِ الدَّقَلِ، إِنَّمَا فُصِّلَ لِتُفَصِّلُوا، لَقَدْ عَلِمْنَا النَّظَائِرَ الَّتِي كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرِنُ عِشْرِينَ سُورَةَ الرَّحْمٰنِ وَ النَّجْمِ عَلَى تَأْلِيفِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، كُلُّ سُورَتَيْنِ فِي رَكْعَةٍ، وَذَكَرَ «الدُّخَانَ» وَ«عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ» فِي رِكْعَةٍ.

فَقُلْت لِإِبْرَاهِيمَ: أَرَأَيْتَ مَا دُونَ ذَلِكَ، كَيْفَ أَصْنَعُ؟ قَالَ: رُبَّمَا قَرَأْتُ أَرْبَعًا فِي رَكْعَةٍ.

1990- … Husayn dedi ki: Bana İbrahim b. Nehîk b. Sinan es-Sülemî'nin haber verdiğine göre, kendisi Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'ın yanına giderek: Ben el-Mufassal bölümü surelerini bu gece bir rekâtta okudum, dedi. Sen şiir rivayet edenlerin şiiri hızlıca okumaları, bayağı kötü kuru hurmanın etrafa saçılıp dağıtılması gibi mi okudun? Kur'ân'ın tafsil edilmesi, sizin de onu tafsil ederek okumanız içindir. Şüphesiz bizler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir arada okuduğu birbirine yakın sureleri çok iyi biliyoruz. İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın derlediği şekilde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yirmi sureyi, "er-Rahman" ve en-Necm" surelerini her bir rekâtta iki sure olmak üzere birlikte okurdu. Bu arada bir rekâtta "ed-Duhan" ve "Amme Yetesâelûn" surelerini de zikretti.

(Husayn dedi ki): Ben de İbrahim'e: Peki bunlardan daha kısa surelerde nasıl yapayım? diye sordum. İbrahim: Bir rekâtta dört sure okuyabilirsin, dedi.[362]

362 Buhârî, Ezan, 106; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 275. (Buhârî ve Müslim'deki rivâyetler gözönünde bulundurularak, hadisin metninde ve dolayısıyla tercümede bazı düzeltmeler yapılmıştır. -Çeviren-)

١٩٩١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ. ح

1991- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis etti, H.

١٩٩٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِعَبْدِ اللهِ: إِنِّي قَرَأْتُ الْمُفَصَّلَ فِي رَكْعَةٍ، فَقَالَ: هَذًّا كَهَذِّ الشِّعْرِ، لَقَدْ عَرَفْتُ النَّظَائِرَ الَّتِي كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقْرِنُ بَيْنَهُنَّ.

1992- … Amr b. Mürre'den, o Ebu Vâil'den rivayet ettiğine göre, bir adam Abdullah (b. Mesud)'a: Ben Kur'ân'ın el-Mufassal bölümünü bir rekâtta okudum, dedi. Abdullah b. Mesud: Şiir rivayet edenlerin hızlıca okuması gibi mi? Andolsun ben, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir arada okuduğu birbirine yakın sureleri çok iyi biliyorum, dedi.[363]

١٩٩٣- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: ثَنَا سَيَّارٌ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ مِثْلَهُ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: الَّتِي كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقْرِنُ بَيْنَهُنَّ، سُورَتَيْنِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ.

1993- … Bize Huşeym tahdis edip dedi ki: Bize Seyyâr, Ebu Vâil'den tahdis etti, o Abdullah'tan aynısını nakletti. Ancak o (bu rivayete göre Abdullah b. Mesud) şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in her bir rekâtta bir arada ikişer ikişer okuduğu sureleri biliyorum.

١٩٩٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ. ح

1994- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis etti, H.

١٩٩٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَا: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَلْقَمَةَ وَالْأَسْوَدِ قَالَا: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَبْدِ اللهِ، فَقَالَ: إِنِّي قَرَأْتُ الْمُفَصَّلَ فِي رَكْعَةٍ،

363 Buhârî, Ezan, 106; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 275-279; Tirmizî, Cum'a, 69.

فَقَالَ: نَثْرًا كَنَثْرِ الدَّقَلِ، وَهَذًّا كَهَذِّ الشِّعْرِ؟ لَكِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ يَفْعَلُ مَا فَعَلْتَ، كَانَ يُقْرِنُ بَيْنَ كُلِّ سُورَتَيْنِ، فِي كُلِّ رَكْعَةٍ سُورَتَيْنِ، فِي كُلِّ رَكْعَةٍ النَّجْمَ وَ الرَّحْمَنَ فِي رَكْعَةٍ، عِشْرُونَ سُورَةً، فِي عَشْرِ رَكَعَاتٍ.

1995- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis etti. (Ebu Davud'la birlikte) dediler ki: Bize Züheyr b. Muaviye, Ebu İshak'tan, o Alkame ve el-Esved'den, o ikisinin şöyle dediklerini rivayet etti: Bir adam Abdullah'a gelerek: Ben Kur'ân'ın el-Mufassal bölümündeki sureleri bir rekâtta okudum, dedi. Bu sefer İbn Mesud: Bayağı kuru hurmanın etrafa saçılıp dağılması, şiir rivayet edenlerin alelacele okuması gibi mi okudun? Fakat Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* senin yaptığın gibi yapmıyordu. O her iki sureyi birlikte, bir rekâtta iki sure olmak üzere okurdu. Mesela; en-Necm ve er-Rahman'ı bir rekâtta okurdu. (Hulasa) yirmi sureyi on rekâtta okurdu.

١٩٩٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الضَّرِيرُ قَالَ: أَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنِ الْمُسْتَوْرِدِ بْنِ الْأَحْنَفِ، عَنْ صِلَةَ بْنِ زُفَرَ، عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَاسْتَفْتَحَ سُورَةَ الْبَقَرَةِ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهَا، اسْتَفْتَحَ آلَ عِمْرَانَ كَانَ إِذَا أَتَى عَلَى آيَةٍ فِيهَا ذِكْرُ الْجَنَّةِ أَوْ النَّارِ، وَقَفَ فَسَأَلَ، أَوْ تَعَوَّذَ، أَوْ قَالَ كَلَامًا هَذَا مَعْنَاهُ.

1996- … Sıla b. Züfer'den, o Huzeyfe b. el-Yeman'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir gece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında namaz kıldım. Bakara suresini okumaya başladı. O sureyi okuyup bitirince Âl-i İmrân suresini okumaya başladı. Cennetten yahut Cehennemden söz eden bir âyet okuduğunda orada durur, ya dilekte bulunur, ya da Allah'a sığınırdı -yahut buna yakın bir ifade kullandı.-

***

İşte bu rivayetlerde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in her bir rekâtta iki sureyi birlikte okuduğu belirtilmektedir.

Ebu'l-Âliye'den nakledilen rivayet ise buna muhaliftir. Bununla birlikte o, rivayet yolunun müstakim oluşu ve sıhhatli bir şekilde gelişi dolayısıyla daha uygundur.

Bundan sonraki rivayette İbn Mesud'un "el-Mufassal'a bu ismin veriliş sebebi, sizin onları ayrı ayrı okumanızdır," şeklindeki sözlerine gelince; o bu sözünü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmemiştir. Bu sözün, onun kendi görüşü olması ihtimali vardır. Eğer bu onun kendi görüşü ise, gerçek şu ki, bu hususta Osman b. Affan *radıyallahu anh* ona muhalefet etmiştir. Çünkü o, Kur'ân-ı Kerim'i bir rekâtta hatmederdi. Yüce Allah'ın izniyle bunu bu bölümün sonunda zikredeceğiz.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sabah namazının bir rekâtında bir surenin bir bölümünü okuduğu da rivayet edilmiştir.

١٩٩٧- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: أَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. ح

1997- Bunu bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc bildirdi, H.

١٩٩٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبَّادِ ابْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ سُفْيَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ السَّائِبِ قَالَ: حَضَرْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَدَاةَ الْفَتْحِ صَلَاةُ الصُّبْحِ، فَافْتَتَحَ سُورَةَ الْمُؤْمِنِ، فَلَمَّا أَتَى عَلَى ذِكْرِ مُوسَى وَعِيسَى، أَوْ مُوسَى وَهَارُونَ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِمْ، أَخَذَتْهُ سَعْلَةٌ فَرَكَعَ.

1998- … Ebu Seleme b. Süfyan'dan, o Abdullah b. es-Saib'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Mekke'nin fethedildiği günün sabahı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte sabah namazını kıldım. el-Mü'min suresini okumaya başladı. Musa ve İsa'nın yahut Musa ve Harun'un (Allah'ın selâmı onlara olsun) sözünün geçtiği yere gelince onu bir öksürük tuttu. Bunun üzerine rükû'a gitti.[364]

***

Birisi: "O arizi olarak öksürmesi sebebiyle böyle yaptı," diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir: Bununla birlikte onun sabah namazının iki rekâtında Kur'ân-ı Kerim'in iki âyetini okuduğu da rivayet edilmiştir. Biz bunu (33. bölüm olan) "Sabah Namazının İki Rekâtında Kıraat" bölümünde zikretmiştik.

364 Buhârî, Ezan, 106; Müslim, Salât, 163; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 411.

١٩٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ، أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، عَنْ رَجُلٍ، هُوَ قُدَامَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، أَوْ ابْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ جَسْرَةَ بِنْتِ دِجَاجَةَ قَالَتْ: سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ قَالَ: جَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ، بِهَا يَرْكَعُ، وَبِهَا يَسْجُدُ، وَبِهَا يَدْعُو.

1999- … Cesra bint Dicâce dedi ki: Ebu Zerr'i şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah'ın kitabından bir âyet okumaya başladı, onunla rükû' ve secde yapıyor, onunla dua ediyordu.[365]

٢٠٠٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْعَتَّابِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، عَنْ قُدَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ جَسْرَةَ بِنْتِ دِجَاجَةَ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ بِآيَةٍ حَتَّى أَصْبَحَ ﴿إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّك أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾.

2000- ... Cesra bint Dicâce'den, onun Ebu Zerr'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Eğer onlara azab edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarındır ve eğer onlara mağfiret edersen, yine şüphe yok ki, sen Aziz ve Hakim olansın,"*** (el-Maide, 5/118) âyetini okuyarak sabaha kadar namaz kıldı.[366]

٢٠٠١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خُشَيْشٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ قَالَ: حَدَّثَنِي قُدَامَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: حَدَّثَتْنِي جَسْرَةُ بِنْتُ دِجَاجَةَ، أَنَّهَا سَمِعَتْ أَبَا ذَرٍّ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2001- … Bana Yahya b. Said el-Kattan tahdis edip dedi ki: Bana Kudâme b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bana Cesra bint Dicâce'nin tahdis ettiğine göre, o Ebu Zerr'i Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını tahdis ederken dinlemiştir.

***

365 Bir sonraki hadisin kaynaklarına bakınız.
366 İbn Mâce, İkamet, 179; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübra*, hadis no: 1083.

İşte bu, bir rekâtta bir surenin bir kısmını okumakta sakınca bulunmadığının delilidir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu konuda gelen ve bizim de burada zikretmiş olduğumuz rivayetler sebebiyle de, bir rekâtta birden çok sureyi okumakta bir sakınca bulunmadığı da sabit olmuştur.

Yine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den: ***"En faziletli namaz, kıyamı uzun olan namazdır,"***[367] buyurduğu rivayet edilmiştir. Bu da Ebu'l-Âliye'nin sözünü ettiği hususu reddetmektedir. Çünkü bu, en faziletli namazın, kıraatın uzun tutulduğu namaz olmasını gerektirmektedir. Bu ise ancak bir rekâtta birçok surenin bir arada okunması ile mümkün olabilir.

Bütün bunlar Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Ancak İbn Ömer'den, birinci bölümde kendisinden nakletmiş olduğumuz (1988 no'lu) rivayete muhalif rivayet de nakledilmiştir.

٢٠٠٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ يَجْمَعُ بَيْنَ السُّورَتَيْنِ فِي الرَّكْعَةِ الْوَاحِدَةِ، مِنْ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ.

2002- … Nâfi dedi ki: İbn Ömer akşam namazında bir rekâtta iki sure okurdu.[368]

٢٠٠٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا خَطَّابُ بْنُ عُثْمَانَ قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، وَمُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ كَانَ يَقْرَأُ بِالسُّورَتَيْنِ وَالثَّلَاثِ فِي رَكْعَةٍ.

2003- … Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Ömer bir rekâtta iki ve üç sure okurdu.

٢٠٠٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا خَطَّابُ بْنُ عُثْمَانَ قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ مُحَمَّدِ

367 Müslim, Salât, 164, 165.
368 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 367.

ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ، وَزَادَ وَكَانَ يَقْسِمُ السُّورَةَ الطَّوِيلَةَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ.

2004- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan aynısını nakletmiş ve şunları eklemiştir: Uzunca bir sureyi farz olan bir namazda iki rekâta böldüğü de oluyordu.[369]

***

Biz yine bu hususta İbn Ömer'den ve başkalarından da bu hususa delil olacak rivayetler nakletmiş bulunuyoruz.

٢٠٠٥- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: صَلَّى بِنَا عُمَرُ ابْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بِمَكَّةَ الْفَجْرَ فَقَرَأَ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى بِسُورَةِ يُوسُفَ حَتَّى بَلَغَ ﴿وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ﴾ ثُمَّ رَكَعَ.

2005- … Amr b. Mürre'den, o Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* Mekke'de bize sabah namazını kıldırdı. Birinci rekâtta Yusuf suresini: ***"… ve kederinden gözlerine ak düştü. Artık o kederini açıklamayıp içinde saklıyordu,"*** (Yusuf, 12/84) âyetine kadar okudu, sonra rükû'a gitti.[370]

٢٠٠٦- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا فَقَرَأَ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنَ الْمَغْرِبِ ﴿أَلَمْ تَرَ﴾ وَ﴿لِإِيلَافِ﴾.

2006- ... Ebu İshak'tan, o Amr b. Meymun'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* ile birlikte hac yaptım. Akşamın son rekâtında ***"Elem tera"*** (Fil) suresi ile ***"Li îlâfi"*** (Kureyş) suresini okudu.[371]

---

369 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 369.
370 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 353, 354.
371 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 358.

٢٠٠٧- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ عَبْدِ اللهِ الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ، فَافْتَتَحَ الْأَنْفَالَ حَتَّى اِنْتَهَى إِلَى ﴿نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾ ثُمَّ رَكَعَ.

2007- … Abdurrahman b. Yezid dedi ki: Yatsı namazını Abdullah (b. Mesud) ile birlikte kıldım. el-Enfal suresini okumaya başladı. Nihayet: ***"O ne güzel mevla, O ne güzel yardımcıdır!"*** (el-Enfal, 8/40) âyetine geldi, sonra da rükû'a gitti.[372]

٢٠٠٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ: كَانَ تَمِيمٌ الدَّارِيُّ يُحْيِي اللَّيْلَ كُلَّهُ بِالْقُرْآنِ كُلِّهِ، فِي رَكْعَةٍ.

2008- … Asım el-Ahvel'den, o İbn Sîrîn'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Temim ed-Dârî, gecenin tamamını bir rekâtta Kur'ân'ın hepsini okuyarak ihya ederdi.[373]

٢٠٠٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الضُّحَى يُحَدِّثُ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: قَالَ لِي رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ: هَذَا مَقَامُ أَخِيكَ تَمِيمٍ الدَّارِيِّ، لَقَدْ رَأَيْتُهُ قَامَ لَيْلَةً حَتَّى أَصْبَحَ أَوْ كَادَ أَنْ يُصْبِحَ، يَقْرَأُ آيَةً، يَرْكَعُ بِهَا وَيَسْجُدُ، وَيَبْكِي ﴿أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ﴾ الْآيَةَ.

2009- … Amr b. Mürre dedi ki: Ebu'd-Duhâ'yı, Mesruk'tan şöyle diyerek tahdis ederken dinledim: Mekke halkından birisi bana: Burası senin kardeşin Temîm ed-Dârî'nin ayakta durup namaz kıldığı yerdir. Onu bir gece sabaha kadar yahut sabah oldukça yaklaşıncaya kadar namaz kılarken gördüm. Tek bir âyeti okuyor, o âyeti okuyarak rükû'a ve secdeye varıyor ve ağlıyordu. Bu: ***"Yoksa kötülük işleyenler, kendilerini iman edip salih amel işleyenler gibi kılacağımızı mı sandılar?…"*** (el-Câsiye, 45/21) âyeti idi.[374]

372 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, I, 359.
373 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 502.
374 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 477.

٢٠١٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، أَنَّهُ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي رَكْعَةٍ.

2010- … Bize İshak b. Said babasından tahdis etti, onun Abdullah b. ez-Zübeyr'den rivayet ettiğine göre, o Kur'ân'ın tamamını bir rekâtta okumuştur.

٢٠١١- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ جُبَيْرٍ أَنَّهُ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي رَكْعَةٍ، فِي الْبَيْتِ.

2011- … Said b. Cübeyr'den evde bir rekâtta Kur'ân'ın tamamını okuduğu rivayet edilmiştir.

٢٠١٢- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنِ الْمُغِيرَةِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: أَمَّنَا فِي صَلَاةِ الْمَغْرِبِ، فَوَصَلَ بِـ«سُورَةِ الْفِيلِ» ﴿لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ﴾ فِي رَكْعَةٍ.

2012- … el-Mugîre, İbrahim'den rivayet edip dedi ki: Akşam namazında bize imam oldu. Bir rekâtta Fil suresini Kureyş suresi ile birlikte okudu.

***

Sözünü ettiğimiz bu husus hakkında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen rivayetlerin mütevatir olması ve ashabından ve onlara tabi olanlardan bu kanaati benimseyenlerin çokluğu ile birlikte nazar (kıyas) da bu doğrultudadır. Çünkü bizler Fatihatu'l-Kitab'ın bir rekâtta bir başka sure ile birlikte okunduğunu ve bunda bir sakınca bulunmadığını ve ayrı bir suredir diye Fatihatu'l-Kitab dolayısıyla rükû'a varmanın vacib olmadığını gördük.

O halde buna göre kıyas olarak Fatiha'nın dışındaki diğer surelerin de böyle olması gerekir. Ayrıca Kur'ân'dan okunacak her bir sure dolayısıyla rükû'a varmak icab etmemelidir.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٤٨- بَابُ الْقِيَامِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ هَلْ هُوَ فِي الْمَنَازِلِ أَفْضَلُ أَمْ مَعَ الْإِمَامِ ؟

48- RAMAZAN AYINDA KIYAMIN (TERAVİHİN) EVLERDE KILINMASI MI, İMAMLA KILINMASI MI DAHA FAZİLETLİDİR?

٢٠١٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا دَاوُدُ، وَهُوَ ابْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: صُمْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَمَضَانَ، وَلَمْ يَقُمْ بِنَا، حَتَّى بَقِيَ سَبْعٌ مِنَ الشَّهْرِ.

فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ السَّابِعَةُ خَرَجَ فَصَلَّى بِنَا، حَتَّى مَضَى ثُلُثُ اللَّيْلِ، ثُمَّ لَمْ يُصَلِّ بِنَا السَّادِسَةَ، حَتَّى خَرَجَ لَيْلَةَ الْخَامِسَةِ، فَصَلَّى بِنَا حَتَّى مَضَى شَطْرُ اللَّيْلِ.

فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ، لَوْ نَفَّلْتَنَا؟ فَقَالَ: «إِنَّ الْقَوْمَ إِذَا صَلَّوْا مَعَ الْإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ، كُتِبَ لَهُمْ قِيَامُ تِلْكَ اللَّيْلَةِ» ثُمَّ لَمْ يُصَلِّ بِنَا الرَّابِعَةَ حَتَّى إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ الثَّالِثَةِ، خَرَجَ وَخَرَجَ بِأَهْلِهِ، فَصَلَّى بِنَا حَتَّى خَشِينَا أَنْ يَفُوتَنَا الْفَلَاحُ، قُلْتُ: وَمَا الْفَلَاحُ. قَالَ: السُّحُورُ.

2013- … Cübeyr b. Nufeyr el-Hadramî'den, o Ebu Zerr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte (Ramazan ayında) oruç tuttum. O ayın bitimine yedi gün kalıncaya kadar bize (teravih) namaz(ı) kıldırmadı. Sondan yedinci gece olunca, çıktı ve gecenin üçte biri geçinceye kadar bize namaz kıldırdı. Sondan altıncı gece bize namaz kıldırmadı. Nihayet sondan beşinci gece çıktı ve gecenin yarısı bitene kadar bize namaz kıldırdı.

Bu sefer biz: Ey Allah'ın Rasulü! Bize nafile namaz kıldırsan, dedik. O şöyle buyurdu: ***"Bir cemaat, imamla birlikte imam namazını bitirinceye kadar namaz kılacak olursa, onlara o geceyi namaz kılarak geçirmiş gibi sevap yazılır."***

Ramazanın bitimine dört gece kala bize namaz kıldırmadı. Nihayet üçüncü gece o da, aile halkı da çıktı ve bize el-felah'ı kaçıracağız diye korkuncaya kadar namaz kıldırdı.

(Hadisi Ebu Zerr'den rivayet eden Cübeyr b. Nufeyr dedi ki): el-Felah nedir? diye sordum. O: Sahurdur, diye cevap verdi.[375]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları Ramazan ayında imam ile birlikte kılınan kıyamın (teravihin), evlerde kılınandan daha faziletli olduğu kanaatine sahip olmuştur. Onlar bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Her kim ayrılıp gidinceye kadar imam ile birlikte namaz kılarsa, ona gecesinin geri kalan kısmını da namaz ile geçirmiş gibi sevap yazılır,"*** sözünü delil olarak göstermişlerdir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Aksine kişinin kendi evinde (teravih) namazını kılması, imam ile birlikte namaz kılmasından daha faziletlidir, demişlerdir.

Bu hususta, bu görüşte olanların lehine olan delillerden birisi de, onların Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Her kim ayrılıp gidinceye kadar imam ile birlikte namaz kılarsa, ona gecesinin geri kalan kısmını da namaz ile geçirmiş gibi sevap yazılır,"*** sözü, elbetteki Allah Rasulünün dediği şekildedir. Fakat yine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den: ***"Kişinin, farz namaz dışında kıldığı en hayırlı namaz, evinde kıldığı namazdır,"*** dediği de Zeyd b. Sabit'in rivayet ettiği bir hadiste belirtilmektedir.

375 Ebu Davud, Ramazan, 1; Tirmizî, Savm, 81; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 159, 163.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ramazan ayında bir gece namaz kıldırdığı sırada, ashabın bundan sonra da kendilerine (bu şekilde) namaz kıldırmasını istemeleri üzerine onlara bu sözleri söylemişti.

Böylelikle onlara evlerinde tek başlarına kılacakları (nafile) namazların, kendisi ile birlikte mescidinde kılacakları namazdan daha faziletli olduğunu bildirdi. O halde, onların o namazlarını evlerinde kılmalarının, başkaları ile birlikte ve onun mescidi dışında bir yerde kılacakları namazdan daha faziletli olması öncelikle söz konusudur.

Bu iki rivayetin doğru bir şekilde anlaşılması Ebu Zerr'in rivayet ettiği hadisi, gecesinin geri kalan kısmının imam ile birlikte namaz kılmış gibi yazılacağı şeklinde yorumlamayı gerektirir.

Zeyd b. Sabit'in hadisi ise, evinde kılacağı bu namazın bundan daha faziletli olmasını gerektirir. Böylelikle bu iki rivayet birbiriyle çelişmemiş olur.

٢٠١٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، وَعَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَا: ثَنَا عَفَّانُ قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا النَّضْرِ يُحَدِّثُ عَنْ بِشْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ احْتَجَرَ حُجْرَةً فِي الْمَسْجِدِ مِنْ حَصِيرٍ، فَصَلَّى فِيهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيَالِيَ، حَتَّى اجْتَمَعَ إِلَيْهِ نَاسٌ ثُمَّ فَقَدُوا صَوْتَهُ، فَظَنُّوا أَنَّهُ قَدْ نَامَ، فَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَتَنَحْنَحُ لِيَخْرُجَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: «مَا زَالَ بِكُمُ الَّذِي رَأَيْتُ مِنْ صَنِيعِكُمْ مُنْذُ اللَّيْلَةِ، حَتَّى خَشِيتُ أَنْ يُكْتَبَ عَلَيْكُمْ قِيَامُ اللَّيْلِ، وَلَوْ كُتِبَ عَلَيْكُمْ، مَا قُمْتُمْ بِهِ، فَصَلُّوا -أَيُّهَا النَّاسُ- فِي بُيُوتِكُمْ، فَإِنَّ أَفْضَلَ صَلَاةِ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ، إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ».

2014- … Bişr b. Said'den, onun Zeyd b. Sabit'ten rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* mescidde hasırdan kendisine bir yeri hücre gibi ayırdı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* orada birkaç gece namaz kıldı. Nihayet bazı kimseler gelip onun etrafında toplandı. Sonra onun sesini duyamaz oldular. Onun uyuduğunu zannettiler. Bazıları bunun üzerine yanlarına çıkması için öksürmeye başladı. Bunun üzerine şöyle buyurdu: ***"Geceden beri yaptığınızı gördüğüm bu halinizden dolayı, sonunda gece namazının üzerinize farz olarak yazılacağından korkmaya başladım. Eğer üzerinize farz olarak yazılmış olsaydı, siz bunu yerine getiremez-***

diniz. O halde ey insanlar, evlerinizde namaz kılın. Çünkü hiç şüphesiz kişinin farz namaz dışında kıldığı en faziletli namaz, evinde kıldığı namazdır."[376]

٢٠١٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْوُحَاظِيُّ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ: حَدَّثَنِي بَرْدَانُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي فُلَانٍ، وَهُوَ ابْنُ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ بِشْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ زَيْدِ ابْنِ ثَابِتٍ أَنَّ النَّبِيَّ قَالَ: «صَلَاةُ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهِ فِي مَسْجِدِي هَذَا إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ».

2015- … Bişr b. Said'den, onun Zeyd b. Sabit'ten rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kişinin evinde kıldığı namaz, farz namaz dışında, benim bu mescidimde kılacağı namazdan daha faziletlidir."***[377]

٢٠١٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ وَأَبُو الْأَسْوَدِ قَالَا: أَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ بِشْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ أَفْضَلَ صَلَاةِ الْمَرْءِ، صَلَاتُهُ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ».

2016- … Ebu'n-Nadr'dan, onun Bişr b. Saîd'den, onun da Zeyd b. Sabit'ten rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kişinin kıldığı en faziletli namaz, farz namaz dışında, evinde kıldığı namazdır,"*** buyurmuştur.[378]

***

Bu hususta aynı şekilde Zeyd b. Sabit'ten başkaları da, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den (44 no'lu bölüm olan) "Mescidlerde Tatavvu" bölümünde zikretmiş olduğumuz rivayetleri nakletmişlerdir.

Böylece bu rivayetlerin ihtiva ettiği anlamların sahih bir şekilde anlaşılmasıyla, sözünü ettiğimiz husus ispatlanmış olmaktadır.

---

376 Buna yakın olarak; Buhârî, Ezan, 81, Libas, 43, Edeb, 75; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 213, 214; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 187.

377 2014 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

378 2014 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Yine bu konuda, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra gelenlerden de, bizim bu hadislerden anladığımıza uygun olan rivayetler nakledilmiştir.

٢٠١٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ كَانَ لَا يُصَلِّي خَلْفَ الْإِمَامِ فِي رَمَضَانَ.

2017- … Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, o Ramazan ayında imamın arkasında (teravih) namaz(ı) kılmazdı.[379]

٢٠١٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: أُصَلِّي خَلْفَ الْإِمَامِ فِي رَمَضَانَ؟ فَقَالَ: أَتَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: صَلِّ فِي بَيْتِكَ.

2018- … Mücahid dedi ki: Bir adam İbn Ömer *radıyallahu anh*'a: Ramazan ayında (teravih namazını) imamın arkasında kılayım mı? diye sordu. İbn Ömer: Kur'ân oku(mayı bili)yor musun? diye sorunca, adam: Evet, diye cevap verdi. İbn Ömer: (O halde) namazı evinde kıl, dedi.[380]

٢٠١٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، وَمُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: لَوْ لَمْ يَكُنْ مَعِي إِلَّا سُورَتَانِ لَرَدَّدْتُهُمَا، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَقُومَ خَلْفَ الْإِمَامِ فِي رَمَضَانَ.

2019- … Ebu Hamza ve Mugîre'den rivayete göre, İbrahim (en-Nehaî) şöyle demiştir: Yalnızca iki sure ezbere bilip onları (her rekâtta birini) tekrarlamayı, Ramazan ayında (teravihi) imamın arkasında kılmaktan daha çok severim.[381]

379 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 396.
380 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 397.
381 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 397.

٢٠٢٠- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: كَانَ الْمُتَهَجِّدُونَ يُصَلُّونَ فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ، وَالْإِمَامُ يُصَلِّي بِالنَّاسِ فِي رَمَضَانَ.

2020- ... Mugîre'den, o İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Teheccüd namazı kılanlar mescidin bir tarafında namaz kılarlarken, imam da Ramazan ayında insanlara (teravih) namazı kıldırıyordu.

٢٠٢١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْمُغِيرَةِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: كَانُوا يُصَلُّونَ فِي رَمَضَانَ، فَيَؤُمُّهُمُ الرَّجُلُ، وَبَعْضُ الْقَوْمِ يُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ وَحْدَهُ. قَالَ شُعْبَةُ: سَأَلْتُ إِسْحَاقَ بْنَ سُوَيْدٍ عَنْ هَذَا، فَقَالَ: كَانَ الْإِمَامُ هَاهُنَا يَؤُمُّنَا، وَكَانَ لَنَا صَفٌّ يُقَالُ لَهُ: صَفُّ الْقُرَّاءِ، فَنُصَلِّي وُحْدَانًا وَالْإِمَامُ يُصَلِّي بِالنَّاسِ.

2021- ... Mugîre'den, o İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Cemaat Ramazan ayında namaz kılar, bir adam onlara imamlık yapardı. Bazıları ise mescidde tek başına namaz kılardı.

Şu'be dedi ki: Ben İshak b. Süveyd'e buna dair sordum. Şöyle cevap verdi: İmam burada bize imamlık yapıyordu. Bizim de kurra (Kur'ân'ı iyi okuyup bilen) safı denilen bir safımız vardı. Bizler tek başımıza namaz kılarken, imam da cemaatle namaz kılıyordu.

٢٠٢٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: لَوْ لَمْ يَكُنْ مَعِي إِلَّا سُورَةٌ وَاحِدَةٌ، لَكُنْتُ أَنْ أُرَدِّدَهَا، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَقُومَ خَلْفَ الْإِمَامِ فِي رَمَضَانَ.

2022- ... Ebu Hamza'dan, o İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Yalnızca bir sureyi ezbere bilip onu tekrarlayıp durmayı, Ramazan ayında imamın arkasında (teravih) kılmaktan daha çok severim.

٢٠٢٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ وَفَهْدٌ قَالَا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي

الْأَسْوَدِ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي مَعَ النَّاسِ فِي رَمَضَانَ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَلَا يَقُومُ مَعَ النَّاسِ.

2023- ... Ebu'l-Esved'den, onun Urve'den rivayet ettiğine göre, Urve Ramazan ayında insanlarla birlikte (yatsı) namazını kılar, sonra evine giderdi. O, insanlarla birlikte teravih namazı kılmazdı.

٢٠٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ قَالَ: لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ أَبِي بِشْرٍ، أَنَّ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ، كَانَ يُصَلِّي فِي رَمَضَانَ فِي الْمَسْجِدِ وَحْدَهُ، وَالْإِمَامُ يُصَلِّي بِهِمْ فِيهِ.

2024- … Ebu Bişr'den rivayete göre, Said b. Cübeyr Ramazan ayında mescidde tek başına namaz kılardı. Bu sırada imam da yine mescidde cemaate (teravih) namazı kıldırırdı.

٢٠٢٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا أَنَسٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: رَأَيْت الْقَاسِمَ، وَسَالِمًا، وَنَافِعًا يَنْصَرِفُونَ مِنَ الْمَسْجِدِ فِي رَمَضَانَ، وَلَا يَقُومُونَ مَعَ النَّاسِ.

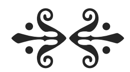
2025- … Ubeydullah b. Ömer dedi ki: Ben el-Kasım'ın, Salim'in ve Nâfi'in Ramazan ayında mescidden ayrılıp gittiklerini, insanlarla birlikte teravih namazı kılmadıklarını gördüm.

٢٠٢٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ: أَتَيْتُ مَكَّةَ، وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ، فِي زَمَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ، فَكَانَ الْإِمَامُ يُصَلِّي بِالنَّاسِ فِي الْمَسْجِدِ، وَقَوْمٌ يُصَلُّونَ عَلَى حِدَةٍ فِي الْمَسْجِدِ.

2026- … el-Eş'as b. Süleym şöyle dedi: Mekke'ye geldim. Bu gelişim İbnu'z-Zübeyr'in Mekke'ye hâkim olduğu dönemde, Ramazan ayında idi. İmam mescidde insanlara namaz kıldırırken, bir topluluk da yine mescidde tek başlarına namaz kılıyordu.

***

İşte bu rivayetleri nakletmiş olduğumuz bütün bu kişiler, Ramazan ayında tek başlarına namaz kılmayı, imam ile birlikte namaz kılmaktan daha faziletli görüyordu. Doğrusu da budur.

٤٩- بَابُ الْمُفَصَّلِ هَلْ فِيهِ سُجُودٌ أَمْ لَا ؟

49- KUR'ÂN'IN MUFASSAL[382] BÖLÜMÜNDEKİ SURELERDE SECDE VAR MIDIR, YOK MUDUR?

٢٠٢٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو صَخْرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قُسَيْطٍ، عَنْ خَارِجَةَ بْنِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: عَرَضْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّجْمَ فَلَمْ يَسْجُدْ أَحَدٌ مِنَّا.

2027- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Sahr, Yezid b. Kusayt'tan haber verdi. O Harice b. Zeyd b. Sabit'ten, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: en-Necm suresini Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e okudum. Bizden hiç kimse secde etmedi.[383]

٢٠٢٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ قَالَ: أَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ قَالَ: أَنَا أَبُو صَخْرٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

---

382 el-Mufassal: Kur'ân surelerinin Hucurat'tan sonrasına denilir. Muhammed suresiyle başladığı söylendiği gibi, Kâf suresiyle başladığı da söylenmiştir. Bu da, kendi arasında üç bölüme ayrılır: Başladığı kabul edilen sureden Buruc'a kadar olanlara Mufassal Surelerin *Tıvâl* (uzun) olanları, Buruc'dan Beyyine'ye kadar olanlara *Evsât* (orta uzunlukta) olanları, bundan sonrakilere de *Kısâr* (kısa) olanları denilir. Daha başka açıklamalar da yapılmıştır. *Şerhu Meâni'l-Âsâr*'ın Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye ile Âlemu'l-Kutub baskıları, s. 354'teki nottan. (Çeviren).

383 Buhârî, Sücudu'l-Kur'an, 6; Müslim, Mesacid, 106.

2028- Bize Rabî' el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Zur'a tahdis edip dedi ki: Bize Hayve b. Şureyh bildirip dedi ki: Bize Ebu Sahr bildirdi, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٠٢٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ. ح

2029- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zi'b tahdis etti, H.

٢٠٣٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قُسَيْطٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَحْوِهِ.

2030- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Mabed tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Ebi Kesir, Yezid b. Kusayt'tan tahdis etti, o Ata b. Yesar'dan, o Zeyd b. Sabit'ten, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den buna yakın olarak hadisi rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu hadis doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve bunu taklit ederek en-Necm suresinde secde bulunmadığı görüşünü kabul etmiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet etmiş ve şöyle demiştir: Hayır, en-Necm suresinde secde vardır. Bize göre bu hadiste en-Necm'de secde yapılmayacağına dair bir delil yoktur. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, o esnada abdestinin bulunmaması sebebiyle bu surede secde yapmayı terk etmiş olabilir. İşte bunun için secde etmemiştir.

O sırada secde yapmanın helal olmadığı bir zamanda olması sebebiyle de secde etmeyi terk etmiş olabilir.

Secde etmeyi o sırada terk etmesinin, tilâvet secdesinin hükmünün kendisine göre dileyenin secde yapabileceği, dileyenin de terk edebileceği şeklinde olmasından kaynaklanması ihtimali de vardır. Bununla birlikte, o surede secde olmaması sebebiyle onu terk etmiş olması ihtimali de vardır.

Onun secde etmeyişi, bütün bu ihtimalleri taşıdığından, bu hadisin bu anlamlardan birisine göre yorumlanması, diğerlerine göre tercih edilebilir bir

açıklama olamaz. Bir anlama gelme ihtimalinin, bir delile dayalı olarak diğerinden daha açıkça ortada olması ihtimali müstesnâ.

Fakat bizim bu surenin hükmünü araştırıp bu surede secde olup olmadığını tespit edebilmek için bu hadisten başka bazı hadisleri de araştırmaya ihtiyacımız vardır.

Bundan dolayı biz de bu hususu inceledik ve şunu gördük:

٢٠٣١- إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ. ح

وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ ﴿وَالنَّجْمِ﴾ فَسَجَدَ فِيهَا، فَلَمْ يَبْقَ أَحَدٌ إِلَّا سَجَدَ، إِلَّا شَيْخٌ كَبِيرٌ، أَخَذَ كَفًّا مِنْ تُرَابٍ. فَقَالَ: هَذَا يَكْفِينِي. قَالَ عَبْدُ اللهِ: وَلَقَدْ رَأَيْتُه بَعْدُ، قُتِلَ كَافِرًا.

2031- Bize İbrahim b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis etti, H.

Bize Ali b. Şeybe de tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis etti. (Vehb ile) dediler ki: Bize Şu'be, Ebu İshak'tan tahdis etti. O el-Esved'den, onun Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* "en-Necm" suresini okudu ve secde yaptı. Bizden oldukça yaşlı birisi dışında secde etmeyen kimse kalmadı. O kişi bir avuç toprak aldı ve: Bu, bana yeter, dedi. Abdullah dedi ki: Daha sonra ben onun kâfir olarak öldürülmüş olduğunu gördüm.[384]

٢٠٣٢- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا أَبُو مُصْعَبٍ الزُّهْرِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ بِـ«النَّجْمِ» فَسَجَدَ وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ حَتَّى سَجَدَ الرَّجُلُ عَلَى الرَّجُلِ، وَحَتَّى سَجَدَ الرَّجُلُ عَلَى شَيْءٍ رَفَعَهُ إِلَى وَجْهِهِ بِكَفِّهِ.

2032- … Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine

384 Buhârî, Sücudu'l-Kur'an, 1; Müslim, Mesacid, 105

göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* "en-Necm" suresini okudu. O da secde etti, onunla birlikte Müslümanlar da, müşrikler de secde ettiler. Ancak bazıları (yerde secde yapma imkânı bulamadığından) biri diğerinin üzerine secde etti. Hatta birisi, avucuyla yüzüne doğru kaldırdığı bir şey üzerine secde etti.[385]

٢٠٣٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، وَبِشْرُ بْنُ عُمَرَ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ ﴿وَالنَّجْمِ﴾ فَسَجَدَ وَسَجَدَ النَّاسُ مَعَهُ إِلَّا رَجُلَيْنِ أَرَادَا الشُّهْرَةَ.

2033- … Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân'dan, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* "en-Necm" suresini okudu. O da secde etti, insanlar da onunla birlikte secde etti. Şöhret isteyen iki adam müstesnâ (onlar secde etmedi).[386]

٢٠٣٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْخَيَّاطُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ: ثَنَا مَخْلَدُ بْنُ حُسَيْنٍ، عَنْ هِشَامٍ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ ﴿وَالنَّجْمِ﴾ فَسَجَدَ وَسَجَدَ مَعَهُ مَنْ حَضَرَهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالشَّجَرِ.

2034- … İbn Sîrîn'den, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* en-Necm suresini okudu. O secde ettiği gibi, onun huzurunda bulunan cinler, insanlar ve ağaçlar da secde etti.[387]

٢٠٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: ثَنَا أَبُو ثَابِتٍ الْمَدَنِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ حَازِمٍ، عَنِ الْعَلَاءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، أَنَّهُ رَأَى أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ

385 Buhârî, Sücudu'l-Kur'an, 12; Müslim, Mesacid, 103.
386 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 8.
387 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 7, 8.

اللهُ عَنْهُ سَجَدَ فِي خَاتِمَةِ النَّجْمِ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، رَأَيْتَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ فِيهَا؟ قَالَ: لَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ فِيهَا لَمَا سَجَدْتُ فِيهَا.

2035- … Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayete göre, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı en-Necm suresinin sonunda secde yaparken görmüştür.

Ebu Seleme: Ey Ebu Hureyre! Sen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in burada secde ettiğini gördün mü? diye sordu. Ebu Hureyre: Eğer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i burada secde ederken görmemiş olsaydım, ben de burada secde etmezdim, dedi.[388]

٢٠٣٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَمَّنْ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: سَجَدْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِحْدَى عَشْرَةَ سَجْدَةً، مِنْهُنَّ النَّجْمُ.

2036- ... Ebu'd-Derdâ dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte onbir secde yaptım. Bunlardan birisi de en-Necm suresi(ndeki secde) dir.[389]

٢٠٣٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ قَالَ: ثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ وَدَاعَةَ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ النَّجْمَ بِمَكَّةَ، فَسَجَدَ، فَلَمْ أَسْجُدْ مَعَهُ لِأَنِّي كُنْتُ عَلَى غَيْرِ الْإِسْلَامِ، فَلَنْ أَدَعَهَا أَبَدًا.

2037- ... İkrime b. Halid'den, o el-Muttalib b. Vedâa'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Mekke'de iken en-Necm suresini okuyup secde ettiğini gördüm. Ben ise o esnada Müslüman olmadığım için onunla beraber secde etmedim. Ancak o secdeyi yapmayı asla terk etmeyeceğim.[390]

***

388 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 7.
389 Tirmizî, Vitr, 47.
390 Nesâî, İftitah, 49; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 420, IV, 215.

İşte bu rivayetlerde, bu surede secde bulunduğu kesin bir dille ifade edilmektedir. Birinci bölümde zikretmiş olduğumuz rivayette ise, bu surede secde bulunmamasını gerektiren bir husus da yoktur. Bundan dolayı bu rivayetleri almak daha uygundur. Çünkü secde yapılmaması gereken bir yerde secde yapılmış olması imkânsızdır.

Bununla birlikte, birinci bölümde sözünü ettiğimiz çeşitli sebeplerden birisi dolayısıyla, secde yapılması gereken bir yerde secde yapmayı terk etmiş olması mümkündür.

Bir kişi: "Ancak yine bunda, bu surede secde olmadığına delil teşkil eden bir taraf da vardır," deyip şu rivayeti zikredebilir:

٢٠٣٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ اللِّهْبِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ قَالَ: حَدَّثَنِي دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ سَأَلَ أُبَيَّ ابْنَ كَعْبٍ: هَلْ فِي الْمُفَصَّلِ سَجْدَةٌ؟ قَالَ: لَا.

2038- … Ata b. Yesar'dan rivayete göre, o Übey b. Ka'b'a: Mufassal bölümünde secde var mıdır diye sormuş? O: Hayır, demiştir.[391]

***

Bu kişi şöyle diyebilir: Übey b. Ka'b'a Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Kur'ân'ın tamamını okumuştur. Eğer Mufassal bölümünde secde olsaydı, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu bölümü okurken secde yerlerine geldiği için ona bu bölümdeki secdeleri de öğretirdi.

Ancak bize göre bunda, bu itirazı yapanın lehine olabilecek bir delil yoktur. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* burada secde yapmayı, birinci bölümde sözünü ettiğimiz hususlardan herhangi birisi dolayısıyla terk etmiş olabilir.

Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir topluluk, tilâvet secdesi hususunda onun vacib olmadığı ve Kur'ân okurken secde âyetini tilâvet edenin secde yapmamasının kendisine bir zararının olmayacağı kanaatini de benimsemiştir.

391 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 6.

Bu hususta onlardan nakledilen rivayetlerden bazıları şunlardır:

٢٠٣٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ. ح

2039- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine şunu tahdis etmiştir, H.

٢٠٤٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَرَأَ السَّجْدَةَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَنَزَلَ فَسَجَدَ، وَسَجَدُوا مَعَهُ، ثُمَّ قَرَأَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى، فَتَهَيَّئُوا لِلسُّجُودِ، فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: عَلَى رِسْلِكُمْ إِنَّ اللهَ لَمْ يَكْتُبْهَا عَلَيْنَا إِلَّا أَنْ نَشَاءَ، فَقَرَأَهَا وَلَمْ يَسْجُدْ، وَمَنَعَهُمْ أَنْ يَسْجُدُوا.

2040- Bize Muhammed b. Amr tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr, Hişam b. Urve'den tahdis etti, onun babasından rivayet ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* Cuma günü minber üzerinde iken secde âyetini okudu. Minberden inip secde etti, onunla birlikte cemaat de secde etti. Bir başka Cuma yine o âyeti okudu. Cemaat secde için hazırlandığında Ömer *radıyallahu anh*: Olduğunuz yerde durun! Şüphesiz Allah onu bize farz kılmadı. Bizim dilememiz müstesnâdır, dedi ve secde âyetini okuduğu halde kendisi de secde etmedi, cemaatin de secde etmesine izin vermedi.[392]

٢٠٤١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: مَرَّ سَلْمَانُ بِقَوْمٍ قَدْ قَرَءُوا بِالسَّجْدَةِ، فَقِيلَ: أَلَا تَسْجُدُ؟ فَقَالَ: إِنَّا لَمْ نَقْصِدْ لَهَا.

2041- … Ata b. es-Sâib'den, o Ebu Abdurrahman'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Selman secde âyetini okumuş bir topluluğun yanından geçti. Ona, secde etmeyecek misin? denilince, o: Biz onu kastederek gelmedik, dedi.[393]

392 Buhârî, Sücudu'l-Kur'an, 10.
393 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 5.

٢٠٤٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ أَبِي صَغِيرَةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: لَقَدْ قَرَأَ ابْنُ الزُّبَيْرِ السَّجْدَةَ، وَأَنَا شَاهِدٌ، فَلَمْ يَسْجُدْ، فَقَامَ الْحَارِثُ ابْنُ عَبْدِ اللهِ فَسَجَدَ ثُمَّ قَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ إِذْ قَرَأْتَ السَّجْدَةَ؟ فَقَالَ: إِذَا كُنْتُ فِي صَلَاةٍ سَجَدْتُ، وَإِذَا لَمْ أَكُنْ فِي صَلَاةٍ فَإِنِّي لَا أَسْجُدُ.

2042- … İbn Ebi Müleyke dedi ki: İbnu'z-Zübeyr benim önümde secde âyetini okudu, fakat secde etmedi. el-Haris b. Abdullah kalkıp secde etti, sonra da: Ey mü'minlerin emiri! Neden secde etmedin? Çünkü sen secde âyetini okudun, dedi. İbnu'z-Zübeyr: Namazda olursam secde ederim, namazda değilsem secde etmem, diye cevap verdi.

***

İşte bu ileri gelen şahsiyetler, secde etmeyi vacib görmüyorlardı.

Bize göre nazar (kıyas) da bu doğrultudadır. Çünkü bizler onların, yolculukta olan kimsenin bineği üzerinde iken secde âyetini okuduğu takdirde îmâ ile secde yapacağı, bununla birlikte (bineğinden inip) yerde secde etmekle yükümlü olmadığı hususunda ihtilâf halinde olmadıklarını gördük. Bu ise, tatavvu (nafile) olan bir amelin niteliğidir, farz olan bir amelin değil. Çünkü farz ancak yerin üzerinde kılınır. Tatavvu (nafile) namaz ise binek üzerinde de kılınabilir.

Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Allah onlardan razı olsun- secde konusunda bundan farklı bir görüş benimsiyor ve o (tilâvet secdesi) vacibtir, diyorlardı.

Biz yaptığımız açıklamalarla, (secde olmadığını söyleyenlerin) Übey'den zikrettikleri (2038 no'lu) rivayette, Mufassal bölümünde secde olmadığına dair bir delil bulunmadığı sabit olmuştur. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e göre secdenin hükmü, bizim bu hususta Ömer'den, Selman'dan, İbnu'z-Zübeyr'den zikretmiş olduğumuz hususlardan birisine göre söz konusu olabilir. İşte bundan dolayı o da Mufassal bölümünde secde etmemiştir.

Aynı şekilde Mufassal bölümü dışında yine secdenin bulunduğu âyetlerin okunması esnasında secde etmemiş de olabilir.

Diğer taraftan Übey b. Ka'b'ın bu hususta benimsemiş olduğu kanaate,

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir topluluk da muhalefet etmiştir.

٢٠٤٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ ذَرٍّ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّ عَزَائِمَ السُّجُودِ ﴿الم تَنْزِيلُ﴾ وَ﴿حم﴾ وَ﴿النَّجْمِ﴾ وَ﴿إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّك﴾.

2043- … Bize Şu'be, Âsım b. Behdele'den tahdis etti. O Zerr'den, o Ali *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Secde yapmanın azîmet olduğu yerler, ***"Elif, Lâm, Mîm tenzîl"*** (es-Secde, 32/15)'deki, ***"Hâ, Mîm"*** (Fussilet, 41/37)'deki, ***"en-Necm"*** (53/60)'daki ve ***"İkra' bismi Rabbike"*** (el-Alak, 96/19)'daki yerlerdir.[394]

٢٠٤٤- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2044- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Âsım'dan tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٠٤٥- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: صَلَّى بِنَا عُمَرُ ابْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ الْفَجْرَ بِمَكَّةَ، فَقَرَأَ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ بِـ﴿النَّجْمِ﴾، ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ قَامَ فَقَرَأَ ﴿إِذَا زُلْزِلَتْ﴾.

2045- … Amr b. Mürre'den, o Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* Mekke'de bize sabah namazını kıldırdı. İkinci rekâtta en-Necm suresini okudu. Sonra secde yaptı. Ardından ayağa kalktı ve Zilzâl suresini okudu.

394 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 7.

٢٠٤٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، وَوَهْبٌ، وَرَوْحٌ، قَالُوا: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: ثَنَا الْحَكَمُ أَنَّهُ سَمِعَ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَذَكَرَ مِثْلَهُ. وَاللَّفْظُ لِرَوْحٍ.

2046- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud, Vehb ve Ravh tahdis edip dediler ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bize el-Hakem'in tahdis ettiğine göre, o, İbrahim et-Teymî'yi babasından tahdis ederken dinlemiştir. Babası şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın arkasında namaz kıldım, deyip hadisi aynen zikretti. Hadisin lafzı Ravh'a aittir.

٢٠٤٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ عُبَيْدِ اللّٰهِ، أَوْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ عِمْرَانَ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ عُمَرَ سَجَدَ فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾.

2047- … Ebu Râfi'den, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Ömer ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) suresinde secde yaptı.[395]

٢٠٤٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ عُثْمَانَ الصُّبْحَ، فَقَرَأَ «النَّجْمَ» فَسَجَدَ فِيهَا، ثُمَّ قَامَ فَقَرَأَ سُورَةً أُخْرَى.

2048- … Zürâre b. Evfa'dan, o Mesruk'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Osman'ın arkasında sabah namazını kıldım. en-Necm suresini okudu ve oradaki secde âyetinde secde etti. Sonra ayağa kalkıp başka bir sure daha okudu.[396]

٢٠٤٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، أَنَّ عُمَرَ، وَعَبْدَ اللّٰهِ يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا سَجَدَا فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ قَالَ مَنْصُورٌ: أَوْ أَحَدُهُمَا.

395 Buhârî, Sücudu'l-Kur'an, 7; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 7.
396 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 8.

2049- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb, Şu'be'den tahdis etti. O Mansur'dan, o İbrahim'den, onun el-Esved'den rivayet ettiğine göre, Ömer ve Abdullah -b. Mesud- *radıyallahu anhumâ* ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) suresinde secde yaptılar. (Ravilerden) Mansur: Ya da ikisinden (Ömer ve Abdullah'tan) birisi, dedi.[397]

٢٠٥٠-حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2050- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٠٥١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَسْجُدَانِ فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾.

2051- … İbrahim'den, o el-Esved'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* ile Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'ın ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) suresini okuyup secde ettiklerini gördüm.

٢٠٥٢- حَدَّثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابْنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بِذَلِكَ.

2052- … Abdurrahman b. el-Esved'den, o babasından, o Abdullah'tan bu hadisi rivayet etmiştir.

٢٠٥٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمٰنِ الْأَعْرَجُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَسْجُدُ فِي «النَّجْمِ» فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ، ثُمَّ اسْتَفْتَحَ فِي سُورَةٍ أُخْرَى.

2053- … İbn Şihab dedi ki: Bana Abdurrahman b. el-A'rec, Ebu Hurey-

397 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 7.

re *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini haber verdi: Ömer *radıyallahu anh*'ın sabah namazında en-Necm suresini okuyup secde ettiğini, sonra da bir başka sureyi okumaya başladığını gördüm.

٢٠٥٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: أَنَا مَالِكٌ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى بِنَا عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَرَأَ «النَّجْمَ»، فَسَجَدَ فِيهَا.

2054- … ez-Zühri'den, o el-A'rec'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*-dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer *radıyallahu anh* en-Necm suresini okudu ve o suredeki secde âyetinde secde etti.[398]

٢٠٥٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ بُكَيْرٍ، أَنَّ نَافِعًا حَدَّثَهُ أَنَّهُ رَأَى ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَسْجُدُ فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ وَ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ فِي غَيْرِ صَلَاةٍ.

2055- ... Bukeyr'den rivayete göre, Nâfi' kendisine, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın namazın dışında ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) ile ***"İkra' bi'smi Rabbike"*** (el-Alak) surelerini okuyup secde ettiğini gördüğünü rivayet etmiştir.

٢٠٥٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ: سُئِلَ نَافِعٌ: أَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَسْجُدُ فِي الْحَجِّ سَجْدَتَيْنِ؟ قَالَ: مَاتَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، وَلَمْ يَقْرَأْهَا، وَلَكِنَّهُ كَانَ يَسْجُدُ فِي «النَّجْمِ»، وَفِي ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾.

2056- … İshak b. Suveyd dedi ki: Nâfi'e: İbn Ömer *radıyallahu anh* Hac suresinde iki secde yapar mıydı? diye soruldu. Nâfi': İbn Ömer o sureyi okumadan (muhtemelen ezberlemeden, demek istiyor) vefat etti. Ancak ***"en-***

398 Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübra*, hadis no: 1038.

Necm" suresi ile ***"İkra' bi'smi Rabbike"*** (el-Alak) suresinde secde ederdi, dedi.

٢٠٥٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يَسْجُدُ فِي «النَّجْمِ».

2057- … Yahya b. Ebi Kesir'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Ömer en-Necm suresinde secde ederdi.

٢٠٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ الْأَصْبَهَانِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ يَسْجُدُ فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾.

2058- … Ebu Abdurrahman'dan rivayete göre, İbn Mesud *radıyallahu anh* ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) suresinde secde ederdi.[399]

٢٠٥٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، وَالثَّوْرِيُّ، وَحَمَّادٌ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ ذَرٍّ أَنَّ عَمَّارًا سَجَدَ فِيهَا.

2059- ... Âsım'dan, o Zerr'den rivayet ettiğine göre, Ammâr da o sure(nin sonun)da secde etmiştir.[400]

٢٠٦٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كَانَ يَسْجُدُ فِيهَا.

2060- … Sa'd b. İbrahim'den, onun Abdurrahman el-A'rec'den, onun da Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, o, bu suredeki secde âyetinde secde ederdi.[401]

***

399 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 7.
400 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 8.
401 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 6, 7.

İşte bütün bunlar, Übey b. Ka'b'ın: "Mufassal bölümünde secde yoktur," şeklindeki sözüne muhalefet etmişlerdir.

٢٠٦١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ الْأَصْبَهَانِيِّ قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي ظَبْيَانَ قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: أَيَّ قِرَاءَةٍ تَقْرَأُ؟ قُلْتُ: الْقِرَاءَةَ الْأُولَى قِرَاءَةَ ابْنِ أُمِّ عَبْدٍ، فَقَالَ: هِيَ الْقِرَاءَةُ الْآخِرَةُ إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُعْرَضُ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ فِي كُلِّ عَامٍ قَالَ: أُرَاهُ قَالَ: فِي كُلِّ شَهْرِ رَمَضَانَ فَلَمَّا كَانَ الْعَامُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، عَرَضَهُ عَلَيْهِ مَرَّتَيْنِ، فَشَهِدَ عَبْدُ اللهِ مَا نُسِخَ وَمَا بُدِّلَ.

2061- ... el-A'meş'den, onun Ebu Zabyân'dan rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: İbn Abbas *radıyallahu anh* bana: Sen hangi kıraate göre okuyorsun? diye sordu. Ben: İlk kıraat olan İbn Ümmü Abd (Abdullah b. Mesud'un künyesidir)'ın kıraatıyla, dedim. Bunun üzerine İbn Abbas: Hayır, o son kıraattir. Çünkü Kur'ân her sene bir defa Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e (Cebrail tarafından) arz ediliyordu, dedi. (Ebu Zabyân) dedi ki: Zannederim: "Her Ramazan ayında (arzediliyordu)" dedi. (İbn Abbas devamla): Ancak vefat ettiği senede ona Kur'ân'ı iki defa arz etti. Bu sebeple Abdullah da nesh olunana da, tebdil olunana da tanık oldu.[402]

***

İşte Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh*, Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'ın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ruhunu teslim ettiği yılda Kur'ân'ı okuyuşunda iki defa hazır bulunduğunu ve böylelikle neyin nesh edilip neyin tebdil edildiğini de öğrenmiş olduğunu haber vermektedir.

Eğer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Übey b. Ka'b'a Kur'ân'ı okumasında, Übey'in Kur'ân'daki secdeleri bildiğine, yine onun: "Mufassal bölümünde secde yoktur" sözü, hükmün böyle olduğuna delil teşkil ediyorsa, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın da hazır bulunup Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Kur'ân'ı iki defa okumasına tanık olması da, onun Kur'ân-ı Kerim'deki secdeleri bilip öğrenmiş olduğuna delil teşkil eder. Böylelikle "Mufassal bölümünde bir takım

402 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 231, 276.

secdeler vardır," şeklinde kendisinden naklettiğimiz rivayet (bu hususta) delil olur.

Bazıları da: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'de iken Mufassal bölümünde secde yapardı. Ancak hicret ettikten sonra mufassal bölümünde secde yapmayı terk etti, demiş ve bunu İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, -benzeri sabit olmayacak türden zayıf bir yolla- rivayet etmiştir. Ayrıca onun: "Mufassal bölümünde secde yoktur," şeklindeki sözlerini de rivayet etmişlerdir.

٢٠٦٢- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا الْخَطِيبُ قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ سُجُودِ الْقُرْآنِ، فَلَمْ يَعُدَّ عَلَيْهِ فِي الْمُفَصَّلِ شَيْئًا.

2062- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize el-Hatib tahdis edip dedi ki: Bize Hemmam, İbn Cüreyc'den tahdis etti. Onun Ata'dan naklettiğine göre, (Ata) İbn Abbas *radıyallahu anh*'a Kur'ân secdeleri hakkında soru sormuştur. Fakat o, Mufassal bölümünde herhangi bir secde bulunduğunu söylememiştir.

***

Bize göre bu rivayet sabit olsa bile, fasid olurdu. Çünkü Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan bu bölümde nakletmiş olduğumuz rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, en-Necm suresinde secde etmiş ve kendisi bu secde esnasında hazır bulunmuştur. Aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) suresinde de secde etmiştir.

Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın Müslüman olması ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile karşılaşması ise Medine'de, Peygamber'in vefatından üç sene önce gerçekleşmiştir. Biz bunu, bu kitabımızın ilgili yerinde yine ondan rivayet ettik. İşte bu, bu görüş sahiplerinin benimsedikleri (Mekke'de secde ediyordu. Ancak Medine'ye hicret ettikten sonra secde etmemeye başladı şeklindeki) kanaatin yanlışlığına bir delildir.

Ayrıca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Mufassal bölümünde secde ettiğine dair gelen rivayetler de tevatür derecesine ulaşmıştır.

٢٠٦٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي قُرَّةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، وَصَفْوَانُ بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: سَجَدْتُ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ وَ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ سَجْدَتَيْنِ.

2063- … Abdurrahman b. Sa'd'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) ve ***"İkra' bi'smi Rabbikellezî halak"*** (el-Alak) surelerinin sonlarında iki ayrı secde yaptım.[403]

٢٠٦٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ، عَنْ نُعَيْمٍ الْمُجْمِرِ، أَنَّهُ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَوْقَ هَذَا الْمَسْجِدِ فَقَرَأَ ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ فَسَجَدَ فِيهَا، وَ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ فِيهَا.

2064- … Nuaym el-Mücmir dedi ki: Ben Ebu Hureyre *radıyallahu anh* ile birlikte bu mescidin üst tarafında namaz kıldım. ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk)ı okuyup secde yaptı ve: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sureyi okuyup secde ettiğini gördüm, dedi.[404]

٢٠٦٥- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بِالْمَدِينَةِ، فَقَرَأَ ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ فَسَجَدَ فِيهَا، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ لَقِيتُهُ، فَقُلْتُ: أَتَسْجُدُ فِيهَا؟ فَقَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ فِيهَا، فَلَنْ أَدَعَ ذَلِكَ.

2065- … Ali b. Zeyd'den, o Ebu Râfi'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Medine'de Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın arkasında namaz kıldım.

403 Müslim, Mesacid, 109.
404 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 7.

“İze’s-semâu’n-şekkat” (el-İnşikâk) suresini okudu ve o surede secde yaptı. Namazını bitirdikten sonra onunla karşılaştım ve: Sen burada secde eder misin? diye sordum. O: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i burada secde ederken gördüm. Bundan dolayı ben bunu asla terk etmeyeceğim, dedi.[405]

٢٠٦٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ فَلَنْ أَدَعَ ذَلِكَ أَبَدًا.

2066- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Ubade tahdis edip dedi ki: Bize Hammad tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Zeyd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Râfi’, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*’dan tahdis etti, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’den hadisi buna yakın olarak zikretti. Ancak bu rivayette Ebu Hureyre’nin: “Ben bunu asla terk etmeyeceğim,” sözünü zikretmedi.

٢٠٦٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَرْوَانَ الْأَصْفَرِ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ وَزَادَ فَلَنْ أَدَعَ ذَلِكَ حَتَّى أَلْقَاهُ.

2067- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Şu’be, Mervan el-Asfar’dan tahdis etti. Mervan da Ebu Râfi’den bunu tahdis ederek senediyle hadisi aynen zikretti ve: (Ebu Hureyre’nin) “Onunla karşılaşıncaya kadar bunu bırakmayacağım,” sözünü ekledi.

٢٠٦٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا الثَّوْرِيُّ، وَابْنُ جُرَيْجٍ، وَابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ عَطَاءِ بْنِ مِينَاءَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: سَجَدْنَا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾.

2068- … Ata b. Mînâ’dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*’dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz ***“İze’s-semâu’n-şekkat”*** (el-İnşikâk) da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte secde ettik.[406]

405 Müslim, Mesacid, 110; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 7.
406 Müslim, Mesacid, 107, 108; Ebu Davud, Sücudu’l-Kur’an, 4; Tirmizî, Vitr, 50.

٢٠٦٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ بْنُ مُوسَى قَالَ: ثَنَا عَطَاءُ بْنُ مِينَاءَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَجَدْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ﴿اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ وَ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾.

2069- … Bize Ata b. Mînâ, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini tahdis etmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte ***"İkrâ' bi'smi Rabbike"*** (al-Alak) suresi ile ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) suresinde secde ettik.[407]

٢٠٧٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، وَرَوْحٌ، وَاللَّفْظُ لِأَبِي دَاوُدَ قَالَا: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى قَالَ: ثَنَا أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ رَآهُ يَسْجُدُ فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ وَ قَالَ: لَوْ لَمْ أَرَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ فِيهَا لَمْ أَسْجُدْ.

2070- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud ve Ravh -lafız Ebu Davud'a aittir - tahdis edip dediler ki: Bize Hişam, Yahya'dan tahdis etti, Yahya dedi ki: Bize Ebu Seleme'nin, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis ettiğine göre, o, Ebu Hureyre'yi ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) da secde ederken görmüştür. Ebu Hureyre şöyle demiştir: Eğer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i burada secde ederken görmemiş olsaydım, ben de secde etmezdim.[408]

٢٠٧١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2071- Bize Muhammed b. Abdullah b. Meymûn el-Bağdadî tahdis edip dedi ki: Bize el-Velid, el-Evzâî'den tahdis etti, o Yahya'dan, o Ebu Seleme'den senediyle hadisi aynen zikretti.

٢٠٧٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ. ح

2072- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, H.

407 2068 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
408 Buhârî, Sücudu'l-Kur'an, 7; Müslim, Mesacid, 107; Tirmizî, Vitr, 50.

٢٠٧٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَا: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَرَأَ بِهِمْ ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ فَسَجَدَ فِيهَا، فَلَمَّا انْصَرَفَ حَدَّثَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجَدَ فِيهَا.

2073- Bize İbn Merzuk da tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer tahdis edip (Ravh ile) dediler ki: Bize Malik, Abdullah b. Yezid'den tahdis etti. Onun Ebu Seleme'den rivayet ettiğine göre, Ebu Hureyre *radıyallahu anh* onlara namaz kıldırırken ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) suresini okudu ve secde âyetinde secde etti. Namazı bitirdikten sonra da onlara Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in burada secde ettiğini söyledi.[409]

٢٠٧٤- حَدَّثَنَا ابْنُ خُزَيْمَةَ، وَفَهْدٌ قَالَا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَنَّهُ رَأَى أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَهُوَ يَسْجُدُ فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ فَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ: فَقُلْتُ لَهُ حِينَ انْصَرَفَ: سَجَدْتَ فِي سُورَةٍ، مَا رَأَيْتُ النَّاسَ يَسْجُدُونَ فِيهَا. فَقَالَ: لَوْ لَمْ أَرَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ فِيهَا لَمْ أَسْجُدْ.

2074- … Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayete göre, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) suresinde secde ederken gördü. Bunun üzerine Ebu Seleme dedi ki: Ben de (namazını) bitirince ona: Sen diğer insanların secde ettiğini görmediğim bir sureyi okuyup secde ettin, dedim. Cevap olarak bana: Eğer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu surede secde ettiğini görmemiş olsaydım, ben de secde etmezdim, dedi.

٢٠٧٥- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجَدَ فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾.

2075- … Ömer b. Abdulaziz'den, onun Ebu Seleme'den, onun da Ebu

409 Müslim, Mesacid, 107.

Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) suresinde secde etmiştir.[410]

٢٠٧٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَا: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَجُلَيْنِ، كِلَاهُمَا خَيْرٌ مِنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ أَحَدَهُمَا سَجَدَ فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ وَفِي ﴿اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ وَكَانَ الَّذِي سَجَدَ أَفْضَلَ مِنَ الَّذِي لَمْ يَسْجُدْ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ عُمَرُ، فَهُوَ خَيْرٌ مِنْ عُمَرَ

2076- … Muhammed'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun, her ikisi de Ebu Hureyre'den hayırlı olan iki adamdan naklettiğine göre, onlardan birisi ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) ve ***"İkrâ' bi'smi Rabbike"*** (al-Alak) surelerinde secde etmiştir. Secde eden kişi ise secde etmeyen kimseden daha faziletlidir. Bu kişi eğer Ömer değil ise, Ömer'den daha hayırlı birisidir.[411]

***

İşte Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte aynı şekilde ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) suresinde secde ettiğine dair rivayetler tevatür ile gelmiştir. Ebu Hureyre ise ancak Medine'de Müslüman olmuştur. Dolayısıyla, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hicret ettikten sonra Mufassal bölümündeki secde âyetlerinde secde etmediği nasıl söylenebilir?

Aynı şekilde Amr b. el-Âs kanalıyla Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun Mufassal bölümünde secde yaptığına dair rivayetler de nakledilmiştir:

٢٠٧٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سَعِيدٍ الْكِنْدِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ الْيَحْصُبِيِّ، أَنَّ عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ سَجَدَ فِي ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ وَفِي ﴿اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾.

410 Tirmizî, Vitr, 50.
411 Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübra*, hadis no: 1037, 1038.

2077- … Abdullah b. Numeyr el-Yahsubî'den rivayete göre, Amr b. el-Âs ***"İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) ile ***"İkrâ' bi'smi Rabbikellezî halak"*** (el-Alak) surelerindeki secde âyetlerinden sonra secde etmiştir.[412]

٢٠٧٨- فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ فِيهِمَا.

2078- [Bize tahdis etti.][413] Bu hususta ona sorulunca, o da: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu iki yerde secde ederdi," diye cevap verdi.

***

İşte bu şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Mufassal bölümündeki secde yerlerinde secde ettiğine dair rivayetlerin tevatür ile geldiğini görüyoruz. Biz de bu kanaatteyiz. Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bu hususta nazar (aklî düşünme ve kıyas)a gelince; onu bir başka açıdan ele alacağız. Şöyle ki; bizler secde yeri olduğu ittifakla kabul edilen âyetlerin on tane olduğunu görüyoruz.

Bunlardan birisi el-Araf suresindedir. Bu suredeki secde yeri yüce Allah'ın: ***"Şüphe yok ki Rabbin nezdindekiler ona ibadet etmekten asla büyüklenmezler, onu tesbih ederler ve yalnız ona secde ederler,"*** (el-A'raf, 7/206) buyruğudur.

Secde âyetlerinden birisi de er-Ra'd suresindedir. Bu surede secde yeri de yüce Allah'ın: ***"Göklerde ve yerde bulunanların kendileri de, gölgeleri de ister istemez sabah, akşam Allah'a secde ederler,"*** (er-Ra'd, 13/15) buyruğudur.

Bu secdelerden bir diğeri en-Nahl suresinde olup burada secde yeri yüce Allah'ın: ***"Göklerde olan, yerde olan canlılar ve melekler de hiç kibirlenmeden Allah'a secde ederler… Ve emrolunduklarını yaparlar,"*** (en-Nahl, 16/49-50) buyruğudur.

Secde bulunan surelerden birisi de Beni İsrail (el-İsra) suresi olup burada

412 Ebu Davud, Sücudu'l-Kur'an, 1; İbn Mâce, İkamet, 71.

413 Köşeli parantez içerisindeki bu ibareler diğer nüshalarda yoktur, olmaması da uygundur. Çünkü nakledilen bölüm hadisin devamıdır. (Çeviren).

secde yeri yüce Allah'ın: ***"... çünkü bundan önce kendilerine ilim verilmiş olanlara okununca, çenelerinin üzerine yüz üstü secdeye kapanırlar... ve bu, onların kalplerini daha da yumuşatır,"*** (el-İsra, 107/109) buyruğudur.

Secdenin yer aldığı surelerden birisi de Meryem suresi olup burada secde yeri: ***"Onlara Rahmanın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı,"*** (el-Kehf, 19/58) âyetidir.

Secdenin bulunduğu bir diğer sure el-Hac suresidir. Bunda secde yeri, surenin baş taraflarındaki: ***"Görmedin mi ki, göklerde ve yerde olan herkes... Allah'a secde ederler?"*** (el-Hac, 22/18) âyetidir.

Bu surelerden birisi de el-Furkan suresi olup bunda secde yeri yüce Allah'ın: ***"Onlara: Rahman'a secde edin denildiğinde ..."*** (el-Furkan, 25/60) âyetidir.

Bunlardan birisi de en-Neml suresi olup bundaki secde de yüce Allah'ın: ***"... Göklerde ve yerde olan, gizliyi açığa çıkartan, gizlediğiniz ve açıkladığınız şeyleri bilen Allah'a secde etmesinler diye (şeytan onları engelliyor),"*** (en-Neml, 27/25) âyetidir.

Bu surelerden birisi de ***"Elif, Lâm, Mîm, tenzîl, es-secde"*** (es-Secde) suresi olup bu surede secde yeri yüce Allah'ın: ***"Bizim âyetlerimize ancak ... secdeye kapanan ve Rablerini hamd ile tesbih edenler iman eder,"*** (es-Secde, 32/15) âyetidir.

Secdenin yer aldığı surelerden birisi de ***"Hâ, Mîm, tenzîlun mine'r-rahmani'r-rahim"*** (Fussilet) suresidir. Bu surede secdenin yapılacağı yer hususunda görüş ayrılığı vardır. Bazılarına göre secde yapılacak yer (37. âyetin son kelimesi olan ***"Ta'budûn: İbadet ediyorsanız"*** buyruğudur. Bazıları da secde edilecek yer: ***"Şayet büyüklenmek isterlerse, Rabbinin yanında bulunanlar hiç usanmadan onu gece ve gündüz tesbih eder dururlar,"*** (Fussilet, 41/38) âyetinin sonundadır, demiştir.

Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- bu hususta bu son görüşü benimsemişlerdir.

Mütekaddimûn (önceki ilim adamları) bu hususta ihtilâf etmişlerdir.

٢٠٧٩- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا فِطْرُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يَسْجُدُ فِي الْآيَةِ الْآخِرَةِ مِنْ ﴿حم تَنْزِيلٌ﴾.

2079- … Mücahid'den, onun İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, (İbn Abbas) ***"Hâ, Mîm, tenzîl"*** (Fussilet) suresindeki son âyette (41/38) secde ederdi.[414]

٢٠٨٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثنا فِطْرٌ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنْ السَّجْدَةِ الَّتِي فِي ﴿حم﴾ قَالَ: اُسْجُدْ بِآخِرِ الْآيَتَيْنِ.

2080- … Mücahid dedi ki: Ben İbn Abbas *radıyallahu anh*'a ***"Hâ, Mîm"*** suresindeki secdenin nerede olduğunu sordum. O: Secdeden bahseden iki âyetin sonunda secde et, dedi.

٢٠٨١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: ثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: سَجَدَ رَجُلٌ فِي الْآيَةِ الْأُولَى مِنْ ﴿حم﴾ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا: عَجَّلَ هَذَا بِالسُّجُودِ.

2081- … Mücahid dedi ki: Bir adam ***"Hâ, Mîm"*** suresindeki (secdenin söz konusu edildiği iki âyetten) ilk âyette secde etti. Bunun üzerine İbn Abbas *radıyallahu anh*: Bu adam secde etmekte acele etti, dedi.[415]

٢٠٨٢- حَدَّثَنَا صَالِحٌ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: ثَنَا مُغِيرَةُ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ أَنَّهُ كَانَ يَسْجُدُ فِي الْآيَةِ الْأَخِيرَةِ.

2082- … Bize Mugîre'nin, Ebu Vâil'den tahdis ettiğine göre, Ebu Vâil ***"Hâ, Mîm"***in (iki secde âyetinin) sonunucusunda secde ederdi.[416]

٢٠٨٣- حَدَّثَنَا صَالِحٌ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ مِثْلَهُ.

2083- … Bize İbn Avn, İbn Sîrîn'den aynısını bildirdi.

414 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 10.
415 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 11.
416 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 10.

٢٠٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ مِثْلَهُ.

2084- … Bize Süfyan es-Sevrî, Leys'den tahdis etti, o Mücahid'den aynısını nakletti.

٢٠٨٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ مِثْلَهُ.

2085- … Bize Said, Katade'den aynısını nakletti.

٢٠٨٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ يَزِيدَ يَذْكُرُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يَسْجُدُ فِي الْآيَةِ الْأُولَى مِنْ ﴿حم﴾.

2086- … Bize Ebu İshak tahdis edip dedi ki: Ben Abdurrahman b. Yezid'i, Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'ın ***"Hâ, Mîm"***in (secdenin söz konusu edildiği iki âyetten) ilk âyetinde secde ettiğini zikrederken dinledim.

٢٠٨٧- حَدَّثَنَا صَالِحٌ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ.

2087- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan aynısını zikretti.

***

Buna göre ***"Hâ, Mîm"*** suresindeki bu secde üzerinde ittifak bulunmakla birlikte, yapılacağı yer konusunda ihtilâf vardır.

Ancak bundan önce diğer surelerde yer alan secde âyetleri hususunda, her birisi ile ilgili olarak zikrettiğimiz yerlerde secdelerin yapılacağı üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu secde yerlerinden her birisi ise, haber vermek mahiyetinde olup emir şeklinde değildir.

Bununla birlikte bizler secdenin bazı yerlerde emir şeklinde söz konusu edildiğini de gördük. Yüce Allah'ın: ***"Ey Meryem! Rabbine itaat et, secde-***

ye kapan," (Âli İmrân, 3/43) buyruğu ile: ***"Ve secde edenlerden ol,"*** (el-Hicr, 15/98) buyruğu bu türdendir. Herkes, bu gibi yerlerin hiçbirinde secde yapılmayacağında ittifak etmiştir.

Buna göre kıyas şunu gerektirmektedir: Secde var mıdır, yok mudur? Hakkında görüş ayrılığı bulunan her bir yeri alıp inceleyeceğiz. Eğer orada bir emir söz konusu ise bu sadece öğretmek maksadındadır. Bunda secde yoktur.

Secdeye dair haber mahiyetinde olan her yer ise tilâvet secdesinin yapılacağı yerdir. İşte bundan dolayı en-Necm suresinde secde olup olmadığı hususunda ihtilâf edilmiştir.

Bazıları: "Orada secde yapılacak yer vardır," derken, bazıları: "Orada tilâvet secdesi yapılacak yer yoktur," demiştir. Söz konusu yer de: ***"Allah'a secde edin ve ibadet edin"*** (en-Necm, 53/62) âyetidir. Bu da bir emirdir, haber mahiyetinde değildir.

Yaptığımız açıklamaya göre kıyas, buranın secde edilecek yer olmamasını gerektirmektedir.

Yine hakkında ihtilâf edilen yerlerden birisi de ***"İkra' bi'smi Rabbike" suresindeki: "Asla! Ona itaat etme, secde et ve yaklaş!"*** (el-Alak, 96/19) âyetidir. Bu da bir emirdir, haber değildir.

Sözünü ettiğimiz kıyasa göre, burada da tilâvet secdesinin söz konusu olmaması gerekir.

"İze's-semâu'n-şekkat" (el-İnşikâk) suresinde secde yeri olup olmadığı hakkında ihtilâf edilen yer de yüce Allah'ın: ***"O halde onlara ne oluyor? Neden iman etmezler? Onlara karşı Kur'ân okunduğunda secde etmezler,"*** (el-İnşikak, 84/20-21) buyruğudur. Burası da emir mahiyetinde değil, haber vermek mahiyetindedir.

Sözünü ettiğimiz kıyasa göre, burada tilâvet secdesi olması gerekir. Secde ile ilgili her husus da buna göre değerlendirilmelidir. Emir mahiyetinde olan yerler, sözünü ettiğimiz şekle uygun olanlar gibi değerlendirilir ve orada secde yoktur. Haber mahiyetinde olanlar da, haber türünden olanlar gibi ele alınır ve onlarda secde söz konusu olur.

İşte bu hususta kıyas bunu gerektirmektedir.

Buna göre "***Hâ, Mîm"***deki secde yeri, İbn Abbas radıyallahu anh'ın ka-

naatine göre secde edilmesi gereken yer olmalıdır. Çünkü onun dediği yer olan: ***"Şayet büyüklenmek isterlerse, Rabbinin yanında bulunanlar hiç usanmadan onu gece gündüz tesbih eder dururlar,"*** (Fussilet, 41/38) âyetinin sonundaki ifade, haber mahiyetindedir. Ona muhalif olanların benimsedikleri yerde değildir. Çünkü onlar secde yerini emir bulunan bir âyette kabul ederler ki, o da yüce Allah'ın: ***"Eğer yalnız ona ibadet ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin,"*** (Fussilet, 41/37) âyetidir. Ancak burası emrin bulunduğu bir yerdir. Diğer yer ise haber mahiyetindedir. Bizler ise kıyasa göre secdenin, emir bulunan yerde değil, haber bulunan yerde olması gerektiğini söylemiştik.

Buna göre el-Hac suresinde de yalnızca bir secde olması gerekmektedir. Çünkü hakkında görüş ayrılığı bulunan ikinci secdenin bulunduğu yerde -orada secde bulunduğunu kabul edenlere göre- bir emir yer almaktadır. O da yüce Allah'ın: ***"Rükû' edin, secde edin, Rabbinize ibadet edin,"*** (el-Hac, 22/77) âyetidir. Bizler ise tilâvet secdesinin yapılacağı yerlerin, emrin yer aldığı yerler değil, haber mahiyetindeki yerler olduğunu açıkladık.

Eğer meseleyi sadece aklî düşünmeye ve kıyasa bırakmış olsaydık, tilâvet secdesi hususunda kabul etmemiz gereken görüş şu olurdu: Âyeti inceleriz. Eğer orası emrin bulunduğu bir yer ise orada secde yok deriz, haber mahiyetinde bir yer ise orada secdenin yapılacağını söyleriz. Fakat Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sabit olana tabi olmak, en uygun olandır ve ondan gelenler öncelenmelidir.

Sad suresindeki secde hakkında görüş ayrılığı vardır. Bazıları o surede secde olduğunu söylerken, başkaları o surede secde yoktur, demiştir.

Bize göre bu hususta kıyas, bu surede secde olması doğrultusundadır. Çünkü bu surede secde olduğunu kabul edenlerin, secde yerinin bulunduğunu söyledikleri âyet, haber mahiyetindedir, emir mahiyetinde değildir. O da yüce Allah'ın: ***"Bunun üzerine hemen Rabbinden mağfiret diledi, rükû' ederek yere kapanıp (Allah'a) döndü,"*** (Sa'd, 38/24) âyetidir. Bu ise bir haberdir.

O halde bu hususta kıyas yapılacak olursa, bunun hükmü de ona benzer haberlerin yer aldığı âyetlerin hükmü gibi olmalıdır. Böylelikle diğerlerinde secde olduğu gibi, bunda da secde olur.

Ayrıca bu husus, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de rivayet edilmiştir:

٢٠٨٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجَدَ فِي ﴿صٓ﴾.

2088- … Ebu Said'den rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Sâd suresinde secde yapmıştır.[417]

٢٠٨٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنَا الْعَوَّامُ بْنُ حَوْشَبَ قَالَ: سَأَلْتُ مُجَاهِدًا عَنْ السُّجُودِ فِي ﴿صٓ﴾ فَقَالَ: سَأَلْتُ عَنْهَا ابْنَ عَبَّاسٍ، فَقَالَ: اِسْجُدْ فِي ﴿صٓ﴾ فَتَلَا عَلَيَّ هَؤُلَاءِ الْآيَاتِ مِنَ الْأَنْعَامِ ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللهُ فَبِهُدَاهُمْ اقْتَدِهِ﴾ فَكَانَ دَاوُدُ، مِمَّنْ أُمِرَ نَبِيُّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَقْتَدِيَ بِهِ.

2089- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize el-Avvâm b. Havşeb tahdis edip dedi ki: Ben Mücahid'e Sâd suresinde secde yapılmasına dair soru sordum. O şöyle dedi: Ben İbn Abbas'a ona dair soru sordum. O bana: Sâd suresinde secde et, dedikten sonra bana el-En'âm suresindeki: ***"…Onun zürriyetinden Davud'a, Süleyman'a…"*** (el-En'âm, 6/84) âyetinden itibaren: ***"İşte bunlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. O halde sen de onların hidayetlerine uy,"*** (el-En'âm, 6/90) âyetine kadar okudu. (Ve şunları ekledi): İşte Davud da, Nebiniz *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine uymasının emredildiği kimselerden idi.[418]

٢٠٩٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، عَنْ شُعْبَةَ ؛ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَنْ السَّجْدَةِ فِي ﴿صٓ﴾ فَقَالَ: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهِ﴾.

2090- … Amr b. Mürre'den, o Mücahid'den, onun şöyle dediğini rivayet

417 Ebu Davud, Sücudu'l-Kur'an, 5.
418 Buhârî, Tefsir, 38 (1).

etti: İbn Abbas'a Sâd suresindeki secdenin durumu hakkında soru sorulunca: ***"İşte bunlar, Allah'ın kendilerine hidayet verdiği kimselerdir. Sen de onların hidayetlerine uy,"*** (el-En'âm, 6/90) âyetini okudu.

***

İşte biz de bu görüşü kabul ediyoruz ve bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilen rivayete ve nazarın (kıyasın) gereği olana uyarak Sad suresinde secde bulunduğu kanaatini kabul ediyoruz.

Aynı şekilde bizler, Mufassal bölümündeki ***"en-Necm," "İze's-semâu'n-şekkat"*** (el-İnşikâk) ve ***"İkra' bi'smi Rabbikellezî halak"*** (el-Alak) surelerinde de, bu yerlerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in secde yaptığına dair rivayetlerin sabit olduğu doğrultusunda, secde bulunduğu görüşünü kabul ediyoruz.

Fakat sözünü ettiğimiz şekilde kıyas açısından kabul edilmediği için, el-Hac suresinde secde bulunmadığı görüşündeyiz. Ayrıca oradaki âyet öğretme mahiyetindedir, haber verme mahiyetinde değildir. Öğretme mahiyetinde olan yerlerde ise tilâvet secdesi yoktur.

Bu hususta mütekaddimûn (önceki âlimler) da görüş ayrılığı içerisindedir.

Bu hususta onlardan nakledilen rivayetler şöyledir:

٢٠٩١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، وَرَوْحٌ قَالَا: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَنْبَأَنِي سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أُخْتٍ لَنَا يُقَالُ لَهُ: عَبْدُ اللهِ بْنُ ثَعْلَبَةَ قَالَ: صَلَّى بِنَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ الصُّبْحَ فِيمَا أَعْلَمُ قَالَ سَعْدٌ: صَلَّى بِنَا الصُّبْحَ، فَقَرَأَ بِـ«الْحَجِّ» وَسَجَدَ فِيهَا سَجْدَتَيْنِ.

2091- … Sa'd b. İbrahim dedi ki: Ben, Abdullah b. Sa'lebe diye anılan bir kız kardeşimizin oğlunu şöyle derken işittim: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* bize -(ravilerden biri) bildiğim kadarıyla (dedi. Sad ise tereddüt etmeksizin)- sabah namazını kıldırdı (dedi ve şöyle devam etti): Ve el-Hac suresini okudu ve o surede iki yerde secde yaptı.[419]

419 Tirmizî, Vitr, 54; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 11.

٢٠٩٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ صَفْوَانَ ابْنِ مُحْرِزٍ، أَنَّ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ سَجَدَ فِيهَا سَجْدَتَيْنِ.

2092- … Safvân b. Muhriz'den rivayete göre, Ebu Musa el-Eş'arî, el-Hac suresinde iki yerde secde yapmıştır.

٢٠٩٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ.

2093- … Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etmiştir.

٢٠٩٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُمَيْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، وَخَالِدَ بْنَ مَعْدَانَ، يُحَدِّثَانِ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ أَنَّهُ رَأَى أَبَا الدَّرْدَاءِ سَجَدَ فِي «الْحَجِّ» سَجْدَتَيْنِ.

2094- … Cübeyr b. Nufeyr'den rivayete göre, o, Ebu'd-Derdâ'nın el-Hac suresinde iki yerde secde ettiğini görmüştür.

٢٠٩٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، وَابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَا: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى التَّغْلَبِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ فِي سُجُودِ «الْحَجِّ» الْأَوَّلُ عَزِيمَةٌ وَالْآخَرُ تَعْلِيمٌ.

2095- … Said b. Cübeyr'den, onun İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas şöyle demiştir: Hac suresindeki ilk yerde secde etmek bir azîmettir. Sonundaki ise bir talim (öğretme)dir.

***

İşte biz de İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın bu görüşünü kabul ediyoruz.

Bizim bu bölümde, hakkında rivayetlerin de geldiği şekilde benimsemiş olduğumuz bütün kanaatler, aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٥٠- بَابُ الرَّجُلِ يُصَلِّي فِي رَحْلِهِ ثُمَّ يَأْتِي الْمَسْجِدَ وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ

50- EVİNDE NAMAZ KILDIKTAN SONRA MESCİDE GELEN VE CEMAATİN NAMAZ KILMAKTA OLDUĞUNU GÖREN KİMSE (NE YAPAR?)

٢٠٩٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: ثَنَا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ بُسْرِ بْنِ مِحْجَنٍ الدِّيلِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ رَآهُ وَقَدْ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، قَالَ: فَجَلَسْتُ وَلَمْ أَقُمْ لِلصَّلَاةِ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لِي: «أَلَسْتَ مُسْلِمًا؟» قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: «فَمَا مَنَعَك أَنْ تُصَلِّيَ مَعَنَا؟» فَقُلْتُ: قَدْ كُنْتَ صَلَّيْتَ مَعَ أَهْلِي فَقَالَ: «صَلِّ مَعَ النَّاسِ وَإِنْ كُنْتَ قَدْ صَلَّيْتَ مَعَ أَهْلِكَ».

2096- … Büsr b. Mihcen ed-Dîlî'den, o babasından, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, babası, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gördü, bu sırada namaz için kamet getirilmişti. Babası dedi ki: Bunun üzerine ben de oturdum ve namaz kılmak için kalkmadım. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* namazını bitirince, bana: ***"Sen Müslüman değil misin?"*** dedi. "Ben Müslüman'ım" dedim. Allah Rasulü: ***"Bizimle niye namaz kılmadın?"*** diye sordu. Ben: "Aile halkımla birlikte namaz kılmıştım" dedim. Allah Rasulü: ***"Aile halkınla namaz kılmış olsan bile, insanlarla birlikte namaz kıl!"*** dedi.[420]

420 Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, hadis no: 930.

٢٠٩٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ الْوُحَاظِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ بُسْرِ بْنِ مِحْجَنٍ الدِّيلِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: صَلَّيْتُ فِي بَيْتِي الظُّهْرَ، أَوِ الْعَصْرَ، ثُمَّ خَرَجْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَوَجَدْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا وَحَوْلَهُ أَصْحَابُهُ، ثُمَّ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ.

2097- … Büsr b. Mihcen ed-Dîlî'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Evimde öğle veya ikindi namazını kıldıktan sonra mescide gittim. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i etrafında ashabıyla otururken gördüm. Sonra namaz için kamet getirildi. Ardından hadisi öncekine yakın olarak zikretti.

٢٠٩٨- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ. ح

2098- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize el-Firyâbî tahdis etti, H.

٢٠٩٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَا: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ بُسْرِ بْنِ مِحْجَنٍ الدِّيلِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ. غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ أَيَّ صَلَاةٍ هِيَ.

2099- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis etti (el-Firyâbî ile birlikte) dediler ki: Bize Süfyan, Zeyd b. Eslem'den tahdis etti, o Büsr b. Mihcen ed-Dîlî'den, o babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti. Ancak burada hangi namaz olduğundan söz etmedi.

٢١٠٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ بُسْرِ ابْنِ مِحْجَنٍ الدِّيلِيِّ، عَنْ أَبِيهِ أَوْ عَنْ عَمِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

2100- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Zeyd b. Eslem'den tahdis etmiştir. Zeyd, Büsr b. Mihcen ed-Dîlî'den, o babasından -yahut amcasından- o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٢١٠١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جُرَيْجٍ. ح

2101- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cüreyc tahdis etti, H.

٢١٠٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أَوْصَانِي خَلِيلِي أَنْ أُصَلِّيَ الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا «وَإِنْ أَدْرَكْتَ الْإِمَامَ وَقَدْ سَبَقَكَ، فَقَدْ أَجْزَتْكَ صَلَاتُكَ وَإِلَّا فَهِيَ لَكَ نَافِلَةٌ».

2102- Bize İbn Ebi Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Harb tahdis etti. (Vehb ile) dediler ki: Bize Şu'be, Ebu İmrân'dan tahdis etti. O Abdullah b. es-Sâmit'ten, o Ebu Zerr *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Benim can yoldaşım *sallallahu aleyhi ve sellem* namazı vaktinde kılmamı tavsiye etti. ***"Eğer imamın senden önce namazı bitirmiş olduğunu görürsen, senin önceden kılmış olduğun namaz zaten yerini bulmuştur. Aksi takdirde (imama uy). Böylelikle o (kılacağın namaz) senin için nafile olur."*** (buyurdu).[421]

٢١٠٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، عَنْ شُعْبَةَ، قَالَ: ثَنَا بُدَيْلٌ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَرْفَعُهُ، قَالَ: فَضَرَبَ فَخِذِي فَقَالَ لِي: «كَيْفَ أَنْتَ إِذَا بَقِيتَ فِي قَوْمٍ يُؤَخِّرُونَ الصَّلَاةَ عَنْ وَقْتِهَا» ثُمَّ قَالَ لِي: «صَلِّ الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا، ثُمَّ اُخْرُجْ، وَإِنْ كُنْتَ فِي الْمَسْجِدِ فَأُقِيمَتَ الصَّلَاةُ، فَصَلِّ مَعَهُمْ، وَلَا تَقُلْ: إِنِّي قَدْ صَلَّيْت فَلَا أُصَلِّي».

2103- ... Ebu Zerr *radıyallahu anh* hadisi Peygamber'den merfu olarak zikredip dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* baldırıma vurdu ve bana: ***"Namazı vaktinden geri bırakan bir topluluk görene kadar hayatta kalacak olursan halin ne olacak?"*** dedi. Sonra bana şöyle dedi: ***"Sen namazı vaktinde kıl, sonra çık. Sen mescidde iken namaz için kamet***

421 Müslim, Mesacid, 240.

getirilirse, onlarla birlikte namaz kıl ve: Ben, namazı önce kıldım. O halde şimdi kılmam, deme."[422]

٢١٠٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَعْلَى بْنُ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ يَزِيدَ بْنِ الْأَسْوَدِ السُّوَائِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ صَلَاةَ الصُّبْحِ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ إِذَا رَجُلَانِ جَالِسَانِ فِي مُؤَخَّرِ الْمَسْجِدِ فَأُتِيَ بِهِمَا تُرْعَدُ فَرَائِصُهُمَا، فَقَالَ: «مَا مَنَعَكُمَا أَنْ تُصَلِّيَا مَعَنَا؟» فَقَالَا: يَا رَسُولَ اللهِ، صَلَّيْنَا فِي رِحَالِنَا، قَالَ: «فَلَا تَفْعَلَا، إِذَا صَلَّيْتُمَا فِي رِحَالِكُمَا، ثُمَّ أَتَيْتُمَا النَّاسَ وَهُمْ يُصَلُّونَ، فَصَلِّيَا مَعَهُمْ، فَإِنَّهَا لَكُمَا نَافِلَةٌ» أَوْ قَالَ: «تَطَوُّعٌ».

2104- … Câbir b. Yezid b. el-Esved es-Suvâî babasından, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize Hayf mescidinde sabah namazını kıldırdı. Namazını bitirdikten sonra iki adamın mescidin arka taraflarında oturmakta olduğunu gördü. [Allah Rasulü: ***"O iki adamı yanıma getirin,"*** dedi.][423] O iki adam, yanına getirildiğinde tir tir titriyordu. Allah Rasulü: ***"Bizimle birlikte namaz kılmanızı engelleyen nedir?"*** diye sordu. Onlar: "Ey Allah'ın Rasulü! Biz kaldığımız yerde namazımızı kılıp geldik," dediler. Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Hayır, böyle yapmayın. Kaldığınız yerde namazınızı kıldıktan sonra insanların yanına geldiğinizde, insanlar namaz kılıyorlarsa, siz de onlarla birlikte namaz kılın. Çünkü kılacağınız bu namaz sizin için bir nafile yahut tatavvu olur."***[424]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu rivayetler doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve: Kişi evinde herhangi bir farz namazı kılar, sonra da mescide gelip cemaati namaz kılarken görecek olursa, onlarla birlikte o da o namazı kılar, demiştir.

Bu hususta başkaları da onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Son-

422 Müslim, Mesacid, 238; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, hadis no: 932.
423 Köşeli parantez içindeki ibare Nesâî, İmamet, 54'ten alınmıştır. (Çeviren).
424 Ebu Davud, Salât, 56; Tirmizî, Salât, 49; Nesâî, İmamet, 54; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 160, 161.

rasında tatavvu (nafile) kılmanın caiz olduğu her namazı dediğimiz şekilde nafile olmak üzere imamla birlikte kılmasında bir sakınca yoktur. Akşam namazı müstesnâdır. Çünkü bunlar akşam namazının tekrar kılınmasını mekruh görürler. Zira yeniden kılınacak olursa, o zaman tatavvu (nafile) olur. Tatavvu ise tek rekât olarak kılınmaz, çift rekâtlar halinde kılınabilir.

Arkasından nafile namaz kılmanın caiz olmadığı her namazın ise imam ile birlikte tekrar kılınmaması gerekir. Çünkü bu durumda o namaz, nafile namaz kılmanın caiz olmadığı bir vakitte nafile olarak kılınmış olur.

Bu hususta da, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in güneş batıncaya kadar ikindi namazından ve güneş doğuncaya kadar sabah namazından sonra namaz kılmayı yasakladığına dair mütevatir olarak gelen rivayetleri delil göstermişlerdir.

Biz bunu senedleriyle birlikte bu kitabımızın bir başka yerinde zikrettik. İşte bu kanaatte olanlara göre, bu, bu bölümün ilk kısmında nakletmiş olduğumuz rivayetleri nesh etmektedir.

Bu kanaatte olanlar şunları da söylerler: Önceki hadislerin bazılarında Allah Rasulü'nün: ***"Bu namazı (imamla birlikte yeniden) kılın. Çünkü bu da sizin için bir nafile olur,"*** yahut ***"tatavvu olur"*** dediği açıklanmakla birlikte, o diğer rivayetlerde tatavvuda bulunmayı (nafile namaz kılmayı) yasaklamıştır. Bu rivayetlerin hükmünün uygulanması üzerinde ittifak bulunduğuna göre, bunlar da sözü geçen diğer rivayetlerde (yasaklanan) tatavvuun kapsamına girerler. O halde bunlar daha önce geçen ve buna muhalif olan rivayetleri nesh ederler.

Cemaatle namazı tekrar "kılmanın söz konusu edildiği bu rivayetlerin bir kısmında ise, ***"O sizin için tatavvu olur,"*** ifadesini kullanmamıştır. Bunun da ***"O sizin için tatavvu olur,"*** şeklinde yaptığı açıklama ile aynı anlama gelme ihtimali vardır.

Bu sözün, farz bir namazı iki defa kıldıkları, her ikisinin de farz olduğu -sonradan bu şekilde yapmalarının yasaklandığı- bir zamanda olması ihtimali de vardır.

Durum her ne olursa olsun, sözünü ettiğimiz hadisler bu şekilde bir uygulamayı nesh etmiştir.

Öğle ve yatsı namazları dışında herhangi bir namazın tekrar kılınama-

yacağını söyleyenler arasında Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de vardır.

Bu hususta mütekaddimûndan bir topluluktan da rivayet gelmiştir:

٢١٠٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ حَبِيبٍ، عَنْ نَاعِمِ بْنِ أُجَيْلٍ مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَ: كُنْتُ أَدْخُلُ الْمَسْجِدَ لِصَلَاةِ الْمَغْرِبِ، فَأَرَى رِجَالًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، جُلُوسًا فِي آخِرِ الْمَسْجِدِ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ فِيهِ، قَدْ صَلَّوْا فِي بُيُوتِهِمْ.

2105- … Ümmü Seleme'nin azadlısı Nâim b. Uceyl şöyle demiştir: Akşam namazını kılmak üzere mescide giriyordum. Cemaat mescitte namaz kılarken, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bazılarının mescidin arka taraflarında oturduklarını görüyordum. Bunlar evlerinde namazlarını kılıp gelmiş kimselerdi.

***

İşte bunlar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabındandılar, ancak mescidde akşam namazını kılmıyorlardı. Çünkü bu namazı evlerinde kılmış bulunuyorlardı. Diğer sahabiler ise onların bu hareketlerini olumsuz bulup onlara tepki göstermiyordu.

İşte bu, bize göre, daha önce Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in söylemiş olduğu sözlerin nesh edildiğine bir delildir. Çünkü onların tamamının, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in böyle bir sözünü bilmemiş olması ve buna muhalif davranması düşünülemez. Ancak onların böyle yapmaları, Allah Rasulü'nün bu doğrultudaki sözünün nesh edildiğine dair bir bilginin sabit olmasından dolayı idi.

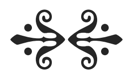
Yine bu hususta İbn Ömer ve başkalarından da rivayet gelmiştir:

٢١٠٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ: إِنْ صَلَّيْتَ فِي أَهْلِكَ ثُمَّ أَدْرَكْتَ الصَّلَاةَ، فَصَلِّهَا إِلَّا الصُّبْحَ وَالْمَغْرِبَ، فَإِنَّهُمَا لَا يُعَادَانِ فِي يَوْمٍ.

2106- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım, İbn Cüreyc'den tahdis etti. İbn Cüreyc dedi ki: Bana Nâfi', İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdi: Eğer evinde namaz kılar sonra da (mescide gelip) namaza yetişecek olursan, o namazı (cemaatle) kıl. Sabah ile akşam müstesnâ. Çünkü bu iki namaz, bir günde iki defa kılınamaz.[425]

٢١٠٧- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يُعَادَ الْمَغْرِبُ إِلَّا أَنْ يَخْشَى رَجُلٌ سُلْطَانًا، فَيُصَلِّيَهَا، ثُمَّ يَشْفَعَ بِرَكْعَةٍ.

2107- … Mugîre'den, onun İbrahim'den rivayet ettiğine göre, o, akşam namazının tekrar kılınmasını hoş görmezdi. Ancak bir kimsenin yöneticiden korkması hali müstesnâdır. Bu takdirde o, namazı (cemaatle) kılar. Sonra da tek bir rekât kılarak (akşam namazı tek olduğundan onu) çift yapar.[426]

425 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 277.
426 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 277.

٥١- بَابُ الرَّجُلِ يَدْخُلُ الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ هَلْ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَرْكَعَ أَمْ لَا؟

51- KİŞİNİN, CUMA GÜNÜ MESCİDE GİRDİĞİNDE İMAM HUTBE OKUYORSA NAMAZ KILMASI GEREKİR Mİ, GEREKMEZ Mİ?

٢١٠٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: جَاءَ سُلَيْكٌ الْغَطَفَانِيُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَقَعَدَ سُلَيْكٌ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ: «أَرَكَعْتَ رَكْعَتَيْنِ» قَالَ: لَا، قَالَ: «قُمْ فَارْكَعْهُمَا».

2108- … Ebu'z-Zübeyr'den, o Câbir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Cuma günü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* minber üzerinde iken Gatafanlı Süleyk geldi ve namaz kılmadan oturdu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"İki rekât namaz kıldın mı?"*** diye sordu. Süleyk: "Hayır," dedi. Allah Rasulü: ***"Kalk ve o iki rekât namazı kıl!"*** dedi.[427]

---

427 Buhârî, Cum'a, 32; Müslim, Cum'a, 54, 55, 58, 59; Ebu Davud, Salât, 231; Tirmizî, Cum'a, 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 297, 389.

٢١٠٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2109- … Ebu'z-Zübeyr'den, onun Câbir'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Cuma günü hutbe okurken bir adam mescide girdi, sonra hadisi aynen zikretti.[428]

٢١١٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو ابْنُ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2110- … İbn Cüreyc dedi ki: Bana Amr b. Dinar'ın haber verdiğine göre, o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi diyerek hadisi aynen zikretti.

٢١١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِشْكَابَ الْكُوفِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُعَاوِيَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ سُلَيْكٌ الْغَطَفَانِيُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ، فَجَلَسَ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ، فَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ لْيَجْلِسْ».

2111- … el-A'meş'den, o Ebu Süfyan'dan, o Câbir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Cuma günü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe verirken Süleyk el-Gatafânî gelip oturdu. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Cuma günü imam hutbe okurken biriniz (camiye) gelecek olursa, kısa iki rekât namaz kılsın, sonra otursun,"*** buyurdu.[429]

٢١١٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، قَالَ:

428 2108 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
429 2108 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ يَذْكُرُ حَدِيثَ سُلَيْكٍ الْغَطَفَانِيِّ ثُمَّ سَمِعْتُ أَبَا سُفْيَانَ بَعْدَ ذَلِكَ يَقُولُ: سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ: جَاءَ سُلَيْكٌ الْغَطَفَانِيُّ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قُمْ يَا سُلَيْكُ، فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، تَجَوَّزْ فِيهِمَا» ثُمَّ قَالَ: «إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ، فَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، يَتَجَوَّزْ فِيهِمَا».

2112- … Bize el-A'meş tahdis edip dedi ki: Ben Ebu Salih'i, Süleyk el-Gatafânî'nin hadisini zikrederken dinledim. Bundan sonra da Ebu Süfyan'ı şöyle derken dinledim: Câbir'i şöyle derken dinledim: Süleyk el-Gatafânî, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir Cuma günü hutbe okurken geldi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Ey Süleyk! Kalk ve kısa iki rekât namaz kıl. O iki rekâtı kısa tut!"*** dedi. Sonra şunları ekledi: ***"Sizden biriniz, imam hutbe okurken gelecek olursa, uzatmayıp kısa tutacağı iki rekât namaz kılsın."***

٢١١٣- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عِيسَى، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سُلَيْكِ بْنِ هُدْيَةَ الْغَطَفَانِيِّ أَنَّهُ جَاءَ وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ لَهُ: «أَرَكَعْتَ رَكْعَتَيْنِ؟» قَالَ: لَا، قَالَ: «صَلِّ رَكْعَتَيْنِ وَتَجَوَّزْ فِيهِمَا».

2113- … Bize Hişam b. Hassan, el-Hasen'den tahdis etti: Onun Süleyk b. Hudye el-Gatafanî'den rivayet ettiğine göre, o, Rasulullah Cuma günü minber üzerinde hutbe verirken (mescide) geldi. Allah Rasulü ona: ***"İki rekât namaz kıldın mı?"*** diye sordu. Süleyk: "Hayır," deyince; ***"İki rekât namaz kıl ve onları kısa tut!"*** dedi.

٢١١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ هِشَامٍ الرُّعَيْنِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ عِجْلَانَ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى

الْمِنْبَرِ، فَنَادَاهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَمَا زَالَ يَقُولُ: «اُدْنُ» حَتَّى دَنَا، فَأَمَرَهُ، فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ وَعَلَيْهِ خِرْقَةٌ خَلَقٍ، ثُمَّ صَنَعَ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الثَّانِيَةِ، فَأَمَرَهُ بِمِثْلِ ذَلِكَ، ثُمَّ صَنَعَ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الْجُمُعَةِ الثَّالِثَةِ، فَأَمَرَهُ بِمِثْلِ ذَلِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلنَّاسِ: «تَصَدَّقُوا» فَأَلْقَوْا الثِّيَابَ، فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَخْذِ ثَوْبَيْنِ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ أَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَتَصَدَّقُوا، فَأَلْقَى الرَّجُلُ أَحَدَ ثَوْبَيْهِ، فَغَضِبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ أَمَرَهُ أَنْ يَأْخُذَ ثَوْبَهُ.

2114- … Ebu Said'den rivayete göre, bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* minberde iken mescide girdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona yaklaşmasını söyledi. Nihayet yanına yaklaşınca, ona emir verdi, o da oturmadan önce iki rekât namaz kıldı. Üzerinde oldukça eskimiş, yıpranmış bir elbise vardı. Bir sonraki Cuma da aynısını yaptı, yine ona aynı emri verdi. Arkasından diğer Cuma yine aynı işi yaptı, yine ona aynı şekilde emretti.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara: ***"Tasadduk edin!"*** deyince, onlar da (sadaka olarak) elbise verdiler. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona iki elbise almasını emretti.

Bundan sonra insanlara yine tasadduk etmelerini emretti. O adam (aldığı) iki elbiseden birisini (sadaka olarak) verdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bundan dolayı kızdı. Sonra da ona verdiği elbiseyi geri almasını emretti.[430]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, Cuma günü imam hutbe okurken mescide giren kimsenin kısa tutacağı iki rekât namaz kılması gerektiği kanaatini benimsemiş ve bu hususta bu rivayetleri delil olarak göstermiştir.

Ancak bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek, kişinin imam hutbe okurken namaz kılmayıp oturması gerektiğini söylemişlerdir.

Bu hususta bunların lehine olan delillerden birisi de şudur: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Süleyk'e bu şekilde emir verip hutbesini kesmek ile

430 Tirmizî, Cum'a, 15; İbn Mâce, İkamet, 87.

insanlara mescide girdikleri vakit nasıl yapmaları gerektiğini öğretmek istemiş, sonra da yeniden hutbeye başlamış olabilir.

Hutbesine kaldığı yerden devam etmiş olması da mümkündür. Bu ise, namazda konuşma nesh edilmeden önce idi. Bundan sonra namazda konuşmak nesh edildi. Aynı şekilde hutbede de nesh edilmiş oldu.

Diğer taraftan onun bu hususta vermiş olduğu emrin, birinci görüş sahiplerinin dediği gibi olması ihtimali de vardır. O takdirde bu, gereğince amel edilen bir sünnet olur.

Bundan dolayı biz de acaba buna muhalif bir rivayet gelmiş midir diye baktık ve şunu gördük:

٢١١٥- بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ صَالِحٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي الزَّاهِرِيَّةِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْن بُسْرٍ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا إِلَى جَنْبِهِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ: جَاءَ رَجُلٌ يَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اِجْلِسْ فَقَدْ آذَيْتَ وَآنَيْتَ» قَالَ أَبُو الزَّاهِرِيَّةِ: وَكُنَّا نَتَحَدَّثُ حَتَّى يَخْرُجَ الْإِمَامُ.

2115- Bize Bahr b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb tahdis edip dedi ki: Ben Muaviye b. Salih'i, Ebu'z-Zâhiriyye yoluyla Abdullah b. Büsr'den tahdis ederken dinledim. (Ebu'z-Zâhiriyye) dedi ki: Cuma günü Abdullah b. Büsr'ün yanında oturuyordum. Şöyle dedi: Bir Cuma günü bir adam insanların omuzlarının üzerinden geçerek geldi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Otur! Çünkü sen hem geç kaldın, hem de insanları rahatsız ediyorsun,"*** dedi.

Ebu'z-Zâhiriyye dedi ki: Bizler imam (hutbeye) çıkıncaya kadar konuşmaya devam ederdik.[431]

***

Görüldüğü gibi, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu adama oturmayı emrettiği halde, namaz kılmasını emretmemiştir. Bu ise, birinci bölümde

431 Ebu Davud, Salât, 232; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 188, 190.

rivayet ettiğimiz Süleyk hadisi ile Ebu Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadise muhaliftir. Bu da, hutbe esnasında bir kısım fiillerin mübah sayıldığına ve bu fiillerin nehyedilmeden önceki durum hakkında olduğuna delil teşkil etmektedir. Nitekim Süleyk hadisinde: "İnsanlar elbiselerini (sadaka olarak) verdiler," denilmektedir.

Müslümanların icma ile kabul ettiklerine göre ise, imam hutbe okurken kişinin üzerindeki elbiseyi çıkarması mekruhtur. İmam hutbe okurken yerdeki çakıl taşlarına dokunmak dahi mekruhtur. İmam hutbe okurken kişinin arkadaşına: "Dinle," demesi de aynı şekilde mekruhtur.

İşte bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Süleyk'e ve ona sadakada bulunmalarını emrettiği adam(lar)a vermiş olduğu bu emirlerin, bu hususta hükmün, daha sonra verilen hükümden farklı olduğu bir durumda olduğunu göstermektedir.

Cuma günü imam hutbe okurken arkadaşına: "Dinle," diyen kimsenin lağv etmiş olacağına dair Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen rivayetler tevatür derecesindedir:

٢١١٦- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ أَنْصِتْ، وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ».

2116- … İbnu'l-Müseyyeb'den, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"İmam hutbe okurken arkadaşına 'dinle!' diyecek olursan, lağv etmiş (boş bir söz söylemiş) olursun."***[432]

٢١١٧- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَعْنٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2117- … İbn Cüreyc'den, o İbn Şihab'dan hadisi senediyle aynen zikretti.

432 Buhârî, Cum'a, 36; Müslim, Cum'a, 12; Ebu Davud, Salât, 229; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 244, 272.

٢١١٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ قَارِظٍ، وَعَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُمَا حَدَّثَاهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: «إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ أَنْصِتْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَدْ لَغَوْتَ».

2118- … İbn Şihab dedi ki: Bana Ömer b. Abdülaziz, İbrahim b. Abdullah b. Kârız ile İbnu'l-Museyyeb'den haber verdi. İkisi ona Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis etti. Ebu Hureyre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir: ***"Cuma gününde imam hutbe okurken arkadaşına 'dinle!' diyecek olursan, lağv etmiş (boş bir söz söylemiş) olursun."***[433]

***

İmam hutbe okurken kişinin arkadaşına "dinle!" demesi lağv (boş bir söz) olduğuna göre, imamın birisine: "Kalk ve namaz kıl," demesi de aynı şekilde lağv olur.

Bununla, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Süleyk'e sözü geçen emri verdiği zamandaki bu hususa dair hükmün, böyle bir sözün lağv olarak değerlendirildiği zamandaki hükümden farklı olduğu sabit olmaktadır.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de benzeri bir durum hakkında şu rivayetler nakledilmiştir:

٢١١٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَا: ثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ حَرْبِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ أَنَّهُ قَالَ: جَلَسَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ عَلَى الْمِنْبَرِ يَخْطُبُ النَّاسَ، فَتَلَا آيَةً، وَإِلَى جَنْبِي أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أُبَيُّ، مَتَى نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ؟ فَأَبَى أَنْ يُكَلِّمَنِي حَتَّى إِذَا نَزَلَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمِنْبَرِ، قَالَ: مَا لَكَ مِنْ جُمُعَتِكَ إِلَّا مَا لَغَوْتَ، ثُمَّ انْصَرَفَ رَسُولُ

433 2116 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجِئْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقُلْتَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّكَ تَلَوْتَ آيَةً وَإِلَى جَنْبِي أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ، فَسَأَلْتُهُ مَتَى نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ؟ فَأَبَى أَنْ يُكَلِّمَنِي، حَتَّى إِذَا نَزَلْتَ زَعَمَ أَنَّهُ لَيْسَ لِي مِنْ جُمُعَتِي إِلَّا مَا لَغَوْتُ، قَالَ: «صَدَقَ، إِذَا سَمِعْتَ إِمَامَكَ يَتَكَلَّمُ، فَأَنْصِتْ حَتَّى يَنْصَرِفَ».

2119- ... Harb b. Kays'dan, o Ebu'd-Derdâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Cuma günü insanlara hutbe vermek üzere minbere çıktı. Bir âyet okudu. Yanımda Übey b. Ka'b vardı. Ben ona: Ey Übey! Bu âyet ne zaman nâzil oldu? diye sordum. O benimle konuşmadı. Rasulullah minberden inince: Cumadan elinde, lağv etmenin dışında bir şeyin kalmadı, dedi.

Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ayrılıp gitti. Ben de onun yanına gidip ona durumu haber verdim. Ey Allah'ın Rasulü! Sen bir âyet okudun, yanımda Übey b. Ka'b vardı. Ona: Bu âyet ne zaman nâzil oldu? diye sordum, benimle konuşmak istemedi. Sen minberden indikten sonra Cumadan lağv etmemin dışında elime bir şey geçmediğini iddia etti, dedim. Allah Rasulü: ***"Doğru söylemiş. İmamının konuşmakta olduğunu işittiğinde, konuşmasını bitirinceye kadar onu dinle,"*** dedi.[434]

٢١٢٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَرَأَ سُورَةً، فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ لِأُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ: مَتَى نَزَلَتْ هَذِهِ السُّورَةُ؟ فَأَعْرَضَ عَنْهُ، فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاتَهُ قَالَ أُبَيٌّ لِأَبِي ذَرٍّ: مَا لَك مِنْ صَلَاتِك إِلَّا مَا لَغَوْتَ، فَدَخَلَ أَبُو ذَرٍّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ بِذَلِكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَدَقَ أُبَيٌّ».

2120- ... Ebu Seleme'den, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan ri-

434 İbn Mâce, İkamet, 86; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 143, 198.

vayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Cuma günü hutbe verirken bir sure okudu. Ebu Zerr, Übey b. Ka'b'a: Bu sure ne zaman nâzil oldu? diye sordu. Übey b. Ka'b ona cevap vermedi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazını bitirince, Übey, Ebu Zerr'e: Namazında lağv etmenin dışında, senin eline bir şey geçmedi, dedi. Daha sonra Ebu Zerr Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girdi ve ona durumu haber verdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Übey doğru söyledi,"*** dedi.

***

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe esnasında hutbenin dinlenilmesini emretti. Bu hususta hutbenin hükmünü, namazın hükmü gibi kıldı ve hutbe sırasında konuşmayı lağv olarak değerlendirdi.

Böylelikle hutbe esnasında namaz kılmanın mekruh olduğu sabit olmaktadır. İmam hutbeyi sürdürdüğü sürece insanların konuşması yasaklandığına göre, imamın kendisinin de hutbe verirken, hutbenin dışında herhangi bir söz söylemesi yasaklanmış demektir.

Nitekim imama uyanların namazda konuşmalarının yasaklandığını gördüğümüz gibi, imamın da bu durumda olduğunu, imam olmayana yasak olanın, imam olana da yasak olduğunu görüyoruz.

Aynı şekilde imam olmayan kimseye hutbe esnasında konuşmak yasaklandığı gibi, imamın kendisine de hutbe esnasında hutbenin dışında söz söylemesi yasaklanmış olmaktadır.

Yine bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şu rivayet nakledilmiştir:

٢١٢١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْبَاغَنْدِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْمُغِيرَةِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ قَرْثَعٍ، عَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَتَدْرُونَ مَا الْجُمُعَةُ؟» قُلْتُ: اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، ثُمَّ قَالَ: «أَتَدْرُونَ مَا الْجُمُعَةُ» قُلْتُ فِي الثَّالِثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ: هُوَ الْيَوْمُ الَّذِي جُمِعَ فِيهِ أَبُوكَ. قَالَ: «لَا، وَلَكِنْ أُخْبِرُكَ. عَنِ الْجُمُعَةِ، مَا مِنْ أَحَدٍ يَتَطَهَّرُ، ثُمَّ يَمْشِي إِلَى الْجُمُعَةِ،

ثُمَّ يُنْصِتُ حَتَّى يَقْضِيَ الْإِمَامُ صَلَاتَهُ، إِلَّا كَانَ لَهُ كَفَّارَةُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الَّتِي قَبْلَهَا مَا اجْتَنَبَ الْمَقْتَلَةَ».

2121- … Selman *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Cuma nedir bilir misiniz?"*** diye sordu. Ben: Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dedim. Sonra: ***"Cuma nedir bilir misiniz?"*** diye sordu. Ben, üçüncüsünde yahut dördüncüsünde, o gün kendisinde senin babanın bir araya getirildiği gündür, dedim. Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Hayır! Ama ben sana Cuma hakkında haber vereyim: Bir kimse abdest alır, cumaya gitmek üzere yola çıkar, sonra imam namazını bitirinceye kadar onu dinleyecek olursa, bu mutlaka, kendisi ile ondan önceki Cuma arasındakiler (günahları) için, helâk edici olan (büyük günah)lardan kaçındığı sürece, ona bir keffaret olur."***[435]

٢١٢٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ أَبِي مَعْشَرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ. ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2122- … Mugîre'den, o Ebu Ma'şer'den, o İbrahim'den deyip sonra senediyle aynı hadisi zikretti.

٢١٢٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّهُمَا حَدَّثَاهُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ اِغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاسْتَنَّ، وَمَسَّ مِنْ طِيبٍ إِنْ كَانَ عِنْدَهُ، وَلَبِسَ مِنْ أَحْسَنِ ثِيَابِهِ، ثُمَّ خَرَجَ حَتَّى يَأْتِيَ الْمَسْجِدَ، فَلَمْ يَتَخَطَّ رِقَابَ النَّاسِ، ثُمَّ رَكَعَ مَا شَاءَ اللّٰهُ أَنْ يَرْكَعَ، وَأَنْصَتَ حَتَّى إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ، كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الَّتِي قَبْلَهَا».

2123- … Ebu Said el-Hudrî ve Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Kim, Cuma günü gusleder, dişlerini misvaklayıp temizler, yanında varsa koku***

435 Buna yakın olarak; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 429, 430.

sürünür, en güzel elbiselerini giyer, sonra da çıkıp mescide gelir, insanların omuzları üstünden geçmez, Allah'ın dilediği kadar namaz kılar, imam hutbeye çıkınca da hutbeyi dinlerse, bu, o Cuma ile kendisinden önceki Cuma arasındaki (küçük günah)lara keffaret olur."[436]

٢١٢٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَأَبِي سَعِيدٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

2124- ... Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh* ile Ebu Said'den, ikisi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den buna yakın olarak hadisi rivayet etti.

٢١٢٥- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُنْقِذٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ اِغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، ثُمَّ مَسَّ مِنْ طِيبِ امْرَأَتِهِ، وَلَبِسَ أَصْلَحَ ثِيَابِهِ، وَلَمْ يَتَخَطَّ رِقَابَ النَّاسِ، وَلَمْ يَلْغُ عِنْدَ الْمَوْعِظَةِ كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا بَيْنَهُمَا».

2125- ... Amr b. Şuayb'dan, o babasından, o dedesi Abdullah b. Amr'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: ***"Kim, Cuma günü gusleder, sonra hanımının kokusundan sürünür ve en güzel elbisesini giyer, insanların omuzları üzerinden geçmez, hutbe esnasında lağv etmez (boş konuşmaz) ise, bu, iki Cuma arasındaki (küçük günah)lara keffaret olur."***[437]

٢١٢٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مِسْهَرٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْحَارِثِ الذِّمَارِيِّ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنْعَانِيِّ، عَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ غَسَّلَ وَاغْتَسَلَ وَغَدَا وَابْتَكَرَ، وَدَنَا مِنَ الْإِمَامِ فَأَنْصَتَ، وَلَمْ يَلْغُ، كَانَ لَهُ مَكَانَ كُلِّ خُطْوَةٍ عَمَلُ سَنَةٍ، صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا».

436 Ebu Davud, Taharet, 127.
437 2123 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

2126- … Ebu'l-Eş'as es-San'ânî'den, o Evs b. Evs'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kim (azalarını) yıkar ve yıkanır, sabahleyin (öğleden önce) erkenden gider, imama yakın durup hutbeyi dinler ve lağv etmez (boş konuşmaz) ise, her bir adımına karşılık ona orucuyla, namazıyla bir yıllık amel yazılır."***[438]

٢١٢٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عِيسَى، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْحَارِثِ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

2127- … Abdullah b. İsa'dan, o Yahya b. el-Hâris'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٢١٢٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أُبَيٌّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ وَدِيعَةَ، عَنْ سَلْمَانَ الْخَيْرِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَأَنْ يَغْتَسِلَ الرَّجُلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَتَطَهَّرَ بِمَا اسْتَطَاعَ مِنْ طُهْرٍ، ثُمَّ ادَّهَنَ مِنْ دُهْنٍ أَوْ مَسَّ مِنْ طِيبِ بَيْتِهِ، ثُمَّ رَاحَ، فَلَمْ يُفَرِّقْ بَيْنَ اثْنَيْنِ، وَصَلَّى مَا كَتَبَ اللهُ لَهُ، ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى».

2128- … Ubeydullah b. Vedîa'dan, onun Selman el-Hayr'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Bir kimse, Cuma günü gusledip gücünün yettiği kadarıyla temizlenir, sonra bir yağ ya da evindeki kokudan sürünür, sonra (mescide) gider, iki kişiyi birbirinden ayırma(dan oturur)sa ve Allah'ın ona yazdığı kadarıyla namaz kılar, sonra imam konuşunca onu dinlerse, kendisi ile diğer Cuma arasındaki (küçük günahları) bağışlanır."***[439]

***

Yine bu rivayetlerde de kişiye, imam konuştuğunda (hutbede iken) dinlemesi emredilmektedir. Bu da, imamın konuşması halinde namaz kılmanın söz konusu olmayacağına delildir.

438 Ebu Davud, Taharet, 127; Tirmizî, Cum'a, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 209.
439 Buhârî, Cum'a, 6, 19; Nesâî, Hac, 42; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 438, 440.

İşte nakledilmiş rivayetlerin ihtiva ettiği anlamların sahih bir şekilde anlaşılması yoluyla bu husustaki hüküm böyledir.

Nazar (aklî delil ve kıyas) bakımından konuyu ele alacak olursak; ilim adamlarının şu hususta ihtilaf etmediklerini görüyoruz: İmam hutbe vermeden önce mescidde bulunan kimse, imamın hutbeye başlaması halinde namaz kılamaz hale gelir ve bundan dolayı artık o namaz kılamayacak bir vakte girmiş olur.

Buna göre kıyas, imam hutbe verirken mescide giren kimsenin de, bu şekilde namaz kılamayacak bir durumda olmasını, dolayısıyla namaz kılamamasını gerektirir.

Bizler ittifakla kabul edilmiş esasın şu olduğunu da gördük: Namaz kılmanın men edildiği vakitlerde, bu vakitten önce mescidde bulunan kimse ile bu vakitte mescide giren kimse arasında, namaz kılamamaları bakımından bir fark yoktur.

Hutbe de, hutbeden önce mescidde bulunan kimselerin namaz kılmalarını engelleyici bir sebep olduğuna göre, imam hutbeye başladıktan sonra mescide giren kimselerin de namaza başlamalarını aynı şekilde engelleyicidir.

İşte bu hususta uygun nazar (kıyas) budur. Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bu hususta mütekaddimûn (önceki ilim adamlarından) bir topluluktan da bazı rivayetler nakledilmiştir:

٢١٢٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ تَوْبَةَ الْعَنْبَرِيِّ قَالَ: قَالَ الشَّعْبِيُّ: أَرَأَيْتَ الْحَسَنَ حِينَ يَجِيءُ، وَقَدْ خَرَجَ الْإِمَامُ فَيُصَلِّي، عَمَّنْ أَخَذَ هَذَا؟ لَقَدْ رَأَيْتُ شُرَيْحًا إِذَا جَاءَ، وَقَدْ خَرَجَ الْإِمَامُ لَمْ يُصَلِّ.

2129- … Tevbe el-Anberî dedi ki: eş-Şa'bî dedi ki: el-Hasen (mescide) geldiğinde imam da (hutbeye) çıkmış ise, namaz kılmayı sence kimden almış (öğrenmiş) olabilir? Çünkü ben Şureyh'in, mescide geldiği takdirde imam (hutbeye) çıkmış ise, namaz kılmadığını gördüm.

٢١٣٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، فِي الرَّجُلِ يَدْخُلُ الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ، قَالَ: يَجْلِسُ، وَلَا يُسَبِّحُ، أَيْ: لَا يُصَلِّي.

2130- … Ukayl, İbn Şihab'dan, onun Cuma günü imam hutbe okurken mescide giren adam hakkında: "Oturur ve tesbih etmez yani namaz kılmaz," dediğini rivayet etmiştir.

٢١٣١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ أَنَّ أَبَا قِلَابَةَ جَاءَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ، فَجَلَسَ وَلَمْ يُصَلِّ.

2131- … Halid el-Hazzâ'dan rivayete göre, Ebu Kılâbe Cuma günü imam hutbe okurken gelmiş ve namaz kılmayıp oturmuştur.

٢١٣٢- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَهْمِيُّ، قَالَ: أَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنِ ابْنِ هُبَيْرَةَ، عَنْ أَبِي الْمُصْعَبِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: الصَّلَاةُ وَالْإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ مَعْصِيَةٌ.

2132- … Ukbe b. Âmir dedi ki: İmam minber üzerinde iken namaz kılmak bir masiyettir.

٢١٣٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ثَعْلَبَةُ بْنُ أَبِي مَالِكٍ الْقُرَظِيِّ، أَنَّ جُلُوسَ الْإِمَامِ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقْطَعُ الصَّلَاةَ، وَكَلَامَهُ يَقْطَعُ الْكَلَامَ وَ قَالَ: إِنَّهُمْ كَانُوا يَتَحَدَّثُونَ حِينَ يَجْلِسُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى الْمِنْبَرِ حَتَّى يَسْكُتَ الْمُؤَذِّنُ، فَإِذَا قَامَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى الْمِنْبَرِ، لَمْ يَتَكَلَّمْ أَحَدٌ حَتَّى يَقْضِيَ خُطْبَتَيْهِ كِلْتَيْهِمَا، ثُمَّ إِذَا نَزَلَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ الْمِنْبَرِ وَقَضَى خُطْبَتَيْهِ، تَكَلَّمُوا.

2133- ... İbn Şihab dedi ki: Sa'lebe b. Ebi Mâlik el-Kurazî'nin bana haber

verdiğine göre, imamın minber üzerinde oturması, namaz kılma işini bitirir. Konuşmaya başlaması ise, konuşmayı bitirir. Ayrıca (Sa'lebe) dedi ki: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* minbere oturduğu vakit müezzin susuncaya kadar onlar (kendi aralarında) konuşurlardı. Ancak Ömer *radıyallahu anh* minber üzerinde ayağa kalktığında, her iki hutbesini bitirinceye kadar hiç kimse konuşmazdı. Ömer *radıyallahu anh* iki hutbesini bitirip minberden indikten sonra insanlar konuşmaya başlardı.

٢١٣٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ الْخَلِيلِ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مِسْهَرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، قَالَ: رَأَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ صَفْوَانَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ الزُّبَيْرِ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ، وَعَلَيْهِ إِزَارٌ وَرِدَاءٌ وَنَعْلَانِ، وَهُوَ مُتَعَمِّمٌ بِعِمَامَةٍ، فَاسْتَلَمَ الرُّكْنَ ثُمَّ قَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ ثُمَّ جَلَسَ وَلَمْ يَرْكَعْ.

2134- … Hişam b. Urve dedi ki: Abdullah b. Safvan'ı Cuma günü mescide girerken gördüm. O esnada Abdullah b. ez-Zübeyr de minberde hutbe veriyordu. Abdullah b. Safvan'ın üzerinde bir izar ve bir ridâ vardı, iki nalin giymişti. Başında da bir sarık vardı. Rüknü istilâm ettikten sonra: "es-Selâmu aleyke ey mü'minlerin emîri! Ve rahmetullahi ve berekâtüh" dedi, sonra da namaz kılmadan oturdu.

٢١٣٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قِيلَ لِعَلْقَمَةَ: أَتَتَكَلَّمُ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ؟ أَوَ قَدْ خَرَجَ الْإِمَامُ؟ قَالَ: لَا، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَقْرَأُ حِزْبِي وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ؟ قَالَ عِيسَى: إِنْ يَضُرَّكَ، وَلَعَلَّكَ أَنْ لَا يَضُرَّكَ.

2135- … Mansur'dan, o İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Alkame'ye: İmam hutbe verirken -yahut imam minbere çıkmışken- konuşur musun? diye soruldu. O: Hayır, dedi.

Bir adam ona: İmam hutbe okurken, ben hizbimi (Kur'an'dan okumayı itiyat haline getirdiğim bölümü) okuyabilir miyim? diye sordu. İsa: Bu sana zarar verir, ancak sana bir zarar vermemesi de umulur, dedi.

٢١٣٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ، قَالَ: ثَنَا عَطَاءٌ، قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ يَكْرَهَانِ الْكَلَامَ إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ.

2136- … Bize Ata tahdis edip dedi ki: İbn Ömer ve İbn Abbas *radıyallahu anhum,* Cuma günü imam (minbere) çıktığında konuşmayı mekruh görürlerdi.

٢١٣٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يُصَلِّيَ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ.

2137- … Mücahid'den rivayete göre, o, imam hutbe verirken namaz kılmayı mekruh görürdü.

***

Bizler bu rivayetler arasında, imamın minbere çıkmasının artık namaz kılmayı sona erdirdiğini, buna karşılık Abdullah b. ez-Zübeyr hutbe verirken, Abdullah b. Safvan'ın gelip namaz kılmadan oturduğunu, Abdullah b. ez-Zübeyr'in de, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından ve onların tabilerinden huzurunda bulunanlardan kimsenin de buna karşı çıkmadığını rivayet etmiş bulunuyoruz.

Diğer taraftan Şureyh'in de böyle yaptığını, eş-Şa'bî'nin de bunu rivayet ettiğini, buna muhalefet edenlere karşı delil olarak getirilen ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen daha önce zikretmiş olduğumuz rivayetlerin de bunu pekiştirdiğini gördük.

Bunun dışında, açıkladığımız şekilde sahih nazar (doğru kıyas) da bu hususta sabit olmuş rivayetleri terk edip başka bir hükme yönelmemeyi gerektirmektedir.

Bir kimse: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Biriniz mescide girdiği takdirde, iki rekât namaz kılmadıkça oturmasın,"*** demiştir, deyip bu hususta şu rivayetleri de zikredebilir:

٢١٣٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، سَمِعَ عَامِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، يُخْبِرُ عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ، فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ».

2138- … Amr b. Süleyman'dan, o Ebu Katade'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Biriniz mescide girdiğinde, oturmadan önce iki rekât namaz kılsın."***[440]

٢١٣٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ، قَالَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنِ ابْنِ الْعَجْلَانِ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2139- … İbnu'l-Aclân'dan, o Âmir b. Abdullah'tan hadisi senediyle aynen zikretti.

٢١٤٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادٍ مِثْلَهُ.

2140- … Bize Malik, Âmir b. Abdullah'tan tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢١٤١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الضَّرِيرُ يَعْنِي إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَبِي زَكَرِيَّا قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2141- … Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o Amr b. Süleym ez-Zurakî'den, o Câbir b. Abdullah'tan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*-den hadisi aynen rivayet etti.

***

"İşte bu, imam hutbe okurken mescide giren kimsenin iki rekât namaz

---

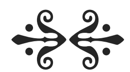
440 Buhârî, Salât, 60; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 69.

kılmadan oturmaması gerektiğine delildir," diyenlere şöyle cevap verilir: Hayır, bu dediğinize bunda bir delil yoktur. Çünkü bu, namazın helal olduğu bir halde mescide giren kimse hakkında söz konusudur. Namaz kılmanın helal olmadığı bir durumda mescide giren kimse hakkında değildir.

Nitekim güneşin batışı yahut doğuşu sırasında ya da namaz kılmanın yasaklanmış olduğu bu vakitlerden herhangi birisinde, mescide giren bir kimsenin de namaz kılmaması gerektiğini ve böyle birisinin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescide girdiği için iki rekât namaz kılmasını emrettiği kimselerden olmadığını görüyoruz. Çünkü Allah Rasulü böyle bir zamanda namaz kılmayı yasaklamıştır.

İşte, imam hutbe okurken mescide giren kimsenin de hükmü bu şekildedir. Böyle birisi de namaz kılamaz. Bu kişi, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine bu emri vermiş olduğu kişilerden değildir.

Sözünü ettiğimiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in emri kapsamına, bu vakit ve hallerden önce mescidde bulunup namaz kılmayı tercih eden kimseler girer ve böyle bir kişi bunu yapabilir. Ancak bu vakitten önce mescidde bulunan bir kimsenin, bu durum ve zamanda namaz kılmasına imkân yoktur. O böyle bir hükmün kapsamına girmez. Açıklamış olduğumuz şekilde, namaz kılmanın yasak olduğu vakitlerin hükmüne dair açıkladıklarımıza kıyasen de, bu kişinin namaz kılma hakkı yoktur.

٥٢- بَابُ الرَّجُلِ يَدْخُلُ الْمَسْجِدَ وَالْإِمَامُ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَلَمْ يَكُنْ رَكَعَ

52- İMAM SABAH NAMAZINDA İKEN, SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİ KILMADAN MESCİDE GİREN KİMSE (SÜNNETİ KILAR MI, KILMAZ MI?)

٢١٤٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ ذَكَرِيَّا بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، فَلَا صَلَاةَ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ».

2142- … Süleyman b. Yesâr'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: ***"Namaz için kamet getirildiğinde, farz namazın dışında namaz yoktur."***[441]

٢١٤٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُصْعَبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، قَالَ أَحْمَدُ الْأَصْبَهَانِيُّ: الصَّوَابُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَجْمَعٍ

441 Buhârî, Ezan, 38; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 63; Tirmizî, Salât, 195; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 331, 455.

الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2143- … Ata b. Yesâr'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı, bazıları bu hadis doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve kişinin, imam sabah namazını kıldırmakta iken mescidde sabahın iki rekât sünnetini kılmasını mekruh görmüştür.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: İki rekâtı imamla birlikte kılamayacağından korkmayacak olursa, saflara karışmadan sünnet olan iki rekâtı kılmasında bir sakınca yoktur, demişlerdir.

Bu kanaate sahip olanların lehine, birinci görüş sahiplerinin aleyhine olan delillerden birisi de şudur: Onların delil gösterdikleri bu hadis, aslı itibariyle Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan gelen bir hadistir, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelmiş değildir. Nitekim hadis hafızları bunu Amr b. Dinar'dan böyle rivayet etmişlerdir:

٢١٤٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الضَّرِيرُ، قَالَ: أَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، وَحَمَّادُ ابْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بِذَلِكَ، وَلَمْ يَرْفَعْهُ.

2144- … Amr b. Dinar'dan, o Ata b. Yesar'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan hadisi böylece rivayet etmiştir. Ancak o, merfu olarak (Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den) rivayet etmemiştir.

***

Bu durumda bu hadis, asıl itibariyle Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den değil, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan gelmiş olmaktadır.

Diğer taraftan bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir topluluk, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'a muhalif rivayet nak-

letmiştir. Bu bölümün sonlarında, yüce Allah'ın izni ile bu konuda onlardan gelmiş olan rivayetlerden bahsedeceğiz.

٢١٤٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَيَّاشِ بْنِ عَبَّاسٍ الْقِتْبَانِيِّ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، فَلَا صَلَاةَ إِلَّا الَّتِي أُقِيمَتْ لَهَا».

2145- … Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: ***"Namaz için kamet getirildiğinde, kendisi için kamet getirilmiş olan namaz dışında namaz olmaz."***

***

Buradaki nehiy ile namaz kılmakta olduğu aynı yerde başka namaz kılmayı kastetmiş olması mümkündür. Çünkü bu durumda o, farz namazı tatavvu (nafile) ile bitiştirmiş olur. Nehiy bundan dolayı yapılmış demektir. Yoksa mescidin arka taraflarında namaz kılınmaması için değildir. (Nafilesini bitirdikten) sonra o namazı kılan kişi, o yerden ayrılır, saflara katılır ve farz namaza uyar.

Yine birinci görüş sahiplerinin gösterdikleri deliller arasında şu rivayet de vardır:

٢١٤٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ مَالِكِ ابْنِ بُحَيْنَةَ أَنَّهُ قَالَ: أُقِيمَتْ صَلَاةُ الْفَجْرِ، فَأَتَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَجُلٍ يُصَلِّي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ، فَقَامَ عَلَيْهِ وَلَاثَ بِهِ النَّاسُ فَقَالَ: «أَتُصَلِّيهَا أَرْبَعًا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ».

2146- … Hafs b. Âsım'dan, o Mâlik b. Buhayne'den, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Sabah namazı için kamet getirildi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rekâtını kılmakta olan bir adamın yanına gitti. Onun başucunda durdu ve diğer insanlar da onun etrafında toplandı. Allah Rasulü üç defa: ***"Sen bu namazı dört rekât olarak mı kılacaksın?"*** dedi.[442]

442 Buhârî, Ezan, 38; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 65, 66; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 345.

٢١٤٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدٍ. فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ: وَلَاثَ بِهِ النَّاسُ.

2147- … Bize Şu'be, Sa'd'dan tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak: "İnsanlar da etrafında toplandı," demedi.

٢١٤٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ: ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

2148- … Bize Şu'be tahdis etti, hadisi senediyle buna yakın olarak zikretti. Ancak "üç defa" demedi.

***

Diğer görüş sahiplerinin lehine ve bu görüş sahiplerinin aleyhine olarak şu söylenebilir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onun bu şekilde namaz kılmasından hoşlanmayışı, (sünnet olan) iki rekâtı kıldıktan sonra, onları ileri geçmeden yahut konuşmadan sabah namazının farzına eklemiş olmasından dolayı olabilir.

Eğer o sözlerini, o kişiye bundan dolayı söylemiş ise, şüphesiz ki bu, her iki grubun üzerinde ittifak ettikleri (bu şekildeki anlamının hükmü hakkında ihtilâf etmedikleri) bir hadistir.

Bundan dolayı bu konuda bu kabilden bir şeye delil teşkil eden bir rivayetin gelip gelmediğini incelemek istedik ve şunu gördük:

٢١٤٩- إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِعَبْدِ اللهِ بْنِ مَالِكِ بْنِ بُحَيْنَةَ، وَهُوَ مُنْتَصِبٌ أَيْ قَائِمٌ يُصَلِّي ثَمَّةَ بَيْنَ يَدَيْ نِدَاءِ الصُّبْحِ فَقَالَ: «لَا تَجْعَلُوا هَذِهِ الصَّلَاةَ كَصَلَاةِ قَبْلَ الظُّهْرِ وَبَعْدَهَا وَاجْعَلُوا بَيْنَهُمَا فَصْلًا».

2149- … Bize Yahya b. Ebi Kesir'in, Muhammed b. Abdurrahman'dan

tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Abdullah b. Malik b. Buhayne'nin yanından geçti. Abdullah o sırada sabah namazının nidâsından (kametinden) önce bir yerde namaz kılıyordu. Allah Rasulü: ***"Siz bu namazı, öğleden önce ve sonra kılınan namaz gibi yapmayın. İkisi (sünneti ve farzı) arasında ara verin,"*** dedi.

***

İşte bu hadis, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in İbn Buhayne'nin hoş görmediği davranışının aynı yerde o namazın sünnetini farzına bitiştirmesi ve ikisinin (sünnet ile farzının) arasını herhangi bir şey ile ayırmaması olduğunu, yoksa o namazı mescidde kılıp bitirdikten sonra safların arasına ilerleyerek farzı cemaat ile birlikte kılması olmadığını açıkça göstermektedir.

Bunun bir benzeri, başka bir hadiste de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilmiştir:

٢١٥٠- حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَشْهَبِ هَوْذَةُ بْنُ خَلِيفَةَ الْبَكْرَاوِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَطَاءِ بْنِ أَبِي الْخُوَارِ، أَنَّ نَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ أَرْسَلَهُ إِلَى السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ يَسْأَلُهُ: مَاذَا سَمِعَ مِنْ مُعَاوِيَةَ فِي الصَّلَاةِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ؟ فَقَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ مُعَاوِيَةَ الْجُمُعَةَ فِي الْمَقْصُورَةِ، فَلَمَّا فَرَغْتُ قُمْتُ لِأَتَطَوَّعَ، فَأَخَذَ بِثَوْبِي فَقَالَ: لَا تَفْعَلْ حَتَّى تَقَدَّمَ أَوْ تُكَلِّمَ، فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُ بِذَلِكَ.

2150- … Ömer b. Ata b. Ebi'l-Huvâr'dan rivayete göre, Nâfi' b. Cubeyr kendisini es-Saib b. Yezid'e: Cumadan sonra namaz kılmaya dair Muaviye'den neler işittiğini sormak üzere gönderdi.

(es-Saib) dedi ki: Ben Cuma namazını Maksure'de[443] Muaviye ile birlikte kıldım. Namazı bitirdikten sonra nafile kılmak üzere ayağa kalktım. Elbisemden tutarak: Öne geçmeden yahut konuşmadan namaza durma! Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yapmayı emrederdi, dedi.[444]

---

443 Maksure; Muaviye'nin, Haricîlerden birisi tarafından suikasta uğramasından sonra mescidde sonradan yaptırdığı odadır.

444 Müslim, Cum'a, 73.

٢١٥١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2151- … Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım, İbn Cüreyc'den tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢١٥٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ صَفْوَانَ، مَوْلَى عُمَرَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تَكَاثَرُوا الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ بِمِثْلِهَا مِنَ التَّسْبِيحِ فِي مَقَامٍ وَاحِدٍ».

2152- … Ömer'in azadlısı Safvân'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*-dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Farz olan namazı, benzeri bir namaz ile (nafileyi) aynı yerde kılmak suretiyle artırmaya kalkışmayın."***

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu hadislerde, farz namazın -aralarında bir başka yere ilerlemek yahut başka bir yolla- bir ayırt edici bulunmadan nafile ile birleştirilmesini yasaklamaktadır.

Yine birinci görüş sahipleri, görüşleri lehine şunu da delil göstermişlerdir:

٢١٥٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، وَحَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَرْجِسَ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ، فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ فِي حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ خَلْفَ النَّاسِ ثُمَّ دَخَلَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصَّلَاةِ.

فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاتَهُ، قَالَ: «يَا فُلَانُ، اَجَعَلْتَ صَلَاتَكَ الَّتِي صَلَّيْتَ مَعَنَا، أَوِ الَّتِي صَلَّيْتَ وَحْدَكَ؟»

2153- Bize Rabî' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Hammad b. Seleme ile Hammad b. Zeyd, Âsım el-Ahvel'den tahdis ettiler. (Onların) Abdullah b. Sercis'den rivayet ettiklerine göre, Ra-

sulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazında iken bir adam gelip iki rekât namaz kıldı. -Hammad b. Seleme'nin hadisinde "insanların (cemaatin) arkasında" ibaresi de vardır.- Daha sonra sabah namazında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e uydu.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* namazını bitirince: ***"Ey filan kişi! Sen bizimle kıldığın namazı mı, yoksa tek başına kıldığın namazı mı kendi namazın olarak kıldın?"*** dedi.[445]

٢١٥٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ. ح

2154- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, H.

٢١٥٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَاصِمٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2155- Bize yine Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel tahdis edip dedi ki: Bize Hammad b. Zeyd, Asım'dan tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bu görüş sahipleri derler ki: İşte bu hadiste, o kişi o iki rekâtı insanların arkasında kıldığı halde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona bu iki rekâtı kılmasını yasakladığı anlatılmaktadır.

Ancak diğerlerinin lehine, bunların aleyhine olan delillerden birisi de şudur: Burada sözü edilen "insanların arkasında" yani saflarının arkasında ifadesinin, namaz kılan o kişi ile cemaat arasında bir boşluk bulunmaması anlamına gelmesi ihtimali vardır. Bu sebeple o adeta onlar ile birlikte, onlara karışmış gibidir. Böyle bir kimse de, İbn Buhayne'nin rivayet ettiği (2149 no'lu) hadisten anlaşılan hükmün kapsamına girer. Bu ise bize göre mekruhtur. Böyle birisinin, bu iki rekâtı mescidin geri taraflarında kılması, sonra da onları kıldığı o yerden mescidin ön taraflarına geçmesi gerekir. Farzı kılanlar

445 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 67; Ebu Davud, Tatavvu, 5.

ile birlikte karışmış olarak bu iki rekâtı kılmasına gelince, bunu doğru bulmuyoruz.

٢١٥٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، عَنْ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ شُعْبَةَ، قَالَ: كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَلَا تَتَّقُونَ اللَّهَ، افْصِلُوا صَلَاتَكُمْ. قَالَ: وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا لَا يُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ إِلَّا فِي بَيْتِهِ.

2156- … Şu'be dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anhumâ* şöyle derdi: Ey insanlar! Allah'tan korkmaz mısınız? (Farklı) namazlarınızı birbirinden ayırın.

Yine Şu'be dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anhumâ* akşamdan sonraki iki rekâtı evinde kılardı.

***

Böylelikle Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* onlardan, farz namazları ile nafile namazlarının arasını ayırmalarını istemiştir. İşte Ebu Hureyre, İbn Buhayne ve İbn Sercis hadislerindeki maksat da budur. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Ebu Cafer dedi ki: Biz de aynı şekilde, farz namazlar ile nafile namazlar arasında -bu bölümde rivayet etmiş olduğumuz hadislerde geçtiği üzere Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in emrettiği şekilde- ara vermeyi müstehab görüyoruz. Kişinin, mescide gelinceye kadar sabah namazının iki rekâtını kılmamış olduğu halde, imam sabah namazının farzına başlamış ise, mescidin geri taraflarında bu iki rekâtı kıldıktan sonra ön taraflarına yürüyerek cemaat ile birlikte farzı kılmasında da bir sakınca görmüyoruz.

Nitekim aynı iş öğle, ikindi ya da yatsı vaktinde yapılacak olursa, bunda da bir sakınca yoktur ve böyle yapan bir kimse, farz ile nafileyi birbirine bitiştirmiş olmaz. Aynı şekilde, böyle bir uygulama sabah namazında yapılacak olursa, bunda da bir sakınca olmaz. Bu şekilde hareket eden bir kimse, farz namaz ile nafile namazı birbirine bitiştirmiş olmaz.

Bu, Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bu, mütekaddimûnun önde gelenlerinden de rivayet edilmiştir:

٢١٥٧- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ حِينَ دَعَاهُمْ سَعِيدُ بْنُ الْعَاصِ دَعَا أَبَا مُوسَى، وَحُذَيْفَةَ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ، قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ الْغَدَاةَ، ثُمَّ خَرَجُوا مِنْ عِنْدِهِ وَقَدْ أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ، فَجَلَسَ عَبْدُ اللهِ إِلَى أُسْطُوَانَةٍ مِنَ الْمَسْجِدِ، فَصَلَّى الرَّكْعَتَيْنِ، ثُمَّ دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ.

2157- … Ebu İshak dedi ki: Bana Abdullah b. Ebi Musa'nın babasından (Ebu Musa el-Eş'ari'den) tahdis ettiğine göre, Said b. el-Âs kendilerini -Ebu Musa'yı, Huzeyfe'yi ve Abdullah b. Mesud *radıyallahu anhum*'u- sabah namazını kılmadan davet etmişti. Daha sonra onun yanından çıktıklarında namaz için kamet getirilmişti. Abdullah hemen mesciddeki bir direğin yakınına oturdu ve (sabahın farzından önceki) o iki rekâtı kıldıktan sonra (cemaatle) namaza durdu.

***

İşte Abdullah (b. Mesud) beraberinde Huzeyfe ve Ebu Musa da bulunduğu halde böyle bir iş yapmış, diğer iki sahabi onun bu yaptığına karşı çıkmamıştır. Bu ise, onların bu konuda Abdullah'a muvafakat ettiklerine delildir.

٢١٥٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي مُوسَى، عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَالْإِمَامُ فِي الصَّلَاةِ، فَصَلَّى رَكْعَتَي الْفَجْرِ.

2158- … Ebu İshak'tan, o Abdullah b. Ebi Musa'dan, onun Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Abdullah, imam farza başladığında mescide girdi, kendisi (Abdullah b. Mesud, önce) sabahın iki rekâtını kıldı.

٢١٥٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْخُرَاسَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنُ شَقِيقٍ، قَالَ: أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ وَاقِدٍ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ النَّحْوِيُّ، عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ، قَالَ: دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فِي صَلَاةِ الْغَدَاةِ مَعَ ابْنِ عُمَرَ وَابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ، وَالْإِمَامُ يُصَلِّي، فَأَمَّا ابْنُ عُمَرَ

رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَدَخَلَ فِي الصَّفِّ، وَأَمَّا ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ دَخَلَ مَعَ الْإِمَامِ، فَلَمَّا سَلَّمَ الْإِمَامُ قَعَدَ ابْنُ عُمَرَ مَكَانَهُ، حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ.

2159- … Ebu Miclez dedi ki: İmam sabah namazını kıldırırken, İbn Ömer ve İbn Abbas *radıyallahu anhum*'la birlikte mescide girdim. İbn Ömer *radıyallahu anh* safa girip namaza durdu. İbn Abbas *radıyallahu anh* ise önce iki rekât namaz kıldı, sonra imam ile birlikte namaza durdu. İmam selam verdikten sonra İbn Ömer güneş doğuncaya kadar namaz kıldığı yerde oturdu. Daha sonra kalkıp iki rekât namaz kıldı.

***

İşte İbn Abbas'ın, imam sabah namazına başladığı halde, mescidde iki rekât namaz kıldığını görüyoruz.

Onun azadlısı Şu'be de ondan, onun farz ile nafilelerin arasını ayırmayı insanlara emrettiğini rivayet etmiştir. Bu durumda kendisi de, mescidin bir tarafında sabahın iki rekâtını kıldıktan sonra cemaat ile birlikte namaza durmayı, nafile ile farzı birbirinden ayırma saymıştır. İşte biz de böyle diyoruz.

٢١٦٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الضَّرِيرُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: أَنَا مُطَرِّفُ بْنُ طَرِيفٍ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: جَاءَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ وَالْإِمَامُ فِي صَلَاةِ الْغَدَاةِ، وَلَمْ يَكُنْ صَلَّى الرَّكْعَتَيْنِ فَصَلَّى عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا الرَّكْعَتَيْنِ خَلْفَ الْإِمَامِ، ثُمَّ دَخَلَ مَعَهُمْ.

2160- … Ebu Osman el-Ensârî dedi ki: İmam sabah namazını kıldırırken Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* geldi. Farzdan önceki iki rekâtı kılmamıştı. Abdullah b. Abbas imamın arka taraflarında farzdan önceki iki rekâtı kıldıktan sonra cemaatle namaza katıldı.

***

İbn Ömer'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir.

٢١٦١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، وَفَهْدٌ، قَالَا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ، قَالَ: خَرَجَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِنْ بَيْتِهِ، فَأُقِيمَتِ صَلَاةُ الصُّبْحِ، فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ وَهُوَ فِي الطَّرِيقِ، ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَصَلَّى الصُّبْحَ مَعَ النَّاسِ.

2161- … Muhammed b. Ka'b dedi ki: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* evinden çıktı. Sabah namazı için kamet getirildi. O, yolda iken mescide girmeden önce iki rekât namaz kıldı. Sonra mescide girip diğer insanlarla birlikte sabah namazını kıldı.

***

Abdullah b. Ömer her ne kadar farzdan önceki iki rekâtı mescidde kılmadıysa da, o iki rekâtı mescidde namaz için kamet getirildiğini öğrendikten sonra kılmıştır. Bu ise, Ebu Hureyre'nin: "Namaz için kamet getirildikten sonra farzdan başka namaz kılınmaz," sözüne -eğer birinci görüş sahiplerinin anladığı manada ise- muhaliftir.

٢١٦٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا يَقُولُ: أَيْقَظْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا لِصَلَاةِ الْفَجْرِ، وَقَدْ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، فَقَامَ فَصَلَّى الرَّكْعَتَيْنِ.

2162- … Bize Malik b. Miğvel tahdis edip dedi ki: Nâfi'i şöyle derken dinledim: İbn Ömer *radıyallahu anh*'ı sabah namazı için uyandırdım. Farz için kamet getirilmişti. O da hemen kalkıp farzdan önceki iki rekâtlık namazı kıldı.

٢١٦٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا شَيْبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ جَاءَ وَالْإِمَامُ يُصَلِّي الصُّبْحَ، وَلَمْ يَكُنْ صَلَّى الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، فَصَلَّاهُمَا فِي حُجْرَةِ حَفْصَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، ثُمَّ إِنَّهُ صَلَّى مَعَ الْإِمَامِ.

2163- ... Zeyd b. Eslem'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, imam sabah namazını kıldırırken İbn Ömer geldi. Sabah namazının farzından önceki iki rekâtı kılmamıştı. Bu iki rekâtı Hafsa *radıyallahu anhâ*'nın odasında kıldıktan sonra çıkıp imam ile birlikte farzı kıldı.

***

Bu hadiste de, İbn Ömer'in bu iki rekâtı mescidde kıldığını görüyoruz. Çünkü Hafsa *radıyallahu anhâ*'nın odası mescide bitişikti. Böylelikle bu, bizim İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan zikretmiş olduğumuz rivayete de uygun düşmektedir.

٢١٦٤- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ أَنَّهُ كَانَ يَدْخُلُ الْمَسْجِدَ وَالنَّاسُ صُفُوفٌ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ، فَيُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ، ثُمَّ يَدْخُلُ مَعَ الْقَوْمِ فِي الصَّلَاةِ.

2164- ... Ebu Ubeydullah'dan, onun Ebu'd-Derdâ'dan rivayet ettiğine göre, Ebu'd-Derdâ insanlar sabah namazına saflar halinde durmuş olduğu halde mescide girer, mescidin bir kenarında farzdan önceki iki rekâtı kılar, sonra da cemaat ile birlikte farz namaza dururdu.

٢١٦٥- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ أَنَّهُ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ.

2165- ... Ebu Ubeyde'den, onun Abdullah'dan -yani İbn Mesud'dan- rivayet ettiğine göre, İbn Mesud da bu şekilde hareket ederdi.

٢١٦٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ، عَنْ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، قَالَ: كُنَّا نَأْتِي عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَبْلَ أَنْ نُصَلِّيَ الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الصُّبْحِ، وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ، فَنُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ فِي آخِرِ الْمَسْجِدِ، ثُمَّ نَدْخُلُ مَعَ الْقَوْمِ فِي صَلَاتِهِمْ.

2166- ... Cafer'den, o Ebu Osman en-Nehdî'den, onun şöyle dediğini

rivayet etti: Biz sabah namazının farzından önceki iki rekâtı kılmadan, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'a, o farzı kılmakta iken giderdik. Kılmadığımız o iki rekâtı mescidin geri taraflarında kılar, sonra cemaat ile birlikte namaza katılırdık.

٢١٦٧- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا عَاصِمٌ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، قَالَ: كُنَّا نَجِيءُ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ، فَنَرْكَعُ الرَّكْعَتَيْنِ، ثُمَّ نَدْخُلُ مَعَهُ فِي الصَّلَاةِ.

2167- … Ebu Osman dedi ki: Ömer *radıyallahu anh* sabah namazında iken biz (mescide) gelir ve (farzdan önceki) iki rekâtı kılardık. Sonra onunla birlikte (ona uyarak) namaza dururduk.

٢١٦٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ حُصَيْنٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يَقُولُ: كَانَ مَسْرُوقٌ يَجِيءُ إِلَى الْقَوْمِ، وَهُمْ فِي الصَّلَاةِ، وَلَمْ يَكُنْ رَكَعَ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ، فَيُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ فِي الْمَسْجِدِ، ثُمَّ يَدْخُلُ مَعَ الْقَوْمِ فِي صَلَاتِهِمْ.

2168- … Husayn dedi ki: eş-Şa'bî'yi şöyle derken dinledim: Mesruk, cemaat namazda iken mescide gelir, henüz sabahın farzdan önceki iki rekâtını kılmamış olduğundan, o iki rekâtı mescidde kılar, sonra da cemaate uyarak namaza dururdu.

٢١٦٩- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ أَنَّهُ فَعَلَ ذَلِكَ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ.

2169- … eş-Şa'bî'den, o Mesruk'dan, onun böyle yaptığını nakletmiş, o ayrıca: "… mescidin bir tarafında" ibaresini eklemiştir.

٢١٧٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْحَسَنِ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ وَلَمْ تُصَلِّ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ، فَصَلِّهِمَا وَإِنْ كَانَ الْإِمَامُ يُصَلِّي، ثُمَّ اُدْخُلْ مَعَ الْإِمَامِ.

2170- ... el-Hasen'den rivayete göre, o şöyle derdi: Mescide girdiğinde, eğer sabahın (farzdan önceki) iki rekâtını kılmamış isen, imam namaz kılmakta olsa dahi sen o iki rekâtı kıl, sonra imamla birlikte namaza dur.

٢١٧١- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا يُونُسُ، قَالَ: كَانَ الْحَسَنُ يَقُولُ: يُصَلِّيهِمَا فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ، ثُمَّ يَدْخُلُ الْقَوْمُ فِي صَلَاتِهِمْ.

2171- ... Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Yunus haber verip dedi ki: el-Hasen şöyle derdi: Böyle birisi, mescidin bir kenarında o iki rekâtı kıldıktan sonra cemaatle birlikte namaza durur.

٢١٧٢- حَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا حُصَيْنٌ وَابْنُ عَوْنٍ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ أَنَّهُ فَعَلَ ذٰلِكَ.

2172- ... Bize Husayn ve İbn Avn, eş-Şa'bî'den tahdis ettiler, o Mesruk'dan, onun böyle yaptığını nakletti.

***

İşte bütün bunlar, imam sabah namazına durmuşken mescidin geri tarafında sabahın farzdan önceki iki rekâtını kılmayı mübah kabul etmişlerdir. Rivayetler açısından bu hususun uygun şekli budur.

Nazar (aklî düşünme ve kıyas) bakımından konuyu ele alacak olursak; "Bu durumda olan kişi derhal farza durur ve o iki rekâtı kılmaz," diyenler, "Farz ile meşgul olması, nafile ile meşgul olmasından daha uygun ve daha faziletlidir," demektedirler.

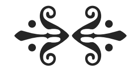
Bu hususta onlara karşı olan delillerden birisi de şudur: Onlar, kişi evinde olup da imamın sabah namazına durduğunu bilse, imama yetişemeyeceğinden korkmadığı sürece sabahın farzdan önceki iki rekâtını kılması gerektiğini ittifakla kabul etmişlerdir. Eğer imama yetişemeyeceğinden korkarsa, o iki rekâtı kılmaz. Çünkü ona bu iki rekâtı farzdan önce kılması emredilmiştir.

Bununla birlikte, farza yetişmek üzere gitmek ile meşgul olmasının, farzdan önceki bu iki rekâtı evinde kılmakla meşgul olmasından daha faziletli

olduğu üzerinde ittifak etmemişlerdir. Çünkü bu iki rekât nafile başka hiçbir namazın tekid edilmediği kadar tekid edilmiştir. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu iki rekâttan daha çok hiçbir nafileyi devamlı kılmamış olduğu ve: ***"Sizleri arkanızdan atlılar kovalayacak olsa dahi, bu iki rekâtı terk etmeyin,"***[446] dediği bilinmektedir.

Bu iki rekâtın, bu şekilde tekid edilmiş, bu şekilde kılınması teşvik edilmiş ve terk edilmesi bu şekilde nehyedilmiş olduğu ve farzdan önce evlerde kılınıyor olması dolayısı ile kıyas açısından -bu hususta sözünü ettiklerimizi göz önünde bulundurarak ve onlara kıyas ederek- bunların farzdan önce mescidlerde de kılınması gerektiği ortaya çıkar.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

446 Ebu Davud, Tatavvu, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 405.

٥٣- بَابُ الصَّلَاةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ

53- BİR TEK ELBİSEYE BÜRÜNEREK NAMAZ KILMAK[447]

٢١٧٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَسَاهُ وَهُوَ غُلَامٌ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَوَجَدَهُ يُصَلِّي مُتَوَشِّحًا، فَقَالَ: أَلَيْسَ لَكَ ثَوْبَانِ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: أَرَأَيْتَ لَوْ اسْتَعَنْتُ بِكَ وَرَاءَ الدَّارِ، أَكُنْتَ لَابِسَهُمَا؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَزَيَّنَ لَهُ أَمِ النَّاسُ؟ قَالَ نَافِعٌ: بَلْ اللهُ فَأَخْبَرَهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ نَافِعٌ: قَدْ اِسْتَيْقَنْتُ أَنَّهُ عَنْ أَحَدِهِمَا وَمَا أُرَاهُ إِلَّا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَشْتَمِلْ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ اشْتِمَالَ الْيَهُودِ، مَنْ كَانَ لَهُ ثَوْبَانِ فَلْيَتَّزِرْ وَلْيَرْتَدِ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ ثَوْبَانِ فَلْيَتَّزِرْ ثُمَّ لِيُصَلِّ».

2173- … Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana Nâfi'in haber verdiğine göre, kendisi genç bir çocuk iken, İbn Ömer *radıyallahu anh* ona giymesi için

447 Asr-ı saadette biçilmiş ve dikilmiş elbise çok nadir olduğundan, elbiseler genelde düz kesilmiş kumaş parçaları halinde olurdu. İnsanlar, belden aşağısını örten bir elbise (ki buna izar denilir) ile omuzlardan itibaren belden aşağısını örten bir diğer elbise (ki buna da ridâ denilir) ile örtünürlerdi. Bazı hallerde bir kısmı bu şekilde iki örtüyü bir arada bulamaz, ya da kendi isteği ile kullanamazdı. Tek bir örtü ile (izar ile) örtünmek durumunda kalanların, sarınıp bürünmelerine göre bu tek örtünün çeşitli şekilleri ve bu şekillerin farklı isimleri vardı. Bu bölümde, bu farklı bürünme şekillerinden hükümleriyle birlikte söz edilecektir. Dolayısıyla buradaki elbise tabirinin, günümüz örfünde anlaşılan tabirden farklı olduğu dikkate alınmalıdır. (Çeviren).

elbise vermişti. İbn Ömer mescide girince, onu elbiselerden birisinin uçlarını omuzları üzerine çaprazlama attığını ve ona bürünerek namaz kıldığını gördü. Bunun üzerine: Senin (alt ve üst) iki elbisen yok mu? diye sordu. Nafi: Evet, var, deyince İbn Ömer: Ben evin dışında senin bana yardım etmeni isteyecek olsam, ikisini de giyecek misin? diye sordu. Ben: Evet, deyince İbn Ömer şöyle dedi: Kendisi için süslenmene Allah mı daha layıktır, yoksa insanlar mı? Nafi: Hayır, Allah, deyince İbn Ömer kendisine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den yahut Ömer *radıyallahu anh*'dan haber verdi. -Nâfi' dedi ki: Bana verdiği haberi, ikisinden birisinden rivayet ettiğinden eminim. Ancak rivayet edenin de bunu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den başkasından naklettiğini zannetmiyorum.- Buyurdu ki: ***"Sizden herhangi biriniz, Yahudilerin elbiselerine (ellerinin üzerini de örtecek şekilde) büründükleri gibi, elbiselerine bürünmesin. İki elbisesi olan birisini (belden aşağısını örtecek şekilde) eteklik olarak, diğerini ise (omuzlarından aşağıya) ridâ olarak kullansın. İki elbisesi olmayan kimse ise, (tek elbisesini) belden aşağısına peştamal gibi sarsın, sonra namaz kılsın."***[448]

٢١٧٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْحَجَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ ابْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ سَوَاءً.

2174- ... Eyyub'dan, o Nâfi'den senediyle hadisi aynen zikretti.

٢١٧٥- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، فَلَا أَدْرِي أَرَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ حَدَّثَ بِهِ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ شَكَّ نَافِعٌ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ مَا حَدَّثَ بِهِ نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِنْ كَلَامِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَوْ كَلَامِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي الْحَدِيثِ الْأَوَّلِ.

2175- ... Bize Cerir b. Hâzim, Nâfi'den tahdis etti, Nâfi' dedi ki: Bize İbn Ömer *radıyallahu anh* tahdis etti. Ancak bunu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e nispet ederek merfu olarak mı zikretti, yoksa bunu İbn Ömer'den mi

448 Ebu Davud, Salât, 82.

tahdis etti, bilemiyorum. Şüphe eden kişi Nâfi' olup daha sonra (ravi) Nâfi'in, İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan -birinci hadisteki- Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in -yahut Ömer *radıyallahu anh*'ın- sözünü nakletti.

٢١٧٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، قَالَ: ثَنَا أُبَيٌّ، قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2176- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vüheyb tahdis edip dedi ki: Bize Übey tahdis edip dedi ki: Ben Nâfi'i şöyle derken dinledim: İbn Ömer *radıyallahu anh*'ı dinledim deyip hadisi aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları bu kanaati benimseyerek, iki elbise giyebilecek durumda olan bir kimsenin, tek elbise ile namaz kılmasını mekruh görmüştür. Aynı şekilde onlar ancak tek bir elbisesi bulunan kimsenin, o elbiseyi bürünerek giyinmesini mekruh görmüşler ve: Tek elbiseyi eteklik olarak beline bağlamalıdır, demişlerdir.

Bu hadisi de delil göstererek: Bu, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*-den geldiğinde şüphe bulunmayan bir hadistir, demişler ve bu konuda şu rivayetleri zikretmişlerdir:

٢١٧٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ عَبَّادٍ، قَالَ: ثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَلْبَسْ ثَوْبَيْهِ، فَإِنَّ اللهَ أَحَقُّ مَنْ يُزَّيَّنَ لَهُ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ ثَوْبَانِ، فَلْيَتَّزِرْ إِذَا صَلَّى، وَلَا يَشْتَمِلُ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ اشْتِمَالَ الْيَهُودِ».

2177- … Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Sizden birisi namaz kılacak olursa iki elbisesini de giysin. Şüphesiz kendisi için süslenilmeye en çok hak sahibi olan Allah'tır. Eğer birinizin iki elbisesi yoksa, namaz kılarken onu belden aşağısını örtecek şekilde bağlasın. Yine sizden herhangi bir kimse, Yahudilerin (ellerini de kapatacak şekilde) büründüğü gibi namazında tek elbisesine bürünmesin."***

٢١٧٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ، قَالَ: ثَنَا أُبَيٌّ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ تَوْبَةَ الْعَنْبَرِيِّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَتَّزِرْ وَلْيَرْتَدِ».

2178- … Tevbe el-Anberî'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Sizden birisi namaza durduğunda, bir izâr alıp bunu belden aşağısı için eteklik olarak bağlasın, diğer elbisesini de ridâ olarak (omuzlarından aşağısına) giysin."***

***

(Bu kanaati savunanlar) şöyle derler: İşte Musa b. Ukbe, Nâfi'in arkadaşlarının en değerlilerinden ve eskilerindendir. O, bu hadisi Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiş ve bu rivayetinde şüphe ifadesini kullanmamıştır. Tevbe el-Anberî de bu hususta ona muvafakat etmiştir.

Bunlara şöyle denilir: Nâfi'den başkası bu hadisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den değil de, İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet etmiştir:

٢١٧٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: رَأَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رَجُلًا يُصَلِّي، مُلْتَحِفًا، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حِينَ سَلَّمَ: لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُكُمْ مُلْتَحِفًا، وَلَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لِأَحَدِكُمْ إِلَّا ثَوْبٌ وَاحِدٌ، فَلْيَتَّزِرْ بِهِ.

2179- … İbn Şihab dedi ki: Bana Salim b. Abdullah'ın haber verdiğine göre, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anhumâ* şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* bir adamı tek elbisesine bürünmüş olarak namaz kılarken gördü. Ömer *radıyallahu anh* o adama selam verdikten sonra şöyle dedi: Sizden hiç kimse bu şekilde elbisesine bürünerek namaz kılmasın. (Böylelikle) Yahudilere benzemeyin. Sizden birinin sadece tek bir elbisesi varsa, onu belden aşağısına eteklik olarak bağlasın.

İşte Salim, rivayeti itibariyle Nâfi'den daha sağlam ve ezberlemesi daha üstün birisi olduğu halde, bunu ancak İbn Ömer'den, o Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet etmiş, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmemiştir. Bu durumda bu hadis, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den değil de, Ömer *radıyallahu anh*'dan gelen bir hadis olur.

Ayrıca bunu Malik, Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, İbn Ömer'in sözü olarak rivayet etmiş ve bu rivayetinde ne Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i, ne de Ömer *radıyallahu anh*'ı söz konusu etmiştir:

٢١٨٠- حدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَسَا نَافِعًا ثَوْبَيْنِ، فَقَامَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ فَعَابَ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَقَالَ: اِحْذَرْ ذَلِكَ فَإِنَّ اللهَ أَحَقُّ أَنْ يُتَجَمَّلَ لَهُ.

2180- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Abdullah b. Bukeyr tahdis edip dedi ki: Bize Malik, Nâfi'den, onun da İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Ömer, Nâfi'e iki elbise vermişti. Nafi bir tek elbise ile namaz kılınca, bu hareketi dolayısıyla onu ayıpladı ve: Böyle bir şey yapmaktan sakın. Çünkü şüphesiz kendisi için güzel giyinilmeye en çok hak sahibi olan Allah'tır, dedi.

***

Bu hususta başkaları muhalefet etmişler ve: Bir tek elbise ile namaz kılmakta bir sakınca yoktur deyip bu konuda şunları delil göstermişlerdir:

٢١٨١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَيُصَلَّى فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ؟ فَقَالَ: «أَوَكُلُّكُمْ يَجِدُ ثَوْبَيْنِ».

2181- … Âsım'dan, o İbn Sîrîn'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam ayağa kalkıp: Ey Allah'ın Rasulü! Tek bir elbise giyerek namaz kılabilir miyiz? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Hepiniz iki elbise bulabiliyor mu?"*** dedi.[449]

449 Buhârî, Salât, 4; Müslim, Salât, 275; Ebu Davud, Salât, 77; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 230, 239, 243.

٢١٨٢ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ. ح

2182- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis etti, H.

٢١٨٣ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بُكَيْرٍ، قَالَا: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2183- Bize Ali b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Bukeyr tahdis etti. (Vehb ile ikisi) dediler ki: Bize Hişam b. Hassân, Muhammed'den tahdis etti: O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢١٨٤ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، وَمَالِكٌ، وَمُحَمَّدُ ابْنُ أَبِي حَفْصَةَ، قَالُوا: أَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حَدَّثَهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: فَلَعَمْرِي إِنِّي لَأَتْرُكُ ثِيَابِي فِي الْمِشْجَبِ وَأُصَلِّي فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ.

2184- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Ubade tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc, Malik ve Muhammed b. Ebi Hafsa tahdis edip dediler ki: Bize İbn Şihab'ın Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan bildirdiğine göre, Ebu Hureyre *radıyallahu anh* bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynen rivayet etmiştir.

(Ayrıca) Ebu Hureyre *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Yemin ederim ki, ben elbiselerimi askıda bırakıyor ve tek elbise ile namaz kılıyorum.[450]

٢١٨٥ - حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

450 Malik, Muvatta, Cemaat, 31.

2185- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine İbn Şihab'dan tahdis ederek hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın sözlerini zikretmedi.

٢١٨٦- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2186- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Ben Yezid b. Harun'u şöyle derken dinledim: Bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den bildirdi. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢١٨٧- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا مُلَازِمُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَدْرٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ طَلْقٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2187- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize Mülâzim b. Amr, Abdullah b. Bedr'den tahdis etti, o Kays b. Talk'dan, o babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢١٨٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو سَلَمَةَ، مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا أَبَانُ ابْنُ يَزِيدَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ خُثَيْمٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ طَلْقٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ شَهِدَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسَأَلَهُ رَجُلٌ، عَنِ الرَّجُلِ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، فَلَمْ يَقُلْ لَهُ شَيْئًا، فَلَمَّا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ قَارَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ ثَوْبَيْهِ، فَصَلَّى فِيهِمَا.

2188- … Kays b. Talk'dan, onun babasından rivayet ettiğine göre, babası, bir adamın tek bir elbise giyerek namaz kılan bir kişi hakkında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e soru sorduğuna tanık olmuştu. Allah Rasulü ona cevap vermedi. Namaz için kamet getirilince, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve*

sellem her iki elbisesini de bir araya getirdi (üst üste koydu) ve onlarla namaz kıldı.[451]

٢١٨٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ، قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ وَهُوَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، وَقَمِيصُهُ وَرِدَاؤُهُ فِي الْمِشْجَبِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: أَمَا وَاللَّهِ مَا صَنَعْتُ هَذَا إِلَّا مِنْ أَجْلِكُمْ، إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ الصَّلَاةِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، فَقَالَ: «نَعَمْ، وَمَتَى يَكُونُ لِأَحَدِكُمْ ثَوْبَانِ؟».

2189- … el-Makburî'den, o el-Ka'ka' b. Hakîm'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Tek bir elbise giymiş olarak namaz kılan Câbir b. Abdullah'ın yanına girdik. Bu sırada gömleği ve ridâsı askıda duruyordu. Namazını bitirdikten sonra dedi ki: Allah'a yemin ederim ki, bu işi ancak sizden dolayı yaptım. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tek bir elbise giyerek namaz kılmaya dair soru sorulunca, o şöyle dedi: ***"Evet, hem her birinizin iki elbisesi ne zaman olacak ki?"***

٢١٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا زَمْعَةُ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ شِهَابٍ يُحَدِّثُ عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ مَا ذَكَرَ جَابِرٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2190- … Salim'den, o babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, Câbir'in Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği hadisin aynısını rivayet etti.

***

İşte İbn Ömer *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den tek bir elbise giyerek namaz kılmanın mübah olduğunu rivayet etmiştir.

451 Ebu Davud, Salât, 77.

٢١٩١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا.

2191- … Ömer b. Ebi Seleme'den rivayete göre, o, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın odasında tek bir elbise ile namaz kılarken görmüştür.[452]

٢١٩٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، وَعَبْدُ اللّٰهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَا: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، مُلْتَحِفًا بِهِ.

2192- … Ebu Ümame b. Sehl'den, o Ömer b. Ebu Seleme'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bir elbiseye (uçlarını omuzlarına çapraz bağlayarak) bürünmüş olarak namaz kılarken gördüm.[453]

٢١٩٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي قَبِيلَةَ، قَالَ: أَنَا الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ مُوسَى ابْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي أُعَالِجُ الصَّيْدَ، أَفَأُصَلِّي فِي الْقَمِيصِ الْوَاحِدِ؟ قَالَ: «نَعَمْ، وَزِرَّهُ وَلَوْ بِشَوْكَةٍ».

2193- … Musa b. Muhammed b. İbrahim'den, o babasından, o Seleme b. el-Ekva'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ey Allah'ın Rasulü! Ben avcılık yapan birisiyim. (Uzunca) bir tek gömlek giyerek namaz kılabilir miyim? diye sordum. O: ***"Evet, ama bir diken ile dahi olsa onu ilikle,"*** dedi.[454]

***

İşte bu rivayetlerde, bir tek elbise içerisinde namaz kılmanın mübah oldu-

452 Buhârî, Salât, 4, 11; Müslim, Salât, 279; Ebu Davud, Salât, 77; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 127, 128, 328.

453 2191 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

454 Buhârî, Salât, 2; Ebu Davud, Salât, 79; Nesâî, Kıble, 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 49, 54.

ğu anlatılmaktadır. Bu ise, tek elbise ile namaz kılmayı yasak kabul edenlerin kanaatleriyle çelişmektedir. Bu da varlık halinde olsun, ihtiyaç halinde olsun, tek elbise içinde namaz kılmakta bir sakınca bulunmadığına delildir.

Çünkü soru soran kişi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem'e*: Bizden bir kimse bir tek elbise içerisinde namaz kılabilir mi? diye sormuş. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona mutlak bir şekilde: ***"Her biriniz ikişer elbise bulabiliyor mu ki?"*** diye cevap vermiştir.

Yani eğer tek elbise içerisinde namaz kılmak mekruh olsaydı, bu, ancak bir elbiseden başkasını bulamayan kimseler için mekruh olurdu.[455]

Verdiği bu cevabında, iki elbisesi bulunduğu halde tek bir elbise ile namaz kılmasının hükmünün, başkasını bulamayıp bir tek elbise ile namaz kılması ile aynı olduğuna delil vardır.

Diğer taraftan bizler, tek bir elbise içinde namaz kılacak kimsenin bu elbiseyi bürünmek suretiyle mi giyeceğini, yoksa belden aşağısını örtecek şekilde eteklik olarak mı giyinmesi gerektiğini incelemek istedik ve şunu gördük:

٢١٩٤- ابْنُ مَرْزُوقٍ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي مُرَّةَ مَوْلَى عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ أُمِّ هَانِئٍ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا، فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ قَالَتْ: فَأَمَرَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاطِمَةَ فَسَكَبَتْ لَهُ غِسْلًا فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ صَلَّى فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، مُخَالِفًا بَيْنَ طَرَفَيْهِ رَكَعَاتٍ.

2194- … Akîl b. Ebi Talib'in azadlısı Ebu Mürre'den, o Ebu Talib'in kızı Ümmü Hânî *radıyallahu anhâ*'dan, -naklettiği uzunca bir hadiste- onun şöyle dediğini rivayet etti: Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Fatıma'ya emretti, o da onun üzerine su döktü ve onu yıkadı. Sonra da bir tek elbise içerisinde, elbisenin uçlarını omuzlarına çaprazlama atmış olarak birkaç rekât namaz kıldı.[456]

455 Elimizdeki nüshalarda bu paragraf tam olarak bu anlamdadır. Doğru ibarenin: "...ancak bir elbiseden fazlasını bulabilen kimseler için mekruh olurdu," anlamında olması gerektiğini düşünüyoruz. (Çeviren).

456 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 341.

٢١٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ، عَنْ أَبِي مُرَّةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ فِي الصَّلَاةِ مِثْلَهُ، وَقَالَ: ثَمَانِ رَكَعَاتٍ.

2195- … Muhammed b. Amr dedi ki: Bize İbrahim b. Abdullah b. Huneyn, Ebu Mürre'den tahdis etti deyip namaz hususunda hadisi senediyle aynen zikretti ve: "Sekiz rekât (kıldı)" dedi.

٢١٩٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ مُوسَى بْنِ مَيْسَرَةَ، وَأَبِي النَّضْرِ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، أَنَّ أَبَا مُرَّةَ أَخْبَرَهُمَا أَنَّ أُمَّ هَانِئٍ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2196- … Musa b. Meysere ile Ömer b. Ubeydullah'ın azadlısı Ebu'n-Nadr'dan rivayete göre, Ebu Mürre ikisine haber vererek, Ebu Talib'in kızı Ümmü Hânî *radıyallahu anhâ*'nın kendisine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını haber verdiğini söylemiştir.

٢١٩٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ، ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2197- … Said b. Ebi Hind'den rivayete göre, Ebu Hureyre kendisine tahdis etti deyip sonra da senediyle aynısını zikretmiştir.

٢١٩٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مُحْرِزٍ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ كُرَيْبٍ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: رَأَيْت رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي بُرْدٍ لَهُ حَضْرَمِيٍّ، مُتَوَشِّحًا بِهِ، مَا عَلَيْهِ غَيْرُهُ.

2198- … İbn Abbas'ın azadlısı Kureyb'den, o İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i

üzerinde başka bir elbise olmadığı halde, Hadramevt işi bir elbise ile -uçlarını çaprazlama omuzlarına atmış olduğu halde- namaz kılarken gördüm.[457]

٢١٩٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا يَعْلَى بْنُ الْحَارِثِ الْمُحَارِبِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ غَيْلَانَ بْنَ جَامِعٍ يُحَدِّثُ عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، عَنِ ابْنٍ لِعَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ، قَالَ: قَالَ أَبِي: أَمَّنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، مُتَوَشِّحًا بِهِ.

2199- ... İyâs b. Seleme b. el-Ekva'dan, o Ammar b. Yasir'in bir oğlundan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Babam (Ammar) dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uçlarını omuzlarına çaprazlama atmış olduğu bir elbise içerisinde bize namaz kıldırdı.[458]

٢٢٠٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَرَآهُ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، مُتَوَشِّحًا بِهِ.

2200- ... Câbir dedi ki: Ebu Said *radıyallahu anh*'ın bana tahdis ettiğine göre, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına girmiş ve onu, uçlarını omuzlarına çaprazlama atmış olduğu bir elbise içerisinde namaz kılarken görmüştür.

٢٢٠١-حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُنْقِذٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِدْرِيسُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُضَرَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ الْمَكِّيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ وَهُوَ يُصَلِّي مُلْتَحِفًا بِثَوْبِهِ، وَثِيَابُهُ قَرِيبَةٌ مِنْهُ، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيْنَا فَقَالَ: إِنَّمَا صَنَعْتُ هَذَا لِكَيْمَا تَرَوْا، وَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ ذَلِكَ.

2201- ... Amr b. el-Hâris'den rivayete göre, Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî ken-

457 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 341.
458 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 265.

disine şunu bildirmiştir: O, Câbir b. Abdullah elbisesine bürünmüş olarak namaz kılarken, onun huzuruna girdi. Diğer elbiseleri de ona yakın bir yerde idi. Sonra Câbir bize gelerek dedi ki: Ben bunu göresiniz diye böyle yaptım. Şüphesiz ben de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bu şekilde yaparken gördüm.

٢٢٠٢- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَا: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ فَلْيَتَعَطَّفْ بِهِ».

2202- … Ebu'z-Zübeyr'den, o Câbir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Sizden biriniz, bir tek elbise içerisinde namaz kılacak olursa, onun her iki ucunu çaprazlama (omuzlarına) atsın."***[459]

٢٢٠٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ مُخَالِفًا بَيْنَ طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ، وَثَوْبُهُ عَلَى الْمِشْجَبِ.

2203- … Ebu'z-Zübeyr'den, onun Câbir *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, o, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i iki ucunu omuzlarına çaprazlama atmış olduğu bir tek elbise içerisinde namaz kılarken görmüştür. Bu esnada diğer elbisesi de askıda idi.[460]

٢٢٠٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، عَنْ عَاصِمِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، فَلَمَّا حَضَرَتْ الصَّلَاةُ، قَامَ فَصَلَّى وَهُوَ مُتَوَشِّحٌ بِإِزَارٍ، وَثِيَابُهُ عَلَى الْمِشْجَبِ، فَلَمَّا صَلَّى انْصَرَفَ إِلَيْنَا، فَقَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى هَكَذَا.

459 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 324.
460 Buhârî, Salât, 3; Ebu Davud, Menasik, 56; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 239, 285.

2204- … Âsım b. Abdullah'tan rivayete göre, o Câbir b. Abdullah *radıyallahu anh*'ın huzuruna girmişti. Namaz vakti gelince bir elbiseye bürünmüş olarak namaz kılmaya kalktı. Diğer elbiseleri ise askıdaydı. Namazı bitirince bize dönerek: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bu şekilde namaz kılarken gördüm, dedi.[461]

٢٢٠٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وَاضِعًا طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ.

2205- … Ömer b. Ebi Seleme'den rivayete göre, o, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın evinde iki ucunu omuzlarının üzerine atmış olduğu bir tek elbise içerisinde namaz kılarken görmüştür.

٢٢٠٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، مُلْتَحِفًا بِهِ، مُخَالِفًا بَيْنَ طَرَفَيْهِ عَلَى مَنْكِبَيْهِ.

2206- … Ömer b. Ebi Seleme dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i uçlarını omuzlarına çaprazlama atmış olduğu bir elbiseye bürünmüş şekilde namaz kılarken gördüm.[462]

٢٢٠٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ. ح

2207- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Hammad b. Seleme tahdis etti, H.

461 2203 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
462 Ebu Davud, Salât, 76.

٢٢٠٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ، قَالَ: أَنَا حَمَّادُ ابْنُ سَلَمَةَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُتَّكِئٌ عَلَى أُسَامَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مُتَوَشِّحٌ بِبُرْدٍ، فَصَلَّى بِهِمْ.

2208- Bize Muhammed b. Huzeyme de tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Muhammed et-Teymî tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Habîb b. eş-Şehîd'den bildirdi. O el-Hasen'den, o Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* tek bir elbiseye bürünmüş halde Üsâme *radıyallahu anh*'a yaslanarak dışarı çıktı ve onlara namaz kıldırdı.[463]

٢٢٠٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَبِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا: أَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ فَلْيُخَالِفْ بَيْنَ طَرَفَيْهِ».

2209- … İkrime'den, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Sizden biriniz, bir elbise içerisinde namaz kılacak olursa, elbisenin iki ucunu (omuzlarına) çaprazlama atsın."***[464]

٢٢١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانٍ، وَشُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ مُخَالِفًا بَيْنَ طَرَفَيْهِ.

2210- … Ömer b. Ebi Seleme dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve*

---

463 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 239, 257, 262, 281.
464 Buhârî, Salât, 5; Müslim, Zühd, 47; Ebu Davud, Salât, 77; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 255, 266.

sellem'i uçlarını çaprazlama (omuzlarına attığı) bir elbise içerisinde namaz kılarken gördüm.[465]

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, başka elbisesi de bulunduğu halde, bir elbise içerisinde uçlarını omuzlarına çaprazlama atıp bağlamış olduğu halde namaz kıldığını bildiren bu rivayetler tevatüren gelmiş bulunmaktadır.

Bizler bu hadislerin bazısında, diğer elbiseleri askıda olmasına rağmen, uçlarını çaprazlama omzuna attığı bir elbise içerisinde namaz kıldığını da zikrettik.

Bununla birlikte bu şekilde tek elbise ile namaz kılmanın, bol elbiseler hakkında özel olması, dar olanlar için söz konusu olmaması düşünülebilir. Darıyla, genişiyle bütün elbiseler hakkında da böyle olduğu düşünülebilir.

Bundan dolayı biz de bunu inceledik ve şunu gördük:

٢٢١١- أَبُو زُرْعَةَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَمْرٍو الدِّمَشْقِيُّ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا فِطْرُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا جَابِرٌ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: «إِذَا اتَّسَعَ الثَّوْبُ فَتَعَطَّفْ بِهِ عَلَى عَاتِقِكَ، وَإِذَا ضَاقَ فَاتَّزِرْ بِهِ ثُمَّ صَلِّ».

2211- Ebu Zur'a Abdurrahman b. Amr ed-Dımeşkî bize tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Fıtr b. Halife, Şurahbîl b. Said'den tahdis etti. O dedi ki: Bize Câbir *radıyallahu anh*'ın tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle derdi: ***"Elbise bol ise, uçlarını omuzların üzerinde (boynuna) bağlarsın. Elbise dar ise, onu peştamal gibi sar, sonra namaz kıl."***

***

Bu hadis ile maksadın elbiseye bürünmek olduğu ve namaz kılınacak elbiselerin bu şekilde giyilmesi gerektiği, elbisenin dar olması sebebiyle buna güç yetmeyecek olursa, onun peştamal gibi sarılacağı sabit olmaktadır.

465 2206 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Hem peştamal gibi sarılabileceği, hem de vücudunu onunla örteceği geniş elbisenin hükmünü incelemek istedik. Acaba onunla (belirtilen şekilde) örtülür mü, yoksa onu peştamal gibi mi bağlar, ya da nasıl yapar? Şunu gördük:

٢٢١٢- يُونُس قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يُصَلِّ أَحَدُكُمْ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ لَيْسَ عَلَى عَاتِقَيْهِ مِنْهُ شَيْءٌ».

2212- … el-A'rec'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: ***"Sizden biri, omuzları üzerinde elbisesinden hiçbir şey yokken tek bir elbise içerisinde namaz kılmasın."***[466]

٢٢١٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ. ح

2213- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis etti, H.

٢٢١٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَا: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2214- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel tahdis etti. (Ebu Nuaym ile birlikte) dediler ki: Bize Süfyan, Ebu'z-Zinâd'dan tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٢١٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مُنْقِذٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِدْرِيس بْنُ يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنِ ابْنِ حَرِيزٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، فَلْيَجْعَلْ عَلَى عَاتِقَيْهِ مِنْهُ شَيْءٌ».

2215- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Sizden biriniz, bir***

466 Buhârî, Salât, 5; Ebu Davud, Salât, 77; Nesâî, Kıble, 17.

elbise içerisinde namaz kılacak olursa, onun bir kısmını omuzları üzerine atsın."[467]

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Ebu'z-Zinad yoluyla gelen (2212 no'lu) hadiste tek elbiseyi peştamal şeklinde bağlamış olarak namaz kılmayı yasaklamıştır.

Ancak yine o, erkeğin, üzerinde başka bir elbise bulunmadan, sadece sirval (uzun don) giyerek namaz kılmasını da yasaklamıştır.

٢٢١٦- حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْغَافِقِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ أَبِي الْمُنِيبِ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ.

2216- Bize İsa b. İbrahim el-Gâfıkî tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Zeyd b. el-Hubâb, Ebu'l-Munîb'den haber verdi, o Abdullah b. Büreyde'den, o babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den böylece rivayet etti.

***

İşte bu da öteki gibidir. Bize göre bu, sirval ile birlikte başka elbisenin de bulunması hali hakkındadır. Eğer başka bir elbisesi yoksa, küçük bir elbiseyi peştamal gibi bağlamasında bir sakınca bulunmadığı gibi, böyle bir elbise ile de tek başına namaz kılmakta bir mahzur yoktur.

İşte bu konuda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilmiş bu hadislerin anlamlarının doğru bir şekilde anlaşılması böyledir.

Ashabından da bu hususta bazı rivayetler gelmiştir. Bunların bir kısmı şöyledir:

٢٢١٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، أَنَّ رِجَالًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا

467 Hadis, çeşitli rivayet yollarıyla ve senetlerle rivayet edilmiştir. Bkz. Buhârî, Salât, 4, 5; Ebu Davud, Salât, 77; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 255, 266.

يَشْهَدُونَ الصَّلَاةَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَاقِدِي ثِيَابِهِمْ فِي رِقَابِهِمْ، مَا عَلَى أَحَدِهِمْ إِلَّا ثَوْبٌ وَاحِدٌ.

2217- … Sehl b. Sa'd'dan rivayete göre, Müslümanlardan bazı erkekler, elbiselerini boyunlarına bağlamış oldukları ve her birisi üzerinde yalnızca bir elbise bulunduğu halde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte namazda hazır bulunurlardı.[468]

٢٢١٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا خَطَّابُ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حِمْيَرٍ، قَالَ: ثَنَا ثَابِتُ بْنُ الْعَجْلَانِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ سُلَيْمُ الْأَنْصَارِيُّ، أَنَّهُ صَلَّى مَعَ أَبِي بَكْرٍ فِي خِلَافَتِهِ، سَبْعَةَ أَشْهُرٍ، فَرَأَى أَكْثَرَ مَنْ يُصَلِّي مَعَهُ مِنَ الرِّجَالِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ يُدْعَى بُرْدًا، لَيْسَ عَلَيْهِمْ غَيْرُهُ.

2218- … Bize Ebu Âmir Süleym el-Ensârî'nin tahdis ettiğine göre, o, Ebu Bekir *radıyallahu anh*'ın halifeliği döneminde, onunla birlikte yedi ay namaz kılmıştır. O, onunla birlikte namaz kılan erkeklerin, çoğunluğunun üzerlerinde bürd adı verilen tek bir elbise dışında başka elbise bulunmaksızın namaz kıldıklarını görmüştür.

٢٢١٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ ابْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: صَلَّى بِنَا خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ يَوْمَ الْيَرْمُوكِ، فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، قَدْ خَالَفَ بَيْنَ طَرَفَيْهِ.

2219- … Kays b. Ebi Hâzim dedi ki: Yermûk günü Halid b. el-Velid bize uçlarını çaprazlama omzuna attığı bir elbise içerisinde namaz kıldırdı.

٢٢٢٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ قَيْسِ ابْنِ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: أَمَّنَا خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ يَوْمَ الْيَرْمُوكِ، فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، قَدْ خَالَفَ بَيْنَ طَرَفَيْهِ، وَخَلْفَهُ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

468 Buhârî, Salât, 3, 6, Ezan, 136; Müslim, Salât, 133; Ebu Davud, Salât, 78; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 433, V, 331.

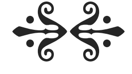
2220- … Kays b. Ebi Hâzim dedi ki: Yermûk günü Halid b. el-Velid, arkasında Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı bulunduğu halde, iki ucunu çaprazlama (omuzuna) attığı bir elbise içerisinde bize namaz kıldırdı.

***

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından, onların bir elbise içerisinde namaz kıldıklarını gösteren sözünü ettiğimiz rivayetler, Ömer *radıyallahu anh*'dan nakletmiş olduğumuz (2173 no'lu) rivayet ile çelişmektedir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den önceden kaydetmiş olduğumuz rivayetler, diğerlerinden nakletmiş olduklarımıza uygun olarak sabit olmuştur. Bundan dolayı Ömer *radıyallahu anh*'dan gelen rivayete nazaran bunların alınıp kabul edilmesi daha uygundur.

Açıklamış olduğumuz bu husus, Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٥٤- بَابُ الصَّلَاةِ فِي أَعْطَانِ الْإِبِلِ

54- DEVE AĞILLARINDA NAMAZ KILMAK

٢٢٢١- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، وَصَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، وَبَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْمُقْرِيءُ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ أَبُو الْعَبَّاسِ الْمِصْرِيُّ، عَنْ زَيْدِ بْنِ جَبِيرَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الصَّلَاةِ فِي سَبْعَةِ مَوَاطِنَ فِي الْمَزْبَلَةِ، وَالْمَجْزَرَةِ، وَالْمَقْبَرَةِ، وَقَارِعَةِ الطَّرِيقِ، وَالْحَمَّامِ، وَمَعَاطِنِ الْإِبِلِ، وَفَوْقَ بَيْتِ اللهِ.

2221- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şu yedi yerde namaz kılmayı yasakladı: Çöplükte, hayvan kesim yerlerinde (mezbahada), kabristanda, yol ortasında, hamamda, develerin çöktükleri yerlerde ve Ka'be'nin üzerinde.[469]

٢٢٢٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْخَضِرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَرَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، قَالَ: أَنَا الْحَجَّاجُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ، مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ، وَكَانَ ثِقَةً، وَكَانَ الْحَكَمُ يَأْخُذُ عَنْهُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَلُّوا فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ، وَلَا تُصَلُّوا فِي أَعْطَانِ الْإِبِلِ».

469 Tirmizî, Salât, 141; İbn Mâce, Mesacid, 4.

2222- … Haşimoğullarının mevlası Abdullah b. Abdullah -ki sika bir ravi idi ve el-Hakem de ondan hadis alırdı- bize Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan tahdis etti. O Useyd b. Hudayr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Koyun ağıllarında namaz kılın. Fakat deve ağıllarında namaz kılmayın!"*** buyurdu.[470]

٢٢٢٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أُصَلِّي فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ؟ قَالَ: «نَعَمْ» قَالَ: أَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِهَا؟ قَالَ: «لَا» قَالَ: أُصَلِّي فِي مَعَاطِنِ الْإِبِلِ؟ قَالَ: «لَا» قَالَ: أَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِهَا؟ قَالَ: «نَعَمْ».

2223- … Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan, o el-Berâ b. Âzib *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: Koyun ağıllarında namaz kılabilir miyim? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Evet,"*** dedi. Koyun eti yediğim için abdest alayım mı? diye sordu. ***"Hayır,"*** dedi. Peki develerin çöktükleri yerde namaz kılabilir miyim? diye sordu. ***"Hayır,"*** dedi. Develerin etlerinden (yediğim için) abdest alayım mı? diye sordu. ***"Evet,"*** dedi.[471]

٢٢٢٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ. ح

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَا: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا لَمْ تَجِدُوا إِلَّا مَرَابِضَ الْغَنَمِ، وَمَعَاطِنَ الْإِبِلِ، فَصَلُّوا فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ، وَلَا تُصَلُّوا فِي مَعَاطِنِ الْإِبِلِ».

470 Hadis, çeşitli yollar ve senedlerle rivayet edilmiştir: Tirmizî, Mevakit, 142; Nesâî, Mesacid, 41; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 404, IV, 85, 86, V, 54, 55.

471 Hadis, çeşitli yollar ve senedlerle rivayet edilmiştir: Müslim, Hayz, 97; Ebu Davud, Taharet, 71; Tirmizî, Salât, 142; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 451, 491, IV, 67, 85.

2224- … Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Eğer koyun ağılları ile deve ağıllarından başka (namaz kılacak) bir yer bulamazsanız, koyun ağıllarında namaz kılın, fakat deve ağıllarında kılmayın."***[472]

٢٢٢٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ أَبِي سَمُرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، أُصَلِّي فِي مَبَاءَاتِ الْغَنَمِ؟ قَالَ: «نَعَمْ» قَالَ: أُصَلِّي فِي مَبَاءَاتِ الْإِبِلِ؟ قَالَ: «لَا».

2225- … Simâk b. Harb'den, onun Cafer b. Ebi Sevr'den, onun da Câbir b. Semura *radıyallahu anh*'dan[473] rivayet ettiğine göre, bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Koyun ağıllarında namaz kılayım mı? diye sordu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Evet,"*** dedi. Peki, develerin çöktükleri yerde namaz kılayım mı? diye sordu. ***"Hayır,"*** dedi.[474]

٢٢٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2226- … Osman b. Abdullah b. Mevheb'den, o Cafer b. Ebi Sevr'den, o Câbir b. Semura *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen nakletti.

٢٢٢٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ مُبَارَكٍ عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَلُّوا فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ، وَلَا تُصَلُّوا فِي أَعْطَانِ الْإِبِلِ».

472 İbn Mâce, Taharet, 67; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 451, 491.

473 Elimizdeki baskılarda sahabe adı Cabir b. Ebi Semura şeklinde yazılmıştır. Doğrusu bizim tespit ettiğimiz şekildedir. *Tehzibu't-Tehzib*, II, 74'de: Cafer b. Ebi Sevr'in rivayet aldığı kimseler arasında Cabir b. Semura zikredilmekte, aynı eser II, 35'te de: Cabir b. Semura'dan Cafer b. Ebi Sevr'in rivayet ettiği belirtilmektedir. (Çeviren)

474 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 92, 100.

2227- … el-Hasen'den, o Abdullah b. Mugaffel'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Koyun ağıllarında namaz kılabilirsiniz, fakat deve ağıllarında namaz kılmayın."***[475]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, deve ağıllarında namaz kılmanın mekruh olduğu kanaatini benimsemiş ve bu rivayetleri delil göstermiştir. Hatta bazıları, bunun hükmü hususunda hataya düşerek, namazın fâsid olacağını söylemiştir.

Ancak bu konuda başkaları onlara muhalefet etmişler ve bu gibi yerlerde namaz kılmanın caiz olduğunu söylemişlerdir.

Bunların lehine olan deliller arasında şu vardır: Deve ağıllarında namaz kılmayı yasaklayan bu rivayetlerin taşıdığı anlam hakkında insanların birtakım açıklamaları vardır. Aynı zamanda bu yasağın ifade ediliş sebebi konusunda da bir şeyler söylemişlerdir.

Bazıları şöyle demektedir: Develerin yakınında büyük ve küçük abdest bozmak deve sahiplerinin alışkanlıklarındandır. Onlar böyle yaparak, deve ağıllarının necis olmasına sebep olurlar. İşte deve ağıllarında namaz kılmak, develerden dolayı değil, bundan dolayı yasaklanmıştır. Bu yasağın gerekçesi (illeti), nerede olursa olsun, namaza engel olan necasettir. Koyunların bulundukları yerleri temiz tutmak, ağıllarında küçük ve büyük abdest bozmamak da koyun sahiplerinin adetlerindendir. Bundan dolayı da koyun ağıllarında namaz kılmak mübah kılınmıştır.

Şerik b. Abdullah'tan, bu hadisi bu anlamda yorumladığı rivayet edilmiştir.

Yahya b. Âdem ise şöyle demektedir: Bana göre bu yasağın sebebi bu değildir. Bunun asıl sebebi, develerin ani hamleler yapıp o esnada karşılarına çıkanı sakat bırakması korkusudur. Nitekim develerin cin olduğunu ve cinden yaratıldıklarını da söylemiştir.

Râfi' b. Hadîc'in rivayet ettiği hadise göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Şüphesiz ki bu develer, evcil olmayan hayvanların ürküp kaçması gibi, ürküp kaçarlar."***[476]

475 2222 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

476 Buhârî, Cihad, 191, Şeriket, 3, 16; Müslim, Edâhî, 20; Ebu Davud, Edâhî, 14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 463, 464.

Koyunlarda ise böyle bir korku yoktur. O halde, deve ağıllarında namaz kılmaktan uzak durmanın emredilmesi, onların bu gibi hallerinden korkulduğu içindir. Yoksa develerin, koyunlarda benzeri bulunmayan bir necisliğinden dolayı değildir. Koyun ağıllarında namaz kılmanın mübah kılınış sebebi ise, develerden korkulan bu durumun onlarda bulunmamasıdır.

٢٢٢٨- حَدَّثَنِي خَلَّادُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ شُجَاعٍ الثَّلْجِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ آدَمَ بِالتَّفْسِيرَيْنِ جَمِيعًا.

2228- Bana Hallâd b. Muhammed, İbn Şucâ' es-Selcî'den, o Yahya b. Âdem'den her iki tefsiri de birlikte tahdis etti.

٢٢٢٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ أَنَّ عِيَاضًا قَالَ: إِنَّمَا نُهِيَ عَنْ الصَّلَاةِ فِي أَعْطَانِ الْإِبِلِ، لِأَنَّ الرَّجُلَ يَسْتَتِرُ بِهَا لِيَقْضِيَ حَاجَتَهُ.

2229- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana Muaviye b. Salih'in tahdis ettiğine göre, Iyâz şöyle demiştir: Deve ağıllarında namaz kılmanın nehyedilmesinin sebebi, adamın, abdest bozma ihtiyacını karşılamak için develerin arkasına gizlenmesidir.

***

Bu açıklama, Şerik'in yaptığı rivayet edilen açıklamasına uygundur.

٢٢٣٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بِكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَا: ثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي إِلَى بَعِيرِهِ.

2230- … Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kıble tarafındaki (çökmüş) devesine doğru namaz kılardı.

٢٢٣١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ الْعَبْدِيُّ، قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ زِيَادٍ الْمُصْفَرِّ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنِ الْمِقْدَامِ الرَّهَاوِيِّ قَالَ: جَلَسَ عُبَادَةُ ابْنُ الصَّامِتِ، وَأَبُو الدَّرْدَاءِ، وَالْحَارِثُ بْنُ مُعَاوِيَةَ فَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: أَيُّكُمْ يَحْفَظُ حَدِيثَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ صَلَّى بِنَا إِلَى بَعِيرٍ مِنَ الْمَغْنَمِ؟ فَقَالَ عُبَادَةُ: أَنَا، قَالَ: فَحَدِّثْ. قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى بَعِيرٍ مِنَ الْمَغْنَمِ، ثُمَّ مَدَّ يَدَهُ فَأَخَذَ قُرَادَةً مِنَ الْبَعِيرِ فَقَالَ: «مَا يَحِلُّ لِي مِنْ غَنَائِمِكُمْ مِثْلُ هَذِهِ، إِلَّا الْخُمُسُ، وَهُوَ مَرْدُودٌ فِيكُمْ».

2231- … el-Mikdâm er-Rahâvî dedi ki: Ubade b. es-Sâmit, Ebu'd-Derdâ ve el-Haris b. Muaviye oturdular. Ebu'd-Derdâ: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ganimet develerinden birine doğru bize namaz kıldırdığı zamanki hadisini hanginiz biliyor? diye sordu.

Ubade: Ben, dedi. Ebu'd-Derdâ: O halde o hadisi naklet, dedi. Ubade dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* bize ganimet develerinden birine doğru namaz kıldırdı. Sonra elini uzatarak birbirine yapışmış bir kısım tüyü çekip aldı ve: ***"Sizin ganimetlerinizden bana bunun kadar bir şey bile helal olmaz. Beşte bir müstesnâ, o da geri dönüp size gelir"*** buyurdu.[477]

***

Bu iki hadisten, develere doğru namaz kılmanın mübah olduğu anlaşılmaktadır. Bununla, deve kıble tarafında iken ona doğru namaz kılmanın caiz olduğu ve develerin çöktükleri yerlerde (ve ağıllarında) namaz kılmayı nehyetmesinin, onların hizasında namaz kılmanın caiz olmaması sebebiyle olmadığı sabit olmaktadır.

Deve ağıllarında namaz kılmanın mekruh oluşunun, deve ağıllarındaki küçük, büyük deve pisliklerden kaynaklanması ihtimali vardır.

Bundan dolayı biz de bu konuyu inceledik. Herkesin koyun ağıllarında namaz kılmanın caiz olduğunu ittifakla kabul ettiğini ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğumuz rivayetlerin de bu doğrultuda geldiğini gördük.

Deve ağıllarında bulunabilecek idrarların ve daha başka şeylerin hük-

477 İbn Mâce, Cihad, 34.

mü ile koyun ağıllarında bulunabilecek idrarların ve daha başka şeylerin hükümleri aynıdır. Bunlardan herhangi birisi arasında necaset veya temizlik bakımından bir fark yoktur. Çünkü koyunların idrarlarını temiz kabul edenler, develerin idrarlarını da aynı şekilde temiz kabul ederler. Develerin idrarlarını necis kabul edenler, koyunların idrarlarının da böyle olduğunu söylerler.

Deve ağıllarında namaz kılmanın nehyedildiği aynı hadiste koyun ağıllarında namaz kılmak mübah kılınmış olduğuna göre, bu husustaki nehyin develerden meydana gelen necaset illetine bağlı olmadığı da sabit olmaktadır. Çünkü koyunlardan meydana gelecek necasetin hükmü de aynen bunun gibidir.

Ancak nehye sebep olan illet ya Şerik'in, yahut Yahya b. Âdem'in söylediğidir.

Eğer Şerik'in dediği sebepten dolayı ise, küçük ve büyük abdest gibi necasetlerin bulunduğu yerde namaz kılmak mekruhtur. Burası ister ağıl olsun, ister başka bir yer olsun.

Şâyet Yahya b. Âdem'in dediği sebepten dolayı yasak gelmişse, burası ister ağıl olsun, ister başka bir yer olsun (fark etmez), insanların başına bir şey gelmesinden korkulan bütün yerlerde namaz kılmak mekruh olur.

İşte rivayetlerin anlamlarının sahih bir şekilde anlaşılması bakımından bu bölüme uygun açıklama şekli budur.

Aklî düşünme bakımından bunun hükmüne gelince; bizler, hiç kimsenin koyun ağılları hususunda ve oralarda namazın caiz olduğu konusunda ihtilâf etmediğini, ancak deve ağılları hususunda ihtilâf bulunduğunu gördük.

Yine, deve etlerinin hükmünün temizlik bakımından koyun etlerinin hükmü ile aynı olduğunu gördüğümüz gibi, develerin idrarlarının hükmünün temizlik yahut necaset bakımından koyunların idrarlarının hükmü ile aynı olduğunu da gördük.

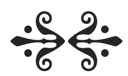
O halde aklî düşünme bakımından bunun da böyle olması ve develerin ağıllarında namaz kılmanın hükmünün, koyunların ağıllarındaki gibi olması gerekir. Sözünü ettiğimiz hükme kıyasen ve aklî düşünme böyle olmasını gerektirir.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٢٢٣٢- قَدْ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: هَذِهِ نُسْخَةُ رِسَالَةِ عَبْدِ اللهِ بْنِ نَافِعٍ إِلَى اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ يَذْكُرُ فِيهَا: أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ مَعَاطِنِ الْإِبِلِ، فَقَدْ بَلَغَنَا أَنَّ ذَلِكَ يُكْرَهُ، وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ، وَقَدْ كَانَ ابْنُ عُمَرَ، وَمَنْ أَدْرَكْنَا مِنْ خِيَارِ أَهْلِ أَرْضِنَا يَعْرِضُ أَحَدُهُمْ نَاقَتَهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ، فَيُصَلِّي إِلَيْهَا وَهِيَ تَبْعَرُ وَتَبُولُ.

2232- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys b. Sa'd tahdis edip dedi ki: İşte bu, Abdullah b. Nâfi'in, el-Leys b. Sa'd'a göndermiş olduğu mektubun bir nüshasıdır. -Bu mektupta şunları da zikretmektedir:-

Develerin ağılları ile ilgili zikrettiklerine gelince; bunun mekruh olduğu bize ulaştı. Ancak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* devesi üzerinde namaz kıldığı gibi, İbn Ömer'in de, bizim diyarımızda yaşayan, kendilerine yetiştiğimiz hayırlı kimselerin de, kendileri ile kıble arasında devesi çökmüş olduğu halde ve bu devesi küçük ya da büyük ihtiyacını da giderirken, ona doğru namaz kıldığını müşahede ettik.

٥٥- بَابُ الْإِمَامِ يَفُوتُهُ صَلَاةُ الْعِيدِ هَلْ يُصَلِّيهَا مِنَ الْغَدِ أَمْ لَا؟

55- İMAM (BAYRAMIN BİRİNCİ GÜNÜ) BAYRAM NAMAZINI KILAMAYACAK OLURSA, ERTESİ GÜNÜ O NAMAZI KILAR MI, KILMAZ MI?

٢٢٣٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمُ بْنُ بَشِيرٍ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ جَعْفَرِ بْنِ إِيَاسٍ، عَنْ أَبِي عُمَيْرِ بْنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُمُومَتِي مِنَ الْأَنْصَارِ، أَنَّ الْهِلَالَ خَفِيَ عَلَى النَّاسِ فِي آخِرِ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَصْبَحُوا صِيَامًا فَشَهِدُوا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ، أَنَّهُمْ رَأَوُا الْهِلَالَ اللَّيْلَةَ الْمَاضِيَةَ. فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّاسَ بِالْفِطْرِ، فَأَفْطَرُوا تِلْكَ السَّاعَةَ، وَخَرَجَ بِهِمْ مِنَ الْغَدِ، فَصَلَّى بِهِمْ صَلَاةَ الْعِيدِ.

2233- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym b. Beşir, Ebu Bişr Cafer b. İyas'tan tahdis etti. O Ebu Umeyr b. Enes b. Malik'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana ensardan olan amcalarımın haber verdiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde insanlar Ramazan ayının son gecesinin hilalini göremediler, bundan dolayı (30. gün) oruçlu olarak güne başladılar. (Bazıları) güneşin zevalinden sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda önceki gece hilali gördüklerine dair şahitlik ettiler.

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara oruçlarını açmalarını emretti. Onlar da derhal o anda oruçlarını açtılar. Ertesi günü onlarla namazgâha çıkarak, onlara bayram namazını kıldırdı.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu doğrultuda kanaat sahibi olmuş ve şöyle demiştir: İnsanlar, bayram gününün ilk saatlerinde bayram namazını kılamayacak olurlarsa, bayram namazını ertesi günü o namazı kıldıkları vakitte kılarlar.

Bu kanaati benimseyenlerden birisi de Ebu Yusuf'tur.

Bu hususta başkaları bunlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Bayram namazı bayramın birinci günü güneş zevale erinceye kadar kılınamayacak olursa, artık o namazı ne o günde, ne de ondan sonraki bir günde kılar.

Bu görüşe sahip olanlardan birisi de Ebu Hanife'dir -yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun.-

Bu kanaate sahip olanların bu husustaki delillerinden birisi şudur: Bu hadisi Hüşeym'den rivayet eden hadis hafızları, bu rivayetlerinde (Allah Rasulü'nün) ertesi günü onlara bayram namazını kıldırdığını zikretmemektedir. Meselâ; bunu Hüşeym'den rivayet etmekle birlikte, bu hususu söz konusu etmeyenler arasında Yahya b. Hasan ve Said b. Mansur da vardır. Said b. Mansur ise Hüşeym'in rivayet ettiği hadisleri insanlar arasında en iyi belleyen kişidir. Hüşeym'in tedlis yoluyla nakletmiş olduğu rivayetleri böyle olmayanlardan ayırt edip insanlara gösteren de odur.

٢٢٣٤- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا أَبُو بِشْرٍ، عَنْ أَبِي عُمَيْرِ بْنِ أَنَسٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُمُومَتِي مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا: أُغْمِيَ عَلَيْنَا هِلَالُ شَوَّالٍ فَأَصْبَحْنَا صِيَامًا، فَجَاءَ رَكْبٌ مِنْ آخِرِ النَّهَارِ فَشَهِدُوا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُمْ رَأَوُا الْهِلَالَ بِالْأَمْسِ. فَأَمَرَهُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُفْطِرُوا مِنْ يَوْمِهِمْ، ثُمَّ لِيَخْرُجُوا لِعِيدِهِمْ مِنَ الْغَدِ إِلَى مُصَلَّاهُمْ.

2234- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansur tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Bişr'in, Ebu Umeyr b. Enes'den bildirdiğine göre, o şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı arasında ensardan olan amcalarım bana haber vererek şöyle demişlerdir: (29. günün akşamı) hava bulutlu olduğundan dolayı Şevval hilalini göremedik. Bundan dolayı (30. gün) oruçlu olarak sabaha çıktık. Gündüzün son kısımlarında (Medine dışından) bir kafile geldi ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda bir önceki gün hilali gördüklerine dair şahitlik etti.

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* onlara oruçlarını açmalarını, sonra da ertesi gün bayram için namazgâha çıkmalarını emretti.[478]

٢٢٣٥- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2235- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Hassan tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym, Ebu Bişr'den tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte hadisin aslı budur. Yoksa Abdullah b. Salih'in rivayet ettiği gibi değildir. Onlara ertesi günü bayram için çıkmalarını emretmesiyle de, dua etmeleri için toplanmalarını ya da ne kadar kalabalık olduklarının görülmesini, böylelikle de düşmanlarına kalabalık olduklarının ulaşmasını ve düşmanların gözünde güçlü ve büyük görünmelerini kastetmiş olması ihtimali vardır. Yoksa (bayram için çıkmaları) bayram namazını kılmak için değildir. Nitekim bayram gününde, bayram namazı kılmayanların da namazgâhta hazır bulunmalarını emretmiş olduğunu görüyoruz.

٢٢٣٦- حَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: أَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا مَنْصُورٌ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ وَهِشَامٍ، عَنْ حَفْصَةَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُخْرِجُ الْحُيَّضَ وَذَوَاتَ الْخُدُورِ يَوْمَ الْعِيدِ فَأَمَّا الْحُيَّضُ فَيَعْتَزِلْنَ

478 İbn Mâce, Sıyam, 6.

وَيَشْهَدْنَ الْخَيْرَ، وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ وَقَالَ هُشَيْمٌ: فَقَالَتْ امْرَأَةٌ: يَا رَسُولَ اللهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لِإِحْدَانَا جِلْبَابٌ؟ قَالَ: «فَلْتُعِرْهَا أُخْتُهَا جِلْبَابَهَا».

2236- Bize Salih tahdis edip dedi ki: Bize Said tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym bildirip dedi ki: Bize Mansur, İbn Sîrîn'den bildirdi, o Ümmü Atiyye'den, ayrıca Hişam, Hafsa'dan, o Ümmü Atiyye *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayız olan kadınları ve perdeleri arkasında saklanan (bakire kız)ları bayram günü namaza çıkartırdı. Hayız olan kadınlar bir kenarda ayrı dururlar ve hayra ve Müslümanların duasına tanık olurlardı.

Hüşeym dedi ki: Bir kadın: Ey Allah'ın Rasulü! Bizden birinin dışarı çıkarken giyineceği cilbabı yoksa (ne yapacak?), diye sordu. Allah Rasulü: ***"Kızkardeşi ona kendi cilbabını ödünç olarak versin,"*** dedi.[479]

***

Hayız olan kadınların, namaz kılmak için değil de, Müslümanların dualarından yararlanmak için çıkmaları söz konusu olduğuna göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ertesi günü bayram için çıkmalarını emretmiş olmasının, bir araya toplanıp dua etmeleri ve böylelikle dualarından yararlanmaları için olması ve namaz için olmaması ihtimali de vardır.

Bu hadisi Şu'be de, Ebu Bişr'den, Abdullah b. Salih'in rivayet ettiği gibi değil de, tıpkı Said ve Yahya'nın rivayet ettiği gibi rivayet etmiştir:

٢٢٣٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُمَيْرِ بْنَ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. ح

2237- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ebu Bişr'den tahdis edip dedi ki: Ben Ebu Umeyr b. Enes *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim, H.

479 Buhârî, Salât, 2, Hayz, 23, Ideyn, 15, 20; Müslim, Ideyn, 12; Ebu Davud, Salât, 243; Tirmizî, Cum'a, 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 184, 218.

٢٢٣٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدُ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ. فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: وَأَمَرَهُمْ إِذَا أَصْبَحُوا أَنْ يَخْرُجُوا إِلَى مُصَلَّاهُمْ.

2238- Bize yine İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velid tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ebu Bişr'den tahdis etti deyip hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak şunları da söyledi: "Ve onlara sabah olduğunda namazgâhlarına çıkmalarını emretti."

***

Yine bunun anlamı, Yahya ve Said'in Hüşeym'den naklettikleri rivayetin anlamı ile aynıdır. İşte hadisin esası da budur.

Hadiste ertesi gün namaz kılınması ile ilgili olarak ihtilaflarının hükmünün ne olduğuna delil teşkil edecek bir şey bulunmadığı için, biz de bu hususu inceledik. Namazların iki çeşit olduğunu gördük:

Bazı namazlar, farz namazın kılınamayacağı vakitler dışında her vakit kılınabilir. Dolayısı ile vaktinde kılınamayan bir namaz olduğu takdirde, zamanın tümü, onun için bu namazın kaza edileceği bir vakittir. Bundan da, bu namazın kazasının yapılmasının yasaklandığı vakitler müstesnâdır.

Bazı namazlar için de özel bir vakit tespit edilmiş olup herhangi bir kimseye bu vaktin dışında o namazı kılma hakkı verilmemiştir.

Cuma namazı bu türdendir. Bu namazın hükmü, Cuma günü güneşin zevalinden itibaren ikindi vaktinin gireceği vakte kadar kılınmasıdır. Eğer bu vakit çıkacak olursa, namaz geçmiş olur ve artık bundan sonra ne o günde, ne de ondan sonra herhangi bir günde o namazın kılınması caizdir.

Bundan dolayı, asıl vaktinin çıkışından sonra aynı günün geri kalan bölümünde kaza edilemeyen bir namaz, artık bundan sonra da kaza edilemez.

Ancak aynı günün geri kalan kısmında vaktinin geçişinden sonra kazası yapılabilen bir namazın, ertesi gün de, bundan sonraki bir başka gün de kazası yapılabilir.

Bütün bu hususlarda icmâ vardır.

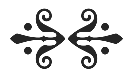
Bayram namazı da, bayram günü güneşin zevali ile son bulan özel bir vakti tespit edilmiş bir namazdır. Herkes de, o gün güneş zevale erene kadar

kılınamayacak olursa, aynı günün geri kalan bölümünde bu namazın kılınamayacağını icmâ ile kabul etmiştir.

Bayram namazının, vaktinin çıkmasından sonra aynı günde kazasının yapılamayacağı sabit olduğuna göre, ne ertesi günü, ne de başka bir günde kazasının yapılamayacağı da sabit olur. Çünkü bizler, bir kişinin vaktinde kılamayıp kaçırdığı bir namazı eğer ertesi günü kaza yapabiliyor ise, o namazın vakti geçtikten sonra günün geri kalan kısmında da kazasını yapabildiğini ancak kaçırdığı namazın kazasını günün geri kalan kısmında yapamıyor ise, ertesi günü de o namazın kazasını yapamadığını gördük.

İşte bayram namazı da böyledir. Çünkü bayram namazının, vakti geçtiği takdirde günün geri kalan kısmında kazasının yapılamayacağı sabit olduğuna göre, ertesi günde de kazasının yapılamayacağı sabit olmaktadır.

Bu hususta nazar (aklî düşünme ve kıyas) bunu gerektirmektedir ve bu, bazı kimselerin naklettiğine göre, Ebu Hanife'nin -yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- görüşüdür. Ancak biz bunu Ebu Yusuf'un ondan nakletmiş olduğu rivayetler arasında bulamıyoruz. Ahmed'in -yüce Allah'ın rahmeti ikisine de olsun- rivayeti de böyledir.

٥٦- بَابُ الصَّلَاةِ فِي الْكَعْبَةِ

56- KA'BE'DE NAMAZ KILMAK

٢٢٣٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ بَكَّارُ بْنُ قُتَيْبَةَ الْقَاضِي، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ النَّبِيلُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَطَاءٍ: أَسَمِعْتَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: إِنَّمَا أُمِرْنَا بِالطَّوَافِ، وَلَمْ نُؤْمَرْ بِدُخُولِهِ؟ يَعْنِي الْبَيْتَ فَقَالَ: لَمْ يَكُنْ يَنْهَى عَنْ دُخُولِهِ، وَلَكِنْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا دَخَلَ الْبَيْتَ، دَعَا فِي نَوَاحِيهِ كُلِّهَا، وَلَمْ يُصَلِّ فِيهِ شَيْئًا حَتَّى خَرَجَ، فَلَمَّا خَرَجَ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَقَالَ: «هَذِهِ الْقِبْلَةُ».

2239- … Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Ben Ata'ya: Sen İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın: "Bize tavaf etmemiz emredildi, ancak -Ka'be'yi kastederek- içine girmemiz emredilmedi," dediğini duydun mu? diye sordum. Ata şöyle cevap verdi: O, Ka'be'nin içine girmeyi nehyetmiyordu. Ancak ben onun şöyle dediğini duydum: Bana Üsâme b. Zeyd'in haber verdiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'ye girince bütün cihetlerinde dua etti. Fakat oradan çıkıncaya kadar içinde namaz kılmadı. İçinden çıktıktan sonra iki rekât namaz kıldı ve: ***"İşte kıble budur,"*** dedi.[480]

٢٢٤٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو ابْنُ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ الْفَضْلَ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْبَيْتَ، وَلَمْ يُصَلِّ، وَلَكِنَّهُ لَمَّا خَرَجَ صَلَّى عِنْدَ بَابِ الْبَيْتِ رَكْعَتَيْنِ.

480 Müslim, Hac, 395.

2240- … Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana Amr b. Dinar'ın İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan haber verdiğine göre, el-Fadl b. Abbas kendisine şunu haber vermiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'nin içine girdi, fakat (içinde) namaz kılmadı. Ka'be'den dışarıya çıkınca, Ka'be'nin kapısının yanında iki rekât namaz kıldı.

٢٢٤١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ الْفَرَائِضِيُّ، قَالَ: أَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْكَعْبَةَ، وَفِيهَا سِتُّ سَوَارِي، فَقَامَ إِلَى كُلِّ سَارِيَةٍ فَدَعَا وَلَمْ يُصَلِّ.

2241- ... Ata'dan, onun İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'ye girdi. İçinde altı tane direk vardı. Her bir direğe doğru dönüp ayakta durarak dua etti, fakat namaz kılmadı.[481]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları Ka'be'nin içinde namaz kılmanın caiz olmadığı görüşünü benimsemiş ve bu konuda, bu rivayetleri ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ka'be'den çıkıp namaz kıldıktan sonra söylediği ***"İşte kıble budur,"*** sözünü delil olarak göstermiştir.

Başkaları da bu hususta onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Ka'be'nin içinde namaz kılmakta bir sakınca yoktur. Bunlar ayrıca şöyle derler: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"İşte kıble budur,"*** sözünün, bizim dediğimiz anlama gelme ihtimali bulunduğu gibi, bunun, sizin uyacağınız imamın kendisine dönüp namaz kılacağı ve yanında duracağı kıble budur, anlamına gelmesi ihtimali de vardır. Böylelikle Allah Rasulü onlara, yüce Allah'ın: ***"İbrahim'in Makamı yanında bir namazgâh edinin,"*** (el-Bakara, 2/125) ayeti ile vermiş olduğu emrin mahiyetini öğretmek istemiş de olabilir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ka'be'nin içinde namaz kılmamış olması, içinde namaz kılmanın caiz olmayacağına delil değildir.

Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Ka'be'nin içerisinde namaz kıldığına dair mütevatir rivayetler de nakledilmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir:

481 Müslim, Hac, 396.

٢٢٤٢- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْكَعْبَةَ هُوَ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ الْحَجَبِيُّ وَأَغْلَقَهَا عَلَيْهِمْ، وَمَكَثَ فِيهَا.

قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: فَسَأَلْتُ بِلَالًا حِينَ خَرَجَ: مَاذَا صَنَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: جَعَلَ عَمُودًا عَلَى يَسَارِهِ وَعَمُودَيْنِ عَلَى يَمِينِهِ، وَثَلَاثَةَ أَعْمِدَةٍ وَرَاءَهُ، وَكَانَ الْبَيْتُ يَوْمَئِذٍ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ، ثُمَّ صَلَّى، وَجَعَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِدَارِ نَحْوًا مِنْ ثَلَاثَةِ أَذْرُعٍ.

2242- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Nâfi'den tahdis etmiştir. Onun Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'ye Üsâme b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha el-Hacebî ile birlikte girdi ve Ka'be'yi üzerlerine kapattı. İçeride bir süre kaldı.

İbn Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: Dışarı çıktığı zaman Bilâl'e: Rasulullah ne yaptı? diye sordum. Bilâl şu cevabı verdi: Bir direği sol tarafına, iki direği sağ tarafına aldı, üç direk de arkasında kaldı. -O gün Ka'be'nin altı direği vardı.- Sonra kendisi ile duvar arasında yaklaşık üç arşın kadar bir mesafe bırakarak namaz kıldı.[482]

٢٢٤٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، وَأَنَّهُ صَلَّى بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ الْيَمَانِيَّيْنِ، إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ كَيْفَ جَعَلَ الْعُمُدَ الَّتِي ذَكَرَهَا مَالِكٌ فِي حَدِيثِهِ.

2243- Bize Ali b. Zeyd tahdis edip dedi ki: Bize Musa b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys b. Sa'd, İbn Şihab'dan tahdis edip dedi ki: O Salim b. Abdullah'tan, o babasından, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den

482 Buhârî, Hac, 51.

aynısını zikretti ve ayrıca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Rüknü Yemânî tarafındaki iki direk arasında namaz kıldığını söyledi. Ancak Malik'in (2242 no'lu) hadisinde zikretmiş olduğu direklerin hangi tarafında bulunduğundan bahsetmedi.[483]

٢٢٤٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزِيزٍ الْأَيْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَلَامَةُ بْنُ رَوْحٍ، عَنْ عُقَيْلٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2244- … Ukayl dedi ki: İbn Şihab bana haber vererek dedi ki: Bana Salim'in haber verdiğine göre, İbn Ömer *radıyallahu anh* kendisine haber vermiştir deyip senediyle hadisi aynen zikretti.

٢٢٤٥- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا دُحَيْمُ بْنُ الْيَتِيمِ، قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَّهُ صَلَّى عَلَى وَجْهِهِ حِينَ دَخَلَ بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ عَنْ يَمِينِهِ.

2245- … Bize Ömer b. Abdulvâhid tahdis etti, o el-Evzâî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Nafi', İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan aynısını tahdis etti. Ancak o: (Bilâl) bana, içeri girdiğinde yüzü doğrultusundaki sağında bulunan iki direk arasında namaz kıldığını haber verdi, demiştir.

٢٢٤٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ، وَرَدِيفُهُ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، فَأَنَاخَ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ.

قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: فَسَبَقْتُ النَّاسَ وَقَدْ دَخَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبِلَالٌ وَأُسَامَةُ فِي الْبَيْتِ، فَقُلْتُ لِبِلَالٍ مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ: أَيْنَ صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: صَلَّى بِحِيَالِكَ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ.

483 Buhârî, Hac, 51; Müslim, Hac, 388.

2246- … Bize Hammâd b. Seleme, Eyyub'dan tahdis etti, onun Nâfi'den, onun da İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'yi fethettiği gün -terkisinde Üsâme b. Zeyd de bulunduğu halde- girdi ve Ka'be'nin gölgesinde devesini çöktürdü.

İbn Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Bilâl ve Üsâme Ka'be'ye girdiklerinde ben herkesten öne geçtim ve Bilâl'e kapının arkasından: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* nerede namaz kıldı? diye sordum. O: (İçeri girerken) tam karşına gelen yerde, iki direk arasında namaz kıldı, dedi.[484]

٢٢٤٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ بِلَالٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي الْكَعْبَةِ.

2247- … Bize Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan tahdis etti. O İbn Ömer'den, o Bilâl'den, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'de namaz kıldı, diye rivayet etti.[485]

٢٢٤٨- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ أَبِي، فَلَقِينَا عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَسَأَلَهُ أَبِي، وَأَنَا أَسْمَعُ: أَيْنَ صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ دَخَلَ الْبَيْتَ؟ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أُسَامَةَ ابْنِ زَيْدٍ، وَبِلَالٍ، فَلَمَّا خَرَجَ سَأَلْتُهُمَا: أَيْنَ صَلَّى؟ يَعْنِي رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَا: عَلَى جِهَتِهِ.

2248- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bana Muhammed b. Cafer haber verip dedi ki: Bana el-Alâ b. Abdurrahman haber verip dedi ki: Babam ile birlikte idim. Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* ile karşılaştık. Babam ona benim de işitebildiğim bir şekilde: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'ye girdiğinde nerede namaz kıldı? diye sordu.

---

484 Müslim, Hac, 390.
485 Tirmizî, Hac, 46.

İbn Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Üsâme b. Zeyd ve Bilâl'in arasında (Ka'be'ye) girdi. Dışarı çıkınca her ikisine -Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i kastederek- nerede namaz kıldı? diye sordum. İkisi de: Yönünü değiştirmeden (ilerleyip namaz kıldı), dedi.

٢٢٤٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِشْكَابَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي الشَّعْثَاءِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: رَأَيْتُهُ دَخَلَ الْبَيْتَ، حَتَّى إِذَا كَانَ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ، مَضَى حَتَّى لَزِقَ بِالْحَائِطِ، فَقَامَ يُصَلِّي، فَجِئْتُ فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ، فَصَلَّى أَرْبَعًا، فَقُلْتُ: أَخْبِرْنِي أَيْنَ صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْبَيْتِ فَقَالَ: هَاهُنَا أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى.

2249- … Ebu'ş-Şa'sâ'dan, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan naklederek, şöyle demiştir: Ben İbn Ömer'in Ka'be'ye girdiğini gördüm. Nihayet iki direk arasına gelince, duvara yapışıncaya kadar devam etti ve ayakta namaza durdu. Ben de gelip onun yanında namaza durdum ve iki rekât namaz kıldım. Sonra ona: Bana Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ka'be'nin neresinde namaz kıldığını haber ver, dedim. O: Üsâme bana, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in işte burada namaz kıldığını gördüğünü haber verdi, dedi.[486]

***

İşte Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*, Üsâme b. Zeyd'den, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Ka'be'nin içerisinde namaz kılarken gördüğünü rivayet etmektedir.

Abdullah b. Ömer ile İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'nın bu konuda Üsâme'den naklettikleri rivayetlerde farklılık vardır. İbn Ömer yine Bilâl'den, Üsâme'den naklettiği rivayetin aynısını da rivayet etmiştir.

O halde, Üsâme'den nakledilen rivayetler arasında çelişki bulunduğuna, bu çelişkili rivayetler de birbiriyle eşit olduğuna göre, bunların (delil olma özelliklerinin) kalkması ve buna karşılık Bilâl'den nakledilen rivayetlerin sa-

486 Müslim, Hac, 392.

bit kabul edilmesi gerekir. Çünkü bu hususta ondan nakledilen rivayetlerde ihtilâf yoktur.

Ayrıca İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan mutlak olarak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ka'be'nin içinde namaz kıldığını söylediği de rivayet edilmiştir.

٢٢٥٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ هُوَ ابْنُ جَرِيرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سِمَاكٍ الْحَنَفِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُولُ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْبَيْتِ، وَسَيَأْتِيكَ مَنْ يَنْهَاكَ فَسَمِعَ قَوْلَهُ يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا.

2250- ... Simâk el-Hanefî dedi ki: İbn Ömer *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'nin içinde namaz kıldığı halde, ileride seni bu işten nehyeden kimsenin geleceğini de göreceksin. O da -İbn Abbas *radıyallahu anh*'ı kastediyor- onun bu sözünü işitti.

٢٢٥١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ سِمَاكٍ الْحَنَفِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ اِبْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: لَا تَجْعَلْ شَيْئًا مِنَ الْبَيْتِ خَلْفَكَ، وَأْتَمَّ بِهِ جَمِيعًا وَسَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُولُ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ.

2251- ... Simâk el-Hanefî dedi ki: Ben İbn Abbas *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: "(Namaz kılarken) Ka'be'nin herhangi bir kısmını arkanda bırakma. Sen onun tamamına karşı namaz kıl." Buna karşılık İbn Ömer *radıyallahu anh*'ı da: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'nin içinde namaz kıldı," derken dinledim.

***

İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan başkasından da, bu konuda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den İbn Ömer'in, Üsâme ve Bilâl'den rivayet ettiklerinin aynısı rivayet edilmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir:

٢٢٥٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الزُّبَيْرِ الْحُمَيْدِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلِ بْنِ غَزْوَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي صَفْوَانَ، أَوْ عَبْدِ اللهِ بْنِ

صَفْوَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْفَتْحِ قَدْ قَدِمَ، فَجَمَعْتُ عَلَيَّ ثِيَابِي، فَوَجَدْتُهُ قَدْ خَرَجَ مِنَ الْبَيْتِ.

فَقُلْتُ: أَيْنَ صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْبَيْتِ؟ فَقَالُوا: تُجَاهَك أَيْ وِجَاهَك قُلْتُ: كَمْ صَلَّى؟ قَالُوا: رَكْعَتَيْنِ.

2252- … Mücahid'den, o Ebu Safvân'dan ya da Abdullah b. Safvân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Mekke'nin fethedildiği gün Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in geldiğini işittim. Hemen elbiselerimi üzerime aldım. Onun Ka'be'den çıkmış olduğunu gördüm. Ben: Rasulullah Ka'be'nin neresinde namaz kıldı? diye sordum. Bana: (Kapıdan içeri girerken) yüzünün doğrultusunda, dediler. Ben: Kaç rekât kıldı? diye sordum. İki rekât, dediler.[487]

٢٢٥٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ، قَالَ: أَنَا جَرِيرٌ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ صَفْوَانَ، قَالَ: قُلْتُ لِعُمَرَ: كَيْفَ صَنَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ دَخَلَ الْكَعْبَةَ؟ فَقَالَ: صَلَّى رَكْعَتَيْنِ.

2253- … Mücahid'den, o Abdurrahman b. Safvân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'e: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'ye girdiğinde ne yaptı? diye sordum. O: İki rekât namaz kıldı, dedi.[488]

٢٢٥٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: عَبْدُ اللهِ بْنُ صَفْوَانَ.

2254- ... Bize Cerir b. Abdulhamid tahdis etti, senediyle hadisi aynen zikretti. Ancak o, (Abdurrahman b. Safvân değil de) Abdullah b. Safvân dedi.

***

İşte Ömer *radıyallahu anh*'dan bu konuda, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın Üsâme'den ve Bilâl'den, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Beyt'in içerisinde namaz kılışına dair naklettiklerine uygun bir nakilde bulunmaktadır.

487 Ebu Davud, Menasik, 92.
488 2252 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Câbir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan da bunun aynısı rivayet edilmiştir.

٢٢٥٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا شَبَابَةُ، عَنْ مُغِيرَةَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَيْتَ يَوْمَ الْفَتْحِ، فَصَلَّى فِيهِ رَكْعَتَيْنِ.

2255- ... Ebu'z-Zübeyr'den, o Câbir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'nin fethedildiği gün Beyt'e girdi ve içinde iki rekât namaz kıldı.

***

Aynı şekilde Şeybe b. Osman ve Osman b. Talha'dan da bu şekilde rivayet gelmiştir.

٢٢٥٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ الْمُؤَدِّبُ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ هُرْمُزَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الزَّجَّاجِ، قَالَ: أَتَيْتُ شَيْبَةَ ابْنَ عُثْمَانَ فَقُلْتُ: يَا أَبَا عُثْمَانَ إِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْكَعْبَةَ فَلَمْ يُصَلِّ، قَالَ: بَلَى صَلَّى رَكْعَتَيْنِ عِنْدَ الْعَمُودَيْنِ الْمُقَدَّمَيْنِ ثُمَّ أَلْزَقَ بِهِمَا ظَهْرَهُ.

2256- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. es-Sabbâh tahdis etti: Bize Ebu İsmail el-Müeddib, Abdullah b. Müslim b. Hürmüz'den tahdis etti. O Abdurrahman b. ez-Zeccâc'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Şeybe b. Osman'ın yanına giderek: Ey Ebu Osman! İbn Abbas *radıyallahu anh*: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'ye girdi, fakat namaz kılmadı, diyor, (sen ne dersin?) dedim (Şeybe) dedi ki: Hayır, öndeki iki direğin yanında iki rekât namaz kıldı, sonra bu direklere sırtını dayadı.

٢٢٥٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مُسْلِمٍ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2257- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahîm b. Süleyman, Abdullah b. Müslim'den bildirdi deyip senediyle aynısını zikretti.

٢٢٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: أَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ طَلْحَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْبَيْتَ فَصَلَّى فِيهِ رَكْعَتَيْنِ وِجَاهَكَ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ.

2258- … Urve'den, onun Osman b. Talha'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'ye girdi ve tam karşına gelen iki direk arasında iki rekât namaz kıldı.

***

Ebu Cafer dedi ki: Eğer bu konudaki hüküm, mütevatir rivayetlerin sahih kabul edilenlerinden hareketle alınıyorsa, hiç şüphesiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ka'be'de namaz kıldığına dair ardı arkasına gelen bu rivayetler, onun namaz kılmadığına dair gelen rivayetlerden çok daha ileri derecede mütevatirdir.

Eğer bu husustaki hüküm, kendisinden ziyadelerin nakledildiği kimselerin rivayetlerindeki ziyadeler bir kenara bırakılarak, bunun dışında kalanlarla amel edilmek suretiyle alınıyorsa, hiç şüphesiz İbn Abbas *radıyallahu anh* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ka'be'ye girip içinde namaz kılmadan çıktığını Üsâme b. Zeyd'den rivayet etmiştir.

Yine İbn Ömer *radıyallahu anh*, Üsâme b. Zeyd'den, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ka'be'ye girdiğinde içeride namaz kıldığını da rivayet etmiştir. Böylelikle ondan bu hususta gelen rivayetler çelişmiş olmakta ve biri diğerini ortadan kaldırmaktadır.

Ancak diğer taraftan Ömer *radıyallahu anh*'dan, Bilâl'den, Câbir'den, Şeybe b. Osman'dan ve Osman b. Talha'dan, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın Üsâme'den naklettiği rivayete uygun rivayetler nakledilmiştir. Bütün bu rivayetler ise, İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın tek başına Üsâme'den nakletmiş olduğu rivayetten daha önceliklidir.

Diğer taraftan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun sözü ola-

rak, Ka'be'nin içinde namaz kılmanın caiz olduğuna delil teşkil edecek rivayetler de nakledilmiştir:

٢٢٥٩- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ صَفِيَّةَ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ أُمِّ مَنْصُورٍ، قَالَتْ: أَخْبَرَتْنِي امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ، وَلَّدَتْ عَامَّةَ أَهْلِ دَارِنَا، قَالَتْ: أَرْسَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ طَلْحَةَ فَقَالَ: «إِنِّي كُنْتُ رَأَيْتُ قَرْنَيْ الْكَبْشِ، حِينَ دَخَلْتُ الْبَيْتَ، فَنَسِيتُ أَنْ آمُرَكَ أَنْ تَخْمُرَهُمَا فَإِنَّهُ لَا يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ فِي الْبَيْتِ شَيْءٌ يَشْغَلُ مُصَلِّيًا».

2259- … Ümmü Mansur Safiyye bint Şeybe dedi ki: Bana, yakınlarımızın bütün kadınlarına doğum yaptırmış olan Süleymoğullarından bir kadın haber vererek dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Osman b. Talha'ya haber göndererek şöyle dedi: ***"Ben Ka'be'nin içine girince iki koç boynuzu gördüm. Sana onların üzerini bir örtü ile örtmeyi emretmeyi unuttum. Şüphesiz Beyt'in içerisinde, namaz kılan kimseyi meşgul edecek hiçbir şeyin bulunmaması gerekir."***[489]

***

Yine bu hususta ondan şu rivayet de nakledilmiştir:

٢٢٦٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، قَالَ: ثَنَا عَلْقَمَةُ بْنُ أَبِي عَلْقَمَةَ عَنْ أُمِّهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أُحِبُّ أَنْ أَدْخُلَ الْبَيْتَ، فَأُصَلِّيَ فِيهِ، فَأَخَذَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِي فَأَدْخَلَنِي الْحِجْرَ وَقَالَ: «إِنَّ قَوْمَكِ لَمَا بَنَوْا الْكَعْبَةَ، اقْتَصَرُوا فِي بِنَائِهَا فَأَخْرَجُوا الْحِجْرَ مِنَ الْبَيْتِ، فَإِذَا أَرَدْتِ أَنْ تُصَلِّيَ فِي الْبَيْتِ، فَصَلِّ فِي الْحِجْرِ، فَإِنَّمَا هُوَ قِطْعَةٌ مِنْهُ».

2260- ... Bize Alkame b. Ebi Alkame annesinden tahdis etti. Annesi, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Ka'be'ye girmeyi ve içinde namaz kılmayı arzu ediyordum. Bunun üzerine Rasulullah

489 Ebu Davud, Menasik, 93.

sallallahu aleyhi ve sellem elimden tuttu ve beni Hicr'in içerisine götürerek: ***"Senin kavmin Ka'be'yi inşa ettiklerinde onun binasını tamamlayamadılar. Bundan dolayı Hicr'i Beyt'in dışında bıraktılar. Beyt'in içerisinde namaz kılmak istediğin takdirde, Hicr'de namaz kıl. Çünkü o, Beyt'in bir parçasıdır,"*** dedi.[490]

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Beyt'in bir parçası olan Hicr'de namaz kılmaya cevaz verdiğini görüyoruz.

Zikretmiş olduğumuz bu rivayetler ile Beyt'in içerisinde namaz kılmanın caiz olduğu görüşüne sahip olanların bu görüşünün sahih olduğu ispatlanmaktadır.

Rivayetlerin anlamlarının sahih olarak ortaya konulması bakımından bu konudaki hüküm işte budur.

Nazar (kıyas) açısından bunun hükmüne gelince; Ka'be'nin içinde namaz kılmayı yasak kabul edenlerin bunu yasaklamalarının tek sebebi, Beyt'in tamamının kıble olmasıdır. Şöyle derler: Onun içerisinde namaz kılan kimse, bir kısmına arkasını dönmüş olur. Bu kimse de, kıblenin bir bölümüne arkasını dönen kimse gibidir ve bunun namazı geçerli olmaz.

Ancak bu hususta onlara karşı gösterilecek delillerden birisi şudur: Bir kimsenin, kıbleye arkasını döndüğünde, kıblenin sağında ya da solunda kalmasının bütün halleriyle aynı olduğunu ve bu şekilde namazının olamayacağını görüyoruz.

Bir kimsenin, Beyt'in herhangi bir yönüne doğru kıldığı namazın, bütün ilim adamlarının ittifakı ile geçerli olacağını da görüyoruz. Hâlbuki böyle bir kimse, bu şekilde namaz kılarken Beyt'in bütün cihetlerine dönmüş olmamaktadır. Çünkü o, Beyt'in yüzünün karşısında bulunan kısmının sağ ve sol tarafına yüzünü dönmüş olmuyor. (Bu şekilde namaz kılan bir kimse) kıldığı bu namazında Beyt'in bütün cihetlerine yönelerek taabbud etmeyip ancak cihetlerinden birisine dönmekle taabbud etmiş olduğu gibi, artık bundan sonra Beyt'in geriye kalan cihetlerine yüzünü dönmeyi terk etmiş olmasının ona bir zararı olmaz. O halde buna göre kıyas, Beyt'in içerisinde namaz kılan kimsenin, Kabe'nin yönlerinden birisine yüzünü, diğerlerine de arkasını dönmüş olmasını gerektirmektedir.

490 Ebu Davud, Menasik, 93; Tirmizî, Hac, 48.

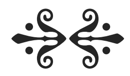
Buna göre, Beyt'in içerisinde iken arkasında kalan kısımlar, Beyt'in dışında Beyt'in cihetlerinden birisine döndüğünde, sağında ve solunda kalan cihetlerinin hükmü ile aynı hükümde olur.

İşte bununla da, Beyt'in içerisinde namaz kılmanın caiz olduğunu söyleyenlerin görüşleri ispatlanmaktadır. Bu da, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşüdür.

Yine bu hususta Abdullah b. ez-Zübeyr'den de şu rivayet nakledilmiştir:

٢٢٦١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: رَأَيْتُ ابْنَ الزُّبَيْرِ يُصَلِّي فِي الْحِجْرِ.

2261- … Amr b. Dinar dedi ki: Ben, İbnu'z-Zübeyr'i Hicr'in içinde namaz kılarken gördüm.

٥٧- بَابُ مَنْ صَلَّى خَلْفَ الصَّفِّ وَحْدَهُ

57- SAFIN ARKASINDA TEK BAŞINA NAMAZ KILAN KİMSE

٢٢٦٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ. ح

2262- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, H.

٢٢٦٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، قَالَ: سَمِعْتُ هِلَالَ بْنَ يَسَافٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَمْرِو بْنِ رَاشِدٍ، عَنْ وَابِصَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلًا يُصَلِّي فِي خَلْفِ الصَّفِّ وَحْدَهُ، فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُعِيدَ الصَّلَاةَ.

2263- Bize Ali b. Ebi Şeybe de tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Amr b. Mürre'den bildirdi. Amr dedi ki: Hilâl b. Yesâf'ı, Amr b. Râşid'den tahdis ederken dinledim. Onun Vâbisa'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir adamı safın arka tarafında tek başına namaz kılarken görmüş, ona namazını tekrar kılmasını emretmiştir.[491]

491 Tirmizî, Salât, 56.

٢٢٦٤- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ، قَالَ: أَخَذَ بِيَدِي زِيَادُ بْنُ أَبِي الْجَعْدَةِ، فَأَقَامَنِي عَلَى وَابِصَةَ ابْنِ مَعْبَدٍ بِالرَّقَّةِ، فَقَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّ رَجُلًا صَلَّى خَلْفَ الصَّفِّ وَحْدَهُ، فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُعِيدَ الصَّلَاةَ.

2264- … Hilâl b. Yesâf dedi ki: Ziyad b. Ebi'l-Ca'de elimden tutarak beni Rakka'da Vâbisa b. Mabed'in yanıbaşında durdurdu, (Vâbisa) dedi ki: Babamın bana tahdis ettiğine göre, bir adam safın arkasında tek başına namaz kılmış, bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona namazını tekrar kılmasını emretmiştir.[492]

٢٢٦٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ بْنُ هِلَالٍ، قَالَ: ثَنَا مُلَازِمُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَدْرٍ السُّحَيْمِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ شَيْبَانَ السُّحَيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ وَكَانَ أَحَدَ الْوَفْدِ، قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَضَى صَلَاتَهُ وَرَجُلٌ فَرْدٌ يُصَلِّي خَلْفَ الصَّفِّ فَقَامَ نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى قَضَى صَلَاتَهُ ثُمَّ قَالَ: «اسْتَقْبِلْ صَلَاتَكَ، فَلَا صَلَاةَ لِفَرْدٍ خَلْفَ الصَّفِّ».

2265- … Abdurrahman b. Ali b. Şeybân es-Suhaymî'den, o -(Allah Rasulü'nün huzuruna gelmiş bulunan) heyettekilerden birisi olan- babasından, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldım. Namazını bitirdiği sırada bir adam tek başına safın arka tarafında namaz kılıyordu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* adam namazını bitirinceye kadar ayakta durdu, sonra: ***"Namazını yeniden kıl! Çünkü safın arkasında tek başına namaz kılanın namazı olmaz,"*** buyurdu.[493]

***

Bundan dolayı bazıları safın arka tarafında tek başına namaz kılan kimsenin namazının batıl olduğu görüşünü benimsemiş ve bu konuda bu rivayetleri delil göstermiştir.

492 Ebu Davud, Salât, 99; Tirmizî, Salât, 56.
493 İbn Mâce, İkamet, 54; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 23.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Böyle bir iş yapan, kötü bir iş yapmış olur. Ancak onun namazı geçerlidir, demişler ve: Bu rivayetlerde bizim söylediklerimizin aksine delil teşkil eden bir taraf yoktur, diye de eklemişlerdir.

Çünkü sizler, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in safın arkasında bulunan kimseye namazını yeniden kılmasını emrettiğini rivayet ettiniz. Allah Rasulü'nün ona bu emri, namazını safın arkasında kıldığı için vermiş olması mümkün olduğu gibi, ona bunu bir başka sebep dolayısıyla da emretmiş olması mümkündür. Nitekim mescide girip namaz kılan kimseye namazını tekrar kılmasını emrettiğini, ardından yeniden kılmasını defalarca tekrarladığını bildiren Rifâa'nın rivayet ettiği (1358 no'lu) hadis ile Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği (1360 no'lu) hadiste geçtiği gibi, o bunu bir başka sebep dolayısıyla da emretmiş olabilir.

Orada ona bu şekilde namazını tekrar kılmasını emretmesi, mescide girip namaz kıldığından dolayı değildi. Bunun dışında bir başka sebep dolayısıyla idi. Bu sebep de, onun namazın farz olan rükünlerini tam olarak yerine getirmeyi terk etmiş olmasıydı.

Bundan dolayı sizin rivayet ettiğiniz, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in safın arkasında tek başına namaz kılan adama namazını tekrar kılmasını emretmiş olması, safın arka tarafında kıldığından dolayı değil de, namazda yapmış olduğu bir başka kusur dolayısıyla olabilir.

Ali b. Şeyban'ın (2265 no'lu) hadisinde ise, Vâbisa'nın rivayet ettiği hadistekinden fazla bir anlam bulunmaktadır. O da şudur: Ali b. Şeyban dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında namaz kıldık. Namazını bitirdiği sırada, bir adam safın arka tarafında tek başına namaz kılıyordu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem,* namazını bitirinceye kadar o kişinin yanıbaşında durdu, sonra da: ***"Namazını yeniden kıl! Çünkü safın arkasında tek başına namaz kılanın namazı olmaz,"*** buyurdu.

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadiste, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in adama namazını tekrar kılmasını emrettiği ve: ***"Safın arka tarafında tek başına namaz kılanın namazı olmaz,"*** dediği belirtilmektedir. Buna göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona namazını yeniden kılmasını emretmiş olması, bizim Vâbisa'nın hadisinin anlamı ile ilgili olarak yaptığımız açıklamada sözünü ettiğimiz bir husus dolayısıyla olabilir.

Peygamber efendimizin: ***"Safın arkasında tek başına namaz kılanın namazı olmaz,"*** sözünün, ***"Besmele çekmeyenin abdesti olmaz,"*** sözü ile: ***"Mescide komşu olanın, mescid dışında bir yerde namazı olmaz,"*** şeklindeki hadisinin ihtiva ettiği anlamda olması muhtmeldir. Ayrıca bu söz, bu şekilde namaz kılması halinde, namaz kılmamış kimse hükmünde olacağı anlamında olmayıp geçerli olan bir namaz kılmış olacağı, fakat kıldığı namazın farzları ve sünnetleri bakımından tam ve mükemmel olmayacağı anlamında da olabilir.

Çünkü namazın imam ile birlikte kılınması, safların bitişik olması, saflar arasındaki boşlukların kapatılması namazın sünnetlerindendir. İmamın arkasında namaz kılan kimsenin böyle yapması gerekir. Eğer bu hususta kusurda bulunacak olursa, iyi olmayan bir iş yapmış olur. Ancak namazı da geçerli olur. Fakat farzları ve sünnetleri bakımından tam bir namaz kılmış olmaz. İşte bundan dolayı onun hakkında namazı olmaz, denilmiştir. Bu, onun eksiksiz, mükemmel bir namazı olmaz, demektir. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Yoksul, bir iki hurmanın geri çevirdiği kimse değildir. Aksine yoksul, bilinmediği için kendisine tasadduk edilemeyen ve insanlardan da dilenmeyen kimsedir."***[494]

Bu durumda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Yoksul, bir iki hurmanın geri çevirdiği kimse değildir,"*** sözü: Bu, yoksulluğu tam ve eksiksiz kimse değildir, anlamındadır. Çünkü böyle birisi dilencilik yapar ve ona temel gıdasını karşılayacak, avretini örtecek şeyler verilir.

Ancak gerçek yoksul; insanlardan dilenmeyen ve insanların da bilip tanımadıkları, bundan dolayı da kendisine sadaka veremedikleri kişidir.

Bu hadiste, miskinliğin şartlarını tam olarak taşımayan kimsenin miskin olmadığı belirtilmektedir.

Aynı şekilde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Safın arkasında tek başına namaz kılanın namazı olmaz,"*** sözüyle, safın arkasında namaz kılanın namaz kılmış olmayacağını belirtmiştir. Ancak bu söz, namazın gerekli sebeplerini tam anlamıyla taşımadığı, fakat bununla birlikte geçerli olan bir namaz kılmış olduğu anlamına gelebilir.

Eğer bir kimse: Peki bu hususta söylediğinize delil teşkil edecek Peygam-

---

494 Buhârî, Tefsiru Sure, 2 (48), Zekât, 53; Müslim, Zekât, 101; Ebu Davud, Zekât, 24; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 384, 446, II, 260, 316.

ber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelmiş bir rivayet bulabilir misiniz? diyecek olursa, ona: Evet, diye cevap verilir:

٢٢٦٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الضَّرِيرُ، قَالَ: أَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، أَنَّ زِيَادًا الْأَعْلَمَ أَخْبَرَهُمْ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، قَالَ: جِئْتُ وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَاكِعٌ، وَقَدْ حَفَزَنِي النَّفَسُ، فَرَكَعْتُ دُونَ الصَّفِّ، ثُمَّ مَشَيْتُ إِلَى الصَّفِّ، فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَاةَ، قَالَ: «أَيُّكُمْ الَّذِي رَكَعَ دُونَ الصَّفِّ؟» قَالَ أَبُو بَكْرَةَ: أَنَا، قَالَ: «زَادَكَ اللهُ حِرْصًا وَلَا تَعُدْ».

2266- … el-Hasen'den, o Ebu Bekre'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rükû'da iken nefes nefese mescide girdim. Safın arka tarafında hemen rükû'a vardım, sonra safa doğru yürüdüm. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazını bitirince: ***"Safın arka tarafında rükû'a varan hanginizdi?"*** diye sordu. Ebu Bekre: Ben, diye cevap verince: ***"Allah senin bu tutkunu daha da artırsın. Ancak bir daha aynı şeyi yapma!"*** dedi.[495]

٢٢٦٧- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَكَمِ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ ابْنُ سَلَمَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2267- … Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٢٦٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ زِيَادٍ الْأَعْلَمِ، قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ أَنَّ أَبَا بَكْرَةَ رَكَعَ دُونَ الصَّفِّ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «زَادَكَ اللهُ حِرْصًا وَلَا تَعُدْ».

2268- … Bize el-Hasen'in tahdis ettiğine göre, Ebu Bekre safın arka tara-

495 Buhârî, Ezan, 114; Ebu Davud, Salât, 100; Nesâî, İmamet, 63; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 39, 42, 45, 46, 50.

fında rükû'a vardı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Allah senin (namaza olan) tutkunluğunu daha da artırsın. Ancak bir daha yapma!"*** dedi.[496]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadiste, (cemaate yetişmek için) Ebu Bekre'nin safa varmadan önce rükû'a vardığı belirtilmektedir. Ancak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona namazını tekrar kılmasını emretmemiştir.

Eğer safın arkasında namaz kılanın namazı geçerli olmayacak olsaydı, safın arka tarafında namaza başlayan kimsenin de namaza başlamış olarak kabul edilmemesi gerekirdi.

Nitekim necasetin bulunduğu bir yerde namaz kılanın namazının fâsid olduğu bilinen bir husustur. Aynı şekilde, necasetin bulunduğu bir yerde namaza başlayıp sonra temiz bir yere geçenin namazının da fâsid olduğunu görüyoruz.

Buna göre, namazın tamamını kılması caiz olmayan bir yerde namaza başlayan herkes namaza başlamamış demektir.

Ebu Bekre'nin safın arka tarafında namaza başlaması, sahih bir başlangıç olduğuna göre, namaz kılan bir kimsenin namazının tümünü safın gerisinde kılması halinde de namazı sahih olur.

Eğer birisi: O halde ***"Bir daha yapma!"*** sözünün anlamı nerede kaldı? diyecek olursa, ona da şöyle cevap verilir:

Bunun bize göre iki anlama gelme ihtimali vardır: Bir daha safta durmadan önce safın gerisinde rükû'a varma, anlamına gelebilir. Nitekim Ebu Hureyre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den böyle bir rivayet nakletmiştir.

٢٢٦٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ عَجْلَانَ عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا أَتَى أَحَدُكُمُ الصَّلَاةَ فَلَا يَرْكَعْ دُونَ الصَّفِّ، حَتَّى يَأْخُذَ مَكَانَهُ مِنَ الصَّفِّ».

496 2266 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

2269- … el-A'rec'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Biriniz, namaza geldiği takdirde, safın arasında yerini almadan safın gerisinde rükû'a varmasın."***

***

Yine onun: ***"Bir daha yapma!"*** sözü şu anlama da gelebilir: Bir daha namaza nefes nefese kalacağın şekilde hızlıca koşup gelme. Nitekim bundan başka hadislerde de, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu manada rivayetler gelmiştir.

٢٢٧٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ. ح

2270- Bize Ahmed b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize amcam Abdullah b. Vehb tahdis edip dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd babasından tahdis etti, H.

٢٢٧١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ، فَلَا تَأْتُوهَا تَسْعَوْنَ وَأْتُوهَا وَأَنْتُمْ تَمْشُونَ وَعَلَيْكُمْ السَّكِينَةُ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا، وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا».

2271- Bize İbn Merzuk da tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den tahdis etti, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Namaz için kamet getirildiğinde, namaza koşarak gelmeyin. Namaza yürüyerek gelin ve sükûnetle gelmeye bakın. Bunun sonucunda yetiştiğiniz kadarını (imamla) kılın. Kılamadığınız kadarını da kendiniz tamamlayın."***[497]

---

497 Buhârî, Cum'a, 18; Müslim, Mesacid, 151, 152, 153; Ebu Davud, Salât, 54; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 237, 238.

٢٢٧٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَفَهْدٌ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «فَاقْضُوا».

2272- … İbn Şihab'dan, o Ebu Seleme'den hadisi senediyle aynen zikretti ancak: (***Tamamlayın***, yerine) ***"kaza edin,"*** buyurdu.

٢٢٧٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2273- … Muhammed b. Amr'dan, o Ebu Seleme'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٢٧٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2274- … ez-Zührî'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti.

٢٢٧٥- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2275- … ez-Zührî'den, o Said ve Ebu Seleme'den, onlar Ebu Hureyre'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٢٧٦- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2276- … Hişam'dan, o İbn Sîrîn'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٢٧٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2277- … Bize Hammâd b. Seleme, Eyyub'dan tahdis etti, o Muhammed'den deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٢٧٨- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا ثُوِّبَ بِالصَّلَاةِ فَلَا تَأْتُوهَا وَأَنْتُمْ تَسْعَوْنَ، وَأْتُوهَا وَعَلَيْكُمْ السَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا، وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا».

2278- … el-Alâ b. Abdurrahman'dan, o babasından, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Namaz için kamet getirildiği takdirde, namaza koşarak gelmeyin. Aksine namaza sükûnetle ve vakarla gelin. (İmamla) yetiştiğiniz kadarını kılın, yetişemediğinizi de tamamlayın."***[498]

٢٢٧٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ الْعَلَاءِ، عَنْ أَبِيهِ، وَإِسْحَاقَ ابْنِ عَبْدِ اللّٰهِ أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ وَزَادَ: «فَإِنَّ أَحَدَكُمْ فِي صَلَاةٍ، مَا كَانَ يَعْمِدُ إِلَى الصَّلَاةِ».

2279- … el-Alâ'dan, onun babasından ve İshak b. Abdullah'tan naklettiğine göre, ikisi Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu, dedi, sonra hadisi aynen zikretti ve şunları ekledi: ***"Sizden bir kimse, namaza gitme amacında olduğu sürece, namaz içinde demektir."***

498 Müslim, Mesacid, 152, 154; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 427, 460, 529.

٢٢٨٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، قَالَ: أَنَا حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ يَعْنِي إِلَى الصَّلَاةِ فَلْيَمْشِ عَلَى هَيْئَتِهِ، فَلْيُصَلِّ مَا أَدْرَكَ، وَلْيَقْضِ مَا سُبِقَ بِهِ مِنْهَا».

2280- … Enes *radıyallahu anh*'dan, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, o şöyle buyurdu: ***"Sizden biriniz -namazı kastediyor- gelecek olursa, normal hali ile yürüyüp gelsin. Yetiştiği kadarını kılsın. Kendisinden önce ne kadar kılınmışsa, onu da kaza etsin."***

***

Ebu Cafer dedi ki: Bize göre kıyas, safın arka tarafında namaz kılan kimsenin namazının caiz olacağına delil teşkil etmektedir.

Şöyle ki; Fukahâ, imamın arkasında namaz kılmakta olan kimsenin, önündeki safta bir kişilik yer boşalacak olsa, o boş yerde duruncaya kadar yürümesi gerektiğini ittifakla kabul etmiştir. Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'dan da bu yönde rivayet gelmiştir.

٢٢٨١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثنَا عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ الْكِنَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ خَيْثَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ يَقُولُ: صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَرَأَى فِي الصَّفِّ خَلَلًا، فَجَعَلَ يَغْمِزُنِي أَنْ أَتَقَدَّمَ إِلَيْهِ، وَجَعَلْتُ إِنَّمَا يَمْنَعُنِي أَنْ أَتَقَدَّمَ الضِّيقُ بِمَكَانِي، إِذَا جَلَسَ أَنْ أَبْعُدَ مِنْهُ فَلَمَّا أَنْ رَأَى ذَلِكَ تَقَدَّمَ هُوَ.

2281- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velid tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Mürre tahdis edip dedi ki: Ben Hayseme b. Abdurrahman'ı şöyle derken dinledim: İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın yanında namaz kıldım. Safta bir boşluk gördü. Oraya ilerlemem için bana dürtmeye başladı. Ancak benim öne geçmemi engelleyen şey, yerimi bırakıp ayrılmaktan hoşlanmamamdı. Çünkü o oturduğunda, ben ondan uzakta kalacaktım. Benim bu halimi görünce kendisi ilerledi.

***

Belirttiğimiz şekilde, bir saftan ilerleyerek öndeki safa geçen bir kimse, bu iki saf arasında bulunduğu sırada herhangi bir safta değildir. Bu halin de ona bir zararı olmaz. Böyle olması da onu namazın dışına çıkarmaz.

Eğer namaz ancak bir safta ayakta durmak ile caiz oluyor olsaydı, böyle bir kimsenin namazının da fasid olması gerekirdi. Çünkü bu kişi, kısa bir süreliğine de olsa, herhangi bir safta bulunmaz.

Çünkü namaz kılarken necis bir yerde duran kimse, orada çok kısa bir süre dahi dursa, bu duruşu onun namazının tamamını bozar.

Fukahânın ittifakla bu durumdaki bir kişiye önündeki safta boşalan yere ilerlemesini emretmesi ve iki saf arasında herhangi bir safta bulunmadığı sırada bu durumun onun namazını bozmadığını kabul etmiş olması, safın arkasında namaz kılan kimsenin kıldığı namazın geçerli olduğuna delil teşkil etmektedir.

Diğer taraftan, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birçok kimseden, safın arkasında rükû'a vardıkları, sonra safa doğru yürüdükleri ve safın gerisinde kıldıkları bu rekâtı saydıkları da rivayet edilmiştir. Bunların bir kısmı şöyledir:

٢٢٨٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عِيسَى عَنْ سُفْيَانَ بْنِ مَنْصُورٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ أَنَا وَابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، فَأَدْرَكْنَا الْإِمَامَ وَهُوَ رَاكِعٌ، فَرَكَعْنَا ثُمَّ مَشَيْنَا حَتَّى اسْتَوَيْنَا بِالصَّفِّ فَلَمَّا قَضَى الْإِمَامُ الصَّلَاةَ، قُمْتُ لِأَقْضِيَ، فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: قَدْ أَدْرَكْتَ الصَّلَاةَ.

2282- … Süfyan b. Mansur'dan, o Zeyd b. Vehb'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Mesud *radıyallahu anh* ile birlikte mescide girdim. İmama rükû'da iken yetiştik. Biz de hemen rükû'a vardık ve safta hizaya girinceye kadar yürüdük.

İmam namazını bitirince, ben de (yetişmediğimi zannettiğim) rekâtın kazasını yapmak üzere ayağa kalktım. Abdullah: (Hayır,) namaza yetişmiş bulunuyorsun, dedi.

٢٢٨٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا بَشِيرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ، عَنْ طَارِقٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا جُلُوسًا فَجَاءَ آذِنُهُ فَقَالَ: قَدْ قَامَتُ الصَّلَاةُ، فَقَامَ وَقُمْنَا فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَرَأَى النَّاسَ رُكُوعًا فِي مُقَدَّمِ الْمَسْجِدِ، فَكَبَّرَ فَرَكَعَ وَمَشَى، وَفَعَلْنَا مِثْلَ مَا فَعَلَ.

2283- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Beşir b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Bana Seyyâr Ebu'l-Hakem, Tarık'tan tahdis etti. Tarık dedi ki: İbn Mesud *radıyallahu anh* ile birlikte oturuyorduk. Habercisi gelerek ona: Namaz için kamet getirildi, dedi. O da hemen kalktı. Biz de onunla beraber kalktık. Mescide girdi. Cemaatin mescidin ön taraflarında rükû'a varmış olduklarını gördü. O da hemen tekbir getirip rükû'a vardı ve yürüdü. Biz de onun yaptığının aynısını yaptık.

***

Herhangi bir kimse: Abdullah'ın bunu yapmasının sebebi arkadaşları ile birlikte bir saf oluşturmuş olmasıydı, der ve bize karşı delil ileri sürecek olursa, ona da şöyle cevap verilir:

Bu hususta Zeyd b. Sâbit'ten de şu rivayet nakledilmiştir:

٢٢٨٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ، قَالَ: رَأَيْتُ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَالنَّاسُ رُكُوعٌ، فَمَشَى حَتَّى إِذَا أَمْكَنَهُ أَنْ يَصِلَ إِلَى الصَّفِّ وَهُوَ رَاكِعٌ، كَبَّرَ فَرَكَعَ ثُمَّ دَبَّ وَهُوَ رَاكِعٌ حَتَّى وَصَلَ الصَّفَّ.

2284- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, ez-Zührî'den tahdis etti, o Ebu Ümâme b. Sehl'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Zeyd b. Sabit'in cemaat rükû'da iken mescide girdiğini gördüm. Kendisi rükû'da iken safa varmayı mümkün görünceye kadar yürümeye devam etti. Daha sonra tekbir getirip rükû'a vardı. Sonra da rükû'da iken safa ulaşıncaya kadar yürüdü.

٢٢٨٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ وَابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2285- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Malik ve İbn Ebi Zi'b, İbn Şihab'dan tahdis etti deyip senediyle hadisi aynen zikretti.

٢٢٨٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ خَارِجَةَ بْنِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ كَانَ يَرْكَعُ عَلَى عَتَبَةِ الْمَسْجِدِ وَوَجْهُهُ إِلَى الْقِبْلَةِ، ثُمَّ يَمْشِي مُعْتَرِضًا عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ يَعْتَدُّ بِهَا إِنْ وَصَلَ إِلَى الصَّفِّ أَوْ لَمْ يَصِلْ.

2286- … Harice b. Zeyd b. Sabit'ten rivayete göre, Zeyd b. Sabit yüzü kıbleye dönük vaziyette mescidin eşiğinde rükû'a varır, sonra sağ yanına doğru enine yürürdü. Safa ister varmış olsun, ister varmasın, o başladığı rekâtını sayardı.

***

Bir kimse: Sizler İbn Mesud *radıyallahu anh* ile Zeyd'den nakletmiş olduğunuz rivayetlere muhalefet ediyor ve: Hiç kimsenin safın gerisinde rükû'a varmaması gerekir, diyorsunuz diyecek olursa, ona da şöyle cevap verilir:

Evet, ama biz bunu size karşı, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının tümünün, safa varmadan önce namaza başlayan kimsenin bu namazını batıl kabul etmemiş olduğunu bilmeniz için delil gösterdik.

Bir kimse: Peki, sizin benimsediğiniz görüş nedir ki, bu konuda Abdullah'a ve Zeyd'e muhalefet ettiniz? diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

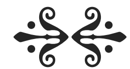
Buna sebep, bizim bu konuda rivayet etmiş olduğumuz Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın hadisidir. O: Sizden hiç kimse, safta yerini almadan önce safın gerisinde rükû'a varmasın, demiştir. Nitekim el-Hasen de bu görüştedir.

٢٢٨٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْقَوَارِيرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ الْأَشْعَثِ، عَنْ اَلْحَسَنِ أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يُرْكَعَ دُونَ الصَّفِّ.

2287- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Kavârîrî tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Said, el-Eş'as'tan tahdis etti, onun el-Hasen'den rivayet ettiğine göre, el-Hasen safın gerisinde rükû'a varılmasını mekruh görmüştür.

***

Bu bölümde yapmış olduğumuz bütün açıklamalar ile safın gerisinde namaz kılanın namazının caiz olacağı görüşü, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٥٨– بَابُ الرَّجُلِ يَدْخُلُ فِي صَلاَةِ الْغَدَاةِ فَيُصَلِّي مِنْهَا رَكْعَةً ثُمَّ تَطْلُعُ الشَّمْسُ

58- BİR KİMSE SABAH NAMAZINA BAŞLAYIP BİR REKÂTINI KILDIKTAN SONRA GÜNEŞ DOĞACAK OLURSA

Ebu Cafer dedi ki: Ata b. Yesâr'ın ve başkalarının Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiklerine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Kim güneş doğmadan önce sabah namazının bir rekâtını yetiştirecek olursa, namaza yetişmiş olur."***[499] Biz bu hadisi senedleriyle namaz vakitleri bölümünde zikretmiştik.

Bundan dolayı bazıları, güneş doğmadan önce sabah namazının bir rekâtını kılan kimse, eğer bundan sonra güneş doğacak olursa, ona bir rekât daha ekler, kanaatini benimsemiş ve bu hususta bu rivayeti delil göstermiştir.

Bu hususta başkaları da onlara muhalefet ederek: Eğer kişi namazını kılmakta iken güneş doğacak olursa, namazı bozulur, demişlerdir. Onlar şunu da eklerler: Bu rivayette, birinci görüş sahiplerinin benimsedikleri kanaate delil olacak bir taraf bulunmamaktadır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Güneş doğmadan önce sabah namazının bir rekâtını yetiştirip kılan bir kimse, (namaza) yetişmiş olur,"*** sözünün, birinci görüş sahiplerinin dedikleri anlama gelme ihtimali bulunduğu gibi, bununla güneş

499 Buhârî, Mevakit, 28; Müslim, Mesacid, 163; Ebu Davud, Salât, 235.

doğmadan önce bülâğa eren çocukları, hayız halinden temizlenen kadınları ve İslâm'a giren Hıristiyanları da kastetmiş olması ihtimali vardır. Çünkü o bu hadiste "yetiştirmeyi" söz konusu etmekle birlikte, namazdan bahsetmemiştir. Böylelikle sözünü ettiğimiz bu kimseler ile onların benzerleri, namazın geriye kalan vakti onların bu namazı o vakit içerisinde kılamayacakları kadar az bir miktarda dahi olsa, bu namaza yetişmiş kimseler olurlar ve bunların o namazı kaza etmeleri icab eder.

Bu görüş sahipleri derler ki: Delilerin akıllarının yerine gelmesi, çocukların buluğa ermesi, Hıristiyanların İslam'a girmesi ve hayızlı kadınların temizlenmeleri halinde, sabah namazı vakti çıkmadan bir rekât kılabilecekleri kadar bir süre kalmış ise, onlar idrak etmiş, yetişmiş olurlar, şeklinde yorumlamış olduğumuz bu hadise, böylelikle biz muhalefet etmiş olmuyoruz. Biz sadece birinci görüş sahiplerinin yorumlarına muhalefet etmiş oluyoruz.

Bu görüş sahiplerinin birinci görüş sahiplerine karşı delilleri arasında şunlar da vardır:

٢٢٨٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ خِلَاسٍ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «مَنْ أَدْرَكَ مِنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَلْيُصَلِّ إِلَيْهَا أُخْرَى».

2288- ... Ebu Râfi'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Kim güneş doğmadan önce sabah namazından bir rekâta yetişecek olursa, ona bir rekât daha eklesin."***

٢٢٨٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُهُ، وَإِذَا أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ فَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُهُ».

İMAM TAHAVİ - HADİSLERLE İSLAM FIKHI - KİTABİ YAYINLARI 2008 (Osman Arpaçukuru)

2289- … Yahya b. Kesir'den, onun Ebu Seleme'den, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kim güneş batmadan önce ikindi namazından bir rekâta yetişecek olursa, onun namazı tamam olur. Sabah namazından bir rekâta yetiştiği takdirde de namazı tamam olur."*** [500]

***

Naklettiğimiz bu rivayetlerde, güneş doğmadan önce başlanan namaza güneş doğduktan sonra devam etmek söz konusu edilmektedir.

Ancak bu doğrultudaki görüş sahiplerine karşı ileri sürülecek delillerden birisi şudur: Bunun, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in güneşin doğuşu esnasında namaz kılmayı nehyetmesinden önce olması mümkündür.

O, güneşin doğuşu esnasında bunu yasaklamış ve bunu yasakladığına dair ondan nakledilen rivayetler tevatür ile gelmiştir. Biz bu rivayetleri de "Namaz Vakitleri" bölümünde zikrettik.

O halde vaktiyle mübah olan bu hususun, nehiy ihtiva eden buyruklarla nesh edilmiş olması ihtimali vardır.

Bunun üzerine (birinci görüş sahipleri) şöyle demişlerdir: Yasak, özellikle nafile namaz kılmak hakkındadır. Yoksa farzların kaza edilmesi ile ilgili değildir. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, güneş doğuncaya kadar sabah namazından, güneş batıncaya kadar da ikindi namazından sonra namaz kılmayı nehyetmiş olduğunu görüyoruz. Bu, bize göre de, size göre de, sözü geçen her iki vakitte de bir kaza namazını kılmasına engel değildir.

Aynı şekilde, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiş olduğunuz güneşin doğuşu esnasında namaz kılmaya dair nehiy, bize göre o vakitte kazaya kalmış bir namazı kılmaya engel değildir. O nehiy özel olarak nafile namaz kılmakla ilgilidir.

Ancak diğer görüş sahiplerinin bunlara karşı ileri sürdükleri deliller arasında şu da vardır: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, kazaya kalmış farz namazların kılınmasının da, güneşin doğuşu ve batışı esnasında namaz kılma yasağının kapsamına girdiğine delil teşkil eden rivayetler nakledilmiştir:

500 Bu bölümün baştarafında zikredilen hadisin kaynaklarına bakınız.

٢٢٩٠- عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: سِرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةٍ، أَوْ قَالَ: فِي سَرِيَّةٍ، فَلَمَّا كَانَ آخِرُ السَّحَرِ عَرَّسْنَا، فَمَا اسْتَيْقَظْنَا حَتَّى أَيْقَظَنَا حَرُّ الشَّمْسِ، فَجَعَلَ الرَّجُلُ مِنَّا يَثِبُ فَزِعًا دَهَشًا، فَاسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَنَا فَارْتَحَلْنَا مِنْ مَسِيرِنَا حَتَّى ارْتَفَعَتُ الشَّمْسُ، ثُمَّ نَزَلْنَا فَقَضَى الْقَوْمُ حَوَائِجَهُمْ، ثُمَّ أَمَرَ بِلَالًا فَأَذَّنَ، فَصَلَّيْنَا رَكْعَتَيْنِ فَأَقَامَ فَصَلَّى الْغَدَاةَ. فَقُلْنَا: يَا نَبِيَّ اللهِ أَلَا نَقْضِيهَا لِوَقْتِهَا مِنَ الْغَدِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيَنْهَاكُمْ اللهُ عَنْ الرِّبَا، وَيَقْبَلُهُ مِنْكُمْ».

2290- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis edip dedi ki: Bize Hişam, el-Hasen'den tahdis etti. O İmrân b. Husayn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir gazvede -yahut: bir seriyyede demiştir- Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile geceleyin yol aldık. Seher vaktinin sonlarında konakladık. Güneş sıcağı bizi uyandırıncaya kadar uyanmadık. Her birimiz korku ve dehşet ile kalkmaya başladı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de uyanınca, bize verdiği emir üzerine yola çıktık. Yolumuza güneş yükselinceye kadar devam ettik. Sonra bir yerde durduk, insanlar ihtiyaçlarını gördüler. Arkasından Bilâl'e emir verdi, o da ezan okudu. İki rekât namaz kıldıktan sonra kamet getirdi ve sabah namazını kıl(dır)dı.

Sonra biz: Ey Allah'ın Peygamberi! Bu namazı ertesi gün vaktinde kaza edelim mi? diye sorunca, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Allah, size faizi yasaklayacak da, sizin ona faiz vermenizi mi kabul edecek"*** dedi.[501]

٢٢٩١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، قَالَ: أَنَا يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ فِي سَفَرٍ، فَنَامَ عَنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ فَأَمَرَ فَأَذَّنَ، ثُمَّ انْتَظَرَ حَتَّى اشْتَعَلَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ أَمَرَ فَأَقَامَ، فَصَلَّى الصُّبْحَ.

501 Müslim, Mesacid, 313; Nesâî, Mevakit, 55; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 441.

2291- … el-Hasen el-Basri'den, onun İmrân b. Husayn'dan, onun da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir yolculukta idi. Sabah namazına güneş doğuncaya kadar uyanamadı. Emir verdi, müezzin ezan okudu. Sonra güneş iyice alevleninceye kadar bekledi. Daha sonra emir verdi, Bilâl kamet getirdi, ardından sabah namazını kıl(dır)dı.[502]

٢٢٩٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ ثَنَا عَبَّادُ بْنُ مَيْسَرَةَ الْمُنْقِرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا رَجَاءٍ الْعُطَارِدِيَّ، قَالَ: ثَنَا عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ، قَالَ: أَسْرَى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَرَّسْنَا مَعَهُ، فَلَمْ نَسْتَيْقِظْ إِلَّا بِحَرِّ الشَّمْسِ، فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، ذَهَبَتْ صَلَاتُنَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَمْ تَذْهَبْ صَلَاتُكُمْ، اِرْتَحِلُوا مِنْ هَذَا الْمَكَانِ» فَارْتَحَلَ قَرِيبًا، ثُمَّ نَزَلَ فَصَلَّى.

2292- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Abbâd b. Meysere el-Munkarî tahdis edip dedi ki: Ben Ebu Recâ el-Utâridî'yi şöyle derken dinledim: Bize İmrân b. Husayn tahdis ederek dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin bizi yürüttü. Onunla beraber sabaha karşı konakladık. Ancak güneşin sıcağının etkisi ile uyandık. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uyanınca, beraberindekiler: Ey Allah'ın Rasulü! Namazımız gitti, dediler.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Namazınız gitmedi. Yola çıkın ve bu yerden uzaklaşın,"*** dedi. Kısa bir süre gittikten sonra inip namaz kıl(dır)dı.[503]

٢٢٩٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، قَالَ: أَنَا عَوْفٌ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ، عَنْ عِمْرَانَ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

2293- Bize Ali b. Mabed tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvehhab tahdis

502 Ebu Davud, Salât, 11.
503 Müslim, Mesacid, 313.

edip dedi ki: Bize Avf, Ebu Recâ'dan bildirdi, o İmrân'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٢٢٩٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجَرَّاحِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو يُوسُفَ، عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنِ ابْنِ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أَسْرَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةٍ مِنْ غَزَوَاتِهِ، وَنَحْنُ مَعَهُ، فَقَالَ لَهُ بَعْضُ الْقَوْمِ: لَوْ عَرَّسْتَ، فَقَالَ: «إِنِّي أَخَافُ أَنْ تَنَامُوا عَنِ الصَّلَاةِ» فَقَالَ بِلَالٌ: أَنَا أُوقِظُكُمْ، فَنَزَلَ الْقَوْمُ فَاضْطَجَعُوا، وَأَسْنَدَ بِلَالٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ظَهْرَهُ إِلَى رَاحِلَتِهِ وَأُلْقِيَ عَلَيْهِمُ النَّوْمُ، فَاسْتَيْقَظَ الْقَوْمُ، وَقَدْ طَلَعَ حَاجِبُ الشَّمْسِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيْنَ مَا قُلْتَ يَا بِلَالُ؟» قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ مَا أُلْقِيَتْ عَلَيَّ نَوْمَةٌ مِثْلُهَا قَطُّ. قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ قَبَضَ أَرْوَاحَكُمْ حِينَ شَاءَ، وَرَدَّهَا إِلَيْكُمْ حِينَ شَاءَ، فَأَذِّنِ النَّاسَ بِالصَّلَاةِ». فَأَذَّنَهُمْ فَتَوَضَّئُوا، فَلَمَّا ارْتَفَعَتِ الشَّمْسُ، صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ، ثُمَّ صَلَّى الْفَجْرَ.

2294- … Husayn b. Abdurrahman'dan, o Ebu Katade el-Ensârî'den, o babası (Katade)'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gazvelerinden birisinde, biz de onunla birlikte iken geceleyin yol almaya devam etti. Bazıları ona: Gece bir yerde dinlensek, dedi. O: ***"Sizin uyuyup namazı kaçırmanızdan korkuyorum,"*** dedi. Bunun üzerine Bilâl: Ben sizi uyandırırım, dedi.

Derken hepsi bineklerinden indi ve yattı. Bilâl *radıyallahu anh* da sırtını bineğine dayadı. Hepsini uyku aldı. Sonra güneş görünmeye başladığında uyandılar. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Sözün nerede kaldı ey Bilâl?"*** diye sordu. Bilâl şu cevabı verdi: Ey Allah'ın Rasulü! Şimdiye kadar beni asla böyle bir uyku bastırmadı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki:[504] ***"Şüphesiz Allah, dilediği zaman ruhlarınızı aldı ve dilediği zaman da ruhlarınızı size geri verdi. [Kalk ey Bilâl!][505] İnsanlara***

504 Köşeli parantez içindeki bu ibareler hadisin yer aldığı diğer kaynaklardan aktarılmıştır. (Çeviren).

505 Bir önceki dipnota bakınız.

namazın kılınacağını bildir.” O da onlara namaz kılınacağını bildirince, herkes abdest aldı. Güneş yükselince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* önce sabahın (tatavvu) iki rekâtını kıldı, sonra da farzını kıldı.[506]

٢٢٩٥- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا حُصَيْنٌ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2295- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansur tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Husayn bildirdi deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٢٩٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِهِ عَنْ رَوْحٍ الَّذِي ذَكَرْنَاهُ فِي أَوَّلِ هَذَا الْفَصْلِ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ سُؤَالَهُمُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

قَالَ عَبْدُ اللهِ: فَسَمِعَنِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ وَأَنَا أُحَدِّثُ هَذَا الْحَدِيثَ فِي الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ، فَقَالَ: مَنِ الرَّجُلُ؟ فَقُلْتُ: أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَبَاحٍ الْأَنْصَارِيُّ. فَقَالَ: الْقَوْمُ أَعْلَمُ بِحَدِيثِهِمْ، أُنْظُرْ كَيْفَ تُحَدِّثُ فَإِنِّي أَحَدُ السَّبْعَةِ تِلْكَ اللَّيْلَةَ، فَلَمَّا فَرَغْتُ قَالَ: مَا كُنْتُ أَحْسِبُ أَنَّ أَحَدًا يَحْفَظُ هَذَا الْحَدِيثَ غَيْرِي. قَالَ حَمَّادٌ: قَالَ: حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ اَلطَّوِيلُ، عَنْ بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2296- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Sabit’ten bildirdi. O Abdullah b. Rabah’tan, o Ebu Katade’den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’den deyip (Ali b. Şeybe) bu bölümün baş taraflarında zikretmiş olduğumuz Ravh’dan nakletmiş olduğu (2290 no’lu) hadisin aynısını zikretti. Ancak onların Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’e soru sorduklarından söz etmedi.

(Ravilerden) Abdullah (b. Rebah) dedi ki: İmrân b. Husayn el-Mescidu’l-

506 Buhârî, Mevakit, 35; Nesâî, İmamet, 47; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 307.

Cami'de bu hadisi tahdis ederken benim söylediklerimi işitti. Bunun üzerine: Bu adam kimdir? diye sordu. Ben: Ben, Abdullah b. Rebah el-Ensârî'yim dedim. İmrân: Olayı yaşayan insanlar başlarından geçeni daha iyi bilirler. Hadisi nasıl naklettiğine iyi dikkat et. Çünkü ben o gece yolculukta bulunan yedi kişiden birisiyim, dedi.

Ben sözlerimi bitirince: Ben bu hadisi benden başka bir kimsenin ezberleyip bellemiş olduğunu zannetmiyordum, dedi.

(Yezid b. Harun) dedi ki: [Yine bize] Hammâd [tahdis edip][507] dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl, Bekr'den, o Abdullah b. Rebah'tan, o Ebu Katade'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen nakletti.

٢٢٩٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي سَفَرٍ، فَقَالَ: «مِنْ يَكْلَؤُنَا اللَّيْلَةَ، لَا يَنَامُ حَتَّى الصُّبْحِ».

فَقَالَ بِلَالٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَا، فَاسْتَقْبَلَ مَطْلَعَ الشَّمْسِ فَضُرِبَ عَلَى آذَانِهِمْ، حَتَّى أَيْقَظَهُمْ حَرُّ الشَّمْسِ. فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَوَضَّأَ وَتَوَضَّئُوا ثُمَّ قَعَدُوا هُنَيْهَةً، ثُمَّ صَلَّوْا رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ، ثُمَّ صَلَّوْا الْفَجْرَ.

2297- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir el-Akadî tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Amr b. Dinar'dan tahdis etti, o Nâfi' b. Cübeyr'den, o babasından, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir yolculukta iken (konakladıktan sonra): ***"Bu gece kim sabaha kadar uyumayıp bizi koruyacak?"*** diye sordu.

Bilâl *radıyallahu anh*: Ben, deyip güneşin doğduğu tarafa yöneldi. Ancak kulaklarına vuruldu (derin bir uykuya daldılar). Nihayet güneşin sıcağı ile uyandılar. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kalkıp abdest aldı, beraberindekiler de abdest aldılar. Sonra kısa bir süre oturdular. Ardından, önce sabahın (tatavvu) iki rekâtını kıldılar, sonra da sabah namazını kıldılar.[508]

507 Köşeli parantez içindeki ifadeler Dr. Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşlî'nin hazırladığı Âlemu'l-Kütüb baskısından eklenmiştir. (Çeviren).

508 Ebu Davud, Salât, 40; Nesâî, Mevakit, 55; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 344, 359.

٢٢٩٨- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُصْعَبٍ الزُّهْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ اَلْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَرَّسَ ذَاتَ لَيْلَةٍ بِطَرِيقِ مَكَّةَ، فَلَمْ يَسْتَيْقِظْ هُوَ وَلَا أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، حَتَّى ضَرَبَتْهُمُ الشَّمْسُ، فَاسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «هٰذَا مَنْزِلٌ بِهِ شَيْطَانٌ». فَاقْتَادَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاقْتَادَ أَصْحَابُهُ، حَتَّى ارْتَفَعَ الضُّحَى، فَأَنَاخَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَنَاخَ أَصْحَابُهُ، فَأَمَّهُمْ، فَصَلَّى الصُّبْحَ.

2298- … el-Alâ b. Abdurrahman'dan, o babasından, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gece Mekke yolunda geç bir vakitte konakladı. Kendisi de, ashabından herhangi bir kişi de güneş ışıkları üzerlerine vuruncaya kadar uyanmadı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uyanınca: ***"Burası, şeytanın bulunduğu bir konaklama yeridir,"*** dedi. Ardından Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hızlıca yola koyuldu, sahabiler de aynı şekilde hızlıca yola koyuldular.

Nihayet kuşluk vakti güneş yükselince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* devesini çöktürdü, ashabı da bineklerini çöktürdüler. Allah Rasulü onlara imam oldu ve sabah namazını kıl(dır)dı.[509]

***

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, güneşin doğması sebebiyle farz olduğu halde sabah namazını hemen o vakitte kılmayıp güneş yükselinceye kadar geciktirdiğini gördük. Hâlbuki bir başka hadiste: ***"Kim bir namazı kılmayı unutur ya da uykuda iken namazın vakti çıkarsa, o namazı hatırladığı vakit hemen kılsın,"***[510] buyurmuştur. İşte bu, onun güneşin doğuşu esnasında namaz kılmayı nehyetmiş olmasının kapsamına farzların da, nafilelerin de girdiğine delildir. Aynı şekilde bu, uyanmış olduğu o vaktin, uykuda iken vakti çıkan namazın kılınabileceği bir vakit olmadığını da göstermektedir.

Eğer bir kişi: Sen niçin bu hadisin bir kısmı doğrultusunda görüş belirtirken, diğer bir kısmını terk ediyor ve ***"Kim ikindiden bir rekât kılar, bu***

509 Müslim, Mesacid, 310; Nesâî, Mevakit, 55; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 429.
510 Buhârî, Mevakit, 37; Müslim, Mesacid, 309, 314-316; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 31, 44.

arada da güneş batacak olursa, ikindinin geri kalan rekâtlarını da kılıp tamamlar," diyorsun, (neden?) diyecek olursa;

Ona şu şekilde cevap verilir: Biz bu hadisin ne bir kısmı, ne de herhangi bir yönü doğrultusunda görüş belirtiyoruz. Aksine biz bu hadisi, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen, onun güneşin doğuşu esnasında namaz kılmayı nehyetmiş olduğunu bildiren rivayetle ve farz namazın da bunun kapsamına girdiğini gösteren ve o vakitte nafile kılınamadığı gibi, farzın da kılınamayacağını belirten zikretmiş olduğumuz Cübeyr, İmrân, Ebu Katade ve Ebu Hureyre yoluyla gelen hadislerin de delaletiyle, tümüyle mensuh kabul ediyoruz.

Güneşin batışı esnasında o günün ikindi namazını kılmaya gelince; buna dair açıklamaları da "Namaz Vakitleri" bölümünde zikrettik.

İşte rivayetlerin anlamlarının sahih bir şekilde anlaşılması bakımından, bu başlığın doğru bulduğumuz hükmü bu şekildedir: Aklî düşünme (ve kıyas) bakımından bunun açıklamasına gelince; bizler, güneşin doğuşundan itibaren yükselişine kadar olan vaktin, namaz kılmanın yasaklandığı bir vakit olduğunu gördük.

İşte bundan dolayı, bir takım hususların yasaklandığı vakitlerin hükmünü incelemek istedik. Acaba bu yasaklama, yalnızca farzlar dışarıda tutularak tatavvu (nafile) namazlar için midir, yoksa namazların tamamı için geçerli midir?

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ramazan bayramının birinci günü ile kurban bayramının birinci gününde oruç tutulmasını nehyetmiş olduğunu gördük. Bu konuda ondan gelen rivayetler tartışılmaz bir delil durumundadır. Bundan dolayı ilim adamlarının hepsine göre bu nehiy, bugünlerde farz orucun tutulamayacağını da, nafile orucun tutulamayacağını da kapsamaktadır.

Buna kıyasen namaz kılmanın yasaklandığı güneşin doğuş vaktinin de böyle olması gerekir ve bu vakitte farz da, nafile de kılınmamalıdır. Güneşin batışı ile ilgili olarak da aklî düşünme açısından aynı hüküm söz konusudur.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in güneş batıncaya kadar ikindi namazından, güneş doğuncaya kadar da sabah namazından sonra namaz kılmaya dair nehyine gelince; bu iki vakitte namaz kılmanın nehyedilmesi, vakitten ileri gelen bir sebep dolayısıyla değildir. Bu iki vakitte namaz kılmanın nehyedilmesi, namazdan dolayıdır. Diğer taraftan bizler bu vakitte farz

namazı kılmamış olan bir kimsenin, farz namazını ve geçmiş kaza namazını kılmasının caiz olduğunu da görmüş bulunuyoruz.

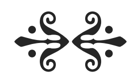
Namazın kendisi bu yasağın sebebi olup bu da (vaktin) farzı olduğuna göre, onun türünden olmayan nafilelerin kılınmasının nehyedilmesi söz konusudur, farzların nehyedilmesi değil.

Bu görüş, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

el-Hakem ve Hammâd da bu görüştedir:

٢٢٩٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَأَلْتُ الْحَكَمَ وَحَمَّادًا، عَنِ الرَّجُلِ يَنَامُ عَنِ الصَّلَاةِ فَيَسْتَيْقِظُ، وَقَدْ طَلَعَ مِنَ الشَّمْسِ شَيْءٌ؟ قَالَا: لَا يُصَلِّي، حَتَّى تَنْبَسِطَ الشَّمْسُ.

2299- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Ben, el-Hakem ve Hammâd'a uyuyup da namazını vaktinde kılamayan, uyandığında güneşin az bir kısmının doğduğunu gören kişinin durumunu sordum. Her ikisi de: Güneş (aydınlığı) iyice yayılıncaya kadar namaz kılamaz, dedi.

٥٩- بَابُ صَلَاةِ الصَّحِيحِ خَلْفَ الْمَرِيضِ

59- SAĞLIKLI OLANIN, HASTA KİMSENİN ARKASINDA NAMAZ KILMASI

٢٣٠٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. ح

2300- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, H.

٢٣٠١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَا: ثَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حُمَيْدٍ الرُّؤَاسِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ، وَأَبُو بَكْرٍ خَلْفَهُ، فَإِذَا كَبَّرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَبَّرَ أَبُو بَكْرٍ لِيُسْمِعَنَا. فَبَصرَ بِنَا قِيَامًا فَقَالَ: «اجْلِسُوا» أَوْمَى بِذَلِكَ إِلَيْهِمْ فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ: «كِدْتُمْ أَنْ تَفْعَلُوا فِعْلَ فَارِسَ وَالرُّومِ بِعُظَمَائِهِمْ، اِئْتَمُّوا بِأَئِمَّتِكُمْ، فَإِنْ صَلَّوْا قِيَامًا، فَصَلُّوا قِيَامًا، وَإِنْ صَلَّوْا جُلُوسًا، فَصَلُّوا جُلُوسًا».

2301- Bize Fehd de tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said tahdis edip (Yahya b. Yahya ile birlikte) dediler ki: Bize Humeyd b. Abdurrahman b. Humeyd er-Ruâsî babasından tahdis etti, o Ebu'z-Zübeyr'den, o Câbir radıyallahu anh'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize öğle namazını kıldırdı. Ebu Bekr de onun arkasında idi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tekbir getirdiğinde, Ebu Bekir de bize işittirmek üzere tekbir getiriyordu.

Allah Rasulü ayakta olduğumuzu görünce "oturun" anlamında arkasındakilere işaret etti. Namazı bitirince de: ***"Sizler neredeyse Farsların ve Rumların (Bizanslıların) büyüklerine yaptıklarının aynısını yapacaktınız. İmamlarınıza uyun! Onlar ayakta namaz kılacak olurlarsa, siz de ayakta namaz kılın. Oturarak namaz kılarlarsa, siz de oturarak namaz kılın,"*** buyurdu.[511]

٢٣٠٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكِبَ فَرَسًا فَصُرِعَ عَنْهُ فَجُحِشَ شِقُّهُ الْأَيْمَنُ، فَصَلَّى صَلَاةً مِنَ الصَّلَوَاتِ وَهُوَ قَاعِدٌ، وَصَلَّيْنَا وَرَاءَهُ قُعُودًا. فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا، وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا أَجْمَعِينَ».

2302- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine İbn Şihab'dan tahdis etmiştir. Onun Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ata binmişti. Attan düştü. Bu sebeple de sağ böğrü hafif yaralandı. Namazlardan birini oturarak kıldırınca, biz de onun arkasında oturarak namaz kıldık. Namazı bitirince şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz ki imam, kendisine uyulması içindir. Bu sebeple, o ayakta namaz kılacak olursa, siz de ayakta namaz kılın. Oturarak namaz kılarsa, siz de hep birlikte oturarak namaz kılın."***[512]

٢٣٠٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ، وَيُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2303- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys ve Yunus, İbn Şihab'dan haber verdi deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

511 Müslim, Salât, 85.
512 Buhârî, Ezan, 51; Müslim, Salât, 77, 78, 82, 86; Ebu Davud, Salât, 68; Tirmizî, Salât, 151; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 51, 58, 148, 194.

٢٣٠٤- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا حُمَيْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2304- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansur tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Enes b. Malik *radıyallahu anh* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den tahdis etti deyip hadisi aynen zikretti.

٢٣٠٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: صَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاكٍ، فَصَلَّى جَالِسًا، فَصَلَّى خَلْفَهُ قَوْمٌ قِيَامًا، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنِ اجْلِسُوا ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2305- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik ona Hişam b. Urve'den tahdis etmiştir. Onun babasından rivayet ettiğine göre, Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* rahatsız olduğu bir sırada, rahatsızlığı sebebiyle evinde oturarak namaz kıldı. Bazıları da arkasında ayakta namaza durdu. Onlara "oturun" diye işarette bulundu, sonra hadisi aynen zikretti.[513]

٢٣٠٦- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2306- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Müshir, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٣٠٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَلْقَمَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى

513 2302 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللهَ، وَمَنْ أَطَاعَ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ عَصَى الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي، فَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا، وَإِذَا صَلَّى قَاعِدًا فَصَلُّوا قُعُودًا».

2307- … Ya'lâ b. Ata dedi ki: Ben Alkame'yi, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis ederken dinledim. Ebu Hureyre dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bana itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. Bana isyan eden de, Allah'a isyan etmiş olur. Emire itaat eden, bana itaat etmiş olur. Emire isyan eden, bana isyan etmiş olur. Bu sebeple, (imamınız olan emir) ayakta namaz kılarsa, siz de ayakta kılın. O oturarak namaz kılarsa, siz de oturarak namaz kılın."***[514]

٢٣٠٨- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيِّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا صَلَّى قَاعِدًا، فَصَلُّوا قُعُودًا أَجْمَعِينَ».

2308- … Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz imam, kendisine uyulması için imam yapılmıştır. Bu sebeple, o oturarak namaz kıldığı takdirde, siz de hep birlikte oturarak namaz kılın."***[515]

٢٣٠٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2309- … Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.[516]

514 Müslim, Salât, 88.
515 Müslim, Salât, 87, 89.
516 Ebu Hureyre'den; İbn Mâce, İkamet, hadis no: 1239.

٢٣١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ حُمْرَانَ. ح

2310- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Humrân tahdis etti, H.

٢٣١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ، قَالَا: ثَنَا عُقْبَةُ بْنُ أَبِي الصَّهْبَاءِ الْبَاهِلِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَالِمًا يَقُولُ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يَوْمًا مِنَ الْأَيَّامِ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ لَهُمْ: «أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ؟» فَقَالُوا: بَلَى، نَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللهِ. قَالَ: «أَفَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ اللهَ قَدْ أَنْزَلَ فِي كِتَابِهِ أَنَّ مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ؟» قَالُوا: بَلَى، نَشْهَدُ أَنَّهُ مَنْ أَطَاعَكَ فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ. قَالَ: «فَإِنَّ مِنْ طَاعَةِ اللهِ أَنْ تُطِيعُونِي، وَإِنَّ مِنْ طَاعَتِي أَنْ تُطِيعُوا أَئِمَّتَكُمْ، فَإِنْ صَلَّوْا قُعُودًا، فَصَلُّوا قُعُودًا أَجْمَعِينَ».

2311- Bize Muhammed b. Huzeyme de tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Recâ tahdis edip (Abdullah ile birlikte) dediler ki: Bize Ukbe b. Ebi's-Sahbâ el-Bâhilî tahdis edip dedi ki: Ben Salim'i şöyle derken dinledim: Bana Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'ın tahdis ettiğine göre, o bir gün Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında bulunuyordu. Allah Rasulü ashabından birkaç kişi ile birlikte idi. Onlara: ***"Sizler, benim Allah'ın size göndermiş olduğu Rasulü olduğumu bilmiyor musunuz?"*** diye sordu. Onlar: Elbette biliyoruz. Senin şüphesiz Allah'ın Rasulü olduğuna şahitlik ediyoruz, dediler.

Bunun üzerine Allah Rasulü: ***"Sizler, şüphesiz Allah'ın, kitabında: 'Bana itaat eden, Allah'a itaat etmiştir' buyruğunu indirdiğini bilmiyor musunuz?"*** diye sordu. Onlar: Elbette biliyoruz. Şüphesiz biz sana itaat edenin, Allah'a itaat etmiş olacağına şahitlik ederiz, dediler.

Bu sefer Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz bana itaat etmeniz, Allah'a itaat etmenizin bir parçasıdır. Şüphesiz imamlarınıza itaat etmeniz de, bana itaat etmenizin bir parçasıdır. Bu sebeple, imamlarınız oturarak namaz kılarsa, siz de hep birlikte oturarak namaz kılın."***[517]

***

517 Tirmizî, Salât, 150.

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları bu doğrultuda kanaate sahip olmuş ve: Bir kimse bir rahatsızlığı dolayısıyla bir topluluğa oturarak namaz kıldıracak olursa, arkasında namaz kılanlar da -ayakta durabilecek durumda olsalar da- oturarak namaz kılarlar, demiştir.

Bu konuda başkaları da onlara muhalefet ederek: Hayır, arkasındaki-ler ayakta namaz kılarlar ve imamlarından ayakta durma yükümlülüğünün kalkmasıyla onların üzerinden farz olan ayakta durma (kıyam) yükümlülüğü kalkmaz, demişler ve bu konuda şu rivayeti delil göstermişlerdir:

حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ. ح

Bize Ebu Bişr er-Rakkî tahdis edip dedi ki: Bize el-Firyâbî tahdis etti, H.

٢٣١٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ. ثَنَا أَسَدٌ، قَالَا: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَرْقَمَ بْنِ شُرَحْبِيلَ، قَالَ: سَافَرْتُ مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى الشَّامِ. فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا مَرِضَ مَرَضَهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، كَانَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَقَالَ: «ادْعُوَا لِي عَلِيًّا» رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَلَا نَدْعُو لَكَ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ؟ قَالَ: «ادْعُوهُ». فَقَالَتْ حَفْصَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَلَا نَدْعُو لَكَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ؟ قَالَ. «ادْعُوهُ». فَقَالَتْ أُمُّ الْفَضْلِ: أَلَا نَدْعُو لَكَ الْعَبَّاسَ عَمَّكَ؟ قَالَ: «ادْعُوهُ». فَلَمَّا حَضَرُوا رَفَعَ رَأْسَهُ ثُمَّ قَالَ: «لِيُصَلِّ لِلنَّاسِ أَبُو بَكْرٍ» رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَصَلَّى بِالنَّاسِ، وَوَجَدَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ نَفْسِهِ خِفَّةً، فَخَرَجَ يُهَادَى بَيْنَ رَجُلَيْنِ. فَلَمَّا أَحَسَّهُ أَبُو بَكْرٍ، سَبَّحُوا بِهِ، فَذَهَبَ أَبُو بَكْرٍ يَتَأَخَّرُ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَانَكَ.

فَاسْتَتَمَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ حَيْثُ انْتَهَى أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِنَ الْقِرَاءَةِ، وَأَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَائِمٌ، وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ. فَأَتَمَّ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَتَمَّ النَّاسُ بِأَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

فَمَا قَضَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَاةَ، حَتَّى ثَقُلَ، فَخَرَجَ يُهَادَى بَيْنَ رَجُلَيْنِ، وَأَنَّ رِجْلَيْهِ لَتَخُطَّانِ بِالْأَرْضِ، فَمَاتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يُوصِ.

2312- Bize Rabî' el-Müezzin de tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip (el-Firyâbî ile birlikte) dediler ki: Bize İsrail, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Erkam b. Şurahbîl'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas *radıyallahu anh* ile birlikte Medine'den Şam'a yolculuk yaptık. İbn Abbas dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, vefatı ile neticelenen hastalığına yakalandığında Âişe'nin evinde idi. Bir sefer: ***"Bana Ali'yi çağırın,"*** dedi. Sonra Âişe *radıyallahu anhâ*: Sana Ebu Bekir'i çağırmayalım mı? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Onu (da) çağırın,"*** dedi. Sonra Hafsa *radıyallahu anhâ*: Sana Ömer'i çağırmayalım mı? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Onu (da) çağırın,"*** dedi. Arkasından Ümmü'l-Fadl: Sana amcan el-Abbas'ı çağırmayalım mı? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Onu (da) çağırın,"*** dedi.

Hepsi huzuruna gelince başını kaldırdı, sonra da: ***"İnsanlara Ebu Bekr namaz kıldırsın,"*** dedi. Ebu Bekr *radıyallahu anh* öne geçip insanlara namaz kıldırdı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kendisinde bir hafiflik hissedince, iki adam arasında ayakları yerde sürünerek dışarı (mescide) çıktı. [Ebu Bekr onun geldiğini fark edince, cemaat tesbih getirerek (subhanallah diyerek) bunu ona anlatmak istedi.][518] Ebu Bekr geri çekilmek isteyince, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: "Yerinde kal!" diye işaret etti.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kıraati Ebu Bekr *radıyallahu anh*'ın bıraktığı yerden alıp tamamladı. Ebu Bekr ayaktaydı, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise oturuyordu. Böylelikle Ebu Bekr *radıyallahu anh* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e uydu, insanlar da Ebu Bekr *radıyallahu anh*'a uydular.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, namazı henüz bitirmişti ki tekrar ağırlaştı, yine iki kişi arasında ayakları yerde sürünerek çıktı. Akabinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* herhangi bir vasiyette bulunmaksızın vefat etti.[519]

518 Köşeli parantez içerisindeki ibare, Tahavî'deki metne tekabül eden ibarenin tercümesidir. Hadisin yer aldığı İbn Mâce, 1235 no'lu hadiste aynı ibarelerin tercümesi: "İnsanlar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görünce tesbih getirerek Ebu Bekir'i uyarmak istediler," şeklindedir. Hadis hem diğer kaynaklarda da yer alan ve bazıları biraz sonra gelecek olan benzer rivayetlerinde bu anlamdadır, hem de bu anlam anlatılanlarla daha uyumludur. (Çeviren).

519 İbn Mâce, İkamet, hadis no: 1235.

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu hadiste, Ebu Bekr *radıyallahu anh*'ın ayakta iken, oturmakta olan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e uyduğu görülmektedir.

İşte bu, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu bölümün baş tarafındaki hadislerde söylediği belirtilen sözlerinden sonraki fiilî uygulamasıdır.

٢٣١٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَقُلْتُ: أَلَا تُحَدِّثِينِي عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَتْ: بَلَى، كَانَ النَّاسُ عُكُوفًا فِي الْمَسْجِدِ، يَنْتَظِرُونَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِصَلَاةِ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، فَكَانَ يُصَلِّي بِهِمْ تِلْكَ الْأَيَّامِ. ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَدَ مِنْ نَفْسِهِ خِفَّةً، فَخَرَجَ يُهَادَى بَيْنَ رَجُلَيْنِ لِصَلَاةِ الظُّهْرِ، وَأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ. فَلَمَّا رَآهُ أَبُو بَكْرٍ، ذَهَبَ لِيَتَأَخَّرَ، فَأَوْمَى إِلَيْهِ أَلَّا يَتَأَخَّرَ وَقَالَ لَهُمَا: «أَجْلِسَانِي إِلَى جَنْبِهِ» فَأَجْلَسَاهُ إِلَى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَجَعَلَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي وَهُوَ قَائِمٌ بِصَلَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ، وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدٌ.

قَالَ عُبَيْدُ اللهِ: فَدَخَلْتُ عَلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَعَرَضْتُ حَدِيثَهَا عَلَيْهِ، فَمَا أَنْكَرَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا.

2313- … Musa b. Ebi Aişe, Ubeydullah b. Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'nın huzuruna girerek: Bana Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hastalığını anlatabilir misin? dedim. O: Anlatayım, dedi. İnsanlar mescidde oturmuş, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in (çıkıp) yatsı namazını kıldırmasını bekliyorlardı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekir'e insanlara namaz kıldırması için haber gönderdi. Çünkü o günlerde Ebu Bekir onlara namaz kıldırıyordu.

Daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisinde bir hafiflik hissedince, öğle namazı için iki adam arasında ayakları yerde sürünerek dışarı

çıktı. Ebu Bekr *radıyallahu anh* da insanlara namaz kıldırıyordu. Ebu Bekr, Allah Rasulünü görünce geri çekilmek istedi. Ona geri çekilmemesi için işaret etti ve kendisini koltuk altlarından tutan iki kişiye: ***"Beni onun yan tarafına oturtun,"*** dedi. Onlar da onu Ebu Bekr'in yan tarafına oturttular.

Ebu Bekr ayakta iken, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazına uydu, insanlar da Ebu Bekr *radıyallahu anh*'ın namazına uyuyordu. Peygamber de oturuyordu.

Ubeydullah dedi ki: Sonra İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın yanına girdim. Ona Âişe'nin naklettiği hadisi aktardım. Âişe'nin anlattıklarından hiçbir şeye olumsuz bir tepki vermedi.[520]

٢٣١٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا ثَقُلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَهُ بِلَالٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُؤْذِنُهُ بِالصَّلَاةِ فَقَالَ: «ائْتُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ». قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، لَوْ أَمَرْتَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُصَلِّي بِهِمْ، فَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ وَمَتَى يَقُومُ مَقَامَكَ لَمْ يُسْمِعْ اَلنَّاسَ قَالَ: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ» فَأَمَرُوا أَبَا بَكْرٍ، فَصَلَّى بِالنَّاسِ.

فَلَمَّا دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ وَجَدَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خِفَّةً، فَقَامَ يُهَادَى بَيْنَ رَجُلَيْنِ، وَرِجْلَاهُ تَخُطَّانِ فِي الْأَرْضِ، فَلَمَّا سَمِعَ أَبُو بَكْرٍ حِسَّهُ ذَهَبَ لِيَتَأَخَّرَ، فَأَوْمَى إِلَيْهِ أَنْ صَلِّ كَمَا أَنْتَ. فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى جَلَسَ عَنْ يَسَارِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِالنَّاسِ، وَأَبُو بَكْرٍ يَقْتَدِي بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ قَائِمٌ، وَالنَّاسُ يَقْتَدُونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

2314- … Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ağırlaşınca, Bilâl *radıyallahu anh* yanına gelip ona namaz vaktinin girdiğini haber verdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ebu Bekir'in yanına gidin, (ona) insanlara namaz kıldırmasını söyleyin,"*** dedi.

520 Müslim, Salât, 90; Tirmizî, Salât, 151.

Âişe dedi ki: Bu sefer ben: Ey Allah'ın Rasulü! İnsanlara namaz kıldırmasını Ömer'e söylesen. Çünkü Ebu Bekr oldukça ince kalpli birisidir (çabuk üzülür ve ağlar.) Senin durduğun yerde duracak olursa, insanlara sesini işittiremez, dedim. Allah Rasulü: ***"Ebu Bekir'e emredin, insanlara namaz kıldırsın,"*** dedi. Bunun üzerine Ebu Bekr'e emrettiler, o da insanlara namaz kıldırdı.

Ebu Bekr namaza durunca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisinde bir hafiflik hissetti ve iki kişinin arasında ayakları yerde sürünerek kalktı. Ebu Bekr onun geldiğini hissedince geri çekilmek istedi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona "Namazı kıldırmaya devam et," manasında işarette bulundu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem geldi ve nihayet Ebu Bekr radıyallahu anh'ın sol tarafına oturdu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara namaz kıldırmaya başladı. Ebu Bekr de ayakta olduğu halde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e uyuyordu. İnsanlar da Ebu Bekr radıyallahu anh'ın namazına uyuyordu.[521]

***

Bazıları: Sizin bu hadiste lehinize bir deliliniz yoktur. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* bu namazda başkasının kıldırdığı namaza uymuş oluyordu, demiş ve bu konuda şu hadisi delil göstermiştir:

٢٣١٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا شَبَابَةُ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: صَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ، خَلْفَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَاعِدًا.

2315- … Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, vefatı ile neticelenen hastalığında Ebu Bekr *radıyallahu anh*'ın arkasında oturarak namaz kıldı.[522]

521 Müslim, Salât, 95; İbn Mâce, Salât, hadis no: 1234.
522 Tirmizî, Salât, 151.

٢٣١٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ هِشَامٍ الرُّعَيْنِيُّ، أَبُو قُرَّةَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنِي ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى خَلْفَ أَبِي بَكْرٍ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، بُرْدٍ، مُخَالِفٌ بَيْنَ طَرَفَيْهِ، فَكَانَتْ آخِرَ صَلَاةٍ صَلَّاهَا.

2316- … Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebu Bekr'in arkasında, uçlarını omuzlarının üzerine çaprazlama attığı bürd denilen (çizgili) bir elbiseyle namaz kıldı ve bu, onun kıldığı son namaz oldu.[523]

٢٣١٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو الْأَزْدِيُّ، قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: مَرِضَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ، فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ».

فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيقٌ، فَقَالَ: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ، فَإِنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ». قَالَ: قَامَ أَبُو بَكْرٍ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2317- … Ebu Bürde b. Ebi Musa'dan, o babası (Ebu Musa)'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hastalandı ve: ***"Ebu Bekr'e emredin, insanlara namaz kıldırsın,"*** dedi.

Âişe *radıyallahu anhâ*: Ebu Bekr ince (kalpli) bir adamdır, dedi. Allah Rasulü: ***"Ebu Bekr'e emredin, insanlara namaz kıldırsın. Şüphesiz ki sizler, Yusuf'un başına işler açan kadınlar (gibi)siniz,"*** dedi.

(Ebu Musa devamla) dedi ki: (Böylece) Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayatta iken Ebu Bekr (insanlara) namaz kıldırmış oldu.[524]

***

523 Tirmizî, Salât, 151.
524 Müslim, Salât, 101.

Ancak bu hususta onların aleyhine olan delillerden birisi de, onun (Ebu Musa'nın) zikrettikleri bu hadisi rivayet etmiş olmasıyla birlikte, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözü geçen bu namazdaki fiillerinin, onun imam olduğuna delil teşkil etmekte olduğudur. Şöyle ki: Âişe, el-Esved'in kendisinden naklettiği (2314 no'lu) hadisde: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebu Bekr'in soluna oturdu," demiştir. Bu ise imamın oturuş yeridir. Çünkü eğer Ebu Bekr ona imam olmuş olsaydı, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onun sağ tarafına oturması gerekirdi.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ebu Bekr'in sol tarafına oturması ve Ebu Bekir'in de onun sağında bulunması, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in imam, Ebu Bekir'in de imama uyan birisi olduğuna delildir.

Bir diğer delil şudur: Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh,* rivayet ettiği (2312 no'lu) hadisde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıraatı Ebu Bekir'in bıraktığı yerden devam ettirdiğini belirtmektedir. İşte bunda Ebu Bekr *radıyallahu anh*'ın kıraati kestiğini ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıraata devam ettiğini ortaya koyan bir delil bulunmaktadır.

Bunlar Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in imam olduğuna delildir. Böyle olmasaydı, Hz. Peygamber kıraatı sürdürmezdi. Çünkü o namaz, kıraatın açıktan okunduğu bir namazdı. Yine böyle olmasaydı, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebu Bekr *radıyallahu anh*'ın nereye kadar okuduğunu bilemezdi. Ebu Bekr'in arkasında bulunan da bunu bilemezdi.

Yaptığımız bu açıklamalarla, sözü geçen namazın, kıraatın açıktan yapıldığı bir namaz olduğu ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu namazda Kur'ân okuduğu, insanların hepsinin de, imama uyanın, imamın arkasında imamın okuduğu gibi kıraat edemeyecekleri hususunda ihtilâf etmedikleri sabit olduğuna göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de bu namazda imam olduğu sabit olmaktadır.

İşte bu hususun, rivayetler bakımından uygun açıklama şekli budur.

Bu konunun nazar (aklî düşünme ve kıyas) açısından uygun açıklamasına gelince; bizler, ittifakla kabul edilen esasın şu olduğunu gördük: İmama uyanın, imamın kıldığı namaza uyması, başlamadan önce kendisine farz olmayan bir hususu imama uyana farz kılabilir. Bununla birlikte biz, bunun namaza başlamadan önce onun üzerinde farz olan bir görevi kaldırmadığını da görüyoruz.

Bu türden olmak üzere: Bizler yolcu olan bir kimsenin, mukim olan bir kimsenin kıldığı namaza uyması halinde, tıpkı mukim gibi dört rekât kılması gerektiğini gördük. Oysa ona uymadan önce dört rekât kılması ona vacib değildi. O, imama uymak suretiyle, dört rekât kılmayı kendi kendisine vacib kılmış oldu.

Diğer taraftan mukim bir kimse, yolcu olan birisinin kıldığı namaza uyup onunla namaz kılsa, uyduğu yolcu olan imam namazını bitirdikten sonra, mukim olan kalkıp namazını tamamlar. Böylelikle yolcu olana uymakla birlikte, mukim kimsenin kılması farz olan namazdaki rekât sayısı onun üzerinden kalkmamış olur. Farzdan herhangi bir miktar, düşmeden onun üzerinde olduğu haliyle kalır.

O halde buna kıyasla, kıldığı namazında kıyam farzının kendisinden düştüğü hasta olan kimseye uyan sağlıklı bir kimsenin kıyam (ayakta durma) farzının da böyle olması ve bu durumdaki birine uymasının, namaza başlamadan önce üzerine farz olan bir hükmü de üzerinden kaldırmaması gerekir.

Eğer bir kimse: Bizler, üzerine Cuma namazı kılması farz olmayan bir köle, Cuma namazını kıldığı takdirde, onun bu namazının öğlenin yerini tuttuğunu ve böylelikle Cuma namazında imama uymadan önce üzerine farz olan bir namazın üzerinden kalkmış olduğunu görüyoruz, diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Bu bizim söylediğimizi daha da pekiştirmektedir. Şöyle ki; Cuma namazına başlamadan önce köle için Cuma farz değildir. Ancak o, Cumanın farz olduğu bir kimseye uyunca, bu namaza başlaması, imamı için vacib olan bir şeyin kendisine de vacib olmasını gerektirir. Böylelikle o, imamına vacib olan bir şey, kendisine de vacib olması suretiyle Cuma kılma yükümlülüğü bulunmayıp Cumaya başlayan bir yolcu hükmünde olur. Bu durumda onun uyduğu imama Cuma vacib olduğu için, ona da Cuma vacib olmuş olur. Bu, yolcu kişinin kıldığı Cuma gibi, öğlenin yerine geçer. Çünkü bu Cuma namazı, öğle namazının bedeli olur.

İşte kölenin durumu da bu şekildedir. Cumaya başlamak suretiyle Cuma namazını kılması ona vacib olduğundan dolayı, Cuması öğle namazının yerini tutar. Çünkü onun kıldığı bu Cuma da öğlenin bedeli olmuş olur.

Zikrettiğimiz bu hususla, kişinin başkasının kıldığı namaza uyması sureti ile o namaza uymadan önce kendisine vacib olmayan bir hususun vacib ol-

masını sağladığı, namaza uymadan önce kendisine vacib olan bir hususu da üzerinden düşürmediği sabit olmaktadır.

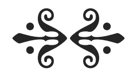
Bu suretle de namazda ayakta durmanın kendisine vacib olduğu sağlıklı bir kimse, eğer namazda ayakta durma farzı kendisinden düşmüş olan bir kimseye uyacak olursa, onun bu uyması ile bundan önce kendisi için vacib olan kıyam (ayakta durma) yükümlülüğü kalkmaz.

Bu, Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'un -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşüdür.

Ancak Muhammed b. el-Hasen -yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle derdi: Sağlıklı bir kimsenin, rükû' ve secde yapsa dahi, oturarak namaz kılan hasta imama uyması caiz değildir.

O, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hastalığı sırasında oturarak insanlara namaz kıldırırken onların ayakta durmasının özel bir durum olduğu kanaatinde idi. Çünkü o, (Rasulullah) Ebu Bekr *radıyallahu anh*'ın kıraatına kaldığı yerden devam etmesi, Ebu Bekr *radıyallahu anh*'ın imam olmaktan çıkıp imama uyan bir cemaat olması ve bütün bunların aynı namazda olması gibi, kendisinden sonra hiçbir kimse için caiz olmayan bir işi bu namazda yapmıştır. Bu hususlar bütün Müslümanların ittifakıyla ondan sonra hiç kimse için caiz değildir.

İşte bu, kıldırdığı bu namazda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, başkaları için yasak olan bir takım özelliklere sahip olduğunun delilidir.

٦٠- بَابُ الرَّجُلِ يُصَلِّي الْفَرِيضَةَ خَلْفَ مَنْ يُصَلِّي تَطَوُّعًا

60- FARZ NAMAZ KILAN KİMSENİN TATAVVU (NAFİLE) NAMAZ KILANA UYMASI

Ebu Cafer dedi ki: Câbir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre, Muâz b. Cebel, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yatsı namazını kıldıktan sonra geri döner ve Beni Seleme'de kendi kavmine aynı namazı kıldırırdı.[525] Biz bu hususu senediyle birlikte "Akşam Namazında Kıraat (Kur'an Okuma)" başlığı altında zikrettik.[526]

Bu sebeple bazıları, bir kimse nafile namaz kılarken farz kılan kimsenin ona uyabileceği kanaatini benimsemiş ve bu rivayeti delil göstermiştir.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Bir kişinin, nafile namaz kılan kimsenin arkasında farz namaz kılması caiz değildir, demişler ve şunları eklemişlerdir: Muâz'ın sözü geçen bu hadisinde, onun kendi kavmine kıldırdığı namazın kendisi için nafile veya farz olduğuna dair bir ifade yoktur. Çünkü onun, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile nafile namaz kıldıktan sonra kavmine dönüp onlara farz olan namazı kıldırmış olması mümkündür. Eğer durum böyle ise, bu hadiste sizin lehinize bir delil yoktur.

Diğer taraftan, dediğiniz gibi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte farz namazı kılıp sonra da kavmine kendisi için nafile olan bir namazı kıldırması da mümkündür.

---

525 Buhârî, Ezan, 60; Müslim, Salât, 178.

526 Söz konusu başlık numarası 17 olup bahsi geçen hadisler 1237 ve devamında yer almaktadır. (Çeviren).

Bu hadisin her iki anlama gelme ihtimali bulunduğuna, birinin diğerine göre önceliği söz konusu olmadığına göre, kimsenin, bu hususta kendisine delil teşkil edecek bir delalet olmadıkça, anlamlardan birisini dışarıda tutarak diğerini kabul etmesine de imkân yoktur.

Bundan dolayı birinci görüş sahipleri şöyle derler: Bizler, bazı rivayetlerde onun kavmine kıldırdığı namazın tatavvu (nafile) olduğunun, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte kıldığı namazın ise farz olduğunun delilini buluyoruz. Onlar bu hususta şu rivayeti zikrederler:

٢٣١٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَمْرٍو، قَالَ: أَخْبَرَنِي جَابِرٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ مُعَاذًا كَانَ يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ إِلَى قَوْمِهِ فَيُصَلِّيَهَا بِهِمْ، هِيَ لَهُ تَطَوُّعٌ، وَلَهُمْ فَرِيضَةٌ.

2318- … İbn Cüreyc'den, o Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Câbir *radıyallahu anh*'ın haber verdiğine göre, Muâz, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yatsı namazını kılar, sonra da gidip kavmine o namazı kıldırırdı. Bu kıldırdığı namaz onun için tatavvu, ona uyanlar için de farz namaz oluyordu.[527]

***

Ancak diğerlerinin bunlara karşı delilleri arasında şu da vardır: İbn Uyeyne, bu hadisi Amr b. Dinar'dan, İbn Cüreyc'in rivayet ettiği gibi rivayet etmiş ve onu eksiksiz olarak zikretmiş, İbn Cüreyc'den daha güzel bir şekilde nakletmiştir. Ancak o naklettiği bu rivayetinde, İbn Cüreyc'in: "Bu kıldırdığı namaz, onun için tatavvu, ona uyanlar için de farz namaz oluyordu," sözünü söylememiştir.

O halde bu açıklama, İbn Cüreyc'in kendi açıklaması da, Amr b. Dinar'ın bir açıklaması da olabilir, Câbir'in kendi sözü de olabilir.

Acaba bu sözü bu üçünden hangisi söylemiştir. Bunda, Muâz'ın yaptığı bu işin gerçek anlamda böyle olup olmadığına dair bir delil bulunmamaktadır. Çünkü raviler bu sözü Muâz'dan nakletmemektedirler. Onlar kendilerince böyle olduğuna dair bir söz söylemiş oldular. Bununla birlikte gerçekte böyle olmaması mümkündür.

527 Buhârî, Ezan, 60; Müslim, Salât, 178.

Üstelik bu söz Muâz'ın kendisinden sabit olsa bile, bunda, yapılan bu işin Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in emri ile yapıldığına ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bu durumu haber vermiş olduğu takdirde, onun bu işini kabul edip ikrar edeceğine yahut değiştireceğine dair herhangi bir delil bulunmamaktadır.

İşte Rifâa b. Râfi'in Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'a, kendilerinin Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in döneminde cimâ' etmekle birlikte inzâl olmadıkları sürece gusletmediklerini haber verdiğini görüyoruz. Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* onlara: Peki, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bunu haber vermiş miydiniz? O sizin bu yaptığınızı olumlu karşılamış mıydı? diye sormuştur. Rifâa: Hayır, deyince Ömer *radıyallahu anh* bunu bir delil olarak kabul etmemiştir.[528]

Bu fiilî uygulamanın durumu da böyledir. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde Muâz'ın bunu yaptığı sabit olsa bile, bunda, onun bu işi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in emri ile yaptığına dair bir delil bulunmaz.

Üstelik biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bunun aksine delil teşkil eden rivayet de nakletmiş bulunuyoruz:

٢٣١٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ الْوُحَاظِيُّ. ح

2319- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Salih el-Vuhâzî tahdis etti, H.

٢٣٢٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ قُعْنُبٍ، قَالَا: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى الْمَازِنِيُّ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ رِفَاعَةَ الزُّرَقِيُّ، أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي سَلِمَةَ يُقَالُ لَهُ سَلِيمٌ أَتَى رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنَّا نَظَلُّ فِي أَعْمَالِنَا، فَنَأْتِي حِينَ نُمْسِي، فَنُصَلِّي فَيَأْتِي مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، فَيُنَادَى بِالصَّلَاةِ، فَنَأْتِيهِ فَيُطَوِّلُ عَلَيْنَا. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا مُعَاذُ لَا تَكُنْ فَتَّانًا، إِمَّا أَنْ تُصَلِّيَ مَعِي، وَإِمَّا أَنْ تُخَفِّفَ عَنْ قَوْمِكَ».

528 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 115.

2320- Bize Ali b. Abdurrahman da tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti. (Yahya b. Salih'le beraber) dediler ki: Bize Süleyman b. Bilâl tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Yahya el-Mâzinî'nin Muâz b. Rifâa ez-Zuraki'den tahdis ettiğine göre, kendisine Süleym denilen Selemeoğullarından bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem'e* geldi ve şöyle dedi: Bizler kendi işlerimizi yapıyoruz. Akşam olunca da gelip namaz kılıyoruz. Muâz b. Cebel geliyor ve namaz için ezan okuyor. Biz de onun yanına gidiyoruz. O da bize uzun uzadıya namaz kıldırıyor. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle dedi: ***"Ey Muâz! Sen fitneye düşüren birisi olma! Ya benimle birlikte namaz kıl, ya da kavmine kıldırdığın namazı hafif tut."***

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Muâz'a söylediği bu sözler, onun, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında iki işten birisini yaptığına delildir. Ya namazını Peygamber ile birlikte kılıyordu, ya da kavmine namaz kıldırıyordu. O her ikisini bir arada yapmıyordu. Çünkü Allah Rasulü şöyle buyurmuştu: ***"Ya benimle namaz kıl,"*** yani o takdirde kavmine namaz kıldırma. ***"Yahut kavmine kıldırdığın namazı hafif tut,"*** yani benimle namaz kılma.

Önceki rivayetlerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in söylediği bir söz bulunmamaktadır. Naklettiğimiz bu rivayette de belirttiğimiz sözler yer aldığına göre, bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından Muâz'a önceden bir şey söylenmemiş olduğu sabit olmaktadır. Diğer taraftan, bu hususta daha sonra bir şey yap(ıp yapma)mış olduğuna dair bir bilgimiz de bulunmamaktadır ki bize karşı delil sabit olabilsin.

Eğer bu hususta birinci görüş sahiplerinin dediği gibi, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından verilmiş bir emir bulunsaydı, bu emrin Rasulullah tarafından farz namazın iki defa kılındığı zamanlarda söz konusu olması ihtimali olurdu. Çünkü bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından nehyedilinceye kadar İslamın ilk dönemlerinde yapılıyordu. Biz bunu senedleri ile (36. bölüm olan) "Korku Namazı" bölümünde zikrettik.

O halde, Muâz'ın sözünü ettiğimiz fiili uygulamasının, bu işin nehyedilmesinden önce yapılmış olması ihtimali vardır. Sonra bu hususta nehiy geldi ve onun uygulamasını nesh etti.

Diğer taraftan onun bu fiilinin bundan sonra olması ihtimali de vardır.

O halde bir kimse, bu fiilî uygulamasını, bu iki vakitten birisinde olmuştur şeklinde değerlendirecek olursa, mutlaka ona muhalif kanaati savunan kişi de bunu diğer vakitte yapılmış olarak kabul edebilir.

İşte rivayetler açısından bu konunun hükmü budur.

Nazar (kıyas bakımından) hükmüne gelince; bizler imama uyanların namazlarının sahih yahut fâsid olmasının, imamlarının namazına bağlı olduğunu gördük. Doğru ve sağlıklı kıyas bunu gerektirmektedir.

Bu kabilden olmak üzere şunu görüyoruz: İmam yanılacak olursa, yanılması dolayısıyla kendisi için gereken şeyler, ona uyan kimselere de gerekir. Ancak kendileri yanılıp imam yanılmayacak olursa, imamın yanılması halinde imamın yapması gereken şeyler, onun için gerekli olmaz.

İmama uyanlara, imamın yanılması dolayısıyla yanılmanın hükmünü yerine getirmeleri gerektiği, buna karşılık imamın yanılması söz konusu olmadığı takdirde, yanılma hükmünün onun için söz konusu olmayacağı sabit olduğuna göre, imama uyanların kıldıkları namazda, hükümleri itibariyle imamın kendi namazındaki hükmüne bağlı oldukları ve adeta onların namazlarının imamın namazının kapsamında bulunduğu da sabit olmaktadır.

İmama uyanların namazları imamın namazının kapsamı içerisinde olduğuna göre, onların kılacakları namazın imamın namazına muhalif olması caiz olmaz.

Bununla da imama uyanın namazının, uyduğu imamın namazından farklı olmasının caiz olmadığı sabit olmaktadır.

Bir kişi: Bizler fukahânın, bir kimsenin farz namaz kılan birisinin arkasında nafile namaz kılabileceği hususunda ihtilâf etmediğini görüyoruz. Nafile namaz kılan bir kimsenin farz namaz kılan kimseye uyması caiz olduğu gibi, farz namaz kılan kimsenin de bu farz namazı tatavvu kılan kimsenin arkasında kılması caizdir, diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Gerçek şu ki; tatavvu (nafile) namazı kılmanın sebebi, farz namazın sebebinin bir kısmıdır. Çünkü bir kimsenin, namaza durup nafile olsun, farz olsun, namaz kılmaktan başka bir maksadı yoksa, bu kişi nafile bir namaza başlamış demektir. Namaza başlamaya niyet etmekle birlikte, farz namaz kılmaya da niyet ederse, böylelikle o, farz namaza başlamış olur. Bu durumda bu kişi,

hem nafileye başlamasını sağlayan bir sebep ile hem de bir başka sebep ile farz namaza başlamış olur. Durum böyle olduğuna göre, tatavvu (nafile) namaz kılan bir kimse, eğer farz kılmakta olan birisine uyarsa, o kişi namazının tamamında kendisine imamlık yapacak birisine uymuş demektir. Ancak farz namaz kılan, nafile kılmakta olana uyarsa, uyduğu imam kendisine göre namazın bir kısım sebeplerini yerine getirmiş olduğu bir namazda ona imam olur, geri kalan kısmında ona imam olmaz. Bundan dolayı bu caiz olamaz.

Bir kimse: Biz Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun insanlara cünüb olarak namaz kıldırdığı için namazını yeniden kılmasına karşın, ona uyanların yeniden kılmadıklarını rivayet ediyoruz. İşte bu, onların kıldıkları namazın, imam olarak Ömer'in kıldırdığı namazın kapsamında olmadığına delildir, diyecek olursa, bu kanaatte olanlara muhalif olan kimse şöyle cevap verir:

Onun böyle yapması, namazdan önce cünüb olduğundan kesin olarak emin olmadığı içindir. Bundan dolayı kendi adına ihtiyatlı olanı yapmış ve kendisi namazını yeniden kıldığı halde başkalarına namazlarını yeniden kılmalarını emretmemiştir.

٢٣٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ الْغُدَانِيُّ، قَالَ: أَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَامَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زُبَيْدِ بْنِ الصَّلْتِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: أُرَانِي قَدْ اِحْتَلَمْتُ وَمَا شَعَرْتُ، وَصَلَّيْتُ وَمَا اغْتَسَلْتُ ثُمَّ قَالَ: أَغْتَسِلُ مَا رَأَيْتُ وَأَنْضَحُ مَا لَمْ أَرَ ثُمَّ أَقَامَ فَصَلَّى مُتَمَكِّنًا وَقَدْ ارْتَفَعَ الضُّحَى.

2321- … Hişam b. Urve'den, o babasından, o Zübeyd b. es-Salt'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer: Zannederim ben ihtilam olduğum halde farkına varmadım ve gusletmeden namaz kıl(dır)mış oldum, dedi. Sonra da: Gördüğümü yıkarım, görmediğimin üzerine de su serperim, dedi. Sonra kamet getirdi ve emin olmak üzere kuşluk vaktinde güneş yükselince namaz kıl(dır)dı.

٢٣٢٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زُبَيْدِ بْنِ الصَّلْتِ أَنَّهُ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَنَظَرْنَا، فَإِذَا هُوَ قَدْ احْتَلَمَ، فَصَلَّى وَلَمْ يَغْتَسِلْ فَقَالَ: وَاللهِ مَا أُرَانِي إِلَّا وَقَدْ اِحْتَلَمْتُ وَمَا شَعَرْتُ،

وَصَلَّيْتُ مَا اغْتَسَلْتُ. قَالَ: فَاغْتَسَلَ وَغَسَلَ مَا رَأَى فِي ثَوْبِهِ، وَنَضَحَ مَا لَمْ يَرَ، وَأَذَّنَ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَمَا ارْتَفَعَ الضُّحَى، مُتَمَكِّنًا.

2322- ... Hişam b. Urve'den, o babasından, o Zübeyd b. es-Salt'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab ile birlikte dışarı çıktık. Bir de baktı ki, ihtilam olmuş, gusletmediği halde de namaz kıl(dır)mış. Bunun üzerine: Allah'a yemin ederim ki, ben ihtilam olduğumu, bunu fark etmediğimi ve gusletmeden namaz kıl(dır)mış olduğumu görüyorum, dedi.

Zübeyd b. es-Salt dedi ki: Bunun üzerine Ömer gusletti ve elbisesinde gördüğü kirleri yıkadı. Kir görmediği yerlere ise su serpti. Ezan okuyup namaz için kamet getirdi. Ardından güneş kuşluk vakti yükseldikten sonra emin olmak için namaz kıl(dır)dı.

***

İşte bu, Ömer *radıyallahu anh*'ın namazdan önce cünüb olduğundan kesin olarak emin olmadığına delildir.

Ömer *radıyallahu anh*'ın, imamın namazının bozulması sebebiyle imama uyanın da namazının bozulduğu görüşünde olduğunun deliline gelince:

٢٣٢٣- أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نَسِيَ الْقِرَاءَةَ فِي صَلَاةِ الْمَغْرِبِ، فَأَعَادَ بِهِمُ الصَّلَاةَ.

2323- ... İbrahim'den, onun Hemmam b. el-Hâris'den rivayet ettiğine göre, Ömer *radıyallahu anh* akşam namazında Kur'ân okumayı unuttu. Sonra cemaatle birlikte namazı yeniden kıldı.

***

Ömer *radıyallahu anh*, kıraatı terk ettiği için namazı onlarla birlikte yeniden kıldığına göre, -ki kıraatın terki dolayısıyla namazın fâsid olduğunda görüş ayrılığı vardır- onlara cünüb olarak namaz kıldırdığı için, onlarla birlikte namazı yeniden kılması daha uygun bir iştir.

Eğer bir kimse: Ömer'den buna muhalif bir rivayet nakledilmiştir, der ve buna dair şu rivayeti zikredecek olursa:

٢٣٢٤- حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ لَهُ رَجُلٌ: إِنِّي صَلَّيْتُ صَلَاةً لَمْ أَقْرَأْ فِيهَا شَيْئًا. فَقَالَ لَهُ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَلَيْسَ قَدْ أَتْمَمْتَ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: تَمَّتْ صَلَاتُك.

قَالَ شُعْبَةُ فَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنِ عُمَرَ الْعَمْرِيُّ، قَالَ: قُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ: مِمَّنْ سَمِعْتُ هَذَا الْحَدِيثَ؟ فَقَالَ: مِنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

2324- … Bize Şu'be, Yahya b. Said'den tahdis etti. Onun Muhammed b. İbrahim'den rivayet ettiğine göre, Ömer *radıyallahu anh*'a bir adam: Ben namaz kıldım. Ancak onda Kur'an-ı Kerim'den hiçbir şey okumadım, dedi. Ömer *radıyallahu anh* ona: Rükû'u ve secdeyi eksiksiz, tam olarak yaptın değil mi? diye sordu. Adam: Evet, deyince Ömer: Senin namazın tamdır, dedi.

(Ravilerden) Şu'be dedi ki: Bana Abdullah b. Ömer el-Gamrî tahdis edip dedi ki: Ben Muhammed b. İbrahim'e: Sen bu hadisi kimden işittin? diye sordum. Ömer *radıyallahu anh*''dan rivayet eden Ebu Seleme'den işittim, cevabını verdi.

***

Ona şöyle denir: Evet, bu Ömer *radıyallahu anh*'dan sizin zikretmiş olduğunuz yolla rivayet edilmiştir. Ancak bizim başta zikretmiş olduğumuz ve ondan naklettiğimiz rivayet, Ömer'den muttasıl sened ile gelmiştir. Bu olay Hemmam'ın huzurunda olmuştur. Ömer'den muttasıl sened ile gelen bir rivayetin kabul edilmesi, ona muhalif olarak ondan gelen rivayete göre, daha uygundur.

Aynı şekilde aklî düşünme (kıyas) da bu hususa delil teşkil etmektedir. Çünkü onlar (fukahâ, ilim adamları) ittifakla şunu kabul etmişlerdir: Bir kişi, bildiği halde cünüb bir kimsenin arkasında namaz kılacak olursa, onun namazı batıl olur. Fukahâ böylelikle, bu imama uyanın namazını, imamın namazı kapsamında değerlendirmiş olmaktadır.

Bu böyle olduğuna göre, yani imama uyan, imamın kıldığı namazın fasid olduğunu bildiğine göre, kıyas bakımından bunu bilmediği takdirde de durum böyledir.

Nitekim imama uyan bir kimsenin, bilsin ya da bilmesin, cünüb olarak namaz kılması durumunda namazı batıl olur.

Böylelikle, bilmesi halinde namazını bozan husus, aynı şekilde bilmemesi halinde de onun namazını bozar. Uyduğu imamın namazının fasid olduğunu bilmesi sebebiyle de onun namazı fasid olur.

Buna göre kıyas, imamının namazının fasid olduğunu bilmemesi halinde de durumun böyle olmasını gerektirir. Evet, kıyas bunu gerektirmektedir. Aynı zamanda bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un, Muhammed b. el-Hasen'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Tavûs ve Mücahid de böyle demiştir:

٢٣٢٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِيِّ، عَنْ طَاوُسٍ وَمُجَاهِدٍ فِي إِمَامٍ صَلَّى بِقَوْمٍ وَهُوَ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ، قَالَ: يُعِيدُونَ الصَّلَاةَ جَمِيعًا.

2325- … Bize Hüşeym, Câbir el-Cu'fî'den tahdis etti: O, Tavûs ve Mücahid'den, abdestsiz olarak bir cemaate namaz kıldıran imam hakkında: Hepsi de namazı yeniden kılar, dediklerini rivayet etti.

***

Cemaatin ve imamın kıldıkları namazların farklı olması halinde, bizim benimsediğimiz kanaate uygun olarak, mütekaddimûndan bir topluluktan da rivayet gelmiştir. Bu rivayetlerden bazıları:

٢٣٢٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، فِي الرَّجُلِ يُصَلِّي بِقَوْمٍ هِيَ لَهُ الظُّهْرُ، وَلَهُمُ الْعَصْرُ. قَالَ: يُعِيدُونَ، وَلَا يُعِيدُ.

2326- … Mansur'dan, onun İbrahim'den rivayet ettiğine göre, İbrahim, kendisi öğle namazını kıldığı halde arkasında ikindi namazına niyet edip

uyan cemaatin durumu hakkında: Cemaat namazlarını yeniden kılar. Ancak o (imam) yeniden kılmaz, demiştir.

٢٣٢٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ عُبَيْدٍ يَقُولُ: جَاءَ عَبَّادٌ إِلَى الْمَسْجِدِ فِي يَوْمٍ مَطِيرٍ، فَوَجَدَهُمْ يُصَلُّونَ الْعَصْرَ، فَصَلَّى مَعَهُمْ، وَهُوَ يَظُنُّ أَنَّهَا الظُّهْرُ، وَلَمْ يَكُنْ صَلَّى الظُّهْرَ. فَلَمَّا صَلَّوْا فَإِذَا هِيَ الْعَصْرُ فَأَتَى الْحَسَنَ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ، فَأَمَرَهُ أَنْ يُصَلِّيَهُمَا جَمِيعًا.

2327- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Âmir tahdis edip dedi ki: Ben Yunus b. Ubeyd'i şöyle derken dinledim: Abbâd yağmurlu bir günde mescide geldi. Onların ikindi namazını kılmakta olduklarını gördü. Onların öğle namazı kıldıklarını zannederek, o da onlarla namaz kıldı. Çünkü öğle namazını kılmamıştı. Namazlarını bitirdiklerinde onların ikindiyi kıldıklarını anlayınca, el-Hasen'in yanına gitti ve ona bu durumu sordu. el-Hasen ona her iki namazı da birlikte kılmasını emretti.

٢٣٢٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، قَالَ: كَانَ الْحَسَنُ وَابْنُ سِيرِينَ يَقُولَانِ: يُصَلِّيهِمَا جَمِيعًا. قَالَ:

2328- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Ebi Arûbe tahdis edip dedi ki: el-Hasen ve İbn Sîrîn şöyle derdi: Bu durumdaki bir kimse, her iki namazı da birlikte kılar.

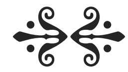
(İbn Merzuk) dedi ki:

٢٣٢٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو مَعْشَرٍ، عَنِ النَّخَعِيِّ، قَالَ: يُصَلِّيهِمَا جَمِيعًا.

2329- Bize Ebu Ma'şer de, en-Nehaî'den tahdis etti. en-Nehaî: Her iki namazı birlikte kılar, dedi.

٢٣٣٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: يُصَلِّي الظُّهْرَ، ثُمَّ يُصَلِّي الْعَصْرَ.

2330- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Said, Abdullah b. Ömer'den[529] tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Öğle namazını kılar, sonra da ikindi namazını kılar.

529 Doğrusu "Ubeydullah b. Ömer" olmalıdır. Bkz. İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VII, 35. (Çeviren).

٦١- بَابُ التَّوْقِيتِ فِي الْقِرَاءَةِ فِي الصَّلَاةِ

61- NAMAZDA KIRAATIN TAYİN EDİLMİŞ OLUP OLMADIĞI

٢٣٣١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَا: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْأَضْحَى وَالْفِطْرِ فِي الْأُولَى بِـ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ وَفِي الثَّانِيَةِ ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾.

2331- … İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kurban bayramı ile Ramazan bayramı namazlarının birinci rekâtında: ***"O en yüce Rabbinin ismini tesbih et,"*** (el-A'lâ, 87/1) suresini, ikinci rekâtında ise: ***"Sana örtüp bürüyen (kıyamet)in haberi geldi mi?"*** (el-Gâşiye, 88/1) suresini okurdu.[530]

٢٣٣٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُنْتَشِرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْعِيدَيْنِ بِ «سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى» وَ «هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ» وَإِذَا اجْتَمَعَ يَوْمُ عِيدٍ وَيَوْمُ جُمُعَةٍ قَرَأَ بِهِمَا فِيهِمَا جَمِيعًا.

530 İbn Mâce, İkamet, hadis no: 1283.

2332- … en-Numan b. Beşir'den rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* iki bayram namazında (birinci rekâtta): ***"O en yüce Rabbinin ismini tesbih et,"*** (el-A'lâ, 87/1) suresi ile (ikinci rekâtta): ***"Sana örtüp bürüyen (kıyamet)in haberi geldi mi?"*** (el-Gâşiye, 88/1) suresini okurdu. Eğer bayram günü ile Cuma günü aynı günde olursa, her iki sureyi her iki namazda da okurdu.[531]

٢٣٣٣- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا حَامِدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ الْمُنْتَشِرِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2333- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Hâmid b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize Cerir b. Abdulhamîd, İbrahim b. Muhammed el-Munteşir'den tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٣٣٤- حَدَّثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا حَامِدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُنْتَشِرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ النُّعْمَانِ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2334- Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Hâmid b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, İbrahim b. Muhammed el-Munteşir'den tahdis etti, o babasından, o Habîb b. Salim'den, o Salim'den, o en-Numan'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretti.

٢٣٣٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ مَعْبَدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْعِيدَيْنِ مِثْلَهُ، وَلَمْ يَذْكُرْ اَلْجُمُعَةَ.

2335- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize el-Mes'udî, Ma'bed b. Halid'den tahdis etti, o Zeyd b. Ukbe'den, o Semura b. Cündüb'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den iki bayram namazı hakkında aynısını zikretti, ancak Cumadan söz etmedi.[532]

531 Müslim, Cum'a, 62; Tirmizî, Ideyn, 33; İbn Mâce, İkamet, hadis no: 1281.
532 Ebu Davud, Salât, 236.

٢٣٣٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2336- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Vehbî tahdis edip dedi ki: Bize el-Mes'udî tahdis etti ve hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٣٣٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَعْبَدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عُقْبَةَ الْفَزَارِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2337- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Mabed b. Halid'den tahdis etti. O Zeyd b. Ukbe el-Fezârî'den hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları, imamın bayram namazlarında ve Cuma namazında Fâtihatu'l-kitab ile birlikte okuması gereken iki surenin, bu iki sure olduğu ve bunları bırakıp başkalarını okumaması gerektiği kanaatini benimsemiş ve bu rivayetleri delil göstermiştir.

Başkaları ise bu hususta onlara muhalefet ederek: Bu konuda tayin edilmiş ve bunları bırakıp başkalarını okumaması gereken belirlenmiş herhangi bir sure yoktur. İmam bu iki sureyi de okuyabilir, bunların dışında başkasını da okuyabilir, demişlerdir.

Bu hususta bunların lehine olan deliller arasında şunlar da vardır:

٢٣٣٨- أَنَّ أَبَا بَكْرَةَ وَابْنَ مَرْزُوقٍ، قَدْ حَدَّثَانَا قَالَا: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا فُلَيْحُ ابْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ، عَنْ أَبِي وَاقِدٍ، قَالَ: سَأَلَنِي عُمَرُ بِمَا قَرَأَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْعِيدَيْنِ، قُلْتُ: ﴿قٓ﴾ وَ﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾.

2338- Ebu Bekre ve İbn Merzuk bize tahdis ederek dediler ki:... Ubeydullah b. Abdullah'tan, o Ebu Vâkıd'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer bana Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in iki bayram namazında neler

okuduğunu sordu. Ben ona: ***"Kaf"*** (Kaf, 50/1) ve: ***"Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı,"*** (el-Kamer, 54/1) surelerini okudu, dedim.[533]

٢٣٣٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ. ح. قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ ضَمْرَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، سَأَلَ أَبَا وَاقِدٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2339- … Bize Ebu Âsım tahdis edip dedi ki: Bize Malik b. Enes, Damra'dan tahdis etti, onun Ubeydullah b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Ömer *radıyallahu anh* Ebu Vâkıd'a … sordu deyip hadisi aynen zikretti.[534]

***

Böylece Ebu Vâkıd, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bayram namazlarında, birinci grup rivayetleri nakledenlerin bildirdiklerinden farklı sureler okuduğunu haber vermiş olmaktadır.

Yine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, Cuma namazında da birinci grup rivayetlerde sözü edilenlerden başka sureler okuduğu rivayet edilmiştir.

Bu hususta ondan nakledilmiş rivayetlerden bazıları:

٢٣٤٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ سَعِيدٍ الْمَازِنِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ، أَنَّ الضَّحَّاكَ بْنَ قَيْسٍ، سَأَلَ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ: مَاذَا كَانَ يَقْرَأُ بِهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى إِثْرِ سُورَةِ الْجُمُعَةِ؟ قَالَ: كَانَ يَقْرَأُ بِـ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾.

2340- … Ubeydullah b. Abdullah'tan rivayete göre, ed-Dahhâk b. Kays, en-Numan b. Beşir'e: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Cuma günü (Cuma namazında) Cuma suresinden sonra ne okurdu? diye sormuş, o da: ***"Sa-***

533 Müslim, Ideyn, 15. Burada Ömer *radıyallahu anh*'ın sorusu: "neleri okurdu" anlamında, Ebu Vâkid'in cevabı da: "... surelerini okurdu" anlamındadır. (Çeviren).

534 Müslim, Ideyn, 14.

na örtüp bürüyen (kıyamet)in haberi geldi mi?" (el-Gâşiye, 88/1) suresini okurdu, demiştir.[535]

٢٣٤١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، قَالَ: ثَنَا ضَمْرَةُ ابْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ الضَّحَّاكَ بْنَ قَيْسٍ، سَأَلَ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ: مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ بِهِ فِي الْجُمُعَةِ؟ قَالَ: الْجُمُعَةَ وَ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾.

2341- … Ubeydullah b. Abdullah'tan rivayete göre, ed-Dahhâk b. Kays, en-Numan b. Beşir'e: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Cuma gününde (Cuma namazında) ne okurdu? diye sordu. en-Numan: Cuma suresi ile ***"Sana örtüp bürüyen (kıyamet)in haberi geldi mi?"*** (el-Gâşiye, 88/1) suresini okurdu, dedi.

٢٣٤٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا سُفْيَانُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ بِسُورَةِ الْجُمُعَةِ وَ﴿إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ﴾.

2342- … İbn Ebi Râfi'den, onun Ebu Hureyre'den, onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, (Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*) Cuma namazında Cuma suresi ile ***"Münafıklar sana geldiklerinde…"*** (el-Münafikun, 63/1) suresini okurdu.[536]

٢٣٤٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مِخْوَلِ ابْنِ رَاشِدٍ، عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2343- … Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etmiştir.[537]

535 Müslim, Cum'a, 63.
536 Müslim, Cum'a, 61.
537 Müslim, Cum'a, 64.

Ebu Cafer dedi ki: Bu rivayetlerde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bayram namazları ile Cuma namazında birinci grup rivayetlerde zikredilenlerden farklı sureler okuduğu belirtilmiş olduğuna göre, bu iki grup rivayetin birbiriyle çeliştiğini veya birinin diğerini yalanladığını söylemek caiz olmaz.

Ancak bizler bu iki grup rivayeti, bunların birbiriyle ittifak ettiği ve bunlardan birinin diğerini tasdiklediği şeklinde yorumluyoruz. Ayrıca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bütün bunları okuduğunu kabul ederek, bazen bunları, bazen de onları okuduğunu söylüyoruz. Bundan dolayı da, bu iki gruptan her biri, onun tarafından okunduğuna tanık olduklarını nakletmiştir.

İşte bunda, bu hususta muayyen yerleri okumanın söz konusu olmadığına ve imamın bu namazlarda Fâtihatu'l-kitab ile birlikte Kur'ân'ın dilediği herhangi bir yerinden okuyabileceğine delil vardır.

Aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Cuma günü [sabah namazında][538] okuduğu nakledilen rivayetlerde de durum bu şekildedir.

٢٣٤٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ وَشَرِيكٌ، عَنْ مِخْوَلٍ، عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا. ح

وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ «الم تَنْزِيلُ» وَ«هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ».

2344- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize el-Himmânî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne ve Şerik, Mihvel'den tahdis ettiler. O Müslim el-Batîn'den, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, H.

Bize Fehd de tahdis edip dedi ki: Bize el-Himmânî tahdis etti, (dedi ki:) Bize Şerik, Ebu İshak'tan tahdis etti. Onun Said b. Cübeyr'den, onun da İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Cuma günü sabah namazında: ***"Elif, Lâm, Mîm. Kitabın indiril-***

538 Köşeli parantez içindeki ibare Âlemu'l-Kütüb baskısından, siyaka uygunluğu da göz önünde bulundurularak eklenmiştir. (Çeviren).

mesi -ki onda şüphe yoktur- âlemlerin Rabbi tarafındandır," (es-Secde, 32/1-2) ***suresi ile "İnsan üzerinden öyle uzun süre geçti ki..."*** (el-İnsan, 76/1) suresini okurdu.

٢٣٤٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ أَسْلَمَ، قَالَ: ثَنَا حُمَامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عُزْرَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2345- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Eslem tahdis edip dedi ki: Bize Humam, Katade'den tahdis etti, o Uzra'dan, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadislerde onun, bunların dışında başka sureleri okumamış olduğuna dair delil yoktur. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den: Cuma günü sabah namazında Fâtihatu'l-kitab ile birlikte bu iki sureden başkası okunmaz, dediği nakledilmemiştir ki, bunun dışındaki kıraatin caiz olmadığı söylenebilsin.

Aksine, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu iki sureyi bu iki rekâtta okuduğunu rivayet edip bize haber verenlerin durumu, en-Numan'ın ve İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'nın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözünü ettiğimiz sureleri bayram namazlarında okuduğunu haber vermeleri gibidir.

Diğer taraftan, onlardan başkasından bundan farklı yerleri okuduğu da rivayet edilmiştir. Çünkü o bazen bunu, bazen de ötekini okumuştur.

İşte Cuma günü sabah namazında okuduğu ile ilgili yapılan naklin durumu da böyledir. Bunları bir yahut birkaç defa okumuş, sonra da başka yerleri okumuş olabilir. Bundan dolayı da, onun arkasında namaz kılan herkes, onun okuduklarından işittiğini nakletmiştir. Bunda ise, bu surelerin okunacağının muayyen olarak tespit edilmiş olduğu hükmüne dair bir delil bulunmamaktadır.

Bu hususta benimsediğimiz bütün bu görüşler, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed b. el-Hasen'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٦٢- بَابُ صَلَاةِ الْمُسَافِرِ

62- MİSAFİR (YOLCU)NUN NAMAZI

٢٣٤٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرٍ، قَالَ: ثَنَا الْمُعَافَى بْنُ عِمْرَانَ، عَنْ مُغِيرَةَ ابْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَصَرَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّفَرِ، وَأَتَمَّ.

2346- … Ata b. Ebi Rabah'dan, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yolculukta namazı kısaltarak kıldığı da, tam kıldığı da olmuştur.[539]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, yolcunun istediğini seçmekte serbest olduğu, dilerse namazını tam olarak kılabileceği, dilerse kısaltarak kılabileceği kanaatini benimsemiştir. Bu konuda da bu hadisi delil göstermişlerdir.

٢٣٤٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي عَمَّارٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ بَابَاهُ، عَنْ يَعْلَى بْنِ مُنْيَةَ، قَالَ: قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّمَا قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ: «لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ

539 Dârekutnî, *Sünen*, II, 189; Beyhakî, *es-Sünenu'l-Kübrâ*, III, 141.

أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا» فَقَدْ أَمِنَ النَّاسُ. فَقَالَ: إِنِّي عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «صَدَقَةٌ تَصَدَّقَ اللهُ بِهَا عَلَيْكُمْ، فَاقْبَلُوا صَدَقَتَهُ».

2347- … Ya'lâ b. Münye dedi ki: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'a: Aziz ve celil olan Allah: ***"… Eğer kâfirlerin size bir kötülük yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur,"*** (en-Nisâ, 4/101) buyurmaktadır. Şimdi artık insanlar güvenli durumdalar, dedim.

Ömer bana şu cevabı verdi: Senin şaşırdığın bu şeye ben de şaşırmıştım. Bunun için Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem'e* sordum. O da bana: ***"Bu, Allah'ın size verdiği bir sadakadır. Siz de onun sadakasını kabul edin,"*** dedi.[540]

***

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: İki rekâttan fazla kılmaması gerekir. Namazı tam olarak kılacak olursa, öğle, ikindi ve yatsı namazlarının iki rekâtının sonunda teşehhüd miktarı kadar oturmuşsa, namazı tamdır. Eğer teşehhüd miktarı kadar oturmamışsa, namazı batıldır.

Bu bölümün baş taraflarında kaydettiğimiz iki hadisi delil gösteren birinci görüş sahiplerine karşı, bunların lehine olan delillerden birisi de şudur:

٢٣٤٨- ابْنُ أَبِي دَاوُدَ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُرَجَّى بْنُ رَجَاءٍ، قَالَ: ثَنَا دَاوُدُ عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَوَّلُ مَا فُرِضَتْ الصَّلَاةُ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ، فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ صَلَّى إِلَى كُلِّ صَلَاةٍ مِثْلَهَا، غَيْرَ الْمَغْرِبِ، فَإِنَّهَا وِتْرُ النَّهَارِ، وَصَلَاةُ الصُّبْحِ لِطُولِ قِرَاءَتِهَا، وَكَانَ إِذَا سَافَرَ، عَادَ إِلَى صَلَاتِهِ الْأُولَى.

2348- … Mesruk'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini

540 Müslim, Müsafirin, 4; Ebu Davud, Salât, 263; Tirmizî, Tefsir, 4 (20); Nesâî, Havf, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 25, 36.

rivayet etti: Namaz ilk olarak ikişer rekât olarak farz kılındı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'ye gelince, akşam namazı dışında namaza onun kadar (ikişer) rekât ekledi. Çünkü akşam namazı gündüzün vitridir. Sabah namazı ise kıraatının uzunluğundan dolayı (iki rekât olarak kaldı). Yolculuğa çıktığında da namazını ilk şekli ile kılıyordu.[541]

***

İşte Âişe *radıyallahu anhâ*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Medine'ye gelinceye kadar namazları ikişer rekât olarak kıldığını, Medine'ye geldikten sonra ise her bir namaza bir o kadarını eklediğini, yolculuğa çıktığında ise namazı ilk şekliyle kıldığını haber vermektedir.

Bununla yolculuğunda namazı tamamlamakla emrolunmadan önceki gibi namaz kıldığını bildirmektedir ki, bu da iki rekâttir.

Bu ise, bizim birinci bölümde zikretmiş olduğumuz Fehd'in bize rivayet ettiği, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yolculukta namazlarını tam olarak kıldığı da, kısaltarak kıldığı da olmuştur, şeklindeki (2346 no'lu) hadise muhaliftir.

Ya'lâ b. Münye'nin rivayet ettiği (2347 no'lu) hadise gelince; birinci görüş sahipleri o hadiste sözü edilen âyeti delil göstermişlerdir ki, o da yüce Allah'ın: ***"Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman..."*** (en-Nisa, 4/101) ayetidir.

Şöyle derler: İşte bu, yüce Allah'ın (verdiği) namazı (yolculukta iken) kısaltarak kılabileceklerine dair bir ruhsattır. Yoksa bu hususta onlar için kesin bir emir değildir. Bu da yüce Allah'ın: ***"... Tekrar dönmelerinde üzerlerine bir vebal yoktur,"*** (el-Bakara, 2/230) ayetine benzemektedir. Bu ayet (boşanmış eşlerin) birbirlerine dönmeleri hususunda onlara verilmiş bir genişliği ifade eder. Yoksa dönmelerinin onlara vacib (farz) kılındığı anlamında değildir.

Bizim diğer görüş sahiplerinin lehine ve bunların aleyhine olan delillerimiz arasında şu da vardır: Söz konusu bu lafız (cunâh: vebal lafzı) dedikleri anlamda da, başka bir anlamda da kullanılabilir. Yüce Allah: ***"Her kim Beyt'i hacceder yahut umre yaparsa, onları güzelce tavaf etmesinde onun için bir vebal (cunâh) yoktur,"*** (el-Bakara, 2/158) buyurmaktadır. Bu, bütün ilim adamlarına göre kesinlik ifade etmektedir. Zira hac yahut umre yapan herhangi bir kimsenin bu ikisi arasında tavaf (say) yapmama imkânı yoktur.

541 Buna yakın lafızlarla; Buhârî, Taksiru's-Salât, 5; Müslim, Müsafirin, 1; Ebu Davud, Sefer, 1.

Cunâh'ın (vebalin) söz konusu edilmemesi bazen muhayyerlik, bazen vücub ifade edebildiğine göre, hiç kimsenin, bu konuda kendisinin göstereceği bir delili bulunmadan, iki anlamdan herhangi birisi hakkında bunu yorumlama yetkisi yoktur. Söz konusu bu delil de Kitap, Sünnet yahut icmaya dayalı olabilir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bütün seferlerinde (yolculuklarında) namazını kısaltarak kıldığına dair rivayetler mütevatir olarak gelmiştir.

Bu hususta ondan nakledilen rivayetlerden bir kısmı şöyledir:

٢٣٤٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُمَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ حَبِيبَ بْنَ عُبَيْدٍ يُحَدِّثُ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنِ ابْنِ السِّمْطِ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ.

2349- … Cübeyr b. Nufeyr'den, o İbnu's-Sımt'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Zülhuleyfe'de iki rekât namaz kılarken gördüm.[542]

٢٣٥٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، أَوْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: صَلَّيْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ، وَمَعَ أَبِي بَكْرٍ رَكْعَتَيْنِ، وَمَعَ عُمَرَ رَكْعَتَيْنِ، فَلَيْتَ حَظِّي مِنْ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ رَكْعَتَانِ مُتَقَبَّلَتَانِ.

2350- … Umâre b. Umeyr'den ya da İbrahim'den, o Abdurrahman b. Yezid'den, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Minâ'da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte iki rekât namaz kıldık. Ebu Bekir ile birlikte iki rekât kıldık. Ömer ile birlikte iki rekât kıldık. Burada dört rekât kılmaktansa, payıma kabul edilmiş iki rekâtı tercih ederim.[543]

542 Müslim, Müsafirin, 13.
543 Buhârî, Taksiru's-Salât, 2; Müslim, Müsafirin, 19.

٢٣٥١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا حَفْصٌ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ. غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ عَبْدِ اللهِ: فَلَيْتَ حَظِّي إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ.

2351- … el-A'meş'den, o İbrahim'den, o Abdurrahman b. Yezid'den, o Abdullah *radıyallahu anh*'dan hadisi aynen zikretmiştir. Ancak Abdullah'ın: "Burada dört rekât kılmaktansa…" sözünden hadisin sonuna kadar olan kısımdan söz etmemiştir.

٢٣٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَصُومُ فِي السَّفَرِ، وَيُفْطِرُ، وَيُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ لَا يَدَعُهُمَا، يَعْنِي لَا يَزِيدُ عَلَيْهِمَا.

2352- … Alkame'den, onun İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yolculukta oruç tuttuğu da, tutmadığı da olurdu. Ancak iki rekâtı terk etmeden kılardı. -Yani onlara bir şey eklemezdi.-

٢٣٥٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَافَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَقَامَ تِسْعَةَ عَشَرَ يَوْمًا، يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ.

2353- … İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir sefere çıktı ve ondokuz gün boyunca ikişer rekât namaz kıldı.[544]

٢٣٥٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ. ح

2354- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, H.

544 Buhârî, Taksiru's-Salât, 1; Tirmizî, Ebvabu's-Sefer, 40.

٢٣٥٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ شُفَيٍّ، قَالَ: جَعَلَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنِ الصَّلَاةِ. فَقَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَرَجَ مِنْ أَهْلِهِ، لَمْ يُصَلِّ إِلَّا رَكْعَتَيْنِ، حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْهِمْ.

2355- Bize Fehd de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize İsrail, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Said b. Şufey'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İnsanlar İbn Abbas *radıyallahu anh*'a namaza dair soru sormaya başladılar. O da şöyle dedi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* ailesinin yanından çıktığı andan itibaren yanlarına geri dönünceye kadar yalnızca ikişer rekât namaz kılardı.[545]

٢٣٥٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقَامَ حَيْثُ فَتْحُ مَكَّةَ، خَمْسَةً يَقْصُرُ الصَّلَاةَ.

2356- … İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'yi fethettiğinde, orada onbeş gün kaldı ve bu süre içerisinde namazlarını devamlı kısaltarak kıldı.[546]

٢٣٥٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللّٰهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ، وَأَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رَكْعَتَيْنِ، وَعُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رَكْعَتَيْنِ، وَعُثْمَانُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رَكْعَتَيْنِ، صَدْرًا مِنْ خِلَافَتِهِ، ثُمَّ إِنَّ عُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ صَلَّاهَا بَعْدُ أَرْبَعًا. فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا إِذَا صَلَّى مَعَ الْإِمَامِ صَلَّى أَرْبَعًا، وَإِذَا صَلَّى وَحْدَهُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ.

545 İbn Mâce, İkamet, hadis no: 1067.
546 İbn Mâce, İkamet, hadis no: 1076.

2357- … İbn Ömer *radıyallahu anhumâ* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Minâ'da (hac esnasında) iki rekât namaz kıldı. Ebu Bekir *radıyallahu anh* da iki rekât kıldı. Ömer *radıyallahu anh* da iki rekât kıldı. Osman *radıyallahu anh* da halifeliğinin bir döneminde iki rekât kıldı. Sonra bu iki rekâtı dört rekât olarak kıldı. Bu sebeple İbn Ömer *radıyallahu anh* (Minâ'da iken) imamla birlikte dört rekât kılardı. Yalnız başına kıldığında ise, iki rekât olarak kılardı.[547]

٢٣٥٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، قَالَ: سَمِعْتُ حَفْصَ بْنَ عَاصِمٍ يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ، وَمَعَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رَكْعَتَيْنِ، وَمَعَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رَكْعَتَيْنِ، وَمَعَ عُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رَكْعَتَيْنِ سِتَّ سِنِينَ، أَوْ ثَمَانٍ، ثُمَّ أَتَمَّهَا بَعْدَ ذَلِكَ.

2358- … İbn Ömer *radıyallahu anhumâ* dedi ki: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Minâ'da iki rekât namaz kıldım. Ebu Bekir *radıyallahu anh* ile iki rekât namaz kıldım. Ömer *radıyallahu anh* ile iki rekât namaz kıldım. Osman *radıyallahu anh* ile birlikte de altı yahut sekiz yıl hep namazı iki rekât olarak kıldım. Ancak daha sonra o, bu iki rekâtı tam (dört rekât) olarak kılmaya başladı.[548]

٢٣٥٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ أَنَّ فَتًى سَأَلَ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ، عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّفَرِ فَعَدَلَ إِلَى مَوْضِعِ الْعَوْقَةِ فَقَالَ: إِنَّ هَذَا الْفَتَى، سَأَلَنِي عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّفَرِ فَاحْفَظُوهَا عَنِّي، مَا سَافَرَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَفَرًا إِلَّا صَلَّى رَكْعَتَيْنِ حَتَّى يَرْجِعَ، وَأَقَامَ بِمَكَّةَ زَمَنَ الْفَتْحِ ثَمَانِ عَشْرَةَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يَقُولُ: «يَا أَهْلَ مَكَّةَ، قُومُوا فَصَلُّوا رَكْعَتَيْنِ أُخْرَاوَيْنِ، فَإِنَّا قَوْمٌ سَفْرٌ».

547 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 17; Tirmizî, Sefer, 39.
548 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 18.

ثُمَّ غَزَا حُنَيْنًا وَالطَّائِفَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى الْجِعْرَانَةِ فَاعْتَمَرَ مِنْهَا فِي ذِي الْقَعْدَةِ ثُمَّ غَزَوْتُ مَعَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، وَاعْتَمَرْتُ مَعَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، وَمَعَ عُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ صَدْرًا مِنْ إِمَارَتِهِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ إِنَّ عُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بَعْدَ ذَلِكَ صَلَّى أَرْبَعًا بِمِنًى.

2359- … Ebu Nadra'nın rivayet ettiğine göre, genç bir delikanlı İmrân b. Husayn'a, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yolculuktaki namazı hakkında soru sordu. İmrân bunun üzerine el-Avka'da[549] bir yere yöneldi. (Orada) dedi ki: Bu genç bana Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yolculuk halindeki namazı hakkında soru sordu. Şimdi onun yolculuktaki namazını benden iyice belleyin. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir yolculuğa çıktığında (dört rekâtlık farzları) dönünceye kadar hep ikişer rekât olarak kılardı. Mekke fethedildiğinde, Mekke'de onsekiz gün ikamet etti. Kendisi ikişer rekât kılar, namazını bitirdikten sonra da: ***"Ey Mekke halkı! Siz (selam vermeden) ayağa kalkın ve iki rekât daha kılın. Çünkü bizler seferde olan bir topluluğuz,"*** derdi.

Daha sonra Huneyn ve Taif gazvelerine çıktı. Yine namazlarını ikişer rekât olarak kıldı. Ardından Ci'râne'ye döndü. Zilkade ayında oradan umre için ihrama girdi.

Sonra Ebu Bekr *radıyallahu anh* ile birlikte gazveye çıktım. Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte umre yaptım. (Dört rekâtlı farzları hep) ikişer rekât olarak kıldı(lar). (Sefer esnasında) Osman *radıyallahu anh* ile birlikte bulundum. Halifeliğinin ilk dönemlerinde ikişer rekât olarak kıldı. Daha sonra ise Osman *radıyallahu anh* Minâ'da dörder rekât olarak kılmaya başladı.[550]

٢٣٦٠- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. ح

2360- Bize Nasr b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb b. Nâsıh tahdis edip dedi ki: Bize Vüheyb, İbn Cüreyc'den tahdis etti, H.

549 el-Avka; Yemâme taraflarında bir yerleşim birimidir. Bkz. *el-Kamusu'l-Muhît*. (Çeviren)
550 Ebu Davud, Sefer, 10; Tirmizî, Sefer, 39.

٢٣٦١- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمِّي، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، وَابْنُ جُرَيْجٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ حَدَّثَهُمْ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَصَلَّى الْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ.

2361- Bize Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb tahdis edip dedi ki: Bana amcam tahdis edip dedi ki: Bana Amr b. el-Haris, Üsâme b. Zeyd ve İbn Cüreyc'in tahdis ettiklerine göre, Muhammed b. el-Münkedir kendilerine Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'de öğle namazını dört rekât olarak kıl(dır)dı. İkindi namazını ise Zülhuleyfe'de iki rekât olarak kıl(dır)dı.[551]

٢٣٦٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2362- Bize İbrahim b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Hibbân tahdis edip dedi ki: Bize Vüheyb tahdis edip dedi ki: Bize Eyyub, Ebu Kılâbe'den tahdis etti. O Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٣٦٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِبْرَاهِيمِ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2363- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym edip dedi ki: Bize Süfyan, İbrahim b. Meysere'den tahdis etti. O Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٣٦٤- حَدَّثَنَا مُبَشِّرُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ

551 Buhârî, Taksiru's-Salât, 5; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 10, 11; Ebu Davud, Sefer, 2; Tirmizî, Sefer, 39.

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجَعَلَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ، حَتَّى رَجَعَ، قُلْتُ: كَمْ أَقَمْتُمْ؟ قَالَ: عَشْرٌ.

2364- … Yahya b. Ebi İshak dedi ki: Enes b. Malik *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile sefere çıktık. Dönünceye kadar (dört rekâtlık farzları) ikişer rekât olarak kıldı.

(Yahya b. Ebi İshak dedi ki): Ben: Ne kadar ikamet ettiniz (yolculuğunuz ne kadar sürdü)? diye sordum. O: On gün, diye cevap verdi.[552]

٢٣٦٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ سُؤَالَهُ لِأَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ.

2365- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Yahya b. Ebi İshak'tan tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak o (Süfyan), onun (Yahya b. Ebi İshak'ın) Enes *radıyallahu anh*'a sorduğu sorudan söz etmedi.

٢٣٦٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ وَمَعَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رَكْعَتَيْنِ، وَمَعَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رَكْعَتَيْنِ، وَمَعَ عُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رَكْعَتَيْنِ شَطْرَ إِمَارَتِهِ، ثُمَّ أَتَمَّهَا بَعْدَ ذَلِكَ.

2366- … Enes b. Malik *radıyallahu anh* dedi ki: Ben Minâ'da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte dört rekâtlık farzları ikişer rekât olarak kıldım. Ebu Bekir *radıyallahu anh* ile birlikte ikişer rekât olarak olarak kıldım. Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte ikişer rekât olarak kıldım. Osman *radıyallahu anh*'ın da halifeliğinin bir döneminde ikişer rekât olarak kıldım. Ancak o bundan sonra bu iki rekâtı (dört rekâta) tamamladı.

552 Buhârî, Taksiru's-Salât, 1; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 15.

٢٣٦٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو شِهَابٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ الْعَوْفِيِّ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعًا وَلَيْسَ بَعْدَهَا شَيْءٌ، وَصَلَّى الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ، وَقَالَ: «هِيَ وِتْرُ النَّهَارِ، وَلَا تَنْقُصُ فِي سَفَرٍ وَلَا حَضَرٍ»، وَصَلَّى الْعِشَاءَ أَرْبَعًا، وَصَلَّى بَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ، قَالَ: وَصَلَّى فِي السَّفَرِ الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ، وَصَلَّى بَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ، وَصَلَّى الْعَصْرَ رَكْعَتَيْنِ، وَلَيْسَ بَعْدَهَا شَيْءٌ، وَصَلَّى الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ، وَصَلَّى الْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ، وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ.

2367- … İbn Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte (ikindi namazını) dört rekât olarak kıldım. Ondan sonra başka namaz kılmadı. Akşam namazını üç rekât olarak kıldı. Ondan sonra da iki rekât namaz kıldı ve: ***"Bu, gündüzün vitridir. Ne yolculukta, ne ikamet halinde eksilir,"*** buyurdu. Yatsı namazını dört rekât olarak kıldı, ondan sonra da iki rekât kıldı. (İbn Ömer devamla) dedi ki: Seferde ise öğle namazını iki rekât olarak kıldı. Ondan sonra iki rekât kıldı. İkindi namazını iki rekât olarak kıldı. Ondan sonra başka namaz kılmadı. Akşam namazını üç rekât olarak kıldı. Ondan sonra da iki rekât daha kıldı. Yatsıyı iki rekât olarak kıldı ve ondan sonra da iki rekât kıldı.[553]

٢٣٦٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا عَوْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِهِمْ بِالْبَطْحَاءِ، وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةٌ، الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ، وَالْعَصْرَ رَكْعَتَيْنِ، تَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ.

2368- … Bize Avn b. Ebi Cuhayfe tahdis edip dedi ki: Ben babamı, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendilerine el-Bathâ'da önünde bir harbe dikili olduğu halde öğle namazını iki rekât olarak, ikindi namazını da iki rekât olarak kıldırdığını ve onun önünden kadının da, merkebin de geçtiğini tahdis ederken dinledim.[554]

553 Tirmizî, Sefer, 41.
554 Buhârî, Vudu, 40, Salât, 90, 93, Menakib, 33; Müslim, Salât, 252; Ebu Davud, Salât, 101; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 307.

٢٣٦٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ بْنُ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ مُسَافِرًا، فَلَمْ يَزَلْ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ حَتَّى رَجَعَ.

2369- … Avn b. Ebi Cuhayfe'den, onun babasından rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir yolculuğa çıktı ve dönünceye kadar (dört rekâtlı farzları) hep ikişer rekât olarak kıldı.

٢٣٧٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ. ح

2370- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis etti, H.

٢٣٧١- وَحَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ، وَنَحْنُ أَكْثَرُ مَا كُنَّا وَآمَنُهُ.

2371- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ziyad tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ebu İshak'tan tahdis etti, o Haris b. Vehb'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Minâ'da bize iki rekât namaz kıldırdı. Biz o sırada sayıca hiç olmadığımız kadar çok idik ve hiç olmadığımız kadar güven içinde idik.[555]

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bunlar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı olup Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yolculuğu esnasında, evine, ailesinin yanına dönünceye kadar namazı kısaltarak kıldığını haber vermektedirler. Diğer taraftan ondan sonra onun ashabından da yolculuklarında bu şekilde uygulama yaptıkları rivayet edilmiştir.

Bu bölümde Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan zikretmiş olduğumuz rivayetler bu kabilden olduğu gibi, aşağıdaki rivayetler de bu türdendir:

555 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 20.

٢٣٧٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صَلَّى بِمَكَّةَ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ قَالَ: يَا أَهْلَ مَكَّةَ أَتِمُّوا صَلَاتَكُمْ فَإِنَّا قَوْمٌ سَفْرٌ.

2372- ... Hemmam b. el-Haris'den rivayete göre, Ömer *radıyallahu anh* Mekke'de (dört rekâtlık farzı) iki rekât olarak kıl(dır)dıktan sonra: Ey Mekkeliler! Siz namazınızı tamamlayın. Çünkü bizler yolculukta olan bir topluluğuz, dedi.

٢٣٧٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ، وَرَوْحٌ، وَوَهْبٌ، قَالُوا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ اَلْحَكَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ اَلْأَسْوَدِ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بِمِثْلِهِ.

2373- … el-Esved'den, o Ömer *radıyallahu anh*'dan aynı rivayeti zikretmiştir.

٢٣٧٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، وَمَالِكٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَسْلَمَ، مَوْلَى عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ إِذَا قَدِمَ مَكَّةَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2374- … Zeyd b. Eslem'den, onun Ömer *radıyallahu anh*'ın azadlısı Eslem'den rivayet ettiğine göre, Ömer *radıyallahu anh* Mekke'ye geldiğinde… deyip hadisi aynen zikretti.

٢٣٧٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ وَصَالِحُ بْنُ أَبِي الْأَخْضَرِ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

2375- … Salim'den, o babasından, o Ömer *radıyallahu anh*'dan aynı rivayeti zikretmiştir.

٢٣٧٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ إِلَى صِفِّينَ، فَصَلَّى بِنَا رَكْعَتَيْنِ، بَيْنَ الْجِسْرِ وَالْقَنْطَرَةِ.

2376- … Abdurrahman b. Yezid dedi ki: Ali *radıyallahu anh* ile Sıffîn'e gittik. O bizlere el-Cisr ile el-Kantara arasında (dört rekâtlık farzları) iki rekât olarak kıldırdı.[556]

٢٣٧٧- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي لَيْلَى الْكِنْدِيِّ، قَالَ: خَرَجَ سَلْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي ثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزَاةٍ، وَكَانَ سَلْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَسَنَّهُمْ، فَحَضَرَتُ الصَّلَاةُ، فَأُقِيمَتُ الصَّلَاةُ، فَقَالُوا: تَقَدَّمْ يَا أَبَا عَبْدِ اللهِ.

فَقَالَ: مَا أَنَا بِالَّذِي أَتَقَدَّمُ، أَنْتُمْ الْعَرَبُ، وَمِنْكُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْيَتَقَدَّمْ بَعْضُكُمْ، فَتَقَدَّمَ بَعْضُ الْقَوْمِ، فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ. فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ سَلْمَانُ: مَا لَنَا وَلِلْمُرَبَّعَةِ، إِنَّمَا يَكْفِينَا نِصْفُ الْمُرَبَّعَةِ.

2377- … Ebu İshak'tan, o Ebu Leylâ el-Kindî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Selman *radıyallahu anh* bir gazvede Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından onüç kişi ile birlikteydi. Selman *radıyallahu anh* onların en yaşlısıydı. Namaz vakti gelince, namaz için kamet getirildi. Ona: Ey Ebu Abdullah! Öne geç (bize imam ol), dediler.

Selman: Hayır, sizler Arapsınız. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de sizdendir. Bu sebeple sizden biriniz öne geçsin, dedi. Onlardan birisi öne geçti (imam oldu) ve dört rekât namaz kıl(dır)dı. Namazı bitirince Selman: Biz ne diye dört rekât kıldık ki? Bize dört rekâtın yarısı bile yeterdi, dedi.

٢٣٧٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْمِسْوَرِ، قَالَ: كُنَّا مَعَ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ فِي قَرْيَةٍ مِنْ قُرَى الشَّامِ، فَكَانَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، فَنُصَلِّي نَحْنُ أَرْبَعًا، فَنَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ، فَيَقُولُ سَعْدٌ: نَحْنُ أَعْلَمُ.

2378- … Abdurrahman b. el-Misver dedi ki: Bizler Sa'd b. Ebi Vakkas ile birlikte Şam (Suriye) köylerinden birinde idik. O (dört rekâtlık farzları) iki

556 Abdurrezzak, *el-Musannef*, II, 530.

rekât olarak kılar, bizler ise dört rekât olarak kılardık. Ona bunu sorduğumuzda, Sa'd: Biz daha iyi biliriz, derdi.

٢٣٧٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَهُ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنُ أَسْمَاءَ، قَالَ: ثَنَا جُوَيْرِيَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ الزُّهْرِيِّ أَنَّ رَجُلًا أَخْبَرَهُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ، وَالْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ، وَعَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ عَبْدِ يَغُوثَ، كَانُوا جَمِيعًا فِي سَفَرٍ، فَكَانَ سَعْدٌ يَقْصُرُ الصَّلَاةَ وَيُفْطِرُ، وَكَانَا يُتِمَّانِ الصَّلَاةَ وَيَصُومَانِ.

فَقِيلَ لِسَعْدٍ: نَرَاكَ تَقْصُرُ الصَّلَاةَ وَتُفْطِرُ وَيُتِمَّانِ. فَقَالَ سَعْدٌ: نَحْنُ أَعْلَمُ.

2379- … Abdurrahman b. el-Misver b. Mahreme'den rivayete göre, Sa'd b. Ebi Vakkas, el-Misver b. Mahreme ve Abdurrahman b. Abdiyegûs hep birlikte bir seferde bulunuyorlardı. Sa'd (dört rekâtlı namazları) kısaltarak kılar ve (Ramazan gününde) oruç tutmazdı. İkisi (Misver ve Abdurrahman) ise namazları olarak tam kılar ve oruç tutardı. Bundan dolayı Sa'd'a: Biz senin namazı kısaltarak kıldığını ve oruç tutmadığını, diğer ikisinin ise namazlarını tam olarak kıldıklarını görüyoruz, denilince, Sa'd: Biz daha iyi biliriz, dedi.

٢٣٨٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ صَفْوَانِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ صَفْوَانَ أَنَّهُ قَالَ: جَاءَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَعُودُ عَبْدَ اللهِ بْنَ صَفْوَانَ، فَصَلَّى بِنَا رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ انْصَرَفَ، فَأَتْمَمْنَا لِأَنْفُسِنَا أَرْبَعًا.

2380- … İbn Şihab'dan, onun Safvân b. Abdullah b. Safvân'dan rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* hasta olan Abdullah b. Safvân'ın ziyaretine geldi. Bize iki rekât namaz kıldırdıktan sonra kendisi namazdan çıktı. Biz de kendi kendimize namazı dört rekâta tamamladık.

٢٣٨١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ يُصَلِّي وَرَاءَ الْإِمَامِ بِمِنًى أَرْبَعًا، وَإِذَا صَلَّى لِنَفْسِهِ، صَلَّى رَكْعَتَيْنِ.

2381- … Nâfi'den rivayete göre, İbn Ömer *radıyallahu anh* Minâ'da ima-

mın arkasında namazı dört rekât olarak kılardı. Ancak tek başına kıldığında, iki rekât olarak kılardı.

٢٣٨٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أُصَلِّي صَلَاةَ سَفَرٍ مَا لَمْ أَجْمَعْ إِقَامَةٍ، وَإِنْ مَكَثْتُ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ لَيْلَةً.

2382- … Salim'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben ikamet edeceğime karar vermediğim sürece (yolculukta) sefer namazı kılarım. Oniki gün böyle devam etsem bile (yine böyle yaparım).

٢٣٨٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، قَالَ: أَتَيْتُ سَالِمًا أَسْأَلُهُ، وَهُوَ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ، فَقُلْتُ: كَيْفَ كَانَ أَبُوكَ يَصْنَعُ؟ قَالَ: كَانَ إِذَا صَدَرَ الظُّهْرُ، وَقَالَ: نَحْنُ مَاكِثُونَ، أَتَمَّ الصَّلَاةَ، وَإِذَا قَالَ: الْيَوْمَ وَغَدًا، أَخَّرَ، وَإِنْ مَكَثَ عِشْرِينَ لَيْلَةً.

2383- … İbn Ebi Necîh dedi ki: Ben Salim'in yanına gittim. O mescidin yanında iken ona: Baban (Abdullah b. Ömer) nasıl yapardı? diye sordum. Salim şu cevabı verdi: Eğer bineğinden inip biz burada kalacağız derse, namazını tam kılardı. Eğer bugün, yarın (gidebiliriz) derse, yirmi gün dahi kalsa (namazını kısaltarak kılardı).

٢٣٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْجَزَّازُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: صَحِبْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَكَانَ يُصَلِّي الْفَرِيضَةَ رَكْعَتَيْنِ.

2384- … Bize İbn Ebi Müleyke tahdis edip dedi ki: Mekke'den Medine'ye İbn Abbas ile birlikte yolculuk yaptım. O (dört rekâtlık) farzı iki rekât olarak kılardı.

٢٣٨٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ إِلَى شِقِّ سِيرِينَ، فَأَمَّنَا فِي السَّفِينَةِ عَلَى بِسَاطٍ، فَصَلَّى الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ.

2385- … Enes b. Sîrîn dedi ki: Enes b. Malik *radıyallahu anh* ile birlikte Şıkku Sirin'e çıktık. Gemide bir sergi üzerinde bize imamlık yaptı. Öğle namazını iki rekât olarak kıldı. Arkasından iki rekât daha kıldı.

٢٣٨٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا الْأَزْرَقُ ابْنُ قَيْسٍ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيَّ بِالْأَهْوَازِ، صَلَّى الْعَصْرَ، قُلْتُ: فَكَمْ صَلَّى؟ قَالَ: رَكْعَتَيْنِ.

2386- … Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bize el-Ezrak b. Kays tahdis edip dedi ki: Ebu Berze el-Eslemî'yi, el-Ehvaz'da ikindi namazını kılarken gördüm. (Şu'be) dedi ki: Kaç rekât kıldı? diye sordum. (el-Ezrak): İki rekât (kıldı), diye cevap verdi.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bunlar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı olup seferde iken namazlarını kısaltarak kılar ve namazlarını tam olarak kılanlara tepki gösterip karşı çıkarlardı.

Nitekim el-Misver ile Abdurrahman b. Abdiyegûs'un namazlarını tam olarak kıldıkları Sa'd'a söylenince, onun: Biz daha iyi biliriz, dediğini ve namazlarını tam olarak kılmakta onları mazur görmediğini görüyoruz.

Selman *radıyallahu anh*'ın, beraberinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından onüç kişi olduğu halde, öne geçirdiği adamın dört rekât kılması üzerine ona: Biz ne diye dört rekât kıldık ki? Bize bu dört rekâtın yarısı yeterdi, dediğini ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından orada hazır bulunanlardan hiç kimsenin buna karşı çıkmadığını da görüyoruz.

İşte bu, onların yolculuk halinde namazı tam kılmanın mübah olmadığı kanaatine sahip olduklarına delil teşkil etmektedir.

Bir kişi, Selman'ın öne geçirdiği o adam da, el-Misver *radıyallahu anh* da sahabi oldukları halde namazlarını tam kıldılar. İşte bu, Selman *radıyallahu anh*'ın ve yolculukta tam kılmayı terk etmek hususunda ona tabi olanların naklettikleri rivayet ile çelişmektedir, diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Bunda sizin sözünü ettiğiniz hususa delil yoktur. Çünkü el-Misver *radıyallahu anh* ile sözü edilen (Selman'ın öne geçirdiği) o adam, çıkmış oldukları

o yolculukta namazın (sefer için yeterli olan mesafede olmadığından) kısaltılarak kılınacağı görüşünde olmayabilirlerdi. Çünkü onların görüşlerine göre namaz ancak hac, umre yahut bir gazvede kısaltılarak kılınırdı. Nitekim onlardan başkaları da bu kanaate sahip olmuşlardır.

O ikisinden nakledilen rivayetin sözünü ettiğimiz anlama gelme ihtimali bulunduğundan ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının çoğundan namazın kısa kılınacağı sabit olduğundan, bu iki rivayetin, ashabın çoğundan nakledilen rivayetler ile çeliştiği kabul edilemez.

Çünkü durumun bundan farklı olma ihtimali vardır. İşte Osman b. Affan'ın Minâ'da dört rekât kıldığını görüyoruz. Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh* ile onunla birlikte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından buna karşı çıkanlar, bu şekilde dört rekât kılmasına tepki göstermişlerdir. Ancak Osman *radıyallahu anh* bunu, kendisinin namazı tam olarak kılmasını gerektiren bir husus dolayısı ile yapmıştı. Söz konusu bu hususu -yüce Allah'ın izniyle- bu bölümde yeri gelince anlatacağız.

Bizim, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den ve ashabından sabit olarak nakledildiğini gördüğümüz yolculuk halinde namazın tam olarak değil de, kısaltılarak kılınması olduğuna göre, bu hususta ona muhalefet ederek başka bir uygulamayı kabul etmemiz caiz olamaz.

Eğer bir kimse: Sizler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den yolculukta (dört rekâtlık) farz namazların iki rekât kılınacağını ortaya koyan bir delil rivayet etmekte misiniz? Size muhalif görüşte olanların benimsediği görüşü kesin olarak reddedebilecek rivayetiniz var mı? diye soracak olursa, biz de ona: Evet, deriz (ve şu rivayetleri zikrederiz:)

٢٣٨٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ. ح

وَثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ. ح

2387- Bize Rabî' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis etti, [H.].[557]

557 Buradaki tahvil (H) alameti, bir sonraki hadiste gelecek olan "Ebu İshak ed-Darir ile birlikte bize tahdis ettiler," ibaresinin de doğru olarak anlaşılması açısından zorunlu bir ilavedir. Bu ilave Âlemu'l-Kütüb baskısında el-Mar'aşli tarafından (I, 421) yapılmıştır. (Çeviren).

[Yine][558] bize Abdulaziz b. Muaviye tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Hammâd tahdis etti, H.

٢٣٨٨- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الضَّرِيرُ، قَالَا: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ بُكَيْرِ ابْنِ الْأَخْنَسِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: قَدْ فَرَضَ اللهُ الصَّلَاةَ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكُمْ فِي الْحَضَرِ أَرْبَعًا، وَفِي السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ.

2388- Bize İbn Merzuk da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu İshak ed-Darîr tahdis edip (Esed ile) dediler ki: Bize Ebu Avâne, Bukeyr b. el-Ahnes'den tahdis etti. O Mücahid'den, o Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Allah, namazı Peygamberiniz'in dili üzere ikamet halinde dört rekât olarak, yolculuk halinde de iki rekât olarak farz kılmıştır.[559]

٢٣٨٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ وَرَوْحٌ، قَالَا: ثَنَا الثَّوْرِيُّ، عَنْ زُبَيْدٍ الْيَامِيِّ. ح

2389- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir ve Ravh tahdis edip dediler ki: Bize es-Sevrî, Zübeyd el-Yâmî'den tahdis etti, H.

٢٣٩٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْمُطَرِّفِ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ بْنُ مُصَرِّفٍ، عَنْ زُبَيْدٍ الْيَامِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَاةُ الْأَضْحَى رَكْعَتَانِ، وَالْفِطْرُ رَكْعَتَانِ، وَالْجُمُعَةُ رَكْعَتَانِ وَصَلَاةُ السَّفَرِ رَكْعَتَانِ، تَمَامٌ لَيْس بِقَصْرٍ، عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2390- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Mutarrif b. Ebi'l-Vezir tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Talha b. Musarrif, Zübeyd el-Yâmî'den tahdis etti. O Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, o Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamberinizin *sallallahu aleyhi ve sellem*'*in* dili üzere kurban bayramı namazı iki rekâttır, Ramazan bayramı namazı iki rekâttır, Cuma namazı iki rekâttır. Sefer (yolculuk) namazı da iki rekâttır ve bu kısaltma değil, tamdır.[560]

558 Bir önceki dipnota bkz. (Çeviren).
559 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 5; İbn Mâce, İkamet, 73.
560 İbn Mâce, İkamet, 73; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 37.

٢٣٩١- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، وَمُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ طَلْحَةَ، عَنْ زُبَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: خَطَبَنَا عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2391- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir ve Müslim b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Talha, Zübeyd'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan rivayet etti. Ebu Leyla: Ömer *radıyallahu anh* bize bir hutbe verdi, dedi ve hadisi aynen zikretti.

٢٣٩٢- وَحَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَا: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ زُبَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2392- Bize Yezid b. Sinan ile İbrahim b. Merzuk tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Zübeyd'den tahdis etti. O Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer *radıyallahu anh* dedi ki… deyip hadisi aynen zikretti.

٢٣٩٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الضَّرِيرُ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ زُبَيْدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2393- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu İshak ed-Darîr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Talha, Zübeyd'den tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٣٩٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْقَوَارِيرِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ، قَالَ: ثَنَا زُبَيْدٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ الثِّقَةِ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

2394- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Kavârîrî tahdis edip dedi ki: Bize Yahya, Süfyan'dan tahdis etti. Süfyan dedi ki: Bize Zübeyd, Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan tahdis etti, o sika (güvenilir) birisinden, o Ömer *radıyallahu anh*'dan aynı rivayeti zikretti.

٢٣٩٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ زُبَيْدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ عَنِ الثِّقَةِ.

2395- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize Şerik, Zübeyd'den tahdis etti. O hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak "sika birisinden" ibaresini söylemedi.

٢٣٩٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُوسَى ابْنِ سَلَمَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا فَقُلْتُ: إِنِّي أُقِيمُ بِمَكَّةَ، فَكَمْ أُصَلِّي؟ قَالَ: رَكْعَتَيْنِ سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2396- … Katade'den, o Musa b. Seleme'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas *radıyallahu anh*'a: Ben Mekke'de kalıyorum, kaç rekât kılayım? diye sordum. O: Ebu'l-Kasım *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünneti olarak iki rekât kıl, dedi.[561]

٢٣٩٧- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ وَعَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الْعَبَّاسِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ قَالَا: سَنَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ، وَهِيَ تَمَامٌ.

2397- ... Âmir'den, o Abdullah b. Ömer ile Abdullah b. Abbas *radıyallahu anhum*'dan, o ikisinin şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* sünneti ile sefer namazını iki rekât olarak tespit etmiştir ve bu haliyle namaz tamamdır.[562]

٢٣٩٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثنَا شُعْبَةُ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2398- … Bize Şu'be, Câbir *radıyallahu anh*'dan tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

561 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 7.
562 İbn Mâce, İkamet, 73.

٢٣٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ صَفْوَانِ بْنِ مُحْرِزٍ أَنَّهُ سَأَلَ [ابْنَ] عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ الصَّلَاةِ فِي السَّفَرِ، فَقَالَ: أَخْشَى أَنْ تَكْذِبَ عَلَيَّ رَكْعَتَانِ، مَنْ خَالَفَ السُّنَّةَ كَفَرَ.

2399- … Bize Katade'nin, Safvân b. Muhriz'den tahdis ettiğine göre, o [İbn] Ömer *radıyallahu anh*'a yolculuk halindeki namaza dair soru sormuş, o da: (Söylediğimden farklısını naklederek) hakkımda yalan söyleyeceğinden korkuyorum. O, iki rekâttır. Sünnete muhalefet eden, küfre düşmüş olur (nimeti inkar etmiş olur), diye cevap verdi.[563]

٢٤٠٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو التَّيَّاحِ، عَنْ مُوَرِّقٍ، قَالَ: سَأَلَ صَفْوَانُ بْنُ مُحْرِزٍ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2400- … Müerrak dedi ki: Safvân b. Muhriz, Ömer *radıyallahu anh*'a… soru sordu deyip hadisi aynen zikretti.

٢٤٠١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا أُسَامَةُ ابْنُ زَيْدٍ، قَالَ: سَأَلْتُ طَاوُسًا عَنِ التَّطَوُّعِ فِي السَّفَرِ فَقَالَ: وَمَا يَمْنَعُكَ؟ فَقَالَ الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ: أَنَا أُحَدِّثُكَ، أَنَا سَأَلْتُ طَاوُسًا عَنْ هَذَا فَقَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: قَدْ فُرِضَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَاةُ فِي الْحَضَرِ أَرْبَعًا، وَفِي السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ، فَكَمَا يُتَطَوَّعُ هَاهُنَا قَبْلَهَا وَمِنْ بَعْدِهَا، فَكَذَلِكَ يُصَلَّى فِي السَّفَرِ قَبْلَهَا وَبَعْدَهَا.

2401- … Bize Üsâme b. Zeyd tahdis edip dedi ki: Ben Tavûs'a yolculuk halinde tatavvu (nafile namaz) kılmaya dair soru sordum. O: Seni bundan alıkoyan ne olabilir ki? deyince, el-Hasen b. Müslim: Ben sana anlatayım, dedi. Bu hususu kendim Tavûs'a sordum. O dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anhumâ* dedi ki: Namaz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, ikamet halinde iken dört rekât olarak, yolculuk halinde iken de iki rekât olarak farz kılındı. Burada (mukim iken) farzdan önce de, sonra da nafile kılınabildiği gibi, seferde de aynı şekilde öncesinde de, sonrasında da nafile kılınır.

563 Abdurrezzak, *el-Musannef*, II, 520.

٢٤٠٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: فُرِضَتْ الصَّلَاةُ أَوَّلَ مَا فُرِضَتْ رَكْعَتَيْنِ، فَأُقِرَّتْ صَلَاةُ السَّفَرِ، وَزِيدَ فِي صَلَاةِ الْحَضَرِ.

2402- … Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Namaz ilk olarak iki rekât olarak farz kılındı. Sonra sefer namazı olduğu gibi bırakıldı ve mukim namazına ilave yapıldı.[564]

٢٤٠٣- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2403- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî tahdis edip dedi ki: Bize Malik tahdis etti, sonra hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٤٠٤-حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي عَامِرٍ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَطْعَمُ فَقَالَ: «هَلُمَّ فَكُلْ» فَقَالَ: إِنِّي صَائِمٌ. فَقَالَ: «أُدْنُ حَتَّى أُخْبِرَكَ عَنِ الصَّوْمِ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَضَعَ شَطْرَ الصَّلَاةِ عَنِ الْمُسَافِرِ، وَالصَّوْمَ عَنِ الْحُبْلَى وَالْمُرْضِعِ».

2404- … Eyyub'dan, o Ebu Kılâbe'den, onun Âmiroğullarından bir kişiden rivayet ettiğine göre, bu kişi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına yemek yerken gitmişti. Allah Rasulü ona: ***"Gel, yemek ye,"*** deyince, adam: Oruçluyum, diye cevap vermişti. Bunun üzerine Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Gel de, ben sana orucun durumunu haber vereyim. Şüphesiz Aziz ve Celil olan Allah yolcunun üzerinden namazın yarısını kaldırmış, orucu da (sonra kaza etmek üzere) hamile ve süt emzirenden kaldırmıştır."***[565]

564 Buhârî, Taksiru's-Salât, 5; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 1, 2; Ebu Davud, Sefer, 1.
565 Ebu Davud, Savm, 44; Tirmizî, Savm, 21; Nesâî, Sıyam, 51, 62; İbn Mâce, Sıyam, 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 347, V, 29.

٢٤٠٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ قَوْمِهِ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2405- … el-Cüreyrî'den, onun Ebu'l-Alâ'dan, onun kavminden bir adamdan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gitti deyip hadisi aynen zikretti.

٢٤٠٦- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: أَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: أَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ رَجُلٍ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحَاجَةٍ، فَإِذَا هُوَ يَتَغَدَّى، فَقَالَ: «هَلُمَّ إِلَى الْغَدَاءِ» قُلْتُ: إِنِّي صَائِمٌ. فَقَالَ: «إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ نِصْفَ الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ».

2406- … Ebu Kılâbe'den, o bir adamdan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir ihtiyacım dolayısı ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim. Onun öğle yemeğini yediğini gördüm. O: ***"Haydi sen de yemeğe gel,"*** dedi. Ben oruçluyum, deyince, o: ***"Şüphesiz Aziz ve Celil olan Allah, yolcunun üzerinden namazın yarısını ve orucu kaldırmıştır,"*** dedi.

٢٤٠٧- حَدَّثَنَا نَصْرٌ قَالَ: ثَنَا نُعَيْمٌ، قَالَ: أَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: أَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو قِلَابَةَ عَنْ شَيْخٍ مِنْ بَنِي قُشَيْرٍ عَنْ عَمِّهِ. ثُمَّ لَقِينَاهُ يَوْمًا فَقَالَ لَهُ أَبُو قِلَابَةَ: حَدِّثْهُ يَعْنِي أَيُّوبَ. فَقَالَ الشَّيْخُ: حَدَّثَنِي عَمِّي أَنَّهُ ذَهَبَ فِي إِبِلٍ لَهُ فَانْتَهَى إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ وَزَادَ: «وَعَنْ الْحَامِلِ وَالْمُرْضِعِ».

2407- … Eyyub dedi ki: Bana Ebu Kılâbe, Kuşeyroğullarından bir şeyhten, o amcasından tahdis etti. Sonra günün birinde o adam ile karşılaştık. Ebu Kılâbe -Eyyub'u kastederek- bana hadisi naklet, dedi. O şeyh dedi ki: Bana amcamın tahdis ettiğine göre, o develerle birlikte gitti ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna vardı. Sonra hadisini aynen zikretti, ayrıca: ***"Hamileden ve süt emzirenden…"*** ibaresini de eklemiştir.

٢٤٠٨- حَدَّثَنَا نَصْرٌ قَالَ: ثَنَا نُعَيْمٌ، قَالَ: أَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَوَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ مِنْ بَنِي عَبْدِ اللهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: أَغَارَتْ عَلَيْنَا خَيْلُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2408- … Abdullah b. Ka'b b. Malik oğullarından Enes b. Malik dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in atlıları üzerimize bir baskın yaptı. Sonra hadisi aynen zikretti.

٢٤٠٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَا: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ أَبِي عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ هَانِئِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَلْجُرَيْشٍ [عَنْ أَبِيهِ]، قَالَ: كُنَّا نُسَافِرُ فَأَتَيْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَطْعَمُ فَقَالَ: «هَلُمَّ فَاطْعَمْ» فَقُلْتُ: إِنِّي صَائِمٌ، فَقَالَ: «هَلُمَّ أُحَدِّثُكَ عَنِ الصِّيَامِ، إِنَّ اللهَ وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ الصِّيَامَ وَشَطْرَ الصَّلَاةِ».

2409- … Hâni' b. Abdullah b. eş-Şihhîr'den, o Bel-Cureyş (Cureyşoğulla-rın)dan bir adamdan, [o babasından][566] onun şöyle dediğini rivayet etti: Bizler yolculuğa çıkıyorduk. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına o yemek yerken vardık. Allah Rasulü: ***"Gel, yemek ye,"*** dedi. Ben: Oruçluyum, deyince şöyle buyurdu: ***"Gel de, sana orucun durumunu anlatayım. Şüphesiz Allah yolcudan oruç tutma mükellefiyetini ve namazın yarısını kaldırmıştır."***

٢٤١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنُ مَيْمُونٍ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ، عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى ؛ قَالَ: ثَنَا أَبُو قِلَابَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو أُمَيَّةَ ؛ أَوْ عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي أُمَيَّةَ، قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ سَفَرٍ، فَقَالَ: «أَلَا تَنْتَظِرُ الْغَدَا يَا أَبَا أُمَيَّةَ؟» فَقُلْتُ: إِنِّي صَائِمٌ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2410- … Ebu Ümeyye dedi ki: Bir yolculuktan dönerken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna çıktım. O: "Ey Ebu Umeyye! Öğle yemeğini beklemeyecek misin?" diye sordu. Ben: Oruçluyum, dedim. Sonra hadisi aynen zikretti.

566 Köşeli parantez içerisindeki ibareler, el-Mer'aşlî'nin tahkikinden (I,423) alınmıştır. (Çeviren)

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğumuz bu rivayetler, yolcunun kılması gereken farzın iki rekât olduğunu ve bu iki rekâtın, tıpkı ikamet halindeki kimsenin dört rekâtı gibi olduğunu göstermektedir.

Mukim olan bir kimsenin, namaz kılarken dört rekâta bir şey ilave etme hakkı olmadığı gibi, yolcu olanın da, namaz kılarken iki rekâta herhangi bir şey ekleme hakkı yoktur.

Bize göre bu hususta nazar (aklî düşünme ve kıyas) şöyledir: Bizler ittifak ile kabul edilmiş farzların, -onları kılmakla yükümlü olanlar tarafından- mutlaka yerine getirilmesinin kaçınılmaz olduğunu ve hiç kimsenin bu yükümlülüğünden bir kısmını dahi yerine getirmemekte muhayyer olmadığını görüyoruz.

İcma ve ittifak ile kabul edilen husus şudur: Kişi eğer bir ameli dilerse yapabilir, dilerse yapmayabilir ise, o amel nafiledir. İsterse nafile kılabilir, isterse onu terk edebilir. İşte nafilenin niteliği budur. Mutlaka yerine getirilmesi gereken ise farzdır. Yolculukta mutlaka yerine getirilmesi gereken ise iki rekâttır. Bundan sonrasında ise görüş ayrılığı vardır.

Bazıları: Bu iki rekâtı kılmaması gerekir, demiştir. Bazıları da: Yolcu olan kimse dilerse geri kalan iki rekâtı kılabilir, isterse de kılmayabilir, demiştir.

O halde ilk iki rekât, farzın niteliğine sahiptir. Dolayısıyla farz olanlar, onlardır. İki rekâttan sonrası ise tatavvu (nafile) niteliğine sahiptir. O halde bunlar da tatavvudur.

Böylelikle, yolcunun kılması gereken farz rekâtın iki rekât olduğu ve ikamet halinde bulunan kimsenin dört rekât olarak kılmasının farz olduğu namazların, yolcu için iki rekât olarak farz olduğu da bu yolla sabit olmaktadır.

İkamet halinde olan kimsenin dört rekâttan sonra selam vermeden namaz kılmaması gerektiği gibi, yolcu olanın da, selam vermeden iki rekâttan sonra hiçbir şey kılmaması gerekir.

Bize göre bu hususta nazar (doğru ve uygun olan kıyas) budur ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bir kişi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir topluluktan namazlarını tam kıldıkları rivayet edilmiştir, deyip bu konuda Osman *radıyallahu anh*'ın Minâ'da yaptıklarından söz edecek olursa:

٢٤١١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: أَوَّلُ مَا فُرِضَتِ الصَّلَاةُ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أُكْمِلَتْ أَرْبَعًا، وَأُثْبِتَتْ لِلْمُسَافِرِ.

قَالَ صَالِحٌ: فَحَدَّثْتُ بِذَلِكَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: عُرْوَةُ حَدَّثَنِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ تُصَلِّي فِي السَّفَرِ أَرْبَعًا.

2411- … Bana Salih b. Keysân, Urve'den tahdis etti, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: Namaz ilk başta ikişer rekât olarak farz kılındı, sonra dörde tamamlandı. Ancak yolcu için iki rekât olarak sabit kılındı.

Hadisi Urve'den rivayet eden (Salih) dedi ki: Ben bunu Ömer b. Abdulaziz'e tahdis edince, o dedi ki: Bana Urve'nin Âişe *radıyallahu anhâ*'dan tahdis ettiğine göre, Âişe yolculukta iken dört rekât kılarmış, dedi.[567]

٢٤١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ اَلْحَكَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: اِسْتَأْذَنْتُ حُذَيْفَةَ مِنَ الْكُوفَةِ إِلَى الْمَدَائِنِ، أَوْ مِنَ الْمَدَائِنِ إِلَى الْكُوفَةِ فِي رَمَضَانَ، فَقَالَ: آذَنُ لَكَ عَلَى أَنْ لَا تُفْطِرَ وَلَا تَقْصُرَ، قَالَ: قُلْتُ: وَأَنَا أَكْفُلُ لَك أَنْ لَا أَقْصُرَ وَلَا أُفْطِرَ.

2412- … İbrahim et-Teymî'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Huzeyfe'den, Ramazan ayında Kûfe'den Medâin'e ya da Medâin'den Kûfe'ye gitmek üzere izin istedim. O bana: Sana orucunu bozmaman ve namazını kısaltarak kılmaman şartıyla izin veriyorum, deyince ben de ona: Ben de sana namazı kısaltarak kılmayacağımın ve orucu bozmayacağımın teminatını veriyorum, dedim.

567 Buhârî, Taksiru's-Salât, 5; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 1.

٢٤١٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، قَالَ: قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ، فَأَدْرَكْتُ رَكْعَةً مِنَ الْعِشَاءِ، فَصَنَعْتُ شَيْئًا بِرَأْيِي فَسَأَلْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ فَقَالَ: أَكُنْتُ تَرَى أَنَّ اللهَ يُعَذِّبُكَ لَوْ صَلَّيْتُ أَرْبَعًا؟ كَانَتْ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةُ تُصَلِّي أَرْبَعًا، وَتَقُولُ: الْمُسْلِمُونَ يُصَلُّونَ أَرْبَعًا.

2413- … Bize Avn tahdis edip dedi ki: Ben Medine'ye geldim. (Cemaatle kılınan) yatsı namazının bir rekâtına yetiştim. Kendi görüşüme göre bir iş yaptım. Sonra el-Kasım b. Muhammed'e sordum. O şöyle dedi: Sana göre, eğer dört rekât kılmış olsaydın Allah sana azap eder miydi? Müminlerin annesi Âişe de, hem kendisi dört rekât kılar, hem de: Müslümanlara dört rekât kılmalarını söylerdi.

٢٤١٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَطَاءٍ: أَيُّ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوَفِّي الصَّلَاةَ فِي السَّفَرِ؟ فَقَالَ: لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، وَسَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ.

2414- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Ata'ya, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından hangileri yolculukta namazı tam kılardı? diye sordum. Ata: Âişe *radıyallahu anhâ* ile Sa'd b. Ebi Vakkas'tan başka böyle yapan birini bilmiyorum, dedi.

***

İşte Ata bunu Sa'd'den nakletmiş bulunuyor. Ancak bizler ondan, ez-Zührî ile Habîb b. Ebi Sabit'in rivayet ettikleri (2378 ve 2379 no'lu) hadislerde buna muhalif rivayet nakletmiştik.

٢٤١٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حَيَّانَ الْبَارِقِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ: إِنِّي مِنْ بَعْثِ أَهْلِ الْعِرَاقِ فَكَيْفَ أُصَلِّي؟ قَالَ: إِنْ صَلَّيْتَ أَرْبَعًا، فَأَنْتَ فِي مِصْرٍ، وَإِنْ صَلَّيْتَ رَكْعَتَيْنِ فَأَنْتَ مُسَافِرٌ.

2415- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Hayyân el-Bârikî'den tahdis etti. Hibbân dedi ki: İbn Ömer'e: Ben Iraklıların gönderdiği askerlerdenim. Nasıl namaz kılayım? diye sordum. O bana: Eğer dört rekât kılarsan, sen mısır (denilen ve gerekli idari altyapısı) olan bir yerdesin. (Ondan dolayı dört rekât kılabilirsin.) Eğer iki rekât kılacak olursan, sen bir yolcusun (iki rekât da kılabilirsin), dedi.

***

İşte Osman b. Affan *radıyallahu anh*, Huzeyfe b. el-Yemân, Âişe *radıyallahu anhâ* ve İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan yolcu olan kimsenin namazı tam kılacağına dair sözünü etmiş olduğumuz rivayetler nakledilmiş bulunmaktadır.

Onların her birisinin ise bu husustaki kanaatini kabul etmesine sebep teşkil eden bazı hususlar vardır ki, biz bunları bu bölümde biraz sonra açıklayacağız. Bununla birlikte yüce Allah'ın izniyle, nazar (aklî düşünme ve kıyas) açısından onlardan her birisinin bu görüşü dolayısıyla neyin lehine, yine aynı şekilde, nazar açısından neyin de aleyhine olduğundan söz edeceğiz.

Osman b. Affan *radıyallahu anh*'ın hakkında bu konuda sözünü ettiğimiz Minâ'da namazı tam olarak kılması, onun yolculuk halinde namazı kısaltarak kılmayı reddettiğinden ileri gelmiyordu.

Şanı yüce Allah: ***"Yeryüzünde yolculuğa çıktığınız zaman..."*** (en-Nisa, 4/21) buyurmuşken, onun hakkında nasıl öyle yanlış bir kanaate sahip olunabilir ki? Çünkü şanı yüce Allah bu âyet-i kerimede, kâfir olanların kendilerine saldıracaklarından korkmaları halinde (Müslümanların) namazı kısaltarak kılmalarını mübah kılmaktadır.

Evet, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de namazı kısaltarak kılmalarının güvenliğe kavuşmaları halinde bile kendileri için vacib olduğunu, daha önce bu bölümün baş taraflarında zikretmiş olduğumuz Ya'lâ b. Münye'nin Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiği hadis-i şerifte onlara haber vermiştir. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de Minâ'da iken sayıca hiç olmadıkları kadar çok ve hiç olmadıkları kadar güvenlik içerisinde bulundukları halde, iki rekât olarak kılmış olduğunu, bu sırada Osman *radıyallahu anh*'ın da onunla birlikte bulunduğunu rivayet ettik. O halde Osman *radıyallahu anh*'ın Minâ'da namazını tam olarak kılmasının, yolculuk halinde namazı kısaltarak

kılmayı kabul etmediğinden dolayı değil de, hakkında görüş ayrılığı bulunan bir başka husus dolayısıyla olduğu ortaya çıkmaktadır.

٢٤١٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: إِنَّمَا صَلَّى عُثْمَانُ بِمِنًى أَرْبَعًا لِأَنَّهُ أَزْمَعَ عَلَى الْمُقَامِ بَعْدَ الْحَجِّ.

2416- … Bize Ma'mer, ez-Zührî'nin şöyle dediğini bildirdi: Osman *radıyallahu anh*'ın Minâ'da namazı dört rekât olarak kılmasının tek sebebi, hacdan sonra (orada) ikamet edeceğine karar vermiş olmasıdır.

***

Böylelikle ez-Zührî bu hadiste bize, Osman *radıyallahu anh*'ın namazı tam olarak kılmasının ikamet etmeye niyet etmiş olmasından kaynaklandığını haber vermektedir. Dolayısıyla onun namazı bu şekilde tam kılması, mukim iken olmuştur. O halde bu haliyle o, önceden tabi olduğu yolculuk hükümlerinin dışına çıkmakta ve ikamet hükümleri çerçevesine girmektedir. Buna göre onun bu uygulamasında, yolculuk halindeki namaz hakkındaki görüşünün, namazın tamamlanması mı yoksa kısaltılarak kılınması mı şeklinde olduğuna dair bir delil bulunmamaktadır.

Yine ez-Zührî bu hususta daha başka bir görüş de belirtmiştir:

٢٤١٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، قَالَ: أَنَا أَيُّوبُ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: إِنَّمَا صَلَّى عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بِمِنًى أَرْبَعًا لِأَنَّ الْأَعْرَابَ كَانُوا أَكْثَرَ فِي ذَلِكَ الْعَامِ، فَأَحَبَّ أَنْ يُخْبِرَهُمْ أَنَّ الصَّلَاةَ أَرْبَعٌ.

2417- … Bize Eyyub, ez-Zührî'den, onun şöyle dediğini bildirdi: Osman *radıyallahu anh*'ın Minâ'da dört rekât kılmasının tek sebebi, çok sayıda bedevinin o yıl (hacca) gelmiş olması idi. O böyle hareket ederek, namazın dört rekât olduğunu onlara bildirmek istemişti.

***

İşte burada ez-Zührî, onun yaptığı bu uygulamanın, bedevi Araplara bu yolla namazın dört rekât olduğunu göstermek olduğunu haber veriyor.

O bedevilere bunu göstermek isteyince, onun, ikamet etmeye niyet etmiş ve böylelikle farzı dört rekât kılan mukim kimse gibi olmuş olması ihtimali vardır. Bunun sonucunda onlara dört rekât kıldırmış olup bundan önceki bölümde Ma'mer'in ez-Zührî'den nakletmiş olduğu sebep ile de onlara dört rekât kıldırmış olması ihtimali vardır.

Yolcu olduğu halde, bu gerekçe dolayısıyla onun böyle yapmış olması ihtimali bulunmaktadır. Ancak bize göre -doğruyu en iyi bilen Allah'tır- (2416 no'lu hadisteki) birinci yorumun doğru olma ihtimali daha yüksektir. Çünkü bedevilerin Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında namaza ve namazın hükümlerine dair bilgisizlikleri, Osman *radıyallahu anh* döneminde namaza ve namazın hükümlerine dair bilgisizliklerine göre daha fazla idi. Çünkü o vakit Cahiliyyeden yeni çıkmışlardı.

Bu sebeple bedevi Arapların, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde namazın farzlarını bilmeye olan ihtiyaçları, Osman *radıyallahu anh* döneminde buna duydukları ihtiyaçtan daha fazla idi.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu illet (sebep, gerekçe) dolayısı ile namazı tam kılmadığına, aksine onunla birlikte yolculuk namazı kılsınlar diye namazı kısaltarak kıldığına, ikamet halinde kılınacak namazın hükmünün seferdekinden farklı olduğunu öğretmek için böyle yaptığına göre; Osman *radıyallahu anh*'ın, bu gerekçeye bağlı olarak bedevilere kıldıracağı namazı tam kılmayıp onlara yolculuk halindeki hükmü ne ise o şekilde namaz kıldırması ve ikamet halinde iken de namazın hükmünün nasıl olacağını öğretmesi daha uygun idi.

O halde Eyyub'un ez-Zührî'den naklettiği (2417 no'lu) hadisin doğru anlamı, Ma'mer'in ez-Zührî'den naklettiği (2416 no'lu) hadisin manasının kapsamına girmektedir.

Başkaları ise, namazı tam olarak kılmasının sebebi, onun, ancak yük bağlayıp çözen kimsenin namazını kısaltabileceği görüşünde olduğundan dolayı idi, demiş ve bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٢٤١٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ، قَالَ: قَالَ حَمَّادٌ: وَأَخْبَرَنَا قَتَادَةُ، قَالَ: قَالَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: إِنَّمَا يَقْصُرُ الصَّلَاةَ مَنْ حَمَلَ الزَّادَ وَالْمَزَادَ، وَحَلَّ وَارْتَحَلَ.

2418- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ömer tahdis edip dedi ki: Hammâd dedi ki: Katade bize şöyle haber verdi: Osman b. Affan *radıyallahu anh* şöyle dedi: Namazı ancak azık torbasını ve kırbasını taşıyan, yükünü indirip konaklayan, sonra da yükünü yükleyip yola koyulan kişi kısaltarak kılar.

٢٤١٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةُ، عَنْ عَيَّاشِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَتَبَ إِلَى عُمَّالِهِ أَنْ لَا يُصَلِّيَنَّ الرَّكْعَتَيْنِ جَابٍ وَلَا نَاءٍ، وَلَا تَاجِرٌ، إِنَّمَا يُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ مَنْ كَانَ مَعَهُ الزَّادُ، وَالْمَزَادُ.

2419- … Ayyâş b. Abdullah'tan rivayete göre, Osman b. Affan *radıyallahu anh* valilerine: Zekat toplayıcısı, nâî[568] ve tacir iki rekât olarak namaz kılmasın. Ancak beraberinde azığı ve yiyeceği bulunan kimse iki rekât olarak kılabilir, diye yazdı.

٢٤٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ وَأَبُو عُمَرَ، قَالَا: أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ أَنَّ أَيُّوبَ السِّخْتِيَانِيَّ أَخْبَرَهُمْ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ الْجَرِيبِيِّ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي الْمُهَلَّبِ، قَالَ: كَتَبَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ قَوْمًا يَخْرُجُونَ إِمَّا لِتِجَارَةٍ وَإِمَّا لِجِبَايَةٍ، وَإِمَّا لِحَشْرٍ، ثُمَّ يَقْصُرُونَ الصَّلَاةَ، وَإِنَّمَا يَقْصُرُ الصَّلَاةَ مَنْ كَانَ شَاخِصًا أَوْ بِحَضْرَةِ عَدُوٍّ. قَالَ: وَكَانَ مَذْهَبُ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنْ لَا يَقْصُرَ الصَّلَاةَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَحْتَاجُ إِلَى حَمْلِ الزَّادِ وَالْمَزَادِ، وَمَنْ كَانَ شَاخِصًا، فَأَمَّا مَنْ كَانَ فِي سَفَرٍ مُسْتَغْنِيًا بِهِ عَنْ حَمْلِ الزَّادِ وَالْمَزَادِ فَإِنَّهُ يُتِمُّ الصَّلَاةَ.

2420- … Ebu Kılâbe el-Cerîbî'den, o amcası Ebu'l-Muhelleb'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Osman b. Affan *radıyallahu anh* şöyle bir mektup yazdı: Haber aldığıma göre, bazıları ya bir ticaret yapmak ya zekât toplamak

568 Sözlükte uzaklaşan, yüz Çeviren gibi anlamlara gelen bu kelimenin burada hangi anlamda kullanıldığını tesbit edemedik. (Çeviren).

ya da etrafa dağılmış olanları bir araya getirmek için çıkıyorlar. Sonra da namazı kısaltarak kılıyorlar. Namazı ancak eşyasından ayrı ve uzak düşmüş yahut düşmanın karşısında bulunan kimse kısaltabilir. (Ravi) dedi ki: Osman *radıyallahu anh,* namazı ancak azıklarını ve ihtiyaçlarını taşıma gereği duyan, evinden barkından uzakta kalan kişinin kısaltabileceği, diğer taraftan azık ve ihtiyaçlarını taşımaya gerek duymayacak kadar bir yolculuğa çıkanın namazını tam olarak kılacağı görüşünü kabul ediyordu.

***

İlim adamları şöyle derler: İşte bundan dolayı, o Minâ'da namazı tam olarak kılmıştır. Çünkü o sırada Minâ halkı oldukça çoğalmıştı. Hatta Minâ o sırada bir mısır (türlü ihtiyaçların karşılanabildiği bir kasaba) haline gelmişti ve orada konaklayan bir kimse azık ve ihtiyaçlarını ayrıca taşımaya ihtiyaç duymazdı.

Bu görüş bize göre yanlıştır. Çünkü Minâ, ne Osman b. Affan zamanında, ne Ömer *radıyallahu anh* zamanında -Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde olduğu gibi- Mekke'den olmuştur.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Minâ'da iki rekât namaz kılardı. Ebu Bekir *radıyallahu anh* da ondan sonra bu şekilde kıldı. Ebu Bekr *radıyallahu anh*'dan sonra Ömer de Minâ'da aynı şekilde namaz kıldı.

Mekke'ye gelen bir kimse, Mekke'de kalmak için ayrıca azık ve ihtiyaçlarını taşımaya ihtiyacı bulunmamakla birlikte, namazı kısaltarak kıldığına göre, ondan daha aşağı durumda olan yerlerde namazın bu şekilde kılınması daha uygundur.

Bu şekilde, Osman *radıyallahu anh*'ın namazını belirtilen sebeplerden herhangi birisi dolayısıyla kısaltmış olduğu şeklindeki açıklamaların hepsi geçersiz olmaktadır. Ancak Ma'mer'in ez-Zührî'den naklettiği (2416 no'lu) rivayetteki açıklama bundan müstesnadır. Onun namazını bu rivayette açıklanan sebepten dolayı tam olarak kılmış olması ihtimali vardır. Sözü geçen bu rivayette nakletmiş olduğumuz ve bu anlama dair yaptığımız açıklamalar dolayısıyla, ikamete niyet etmiş olduğu belirtilmektedir.

Huzeyfe'den nakletmiş olduğumuz rivayette ise, yolculukta namazın tamamlanacağına dair bir delil bulunmamaktadır. Yolculuk, ister itaat için yapılan, ister masiyet için yapılan bir yolculuk olsun farketmez.

Çünkü namazı, hacca giden, umre yapan yahut cihad eden kimselerden başkasının kısaltarak kılamayacağına dair bir görüşe sahip birisi olabilirdi. Nitekim İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan da böyle rivayet gelmiştir.

٢٤٢١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ الْأَسْوَدِ، قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللهِ لَا يَرَى التَّقْصِيرَ إِلَّا لِحَاجٍّ أَوْ مُعْتَمِرٍ أَوْ مُجَاهِدٍ.

2421- … el-Esved dedi ki: Abdullah (İbn Mesud), haccedenin, umre yapanın ya da mücahid olanın dışında hiç kimsenin namazını kısaltmayacağı görüşünde idi.

***

Bundan dolayı Huzeyfe'nin de görüşü böyle olabilirdi. Bu sebeple o da, hac yahut cihad için yolculuğa çıkmak amacında olmayan et-Teymî'ye namazını kısaltmamasını emretmişti. Böylelikle ondan nakledilen bu rivayette, yolcunun yolculuk halinde namazını tamamlayabileceği görüşünde olanların lehine bir delilin olmadığı ortaya çıkmaktadır.

İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan bu hususta nakletmiş olduğumuz rivayete gelince; Hibbân'ın (2415 no'lu hadiste geçtiği üzere) ondan rivayet ettiğine göre, o, şehirlerden birisinde iken ona: Ben Iraklıların gönderdiği askerlerden birisiyim, nasıl namaz kılacağım? diye sormuştur. İbn Ömer *radıyallahu anh* ona: Eğer dört rekât kılarsan, sen mısır (denilen ve gerekli idari altyapısı) olan bir yerdesin. Eğer iki rekât kılacak olursan, sen bir yolcusun, demiştir.

Bu onun, mısır denilen yerlerde yolcu namazının bu şekilde kılınacağı kanaatinde olduğuna delildir.

Buna karşılık (2399 no'lu hadiste) Safvân b. Muhriz kendisinden (İbn Ömer'den), yolculuk halindeki namaza dair soru sorduğunda şu cevabı aldığını rivayet etmektedir: O namaz iki rekâttır. İki rekâttır, sünnete muhalefet eden, küfre düşmüş olur (nimeti inkar etmiş olur).

Bu kanaati de mısır sayılmayan yerler hakkındadır. Böylelikle, bu rivayet ile Hibbân'ın naklettiği rivayet birbiriyle çatışmamış olur.

Buna göre Hibbân'ın hadisi, yolcu kimsenin mısır denilen yerlerde kıla-

cağı namaz hakkında, Safvân'ın rivayet ettiği hadis de yolcunun mısırların dışındaki yerlerdeki namazı hakkındadır. Bizler bu bölümün sonunda -yüce Allah'ın izniyle- delili açıklayacağız.

Bu hususta Âişe *radıyallahu anhâ*'dan nakledilen rivayete gelince;

٢٤٢٢- فَإِنَّ أَبَا بَكْرَةَ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَنَا ابْنُ شِهَابٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعُرْوَةِ: مَا كَانَ يَحْمِلُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَلَى أَنْ تُصَلِّيَ فِي السَّفَرِ أَرْبَعًا؟ فَقَالَ: تَأَوَّلَتْ مَا تَأَوَّلَ عُثْمَانُ فِي إِتْمَامِ الصَّلَاةِ بِمِنًى.

2422- ... Bize İbn Şihab'ın bildirdiğine göre, o şöyle demiştir: Ben Urve'ye: Âişe *radıyallahu anhâ*'yı yolculukta dört rekât namaz kılmaya iten sebep nedir? diye sordum. O: O da, Osman'ın Minâ'da namazı tamamlaması hususunda yaptığı tevilin aynısını yapmıştır, dedi.

***

Bizler, Osman *radıyallahu anh*'ın namazı Minâ'da tamamlaması hususundaki tevilinden söz ettik. Bu konuda sahih olan açıklama, onun ikamet etmeye niyet etmiş olduğundan dolayı namazı tamamlamış olduğu şeklinde idi.

Eğer Âişe *radıyallahu anhâ* da bundan dolayı namazı tam olarak kılıyor idiyse, namaz kılacağı her vakitte mutlaka o yerde namazı tamamlamasını gerektirecek şekilde ikamet etmeye niyet ediyordu ve bundan dolayı da namazını tam olarak kılıyordu.

Böylelikle o, namazını ikamet halindeki kimseler hükmünde olduğu halde tam kılmış oluyordu. Yolcuların hükmünde olduğu halde tam kılmıyordu.

Bazıları şöyle demiştir: Onun bu şekilde namazını tam olarak kılmasının bir başka sebebi vardır. O da şudur:

Ben Ebu Bekre'yi şöyle derken dinledim: Ebu Ömer dedi ki: Mü'minlerin annesi Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle derdi: Ben her nerede konaklayacak olsam, o benim evlatlarımdan bazılarının konaklamış olduğu bir yerdir.

Böylelikle o burayı kendisinin bir evi sayıyor ve bundan dolayı da namazını tam olarak kılıyordu.

Bana göre bu açıklama tutarsızdır. Çünkü Âişe, her ne kadar mü'minlerin

annesi idiyse de, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de mü'minlerin babası idi ve o kendilerine Âişe'den daha yakındı.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, onların yerleştikleri yerlerde konaklıyor, fakat bundan dolayı da namazın kısaltılarak kılınacağı yolculuk hükmünden çıkıp namazın tam olarak kılınacağı ikamet hükmüne girmiyordu.

Bazıları da şöyle demiştir: Namazın kısaltılması hususunda Âişe'nin görüşü, Osman *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğimiz şekilde, azık ve ihtiyaçlarını taşıyan kimselerin namazı kısaltarak kılabileceği şeklinde idi. Kendisi ise, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra bu ihtiyaçlarını kendisine yetecek asgari düzeyde yanına alıyordu. İşte bu husus dolayısıyla o, namazı kısaltmayı terk etmiştir.

Osman ve Âişe *radıyallahu anhumâ*'nın fiilî uygulamaları hakkındaki bu yorumlar birbirine denk yorumlar olduğu için, bizim namazı kısaltmayı gerektirenin ne olduğunu ve bunun hükmünü incelememiz gerekmektedir.

Bu hususta asıl dayanak şudur: Bizler, ailesi ile birlikte ikamet halinde iken, kişinin namazdaki hükmünün mukim hükmü ile aynı olduğunu gördük. Bu ikamet halinde ister itaat etmesi söz konusu olsun, isterse de masiyeti. Bunların herhangi birisi dolayısıyla hüküm değişmez. Yani onun namazı tam olarak kılması hükmü, sadece mukim olması ile onun hakkında vacib (farz) dır. İtaat ya da masiyet sebebiyle değildir. Diğer taraftan o yola çıktığında, bununla ikamet hükmü dışına çıkmış olur.

İşte bu konuda, daha önce belirttiğimiz şekilde görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır.

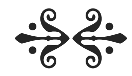
Bazıları: Onun, yapacağı yolculuk itaat için yapılan bir yolculuk olmadığı sürece, namazı kısaltma hükmünden yararlanamaması gerekir, demiştir.

Başkaları ise, her iki halde (yolculuğun itaat ve masiyet için olması hallerinde) de namazı kısaltma hükmü ile amel etmesi gerekir, demiştir.

Mukim iken namazı yalnızca ikamet dolayısıyla tam kılma hükmü onun hakkında vacib olduğuna, itaat ya da bir başka sebep dolayısıyla bu söz konusu olmadığına göre, kıyasta namazı kısaltma hükmünün de bu şekilde olması gerekir. Yani onun yolculukta namazını kısaltma hükmünün, yalnızca yolculuk sebebi ile söz konusu olması gerekir, itaat ya da başka bir sebeple değil. Bu da, yaptığımız açıklamaya göre kıyasın ve nazarın (aklî düşünmenin) bir gereğidir.

Namazı kısaltarak kılmak, -başka sebep ile değil de, özel olarak- yolculuğun gereği bir hüküm olarak sabit olduğuna göre, ister mısır denilen yerlerde, ister başka yerlerde yolcu olsun, kişinin namazını kısaltarak kılacağı da sabit olmaktadır. Çünkü o, yolculuk halinde mısır denilen yere girmekle, yolculukta namazı kısaltarak kılmayı gerektiren illetin dışına çıkmış olmamaktadır.

Bu bölümde yaptığımız ve sahih olduğunu belirttiğimiz bütün açıklamalar, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٦٣- بَابُ الْوِتْرِ هَلْ يُصَلَّى فِي السَّفَرِ عَلَى الرَّاحِلَةِ أَمْ لَا؟

63- VİTR NAMAZI YOLCULUK HALİNDE BİNEK ÜZERİNDE KILINIR MI, KILINMAZ MI?

٢٤٢٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي عَلَى الرَّاحِلَةِ قِبَلَ أَيِّ وَجْهٍ تَوَجَّهَ، وَيُوتِرُ عَلَيْهَا، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يُصَلِّي عَلَيْهَا الْمَكْتُوبَةَ.

2423- … Salim b. Abdullah'dan, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, yüzü hangi tarafa dönerse dönsün bineği üzerinde namaz kılardı. Yine onun üzerinde vitir namazı kılardı. Ancak o, bineği üzerinde farz namaz kılmazdı.[569]

٢٤٢٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ أَسِيرُ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا طَرِيقَ مَكَّةَ فَلَمَّا خَشِيتُ الصُّبْحَ، نَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ. فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: أَيْنَ كُنْتَ؟ فَقُلْتُ: خَشِيتُ الْفَجْرَ،

569 Buhârî, Taksiru's-Salât, 9; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 39; Ebu Davud, Sefer, 8.

فَنَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ. فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: أَوَلَيْسَ لَك فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ؟ فَقُلْتُ: بَلَى وَاللهِ. قَالَ: فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوتِرُ عَلَى الْبَعِيرِ.

2424- … Ebu Bekr b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anhumâ*'dan, o Said b. Yesâr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ben Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte Mekke yolunda gece yolculuk yapıyordum. Sabah namazının geçeceğinden endişe edince, indim ve vitir namazını kıldım. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer: Neredeydin? diye sordu. Ben: Tan yerinin ağaracağından endişe edince bineğimden inip vitir namazını kıldım, dedim. Bu sefer Abdullah b. Ömer: Senin için Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* örnek değil mi? diye sordu. Ben: Allah'a yemin ederim, örnektir, deyince Abdullah: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* devesi üzerinde vitir namazı kılardı, dedi.[570]

٢٤٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ، قَالَا: ثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْعُمَرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ أَبِي الْحُبَابِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ كَانَ يُوتِرُ عَلَى رَاحِلَتِهِ.

2425- … Ebu Bekir b. Abdullah el-Umerî'den, o Said b. Yesâr Ebu'l-Hubab'dan, o İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun bineği üzerinde vitir namazı kıldığını rivayet etmektedir.[571]

٢٤٢٦- قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ: وَحَدَّثَنَا أَبُو مَعْشَرٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2426- … İbrahim b. Ebi'l-Vezir dedi ki: Bize Ebu Ma'şer de Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.[572]

***

570 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 36.
571 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 38.
572 Müslim, Salâtu'l-Müsafirin, 31, 32.

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu kanaate sahip olmuş ve: Yolculuk yapan kimsenin diğer nafile namazları kıldığı şekilde vitir namazını da bineği üzerinde kılmasında bir sakınca yoktur, demiştir.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Bir kimsenin bineği üzerinde vitir namazını kılması caiz değildir. Farz namazlarda olduğu gibi kişi vitir namazını yerde kılar, demişler ve bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir.

٢٤٢٧- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: ثَنَا حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ وَيُوتِرُ بِالْأَرْضِ، وَيَزْعُمُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَفْعَلُ كَذَلِكَ.

2427- ... Bize Hanzala b. Ebi Süfyan, Nâfi'den tahdis etti. Onun İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Ömer, bineği üzerinde (nafile) namaz kılar, vitri de yerde kılar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de böyle yaptığını söylerdi.[573]

***

Bu ise birinci görüş sahiplerinin, bizim İbn Ömer *radıyallahu anh* kanalı ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiş olduğumuz görüşleri lehine gösterdikleri delile muhaliftir.

Diğer taraftan yine İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, başka bir yoldan onun fiilî uygulaması olarak buna uygun rivayetler de nakledilmiştir.

٢٤٢٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، وَبَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَا: ثَنَا عُمَرُ بْنُ ذَرٍّ، عَنْ مُجَاهِدٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا كَانَ يُصَلِّي فِي السَّفَرِ عَلَى بَعِيرِهِ أَيْنَ مَا تَوَجَّهَ بِهِ، فَإِذَا كَانَ فِي السَّحَرِ، نَزَلَ فَأَوْتَرَ.

2428- … Mücahid'den rivayete göre, İbn Ömer *radıyallahu anh*, yolculukta yüzü hangi tarafa dönerse dönsün devesi üzerinde (nafile) namaz kılardı. Seher vakti olduğunda devesinin üzerinden iner ve vitir kılardı.

573 Buhârî, Taksiru's-Salât, 7.

٢٤٢٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: صَحِبْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فِيمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ.

2429- … Hammâd'dan, o Mücahid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer *radıyallahu anh*'la Mekke ile Medine arasında yol arkadaşlığı yaptım deyip rivayeti buna yakın zikretti.

٢٤٣٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا نَحْوَهُ.

2430- … Bize Abdullah b. Ebi Ziyâd, Mücahid'den tahdis etti, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

***

Bu görüş sahipleri derler ki: İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğumuz rivayetler ile ondan kendisinin fiilî uygulaması olarak nakletmiş olduğumuz rivayetlerde, birinci görüş sahiplerinin zikrettikleri rivayetlere aykırılık bulunmaktadır.

Fakat birinci görüş sahiplerinin lehine olan delillerden birisi de, onların, Hanzala'nın (2427 no'lu) rivayetini, ez-Zührî'nin rivayeti ile çelişkili kabul etmemeleridir.

Hanzala'nın, İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan vitir namazını yerde kıldığına dair nakletmiş olduğu rivayetinin şu şekilde açıklanması mümkündür: Bir kimse tatavvu namazını hem yerde, hem bineği üzerinde kılabildiği gibi, vitiri de bineği üzerinde kılabilir. Dolayısıyla onun bineği üzerinde (vitir) namaz(ını) kılmış olması, onun bineği üzerinde vitir kılabileceğine delildir. Vitri yerde kılması da, vitri bineği üzerinde kılma imkânının bulunmadığı anlamına gelmez.

٢٤٣١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يُوتِرُ عَلَى رَاحِلَتِهِ، وَرُبَّمَا نَزَلَ فَأَوْتَرَ عَلَى الْأَرْضِ.

2431- … Muhammed b. İshak'dan, o Nâfi'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer *radıyallahu anh* bineği üzerinde vitir namazı kılardı. Bineğinden inip yerde vitir kıldığı da olurdu.

***

Buna göre Mücahid'in, onun yerde vitir kıldığını görmüş olmakla birlikte bineği üzerinde vitir kılma hususundaki görüşünün nasıl olduğunu bilmiyor olması mümkündür. Bu sebeple o, onun yerde vitir namazı kıldığını gördüğünü haber vermiş olmaktadır.

Onun yerde vitir kılması, bazen binek üzerinde vitir kılmadığını göstermez.

Diğer taraftan Salim, Nâfi' ve Ebu'l-Hubâb onun bineği üzerinde vitir namazı kıldığını haber vermektedirler.

Bize göre bu husustaki uygun açıklama şu şekildedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, vitir namazı iyice muhkemleştirilmeden ve vitrin hükmü ağırlaştırılmadan önce bineği üzerinde vitir kılardı. Ancak daha sonra vitrin hükmü ağırlaştırıldı ve terk edilmesine ruhsat verilmedi.

Bu hususta ondan şu rivayetler nakledilmiştir:

٢٤٣٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمِّي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ الْغَافِقِيُّ، عَنْ عَمِّهِ إِيَاسِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي مِنَ الْلَّيْلِ، وَعَائِشَةُ مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ أَوْمَى إِلَيْهَا أَنْ تَنَحَّيْ، وَقَالَ: «هٰذِهِ صَلَاةٌ زِدْتُمُوهَا».

2432- … Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Âişe onun önünde enine yatmış olduğu halde, gece namazı kılardı. Vitir kılmak istediğinde ona bir kenara çekilmesini işaret ederdi ve: ***"Bu, size ziyade edilmiş bir namazdır,"*** derdi.

٢٤٣٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ الْجَارُودِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْمُقْرِيءُ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادٍ مِثْلَهُ.

2433- Bize Abdurrahman b. el-Cârûd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Abdurrahman el-Mukri tahdis edip dedi ki: Bize Musa b. Eyyub tahdis etti. Hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٤٣٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ وَاللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَاشِدٍ، عَنْ خَارِجَةَ بْنِ حُذَافَةَ الْعَدَوِيِّ أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ اللهَ قَدْ أَمَدَّكُمْ بِصَلَاةٍ، هِيَ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ، مَا بَيْنَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى طُلُوعِ الْفَجْرِ الْوِتْرَ الْوِتْرَ».

2434- … Harice b. Huzâfe el-Adevî'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim: ***"Şüphesiz Allah size öyle bir namaz ihsan etti ki, o sizin için kırmızı tüylü develerden daha hayırlıdır. Bu da yatsı namazı ile fecrin doğuşu arasındaki vakitte kılınan vitir namazıdır, vitir namazı."***[574]

٢٤٣٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2435- Bize İbn Merzuk tahdis edip ki: Bize Ebu'l-Velid tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys, Yezid b. Ebi Habîb'den tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٤٣٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْمُقْرِيءُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو لَهِيعَةَ أَنَّ أَبَا تَمِيمٍ، عَبْدَ اللهِ بْنَ مَالِكٍ الْجَيْشَانِيَّ، أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: أَخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ اللهَ قَدْ زَادَكُمْ صَلَاةً فَصَلُّوهَا، مَا بَيْنَ الْعِشَاءِ إِلَى صَلَاةِ الصُّبْحِ، الْوِتْرَ الْوِتْرَ»، إِلاَّ وَأَنَّهُ أَبُو بَصْرَةَ الْغِفَارِيُّ.

574 Ebu Davud, Vitr, 1; Tirmizî, Vitr, 1; İbn Mâce, İkametu's-Salât, 114.

قَالَ أَبُو تَمِيمٍ، فَكُنْتُ أَنَا وَأَبُو ذَرٍّ قَاعِدَيْنِ فَأَخَذَ أَبُو ذَرٍّ بِيَدِي، فَانْطَلَقْنَا إِلَى أَبِي بَصْرَةَ، فَوَجَدْنَاهُ عِنْدَ الْبَابِ الَّذِي عَلَى دَارِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ: يَا أَبَا بَصْرَةَ أَنْتَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ اللّٰهَ زَادَكُمْ صَلَاةً فَصَلُّوهَا، فِيمَا بَيْنَ الْعِشَاءِ إِلَى طُلُوعِ الْفَجْرِ، الْوِتْرَ الْوِتْرَ».

فَقَالَ أَبُو بَصْرَةَ: نَعَمْ، قَالَ: أَنْتَ سَمِعْتَهُ.قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: أَنْتَ تَقُولُ سَمِعْتُهُ يَقُولُ؟ قَالَ: نَعَمْ.

2436- … Bize Ebu Lehîa'nın tahdis ettiğine göre, Ebu Temîm Abdullah b. Mâlik el-Ceyşânî'nin kendisine haber verdiğine göre, o Amr b. el-Âs *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dilemiştir: Bana Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından olan bir adamın haber verdiğine göre, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir: ***"Şüphesiz Allah size bir namaz daha ziyade kılmıştır, onu kılın. Bu namaz, yatsıdan itibaren sabah namazına kadar olan süre içerisinde kılınır. Bu vitirdir, vitir."***[575]

Bilinmeli ki, sözü geçen bu sahabi Ebu Basra el-Gıfârî'dir.[576]

(Ravilerden) Ebu Temîm dedi ki: Ben ve Ebu Zerr birlikte oturuyorken, Ebu Zerr elimden tuttu ve Ebu Basra'nın yanına gittik. Onu Amr b. el-Âs *radıyallahu anh*'ın evine bitişik olan kapının yanında gördük.

Ebu Zerr şöyle dedi: Ey Ebu Basra! Sen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i***: "Şüphesiz Allah size bir namaz daha arttırmıştır. Onu kılın. Bu namaz yatsıdan itibaren tan yerinin ağaracağı vakte kadar olan süre içerisinde kılınır. Bu vitirdir, vitir"*** dediğini duydun mu?

Ebu Basra: Evet, dedi. Ebu Zerr: Bizzat kendin işittin mi? diye sordu. Ebu Basra: Evet, dedi. Ebu Zerr: Şimdi sen: Ben onu böyle derken dinledim mi demek istiyorsun? deyince, Ebu Basra yine: Evet, dedi.

***

İşte bu rivayetlerde vitir namazı daha da pekiştirilmektedir. Kimseye bu namazı terk etme ruhsatı verilmemiştir. Fakat bundan önce bu namaz hakkında böyle bir tekid yoktu.

575 2434 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
576 Ebu Basra el-Gıfârî, Peygamber'in ashabındandır. Bkz. Tirmizî, Vitr, 1 (Çeviren).

Bu sebeple İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den vitrini bineği üzerinde kıldığına dair nakletmiş olduğu rivayette anlatılan bu durumu, vitre dair hükmün pekiştirilmesinden önce olabilir. Bu şekilde kılınacağı nesh edildikten sonra vitrin durumu daha da pekiştirilmiştir.

Biz, üzerinde icma edilip kabul edilmiş olan esasın şu olduğunu görüyoruz: Kişinin ayakta durabildiği halde farz namazı oturarak kılabilme hakkı yoktur. Yolculuk esnasında bineğinden inip ayakta durabilme gücü varken de, böyle bir namazı bineği üzerinde kılma hakkı yoktur.

Tatavvu namazının ise yerde oturarak da, yolculukta binek üzerinde de kılınabileceğini görmüş bulunuyoruz.

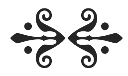
O halde ayakta kılabildiği halde oturarak da kılabildiği namazı, yolculuk halinde binek üzerinde kılabilir. Ayakta durabildiği takdirde oturarak kılamadığı namazı ise, yolculukta binek üzerinde kılamaz. İşte üzerinde ittifak edilmiş esaslar bunlardır.

Diğer taraftan kişi, ayakta durabiliyorsa, vitir namazını alimlerin ittifakıyla yerde oturarak kılamaz.

Buna göre nazar (kıyas), bineğinden inebilme imkânı varken, yolculuğu esnasında vitri bineği üzerinde kılamayacağı doğrultusundadır.

İşte -bana göre- bu sebepten dolayı binek üzerinde vitrin kılınabileceği hükmünün nesh edildiği sabit görülmektedir. Bununla birlikte bunda, vitrin farz olduğuna da, tatavvu (nafile) olduğuna da bir delil yoktur.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

[Namaz bölümü 3. ciltte devam etmektedir.]

İÇİNDEKİLER

NAMAZ / 5

(1. Ciltten Devam)

